

P O L S K A A K A D E M I A N A U K
I N S T Y T U T B A D A Ń L I T E R A C K I C H

SŁOWNIK POLSZCZYŹNY XVI WIEKU

TOM XXXIX

ZESZYT 1

SIEŹ – SKARANY

Redaktor naczelny:
KRZYSZTOF MROWCEWICZ

Zastępca redaktora naczelnego:
PATRYCJA POTONIEC

Komitet Redakcyjny:
JERZY BARTMIŃSKI, TERESA DOBRZYŃSKA, STANISŁAW DUBISZ, ELŻBIETA JANUS,
PATRYCJA POTONIEC, ZYGMUNT SALONI, ELŻBIETA SARNOWSKA-TEMERIUŚ

Redakcja zeszytu:
KRYSTYNA WILCZEWSKA, ANNA NATH-DOKURNO, MAŁGORZATA NOBIS, DAMIAN KAJA

Hasła opracowali:
Jadwiga Bugajska-Rutyna (JR), Aleksandra Ćwiklińska (AĆ), Danuta Dziadowicz-Jezioro (DDJ),
Damian Kaja (DK), Anna Nath-Dokurno (AN), Małgorzata Nobis (MN), Małgorzata Pierzgalska (MPi), Maria Popielarska (MP),
Patrycja Potoniec (PP), Krystyna Wilczewska (KW), Lucyna Wilczewska (LWil)

Doradcy naukowci:
STANISŁAW ADAMIAK – teologia katolicka
ANDRZEJ DZIĘCZKOWSKI – botanika, zoologia i medycyna
ANNA NATH-DOKURNO, TERESA SZOSTEK – łacina
JOANNA KOWALSKA – historia tkanin i ubiorów
ZDZISŁAWA KRAŻYŃSKA – historia języka
PAULINA MICHALSKA-GÓRECKA – nazwy wyznań religijnych i ich zwolenników
JERZY SOJKA – teologia ewangelicka
ALEKSANDER ZAJDA – prawo

Portal internetowy:
<http://spxvi.edu.pl>

Przygotowanie publikacji:
Krzysztof Opaliński oraz Zespoły Pracowni Słownika Polszczyzny XVI w. w Toruniu i Wrocławiu
Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

© Copyright by Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2021

ISBN 978-83-66898-56-1

Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą
„Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2013-2017

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

S

<p>SIE (26536) <i>pron</i> <i>G</i> siebie (3148), się (3). ◊ <i>D</i> sobie (11606). ◊ <i>A</i> się + <i>praep</i> (2043) [w tym: się (344)], się + <i>vb</i> (42) [w tym: się (40)], się + <i>dać</i> (936) [w tym: się (642)], siebie + <i>praep</i> (33), siebie + <i>vb</i> (685). ◊ <i>G</i> <i>a. A</i> siebie (24). ◊ <i>I</i> sobą (3327). ◊ <i>L</i> sobie (4689). <i>Sł stp, Cn</i> notuje, <i>Lide XVI – XIX w.</i></p> <p>I. <i>W funkcji właściwej</i> (22114) 3</p> <p>1. <i>Podmiot jest zarazem obiektem własnego działania</i> (19041) 3</p> <p>A. <i>Podmiot-dopełnienie ujmowane jest jako jednostka psychofizyczna</i> (12956) 3</p> <p>a. <i>Realizuje obowiązującą rekcję wyrazu nadrzędnego</i> (3254) 3</p> <p>1) <i>W rekcji czasownika przechodniego (też rzeczownika odsłownego i imiesłowu)</i> (832) 3</p> <p>2) <i>W rekcji czasownika nieprzechodniego (też rzeczownika odsłownego i imiesłowu)</i> (2014) 4</p> <p>a) <i>W rekcji czasownika „być” w konstrukcji A cum inf</i> (22) 7</p> <p>3) <i>W rekcji rzeczownika</i> (210) 7</p> <p>a) <i>W rekcji rzeczownika abstrakcyjnego</i> (103) 7</p> <p>b) <i>W rekcji rzeczownika osobowego</i> (12) 8</p> <p>c) <i>W rekcji rzeczownika oznaczającego dokument lub dowód rzeczowy mający wpływ na sytuację prawną podmiotu</i> (73) 8</p> <p>4) <i>W rekcji przymiotnika</i> (180) 8</p> <p>a) <i>W rekcji przymiotnika w comp</i> (2) 9</p> <p>5) <i>W rekcji przysłówka</i> (6) 9</p> <p>6) <i>W rekcji part praet pass (dopełnienie sprawcy)</i> (23) 9</p> <p>7) <i>Bez wyrazu nadrzędnego; w tytułach fraszek</i> (6) 9</p> <p>8) <i>Bez wyrazu nadrzędnego; w zdaniach eliptycznych</i> (6) 9</p> <p>b. <i>Realizuje dopuszczalną składnię wyrazu nadrzędnego (jako dopełnienie dalsze lub okolicznik); różne działania podmiotu mają różnego rodzaju odniesienia do jego osoby</i> (4916) 9</p> <p>a. <i>Podmiotem jest jednostka (podmiot w pl dotyczy poszczególnych jednostek w zbiorowości)</i> (4324) 9</p> <p>aa. <i>Podmiot działa dla własnego dobra, na swój użytek [tu zaliczono odniesienia do realnych sytuacji; podobne przykłady przenośne znajdują się w grupie nadrzędnej]</i> (542) 14</p> <p>bb. <i>Podmiot jest obiektem własnej obserwacji, oceny</i> (256) 15</p> <p>γγ. <i>Podmiot jest uczestnikiem sytuacji</i> (224) 16</p>	<p>1) <i>W rekcji rzeczownika</i> (25) 17</p> <p>δδ. <i>Podmiot jest nosicielem stanu psychicznego</i> (374) 17</p> <p>1) <i>W rekcji przymiotnika</i> (2) 17</p> <p>εε. <i>»sobie« zastępuje lub uzupełnia przydawkę „swoj” przy dopełnieniu</i> (409) 17</p> <p>aaa. <i>Działanie podmiotu skierowane jest na obiekt będący jego własnością</i> (30) 18</p> <p>β. <i>Podmiotem jest zbiorowość samodzielnych jednostek</i> (589) 18</p> <p>aa. <i>We własnym gronie</i> (504) 18</p> <p>1) <i>W rekcji rzeczownika</i> (8) 19</p> <p>2) <i>W rekcji przymiotnika</i> (2) 19</p> <p>aaa. <i>O rozmowach</i> (124) 19</p> <p>1) <i>W rekcji rzeczownika</i> (8) 20</p> <p>ββ. <i>W funkcji zbliżonej do wzajemnej (cf II.): w działaniu uczestniczą dwa zbiorowe podmioty, wykonując wobec siebie tę samą czynność</i> (85) 20</p> <p>1) <i>W rekcji rzeczownika (budowa zdania dopuszcza też czasem rozumienie rekcji jako czasownikowej)</i> (35) 20</p> <p>2) <i>W rekcji przymiotnika</i> (2) 20</p> <p>γ. <i>Podmiotem jest zbiorowość traktowana jako jednolita całość</i> (3) 20</p> <p>c. <i>Jest jedyną możliwą realizacją rekcji czasownika; nie wprowadza w zdaniu nowego sensu, tj. dla wyrażenia tej samej treści można użyć czasownika bez zaimka zwrotnego</i> (4494) 20</p> <p>a. <i>»sobie« zastępuje lub uzupełnia przydawkę „swoj” przy rzeczowniku osobowym dopełnienia bliższego a. dalszego</i> (335) 29</p> <p>β. <i>»na sobie«: podmiot jest obiektem działania zewnętrznego lub nosicielem stanu</i> (226) 30</p> <p>d. <i>»sobie« przy czasowniku niemającym rekcji celownikowej, nie zmienia sensu zdania (nie jest odpowiedzią na pytanie: „komu?”, „dla kogo?”)</i> (292) 30</p> <p>B. <i>Podmiot ujmowany jest jako obiekt fizyczny</i> (2035) 31</p> <p>a. <i>Obiektem działania podmiotu jest jego ciało (też część ciała); też w kontekście przenośnym</i> (517) 31</p> <p>a. <i>Zastępuje lub uzupełnia przydawkę „swoj” przy dopełnieniu (najczęściej biernikowym) będącym nazwą części ciała</i> (368) 32</p> <p>b. <i>Obiekt ujmowany jest jako całość</i> (78) 32</p> <p>a. <i>»sobą«; całość połączenia jest odpowiednikiem czasownika zwrotnego (innego niż bezpośrednio zwrotny)</i> (26) 32</p>
---	---

αα. Z podmiotem nieżywo- tnym (3)	32
c. Obiektem działania jest powierzchnia ciała lub przedmiotu (359)	32
α. Dotyczy ubioru (też pancerza i więzów; też przen) (255)	33
d. Działanie lub stan dotyczy wnętrza podmiotu (239) ...	34
e. Podmiot ujmowany jest jako organizm żywy (o sta- nie zdrowia, rzadziej o budowie anatomicznej), też część ciała i substancja organiczna (111)	35
f. Podmiot ujmowany jest jako obiekt prze- strzenny (442)	35
α. Będący punktem odniesienia dla określenia położenia lub kierunku (372)	35
αα. Wyrażenia przymi- kowe oznaczające kieru- nek ruchu innych przedmiotów wobec pod- miotu (112)	36
β. Obszar geograficzny lub terytorium zamiesz- kiwane przez jakąś społeczność (też miasto a. państwo) (75)	37
g. Podmiot ujmowany jest jako element przyrody ożywionej i nieożywionej (w tym również zjawisko atmosferyczne) lub ciało niebieskie; też materialny wytwór działania ludzkiego (284)	37
C. Podmiot ujmowany jest jako jego najbliższe oto- czenie, towarzystwo, miejsce gdzie się znajduje (mieszka) (1542)	38
a. O posiadaniu i przemieszczaniu zwierząt i przed- miotów; też przen: o abstraktach (372)	41
b. Jako kraj ojczysty podmiotu (też miasto) (32)	42
D. Podmiot ujmowany jest jako abstrakt (358)	42
E. Podmiot ujmowany jest jako wypowiedź ustna lub pisemna (w odniesieniu do sensu, treści lub kompo- zycji tekstu) (180)	43
F. Nadaje wyrazowi nadrzędnemu nowe znaczenie, tworzy wraz z nim odrębną całość znaczeniową (1261)	43
a. Wyrażenia oznaczające samodzielność, niezależność (37)	48
α. Z rzeczownikiem osobowym (15)	48
β. Z przymiotnikiem (22)	48
b. »sobą«, »z sobą« tworzy odpowiedniki czasow- ników zwrotnych (62)	48
G. Zleksykalizowane wyrażenia przymi- kowe (i I r. zleksykalizowana forma gramatyczna) (701)	48
** Anakoluty (6)	50
** Dubia (2)	51
2. W funkcji emfaticznej: podkreśla subiektywność pro- cesu (2736)	51
a. O procesach intelektualnych (często z czasownikami myślenia) (2307)	51
b. O stanach uczuciowych (324)	55
c. O stanach fizjologicznych (105)	56
α. »sobie« przy czasownikach z przedrostkiem pod- nad- (37)	57
3. »sobie« w połączeniu z czasownikiem sugeruje, że czynność została podjęta bez wyraźnego celu, prze- biega w spokoju i (zwykle) sprawia podmiotowi przy- jemność; z punktu widzenia autora wypowiedzi wyraża sens 'to rzecz nieważna' (337)	57
1) W rekcji przymiotnika (1)	58
a. Z czasownikiem ruchu (też z imiesłowem) (118)	58
II. W funkcji wzajemnej: podmiot działa na obiekt i jest obiektem takiego samego działania drugiego podmiotu, równocześnie lub na przemian (1709)	58
1. Sytuacja wymaga co najmniej dwóch uczestni- ków (1681)	58

a. Wzajemność polega na rzeczywistym działaniu lub oddziaływaniu [$a \rightarrow b$ i $b \rightarrow a$] (955)	58
α. Działający są partnerami (692)	58
1) W rekcji rzeczownika (7)	59
2) W rekcji przymiotnika (3)	59
αα. Działający podejmują obustronne zobowiąza- nie (76)	59
ββ. Działający są rozmówcami (131)	59
β. Działający są przeciwnikami (przy udziale wielu uczestników, niektórzy z nich pełnią tylko jedną funkcję, bez działania wzajemnego) (263)	60
1) W rekcji rzeczownika (61)	60
2) W rekcji przymiotnika (9)	61
b. Wzajemność polega na usytuowaniu przestrzennym jednego uczestnika wobec drugiego [a (nie) jest tam, gdzie b , więc i b tam, gdzie a] (214)	61
1) W rekcji rzeczownika (13)	61
a) Niosobowego (12)	61
b) Osobowego (1)	61
2) W rekcji przymiotnika (11)	61
3) W rekcji przysłówka (38)	61
α. Razem, jeden obok drugiego, w swoim towa- rzystwie (52)	61
c. Wzajemność polega na związkach społecznych; by- ciu tym samym a . takim samym jednego wobec dru- giego [a jest tym, takim dla b , czym b dla a] (216)	62
1) W rekcji rzeczownika (119)	62
a) Osobowego (27)	62
b) Abstrakcyjnego (92)	62
2) W rekcji przymiotnika (42)	62
3) W rekcji przysłówka (10)	63
d. Wzajemność polega na posiadaniu wspólnych cech [a jest taki jak b i b taki jak a] (296)	63
1) W rekcji przymiotnika (240)	63
2) W rekcji przysłówka (8)	63
3) W rekcji rzeczownika abstrakcyjnego (12)	63
2. Sytuacja wymaga co najmniej trzech uczestników [$a \rightarrow$ b , $b \rightarrow a$ i c , $c \rightarrow b$ i d ... (z wyjątkiem skrajnych)] (24)	64
a. W obustronnym sąsiedztwie (8)	64
b. O następstwie w czasie (16)	64
α. Kolejno, partiami: po sobie (1)	64
** Bez wystarczającego kontekstu (1)	64
3. W funkcji pozornie wzajemnej; sytuacja wymaga dwóch partnerów, pozorna wzajemność wynika z powtarzalności (4)	64
a. Podmiotem działającym może być jeden albo dru- gi; o następstwie w czasie: po sobie [$a \rightarrow b$ albo $b \rightarrow a$] (3)	64
b. Podmiotem jest jedna osoba z pary [zawsze $a \rightarrow b$, ale nie $b \rightarrow a$] (1)	64
III. W funkcji anaforycznej: podmiot jest obiektem działa- nia innego sprawcy biorącego udział w akcji (wskaza- nego lub domyślnego); występuje w określonych konstrukcjach składniowych (2708)	64
1. W rekcji czasownika przechodniego; czynność zostaje wykonana przez osobę, do której podmiot skierował zalecenie, pozwolenie itp.; schemat składniowy: podmiot (a) + poleca itp. + komu (b) + inf + się (tj. a) = $b \rightarrow a$ (972)	64
2. W rekcji czasowników nieograniczonych pod wzglę- dem kategorii znaczeniowych; zaimek zwrotny w innych przypadkach i połączeniach przymi- kowych (498)	65
3. W rekcji czasownika nieprzechodniego, wchodzącego w skład konstrukcji <i>A cum inf</i> (9)	66
4. W rekcji imiennych kategorii odczasownikowych (354)	66

a. <i>Z part praet pass</i> (187)	66
b. <i>Z part praes act</i> (103)	66
c. <i>Z rzeczownikiem odslownym</i> (64)	66
5. <i>W rekcyj rzeczownika abstrakcyjnego</i> (372)	67
6. <i>W rekcyj rzeczownika osobowego</i> (54)	68
7. <i>W rekcyj przymiotnika i przysłowka</i> (449)	68
*** <i>Bez wystarczającego kontekstu</i> (4)	68
*** <i>Dubium</i> (1)	68

Zaimek zwrotny (26536):

I. *W funkcji właściwej* (22114):

1. *Podmiot jest zarazem obiektem własnego działania (podmioty nieżywotne są bardzo rzadkie i zwykle występują w kontekstach przenośnych)* (19041):

A. *Podmiot-dopełnienie ujmowane jest jako jednostka psychofizyczna* (12956):

a. *Realizuje obowiązującą rekcyj wyrazu nadrzędnego* (3254):

1) *W rekcyj czasownika przechodniego (też rzeczownika odczasownikowego i imiesłowu)* (832): *OpecŻyw* 122; *MiechGlab* 54; Y nie mogę z tych błędów prawie wywiecz siebie *RejJóz* Iv; *RejKup* d5; *KromRozm III* C3; *GliczKsiąż* G7; *GrzegRóżn* D2v [2 r.]; Mufieli mu znowu przyłęgac/ znowu siebie przeklinac/ iż sie z nieprzyjacielem bić nie miał *GórnDworz* O7v, O2, S7v, Aa3, Dd4, Hh8v, Ll3, Ll5; *HistRzym* 126; Dla czego rofkazue Páweł s. kázdemu siebie doświadczać. *BiałKat* 271 marg, 271; *RejZwierc* 149, 219v; ktory tego co Christus wczynił násláduie; to ieft ktory Pána Chrifutá/ iáko y on siebie ofiárował/ tákież ofiáruie. *WujJud* 245; *BudBib Ez* 34/8, 10; *WierKróc* B3v; *BudNT Act* 14/17, *Hebr* 7/15[27], 9/23, 24; *CzechRozm* 27; *ModrzBaz* 18, 55, 58, 61, 66v; *Oczko* 1v; *Calag* 446a; *KochFr* 68; po długim siebie przeklinaniu/ vprosił wždy iednego z nich/ iż [...] *WerGośc* 249; *PudlFr* 24, 55; *GostGospSieb* +2v; *Phil* E3; *GórnTroas* 20; Prozno zlofny prácowal/ Lecz/ ptálnikowi rowien/ co ftáwiáiac Sieci/ długo pilnowal/ A gniewem oplywáiac/ Do dom fie wrocił/ siebie przeklináiac. *GrabowSet* I3, C2v, E4, R4; *SarnStat* 698, 1053; *SiebRozmysł* H4; *SkarKaz* 485a; Przypomnié/ ácz że wftydám iefzcze tu kęs siebie *CzahTr* I2v; *PudlDydo* A2, B3.

W połączeniu z „sam”; uwydatnia sytuację, która w kontekście nienacechowanym mogłaby być wyrażona czasownikiem zwrotnym (669): A on chcąc by muchę zabił/ Sam siebie w czoło vderzył. *BierEz* N3, O2, R2; *OpecŻyw* 96v, 188, 191v; á tak podawa drogę ku richłemu zarażeniu sam siebie od powietrza morowego *FalZiol* V 61v, +2v, V 70v; Kto niewinnego potępia sam siebie rani *BielŻyw* 77, 51, 81, 97, 125, 139 [3 r.] (9); *GlabGad* B5, L6v; *WróbŻołt* II8; *SeklWyzn* b4v, D, d3, f4, g2; *SeklKat* L2v, P, Y, Y3; *RejKupSekl* a3; Bażyłfizek [...] widząc łamego siebie [semetipsum] w zwierciedle nátychmiałt zdechł. *HistAl* K8v, Bv, E5, G6v; *KromRozm I* B3v, Kv; *MurzHist* G4, Hv, Kv, M2v, M3; *MurzNT* 21, 38v, 51, 73v; *KromRozm III* M7; *GliczKsiąż* A2, C8v, G2, N2v, N3v; *LubPs* X4; gdyż koń ieft rzecz łamá fyebie trawiaća/ tho ieft wiecey może ftrawić niż sam kofztuie *GroicPorz* ee, y4; *KrowObr* 51v, 59, 74, 79, 96v (19); człowiek Chryftus Iezus/ ktory fie dał łamego odkupieniem zá wftlytkie *Leop* 1.Tim 2/6; Błogośławiony ktory nie ofádzá siebie łamego w tym co pochwała. *BibRadz Rom* 14/22, *Iob* 40/3, *Ez* 14/18, 34/2, *Sap* 2/13, 1.Cor 3/18 (15); *OrzRozm* F, F2, O4; *BielKron* 82, 116v; *GrzegRóżn* B2, B4v marg, D2, Hv, I2; *KochSat* B4v; *KwiatKsiąż* Q3; Manus sibi afferre, Zabić sam siebie. *Mącz* 122b; *Tuitio sui* [...] Bronienie łamego siebie. *Mącz* 468a, 75b, 143d, 349c, [497]c, 501c; *OrzQuin* A2, Nv; *Prot* D4; *RejAp* 71v, 82, 90; potrzebá dworney pániecy/ áby siebie łamá dobrze znáť *GórnDworz* X3v, Ev, I4, I7v, N4, Ee4v (9); *HistRzym* 33; *RejPos* 39, 43, 61, 220, 248; *RejPosWiecz*³ 97, 98v; Wiédz teź/ iż pan Bóg sam siebie miłuie: miłuie teź y nas/ które ftworzył. *BiałKat* 106, 98v, 226, 271 [3 r.], 298; *GrzegŚm* 22; *KuczKat* 140, 170 [2 r.], 255; Bo kto czuie wáde do siebie á zátłumia iá w fobie/ profito iákoby sam siebie okradał. *RejZwierc* 149, A2v, 40v, 49v, 97, 97v

(10); *BielSpr* 47v; Człowiek fa^m fiebie ma probowác. *WujJud* 223v, 47v, 109v, 116v, 122, 146v (13); *WujJudConf* 42v, 99v; *RejPosWstaw* 21v, [21²]v [2 r.], [21³], [21³]v, [143³]; *BudBib Sap* 2/13; Pytáćie łamy siebie/ yzali waz fráfunkách/ y wdolięgliwościách/ niebyło tełkno kiedy ftym żywotem? *BiałKaz* C, B4v; *BudNT* 1.Cor 9/19, 2.Cor 13/5 [2 r.], *Eph* 5/3; *CzechRozm* 52, 55, 147v, 181, 187v (30); Przez tego Pána y Zbáwiciela [...] małz ciełzyć sam siebie śmierciá y dofyć wczynieniem iego *KarnNap* Fv, D2v, E4v, F4; A tak ielić łyczćkę zádadzá á będzie to z twey przyczyny/ winuyze sam siebie [te ipsum] *ModrzBaz* 60v, 17v [4 r.], 18v, 33, 50, 52v (13); *SkarJedn* 32; *SkarŻyw* 29, 50, 57, 98, 106 (9); *StrykKron* 442; ábowiem nie czynił łamego siebie Iezus/ tym czym ieft. *CzechEp* 243, 145, 181, 189, 201, 216 (10); *NiemObr* 32, 43, 44, 88; *KochFr* 102; *ReszPrz* 17; *WerGośc* 245; *WerKaz* 286 [2 r.]; *ArtKanc* N7; *GórnRozm* H3; *KochWr* 24; Gloriosus – Pyłzny, łam siebie chwálący. *Calep* 458b; *Iactantia* – Chłuba, siebie łamego zaliecanie. *Calep* 496b, 92a, 244b, 316b, [742]a; *Phil* K, M3 [2 r.]; *KochPij* Cv; *GrabowSet* D4; *OrzJan* 14, 101, 123; w opieku y obronę twoię polecam dziś siebie łamego. *LatHar* 47, 28, 116, 118, 132, 152 (17); [Judasz] przez obiełzenie łamego siebie/ odiał fobie wftytek przyłstep miłosierdzia *WujNT* 120; Lekárzu/ vlecż łamego siebie [cura teipsum]. *WujNT Luc* 4/23; oczysciáymyż łami siebie [mundemus nos] od wftelákiey zmázy ciáťá y duchá *WujNT* 2.Cor 7/1, przedm 7, s. 30, 63, 64, 99 (83); *WysKaz* 5; záleciwftzy łkromnie práca moię życzliwá przećiw Oyczyźnie: y sam siebie pod łáfkę y obronę W.K.M. zálećam *SarnStat* *4v, 1051; *GrabPospR* K4v; *PowodPr* 34; *SkarKaz* 120b, 158b, 313b, 421a, 484a, 485a [2 r.]; *CiekPotr* 70; *CzahTr* B4, G2v, I4v; *GostCast* 6, 24, 38; *SkarKaz* 667a [2 r.]; *SzarzRyt* C3v. *Cf W strukturze łącznej lub przeciwstawnej; Calość połączenia ...; Wyrażenie.*

W strukturze łącznej lub przeciwstawnej z innym dopełnieniem [w tym: w połączeniu z „sam” (235)] (325): *MetrKor* 34/134v, 59/77v; Kto złego świebodzi/ siebie szkodzi. *BierEz* P3, B4v; Ieftlis ty lyn boży/ zbáw sam siebie ij náś. *OpecŻyw* 144v, 1v, 2, 143; *OpecŻywList* Cv; *PatKaz III* 148, 151v; *BielŻyw* 51; *LibLeg* 7/68v, 10/154v, 11/41v; *WróbŻołt* V8v; *SeklWyzn* b4, b4v; A częgoż fie iuż nędznik mam wiecezy nauczyć Iedno fie y fwá sprawę iuż Bogu poruczyc *RejJóz* G3, B6v, B7, H4v, O3v; Miłui pana Boga zewftizftkiego fercza fwego/ a fwego bliźnego iáko sam siębie łamego *SeklKat* B3v, H, Mv, X, Z4; *RejKup* g6, r6v; *RejKupSekl* a3v; iżem [...] ciebie pirwey zabiwftzy pothym bych sam siebie [meipsum] zabić nie omiełzkał. *HistAl* L8; *KromRozm I* D4v, N2, O4v; *MurzHist* D, G; *MurzNT Matth* 22/39, k. 51 marg, *Luc* 9/25; yáko on bifkupem będąć/ fyebye łam/ y kofcyoł álbo trzodę poruczóná ma spráwować *KromRozm II* e3, b, o4v; *KromRozm III* B4, B6v, G [2 r.]; *BielKom* B3, E5v; że Adam myáł orác rolá á zyemyeł/ y łam fiebye y dzyeci fwe zápomágac *GliczKsiąż* Hv, D3, G2v, G8; *KrowObr* 4, 4v, 11v, 12v, 13 (11); Draźni Bogá y ludzi/ draźni y łam siebie *RejWiz* 194; on nas sam ftworzył/ á nie my łami siebie [non ipsi nos]. *Leop Ps* 99/3, *Lev* 19/18, 34, *Matth* 22/39, *Luc* 10/27; *OrzList* e2; Nieprzyiácioly ciełzac/ łami siebie łmećá. *RejZwierc* 103, 5, 34b, 109b; *BibRadz* *2v, *Lev* 19/18, *Ier* 7/19, *Luc* 10/27, *Rom* 2/21, 1.Ioann 5/16; *OrzRozm* Mv; vpominał go áby wszedł do żony á wćzas fobie wczynił/ á pociełzył fie y onę. *BielKron* 70v; Boguľzá chcąc wybáwić fiebie y towarzysze/ wczynił fmowę s Prukim Miłtrzem *BielKron* 369v, 4v, 51, 52, 124, 126 (17); *GrzegRóżn* K2v; *KochSat* Cv; *KwiatKsiąż* L3v; Non videmus manticea quod in tergo est proverbium, Inłze widzimy á łami siebie nic *Mącz* 208c, 92d, 288d, 337c, 508a; *OrzQuin* Bv, O, Y4v; *SienLek* 2; Przeto potrzebá/ áby siebie łam człowiek dobrze znał/ y fwoię siłę *GórnDworz* L, I4v, K2, L4, X8, Y6v (9); łam ciebie czcił áż do thego czáfu/ czći iuż łamá siebie *HistRzym* 25v; A przetoż iáko długo człowiek rządzí fie rozumem/ á rozum w nim pánuie/ táko dłu^{so} może fie dobrze rządzíć y ine. *HistRzym* 75v, 51v, 54, 112, 119v; ták iż y łami siebie/ y páná fwego/ y wiele ludzi przywiedli ná márne zginienie *RejPos* 298, 15v, 145, 168, 208,

209v (19); bo nie Bóg go [szatana] złym uczynił/ ale ón sam siebie. *BialKat* 16, 1v, 373v; Naprzód pilnie baczycy mamy/ kogo thu Páweł thák mówiąc rozumiał: dufzeli iáką fwą/ czyli siebie żywego człowieka. *GrzegŚm* 34, 21, 26, 38, 46, 54; *KuczbKat* 5, 225, 325; O nędzny więzaczu rozwiąż pirwey sam siebie/ toż potym rozwiąż kogo drugiego będziefzli mogł. *RejZwierc* 192v; A wżdy ia o cudzym chlebie/ Bronię y ciebie y siebie. *RejZwierc* 233v, A2v, 37v, 50v, 90v, 93 (11); To iest wáfny wrząd tego Decuryfá albo dowrzániná/ nie tylko siebie ćwiczyé ale y koniá. *BielSpr* 13v; bofmy fie też barzo záleželi y zániedbáli Rycerfkich fpraw/ wżywájąc rozmáicie domowey wczefności przez wymyflne ftroienie/ thák Zon iáko siebie *BielSpr* 60v, 44v; *WujJud* 33v, 47, 59v, 148, 197; *RejPosRozpr* c [2 r.]; *RejPosWstaw* [21²]v, [110²]; iáko bychmy wżytcy chwałę y prawdę iego S. á nie siebie/ áni fwoie chwály/ miłowáli *BudBib* c3v; *BudBibKaw* A3v; *BialKaz* L; Co bo pomoże człowiek zykwafzy wżytek świát/ á famego siebie zgubiwży? *BudNT Luc* 9/25, 2.Tim 3/2; *StryjWjaz* A4; *CzechRozm* 67v, 89, 206, 245v, 251 (8); *PaprpAn* E2v; *KarnNap* C, D3; ktore [potomki swe] chcą do teyże wiela zlego przepásié wtrácić/ z ktorey áni siebie áni ich wyplátac nie będą mogli. *ModrzBaz* 66v, 4v, 42, 50, 60, 91v (12); *SkarJedn* 170, 359; *KochOdpr* B; *Oczko* 1v; iż podkawfzy vbogiego/ fwoy mu páfzcz dáł/ á sam siebie obnázył. *SkarŻyw* 97; iż wżytkiej máietności fwey nie záłował dla Páná Bogá/ nákoniec y famego siebie. *SkarŻyw* 98, A2v, 182, 235 [2 r.], 261 [2 r.], 269 (13); *CzechEp* 101, 195, 249, 261, 400; *KochJez* A4; *NiemObr* 34, 35, 85; *KochFr* 27; *KlonŻal* C4; ktory sam tylko fie zá cokolwiek/ infzych wżyfkich práwie zá nic nie ma. *ReszPrz* 64; *ReszHoz* 136; *WerKaz* 289; A wiaré/ cóś mi fłubował/ Pómni ábyś przy tym chował: Tę mi przynieś/ á sam siebie *KochSob* 68, 70; *ArtKanc* M3; Y mniej Krolá niż siebie w tym winowác mamy. *BielRozm* 7; *PaprpUp* C4v; *ZawJeft* 32; *ActReg* 13, 46, 101, 118; *GostGosp* 26, 84; *Phil* D, S2; *GórnTroas* 34, 40; ábyście [...] krześciánftwo wżyftko/ siebie nákoniec fámych/ do mizerney y niefczefnéy niewoli nie wdawáli. *OrzJan* 65; [Grzech przeciw trzeciemu przykazaniu] Sámeho siebie ábo infzego przeklinánie. *LatHar* 118, +++, 593, 595, 700, 713, 725; Nie pořádzác bliźniego. Ale fámego siebie. *WujNT Matth* 7 arg; Infzych rátował: sam siebie rátowác nie może *WujNT Matth* 27/42; Ktorey tedy wczyfz drugiego/ siebie fámego [teipsum] nie wczyfz *WujNT Rom* 2/21, *przedm* 27, *Matth* 19/19, 22/39, s. 98, *Matth* 27/40 (35); *WysKaz* X3v; *JanNKar* B2; *SarnStat* 685, 992 marg, 1025, 1249; Wróciłás fie do domu/ cielząc wfty fwémi/ Apoftoly/ y siebie *SiebRozmysł* K3, G2; *PowodPr* 41, 57, 58; fwemu domowy y fławie folguie/ [...] á fyná y dufzę iego záraża: siebie miłue nie fyná. *SkarKaz* 421a, 39b, 244b, 421a; *CiekPotr* 70; Człowiek siebie niebacząc/ ludzkie złé obaczy *GostCast* 32, 28 [2 r.]; Mácieli co nád feymy do pořátowánia siebie y Rzeczypořp: gruntownieyżego? *SkarKazSej* 695b, 660a, 668b; żaden fie ná to nie ogláda żeby w dořtawánium tych rzeczy nie odstępowáł Bogá/ funnienia/ fławy/ cnoty/ pocżciwości/ zbáwienia fwego y sam siebie *KlonWor* **3; To máiło świát zwalczywży/ y siebie zwalczyło *SzarzRyt* D2v; *ZbylPrzyg* B.

Całość połączenia jest odpowiednikiem czasownika zwrotnego [w tym: w połączeniu z „sam” (33)] (45): Osiel konia gdy widział/ Błogofławionym go mniemáł/ [...] Siebie mieniąc niefczefnego *BierEz* L2v; *BielŻyw* 82; Nic to vnich plátno niebyło ieflżem kiedy pořtem álbo pláczem wdřęczył siebie *RejPs* 100v; Ale czemuřz iuż y siebie mam daley frařowác *RejJóz* O5v; potrzeba áby nye dořpał/ nye doleżał/ ále przypilował/ ták żeby zebrał á siebye zápomogł. *GliczKsiąż* P2v, D2v, K3, K5v, L4; *KrowObr* C3; A on chcąc vřpřawiedliwié siebie fámego [iustificare seipsum]/ rzekł do Iezufá: [...] *Leop Luc* 10/29, *Iudic* 5/9, *Ecclii* 20/29; *RejZwierz* 20v; Ktorzy bez záłofci wdáli fámie siebie [semetipsos tradiderunt] ná hániebná fromothę *BibRadz Eph* 4/19, 2.Tim 2/13; Plato k nim fie przychyláiąc/ powieda być dufzę nieiáką bytność fámá siebie ruřzáiąc *BielKron* 127v, 124v; Male maceror, Trapię/ Griżę fie/ álbo sam siebie. *Mącz* 205c, 130b, 221a; *OrzQuin* Aa2v, Aa4; ále to telko ia

powiem czym bych siebie z grzechu zazdrości oczyścił *GórnDworz* Eev; *RejPos* 63v; sam siebie vnízał kfztałt fluzebniczy ná fye przyiáwży. *BialKat* 303v, 23v, 233v; *KuczbKat* 370; *WujJud* 143v; Iefli kto chce zá mną iść/ niechże záprzy fámego siebie/ á niefie krzyż fwoy *CzechRozm* 225v, 254; *KochPam* 80; *KochPieř* 38; A iam tobie ták dufał/ zem wżytki dla ciebie Wzřárdził: álem ofzukał/ widzę/ bárzo siebie. *PudlFr* 32; *GórnRozm* M2v; *KochFrag* 26; Iefus tedy [...] rozřzewnił fie w duchu/ y zátrwożył sam siebie [turbavit seipsum] *WujNT Ioann* 11/33; we wżytkim řtřzegłem fámego siebie [me ... servavi] ábych wam był bez wćiázenia *WujNT 2.Cor* 11/9, s. 526, 2.Cor 6/4, *Eph* 4/19; *WysKaz* 26; Pohámujemy iedno fámych siebie *VotřZl* C4; *CiekPotr* 16.

Wyrażenie: »wszytkiego siebie (a. [się])« [w tym: w połączeniu z „sam” (1)] [szyk 3:3] (6): tobiem siebie zwierzyl wflytkiego *RejPs* 35v; *KromRozm III* B2v; *GórnDworz* Ee2v; ále sam siebie wżyftkiego mafz z ochotą wolej Bożey poddáwác *KarnNap* Ev; *ArtKanc* E15; *LatHar* 652; [lądac Pořtem ná Seym/ nie byđz sam fwym/ ále wżyftkiego fie oddác do pořug Rzeczypořp. *KarnEksorb* Cv].

Anakolut (1): s którą Regułą/ fámá siebie/ y s fwymi fiořthřami infzyimi Mnifkámí/ poddáła fie Mnichom Minorytom w náukę y w ćwitzenie. *KrowObr* 135v.

2) *W rekcji czasownika nieprzechodniego (też rzeczownika od-słownego i imiesłowu) (2014):* Czemuřcie ták záłepieni: Iż niechcecie o się radzić *BierEz* N; Ci co w się bárzo dufáią/ Rádzi częřto vpadáią. *BierEz* O2; By ták miłofiernym nie był/ Iákoby fobie záfzkodził. *BierEz* P3v; Żadny w fobie nie ma dofyć/ A muři też z innymi być. *BierEz* R2, B, G, I3v, L2, L4v (15); pocżniř odemnie á dokonay ná fobie. *BielŻyw* 76, 49, 76, 106; *BierRozm* 24; *LibLeg* 7/99, 10/151v, 11/32a; *WróřZolt* Nv; *RejPs* 44, 47, 73v, 100v, 198; *RejRozpr* B4v; *SeklWyzn* f3; *RejJóz* B6, C4v, C6v marg, D7, E (8); *SeklKat* I3v; Ale mnich ná wfem nieřtraczył Dobrze fobie flufbe placzył. *RejKup* c3; Kupiec vpominá Mnicha aby fie offe wieczey řtarał *RejKup* v7v, Mv, r4v, f2v, v3; *KromRozm I* C, D, Ev, E2v, G, I2v, M; Boc nieleđa rzeczy potrzeba/ aby kto mogł o fobie cwierdzic iże w dobrym řtanié iest *MurzHist* P2, D, G4v, I2v, K3v, P2; *MurzNT* 11, *Ioann* 8/13, 14; *KromRozm II* f2v, f3 [2 r.], f3v, f4v; *LibMal* 1552/167v; *KromRozm III* B4, B6, C, Cv, E2v (9); *BielKom* C4v, F2v; *GliczKsiąż* E6v, G6v, L6, P5v; *LubPs* S5v, hhv; Nie iřbym to o fobie rozumiał/ álbo znác dawał/ ábym temu dofyć uczynił *GroicPorz* B4, A4, C2v; *KrowObr* 8v [2 r.], 9, 14, 21, 22 (13); O gdyby káždy weřrzał z nas we wnąřz do siebie/ Iáki tám máry robak vřtáwicznie grzebie. *RejWiz* 53, 56v, 57, 59v, 76v [2 r.] (13); *Leop Ioann* 1/22, *Philipp* 3/13; Ktoremu [Antypater] iáko fobie/ bárzo wiele dufał. *RejZwierz* 5v; ni o kogo nie dby/ A iřci wżyfcy flużał/ ták o fobyie mrimay. *RejZwierz* 124, kt, 32v, 137; *BibRadz* *5, I 273v, *Iob* 14/3, I 351b marg, *Ez* 34/21 (11); *OrzRozm* H, P4v, R, T2; niewiedzyał co dáley mowić/ gdyř mu żadny nie rozumiał áni ieden drugiemu/ tylko káždy fobie. *BielKron* 7v; chcąc co ofobliwego po fobie w pámiéć ludzká ná fwiecie zořtáwić/ vmyflił řęglowác á dořtác złotego řuná w Kolchis *BielKron* 53v; gdy vyrzáł ię řtářzy od siebie pocżynáią řpřawiedliwořć/ řnádnie fie pořpolity vkarze. *BielKron* 105; záłował fie przed nimi [biskupami] ná fie iř thák nieřtály był w wierze Krzeřciánfkiey *BielKron* 154v, 9v [2 r.], 38v [2 r.], 96, 116v, 141v (23); *GrzegRózn* C2, D3, K; *KochSat* B; *KwiatKsiąż* B4, C3, L2v, L3; ktorey widząc fye być w wielkiey nieprzeřpieczności morfkiey ná fye nářzekał/ że przy Troiey gárdlá nie dáł *LeovPrzep* H4; Pessime isthuc in te atque in illum consulis, Nie dobre y yemu y fobie czinif. *Mącz* 205c, 20c, 113c, 146d, 161c, 180d (11); *OrzQuin* K3v, Y4v; *Prot* A3; *SarnUzn* C4v [2 r.], C8v [2 r.], D, F5, F8; *LeovPrzep* I2; Otho řlyřzyř co o fobie then řwięty Apořtoł powiedác ráczy *RejAp* 10v, 10, 10v, 11, 29, 42 (12); więc oni fámie dokládáią/ y plotá ták wiele o fobie/ iř pochlebca by nayniewřdliwży řromác fie muři. *GórnDworz* G6v, B5, B7v, D, D7v [3 r.], D8 (30); *HistRzym* 12, 34v, 132; Coř tedy thy o fobie tuřzyć ábo rozumieć mořeřz nędzny á mizerney człowiecze *RejPos* 114v; Iř nářtáná ludzye z náukámi diabelfkíemi/

ktorzy fobie będą zákázowác małżeńftwá *RejPos* 345v, 39v, 64, 79v, 106v, 118v (34); *RejPosWiecz*² 91; *RejPosWiecz*³ 95v; *BialKat* 108v, 171; *BielSat* Cv; *GrzegŚm* Av; *HistLan* B2v, D2v, E2; *KuczbKat* 180 [2 r.], 380; Fráfowny dwie fobie fzkodzie czyni z iedney. *RejZwierc* 85v; iedno łam fobie v fiebie áni wypożycząc/ áni wyludzić nic nie może *RejZwierc* 104v; Powiedáią o tobie ludzie żeš fpráwiedliwy/ á iákáż to fpráwiedliwość twoiá mnie kázác wiešić com iedną gálerá żywíl/ á ty ich tyfiácmi łupifz włzythek fwiát á fkrýflałeš morze/ á wždyš nic niewinien/ rozłádz między mná á między fobá kthoby godnieyfzy był obiefzenia między námi. *RejZwierc* 135; Kiedy niecnotá iáká ruży ciebye/ Niemałzli kogo záwftyday fie fiebie. *RejZwierc* 211, B, B4v, 25v, [28³]v, 38v (56); *BielSpr* 5v; *KochMon* 34; chcećie áby włzyfcy ták trzymáli/ y tho o fobie bez żadnego wátpienia wierzyli *WujJud* 104v, 47v, 115, 131, 140v, 226v; *WujJudConf* 7v, 216; *RejPosRozpr* b4; *RejPosWstaw* [41²] marg; *BudBib* bv, b3, 3. *Esdr* 8/68, *Ios* 3/25; *MycPrz* II A3v, [B]3, C2v; Sprofnýc łákomiec záwždy y fobie nie wierzy *WierKróc* B, B2v; *BialKaz* E, Fv, F3v; Iešli kto chce zámná przyšić/ niech fię šiebie záprzy [abneget *semetipsum*] á weźmie krzyż fwoy *BudNT Luc* 9/23, *przedm* b8, c6v, d2, *Ioann* 5/31; y Bog by fie z fobá niezgádzác mušiał/ rzeçy przeciwné obiecuiác *CzechRozm* 111; Iákó ono Páweł czynił/ y to o fobie ku náuce inłzym ná piłmie zołtáwił *CzechRozm* 250, A3v, A7v [2 r.], 21, 23v, 27 [2 r.] (39); *PaprpAn* A4v, Dv, [Hh5]; káždy pirwey fobie pánowác ábo rofkázowác [sibi ... imperare] ma/ niźli drugim. *ModrzBaz* 18; odpowie/ iź ná fię ábo ná fwoie trzebá baczenie mieć. *ModrzBaz* 31v; Bo niešufzlná rzeç/ áby fię ten wníczem nie miał bać o fię [*de se nihil timere*] kto kogo złošćiwie w niebezpieçność wdawa. *ModrzBaz* 85v, 5, 7v, 14, 18v [2 r.], 21v (26); *SkarJedn* 149, 185 [2 r.], 332, 333, 384; Przy pierwłzey połłow fkárdze/ dálem dołtáteczną Spráwe o fobie *KochOdrp* B3v, A3v, Bv, B4, Cv; [*chora niewiasta*] mężowi y fobie przemiérzwłzy/ w ładzawce Ciepliczný wtopić fye chćiálá *Oczko* 11v; *Calag* 294a; *KochPs* 5; gdy Celarz z çzyiey winnice iágody fkušil/ tym łamym iá fobie przyłádził *SkarŻyw* 88; Mátká Boża Iozephá nád fię przekłáda. *SkarŻyw* 244 marg; ktory ná wyłoká opokę niemogác do niego włázić: przez dzwonek o fobie pod gorá dawał znác *SkarŻyw* 249, A4, 14, 16, 36, 76 (28); *KochTr* 16; (*did*) Będzie vkázowál ná fię y ná drugie. (-) *MWilkhist* B2; A Krzyżacy zwátpiwłzy bázro o fobie/ vprošili Ńtania pokoiu ná trzy Miełiace. *StryKron* 577, 265; Niech fię w tym dobrze I.M. *X(iqdz) K(anonik)* z fobá obráçhuie *CzechEp* 333, *2, *4v, 9 [2 r.], 19, 54 (41); *CzechEpPorz* **4v; *KochJez* Bv; ktory [*Paweł*] o fobie przypomina/ iź wícey niź włzyfcie inłzy pracowál *NiemObr* 39, 17, 23, 31, 40 [2 r.], 41 [2 r.] (19); *KochFr* 51, 85; *KlonZal* B3; Cyryllus záš y š. Woyćiech nie od fiebie tego co vçzyli mieli/ [...] ále fię tego od Papiężow Rzymklich vçzyli *ReszPrz* 29, 49, 56, 101; *WerGošc* 253, 257; *BielSen* 13; *KochPam* 86; Zetrzy fen z oczu/ á çzuy wçzás o fobie/ Cny Láchu *KochPieš* 38; A málo fobie popráwiłz/ Ze mię w nieprawdźie zołtáwiłz. *KochSob* 62; *KochTarn* 76; *PudlFr* 10, 17, 29, 52; *ArtKanc* D2v, I20, K8, O3v, O4, R18; Çzemuž tedy ták łábo o fobie rádźicie? *BielRozm* 6, 8, 9, 16; *GórnRozm* A4v, F3v, Gv, H4, Kv, N2v, N3; *KochWr* 40; *Paprup* G, Hv, L3v; przypošć prošby głoš moiędy do šiebie. *ZawJeft* 28, 18; *ActReg* 14, 15, 89 [2 r.], 126, 135 (9); Arrogans – Hardy, nazbit fobie przipišuiący. *Calep* 98a, 98a, 238a; *GostGosp* 20, 76; *Phil* R4; Y šiebie dla oyczyzny nigdym nie žáłował. *GórnTroas* 27; Niech ten co ma ielçe żyć [...]. Twóy šwięty popiół/ niechay ku fobie przygámie *GórnTroas* 38, 9, 75; *KochCn* B3v [2 r.]; *GrabowSet* C3, M2v, M3, V2; *OrzJan* 5, 6, 9, 102, 116; *LatHar* 90, 116, 130, 217, 317, 377, 664; Ktoremu [*Panu*] teź káždy ma liczbę czynić z šiebie. *WujNT* 568, 47, 66 marg, 116, 237, *Ioann* 1/22 (23); *WysKaz* 12 [2 r.], 13, 45; *ŠiebRozmyšl* A3; *PowodPr* 16, 37, 56; gdy kto w bežeńftwie zołtáie/ [...] gdy fobie tę rofkofz y kochánie odbiera/ ktoregoby bez grzechu záżyć mogł. *SkarKaz* 120b, 7b, 42b, 83b [6 r.], 120a, 352a (17); *VotŠzl* B2v [3 r.], C3v; *CiekPotr* 6 [2 r.], 10, 22, 26; *Ciek-*

PotrHerb)?(3; Tož teź mowię do fiebie co y do drugiego. *ÇzahTr* C4v; A mnie prołżę w tym odpušć že piłżę o fobie. *ÇzahTr* I2v, D3v, E2v, H2, H3, K2; Lecz fie wprawdźie obawiam/ by fię nie zemšćihá Nad fobá włáfná ręká/ by fie nie zábiłá. *GostCast* 60, 17, 34, 44, 70, 71; Ktorych [*trosk*] mocá zmorzoná/ iuž y o fię niedbam. *PaxLiz* B3v; *SkarKazSej* 658a, 661a [2 r.], 667a, 670a marg, 672b (10); *KlonFlis* C, E2v, E4, F; *SapEpit* B3; *KlonWor* 12, 63; Włpomni tákże y ná fię iź w cudze kráiny/ Odemnie precz vciekáz *PudlDydo* B2.

W polóçzeniu z „sam” (441): BierEz K3, O2v, Rv; Czorki Ieruzalem nie placźcie ná mie/ ale łamy ná fię placźcie ij ná lyny wálle *OpeçŻyw* 136, 35, 94, 191v [2 r.]; *PatKaz III* 113v; *TarDuch* C5; A tak łam po fobie fwiadczy: iź tego ná fobie y ná inym dołwiadczył. *FalZioł* IV 38b; To wnas ošobliwa przekázkę mądrošći czyni že fie łami bázro fobie fpodobamy *BielŻyw* 145, n1b, 10, 20, 31, 88, 126, 144; Oezy wielkie á bázro roztworzone znamionuiá çłowieka [...] mniefze⁶⁰ rozumu niź łam o fobie trzyma *GlabGad* N6; *BierRozm* 25; w tych fłowiech włzytklich grzełnik fie vniža, a iakoby łam fobá brzydzi. *WróbZolt* M8v, Ev, E6, N, dd3v, dd4; *RejPs* 110; A gdy niemałz towarzýfza/ wícez fobie łam náłmiefzyć *RejJóz* C5, D2; *SeklKat* I2v, K2v, L3, M4v, N2 (9); *RejKup* Iv, q6, aa6v, ee6; *RejKupSekl* a5; *KromRozm I* C3v, G, H4 [2 r.], Kv, M3v; *MurzHist* B2, I, P2; *MurzNT* A4v, *Luc* 9/23, *Ioann* 8/18, s. 238v marg; *KromRozm II* d3v, f4v, t2v; *KromRozm III* H5, I2, M2v, O2v; Vžály fie łam fiebye y młodošći fwoiey *BielKom* Ev, B8v, F7v; *GliczKsiąž* Cv; Owłšem mu žyczý włfego yák foby łámemu. *LubPs* F4, C3v, Z2 marg; iź łami przed otzymá náłzymi bázro fię fobie podobamy *KrowObr* 189v; iedno iź to co ná podál wziął nie od łámeo fiebie/ ále od Páná Kryštušá *KrowObr* 203; tżemu fie łámi ná fobá/ y nád inłzym łudem Božym niefmiłuećie? *KrowObr* 220, C3v, 58v [3 r.], 60v, 74, 155 (15); Iź kiedy ráno włtawłzy wieczor włpomináią/ Albociem był ošzáłá łámi fobie łáią. *RejWiz* 16v, 29, 54v, 123, 168, 170v; *Leop* *B4v, *Eccli* 6/7, BBB3 (3); *OrzList* d3v, h2v; *RejZwierz* 108v; o kimże tu Prorok mowi? łámi o fobie czyli o kim inym? *BibRadz Act* 8/34; A ty rzeçy bráćia przez podobieńftwo przyštofovalém ku fobie łámemu *BibRadz* 1. *Cor* 4/6, 2. *Cor* 12/5, II 77a marg, 90c marg; *OrzRozm* D, H, O4v; *BielKron* 41, 143, 160, 160v, 249v (9); thegož Syná wględem Bołtwá vçzy być łámeo od fiebie *GrzegRóżn* I2v [3 r.]; *KochSat* B4v; *KwiatKsiąž* Q2; Tecum habita Proverb. Pátrž łam ná fię łámeo. *Mącz* 151b; Te adhibe in consilium, Radz fie łam fiebie. *Mącz* 151c; Animum alterius spectare ex suo, Ták o drugim rozumieć yáko o łam fobie. *Mącz* 405a; Totus displiceo mihi, Šamem fobie omieržł. *Mącz* [460]a, 68b, 126c, 151c, 163a, 223c (20); ábyfmy fye przed tym á niźli budowác poczniemy/ všiadłzy łámi z fobá poráçhowáli *OrzQuin* I3v, E3, M3v; *SarnUzn* C; *LeovPrzep* H4; *RejAp* 19, 29, 88v, 94v, 98, 172, 182; łam zá fobá [*dworzanin*] páná ni oež niechay nie proš *GórnDworz* K7; walcžác łámá s fobá/ y przeciw temu/ kogo wícezey niź dułżę fwą miłowálá/ iednák fie obroniłá onemu ogniovi *GórnDworz* Aa8, D4v, F6v, Y8, Y8v, Gg6v; Azaližeš fie nie powinien łam vlitowác nád fobá? *RejPos* 169, 7v [2 r.], 30v, 53v, 59v, 76 (32); *RejPosWiecz*² 93v; *BialKat* 121, 303v, 341, 378v; *GrzegŚm* 27, 46; *HistLan* C4v; *KuczbKat* 65, 280; ná ludzi nie pátrzy tylko łam ná fię pogłáda *RejZwierc* 53; rozłádzmy fie łámi s fobá/ ielłize wdźieçźnie przyumiemy náwiedzenie á vpominánie Páná fwego *RejZwierc* 258v, 12v, 13, [28³]v, 79v, 81 (16); Aleć to v was nie nowiná/ nietylko inłzym/ ále y łámym fobie fie fprzeçiwáć *WujJud* 45v; A ktož to powiáda/ iedno wy o fobie łámi *WujJud* 225, a6, 143v, 183v; *RejPosWstaw* [41²]; Ale gdy żadnego przelstanku bolešćiam nie było [...] rozpaczáiąc łam o fobie pišál pokorny lišt do łudow *BudBib* 2. *Mach* 9/18, *Ion* 4/4, 9; *MycPrz* I [A]3, II B4v; *Strum* P2v; *BialKaz* G4; *BudNT Ioann* 9/21; y ná çełtych [!] náłzych Synodziech/ wiele tych bywáło/ ktorzy fie wiece ná fie łámych/ y ná podłá pamieć fwą [...] vłkáržáli *CzechRozm* A4v; çłowiek zły [...] w łámym fobie ná-dźieie pokłáda/ o Bogá nic niedbáiąc *CzechRozm* 207; Gdy z wiáry

prawdziwey y miłości Bożey człowiek pobożny záprzawfzy fie łame⁸⁹/ dobrym oddawa za złe *CzechRozm* 243v, 1v, 4v, 5, 7, 22 (47); *PapPran* Gg2; Lecz ielli kto ielt táki/ coby [...] nikogo niepotrzebuiąc famby z fobą przestawał [se ipse contentus sit]/ ten [...] *ModrzBaz* 3; Co ielli fię fam o siebie nieboifz [tibi ipsi nihil metuas]/ tedy [...] *ModrzBaz* 67, 1, 18, 60v, 67v, 88, 99v, 132v; ále ná łamego fiebie łkárzyfz/ iże ich fłuchác niechćiał. *SkarJedn* 185, 32, 62, 280, 359; *Oczko* 3v, 34; Obaczże Pietrze [...] w iákiey ftrażey Bożey cí fą ktorzy fami fobą gárdzić vmieią. *SkarŻyw* 212; w ktorzym [przymierzu] imi Bog poprzyfiągł fam ná fię/ ifz ich Bogiem/ obrońcą/ y dobrodzieiem miał być ná wieki *SkarŻyw* 481, 32, 41 [3 r.], 68, 76, 80 [2 r.] (24); *StryjKron* 16; Ktoremu też kiedy y wet za wet/ y złym za złe/ młczząc fię łami siebie/ oddawali? *CzechEp* 18; iáko fam pan Christus o fobie świadczy, iż to záwždy czynił co fię oycu podobáto *CzechEp* 201; trzeba mu pierwey z fobą fię łamym [...] pogodzić. *CzechEp* 346, 9, 29, 35 [2 r.], 39, 40 [2 r.] (45); *CzechEpPorz* **3 [2 r.]; *NiemObr* 10, 22, 105, 115, 125; *KlonZal* A2v; *ReszPrz* 14, 55 marg, 61; *ArtKanc* 119v; O Rzczepofp: żaden fię tu nie fłára/ [...] ále tylko fam o fię/ y o fwą rzecz fłára *GórnRozm* 13v; *KochWr* 21; Zá co fam z siebie wézmę głupfłwá ták znáczného Karánie *ZawJeft* 43; *ActReg* 164; Praesumptio – Ólamim fobie wielkie rozumienię. *Calep* 841b; żeby mu fie zdála rzecz nie być pożyteczná więźnie wróćać/ [...] o łamego fiebie nic nie dbáiąc *Phil* O3, K3, M; *GrabowSet* O; *LatHar* [+10]v, 78, 158, 308, 330, 649; Zaden fię nie ma fam w fobie chlubić. *WujNT* Yyyyy, *Matth* 16/24, 23/31, s. 152, *Mar* 8/34, *Luc* 9/23 (20); *PowodPr* 77, 80; Bog włafnie kochác fię nie może/ iedno fam w fobie y náturze fwey. *SkarKaz* 117b, 117b marg, 118a [2 r.], 120b, 122a, 279b (12); *VotSzl* B3; Chroni fię [Wenus] oczu ludzkich, [...] A ná koniec, y łámá przed fobą vcieka. *CiekPotr* 18; Sam o fobie gđziebym był pytam. *CiekPotr* 71; teraz czas mam wolny fam z fobą Vmowić fię. *CiekPotr* 75, 21, 35; Acz mi to [...] ze wfłtydem wielkim przychodzi o fobie łamemu przypomináć *CzahTr* A3, C4; A fłufznie/ vbaczywfzy/ łámá z siebie fzydzę. *GoslCast* 34; *SkarKazSej* 666b [2 r.], 670b [2 r.], 682b, 699a; *KlonWor* 61.

Anakoluty (2): to ielt zniámę człowieka obłudnego, chytrego/ ktorzy o fiebie wiele trzyma infze wżgardzaiąc *GlabGad* O4v; Gđzie mądrość ielt [...] [tam] więtfze rozumienie o drugich/ niżli o łamym siebie *SkarKazSej* 661b.

Zwroty: »w sobie (d)ufać itp.« [w tym: sam w sobie (6), w samym sobie, w sobie samemu (3)] = *confidere in seipso* *PolAnt*; *sibi confidere* *Mącz*; *in se (con)fidere* *Vulg* [szyk zmienny] (11:1): Námu nauka/ aby żádný wfobie niedufál *OpecŻyw* 35; *MurzNT* *Luc* 18/9; Przypominánie mocnego wfánia/ nie w łamym fobie/ áni w mocy człowieka/ iedno w łamey fpráwiedliwofci Páńłkiey/ przez ktorą wierny wybáwion bywa. *LubPs* Hv marg; Vpomina fie człowiek fpráwiedliwy [!] áby nie w fobie łamym/ ále w Panie Boze duffál *Leop Ps* 30 arg; *Mącz* 248a, 440d; *RejPos* 224; *WujJud* 113; *CzechRozm* 211; Rzekł też y do niektórych ktorzy wfáli łami w fobie/ iákoby byli fpráwiedliwymi *WujNT* *Luc* 18/9, s. 517, 2.Cor 1/9.

»oddalić itp. od siebie« [szyk zmienny] (15): *OpecŻyw* 91; *RejPs* 133; *HistAl* 14v; *GliczKsiąż* Fv, Q2; *GroicPorz* gg3; *KwiatKsiąż* F4, M; Suspicionem a se segregare, Oddalić [!] od fiebie podeyżzenie. *Mącz* 406d; *KochPs* 66; *SkarŻyw* 168, 298, 325, 501; lądzie nie oddaláliby od siebie wolności/ by niekárnofć wfłępków z ciężkim vpadkiem nie obfítowálá *SarnStat* 953.

»odegnąć itp. od siebie« = *fugare a se* *PolAnt* [szyk zmienny] (14): *RejKup* d4; *Leop Num* 11/20; *BibRadz* 2.Esdr 13/28; á fnadz bychmy ie [proroków] widzyeli/ tedy bychmy ie też podobno ábo pobili ábo precz wygnáli od fiebie *RejPos* 321, 114v, 180v; *RejZwierc* [78²]v, 190v; *BielSpr* 48v; *CzechRozm* 240v; Powiedálf żeć kto vczynił krzywdę/ ktoroy okrom pojedynkowej bitwy odegnáć od fiebie [*abs te repelli*] niemożefz. *ModrzBaz* 62; *SkarŻyw* 317; *NiemObr* 151; *Phil* D2.

»odpędzić itp. od siebie« = *expellere a se* *Vulg* [szyk zmienny] (23): *OpecŻyw* 46; *FalZiol* V 61v; *WróbZolt* f88v; *Leop Gen* 26/27; *BibRadz* Ex 10 arg, *Prov* 8/33; Swidrygál s Korybutem bráthem/ ktorogo byli wypędzili Czechowie od fiebie/ [...] ciągnęli do Lithwy przeciw Zygmuntowi *BielKron* 387v, 199v; *OrzQuin* G2v; *RejPos* 79 [3 r.], 185, 331v; S tą Wiará odpádzam od siebie łzátaná/ báłwochwálftwo/ náuki czarnokfiefłkie *BialKat* 73v; *BialKaz* B2; *CzechRozm* 242; *Oczko* 18v; *WerGość* 245; *LatHar* 15, 587; *SkarKaz* 384a; *CiekPotr* 21.

»od siebie odpychać itp.« [szyk zmienny] (15): *FalZiol* IV 56a; chocia by też [...] y widłami náture od fiebie odpychál wfzakoż ona zawfze ku fwemu ciągnie. *GlabGad* L8v; *RejPs* 92, 146; Miły miřtrzu co dolega ciebye/ Iż nas nagle wypychálf od fiebie *BielKom* A2; *BielKron* 103v, 350; *HistRzym* 25v; *RejPos* 216v; *RejZwierc* 18v; *CzechRozm* 123, 246; *CzechEpPorz* *3v; *WisznTr* 23; PRofzē/ moy Pánie/ nie pchay mnie od siebie *GrabowSet* I2.

»na sobie przewieść, przełomić, przemoc« [w tym: sam na sobie (1)] = *animio suo imperare* *Mącz*, *Modrz* [szyk zmienny] (10:2:1): *SeklKat* Mv; i czyni to duch święty wczłowieku/ cze⁸⁰ by na fobie przes ie⁸⁰ pomocy/ przewieść niemogł żáden *MurzNT* 176 marg; *Mącz* 280b; A ku temu ták przydzie/ kiedy [...] fam ná fobie to przemoże/ iż fie będzie kochál pánu kwoli w tey rzeczy/ ktorá by go fnadz s przyrodzenia mierziála. *GórnDworz* K6, H6, M4v, Y4; *ModrzBaz* 60v; *SkarŻyw* 136; *KochFr* 108; *WisznTr* 24; *PapUp* K4; rzadki/ któryby to był ná fobie przełomił/ żeby był w téy mierze według náuki fwéy fie záchował. *KochFrag* 47.

»przyłączyć itp. k sobie« = *iungere sibi* *Vulg* [szyk zmienny] (6): *Leop Num* 16/9; *BibRadz* II 90c marg; PRzyláczmy k fobie w iednoś/ Litwę dżikie Prufy. *BielSat* L4v; *BielSjem* 28; *ArtKanc* L20v, N9v.

»sobie przywłasczać itp., przyczytać itp., przypisać itp.« [w tym: sam sobie, sobie sam (26), sobie samemu, samemu sobie (12)] = *sibi assumere* *HistAl*, *Mącz*, *PolAnt*; *sibi vindicare* *Vulg*, *JanStat*; *sumere sibi* *Mącz*, *Modrz*; *arrogare a. asserere a. attribueri a. suscipere sibi, in se transmovere* *Mącz*; *sibi praescribere a. tribuere a. usurpare* *Modrz*; *sibi imputare* *JanStat* [szyk zmienny] (23:1:44:46): *MetrKor* 31/620v; nie nadymáy fie s tego/ anij fobie przypifuy/ mniamátfz aby to ty a nie bóg działál. *OpecŻyw* 45, 43; *OpecŻywSandP* ktv; iż oni Gotowie kthorzy w Dacicy pod krolem Dunłkim miefzłkaią, nie fprawnie fobie imiona Ofłrogotow albo wyfżogotow przywłasczaią *MiechGlab* 38, 39; *WróbZoltGlab* A5; *SeklKat* L2v, x3; *RejRozm* 399; *RejKup* o7; *HistAl* E6v, F7v; *KromRozm* I A2v, D3v, E3v; *MurzHist* P2; *MurzNT* 10v; *KromRozm* II y2v; *KromRozm* III A2v, B6, Cv, C2, C5v (11); *GliczKsiąż* F5; *LubPs* A4, P6v marg; *KrowObr* 8v [3 r.], 13v [2 r.], 16, 19v, 25 (12); *Leop* *B4v, *Num* 16/10; czynić będzie ofiáry niewodowi fwemu (marg) To ielt/ wfzýtko to łzczęfście fwe łamemu fobie przywłasczaić będzie. (–) *BibRadz* *Hab* 1/16, I 346, 1.Mach 6/56, II 93b marg; *BielKron* 64v, 81, 112, 150, 173v (13); *GrzegRóżn* G3v; *Hismaelitae*, Lud który teras Saraceny/ to yeft/ Turci zowá/ ábo łami fobie Turci ten tytuł przywłasczaią *Mącz* 156d, 36b, 85d [2 r.], 86d, 89a, 235a (21); *OrzQuin* N3, O4; *SarnUzn* 7v; *RejAp* BB2, BB3v, 38v [2 r.], 110, 112v, 114, 142v; *GórnDworz* E3, G5v, X8, Z3v; *HistRzym* 43, 93; chocia fobie y fam tego nie przywłasczaił *RejPos* 302v, 119v, 214v [2 r.], 216, 234v [3 r.], 277v (12); *BialKat* 31, 323v; *HistLan* F4v; *KuczKat* 130, 340; *RejZwierc* 172v, 192v; *WujJud* 9, 9v, 39v, 85v, 88v (17); *WujJudConf* 88v, 244; *RejPosRozpr* b4, b4v; *RejPosWstaw* 22v, [143²]; *BudBib Eccli* 20/8; *MycPrz* I C3v, II C3v; *BialKaz* G4; *CzechRozm* 9, 10 [2 r.], 30, 43, 49v (18); *KarnNap* E3v; *ModrzBaz* 2, 17v, 45v, 48, 48v [2 r.], 81, 88v; *ModrzBazBud* ¶5v; łami fobie moc Bołką do kazánia y czynienia fákramentow przyczytáią *SkarJedn* 34, 27, 48, 138, 139 [2 r.], 150 (10); *Oczko* A2v; *SkarŻyw* 82, 91, 201, 212, 258 (12); *StryjKron* 31, 622; Papieź ktorzy to fobie przywłasczaił y to czyni/ ielt onym Antychriftem w piśmie ś. opifánym *CzechEp* 393, 21, 28, 37, 41 [2 r.], 49 [2 r.] (39); nie fobie łamemu/ ále miłofci

oycowfkiewy to przczyta *NiemObr* 107, 40, 47, 48 [2 r.], 53, 65 (26); *KochMuz* 25; Opák czynią wlyzcy kácerze/ ktorzy fobie tylko fámym poffefyá prawdy przywálczcziá *ReszPrz* 100, 13, 97 [3 r.], 100, 110; *ArtKanc* N8; *PapUp* F3v; *ActReg* 43; *Calep* 98a; *Phil* I2, M3; Y ma kto iny [...] sřrawy oycá mégo fobie przypifowác? *GórnTroas* 20; *LatHar* 263, 317, 318, 677; Ták dzišieflyz Haeretykowie fámym fobie wykład y wyrozumienie pílmá przypifuiá *WujNT* 216; Ták y Chrystus nie fám fobie tey czéi przywálczczył [*semetipsum clarificavit*] žeby fię sřłał Arcykáplánem *WujNT Hebr* 5/5, s. 77, 93, 171, 364 [2 r.], 445 (19); *JanNKar* D2; *SarnStat* 158, 252, 692, 789, 792, 795, 1148; *PowodPr* 32; *SkarKaz* 279a, 352a [2 r.], 578a; Mychmy to zá lekárftwo fobie poczytály. *GoslCast* 41; *SkarKazSej* 677a, 680b, 694b; *KlonWor* 46.

»k(u) sobie przywodzić itp.« [szyk zmienny] (8): *PatKaz III* 126v; byłem gościem a wyšcie mię ogarnęli (*marg*) przyięli abo kufobie przywedli (-) [*collegistis me*] *MurzNT Matth* 25/35; *BibRadz Ps* 107 *arg*; *BielKron* 350; dwoiákim dobrodzieylftwem nas ku fobie Pan przywodzić raczy *BialKat* 198v, 48v; *RejPos-Wstaw* [143²]; *Attempero* – *Przywodzić kufobie Calep* 111b.

»šmierć sobie zada(wa)ć« = *consciscere sibi mortem Mącz* [szyk zmienny] (8): *GliczKsiąž* P8; Mátká Dáryulowá [...] gdy wřlyžázá o iego šmierci/ od zálošci chciála fobie šmierć zádáć *BielKron* 126v; *Mącz* 232b; *BialKaz* B4v; *KochDz* 108; *WisznTr* 33; *GoslCast* 34, 36.

»sobie tuszyć itp.« [w tym: *sam* *sobie*, *sobie* *sam* (2)] = *spodziewać się*; *przewidywać*; *confidere Vulg*; *sperare Modrz* [szyk zmienny] (132): *RejLas* w. 15; *RejPs* 204; *RejRozpr* H4, K2; Czo fobie dobrze tufzá/ šmiecie fię on [Bóg] z tego *RejJóz* B2, D5v, E7v, Hv, I4, I5 (10); Kupieć o zdrowiu fám fobie zlie tuffy. *RejKup* h7, f3, Hv, h2v, h3, h7 (15); *Diar* 21, 33; *LubPs* B6, C2v, G, K3v [2 r.], Z3; Abych cie tu miał widzyeć/ iuž fobie nie tufzę. *RejWiz* 45, 3, 25v, 35v, 41v, 42v (23); *Leop* I.Mach 10/71; *RejZwierc* 4v, 113v; *BibRadz I* 306b *marg*; *BielKron* 315v; *Mącz* [407]c; *LeovPrzep* Kv; *RejAp* 119, 150v; *RejPos* 4v, 101 [2 r.], 166v, 204, 218 (10); *HistLan* D4v; *RejZwierc* 86, 120v, 122v, 144 [2 r.], 144v (13); *BielSpr* b4; *CzechRozm* A7v [2 r.], 15v, 21v, 216, 236v; *ModrzBaz* 114; *SkarJedn* 1; *KochPs* 7, 187; á tego Piotrá ofobliwie miřuiác/ y o nim fobie zmlódošci wiele dobrego tufzac/ do řkoly go ná náukę [...] dáli. *SkarŽyw* 470, 79; *CzechEp* 19, 23, 319, 325, 381, 424; *NiemObr* 166; *KochFr* 101; *WisznTr* 10, 12; *KochPieš* 14; *ArtKanc* O4v, P3; *ActReg* 161; *GrabowSet* I2; *KochFrag* 22; *KolakSzcześl* C2; *WujNT Mar* 10/49, *Rom* 2/19, *Hebr* 6/9; á v kogo zle šlumnienie będzie: oddala fię od nádzieie/ y nie tufzy fobie iedno potępienie. *SkarKaz* 350b, 7b; *SkarKazSej* 661a, 686a; *KlonFlis* C2; *KlonWor* 23.

»zdać się itp., widzieć się sobie« [w tym: *sam* *sobie*, *sobie* *sam* (5)] = *sibi videri Vulg*, *Modrz* [szyk zmienny] (47:2): zdám fię fobie być więcey robakiem niřli człowiekiem *RejPs* 31, 105, 111v; *RejRozpr* I; *RejJóz* L7; *MurzHist* P2; *KromRozm* II p3; Ano jeden sam juř się sobie widział Heliasz, zdało się mu, že wszyscy odstąpili od Boga *DiarDop* 103; *RejWiz* 5v, 48, Cc6v; *Leop* Prov 28/11; *RejZwierc* 26v; *BibRadz* 1.Reg 15/17, *Ps* 49/19, 1.Cor 3/18, 10/12; *OrzRozm* Q3; *BielKron* 171v, 308; *SienLek* 95; *RejAp* 43v [2 r.]; *GórnDworz* E6v, G, L8, N2, N2v, Q8v; *RejPos* 166v, 200v; *RejZwierc* 3v, 166v, 231v; *KochMon* 31; *ModrzBaz* 56v, 62; O fobie niechay dzierzyl/ žeby ták był groźny/ iáko fię fobie fám zda. *KochOdpr* Cv; *NiemObr* 44; *WerGošć* 234; A w tymefmy przyed długi czás trwáli/ fami fobie dobremi się zdáli *ArtKanc* P6; *KochPij* C2v [2 r.]; *LatHar* [249]; *WujNT* 1.Cor 3/18; *SarnStat* 950; *SkarKaz* 85b; *CiekPotr* 51; Y Apořtoł vpomina: áby nikt fám fobie mądrym fię nie wdawał. *SkarKazSej* 658a.

»sobie (z)jednáć itp.« [w tym: *sam* *sobie*, *sobie* *sam* (5)] = *reconciliare sibi PolAnt*, *Vulg*; *comparare sibi Mącz*, *Modrz*; *conciliare sibi Mącz*; *sibi demereri a. parare Modrz*; *sibi acquirere Vulg* [szyk zmienny] (220): *ForCnR* Cv; *PatKaz I* 15; *FalZiol* V 52,

52v, 53; *BielŽyw* 22; *RejPs* 46v; *SeklWyžyn* b4v; *RejJóz* P2; *SeklKat* Z3; *RejKup* k5v, I2, z3, cc7; *KromRozm I* O4v; *Diar* 21; *DiarDop* 107; A teř ták wyeczne zginyenye zá to foby zyednáł. *LubPs* N2v, X5; *GroicPorz* n4v, o, f2v, f3v, y, pp4; *KrowObr* 214; *RejWiz* 4, 140v; *Leop* *Matth* 5/24; *BibRadz* *4v, II 72a *marg*, 2.Cor 5/18, 19; *BielKron* 79v, 119v; *GrzegRóżn* L3 [2 r.]; *Benevolentiam alicuius allicere*, *Chuć czyię fobie yednáć. Mącz* 181d, 62d, [114]d, 184c, 280a [2 r.], 280c, 395d; A niczym infzym thego fobie zyednáć nie mořemy/ iedno krwiá nářzego Báránká niewinnego *RejAp* 103, 71, 71v, 180v, Dd4v, Ff3; *GórnDworz* K4v, L2, O2, Cc2, Cc4; *HistRzym* 34v; *RejPos* A5, 7v, 29, 33, 46v (43); *HistLan* C; *KuczKat* 1, 315, 415; iáko mafz vblágác gniew Páńki/ á przeiednáć gi fobie v tego Bořtwá nierozmierzonego. *RejZwierc* 196, 21, 27, 44, 44v [2 r.], 137v (12); *WujJud* 93; *RejPosWstaw* [41³]v; *Strum* A4; *CzechRozm* 11v, 22v, 37v, 39v, 222, 239 [2 r.]; *ModrzBaz* 43, 44 [2 r.], 56v, 84v, 89 (9); *SkarJedn* 175 [2 r.], 187, 330; *KochPs* 162; *SkarŽyw* A2v, 22, 47, 57, 87 (23); *StryKron* 387, 737; Bog v Chriřtušie řwiát fobie poiednáł *CzechEp* 312, 47, 49, 149, 188 [2 r.], 311 [3 r.] (14); *NiemObr* 88, 113; *KochFr* 18; *ReszHoz* 130; mamy [...] fami fobie zařlugi przez dobre nářze vczynki iednáć *ReszList* 152, 148; *KochPieš* 52; *PapUp* F3, F4; *ActReg* 59, 138; *KochCn* B4; *KochPij* C3; *KochFrag* 42; *OrzJan* 73, 95; *LatHar* +8v, 7, 110, 133, 187 (11); *KolakCath* C3v; *WujNT* 17, 2.Cor 5/18, 1.Tim 3/13, s. 808, Aaaaaa2v; *SarnStat* 252, 403, 519, 701, 1298; *SkarKaz* 423a; *PaxLiz* C3v; *SkarKazSej* 661b.

Z *czasownikiem laciřskim* (2): tedy Šád Ziemłki [...] ma iá [winę, tj. karę pieniężná] řkazác iemu: žeby fię káždy *in fuo contineret officio SarnStat* 1149, 336.

a) W *rekcji czasownika „być” w konstrukcji A cum inf* (22): *BierRaj* 17v; aby iedekáždy poffedl do miařta řweš⁶⁹/ a tam wyznanię vcžinil bytz fię z ludu ceřarłkiego. *OpecŽyw* 14v; *PatKaz II* 80v; *HistJóz* A3v; *TarDuch* B6; *HistAl* C3; *DiarDop* 117; *KrowObr* 206v; *BielKron* 85, 178; *GrzegRóżn* F3; *OrzQuin* Y4; *RejPos* 262; *BialKaz* I3v; *PapPan* Cc4; *CzechEp* 5; *NiemObr* 101; Widzę čię Bogiem być/ á człowiekiem šiebie/ Wiem čię być řtudnicá y řzrodłem mądrošci/ A šiebie pochopem/ do wfzelkiewy řprořnošci *GrabowSet* C; *KolakCath* Cv; ktorzy fię v pochlebřtwách y w chwałách ludzkich ták kocháia/ že fię ludzmi być zápominaia *WujNT* 448; *SarnStat* 742.

3) W *rekcji rzeczownika* (210): Modlytwa na vpo[ro]řfšenne odpulczenya grechow ij dobrego řkonanya tako zařy [lege: za sie a. za się] jako ij zapřiziacyelye ij nypřiziacyelye *BierRaj* 16; řyn przed matká řtal w Betanij/ chtžatž datž řwé mileé matce z šiebie niěktoře vcieřfšenię *OpecŽyw* 85; *FalZiol* III 15b; czofczie [...] přifililaly tich czassow do nas [...] Iacuba Wilamowřkiego starofte wposselltwie od syebye y od sina řwego Krola *LibLeg* 11/87; *RejPs* 31v, 77; Iuž ia ilcie o fobie mam nádzieie mařo *RejJóz* K2; *KromRozm III* M6v; *Diar* 58; *GliczKsiąž* B5v; Iž pod przypowieřciá á v piešni przykład káždemu od šiebie okážuie. *LubPs* N2 *marg*; *KrowObr* 70v, 130; *RejWiz* 41, 159v; *OrzList* h4; pátrž co Krol w mocy ma/ Iž iákie chce o fobie/ tákíe gřlofy pulczža. *RejZwierc* 4; *BibRadz* 2.Par 23/16, *Iudith* 8/9; *BielKron* 38, 201v, 254.

a) W *rekcji rzeczownika abstrakcyjnego* (103): *BielKron* [332]²v, 417v [2 r.]; o wielu rzeczách wielkich řnadnie o fobie otuchę dayá *KwiatKsiąž* C2; *Mącz* 227a, 311d; *GórnDworz* Ee5v; *HistRzym* 11, 93; Ale on przedřię/ iáko dobrotliwy Pan/ [...] raczył im okážác ielczze v dzieiřftwie řwoim/ y ná zyeml/ y ná powietřzu/ iáwne řnáci o fobie á o Bořthwie řwoim *RejPos* 81; iř mu [Bogu] ináčzey nie mořemy do šiebie vtorowác tey wřzyeřczney drogi iego *RejPos* 298v, 52v, 199, 201v, 296v, 322v *marg*; Bo y o fobie znadžielř tám pewne nowiny. *RejZwierc* 29v; A ták trzebá nam záwždy pilná řtrař okořo šiebie mieć *RejZwierc* 114v; Nuř teř on dobry á poćiwy człowiek á řzedziwy řtárczcz Heli břkup zakonu řtárego [...] iáká hániebřná pomřtę wziął náđ fobá *RejZwierc* 126; Y řwizřetá y ptacy cowzgorę lataia/ Kiedy pádná ná ziemi/

wždy oftrożność máią. A my nędzne żwirzeta z mądrimi głowami/ Pátrz iákíe opátrznosci tu o fobie mamy. *RejZwierc* 246, 15, 47v, 108v, 126v, 134; *BielSpr* 18; áliści niebożeta zbáwienia nie máią/ bo okupu zá fię y grzechy fwe mieć nie mogą. *CzechRozm* 157v, 189, 202v; Smiech tylko z siebie poltronnym narodom czynią *ModrzBaz* 28; wlyzytkim tę iáwną o fobie wiadomość damy/ że pokoiu wielce prágniemy *ModrzBaz* 104; ielli nie miłość wálzá przeciw fobie/ á waśń przeciw bráciey wálzey/ záślepila was *ModrzBaz* 143v; *SkarJedn* 84, 297; Tę vmowę teraz między tobą Stánowię/ á między sobą. *KochPs* 123; dofyć fię pokaże/ ilz onę przeciw fobie frogą wojnę/ z Bogá zázczął *SkarŻyw* 30; á wciókaiąc po wodzie gdy pogonia zá sobą miał [...] obroćić do nich łódkę im w oczy kazał. *SkarŻyw* 392, 195, 238, 294; Krol Władisław Iágieło/ ná Seymie Lęczyckim stáral fię o to pilnie/ [...] áby mógł otrzymać Succelliá ná Krolestwo Polkie po fobie Synowi Władisławowi *StrykKron* 557; [wielki ksiądz] oddał mu [kniaziowi Michajle] wlyzytkę Oycá iego pieršą dzierzáwe/ [...] chcąc go tymi różnymi wdziału w łtáteczney wierze ku fobie záztrzymać. *StrykKron* 597, 6; *CzechEp* 90, 191, 244, 304; A ia trudno mam być żyw/ ielizie mużę Stráćić lepšzą część siebie/ á owlzem dużę. *KochFr* 42; iz Pána Chrystufá niechcá mieć iedno proftym fobie podobnym człowiekiem: choć iednák przodek mu przedfię iákis przed sobą dawáią *ReszPrz* 76; kto nie ma żony/ [...] Pámiátki po fobie mieć nie może/ gdy fynow włafnych [...] poštánowić nie może *WerKaz* 288; Chwála świecka o ktorám záfwe stał/ nakładym ná fię wielkie działał. Toć zemną do grobu nie poydzie *ArtKanc* S11v; porzucili mielczanie wlyzytkę o fobie pieczá/ iuż tylko szynkuia/ pijá/ á lotruia *GórnRozm* L3v; *PapUp* G; Desperatus – Tenktori o fobie nadziei vtracziel. *Calep* 312a; IZaž godziná przeydzie/ w ktorąbym ku tobie Gorzkim duchem nie welfchnął/ o ráturek fobie *GrabowSet* E4v; Z niebem y z sobą/ w gniewie Sylyf wraca. *GrabowSet* G; Twirdzę to (bo mam pewną próbę z siebie) Iz godná flawy/ godná wieczney chwały Twa szczyrość *GrabowSet* Y; Mam z sobą więcéy niż dofyć kłopotá *KochFrag* 23; Zaciłto fię dla zbytniego (ná fię) gniewu oko moie *LatHar* 159; Ták ia nielczęšliwy człowiek z sobą walkę wiodę *LatHar* 603, 254 [2 r.], 639; bárzo málo tych co prawdziwego zwycięšthwá nád sobą y nád namięthnošćiami swoimi dokázuią *WysKaz* 13; tákowy kmieć zbiegły/ nie ma żadného práwá do siebie żadnému vczynić *SarnStat* 657; A ielli ofkárzonému o złodzieyftwo á ielze nieprzekonanému kázá o fobie spráwę z pewną liczbá świádków dáć/ [...] *SarnStat* 702; *KmitaSpit* B4; *PowodPr* 78; Lecz górná o fobie dumá y podnioła á wielką myšlá/ šila fobie zepłúie człowiek. *SkarKaz* 83b; ćwiczešftwá á kárnošćí około siebie vzyć. *SkarKaz* 314a, 83b, 209a [2 r.]; *CzahTr* E2v; *SkarKazSej* 669a.

*W polúczeniu z „sam” (??): RejJóz N; RejKup m8v; MurzHist N; Sáme go teź o foby šwyádecstwo w tey myerze bárzo nye pewne. KromRozm II 12v; dla czego šnadź nye tylko łami o foby włafná pracá/ ále thež y o fwych dzyatkách stáranýe ná štronę odepchnełi *GliczKsiąż* Mv; De me enim conicio, Bierzę łam z siebie przykład. *Mącz* 162a; *RejPos* 63, 217v; widził iz fie zda być w tych kílka mieyfc [...] wielka niezgodá y łámego iedno Piłárzá z sobą/ y iednego z drugim *CzechRozm* 149, A2v; Y Zbáwićiel nářz przykładem łámego siebie [exemplo sui] chce to po nas mieć/ ábyłmy drugich krewkošćí znafzáli/ á one ile być może leczyli *ModrzBaz* 58, 24v, 68v, 140v; Wyłzedł ztámtąd wielce ku šlužbie Božey gorącym: máiąc miásto kłafztoru opátrznosc y cžuynošć nád łámym sobą *SkarŻyw* 291; pochlebštwá žadnego z miłošćí ku łámemu siebie [!] nieprzyypulczáł. *SkarŻyw* 298, 32, 230, 353; *CzechEp* 235, 256; On miłošćią łámego siebie zášlepiony/ Rozumié že dla niego šiáť iest poštawiony. *KochFr* 128; *Phil* I, 14; Šádem łámego siebie iest špowiedz *LatHar* 133; iz tá rzecz łámemu P. Iežufowi iest przyzwoita/ iáko S. Páweł [...] náuczal iść y przyłep mieć przez łámego siebie do Oycá *LatHar* 329; Modlitwá zá kogokolwiek/ álbo teź zá łámego siebie. *LatHar* 636, 393, 743; *WujNT* 31; *SkarKaz* 314a.*

b) W rekci rzeczownika osobowego (12): Y ktož ma być pilnieyzy łrořł iedno každy siebie *RejJóz* F4v; zá żywotá ielzcze/ [*Jerzy Brodaty ksiązę saski*] vczyñil po fobie dziedzicá bráťa Henryká *BielKron* 217; Grimáldus/ zábiwzy w nocy nád sobą łrořá/ vćiekl ná koniu. *BielKron* 299, 226; Albo niechay kto napięknicy ná koñ wliędzie/ ábo co ozdobnego vczyñil/ bá wneht znyadzie łędziego y podłędká około siebie [*tj. osobę krytykującą go*]. *RejZwierc* 56v; šiwiadkowiešcie wy ná siebie *BudBib Ios* 24/22; Biádá páłterzom Izráelkim/ ktorzy byli páłterzmi siebie *BudBib Ez* 34/2; *StrykKron* 427.

W polúczeniu z „sam” (4): nie bádźmy łami nád sobą łzpiegi á zdrycámi łwemi *RejZwierc* 265v; oto grzech we wroćiech twoich: moželz fię mu odiać/ á pánem łam być nád sobą *SkarŻyw* 263, 29; *WujNT* przedm 12.

c) W rekci rzeczownika oznaczającego dokument lub dowód rzeczowy mający wpływ na sytuację prawną podmiotu [w tym: na się (53) o sobie (2), za sobą (1)] (73): wedle thego Cirographu ktori ná się dali przereczony panowie wysse napisy ZapWar 1549 nr 2658, 1548 nr 2669, 1549 nr 2658; *MurzHist* Kv, N3; *GroicPorz* q2, r2v; Przeto teź Papięz [...] tákowy Kanon o fobie nápiłá *KrowObr* 25v, 9; *BibRadz* *3v; *OrzRozm* G; *BielKron* 362; Omnibus sententiis absolvi, Wlzelką skáźń zá sobą otrzimáć. *Mącz* 400d; Ubicunque posuit vestigia, Gdzieřkolwiek yedno poštał/ ošlády ná fię dodał. *Mącz* 490a, 24b, 374d; czyńco chceř/ vkláday ná fię zakony iákíe chceř *RejPos* 130, 8, 15, 102v, [105], 109 (13); *RejZwierc* 262; *WujJud* 9; Wrocon mu zapis ktorý był czártu ná fię dáł. *SkarŻyw* 173 marg, 102; *MWilKHist* F3; *StrykKron* 502, 667; *CzechEp* 22, 82, 152, 191; Ofre iákies vřtáwy/ [...] chćiałbyř ty žebyłmy ná šię my Polacy vchwalili *GórnRozm* C2; dziwuię fię/ czemušcie ná fię ták głupie poštánowali práwo. *GórnRozm* E4, A4; *PapUp* G4v; pozew im vkázowál ná šię *ActReg* 105, 14, 78; *Calep* 948a; *GórnTroas* 44; *WujNT* 836; Gdyž Król Wládyřłav ná fię tylko/ á ná potomki fwé ten Státut vczyñil *SarnStat* 336, 12 [2 r.], 205, 592 [2 r.]; zá pokaiáníem gášiem y przemagamy šiwiadliwošć iego [*Boga*] y dekret zá sobą miłošierdzia otrzymawamy. *SkarKaz* 3a.

W polúczeniu z „sam” (16): *SeklKat* S4v; łám przeciwko fobie nie kto inlyzy przeciw iemu/ łkargę polozył *MurzHist* C3v; *Leop* 2.Reg 12 arg; *OrzRozm* Ov; iužeř łam vczyñil dekret nád sobą *RejPos* 164, 102; *RejZwierc* 204v; *ModrzBaz* 50v [2 r.]; *SkarŻyw* 337; *CzechEp* 7, 108; *SarnStat* 1061, 1190; Sam ná fię lice przyniołł łam pieniádze zgoła Z onym workiem foremny wřzucił do Košćioła. *KlonWor* 31 [2 r.].

4) W rekci przymiotnika (180): Ktorzy fobie žli/ nie dziw iz y inym. *BierEz* I, O2, P3v; botz iey mily fyn/ náwięłłá iey po fobie motz dál *OpecŻyw* 186; panna Mariá [...] iest panna nad pannami/ ktorá przed sobą niemá piwé/ anij po fobie má takowé panny wtore *OpecŻyw* 187v, 2v, 43v, 187v; *RejPs* 153, 179v; piwřlyz cie w kroleštwie po fobie przekładam *RejJóz* L, C8v, Iv; Ienak mi czie nieboze žal. Choczýas Lotr a fobie winien *RejKup* g7v, y4; *Diar* 86; *BielKom* D5v; že to yeř rzecz šiwyęťá [!] á šičzełliwa/ gdy rodzicy wywodz ná šiwyát potomřtwó foby miłé á podobne. *GliczKsiąż* C2, G3; *LubPs* S6v; *KrowObr* 232v; *RejWiz* A3v, 30v, 62, 165v; *OrzList* d2; *BibRadz* *5; A oni go s tego hámowáli/ [...] áby nád sobą nie był okrutny *BielKron* 154v; przyłzedł tákí czás ná Belliřaryuřá iz inym był řzczęłliwy á fobie nielczęłliwy *BielKron* 162v, 17, 141, 429, 448; *SarnUzn* G6v, H6v; *RejAp* 185v; Dworzánin [...] áby záwdy był iednáki/ á we wlyzytkich rzeczách/ nie był nigdy od siebie rozny. *GórnDworz* I5, Ff6v; *RejPos* [36]v, 106v [2 r.], 144v, 181; *BialKat* 226, 328v; y wiele šię náuczylz gdy fobie będziefz znáczył/ y wymowál co obaczyřł fobie być potrzebne. *Grzegřm* 17; *HistLan* D2; ALe nářzy dobrzy towarzýřze ácz iuž tego vřtáwicznie pewni o fobie łá/ [...] iáko wiele piřich głóřow około nich krzeczyř/ á wždy [...] *RejZwierc* 132; A wzdychmy ták niemiłofierni łami nád sobą *RejZwierc* 257, 22 [3 r.], 24v, [28³]v, 71v [5 r.], 72 (25); *RejPosWstaw* [110²]; *BudBib Iob* 22/2, *Ps* 4/3; *BudNT* przedm c7v; *CzechRozm* 69v; *PapPan* Cc; Bo fię zda

iąkoby wzlelaką ludzkość zwlekli z siebie/ [...] ktorzi bogatemi będąc/ fobie tylko bogáci łą [sibi tantum divites sunt] *ModrzBaz* 10, 45v, 68v, 89; *SkarJedn* 70, 183; że ci przed kilkiemaście fet lat ie [wody lecznicze] záléciają/ z dawného przed sobą od ludzi doświadczenia *Oczko* 3, 24v; Ná fię była frogą/ á ná inne łákkawą. *SkarŻyw* 142; Ciężek był postronnym/ á fwoim okrutny/ á ná fię łam náokrutnieyży *SkarŻyw* 164, 115; *StryjKron* 380, 385; *CzechEp* *2, 253; *NiemObr* 31, 76; *KochMarsz* 154; *GórnRozm* A3, B3, B4v; Nie tylko fobie tedy ludzie vtrátni fzkodliwi/ [...] ále y rzeczypospolitéy bárzo wadzú *KochWr* 34; *ActReg* 148; *Calep* [1017]b; *GospGosp* 20, 150; [Chcialbym, aby ziemianin byl] content (ále bez prefumpciey) z siebie y z tego co ma przed rękómá. *GospGospPon* 169; *Phil* K; Bogowie wámi świátczę/ męžu drogi tobą/ Iż nie sobą mnie fyn mił/ ále twą obłą. *GórnTroas* 46; *GrabowSet* Gv; *KolakSzczęśl* C2; *WujNT* 253; *SarnStat* 645; *GrabPospR* K4v; *PowodPr* 43; To tylo wiem: iż kto czuyny ó fobie á práwym iest vczniem tego Pána/ [...] iż w Sákrámencie przenedróżlym Chryftulá fwego może przy fwey śmierci mieć *SkarKaz* 552b, 519a, 638b; Chcełz mi pożytecznieyżym byđz, niżlim ia fobie *CiekPotr* 47; *PudlDydo* B3v.

W połączeniu z „sam” (72): *PatKaz* III 149; *BielŻyw* 31; *SeklKat* X3v; *RejKup* cc3, ee5; Melánchton/ łam fobyę przeciwny. *KromRozm* I H4 marg, H4 marg; *KromRozm* III E6; *GliczKsiąż* B3v; Otom fie sftał iuz ták ciężek y łam przeciwko fobie *LubPs* hh6v; *GroicPorz* x4; *KrowObr* 20, 48; *RejWiz* 62, 87, 163v, 164v; Oni tedy łami fobie byli čięłły [sibi erant graviore] niż ciemności. *Leop Sap* 17/20, *Eccli* 14/5; Ielłi będźielz mądrym łam fobie będźielz mądrym [sapiens eris tibi] *BibRadz* Prov 9/12; *OrzRozm* Qv, V3v; ták krolowie Krześciáńci zapámiełali łą ná Bogá ná nas y łami ná fię/ iż wolą z sobą walczyć/ niż z pogáninem *BielKron* 315, 419v; *KwiatKsiąż* K3; Obtemperare sibi et decretis suis parere, Sam fiebie być posłuzen á niewykráczáć nic nad fwe włózenie. *Mącz* 443b, 14b, d, 292c, 326a [2 r.], 374d (10); *SienLek* 105; *RejPos* 89v; *RejZwierc* *B2v [2 r.], 71v, 104v, 127v, 156v [2 r.] (10); *WujJud* 45v marg; *RejPosWstaw* 21v, [41³]v; gdyż BOG nie iest łam z sobą niezgodny *CzechRozm* 148; *ModrzBaz* 40; *CzechEp* 7, 40, 96, 242; *BielSjem* 7; *KochPieś* 46; *PudlFr* 69; *ArtKanc* M3; *GórnRozm* M2v; *KochWr* 18; *PapUp* E; *OrzJan* 67; *LatHar* 603; *WujNT* *Philem* w. 19, s. 890; *JanNKar* D3; *GrabPospR* M; *SkarKaz* (3); *CiekPotr* 25; Iá záiste będąc w tey mierze y łam ná fie fráłowity/ zem do tego przyśc niemogł/ [...] *SzarzRytJSzarz* nlb 2.

Z przymiotnikiem łacińskim (2): bo ex inimico, vczyniłbych owego sobie inimicissimum *ActReg* 119, 74.

a) *W rekcyj przymiotnika w comp* (2): Glębbfłych nad fię rzeczy niebaday *SeklKat* A5; záwłffe pożytek biorąc więczęłły/ ftáwał fie vftáwicznie lepłły fiebie łámego. *Leop* *B2.

5) *W rekcyj przysłowka* (6): Amandare procul a se, Zásláć dáleko od fiebie. *Mącz* 206c; *GórnRozm* D4, Kv; A poftaw rowno zfoba [!] Herb Krolewki iaki *PapUp* Av; To Krol kto Pan w miernym chlebie/ Pompy kładźie nízey fiebie *RybGęśli* C3.

W połączeniu z „sam” (1): [Bóg] Przedźiwny wfzędźie: ále bárźiey w fobie/ Sam fobie dofyć w łzczęściu y w ozdobie/ Wđzy ku fwey łlawie/ dał w tym vwielbieniu Mieyfce ftworzeniu. *SzarzRyt* B4.

6) *W rekcyj part praet pass* (dopelnienie sprawy) [w tym: od siebie (17), przez się (5)] (23): A ták oni tym świétokráctwem od fiebież wynáleżionym wíchláią *GrzegRóżn* B3v, E3; *OrzQuin* I4; *BialKat* 76v; *RejZwierc* 139; *WujJud* 155v; *WujJudConf* 42v; *CzechRozm* 73v; źle czynią rodźicy/ ktorzi zánieđbawáią dobrego ćwiczénia/ dźiatkam od fiebie ná świát pufzczonym [a se editae] *ModrzBaz* 10, 83, 125; *CzechEp* 74; *Phil* F3; krzywđę przez się áłbo przez napráwné ofoby w przerzczonych dobrách vczynioną [...] ma nágródźic *SarnStat* 1254, 355, 619 [2 r.].

W połączeniu z „sam” (6): *KrowObr* 38v; *OrzQuin* P3; *SkarŻyw* 332; Ktemu haeretycy łami przez fię bywáią ofáđzeni y potępieni *WujNT* 748, 314, 747 marg.

Anakolut (1): więcey fię tám łkálniał gdzie był Łánfráncus vczony/ áby v innych y łame^{mv} fiebie wzgárdzoným być dla Pána Bogá mogł. *SkarŻyw* 332.

7) *Bez wyrazu nadrzędnego, w tytułach fraszek* [zawsze: o sobie] (6): (nagł) O fobie. (–) DOpiéro chcę piłáć zártý/ przegrawłzy pienáđze w kárty *KochFr* 12; *PudlFr* 10, 44, 49, 55, 63.

8) *Bez wyrazu nadrzędnego w zdaniach eliptycznych* [zawsze: o sobie] (6): *RejJóz* L7v; ziemłcy wy Sáłomonowie/ Ktorzy ni óż nie dbacie/ iedno włzytko fobie *RejZwierc* 43v; *BielKron* 41; *RejZwierc* 143; Ale wy ich [ubiorów] y nierzádnicám wálzy^m/ y inłżym ráđzi pozwalacie/ á kościółowi pozwóllic niechcecie. Owa wolićie fobie niż Bogu. *WujJud* 181v; *SkarŻyw* 115.

b. *Realizuje dopuszczalną składnię wyrazu nadrzędnego (jako dopelnienie dalsze lub okolicznik); różne dzialania podmiotu mają różnego rodzaju odniesienia do jego osoby* (4916):

a. *Podmiotem jest jednostka (podmiot w pl dotyczy poszczególnych jednostek w zbiorowości)* (4324): *ZapWar* 1545 nr 2646, 1549 nr 2662 [2 r.], 1550 nr 2676 [2 r.]; Podnyefly kfobyę panye ferca nafle *BierRaj* 19; Rzekł wáźł/ przetóć ia pokoy ma^m/ Iż od fiebie fzkodno ká łam *BierEz* O3v, Cv; Modli fie dobry paftyrz za owiećki fwé/ nie za fie/ ale za nás *OpecŻyw* 53v, 56v, 161, 189v; *ForCnR* Dv; *PatKaz* II 46; *PatKaz* III 148v; Kto pierwłzego dnia miełáca Kwietnia pufci fobie krew/ [...] ten wnet albo w richłym czáfie vmrze *FalZioł* V 46v, I 13c, IV 40a, V 46, 47 [2 r.], 48v [2 r.], 49; ktorzy częgo nie rozumiał to za fromoté fobie licźili. *BielŻyw* 30; Także lud włzytek [Zenon] po fobie obrocil, áz onego okrutnika vkamionowali, á Zenona z wíezienia wypufcili. *BielŻyw* 41, 20, 133, 149; *GlabGad* D6, K5; *MiechGlab* 45; othoff v.m. samy vyećzie, yakie złe [wojewoda Piotr] wnyoł na fyebye y na náłłá zyemyą chrzefczyanską *LibLeg* 6/190; Szmonycz okvpyl sye dal za sye yako poltrzczyasta flotich *LibLeg* 11/100, 6/190, 11/41v, 42, 43v, 99; Memor esto congregatio^{is} tuę: quam possedisti ab initio. Pámiełay miły panie na zebranie twoie ktores fobie fpofołil od počátku. *WróbZołt* 73/2, 43/11, 73/18, 79/16, 18; Káđzy fnich nofi wfobie podobienftwo frogie^o lwa *RejPs* 22v; miły panie fłkonifłly fobie nádoł niebá twego złtęp ná ziemię *RejPs* 212v; abys był narod człowieczy ftracony fobie na wolnoć wyfwobodzil *RejPs* 213, 29v, 33, 42, 72, 75 (27); *RejRozpr* C2, F3; *ConPiotr* 30v; *SeklWyzn* b3v [2 r.]; Ićie y pana Boga/ na fię obrazicie *RejJóz* B6; Ba wieręć ia wolę zdrowie Nizli fobie fwiat zamotác *RejJóz* C8v; Nie przypułfczay iedno nicz tych frafunkow k fobie *RejJóz* G6, F5v, G3, H6, Q4; ktore przod pan Bog dłaych wiary záspawiedliwe fobie policy *SeklKat* M, D3v; Tęgo [tj. człowieka] iedno ftworzyl fobie Podobnego fwey offobie. *RejKup* k2v; Abycz ćziáło vkromiáło Skrułffe wfobie miełcze dáło *RejKup* q6v, Hv, k4v, l6, n3, q7v (11); Káđzy zá fyę Bogu będźie lidźbę czynil. *KromRozm* I Bv, B2v, Mv; wfzelakié pociechy/ przeciwko fobie obrácáł. *MurzHist* T2, B2, B2v, K2; kaznodźieie [...] duřám fzkodzą/ ku fobie ie od pańłkiei woléi odwodząc *MurzNT* 76; Nye od fyebyeć będźie mowil/ ále co vlyłły to powye *KromRozm* II gv, p2, v2; *KromRozm* III B7, C7 [3 r.], I2, M2, M4v, M8v; *LibMal* 1554/190v; Mierny człowiek w mowieniu/ trudnoći vchodzi/ Ale wielomowiący/ trudnoć fobie pldzi. *BielKom* B7; Mnima pánná by [stary] ią chciał wyłtráłzyć od fiebye *BielKom* E2, C2, D8v, G6; *Diar* 55, 57, 74, 78, 83; *DiarDop* 102, 104; Vmřzeli mu thá/ drugą fobyę ná-mowi *GliczKsiąż* O8v; yełli gláđką poymyelf/ doftányelf fpolney to yeł/ nye tylko fobyę/ ále y inłłem *GliczKsiąż* P7v, B4, E6v; Tyć [= tych-ci] Pan doftátkiem zboża fobyę nákarmit obficie *LubPs* S5; Bože náwroć fie ku nam á obżył nas fobyę *LubPs* Tv, H, M3, M4v, Qv, S2 (26); POdwoyłki fwym świádecstwem ftoi zá dwu świádkow: zá iednego s ftrony fyebie/ á zá drugiego s ftrony vrzędu fwego *GroicPorz* g4, C2v, c4, v1, y2, ddv; *KrowObr* 4, 120, 167v, 195, 202v; Nie czynł teź s fiebie błázna *RejWiz* 44; Gdyż Bog nie ma bez [= oprócz] fiebie Kánclerzá žadnego/ Coby náđ ięgo wolą domyłłá fie częgo. *RejWiz* 183v, 29v, 84v, 99, 102, 103v (12); wfłłedy po drodze było pelno łfat/ y náczyniá/ ktore miotáli od fiebie Sy-

ryczykowie gdy sobą trwożyli *Leop 4.Reg 7/15*; Y ty fynu człowieczy położ fobie [*pone tibi*] dwie drodze *Leop Ez 21/19*, *B2, *Lev 14/4*, *Deut 17/18*, *Ruth 3/4*, 1.*Reg 16/1 (14)*; *OrzList* h4; Tedy taki może domá ostáć/ á wzákže miáľto siebie ma wypráwić poczet wedle maieńtofci *UstPraw D3*; *KochZuz A3*; *RejFig Bb8*, *Cc3*, *Cc5*, *Dd2v*, *Ee3*; Iáko stárych wiekow przypadki swieckie/ ludzye fobie malowali. *RejZwierc 113*, *39v*, *44*, *56v*, *71v*, *111v*, *113*; gdyby on człowiek od takiego flwynienia był oczyścien/ odłóży fobie fiedm dni ku oczyścieniu fwemu *BibRadz Lev 15/13*; wywodł cie z Egiptu przed sobą wielką mocą swoiá. *BibRadz Deut 4/37*; Pan Bog twoy poľtánowi cie fobie [*Statuet ... sibi*] ludem fwietym *BibRadz Deut 28/9*, *5, 1 2d *marg*, *Gen 22/8*, *Ex 19/4*, *Lev 7/35 (24)*; *OrzRozm C3v*, *Qv*, *T4v*; Trzebáć fie obawáć zaprawdę áby ná fię bogow nie poruľzył niemiľofierdzyem swoim *BielKron 110*; Tego lugurťe nád ine fyny włafne ociec miľowaľ/ y poruľzył mu po fobie kroľeftwo sľrówowáć *BielKron 129v*; Kleopátrá [...] zadáľa fobie trućinę przez weľe *BielKron 131v*; A thák łáčno [*Mahomet*] tym k fobie ludzi moľg przywieść/ gdy fie fámí náľzy rozerwáli. *BielKron 165*; Tho oná ma dziš bogu nieznáiomemu ofiárowáć od siebie y od nas. *BielKron 319*; A gdy ie [*Polacy Walachów*] w lás wľudzili zá sobá/ powáľlili wšytek lás ná nie *BielKron 375*, *10*, *12v*, *15*, *21v*, *24v (84)*; kthorzy [*papistowie*] nowotnego Bogá fobie vkowáli *GrzegRóżn K4*, *A2*, *J4v*, *K3*; Ale tych obudwu rzeczy [*tj. pisma i nauk*] weľpólek łátwie fobie wľpofobić y ich doľtápić [...] moľá *KwiatKsiąż N3v*, *A2v*, *H*, *K4v*, *I2v*; Disceptare armis se controversiis, Ręká sľrwićdiľwóści fobie docieľáć. *Mącz 90a*; Deferre alicui honorem, Dáć komu pierwŝe mieyľce nád fię/ Wázić kogo. *Mącz 123a*; Rursus [...] Zás/ Niektórzí piŝá záfię/ ále to wáľpliwie mówienie fie być widzi/ yáko by rzekł zá fię/ czyn to/ nie zá mię ále zá fię *Mącz 362a*; Gdy zwáľzczá ná to odpowiedamy/ y káżimy coby przećwińna ftroná moľá zá sobá [= *na swoje poparcie*] przíwieść. *Mącz 433b*; Hominem advertunt res insigniores, Obráćáý ná fię człowieká zacnieyŝze rzeczy. *Mącz 487a*, *89a*, *104c*, *131a*, *249a*, *294b (15)*; *OrzQuin N2v*, *Q3v*, *Q4v*, *T4*, *X2v*; niech ŝierotki k fobie twoiá dobroć gármie. *Prot D3v*, *D2*; Y gdy Arriani ciágnęli zá sobá [= *na poparcie swoich twierdzeń*] the ŝłowá/ Ieden ielth Bog/ Ociec. Tedy ORTHODOXI drugi koniec zá sobá tákze bráli/ Ieden ielth Pan/ Kriľtus. *SarnUzn Gv*, *F*, *F3v*, *F7v*, *Gv*, *G8v*; *SienLek 40*; iź nie tylko chwałę áľbo powagę swoieľ thám wnieŝć maľz od tey ofiáďłóŝci fwietey/ ále wniefielz przy fobie [*tj. wraz z sobá*] powagę y chwałę onych wšyťkích kторыcheš poľyľkaľ Pánu fwemu *RejAp 186v*, *11v*, *38v*, *112v*, *113*, *141 (13)*; s kogoby woľaľ/ iźby vroľná przyczyná gniewu/ ielŝi s siebie/ czy s páńny *GórnDworz C6*; iźem znaľ te ludzi/ ktorzy gorzkoŝć w miľoŝci wmieli więć fobie ofľodzić *GórnDworz Kk8v*, *C4v*, *E2*, *G5v*, *H4*, *K8 (17)*; *GrzepGeom Q4*; Ale Anthyoch [...] niechóiał iey [*córki*] od siebie żadnemu dáć. *HistRzym 8v*; Niedam dla siebie źemie źágubić *HistRzym 10v*; ostáwiam wam miáľto siebie ŝioľtrę moieľ *HistRzym 31v*, *69v*, *90*, *102v*; wkracamy fobie roľkofzy tego nęďznego kroľeftwá ŝwiátá tego *RejPos 17*; ižeš ty Syn moy miľy ielth/ á iam dziš ciebie fobie vrodził. *RejPos 53v*; Izali [*Pan nasz*] nie moźe fobie ŝtworzyć naczynia iákiego chce wedle woley swoiey? *RejPos 74*; iź ták rozľfzyrzyć raczýľ to ŝwięte źniwo swoie/ á to ŝłowo swoie: á wabi/ á przímuie/ á zgromadza do siebie ten nęďzny narod obľędzony ludzki *RejPos 166v*; Támze y Máthueľzá onego iáwnogrzeľzniká powoľáć zá sobá raczýľ. *RejPos 170*; moľģe by fobie káźdy nápiľáć ony ŝłowá thwoie nád głowá v ľoľzka ľwoiego *RejPos 192v*; Pánu teź záfię o to idzye/ áby nie ŝtráćil człowieká/ kłorego drogá krwiá ŝwoiá odkupić raczýľ fobie *RejPos 329v*, *C4v [2 r.]*, *6v*, *16v*, *41*, *44 (125)*; *RejPosWiecz*² *93*, *95 [3 r.]*; *RejPosWiecz*³ *98v*; *BialKat 271*, *291*; *BielSat Dv*; *GrzegŚm A2v*, *12*, *17*, *65*; Iź pan ŝtáry ma dľugow v ludzi niemáľo/ Kłorych fobie inwentarz iuź ŝpiľáľ niemáľy *HistLan C*, *A3v*, *F4*, *F5v*; *KuczKat 5*, *170*, *180*, *195*; Bo wielka to rzecz kto komu pláćźliwey ŝpráwićdiľwóŝci pomoźe/ á ľam iá teź káźdemu s siebie wćzyni. *RejZwierc 94*; A kto tháki żywoth okoľo siebie poľtánowi/ ázálz iuź moźe być

fzczeńliwŝy człowiek ná ŝwiecie? *RejZwierc 102*; gdy ktho [...] roľtroľnie/ ŝtátecźnie/ á poćciwie wšyťko okoľo siebie ľtánowi. *RejZwierc 145*, *A2v*, *A3v*, *Bv*, *11v*, *18 (61)*; *RejZwiercTrzec Aaa2*; *BielSpr b3v*, *19v*, *46v*, *60*; kłorego ŝmierć sobie z nas naznaczy, niechaj umrze *KochMon 22*; *WujJud 30*, *173*, *217*, *232*, *257 (8)*; *WujJudConf 260*; *RejPosWstaw 21v*, *22 [2 r.]*, *41v*; Niemaľz ľádzić fobie [*Non plantabis tibi*] gáiu żadnego drzewá przy oľtarzu ľehowy Boga twego *BudBib Deut 16/21*; záš Arámćzyzy [...] záľtápiľi byli źemie. (*marg*) wł. nápeľnili źemie/ Rozumiey sobá. (–) *BudBib 3.Reg 20/27*, *c4*, *Gen 22/8*, *Ex 7/9*, *Deut 16/22*, *27/2 (20)*; *HistHel Av*; *MycPrz I [D]*v; Y weźmieľz wagę równo z wodá/ odmierzylwŝy sobie ná ľáfce dwá ľoćká *Strum B3v*, *A2v*, *B5 [2 r.]*; *Cv*, *D3*, *G*, *L4*, *N3*; *BialKaz B3v*, *B4v*, *E*; *BudNT Ioann 7/18*, *14/10*, *18/34*, *Act 9/34*; *StryjWjaz A2*; BOgábyš kuŝil: draźniáć ná fię nie tyľko zwierzchnoŝć/ ále teź y inľze rycerľtwo *CzechRozm 253*, *14v*, *20v*, *22v*, *27*, *30 (29)*; *KarnNap F3v*; *PaprPan Bv*; Zápaláią ine przećwiń fobie/ y ľáme bywáią zápalone *ModrzBaz 54v*; A ielŝi fobie krzywdę od kogo mieć mniľaľz/ tedy ábo do wrzdu fię wćiecť/ [...] ábo [...] *ModrzBaz 68*, *8*, *22v*, [38]v, *45*, *47v (11)*; *SkarJedn A6v*, *64*, *71*, *115*, *154 (14)*; *Oczko 12v*, *28v*; A ón mię wyľľucháć raczýľ ŝiedzáć ná niebie/ Y przýpuŝćil moieľ ŝmutná ľkárgę do siebie. *KochPs 23*, *4*, *57*, *115*, *119*, *125*, *127*; Młodeš á wielká fobie pracá zadáielz *SkarŻyw 134*; ná inľzy fobie dzień to wváženie odłóżyć moźeľz/ wierny czytelniku *SkarŻyw 261*; idz do miáľtá/ przeday fobie tę ľukniá/ á ġłodem nieumieray. *SkarŻyw 452*, *20*, *22*, *26*, *30 [2 r.]*, *36 (49)*; do roľprawy stáwil za fię Broľŝk Buinik Iakuba Wecka i Iana Zachowskiego *ZapKóŝcier 1581/25*; ŝlubuya pokoy wyećzny wćziwemu Ierzemu tak ot fybeýe yako ot swych dzatek *ZapKóŝcier 1584/46v*, *1579/2v*, *1581/25*, *1583/40 [2 r.]*, *1584/46*, *50v (13)*; *KochTr 7*, *22*; *MWilKHist G3v*; táme [*Iberowie*] ofiedliľ/ á onę część Hľpániey Iberią od siebie miánowali. *StryjKron 16*; kłorych [wíęźniów] on potym ná okup wypuŝćil/ gdy káźdy od siebie 700. grzywien wázonego czyľtego á ŝczerego frebrá zápláćil *StryjKron 205*, *A3v*, *46*, *51*, *81*, *91 (12)*; ná co iź X(iąďz) K(ánonik) foldruie/ tedy to przećwiń fobie [...] y przećwiń fwemu duchowienľtwu czyni. *CzechEp 93*; iź tu ná tym mieyľcu Moieľz przez Bogá rozumie ľámeľo oycá: [...] A pewno to wćzynić muŝi dla tego/ źeby tá Troycá nie muŝiáľ teź mieć/ oproćź siebie zoľobná inľzego ŝyná *CzechEp 276*, *8*, *26*, *50*, *62*, *69 (49)*; *CzechEpPorz **3v*, ***4v*; Czyli temu dawny czás/ kiedy fzczeńŝciu fwemu Car Moľkiewľki wfáięć/ chćiał ŝwiátu wšyťkiemu Groźnyem być? wšyťki ľekce Króle Krzeŝćijáńľkie Wvážáć przy fobie [*tj. w stosunku do siebie*] tákze y Poháńľkie. *KochJez A3*; Abyš nie byľ peľnym iádu y morderŝtwá wrzodem/ Ale fobie y z drugimi k ľepźemu POWODEM. *NiemObr ktv*, *24*, *29*, *34*, *37*, *40 (19)*; By mi cieŝ wźdy nákoniec odeŝtaľ byľ cálo [...]. Ale cieŝ ná źal wěľŝzy ták do mnie wypráwiľ/ Ze y ferce/ y duľzę przy fobie zoľtáwiľ. *KochFr 68*, *16*, *17*, *120*; Teź letni [= *stary*] wáź co rok z siebie młodeľo wćzyni *KlonŻal C2v*, *D4*; SOBie ŝpięwám á Muzom *KochMuza 25*; *KochWz 137*; *ReszPrz 43 [2 r.]*, *54*, *107*; *ReszHoz 131*; *ReszList 141*; *WerGoŝc 222*; *WerKaz 286*; *WisznTr 28*; Pátrćzielŝ ielŝi nie ľepzy rżád poľtánowimy/ Gdy fobie oľobny Syem/ ku ŝpráwám/ zľoźyemy. *BielSjem 4*, *10*; Nie rádá cieŝ zťád pulczám/ á zwáľczá bez siebie *KochPam 82*; (*nagľ*) Do Bekfárká. (–) ARion/ y Orpheus/ y choć Dawid trzeći/ [...] Bez pochyby ty wšyťkić zoľtáwiľz zá sobá *PudľFr 19*; mnie choćia jedného Vćielz sobá/ kłory cieŝ wysľźey zdrowia ŝwego Miľuieľ/ moý Miecźniku *PudľFr 45*; MNie bogáćtwá/ mnie złoto/ mnie iedwabne ŝćiąny/ Mnie nie gármie do siebie páćac mrowány. *PudľFr 47*; *ArtKanc C18v [2 r.]*, *E9v*, *K11*; *BielRozm 7*, *11*, *25*; nie náyduiećieli wy ná to [u] siebie rády/ więć iey ŝzukayćie v ľáŝiáďá. *GórnRozm M2*, *B2*, *D2v*, *F2v [2 r.]*, *F3*, *Hv*; *KochWr 25*; *PaprUp B2v*, *B3v*, *H2*; *ActReg 11*, *58*, *148*, *164*; Kmieć ma tego doyźtzeć káźdy fobie/ áby mu wory y wľzelákie ŝtátki Vrzędnicy wracáli *GostGosp 34*, *4*, *58*, *92*; *GostGospPon 169*; ŝzalone dzieći/ iáko by nie fobie To nárzáďziľ/ co nárzáďzá tobie? *GrochKal 24*; C. Meuius/ [...] będąć poimány/ y do Anto-

niulá przywiedziony/ był od niego fpytány/ coby s ftrony fiebie kazał poftánowić. *Phil* K2, G4, R2; *GórnTroas* 68; Bo cukruy ty fobie iáko chcelf pijańftwo/ zázwdy ie przedšie miernošci náydzielz przeciwné. *KochPij* C3v, Cv, C2; Tyš od nas/ nawánošci wfelákie/ odwrocił/ A chcąc lud mieć bešpieczny/ nášieš ie obrocił. *GrabowSet* P4v, G, Iv, I2, N3v, O, O3v, P3; Przeczze [*Admet*] ná žiemie ieft/ á nie pod žiemią? (-) Iž zá šie žonę [*tj. Alcestis*] dáł *KochFrag* 45; [*cesarz turecki*] otworzył fobie teraz niedawno przez Węgry drogę do Polłki. *OrzJan* 74, 10, 73, 74, 75, 77 (12); Ná šie drugi brón noš *WyprPl* A3v; Rozdžiel fobie wfzytkę špowiedz ná cztery częšci/ ná myšli/ Ńowá/ wczynki/ y opufczenia. *LatHar* 136, 10, 125, 169 *marg*, 210, 315 *marg* (10); *RybGęšli* A2v [2 r.]; Bomci nie od šiebie przyšzedł [*a meipso veni*]/ ále mię on poštał. *WujNT Ioann* 8/42; [*Piotr*] Ewodiułzá pierwšzego po fobie Bilkupá ftánowi. *WujNT* 511; Abowiem ktory ie y piie niegodnie/ Ńad fobie ie y piie *WujNT* 1. *Cor* 11/29, *przedm* 36, s. 31, 67, 68, *Matth* 17 *arg* (23); Bo nie došyć ieš že kto vmié Štátut, y czyta go, á nieumié fobie y przyácielowi pozwu nápiáć *SarnStat* *5v; deputuemy ołoby nižyie opifané [...]/ á im *falaria de fuo* brácia [...] dáć máia/ vchwaliwšy *certam quotam* kázde Woiewództwo ná fię. *SarnStat* 58; Oycowie Opiekuny miáŃto šiebie dáia *SarnStat* 595; co fie przygadza/ gdy od šiebie kto gwałtu gwałtem bróni. *SarnStat* 610; áž áłbo wińe onę zápláca/ áłbo rekoymie zá šie [*pro se JanStat* 52] ku zápláceniu poštawia. *SarnStat* 926, *5v, 21, 97, 174, 385 (27); *SiebRozmyšl* F2v, F4; Bo krol Ńam niechciał przyáć tey godnošci, Syná zá šiebie poštał bez trudnošci. *KlonKr* E, Cv, C4v; iž te narody Pogáńłkie dla tego Bog množył y mocnił/ áby nimi ćwiczył/ y w boiážni fwey záchowál lud fobie wybrány. *PowodPr* 13, 28, 85; Chytryz [...] do tákiego miŃtrzá vkázuiá/ ktorego náchylić po fobie y po głowie fwoiey mogá. *SkarKaz* 118b, 83b, 85b, 206a, 209a [2 r.], 245b (13); *CiekPotr* 52, 67, 80; *CzahTr* [D2], F2, F3v, G4; lepięz z šiebie otrzáñawšy Kał ftáry/ wftáć/ w nim nie trwáć *GoslCast* 26; Niechę abym Ńzacowáć z šiebie drugie miáŃ *GoslCast* 38, 44, 45, 51, 56, 59, 66; nie bąđž vtrátnikiem y proznujácy/ á dla šiebie iednego tyšáć tyšácy ludži bráćiey fwoiey nie gub. *SkarKazSej* 670a; Poćiágałby kázdy práwo zá fobá/ y ná fwoię ftronę kręcił. *SkarKazSej* 698a, 668b, 672b, 673a *marg*, 687a, 690a, 701a; *KlonWor* 2, 25, 26, 46, 82; Náofhátek tym fobie wiele ich zwašniłá/ Iž małżeńftwem kázdego vpornie gárdziłá. *PudlDydo* A3, B2, B3v.

Z przymiotnikiem lacińskim (1): Ia znalazem dawno niehec P. Gniezninskiego a consius iestem dobrze sobie [= *wiem*], że bez przyczyny mógł bych to vkazać wielkimi documenty *ActReg* 55.

W polúczeniu z „sam” (271): Rozumiećie ludzkiey potrzebie/ A zwlázczá koždy dla Ńam šiebie. *BierEz* R2, Rv; *OpecŻyw* 63v, 66v; Infzemu zawždi wnieznaiošci bąđž ale Ńam fobie nigdi. *BielŻyw* 143; *WróbŽolt* 43/16; PAmiętay ná to mily panie iz nikomu inemu iedno fobie Ńamemu racziles wykupic a wyzwolic náš *RejPs* 204v, 120; *LibLeg* 11/39v; *LibMal* 1548/142; Bo Ńam ná fię kopas doly. *RejKup* n4v, aa2v; te rancy za Męžá swego [...] y sama oth siebye pokoy vrodzoney Iagnęšce [!] Lesczynskiey *ZapWar* 1549 nr 2662, 1549 nr 2662, 1550 nr 2676 [2 r.]; W wielkim był Alexander vćifnieniu y Ńmętku y wfzytek zaštep iego/ nie ták Ńami dla šiebie [*pro seipsis*] iáko dla byđlá y inych zwierzát kthore ginęły *HistAl* H4v; *KromRozm* I C4; Gdžie žydowie opušciwšy vřžd Ńami fobie Ńprawiedliwošci doćiákali *MurzNT* 21; A Pharifeuřzowie i w zakonie nauczeni wzgardžili radę božá ná przeciwo Ńami fobie [*in semetipsis*] *MurzNT Luc* 7/30; *KromRozm* II fv; kazał mu ij [*podatek*] zápláćić/ nye zá wŃyftkye/ [...] áni zá fyebye Ńámego tylko/ [...] ále zá myę [...] y záfyę *KromRozm* III M6, M, N2, N2v; *BielKom* B8; *Diar* 69; Co pyerwey około fiebye yednego tylko Ńámego obyerał fie *GliczKšiqž* O2v; áby pierwey łáłkáwie vpomionał onego przeciw komu chce czynić/ žeby Ńam s fyebye Špráwiedliwošć vdžiałá *GroicPorz* f2; *KrowObr* 10, 10v, 188v, 202, 203; Corki Ierožolimłkie/ niepláććie nádemná/ ále pláććie Ńáme náđ fobá [*super vos ipsas flete*] y náđ fynty fwemi

Leop Luc 23/28; wfžák ma látá/ Ńam niechay o fie mowi. *Leop Ioann* 9/21, *Bar* 2/14; *OrzList* e3; Obáčćiež žećiem nie tylko fobie Ńamemu [*non mihi soli*] pracował/ ále tež y wfžytkim Ńzukájacy m kárnošci. *BibRadz Eccli* 33/18, *Ez* 22/3, *Zach* 7/6, *Rom* 14/7 [2 r.], 1. *Cor* 15/29; Niecnotliwy Człowiek ieft ten/ ktory v/márłego [!] háñbi/ gdyž on iuž Ńam zá fye odmowić iemu niemože *OrzRozm* M2v; bo ia ludžmi inymi/ á oni [*Hozjusz i Kromer*] Ńami fobá Šzláchectwá fwego dowodžá *OrzRozm* Q; ábowiem Ńnádniey fie kázdemu obáčćyć z kogo innego nižli Ńam z fiebie. *BielKron* 333v, 92v, 254v; *GrzegRóžn* Bv, H3v, K2, K2v; Intestinum bellum, Domowa woyná/ gdy która nácio á národ Ńam przeciw fobie walzi. *Mqcz* 173b; Non tam meapte causa laetor quam illius, Nie ták fie wefełé dla Ńam fiebie/ yáko dla niego. *Mqcz* 220c, 62d, 69d, 164b, 225d, 307d, 412b, 450b; *OrzQuin* F2; *GórnDworz* K4v, L3v, T8v, Vv, Aa3, Ee2; iž iuž nie Ńami w fobie/ ále w nim [*Chrystusie*] žywiemy. *RejPos* 92v, 129, 231v, 236v; *BialKat* d2, 38v; *RejZwierc* 34, 43v, 74, 103, 151, 232v; Ktoby mowił/ že fie nie godži káplánowi/ ktory ma Mřžá tego Šakrámentu od šiebie Ńámego przymowáć/ ten przekłętym niech bęđžie. *WujJud* 264v, 255, L15v; *RejPosWstaw* 21v, [143²]v; *BudBib* 2. *Mach* 4/24; *WierKróc* A4v; *BialKaz* Dv; *BudNT Mar* 3/26; on Ńam ieft fobie počžátkiem. *CzechRozm* 19; gdy miáŃto fiebie Ńámego/ z miłošci fwey wielkiey przeciwko náš/ wydał zá náš zloŃliwe grzeŃniki/ Ńyná fwego [...] ná Ńmierć hániebná *CzechRozm* 219v, 43, 203, 220; [*Bóg*] przyšięgł náš przez Ńámego šiebie/ že chce przeŃetpnošci náŃzych przyęřžec *KarnNap* C3, A2; Bo žaden Ńam dla šiebie nieprzyšięga [*sua causa iurat*]/ ále dla drugiego. *ModrzBaz* 86v, 66v; *SkarJedn* 24, 54; *Oczko* 24; niechayže [*Trojanie*] okažá ná fobie Šami napřžod/ iáko ten gwałt [*Aleksander*] winien nágradžáć *KochOdpr* C2; Dla tego y dla innych ćięžłkich brzemion/ ktore Ńam ná fię kładł/ precž mu z káŃztoru kazałi *SkarŻyw* 29; bo Ńam ná fobie grzech zwycięžywšy/ dopiero innych miŃtrzem zoŃtáć miáł *SkarŻyw* 249; Iáká ieft wielka rožnošć Ńamemu fobie więzienie záđáć/ ábo ie od drugiego ćierpieć. *SkarŻyw* 473 *marg*, 32, 131, 473, 482, 569; zdobrey zapłaty podžekowál i zmálonká Ńwoiá, Obiecuie iemu pokoi Ńami od šiebie, takze od potomkow i prziiációl *ZapKošcier* 1579/2v, 1579/1v, 2 [2 r.], 3v, 1580/4, 4v (23); Tož tež Ńam przeciw fobie Biellki wřpominiáć krotko narod Iágełow piřze/ iž fię Olgerdowi doŃtało Krewo *StryjKron* 462, 95, 245 [2 r.]; Niezгоды tedy y przeciwnomownošci w ktorych Ńam fobie ieft ná odpor przypomináć [...] *CzechEp* 173; Bo á dokogož woál/ ieŃli nie do šiebie Ńámego. *CzechEp* 184; náđ ktore Ńwiádecstwo/ nie pewnieyřžego/ iedno gdy kto Ńam [...] przeciw fobie Ńwiádcžy *CzechEp* 205; Iežus Chriřtus człowiek pošřžednik nářž [...] Nie Bog iáki [...] z šiebie wfzytko máiaćy; y infžych z šiebie Ńámego obyžwiáiaćy *CzechEp* 291; Bo wfzytko co ieš ná niebie y ná žiemie procž šiebie Ńámego poddał mu [*Chrystusowi*] Bog oćie iego. *CzechEp* 413, 44, 45, 61, 160, 177 (15); *NiemObr* 145; *Phoenix* ptařžek Ńamopłodny/ Ńpáliwšy fię pierwey/ Šam ná fię znowu záčzerwi. *KlonŽal* C2v; Oračž fię Ńam od fiebie žaden nie náucžy *ReszPrz* 101, 67; *ReszHoz* 137; *GórnRozm* E3v; *ActReg* 31, 80; A ták dobywšy bronii náthyčmiáŃł Ńam náđ fobá Ezequycyá wczynił. *Phil* E4, S2; *OrzJan* 13; Ten przy oŃhátečžney wiečzerzy obiecował Duchá Š. y od Oycá/ y od Ńámego šiebie *LatHar* 376; vwaž v šiebie przyczyny przeřžeczone fráľunkow od Páná Bogá dopuřžeczonych: á iednę ábo kílká z nich/ do Ńámego šiebie przyŃtofowawšy/ vtul fię w pláczu/ y troŃce twoiey. *LatHar* 578, +2v, 27, 76, 216, 581, 677, 724; Ale Pháryzeuřzowie y Doktorowie Šakronni zniewážyli radę Božá Ńami przeciw fobie [*in semetipsis*] (*marg*) to ieft, z fwoiá ľžkodá. (-) *WujNT Luc* 7/30; Bo infžy mušić być ten ktory był/ á infžy ten v ktorego był: gdyž žaden Ńam v fiebie być nie može. *WujNT* 305; kázdy niech Ńpráwy fwoiey došwiadczá/ á tedy wŃámym fobie tylko przechwalánie mieć bęđžie *WujNT Gal* 6/4, *przedm* 12, *Mar* 3/26, *Luc* 23/28, *Act* 26/1, s. 594 (12); Obiecuiey tež Ńami zá šiebie y zá potomki nářžé [*wszystkie ziemie*] wcałé y niczym nienáruřženie záchowáć *SarnStat* 1059, 541, 1188; *GrabPospR* M2v; Dla Bogá

fkroćmy fobie fiami ánimuľem slácheckim tey rofpufzczoney wodze. *PowodPr* 62, 9, 23, 26, 59; Zá odlegle y dálekie ofiárá/ á vżywanie obecne ľam záľię káždy pożywa [sakramentu] nie zá drugiego. *SkarKaz* 158a *marg*; pierweyze okoľo ľiebie ľamego prácu/ á wmieć dobrze w domu ľwoim: toż v drugiego ľmieć vkazy. *SkarKaz* 279b, 158a [2 r.], 386b, 423a, 457b, 579b; Alem ia ľeľ ľzaleńľzy, co o ľię ľamego Pytam go ľkądbym ľećal *CiekPotr* 71, 48; *GoslCast* 43; *KlonWor* 31. *Cf Zwroty*.

W *poľaczeniach szeregowych z celowym nagromadzeniem okoliczników zwrotnych* (2): Gdzie też nie rozumie iákiego ľlowá Bogá/ ktoryby w fobie ábo przy fobie bęďace miał Chrifľus Pan. *CzechEp* 278.

Zwroty: »sobie być, zstawać się [kim, czym]« [w tym: z elipsą „być” (2); *sam sobie* (10)] = *sibi esse PolAnt, Modrz, Vulg* (11:1): gdy ľadny niebęďdzie mogli byť bez drugieľo wľpomozon ij obronion/ ale ľam ľobie bęďdzie brzemienie^m cięľľkim. *OpecŻyw* 191; *KromRozm II* k2; *RejWiz* 44; *BudNT Rom* 2/14; Potym też ľiami ľobie z ľlawáią ľię Proroki [ipsi sibi vates existunt] *ModrzBaz* 69, 9; *KochTr* 15; Przede wľzytkim Bog byľ ľam/ on ľam ľobie ľwiátem y mieyľcem y wľzytkim. *CzechEp* 254; *WujNT Rom* 2/14; *SkarKazSej* 696b; Gdy ľ fobie ľoďziá/ gdy ľe ľobie wioľem/ Nie bąďże oľem. *KlonFlis* F2.

»do siebie, k(u) sobie, sobie, na się ciágnąć itp.« [w tym: *sam do siebie* (2), *k sobie sam* (1)] = *ad se adducere a. trahere Vulg; ad se allicere a. rapere, in se transmovere Mącz; ad se transferre Calep* [szyk zmienny] (45:39:1:3): *BierRaj* 17v; *PowUrb* +2v; *PatKaz II* 41v; ktora [Maryja] moczá ľwey ľalky przyczygáa kľobyte zathwardzyale a zelazne grzeľzne *PatKaz III* 113v; *GlabGad* A3; *SeklWyzn* Gv; *MurzHist* M2v; Káďza z onych ľekt kľobyte koľcyoľ ćyagnye/ á ine od nyego odpycha *KromRozm III* C2, F2v; *GliczKsiąź* G8; *LubPs* Rv; Sam on k ľobie pociága vpáďľych nęďznikow. *RejWiz* 52; *Leop I.Mach* 2/67; iż mu ten trunek ktory wypię dáľ byľá iedná biaľlá głowá przypráwić/ przyciágnáiąc go ľobie k miľośći. *BielKron* 356v, 10v, 43, 119, 139, 140 (17); Omnem in se gloriam derivat, Wľziľkę sławę ná ľię ciágnie. *Mącz* 356d, 194c, 235a [2 r.], 488b; iáko go oľwiećieć á pociágnąć do ľiebie raczyľ *RejPos* 282, A2v, 29, 165v, 244v, 286v, 308v, 325; *RejZwierc* 12v, 18v, [203]; *WujJud* 67, L12; *WujJudConf* 146; *RejPosRozpr* b4; *BudBib Iob* 15/8; *PapřPan* F4; *KarnNap* E3v; *ModrzBaz* 20; *SkarJedn* 110 [2 r.], 111; *KochPs* 36; *SkarŻyw* 31, 73, 127, 164, 180, 493, 557; *CzechEp* 366, 373, 383, 405, 406; *NiemObr* 159; *WisznTr* 20; mieľzkayze [zmarly Stachniku] tám w niebie/ A mnie/ iedno wźdy nie wľkok/ poćiágná do ľiebie. *PudľFr* 54; Bowiem do nas ták mowi PAN/ ľwym słowem, ciágnąc k ľobie ľam *ArtKanc* S16v, C14, N20v; *Calep* 555b; *Phil* F2; Odmień troľki moy Oycze/ poćiágni ku ľobie *GrabowSet* E4, M3, N, X; *LatHar* 43; *WujNT* 93, *Ioann* 12/32; *SkarKazSej* 691a; *SzarżRyt* A3v, B4.

»czytać itp. sobie« [w tym: *sobie sam* (1)] [szyk zmienny] (103): *FalZiol* II 2c; *RejPs* 179v; *SeklKat* E, H3v, O4v, R2v; *GroicPorz* C3v [2 r.], dd4v; Ieľli themu niewierzyľż tzytay ľobie Polidoruľá piľárzá Rzymľkiego *KrowObr* 122v, 9, 14v, 20v, 29, 63v (12); Bo thu ćztác ľobie znayďzyeľż rozliczne przygody *RejWiz* A9, 5v; *BibRadz* *5v, I 366 *marg*, *Act* 8/28; *OrzRozm* B4v, Gv, H2v, H4, Vv; *OrzQuin* Fv; *LeovPrzep* 12v; Ktho chce niechay ľobie ćcie żywothy thych oycow ľwiętych *RejAp* 165v, BB4, 61v; *GórnDworz* Ddv; *RejPos* 253, 301, 306, 349, 355v; *HistLan* A2; *KuczbKat* 35; Iż ćzego kto ľobie nie do ćcie w kľiáďzkach niech ľie ofľháťká dopáthrzy ná vćciwych ľřrawach á zwyczáioch W.W. *RejZwierc* A2, 12, 15, 49v, 112v, 139 (11); *WujJud* 117v, 201; *WujJudConf* 125; *RejPosWstaw* [21²]v, [21³]; *BudNT* Kk3; Iáko ľobie ľam powoli czyťac moźeľż. *CzechRozm* 126, 7, 50, 63, 119, 160 (11); ná Pána Chrifľuľá Zbáwicieľá twego pámięťay/ y ľmierć iego ľobie rozczyťay *KarnNap* D4; co ľobie káďdy ktoby temu wiáry dác nie chćiał przeczyťac moźe *CzechEp* 115, 19, 32, 44, 88, 124 (23); *NiemObr* 116, 150; *WerKaz* 295, 298, 300; *LatHar* 299, 303.

»sobie gotować itp.« [w tym: *sam sobie, sobie sam* (5)] = *sibi parare Mącz; sibi comparare Modrz* [szyk zmienny] (41): *BierEz* O2; *FalZiol* IV 32a; kthore pyenyadze yurafchek bil ľobyte ná drogá zgothowal *LibMal* 1544/92v; *SeklKat* Dv; *HistAl* K2; *GliczKsiąź* N5; *GroicPorz* f2; Sam ľobie też ná potym/ zapľátę gotuie. *RejZwierc* 115; *BielKron* 108; A dobre náuki [...] ľam ľobie káďdy z ofobná przes wľáściwá pracá przygotowywa. *KwiatKsiąź* A3v, F2; *Mącz* [269]d; *OrzQuin* M4v; *RejPos* 9v, 11v, 12, 201; *RejZwierc* 62; *BudBib Sap* 9/8; *CzechRozm* 113, 235v; *ModrzBaz* 9; *SkarJedn* A7; *SkarŻyw* 74, 134, 136, 519; *CzechEp* 135, 354; *KochFr* 53; *GrochKal* 26; *GórnTroas* 26; oczyszće ie [serce]/ á nágotuy ľobie ľámże przyľtoyne mieľzkanie we mnie. *LatHar* 222, 190, 220; *KmitaSpit* C4v; *SkarKaz* 5b, 42a, 421a, 551b [2 r.], 577.

»mieć [kogo] po sobie« = *ktoś komuś sprzyja, pomaga* [szyk zmienny] (19): *RejKup* v2, z7v; *KromRozm II* q3; *KromRozm III* P6v; kiedy ľie Papięzowie vbogáćili [...] y Pány thego Świáći ľobie zoľdowáľi/ y po ľobie mieľ. *KrowObr* 235; *RejWiz* 106; poki Tullius żyw nie moźeľż być beľpiecznym krolem/ bo ma poľpolľto po ľobie. *BielKron* 103v, 56v, 76, 177, 347v; *RejAp* 103, 104v, 118; gdyż ia mam po ľobie tákiego mocarzá/ thákiego krolá/ przed ktorym drży wľzytek ľwiáť *RejPos* 109v; *BudBib* 3.Reg 2/22; *SkarŻyw* 301; Tę náďdzieć mam/ że ľudzi báćznę/ kťorzy przyľtoynóść á fromotę rozeznác mogá/ po ľobie mieć bęďę. *KochPij* C; *KochPs* 177.

»mieć [co] po sobie« = *coś jest korzystne dla podmiotu* [szyk zmienny] (14): *RejKup* v2v; *KromRozm III* L5v; *OrzList* g4; *BielKron* 108v, 409v; *Prot* B4; *RejZwierc* 82v, 88; Trzebá też to wiedzieć káďdemu ľřrawcy woiennemu/ iż kthemu bárzo pomaga wiáť y mieyľcá po ľobie mieć *BielSpr* 16v; *KochProp* 6; Abowiem omowcá muľ mieć po ľobie iáķá do tákowego ľwego poľstepku nienawiść/ do tego kťorego ľřrawy ľzácuie. *Phil* G4; *OrzJan* 26; *JanNkar* D2v; Toć czáľem żoná z ľobá bogáťa przynosi, Máiąc to choć nieľľufnie po ľobie. *CiekPotr* 30.

»mieć [kogo, co (tekst)] za sobą, po sobie« = *móc przywoľac ná swoje poparcie; habere pro se Modrz* [szyk zmienny] (46:39): *LibLeg* 11/161v; *RejRozpr* Cv; Bowiem my mamy po ľobie Świádecztwa y wľzytky znaky *RejKup* z5, ľ6v, bb4; Táķci zá ľobá myáľ piľmo Arius/ yáko Sabellius/ lubo przeciwnych błęďow bronili *KromRozm I* M3v, M, Mv [2 r.], M2; *KromRozm II* pv, q3, q3v, r, r2v, r3, x3; *KromRozm III* A4v, F3v, H7v; *GroicPorz* m4; ábowiem niemáią [katolicy] po ľobie ľadnego fundámentu/ s ľlowá Bożego. *KrowObr* 143, C4, 85v, 141, 225v; *RejZwierc* 34; *BibRadz* *Act* 16/2; Exclulus suffragio, Nie miał zá ľobá ľadnego wotum. *Mącz* 56c; *OrzQuin* K2v, K4; *SarnUzn* Cv; *LeovPrzep* a2v; *RejAp* 103v, 104, 104v, 150v, 157v, 159v [3 r.]; iż ten/ máiąc zá ľobá prawdeľ/ bęďzie to mogli pokázác ná okoľ iż biaľęľowey we wľzythķich ćnotach/ nie napřod meľźczyźnam nie dádżá. *GórnDworz* V2v, G7v; *RejPos* 33v, 109v [2 r.], 152v, 344v; *RejZwierc* 235b; Y Auguľtyń ś. dowoďziľ/ że ten obyczáy śpiewánia hymnow y Pľáľmow ma po ľobie Pána Chrifľuľowe y Apoľtolľkie náuki *WujJud* 186v, 225v; *BudNT przedm* b8; *CzechRozm* 59v, 63v, 64, 65, 114v; *ModrzBaz* 5, 5v, 29v, 30, 120; *SkarŻyw* 390; *CzechEp* *3, 7, 49, 79, 157, 325 [2 r.]; miałem po ľobie y one Oyce dawne Kośćielne/ y Hiľtoryki przednieyľze *NiemObr* 66, 106; teń w tem wygřawa kto więcey *ſententi*y w ráďzie má zá ľobá *GórnRozm* H4, G3, L; *KochFrag* 47; *OrzJan* 57; *WujNT* 5; *SarnStat* 18, 47, 148, 854, 868; *PowodPr* 60; *CzahTr* 13v.

»nawroćić itp. k(u) sobie« [w tym: *k sobie sam* (1)] [szyk zmienny] (9): *KromRozm III* A8; Przywrocę was ku ľobyte od błęďu káďdego *LubPs* P5v; O Boże Sábáoth náwrocę yuż nas k ľobyte ľam *LubPs* S3v, H4; *RejPos* 76; vřředza nas miľośćierdzie Boże/ y ľercá náľze kľobie náwřaca. *KuczbKat* 195 [2 r.]; Zeľ go ty ľam moy Pánię/ ku ľoby [!] náwřoćiľ *HistHel* C2; *WujNT* 564.

»oczy [czyje] na się, ku sobie obroćić« = *in se oculos vertere Mącz* [szyk zmienny] (4:1): *Mącz* 486a, 487a; *GórnDworz* Dd2; oczy ná ľię gdy ze ľľkoľy pánieńľķiey ľźlá/ ľyná Rzymľkiego

Stárofty Semproniuśfz obrociłá. *SkarŻyw* 68; Z podziwieniem ku fobie oczy obróciłá *Wzlyftkich ZawJeft* 47.

»sobie odejmować *itp.*« [w tym: *sam sobie, sobie sam* (2)] [szyk zmienny] (18): *FalZioł* I 16d; *RejWiz* 44v; *Mącz* 472a; *GórnDworz* I6v; *RejPos* 315v; *GrzegŚm* 12; iefliby fałszywie przysięgł/ przeklina fie lam/ y odeymuie fobie wfpomożenie Bołkie *WujJud* 62; *BiałKaz* K4v; *CzechRozm* 136; *SkarŻyw* 117; *WerGość* 261; Im fobie człowiek więcéy pomierny wymuie/ Tym mu więcéy od Bogá z łáki przyftępuie *KochPieś* 36; *LatHar* 681; *WujNT* 120; *GrabPospR* N3; *PowodPr* 71, 84; *SkarKaz* 638b.

»sobie otworzyć *itp.*, zamknąć *itp.*« [w tym: *sam sobie* (1)] [szyk zmienny] (18:4): pyenyadze zworokyem wziela y snymy drzwyamy zoni komori othworziwfchi fzobye wiłchła *LibMal* 1552/167v, 1546/114; *RejKup* e7, o8; *RejWiz* 135; *BielKron* 308v, 310; Zámknifz ty fobie iedno drogę do złego *RejAp* 46; że wlyftki dobrodzieyftwá chcemy fobie záwrzec od pánow fwoich *RejZwierc* 194v, 168v; *BudBib* Dan 13/40; *CzechRozm* 259; wzgárdziwfzy przełożone fwoie/ fami fobie niebo otwazć chcą *SkarJedn* 20, 324; *SkarŻyw* 36; *CzechEp* 371; *ReszPrz* 62; *PudlFr* 65; *GostGosp* 58; *WujNT* 386; *SkarKaz* 204a, 242b.

»z sobą, ku sobie pojednać *itp.*« = *reconciliare sibi* *Vulg* [szyk zmienny] (6:1): *Leop* 2.Cor 5/19; *CzechRozm* 90v, 97, 221v; ále [Chrystus] nas fwym włafnym ciáfem karmi/ y z fobá iednoczy. *SkarŻyw* 91; żeby [Bóg] przezeń [przez Chrystusa] ku fobie pojednał wfzytko *WujNT* Col 1/20, 2.Cor 5/17.

»sobie (po)stanowić *itp.*« [w tym: *sam sobie, sobie sam* (3)] = *sibi instituere* *Modrz, JanStat; ponere sibi* *PolAnt; sibi constituere* *Mącz* [szyk zmienny] (63): *RejPs* 71v, 72; *KromRozm* III G6, I5, Kv; *Diar* 34, 80; *GroicPorz* a3v; Tenże dzień poftánowili fobie święthem wroczyftym *Leop* *Esth* 9/17, *Num* 6/13, 2.Par 26/1; *UstPraw* E; *BibRadz* 2.Par 36/1, *Ez* 21/19; *OrzRozm* E2v; [król Bolesław] grńnice po rzekę Elb álbo Labi áz do morzá Niemieckiego fobie fnimi wftháwił *BielKron* 345, 3, 40v, 118v, 140, 201 (9); *Mącz* 33a, 228a; *SienLek* 10; *RejPos* 329v; *BielSat* C; *RejZwierc* B, 89, 93v; *BielSpr* 75v; *WujJudConf* 82; *BudBib* *Deut* 16/18, 1.Reg 8/12, 2.Par 36/1; *ModrzBaz* 5, 143; A drudzy fobie ie [namiestników] fami iáko chcąc ftáwiąc/ Hieroboámitow onych náfláduiá *SkarJedn* 53, 104, 162, 170, 202, 239; Modlitew éi nie wftháwię: fam ie fobie wftháwił *SkarŻyw* 166, 301; *CzechEp* 39, 115, 332, 379, 405; *ReszList* 164; *BielRozm* 15; *KochWr* 23; SPrawiedliwóści táki porządek w mocy záchowiemy/ iáki fobie które Woiewódtwo domá fpólnie poftánowilo *SarnStat* 6, 396, 1183 [2 r.]; *SkarKaz* 311a; *SkarKazSej* 689b, 690a, 697a.

»sobie (po)szukać, patrzeć *itp.*« = *quaerere sibi* *PolAnt* [szyk zmienny] (90:10): a on komv fwyathki zganya ma fłobyie ynfchich patricz. thilye ilye mv ich z ganya. *MetrKor* 40/814, 34/134v, 40/813; A kto chce bytu dobrego/ Pátrz fobie rowny rownego. *BierEz* Pv, C3v, I2, M3, P2v, Q3v, Rv, S3; *FalZioł* V 30v, 52v; *MiechGlab* 43; bilabi tho wylka glvposcz moya y vcyłk abich ya miał ze wfchch ftón fobyie nie przyzany fchvkacz *LibLeg* 11/13v, 10/152v; *RejJóz* Q3v; *GliczKsiąż* K3v, O8v, P5; *LubPs* K4v, P5, Tv, bbv, cc; *KrowObr* 58, 141, 185; poftukayze fobie [Inquire tibi] iákiego mężá wiernego/ koryby ftobá fłed/ zá flufłná záplátá. *Leop* Tob 5/4; *BibRadz* I 336b marg, 428c marg; *OrzRozm* M4v, P2v; *BielKron* 97v; *KochSat* A2; *Prot* D4; *SienLek* 124; *RejAp* 45, 64, 118, 141, 184; *HistRzym* 9v; *RejPos* 41, 68v, 74v, 119v, 131 (19); *RejZwierc* 20v, 30v [2 r.], 31v, 91v; *BudBib* 2.Par 25/15, *Is* 40/20, *Ier* 45/5, *Tob* 4/19; *MycPrz* I B4; *BudNT* przedm a2; *CzechRozm* 1v, 164, 234 [2 r.], 248, 251, **v; *SkarJedn* 217; *Oczko* 15v; *SkarŻyw* 150, 250, 470, 504; *CzechEp* 84; Wfzákoż potrzebá famá rofkázuie. Aby dlá rzádu/ y lepfzey obrony/ Káždy/ gdzie może/ pátrzał fobie żony. *KochSz* C, C; *ReszPrz* 35; *ArtKanc* P3; *GórnRozm* H3; *OrzJan* 59, 62; *LatHar* 512; *SarnStat* 639; *CiekPotr* 56; Niechćiey mądrego/ fzukay fobie głupcá *KlonFlis* H2; Szuka fobie gofpody/ wierney choć nieznáczney/ gofpodarzá nie plotki/ gofpodyniey báczney *KlonWor* 35; *PudlDydo* A4.

»pożytek (a. zysk, a. korzyść) sobie (uczynić *itp.*« [w tym: *sam sobie* (1), samemu sobie (1)] [szyk zmienny] (45): *RejPs* 146; *RejRozpr* K2v; Vczynifz panu fwemu pożytek y fobie *RejJóz* L4v; Rołkazuie pan Bog fzukać pożytku/ nieiedno famy fobie/ ale też bliznego náznego *SeklKat* M4; *LibMal* 1548/144; *RejKup* g6v; *LubPs* Y5v; *RejWiz* 172; *BibRadz* I 353v; *BielKron* 185v; *RejPos* 25v, 64, 82v, 135, 236, 247; *KuczKat* 330; *RejZwierc* 65, 109, 111 [2 r.], [280]; *ModrzBaz* 40v [2 r.], 44v, 54 [2 r.], 69, 74v, 78, 117; táiemnice iey [wiary] poftufzeńftwem kościelnym rozumieli/ á cnem życiem ie fobie obráciłi. *SkarŻyw* A2, 25, 334, 358, 413, 502; *CzechEpPorz* **2; *GostGosp* 14, 38, 142, 166; *Phil* Q3; *PaxLiz* E; Przedaway kupuy/ hándluy/ biy dłóniá w dłón/ Zylk fobie vgoñ. *KlonFlis* H2.

»sobie być przyczyną *itp.*« [w tym: *sam sobie* (7)] = *consciscere sibi* *Calep* [szyk zmienny] (14): *FalZioł* V 66; *SeklKat* Z2; *Contrahere* sibi causam mortis, Sam fobie być przyczyná śmierci. *Mącz* 461b; *Prot* B2v; *RejPosWstaw* [41²]; *SkarŻyw* 29, 398; Przyczynym nie dáł żadný do chudoby fobie. *PudlFr* 49; *Calep* 244b; fámifcie fobie przyczyná zginienia á nie ia. *WujNT* 472 marg, 200, 253; *PowodPr* 12; Bo tey niewiádomóści fam fobie przyczyná *KlonWor* 70.

»sobie przyczyni(a)ć *itp.*, przymnożyć *itp.*, przyda(wa)ć, przysporzyć« = *cumulare sibi* *Mącz* [szyk zmienny] (27:20:4:1): *OpecŻyw* 180; *FalZioł* V 17b; *RejJóz* 15; *GliczKsiąż* Hv; *RejWiz* 143, 145; Sobie flawę/ Koronie/ pożytek vmnoży. *RejZwierc* 110; *Mącz* 71d; *RejAp* 104v; *GórnDworz* X3v; Abyś thedy przydał fobie mądrości Czytay Hiftorie tyto w éichości. *HistRzym* ktv; *RejPos* 52v, 103v, 257v, 283v, 298v, 325 [2 r.]; Niech pomni iefli fobie może y ná piádz przyczynić wieku fwego *RejZwierc* 48, 139, 165v, 234v; *BudNT* przedm b8; *PaprpPan* 14; *SkarJedn* 404; A im fię więcey z máiętnóści świeckey obnázał: tym fobie więcey bogáctwá dufnego przymnázał *SkarŻyw* 235, 14 [2 r.], 29, 168, 225, 235 (13); *CzechEp* 81; *KochFr* 31; *WyprPl* Cv; *LatHar* +8v, 132, 351, 463, 579 [2 r.]; *JanNkar* C3v; *SkarKaz* 120b, 348a; *PaxLiz* C; Bo P. Bog ná to dáł przyrodzony rozum: áby go fobie człowiek pracá fwoiá pomnázał *SkarKazSej* 662b.

»skłonić *itp.* do siebie, k(u) sobie« [w tym: *do samego siebie* (1)] = *inclinare facere ad se* *PolAnt* [szyk zmienny] (3:3): *BibRadz* 1.Reg 8/58; Y fłkonił k fobie fwá powieściá á wfłádnościá wiele ludzi ónego kráiu. *BielKron* 72; *KwiatKsiąż* H3v; *RejPos* 349v; *BiałKat* 46; rácz ferce moie fplugáwione grzechámi oczyścić [...] y do fáme⁸⁰ siebie teraz fłkonić y obrocić. *LatHar* 14.

»sobie sprawić *itp.*« [w tym: *sobie sam, sam sobie* (3)] = *facere sibi* *Vulg, PolAnt; ponere a. sumere sibi* *PolAnt* [szyk zmienny] (37): *RejJóz* G3; fmiere wieczną famy fobie fprawuiá cy ktorzy niewierzá *SeklKat* R3v; *RejKup* f2v; *LubPs* C, X5v, gg3; *RejWiz* 56v, 106, 120, 153v; *Leop* Bar 2/11; TEn Zrzobek iáko widził/ fłádá domowego/ Choć nie bywał ná páfzách/ kráiu poftronnego. Ale fobie fam fprowił/ twárdy Munftuk s cnoty. *RejZwierc* 64, A4v, 15v, 44v; *BibRadz* *Iudic* 19 arg, 1.Reg 22/11, 1.Par 17/21; *BielKron* 56v; *Mącz* [114]d; *RejAp* Cc5; *RejPos* 110v, 159, 191, 224v, 237v; *RejZwierc* 17v, 172v, 226; *BudBib* 4.Esdr 2/11; A ieden z nich czelnieyfzy/ rogi fobyie fprowił/ Zelázne *HistHel* D2; *CzechRozm* 156v [2 r.]; *PaprpPan* 12; ludzi y náfzych miłość y poftronnych przyaciellką chęć fobie fprowimy [nobis adiungemus]. *ModrzBaz* 104; *WyprPl* B2; *WitosLut* A5v; Bo kiedy fwoie fprowy porząden poftáwifz/ Wielki fobie pożytek bá y flawę fprowifz. *CzahTr* C4.

»sobie (u)czynić *itp.*, udzielać *itp.*, urobić« [w tym: *sam sobie, sobie sam* (13), samemu sobie (1)] = *facere sibi* *Vulg, PolAnt, JanStat; sibi parare a. reddere* *Modrz* [szyk zmienny] (359:17:1): *BierEz* B4v; *OpecŻyw* 49, 66, 101, 110, 118; *FalZioł* IV 33b; *BielŻyw* 162; *RejPs* 64v, 66v, 82, 108, 157v; *RejJóz* K6, L4v, P3v; Vczynili fobie bogi zezłota y zrzebra *SeklKat* Ev, E, E2, F4, N, Y4v; *ZapWar* 1549 nr 2657, 1550 nr 2665; *MurzHist* D, S4v; *LibMal* 1553/175; *LubPs* R2v, S6, T5, Z4; *GroicPorz* f3, v, v v; *SeklPieś* 19; *KrowObr*

10v, 34v [2 r.], 35 [2 r.], 36, 73v (22); wczynieś fobie lud [posuisti ... tibi in populum] tway Ifraélki zá lud áz ná wiéki *Leop* 1.*Par* 17/22, *Ex* 20/4, *Deut* 17/15, 3.*Reg* 22/11, 4.*Reg* 17/10, 1.*Par* 17/21 (9); *RejFig* Bb6v; *RejZwierz* 34v, 38v, 40, 44v, 45v; *BibRadz Gen* 6/14, 11/4, *Ex* 30/37, *Lev* 19/4, *Deut* 5/8 (16); Džiwna rzecz bédzie ielli my tego Krolá kiedy Tyránnem fámi fobie nie wczynimy. *OrzRozm* O2, Cv, H2v; Potym Saul wczynieł fobie tryumf puchy obyczáiem pogáńkim. *BielKron* 65; Nortmáni ná brzegách morf-kich fobie miełzkanie wdziáláli *BielKron* 292v, 4v, 5, 25, 32v, 33v (37); *GrzegRóżn* G3, N3v; Pompeio gratificari se putant, Máya zá to że fobie tym wielką przislugę v Pompeyuła wczynią. *Mącz* 149b, 229d, 237a, 263c, 387c, 505a; *Prot* D3; *SarnUzn* G3; *SienLek* 2v, 72; *RejAp* BB2, 46v, 58v, 112, 177; izelmy my męłzczyzni/ wczynili to práwo fámi fobie/ że nam niemáłz fromothy [...] żyć rospuŝtnie *GórnDworz* T8, K7, Kk7v; *GrzegGeom* B4; Dom moy dom modlitwy wezwan iest/ á wy z niego czynicie fobie iáłkinią łotrowłką. *RejPos* 195, A6, 3v, 13, 43v [2 r.], 44 [2 r.] (53); *BialKat* 111; *GrzegŚm* 35; *HistLan* D3, D4v; *KuczbKat* 275; *RejZwierc* A6v, B2v, 18, 24v, 39v (24); *WujJud* 46v, 54, 173; Synu czyni fobie dobrze [bene fac tibi] wedłóg máiętności którą máłz *BudBib Eccli* 14/11, *Ex* 20/4, 23, 34/17, *Deut* 4/16, 23 (15); *HistHel* B; *BialKaz* I2v; *CzechRozm* 8v, 14, 34, 47, 47v [2 r.] (14); Poczyńcielz s Kofcieleckich fobie Woiewody. *PapRan* L4v, Dd, Ff3v; *ModrzBaz* [38], 127; *SkarJedn* 19, 31, 62, 160, 200 (12); *Oczko* 29v; *KochPs* 103; Theophilus [...] Synod fobie fałszywy wczynieł *SkarŻyw* 89, 15, 22, 32, 76, 82 (18); *StrykKron* 26, 95, 390, 497; *CzechEp* 14 [2 r.], 172, 173, 193, 309, 312; *CzechEpPORz* *2v; *KlonŻal* Bv; *KochBr* 150; *ReszPrz* 69; Inny porządek w práwie fobie wdziálalmy. *BielSjem* 24, 6; *KochPam* 83; *PudlFr* 12; *ArtKanc* M6; *PapRUp* K, L3v; *ActReg* 61, 94, 148; *GostGosp* 114; *Phil* S; *OrzJan* 83; *LatHar* 112, 171 marg, 477, 570; *KolakSzczęśl* Bv [2 r.]; *WujNT* 140, *Luc* 16 arg, 9, s. 483; *WysKaz* 5, 13, 48; krzywdę wielką y fromotę fámi fobie y przyrodzeniu włáfnemu ięzyká náłzègo czynimy. *JanNKar* D2; Práwo fobie fámi czyniemy. *SarnStat* 65, 17, 706, 1277, 1280; *GrabPospR* L4v; *PowodPr* 36; *SkarKaz* 40a, 80a, 121b, 312a, 350b [3 r.] (13); *CiekPotr* 21; *CzahTr* E2v, F2v, K4v; náczyniliście fobie káplánow iáko infzy pogánie. *SkarKazSej* 685b, 666a, 677a, 682a, 687a, 694a; *KlonFlis* F2v; *KlonWor* 20, 82.

»sobie wyzwolić itp.« = wybrać dla siebie [w tym: sam sobie (2)] [szyk zmienny] (20): Dżis też iest przeniafwiéłłie panny Marié święto/ którą dżis buog ocietz ofobną fobie tzorká wyzwolił *OpecŻyw* 9v; *BielŻyw* 15, 53, 80; pollalysmi kv niemv [królowi polskiemu] polli swe oznajmyacz mv miełcze y czas zychania yako sobie sam wifwolył *LibLeg* 11/75; *KromRozm III* I8v; *Leszcz-Rzecz* A2v; *BielKron* 111v, 253, 327v, 375v, 383; á iam tobie flubił/ że cie niedam żadne^{mv}/ jedno temu kogo ty fáma zwoliłz fobie *HistRzym* 14, 13v, 14 [2 r.], 14v, 15, 38v; *RejPos* 341.

»sobie zacho(wy)wać itp., zostawić« [w tym: sam sobie, sobie sam (5), sobie samemu (2)] = reservare sibi Vulg, JanStat; servare sibi PolAnt [szyk zmienny] (45:1): *BierEz* M4v, O4 (2); *ForCnR* C3; rad by tho wdział aby sobye lalká V.C.M. zachowacz wmyal *LibLeg* 7/34v; *SekIKat* I2; *RejKup* k2; *LubPs* S5; *GroicPorz* r3; *KrowObr* 26; *RejWiz* 144; *Leop* 1.*Par* 18/4; *BibRadz* 4.*Esdr* 9/21, II 64c marg; *BielKron* 214; *Mącz* 362b; Iedno on [Bóg] íam fobie á nikomu infzemu ty tytuły [...] zachowywać raczył. *RejAp* 77, 112v; *GórnDworz* Cc6 [2 r.], Dd; *RejPos* 30, 128, 138, 191v, 248v, 350; Bog tę wiadomości sobie samemu zachował *KochMon* 30; *Czech-Rozm* 80; *KarnNap* Dv; *ModrzBaz* 75; *SkarŻyw* 99; *CzechEp* 34; przedsię fobie [Karol Wielki] nád nimi [papieżami] zwierzchność/ y iurisdycyá záchował *NiemObr* 169, 39; *PapRUp* G2; *ZapKościer* 1588/80; *WujNT* 520; *SarnStat* 194, 205, 1089, 1090 marg, 1101 (8); *SkarKaz* 578a.

»sobie zamierzyć itp.« [w tym: sam sobie (1)] [szyk zmienny] (10): *RejKup* b8; Czo zá kres ma człowyek fobye zamierzić ku po-bożnemu życiu *LubPs* bb4 marg; ták iáko niektorzy czynią/ torczy fobie zamierzáiá/ ábo im íą zamierzone poniewolne modlitwy

RejPos 214, 145, 247v, 328; *KuczbKat* 195 [2 r.]; Ale dobry człowiek ten fobie kres ma zamierzyć [bono viro finis ille proponendus est]: áby náuki fwoiey wżywać mógl ku służbie Bożey y ludzkiej. *ModrzBaz* 135; *KochFrag* 26.

»sobie zbierać itp., zgromadzać itp.« [w tym: sam sobie (2)] = coacervare a. congregare sibi Vulg [szyk zmienny] (27:7): *BierEz* S3; *OpecŻyw* 59; *WróbŻolt* 40/7; *GliczKsiąż* G8; názbieráią fobie wczýcielow wedle żądliwości fwoich *Leop* 2.*Tim* 4/3, *Prov* 6/33; *BibRadz Prov* 21/6, *Ier* 46/11; *OrzRozm* N4; *BielKron* 139v; *Mącz* 357d; iáko pczółká zbyera fobie z nadobnych zyołek przyfímáki fwoie. *RejZwierc* 17, 17, 210; *WujJudConf* 115v; Owlzem to mowiąć/ tym fobie gniew wíełtzy ná dzień gniewu zgromádzáią. *CzechRozm* 171v, 108, 112; á náuki ktoremi íam ten żywot/ iáko kwíaty wonnemi y piękniemi przeplata/ íam fobie ku zbáwienny pomocy zbieray. *SkarŻyw* 253, 73, 74, 103, 332, 353, 535; *Czech-Ep* 104; Kto iest cudzołóznikiem/ [...] zgromadza fobie lekkość/ y fromotę *WerKaz* 295; *LatHar* +++v; *WujNT* 2.*Tim* 4 arg, 3; *Sarn-Stat* 1263 [2 r.], 1301; *SiebRozmysl* C4.

»sobie zostawi(a)ć itp.« = relinquere sibi PolAnt, Vulg, JanStat [szyk zmienny] (12): A thák wfzytko ciáło człowiecze bogom rozdzialař/ żadney czáłtki fobie nie zořtháwiáiąc [nullam in te particulam reservando] *HistAl* Kv; *Diar* 79; Coż rozumieř ielli káždy míftrz záwždy fobie řtuki nie zořtáwi? *RejPos* 341; *HistHel* C4; *BudNT Rom* 11/4; *PudlFr* 56; *ActReg* 165; *GórnTroas* 64; *WujNT Rom* 11/4, s. 563; *SarnStat* 978, 1253.

Wyrażenia: »inny za sobą, po sobie« = następny, przyszły (1:1): krwią fwoiá a rány truząc nieprzýciácielá/ innym zá fobá towárzyřzom dobry przyřtęp do miáłtá [...] gotuie *SkarŻyw* [407]; Ten Symon czárnoksięźnik [...] był napierwřzy haeretyk/ y óciec wfzytkich innych po fobie haeretykow *WujNT* 430.

»sobie własny« (3): Odmienił y przeniółł ofiáreř/ wedle káplánřtwá fobie włáfnego *BialKat* 343v; *SkarKaz* 516a; *SkarKaz-Sej* 703b.

aa. Podmiot działa dla własnego dobra, na swój użytek [tu zaliczono odniesienia do realnych sytuacji; podobne przykłady przenośne znajdują się w grupie nadrzędnej] (542): *MetrKor* 34/135; *March*¹ A3; Drwofzczep ieden vbogi był/ A drwá fobie w leřie rábil *BierEz* L2, H3, H4, M2v, P3v, S3; *OpecŻywPrzedm* C4; *OpecŻywSandP* ktv; *PatKaz II* 42; [rzeczy] kthore schobye narzádzyla ku pozythkv na drogá *ZapWar* 1527 nr 2534; gęba [suma] řzyroka, wáły dłgie; ktoremi fobie nagania ribek máłych *FalZioł* IV 43c, I 8a, 64b, IV 23c, 46b; *GlabGad* I7v; *MiechGlab* 62; *March*³ V; *WróbŻolt* 106/36; Czyjekolwiek owcze ábo ynsche bidlo chádzalo ony ze wfchitkiego tego dziełłieczynę na sye bieraly *LibLeg* 11/84, 7/99, 11/84; *RejPs* 117v, 217, 219v; wilomili defchczką wpywnyczi y thoczili fobye vino ku pyczyu *LibMal* 1544/92; thełko złothy na zapłathá ych [tych rzeczy] řfobye zarofřkazanym Zyda naliczyłł *LibMal* 1551/158v, 1544/80v; *RejRozpr* K3; *RejJóz* Bv, O3v; Wfytko tu mnich kfobie zenie *RejKup* c2v, c7v, d4v, l4, q3; *HistAl* I7; *KromRozm I* C3; *KromRozm III* A8v, F6, G6; *BielKom* B8, C8; *Diar* 52; *GliczKsiąż* B6v, B7v, Hv; *LubPs* O5v, S2, T5, X5v, Y5v; *KrowObr* 60v, 94, 213; káždemu wfzytko zginie márnie/ Kto do řiebie z lákomřtwem co cudzego gárnie. *RejWiz* 125v, 34v, 50, 75, 83, 130 (10); *Leop Ex* 30/23, 34, *Ios* 7/1, 2.*Par* 2/1; *OrzList* f2v; *RejFig* Ee2v; ZŁego řługę máłárzeř/ ták figurowáli/ [...] miáłto rák/ dwie Niedzwiedze řápye/ Iż wfzytko gđzye co potka/ to do řiebie drapye. *RejZwierz* 118, 56, 115v; Oto dawamci řáyno wołowe miáłto řáyna człowiecze^{eo}/ á ná nim fobie wpieczřłz chleb [facies panem tuum]. *BibRadz Ez* 4/15, *Gen* 11/4, *Deut* 9/12, 16, 1.*Reg* 2/36, 2.*Par* 28/24 (11); vbodzy iuz řkory y pfy fobie wárzyli *BielKron* 147; wyrzúcił obrázy zewřfzytkich kořciółow/ dáli vbogim ku paleniu fobie miáłto drow *BielKron* 205v, 3, 18, 35, 36, 42 (25); *Mącz* 153b, 171b; *OrzQuin* I4; *SienLek* 72, 88; iż Pan chowa ty řrogie pogány wfchodořłóncowe fobie miáłřho biczá řwego řrogiego. *RejAp* 137, 22, 68v, 111, 137; *GórnDworz* R5, Gg6v; *HistRzym* 3v, 11v, 24, 56v, 112v; bychmy też naywícey kołátáli/

mruczeli/ wołali/ iuz więcej wykołatać/ ani wymruczeć/ nigdy-
bychmy fobie nie mogli *RejPos* 134; [*Lucyfer*] chciał fobie postawić
drugi maieftat ná zachod flońcá/ á być drugim pánem ná niebie
RejPos 200, 9v, 65, 77, 81v, 85 (21); *BialKat* 336; Albo też ná
mniefzych wodach kárásí/ kárpi/ okuni/ y fczuczczek fobie náłowić.
RejZwierc 111; A ci co tym lzáfuią rzádem to názwáli/ Bá práwie
rzáđ/ bo fobie dofyć náłápáli. *RejZwierc* 248v, 16, 17v, 22v, 57v, 61
(30); *BielSpr* 35v; Iac dla was do Kościóla chodzę/ moglićiby^m fobie
Mfzá mieć w domu. *WujJud* 225v, 230v; *WujJudConf* 85; *BudBib*
Ex 34/1, *Ios* 17/15, 2.*Par* 16/14, 32/29, 1 334 *marg* (11); *MycPrz* II
C3, D; ieno fye [*karpie zimą*] polożá wybiwlży fobie doły iáko
kotliny *Strum* P, N3; *BudNT przedm* b3; *CzechRozm* A4v, 69v;
ModrzBaz 33v, 43v, 68v, 96v, 112, 124; *SkarJedn* 10, 19; *Oczko* 8v,
20v; Bogów fobie z kámieniá nowych nákowáli *KochPs* 118 [2 r.],
161; Po modlitwie lzý do roboty/ káżdá do fwey/ ábo fobie lzáty/
abo innym robiąc. *SkarŻyw* 141, 29, 35, 51, 107, 118 (20); Ták nie
dla fiebie w lárzmie robiá woły/ [...] Y owcá w wełnie nie dla fiebie
chodzi *StryjKron* 279; Nie fobie biedne miod zberiaá pfczoły/ Nie
fobie ptáfek miłych dziatek rodzi *StryjKron* 279; Rapftin Zamek
iego ná fię Krol wziął *StryjKron* 587, 81, 279 [2 r.]; *CzechEp* *3,
79; *NiemObr* 22; *ZapKościér* 1584/43; *ReszList* 152; *WerGość* 223;
KochPieś 3, 32; y ták człowiek doftáł dowcipu/ iáko y z czego żywność
miał fobie obmyśláć *GórnRozm* N2; *KmitaPsal* A4; *KochWr*
29; *ActReg* 118; *Calep* 255b, 378a, 898b, 1023b; Kmieć nie gor-
lzym ma sprżęzáiem Pánu robić/ iedno ták iáko fobie *GostGosp* 32;
W mniefzych folwárcech Dworki máia fobie wieprzá álbo swinie
karmić ná fwe wychowánie *GostGosp* 120, 18, 20, 30, 36, 62 (15);
WyprPl C2, C3v; *LatHar* 725, 734; *WujNT Rom* 14/7 [2 r.]; *Wys-
Kaz* 43; *SarnStat* 135, 141, 268, 412, 435 (8); źimie woiiuic/ y
fobie y koniom/ więcej niż ná kwártá/ doftáteczną ftrawę molkwá
z sobá woží *GrabPospR* M3v; *KmitaSpit* A3; *PowodPr* 74; káždy
ná fię pilniey y wierniey robi niźli ná drugiego. *SkarKaz* 383a,
455b, 489b, 611a, 633a; *CiekPotr* 14; *CzahTr* K3v [2 r.], K4, Lv;
Práwá tu fobie knowáć ná Seymách chcá *SkarKazSej* 681b; zá mąż
pánný nie dádzá/ áż im ono z mężem iefzcze co chcá/ y co fobie
zlúpili/ dobrzy opiekálnicy y krewni. *SkarKazSej* 705b; fna dla
tego/ że to wfzytko [*tj. jedwabne szaty itp.*] fobie ná potrzebę y ná
ozdobę vrobił *KlonFlis* A2v; [*człowiek dobry*] Rzeczkę dla bydłá/ á
zdroy ma dla fiebie *KlonFlis* B4; *KlonFlis* A4, Ev; Czwartý rodzay
[*złodziei*] tyráńftwem y mocá nárabia: Ták cudzy pot y pracá do
siebie przewabia. *KlonWor* **; Oczekiwa pogody/ Páńkiego odefz-
cia: Zylk fobie vpátruie z cudzego niefzczęścia. *KlonWor* 36; Ci
fzczęście opuściwłży fztuká nárabiaá: Pieniádze towarzyfkie k fo-
bie przewabiaá. *KlonWor* 72, *ded* *3v, 9, 21, 37; *ZbylPrzyg* *ktiv*.

W polóczeniu z „sam” (24): *LibMal* 1547/126v; *GliczKsiąż* D7,
K5 [2 r.]; *LubPs* Z4; *Leop* 2.*Tim* 4 *arg*; BŁaznowi málá rybkę/ ná
tálerzu dáli/ A fámi fobie wfytłze/ z miły rozebráli. *RejFig* Dd8v;
Boguć nie potym nie było izby był ftworzył ten świat fam dla fiebie
BibRadz I 323c *marg*; *GrzegRóżn* Hv; *Mącz* 161c; *SienLek* a4;
BudBib Eccli 24/40; *CzechRozm* 124; *SkarŻyw* 374; *StryjKron* 279;
CzechEp 63; *Phil* B; y owłzem iefzcze nie dla fiebie fámeço/ ále
dla pożytku twego/ tey poftugi iákoby fię domaga *LatHar* +8;
SarnStat 389; *SkarKaz*)(3. Cf »sobie udziałać«, »sobie k woli«.

Zwroty: »k sobie, ná się gárnáć *itp.*« = *ad se trahere Calep*
[szyk *zmienny*] (9:1): *RejKup* e8; SOBki więc w przypowiefciach/
tákie przezywano/ Co k fobie wfzytko gárná *RejZwierc* 65v, A3,
116v; Biádá temu ktory nie fwoie zgromadza/ y pokádze tego
czynić będzie/ dlugóz ták iáko błoto gęfte ná fię gárnáć będzie
[*aggravat super se*?] *BibRadz Hab* 2/6; *RejAp* 199; *RejPosWstaw*
[143³]; *Calep* 206a, 1077a; *KlonWor* 16.

»sobie gotowáć *itp.*« = *parare sibi Vulg, PolAnt, Modrz; prae-
parare sibi Vulg, PolAnt* [szyk *zmienny*] (29): *RejPs* 27v; *LibMal*
1543/76v; *GroicPorz* o3v; *Leop* *Ios* 1/11, *Prov* 6/8; *BibRadz* *Ios*
1/11; *BielKron* 31, 49v; *Mącz* 59a; Bo mádry gofpodarz gdy widzi
gorące Láto zá czáfu fobie wodę gothuie pod dáchem fwoim *Rej-
Zwierc* 182v, 22v, 74v, 136, 171 [2 r.]; *BudBib* 4.*Esdr* 14/23, *Sap*

14/1; *CzechRozm* 32v, 212v; áby sláchtá zgotowála fobie wfzytkie
potrzeby ná wojnę *ModrzBaz* 116v, 11v, 13, 116v; Ty fobie
rofkofzne potráwy gotuiefz: á flugá moy ná tym á ná tym mieyfcu
glodem zmorzony ieft. *SkarŻyw* 249 [2 r.]; *KochAp* 6; *SarnStat* 64,
885; *KmitaSpit* C6.

»nazbierać *itp.*, zgromadzić *itp.* sobie« = *invenire sibi PolAnt*
[szyk *zmienny*] (3:2): káždy národ zobftofoći fwey zgromádzá fobie
żywność[i] fwoye *RejPs* 153; Rosprofz ony pogány co fye w walki
wdáli/ Aby obftofoć febrá fobyie názbeyeráli. *LubPs* P6; *Leop Deut*
24/21; *BibRadz Os* 12/8; *HistLan* D3.

»sobie sprawić *itp.*« = *sibi comparare Modrz* [szyk *zmienny*]
(20): Rzeczy wfzelkie ku walcze fluzáczce fobie fprawuy. *FalZiol* V
52v, IV 7d; *GlabGad* C4v; *WróbZólt* ff3v; *LibMal* 1544/92,
1546/116, 1552/171v; *LibLeg* 11/140v; *GliczKsiąż* M6v; *BielKron*
72, 210v; Gloriose amiciri, Pyfzno fie nośić álbo kofztowne lzáty
fobie fprawowáć. *Mącz* 146d, [169]a; *RejZwierc* 65; dobrzeby
wczás przez woźnego obwołáć/ áby káždy przed czáfem konie
dobre fobie fpráwił. *ModrzBaz* 110; *GostGospPon* 170; *SarnStat*
1274; *GrabPospR* K4v, N4; *ZbylPrzyg* B3v.

»sobie szukać« = *sibi quaerere Miech* [szyk *zmienny*] (12):
Orzeł podle morzá latał/ Pożywienia fobie flukał *BierEz* M4; *Fal-
Ziol* IV 17d, 24b, 27b; *MiechGlab* 19; *RejPs* 87; *Leop Esth* 2/15;
OrzRozm O3; *BielKron* 289; *RejZwierc* 83; żeby oni niemuśieli
fobie pożywienia tákiemi fpofoy flukać/ ktoreby ich od náuk
odrywáli. *ModrzBaz* 134; *StryjKron* 41.

»uczynić *itp.*, (u)działać *itp.* sobie« [w tym: *sam* *sobie* (1)] = *fa-
cere sibi HistAl, PolAnt, Vulg; praeparare sibi PolAnt* [szyk *zmienny*]
(66:10): ufrzála ptáfky gnyezdzác fyá abo czynyácz fobyie
gnyazda *PatKaz* II 63v; *HistJóz* E4; *FalZiol* I 16d, 20a, 31a, 85b,
IV 28c, V 46, 64v; *MiechGlab* 22; *LibMal* 1544/91v, 1546/114,
116v, 1550/153v, 1551/159; *HistAl* 15v, K8v; *MurzNT Luc* 12/33;
GliczKsiąż 15v; *LubPs* N5v; *KrowObr* 61v; *RejWiz* 79; *Leop Iudic*
6/2, 1.*Reg* 5/9, *Ion* 4/5; *UstPraw* D2; [*Adam i Ewa*] fplotli liście
Figowe/ á poczynili fobie lzorce [= *furtuchy*]. *BibRadz Gen* 3/7,
1.*Reg* 6/4, *Ez* 4/9; Mowił iefzcze Pan Bog do Moizézfá/ vczyn fobie
dwie trábie frebrne rozdęte *BielKron* 39v, 1v, 71, 92, 94v, 234 (10);
Mącz 76b, 246d, [297]a; *GrzepGeom* B; *RejPos* 71 [2 r.], 159v,
218; Zafz też wádzi y powidlek fobie nádziałać? *RejZwierc* 110v,
107v; *BielSpr* 4; *BudBib Gen* 6/14, *Ios* 5/2, 3, 3.*Reg* 17/12, 13 (9);
HistHel B2, B2v; *ModrzBaz* 110v; *Strum* E4v; Potym po kilu dniu/
czynił fobie iefz wgofpodzie fwey *SkarŻyw* 118, 30, 471, 546, 558;
CzechEp 47, 206; *ReszList* 150; *BielSjem* 32; *WujNT Luc* 12/33;
WysKaz 13; *SarnStat* 1277; *KlonFlis* E3v.

»sobie zostawić *itp.*« [szyk *zmienny*] (23): *ZapWar* 1506 *nr*
1976; nie wiele fobie zostawiwłży; dziedzidzftwo fwe rozdał *Biel-
Żyw* 64; *LibMal* 1544/92v, 1548/139v; *UstPraw* G2 [2 r.]; *BibRadz*
1.*Par* 18/4; *BielKron* 99, 206v; *HistRzym* 112; *RejPos* 337v; *Hist-
Lan* A3, E2; *RejZwierc* 111; *CzechRozm* 110; *SkarŻyw* 143, 452;
sto m. zyęczowy swemu wyfzi pomyenonyemu [...], a fzobyę zofta-
wuyę sternafcze m. dla przigodi *ZapKościér* 1582/35v, 1585/60v;
PudlFr 79; Król od wfzytkich podatków fláchtę wolná czyni,
iedno Podymné z łanu fobie zoftáwia. *SarnStat* 349, 1060, 1098.

[Cf w grupie *nadrzędnej* »sobie (po)szukać«, »pożytek sobie
(u)uczynić«, »sobie przyczynić«, »sobie sprawić«, »sobie zbierać«.]

Wyrażenie: »sobie k woli« [w tym: *sam* *sobie* (3)] = *sibi tantum*
Modrz [szyk 17:8] (25): *BierRozm* 16; *BielKom* A3; á fwey kro-
tochwile Vżywa w befpieczęńftwie/ fobie k woli mile. *RejWiz* 54v;
BielKron 411; Intus canere, Sam fobie yedno gwoli być. *Mącz* 33d,
472a; *GórnDworz* M8, X3v; *RejZwierc* A2v, 236; *CzechRozm*
225v; *ModrzBaz* 68v; *SkarŻyw* [237], 455; *GórnRozm* Av; fami
fobie gwoli Swiatki/ nakładem R:P: chowali *Paprup* L2; *GrochKal*
6; *OrzJan* 133; Zoftáwuie poćiechę miłą Mátko tobie/ Nie ludziom
gwoli iedno kwoli Pán Bog fobie. *KolakCath* C4v, B4; *JanNKar*
A2; *WitosLut* A4; *GostCast* 59, 61; *KlonFlis* A2v.

ββ. *Podmiot jest obiektem własnej obserwacji, oceny* (257):
Wroná gdy to vslyfzáł/ I fwá żadność [= *brzydotę*] ná fie znála:

Cudnych ptaków pierza nabyła *BierEz* K2, Lv; *BielŻyw* 53, 65; *BierRozm* 11; będąc ja wyznawał przed panem bogiem na przeciw łobie nieprawiedliwość moję *WróbŻolt* 31/5, 118; oltarzafolci nigdy niepoznaią na łobie *RejPs* 137v; *RejRozpr* E4; lepiej bis mileżała Bis wilka na fię z łafą tu nie wyfzczekała *RejJóz* H3v, C6v [2 r.], D, H4v, 14v; *RejKup* h7, o3v, t5, v7v; A zaż tego nye baczmy po łoby [...]/ iż połpoliće rychley fye nam złego záchce/ niż dobrego *KromRozm I* N2; że doctorowie/ wtem fwoię nieumieiętność do fiebie ználi *MurzHist* E2v, F4v; *MurzNT* 11; *KromRozm III* E4v; Aleć potrzeba aby káplán żadney winy do fiebie nye znał. *GliczKsiąż* O6, F2v, F3, O6; Gdyż około fyebye z inąd dziwny po-łłuch czuyę. *LubPs* aa, A3v, D3, H3v, N3v, N4 (9); *GroicPorz* 144v, mm; *KrowObr* 148; *RejWiz* 4v, 54v; *Leop* 1.Reg 5/7; *RejFig* A2v; Bo cożkolwiek bogáctwá ná łobie widzimy/ Tymechny to pobráli/ co im kęs dáiemy. *RejZwierc* 29v; *BibRadz Eccle* 7/23; Przemysł znaiąc po **łobie** krotki fwoy wiek świátá/ wezwał k łobie pánow radnych *BielKron* 320v, 70v, 409v, 467; *KochSat* B3; Facinus in se foedum consciscunt, Wiodá ná fię frotmny czinek *Mącz* 373a, 42d, 85b; Dála białymłogóm Náúrá/ iż niemáią Fey síły/ [...] ktorą męfzczyni: więc czuiąc do fiebie/ mułżá być boiázliwfe *GórnDworz* X6v, Cv, N4v; *RejPos* 76, 78v, 81, 133v, 167 (13); *GrzegŚm* 38; żebráć fie też wftydzi/ Acż zewłżąd niedořátek iuz o łobie widzi. *HistLan* Bv, D2; Boć to iest przyrodzenie káždego/ iż mu fie wřzytko do fiebie podobáć będzie *RejZwierc* 25v; Czo w kiem gánifz to w łobie karz. *RejZwierc* 81 marg; niech káždy zmázy fwe w łobie vpátruie *RejZwierc* 148v; kto iedno kęs iákiego rozważnego baczenia v fiebie ználeść będzie *RejZwierc* 182; To iest práwy fláhcćić Co ná fię niewie nic. *RejZwierc* 238v; czemu ná fię dobrowolnie wleczefz to iáwne przekłęctwo Páńlkie? *RejZwierc* 259v, 66, [78²], 149, 171, 219, 238v, Aaa3; *WujJudConf* 83; *BudBib* bv; W chudobie zacne flány włżák fie odmieniáią/ A cne řprawy Przodków fwych w łobie pohánbiáią. *MycPrz I* B2v; *BudNT 2.Petr* 2/1; *CzechRozm* Av, 69v, 88, 112v, 119, 205v [3 r.], 218 [2 r.]; *PapřPan* Qv, Hh3v; Ale iż wiele Pánow czuli do fiebie [conscii sibi essent] krewkość fwoię/ przeto [...] *ModřBaz* 43v, 51v, 100v; *KochPs* 44, 60, 76; *SkarŻyw* 32, 140, 310; iż fłoro vkuřili owocu drzewá zákázáne⁶⁰/ wnet nágość fwá do fiebie poználi *CzechEp* 206, 10, 20, 68, 281, 292; *NiemObr* 26; *KochFr* 15, 105; *KochSz* Bv; *ReszPrz* 39; Tákżec też człowiek/ co nákrýřżego w łobie ma/ to ná fię pwiřzy fię wywoła *WerGoř* 260; *KochPieř* 44; *PudřFr* [2], 15, 42, 49; Pan Iezus Kryřt plákał/ przychodźiá Wielkanoc/ řmierci ná fię czekał. *ArtKanc* D12; *GórnRozm* H3; *PapřUp* L2; Więc iż to wiefz do fiebie/ [...] żeř do złego v márníści řwieckich flłonny *LatHar* 3, 250; *WujNT 1.Cor* 4/6; Ná fię pirwey weyřřzeć ma kto kogo vpomina *SkarKaz* 279a marg,)2v, 279a, b, 352b, 383; *CzahTr* I3v; Komu wřzytko omierźnie/ ni ludźiom/ ni łobie/ Myřlicć dobrze niemoże *GosřCast* 47, 24, 26, 60, 70; *SkarKazSej* 667b; *KlonFlis* G4.

W poláczeniu z „sam” (46): BierEz P3, Q4v; *ForCnR* D, D3v; Też namdleyřzy iest ten ktorý řam náfię nic zataić niemoże. *BielŻyw* 83; bo gdy kto komu czo nieřłufznego czyni łam ná fię kłátwę kładzie. *BielŻyw* 88, 61; zgládz grzech moy ktorý ia řam w łobie znam *RejPs* 76v; *SeklKat* I2; *GliczKsiąż* C5; *KrowObr* 19, 159; Ale chcemyli zgodá/ naydzyefz mie tákiego/ Ná wřzem cobyř rad widzyał v fiebie łámego. *RejZwierc* 76v; *BibRadz 1.Reg* 2/23, *2.Petr* 2/1; *BielKron* 402v; Agnoscere ex se, Wiedźieć řam po łobie. *Mącz* 250d, 421c; *OrzQuin* V4; *RejPos* 119v, 248; *RejPos-Wiecz*³ 98; *RejZwierc* 62, 75v, 267; Gdyż my řami tego po łobie doznowamy/ iáko óiáło náłze iest chwale Bożey przećiwnie. *CzechRozm* 44v; ktorý [Dawid] też zgrzeřzywřzy przećiiv Vryářzowi [...]/ poznáć řam do fiebie grzechu řwego nie mógł *CzechRozm* 218v, 94, 140v; Cokolwiek tedy tu X(iádz) K(anonik) mowi przećiiv nam/ więcęy mowi řam przećiiv łobie y Kátholice řwey *CzechEp* 359, 7, 86, 365; Dobrowolnie ten óiężár řam ná fyę przyymuiefz *ZawJeřt* 39; W řámym łobie obaczyřz vwielbienie duřze twey *LatHar* 680; A to iáwne řářřżowanie pířmá nie prze co inřzego vczynili Ewán-

gelikowie (iáko Bezá řam ná fię wyznawa) iedno aby [...] *WujNT* 404, *2.Petr* 2/1. Cf *Zwroty*.

*Zwroty: »na się czuć itp.« [w tym: sam na się (I)] [szyk zmienny] (38): Dobrzy ludzie co prácuia/ Řzadko nędze ná fię czuiá *BierEz* K; *RejPs* 57; *LibMal* 1545/103v; *RejJóz* E2v, L5v, N3; Kiedy to řam ná fię czuie luź fię nam niewyfygluie. *RejKup* h3, h5, q3v, r3v; *LubPs* B4v, aa5 marg, ff3; *RejWiz* 91v, 103; *Mącz* 373a; *RejPos* 196; *RejZwierc* 19v, 46, 51v, 65v, 78v (12); *WujJud* 177v, 211; chorzy tákże máią Pářterzow y řárřřych do řiebie bez omieřřkánia zwywáć/ czuiąc ná řię tákowe potreby. *WujJudConf* 199v, 210; *LatHar* 111, 157, 189, 244; *WujNT* 649.*

»na się (da(wa)ć) znać« [w tym: sam na się (I)] [szyk zmienny] (10): *BierRozm* 9; Ale teras znam to nářie/ iżem błáđřil *MurzHist* N2v; *BielKom* D7v; iż ói Bábáry [= nieokřzesanych] řřářřá/ dáiąc znáć ná fię wielką pychę *BielKron* 124, 105, 105v, 129v, 157, 218; Kto więcęy řzuka/ iáwnie to znáć dáie řam ná fyę/ że mu iefze niedořáie. *KochPieř* 5.

»powiedáć itp. na się« [w tym: sam na się (2)] [szyk zmienny] (15): będąc powiedał ná fię nieprawiedliwość moię panu *TarDuch* E3v; *FalZiol* IV 24b; *RejJóz* E6v; Item řam ná řzye powyedzyał yřch v dreya wrunowye łkopu vkrádl *LibMal* 1546/110; *Mącz* 48d; *Prot* A3 [2 r.], B; Więc też y to podečas ma wdźięčnořć/ kiedy kto wypowieda to ná fię/ czego nigdy nie winien. *GórnDworz* Sv; *SkarŻyw* 582; *PudřFr* 18; tákowy/ choćiaby też ná fię prawdę powiedał/ poczytanby wnet był zá řřálonego. *GórnRozm* N3, N2v, N3; *PapřUp* L4v.

»w się wej(z)rzeć« [w tym: sam w się (5)] = zastanowić się nad sobą; se inspicere *Modř* [szyk zmienny] (8): *GliczKsiąż* F5; *OrzRozm* F2; Introspecte in mentem tuam ipse, Obáč řie řam/ weyřřzy řam ná fię. *Mącz* [407]a, 468a; *OrzQuin* Y4; Ale gdyby ói řami ná fię weyřřeli/ wnetby obaczyřli/ że řamiřř tego złego řá przyćzyná. *RejPosWřstaw* 42; *ModřBaz* 11v; *LatHar* 250.

řř. Podmiot jest uczestnikiem sytuacji (224): Miła řiořtro czemu řłękařz/ Albo ná řię przygode małz. *BierEz* I2, R3v, S, S2v; *BielŻyw* 105; *MiechGlab* 60; *BierRozm* 21; *RejPs* 80, 111, 124v, 198v; *RejRozpr* F; *MurzHist* O4; Kto zwirzčnořć náđ řobá nie czuie/ We wfzech zbyřkach řywot fwoy řřáwuie *BielKom* G2v; *Diar* 47, 87; Czo iest zá ciężkość grzechu/ gdi gi człowiek pozna náđ řobá *LubPs* X3v marg; przy ktorey [nauce Pařskiej] gdy mocnie řtać będzie [wieryny]/ řadnej przygody złey náđ řobá vznáć nye może. *LubPs* aa5 marg; Okrutny řřářch wiećzney řmierci będą ná fię mieli *LubPs* gg5, Hv, L4, Yv, Y5 marg, V6v (11); *KrowObr* 137v; Y cořechmy nęđznicy łobie przyřporzyli *RejWiz* 162v, 189v; *RejFig* Dd4v; Pomniřř też ty řámfonie/ káždy wieku řwego/ Iź małz ná fię záwřdy Lwá/ řrodze ryczącego *RejZwierc* 43; *BibRadz Deut* 28/36, 1.Reg 22/2, 1.Par 4/42, I 316b marg; [Luter napominal křiężęta] křoáč ich płóchoć [!] baczeniem řwoim widząc bliřko złe fiebie *BielKron* 203, 44v, 50v [2 r.], 58v, 59, 60 (20); *KwiatKsiąż* E; Ancipiti urgentur bello, Dwoyę woieņ ná fię mayá. *Mącz* 9b, 126a, 304c, 486b [2 r.]; *LeovPrzep* B2v; gdyż wiemy [...] iákie řárcownik y řprećiivniki vřřháwicćnie około fiebie mamy. *RejAp* 74; á k woli nęđznemu á řwovolnemu řywotowi [...] wolifz vřřřřeć ty řrogie á řřářřliwie głofy náđ řobá czářu onego ořáđzenia twego. *RejAp* 98; *GórnDworz* Y4v, Kk7v; chocia nie będąiefz baczyřł wřpomozenia řadnego zá řobá/ nie wářř nic przedřię w Pánu řwoim *RejPos* 76; aby káždy wieryny [...] bliřniemu řwemu te⁶⁰ řyczyřł coby też rad widziáł około fiebie. *RejPos* 84v; Widziřř záwřdy náđ řobá rozliczne dziwy á moźnořć Bořtwá iego *RejPos* 177, 6v, 79v [2 r.], 133, 135, 145 (15); preřřhá ľekkořć y ořlawę będąiefz około fiebie miał *RejZwierc* 36; Táci řam bądź iákiego byř páná náđřobá rad widziáł. *RejZwierc* 147v marg, 14v, 25, 43v, 60v, 95v (11); *WujJud* 59v; *BudBib Iudic* 11/11, *Am* 6/1; *HistHel* C2v; *CzechRozm* 112v, 249 [2 r.], 251; *PapřPan* [Hh5]v; Iefli fię co zřáđ [ř. z małřęřřtwá nieobyczánej kobjety] vřodřil/ iáko wiele řřymowek ná fię ma? *ModřBaz* 53v; bo fię wam niegodźi przekłáđáć náđ řobá [vobis praeficere] człowieká pořřronnego á cudzořiemcá. *ModřBaz* 75;

BielKron 241v, 244, 299, 373, 429, 447v; *KwiatKsiąż* A2; Fuga salutem petere, Vcieczką fobie żywot zachować *Mącz* 295b; Assumere suae laudi, Sobye ku czci prziwłaczcząc. *Mącz* 432d, 369a, 511b; *SienLek* 158v; *RejAp* 101v; że [...] kfocił fobie żywota/ onemi nieznośnemi fráfunki *GórnDworz* Dd4v, D7v, K3, K4v, M6v, Cc3v, Ee4v, Ff4v; Co w tey Ewányeliey fobie ku náuce obaczác mamy. *RejPos* 145v, 43v, 44, 53, 65v, 74 (24); *HistLan* F4v; y wždy z onemi sprofneimi chłopięthy fzkolnemi pospołu rość nie będzie/ y ich obyczáiow fobye do młodey głowy nie nábiye. *RejZwierc* 7v; á o což fobie dobrą myłł płowác máłz? *RejZwierc* 87; A ták ftrzeż ábyś myłli nie rozdwoił fobie *RejZwierc* 180, 16, 21, 22v, 23v, 26 (30); *KochMon* 34; *BudBib Deut* 22/12, 2.Mach 4/37; *CzechRozm* 36v, 149, 244; *ModrzBaz* 50v, 109, 117v; *SkarJedn* 173; *KochDryas* A2v; *SkarŻyw* 26, 57, 332, 589, 596; *CzechEp* *2v; gdy fobie chmielem łeb ták bárzo náłtroi/ że muśi práwie od rozumu odstąpić *WerGość* 234; *KochPieś* 37; *PudlFr* 39, 55, 58; *ArtKanc* P6; *ActReg* 163; *GostGosp* 10, 26; *GrochKal* 21; *OrzJan* 6; *LatHar* 3, 96, 135, 649 marg; *WujNT Ioann* 19/17, s. 382; *SarnStat* 868; *PowodPr* 52; *SkarKaz* 350a; day mi ftác w tey ftáteczny [lege: statecznej]. Nádzieiey ktorą ia fobie/ Vpátruię pewną w tobie. *CzahTr* [D2]; *KlonFlis* D4, H4; *KlonWor* 53, 58, 70; Byś też fnađz więc y náłazł páńftwo k myłli fobie/ Ale ktoż da nie znáiąc w nim pánowác tobie *PudlDydo* B.

W połączeniu z „sam” (7): Tácię fą co fie gadáią/ Táiemnic Bołkich bádáią; Sámi fobie rozum kázą *BierEz* Rv; *RejJóz* D2v; Deserere vitam suam, Sam fobie żywota vkročić. *Mącz* 387d; *RejZwierc* 110; ktory [*Aleksander Macedoński*] y fam to fobie ku wielkicy czći miał [honoru sibi ducebat]/ że był wychowáncem náuki y kárności Aryftotelefowey *ModrzBaz* 130v; Bo mądry fam fortunę závłże fobie tworzy *CiekPotr* 25; *CzahTr* K2v.

Zwroty: »brać (a. wziąć) sobie w rozum (a. w głowę, a. w (a. na) myśl, a. w serce, a. w smysł); w głowie (a. we łbie, a. w smýslech) sobie kryłić, zbudowác, kowác, usłác; sobie do głowy pojąć, na umyśle rozliczyć, w sercu wymalowác = rozmysłác (przemysłác) [szyk zmienny] (23;6:2:1:1;1:1:1): *RejJóz* L4v; fłowá one Pána Kriftufowe mamy przywyesé á fobye ye dobrze ná vmyfle rozliczyć. *GliczKsiąż* L5, A2v, N2; Czo naofoblwżezgo s tego Pfálmu fobie brác w rozum mamy. *LubPs* Y4v marg, N3, gg5; W czym on fobie w fwych fmyłlech dziwne rzeczy kryłła *RejWiz* 153v, 74, 77v; *Leop Ps* 49/22; *BielKronCies* Mmmm3; Imaginor, Myłlię nieco/ Bierzę fobie ná myłł. *Mącz* 165d, 187c, 250c, 311c, 392a, 402d, 405c; *LeovPrzep* b3; *GórnDworz* C2, E6v, I7, M7, N2v (8); *RejZwierc* 12v; bo rozumiem że iáko z pierwłzey fábuły/ šíłá fobie kázdy do głowy poiąć może/ ták y z tey *GórnRozm* N3; *Calep* [506]a; *LatHar* 259; áby [...] w myłł y w ferce to fobie bráłá, że [...] *GostCast* 6; Tám ná to patrzác/ w głowie fobie kryłlił/ Człowiek roftropny/ y okręt wymyłlił. *KlonFlis* E4; Y to cobyś rad widziál w głowie fobie kuiefz. *KlonWor* 77, 70.

»sobie przed oczy przekłádác itp., brác, stawi(a)ć, przytacząc, przywodzić; na oczy sobie kłásć = brác (wziąć) za temat przemýsleń [szyk zmienny] (14:2:2:1:1:1): Czo fobye s Pfálmu thego przed oczy przytáczyć mamy. *LubPs* Vv marg, K, R5, ccv marg, dd; *Leop* 3.Mach 4/4; tedy koniecznie trzy rzeczy fobie przed oczy brác bychmy mieli. *BibRadz* *3v, *3v, 2.Mach 8/17; ktorą [cnotę] y pogáni/ nie znáiąc ielzče áni Bogá áni powinności fwych/ závždy fobie przed oczy fwoie przekádáli. *RejPos* 247, 41, 87v, 305, 328v; *KuczbKat* 419; *SkarŻyw* A4v; *OrzJan* 18, 22; *LatHar* 135, 670; *GostCast* 10.

»sobie na pamięć (a. ku pamięci, a. w pamięć, a. na myśl) przywodzić itp., brác (a. wziąć) itp.; w pamięć sobie chowác (a. wbić, a. wlepić, a. wpoić), na pamięć przytacząc, haftowác na pamięci, przy pamięci zachowác = przypominać (przypomnieć) sobie; (za)pamiętác; sibi conquirere *Modrz* [szyk zmienny] (58:23;4:3:1:1): *BielŻyw* 15, 30; *RejPs* 63v, 112v, 113, 176v, 183, 220; *MurzHist* L2; *KromRozm* II i3v; bo gdy fie czego zá dzyećinftwá náuczyl/ dobrze á długo ono fobye w pámyeć wpoi.

GliczKsiąż K2v, F2; Czo godnego fobie ku pámyeći s tey tho pyosnki przywodzić mamy. *LubPs* Y2 marg, L3v, R2 marg, T2 marg, T6v marg, X4 marg (11); przywidź fobie ná pámyeć/ iż Pan Bog iest ná niebie wzgorę/ y ná ziemi nilko *BibRadz Deut* 4/39; Przeczżeś fobie tę rzecz ná myłł przywodził? *BibRadz Act* 5/4, *Gen* I 10d marg, *Ps* 25/7; *KochSat* B4; *KwiatKsiąż* P3; scribere in animum, Dobrze fobie w pámyeć brác. *Mącz* 374b, 60b, 126d, 165c, 213a, 215a (9); *SarnUzn* C4v; *GórnDworz* H6v, Z6v; Co fobie ku pámyeći s tey Ewányeliey s. brác mamy. *RejPos* 186, 35, 58 [2 r.], 87v, 147v, 173 (19); *HistLan* Ev; *KuczbKat* 205; Tákze też náłuchawłzy fie álbo náczedłzy fie onych rozlicznych rzeczy/ fnádnie rozeznác czo cudnie piłka á co nikczemnie bęczy. A to co cudniey piłka/ to fobie y przy pámyeći zachowác *RejZwierc* 16, 23v, 81, 184; *CzechRozm* 214; *KarnNap* B4, C4v; *ModrzBaz* 12, 13v, [16]; *StrykKron* 707; *NiemObr* 168; *WerGość* 257; *WerKaz* 279; *Phil* P; *OrzJan* 75, 92; *LatHar* 702; *WujNT przedm* 2, 2.Tim 1/5, s. 770; *SkarKaz* 513b; *GostCat* 30; *PaxLiz* B2; żeby fobie dobrze w pámyeć wlepił onę Regułkę práwną/ ktora fie ták ma: [...] *KlonWor* 4.

»sobie w głowę (a. w myłł) wlepić (a. wbić); znaczyć sobie w sercu = zapamiętác [szyk zmienny] (4;1): fluchay á bierz w pámyeć fłowá moie/ á znáč ie fobie w ferce *BielKron* 44; piłmo twoie/ To ćiebie oznaymił/ y przed oczy moie Przyniołło: zem ćię w głowę lepięy wlepił fobie *KochFr* 87; *KochFrag* 15; kiedy fobie w myłł dobrze wbięjz/ że przez cále trzy godziny/ y trochę wiecey/ wiśiál Pan twoy ná drzewie krzyżowym *LatHar* 259; *GostCast* 9.

»sobie z myłli wyrazić; wybicie sobie z głowy = przestác myśleć o czymś (1;1): Tym bys fobie wiecey z myłli fnađz miała wyrazić *RejJóz* F4; nie rozumiem áby wcziefnieifza zabává mogłá być ku wybiciu fobie z głowy wiele fráfunkow pocźciwemu człowiekowi/ iáko tá *GórnDworz* Hv.

»sobie głowę (a. myłł, a. łeb, a. serce) psowác, frasowác itp., (s)kazić, trwożyć, utroskáć = martwić się [szyk zmienny] (15:8:3:1:1): A czo bych fobie darmo ferce vfrafowál *RejJóz* I3v; Ielzczecz fie nicz nie ftalo iuż fobie myłł pfuiefz *RejJóz* N2v, C7v, D2, D5, P2v; *RejKup* Iv, L, I4, cc2, dd5v; *RejZwierc* 38; przetoż fie nie boy áni fobie káz ferác [neque paveas]. *BibRadz Deut* 31/8; *BielKron* 244v; *RejZwierc* 86, 87v, 154, 155, 232; *KochFr* 5, 46; Nie myłlić oná o tym/ że ia przy tobie Głowy niefráfuię by namnięy fobie *KochPieś* 52, 40; *PudlFr* 76; *KochWr* 16; *KochFrag* 47; *PudlDydo* Bv; *ZbylPrzyg* A4.

aaa. Działanie podmiotu skierowane jest na obiekt będący jego własnością (30): á dla te⁹⁰ Tatarowie kliją fobie fiodłá y ftrzály *FalZiol* IV 35b; *RejRozpr* I2; *RejWiz* 72; *Leop* Ier 4/3, *Os* 10/12; VYrzal jeden á dziewká pierze fobie chufty *RejFig* A5v; *RejZwierc* 18; wftytcy fobie konie pochromili *BielKron* 341v, 258v, 308v, 341v; *KochSat* A2; Providere sibi ex iniuria alterius, Opátrzić fie/ nábić fobie mielzek s krziwdą ynłzego. *Mącz* 495b, 288d, 453d, 511b; A fam ftáfzy kupyec vpłrzywłzy fobie knechty fwoie iáko ine fzkápy/ iedno iż im wędziłá do gęby nie kłádą *RejAp* 153; *RejZwierc* 52, 79v, 83, 114v, 155v, 243, 246; *BielSpr* 9; ábyś fobie Drobów z Stáwu nie wypułtofzyl. *Strum* L, P3v; on tilko poprawiwłzi fobie Szable wreku rzekł: [...] *Paprup* I, H3, Iv.

β. Podmiotem jest zbiorowość samodzielnych jednostek (588):

aa. We własnym gronie (503): *OpecŻyw* 74, 83v, 108; Gdy [delfin] vmrze, tedy fie do nie⁹⁰ zbieżá/ á wziąwłzy go miedzy fie; thedy go niolá na głębią *FalZiol* IV 33d, IV 20c, V 70; Sami nie kradną ani złodzieyftwá miedzy fobą [inter se] cierpią *MiechGlab* 23, 15, 58, 59; a włzakoz lepicyby miedzy fobą niemiec tego ludu židowskie⁹⁰ *WróbZolt* S6v, O6v, S6v; *LibLeg* 6/118, 119, 11/65v, 84v; *RejPs* 79v; *LibMal* 1543/67v, 1547/135v, 1548/142v; *ConPiotr* 31, 31v, 34v; *SeklKat* X3; *HistAl* B2, F8; *KromRozm* I E4, Lv, M2; *MurzHist* E2, R3v; *KromRozm* II rv; ofoblwiwe schadzki fobye czynią *KromRozm* III E; gđzye ono ápoftołowye ná mieyfce Yudałlowo myędzy fyę inego wybiráli *KromRozm* III H8v, D5v, D6, G3 [2 r.], G3v [3 r.], H8 (14); Panowie Ich M [...] wyprawili z pošrodka siebie ku poštom sztyrech senatorow *Diar* 38; Wyprawili

przezo poslow, sześć między sobą przebrawszy, ku panom Ich M *Diar* 55, 20, 31 [3 r.], 32 [2 r.], 34, 38 (16); *DiarDop* 117; *GliczKsiąż* H7 [2 r.]; *LubPs* Rv, gg5; *GroicPorz* a3, f4; Więc iedno nędzne kmiotki między sobą męczą *RejWiz* 172v, 67v; rozedrą między sie [diripient] thowary twoie *Leop Ez* 26/12, 2.Par 20/25, 3.Esdr 3 arg; *OrzList* b; *LeszczRzecz* A3v; *RejZwierz* 18v; Obierzmy fobie fąd/ á rozeznamy między sobą [sciamus inter nos] co lepszego. *BibRadz Iob* 34/4; boiác fię Rotmiftrzew áby Páwła nie rozfzarpáli między sobą [ne discerperetur ... ab ipsis]/ rolkazał idź fluzebnym á wydrzeć go z pofrzodu ich *BibRadz Act* 23/10, *2, *3v, *Deut* 18 arg, I 431b marg, *Dan* 13/14; iuzechmy Duchowne chleby wynifzczyli/ y między fye ie rozebráli *OrzRozm* C4v, H3v, L4v, P3v; zlekli sie rozumiejąc być zdraycę między sobą *BielKron* 248v; ále [Niemcy] nápuścili między sie cudzego narodu dofyć *BielKron* 281v; Komendatorowie zakonni/ wftąpili w ráde/ y zámknęli [= postanowili] tho między sobą/ áby nigdy nie bráli s kfiążát ná to przełożeńftwo *BielKron* 415v; poślálifmy do Krolá onego miáftá/ zahuając sie tego co nam wyrządono w Kálekućie/ ktory nas bárzo żálował/ y dał nam wftytko zwoleńftwo v siebie *BielKron* 454, 16, 20, 47, 55v, 59 (54); którzy powiádaćie/ Ze v siebie náukę gruntownieyfzjá maćie. *KochZg* A4; *Mącz* 181a, 187a, [267]b; *OrzQuin* Yv; co nam po fpráwách tych bofzkow niezgodnych Gdy mamy między sobą wiele ludzi godnych? *Prot* C3; iżeś nie mógł ćirpieć fálfzerzow w pofrzodku siebie. *RejAp* 18, BB8, 17v, 18, 26, 26v, 30, 179v; iáko trzodá/ ma páfterzá/ nie pofrodku siebie nieme żwirze/ ále człowieká *GórnDworz* Gg2, C6v, P5v; *HistRzym* 114, 114v; Strzeźćie sie brácia miá między sobą kłamftwá *RejPos* 189v; ábyfcie wiedzyeli między sobą/ iż ja Pán wáfz powiácam was fobie. *RejPos* 226v; obierzmy między sobą jednego s tych bráćiey ktory tu fá poľpoľu z námi *RejPos* 289v, 22 [2 r.], 23 [2 r.], 35v, 143v, 235 (17); *BielSat* G2, L3; Bo będzieć sie zdáło iż cie wnet wftyfzy chwalić y miłowác beďá/ między fię cie pociągác beďá *RejZwierc* 25; Gdy fpokoynego między fię fádzáia/ Niefpokoynego za drzwi wypycháia. *RejZwierc* 227v, A3, 24, 36, 82v, 96 (15); *BielSpr* b4v, 18, 27; *WujJudConf* 147; *RejPosWstaw* [41³]v; *BudBib Deut* 1/13, 17/7, 2.Par 20/25, *Esth* 9/21, *Ez* 22/3; Przeftrogá. S pokazánim niepożytkow z wzięćia Pána s poyśrzodku siebie. *MycPrz* II A, I kt, Bv, B3v, B4v, II A (26); *WierKróc* Bv; *BialKaz* M3; *CzechRozm* 230v, 240, 248; *PapPrPan* K4v; *ModrzBaz* 3v [3 r.], 32v, 47v, 60v, 68v (12); *SkarJedn* 155; vćiekáiać/ trzydzieści fześć człeka między sobą ftráćili. *SkarŻyw* 502; *ZapKóscier* 1581/23; *StryjKron* 66, 592, 772; Gdyż między sobą nie karnych [...] nie ćierpimy *CzechEp* 61; ále ie [takomców, zwajców] v pośrzod siebie wyláčzamy. *CzechEp* 61; Ano oni piľmo dobrze wiedzeli o Mefyafzu/ bo go nie máło v siebie mieli. *CzechEp* 210, 12, 26, 40, 158, 360, 394; y owfzem od siebie wyláčzamy ty/ dla tych grzechow/ ktorych v nich zgołá nie karzá *NiemObr* 150; że go [Pelopsa] oćiec frogi Vwárzył/ y dał na ftól/ gdy częftował bogi. Y zyedli mu tám byli między sobą ramię *KochFr* 80; *KochWz* 138; *ReszList* 162; *WerGość* 215; *BielSen* 15; *BielSjem* 23, 25; *GórnRozm* D3, M4v; *KochWr* 24; *PapPrUp* B, G4v, H2; *ZawJeft* 48; *ActReg* 12, 49; *Phil* C3; Po páznokćiu lwá poznác wftyd go ftrách w się v puścíc *GórnTroas* 38; która [moc boska] ferce Polakom dáłá/ áby bliľki vpadek fwóy mieczem od siebie odráćić mogli. *OrzJan* 107, 129; *LatHar* 713; *WujNT Matth* 16/8, s. 166 marg, *Act* 6/3, 15/22, 23/10 (9); kupcy między sobą [inter se *JanStat* 1034] niech záchowáia fтары zwyczaj w pláceniu y w wyciáganiu fwych dlugów. *SarnStat* 276; powiedział/ iż niechcąc to vczyniľ/ ále śmiechem y żártem/ iáko częftokróć zwykly przyáćiele między sobą żártowác. *SarnStat* 620, 17, 129, 180, 197, 203 (19); *KmitaSpit* B; iżeś niefzczefna corko Bábilonľka puścila po wielkiej częścći nity tego wfzykowánia fwę⁸⁰/ przyáwfzy w pośrzodek siebie zámieľzanie religiey y wfzelákiego dobrego porzákdu *PowodPr* 5, 38; Więc iedno między sobą z piľnoścjá fzukayćie/ Tych wáfznych ľzkodcow *CzahTr* F2v, D4v, F2 [2 r.]; *KlonWor* 27 [2 r.], 74; trzech tefz z siebie wybrawfzy poľáli By ćię iák nayvcźćiwiey káždy w fwą witali. *RybWit* A3.

W połączeniu z „sam” (21): lud to iefť chytry a nie wierni ku opczym, ale fámí miedzi sobą wiarę pilno chowáia [sibi invicem vero et suis omnibus fidelissimí]. *MiechGlab* 23; *RejJóz* O3v; *KromRozm* II i4; ktory nic nie dbając o [Rzecz]pospolitę sami to między się drapają a szarpają bez wstydu *DiarDop* 113; *GliczKsiąż* Cv, K5; *Leop* 2.Mach 8/28; *OrzList* h3v; *UstPraw* I3; *KochZuz* A2v; *BielKron* 213, 318v; *SienLek* 195; *RejPos* 308; *WujJud* A3; Wynifzcźćie przeto złośliwe⁸⁰ z siebie fámých [ex vobis ipsis]. *BudNT* 1.Cor 5/14[13]; Bo fámá Sláchtá miedzy sobą [ipsi inter se] ná fto grzywnien głowę przyáćielká ľzácúie. *ModrzBaz* 27v; iáko ná nim [koncylium] Grekowie ofobno między sobą fami/ w domu Pátryátchy [!] fwego wotowáli. *SkarJedn* 289; *StryjKron* 537; Pánowie Duchowni/ fześć Duchownych Sędziów fámí z pośrzodku siebie obrác máia *SarnStat* 854, 1011.

Zwrot: »rozdzieľić itp. miedzy się« = dividere a. partiri sibi, dividere inter se *Vulg*; *inter se partiri* *Mącz* [szyk zmienny] (23); *BierEz* B2v; *LibMal* 1547/134v; Lupow ktore brác chcieli miedzy sie nie dzyelili. *LubPs* hhF2; *KrowObr* 47v; Rozdzieľili miedzy sie odzienie moie *Leop Ioann* 19/24, *Ios* 11/14, 3.Reg 18/6; *UstPraw* E3v; *BibRadz Num* 33/54, I 288d marg, 451a marg, 2 Mach 8/28, 30; bo oni cudze kroleřtwá miedzy fię rozdzieľili *BielKron* 262, 99, 445, 463; *Mącz* 281c; *BialKat* 343v; *Phil* R; *WujNT Luc* 22/17, s. 655.

1) *W rekceji rzeczownika (2):* Dano odpowiedz od panow [...] za schyleniem się [= naradzeniem się] panow i porozumieniem miedzy sobą *Diar* 43; bo tą fpráwá nic sie nye dziełá od fámých beřtiy/ ktore yedno s požádlifwoścći żywya/ á miedzy sobą fchadzki máya. *GliczKsiąż* E3.

2) *W rekceji przymiotnika (3):* [Łukasz św.] o pyerwflych krzeľćiyánoch nápiřál: Iż myeli myedzy sobą wflyřtkye rzeczy poľpolite. *KromRozm* I M2; *RejPosWiecz* 94; obráli fobie Krolá/ naylepszego miedzy sobą czlowieká *GórnRozm* M4v.

uuu. *O rozmowach (124):* *LudWieř* A2; *HistAl* E3v; *MurzHist* S2v, S3; *MurzNT Luc* 22/23; *Diar* 27, 39, 42, 44; *Leop Ez* 11/2; Vczynili teź rzecz Machometowie do siebie/ iż ich Máchomet obroni od nieprzyáćieli iego. *BielKron* 459v, 379v; *RejPos* 125v, 235v, 309; *HistLan* C3; *KochMon* 24; *MWilKHist* I3; *NiemObr* 133; *LatHar* 717; Y zdumieli fię wfzyfcy: ták iż fię miedzy sobą pytáli/ mowiac: Coż to iefť? *WujNT Mar* 1/27, *Mar* 9/16, *Luc* 22/23, *Ioann* 6/43, 16/19; *SarnStat* 1019.

W połączeniu z „sam” (4): *BielKron* 115v; Ale okoľo iednego fpólnego Pána y iednéy głowy/ tedy sie ták fámí miedzy sobą ná mówili: Iż [...] *SarnStat* 1011. Cf »mowić itp. miedzy sobą«.

Zwroty: »mowić itp. (a. rzec, a. prawić, a. wolać) miedzy sobą, z sobą, sobie, do siebie, k sobie« [w tym: sami k sobie (I), sami miedzy sobą (I)] = inter se dicere *HistAl*, *Vulg*; *dicere ad invicem* *Vulg*, *PolAnt*; *adinvicem replicare* *Miech*; *inter se referre* *HistAl*; *colloqui adinvicem, dicere apud seipos* *PolAnt*; *dicere intra se a. ad semetipsos, inter se disputare, loqui ad invicem, tractare secum* *Vulg* [szyk zmienny] (43:8:6:1:1); Lepak Xántowi vćzniowie/ Mowili ták fámí k fobie: [...] *BierEz* B2, Bv, K; *OpecŻyw* 50v, 69v; *MiechGlab* 57; *LibLeg* 9/49v; *HistAl* E2, E4, G6, [13]; ták fye nápiřáło yáko by fye dwá myedzy sobą rozmawyáli/ Dworzánin yedneľ/ á Mních drugá ftronę dźyerząc. *KromRozm* I A2; *MurzNT Ioann* 11/56; *Diar* 26, 76; Azáľ to nie pićknieyfza bywa krotochwilá/ [...] mieć fobie nie wrzeľcząc pocźćiwe rozmowy *RejWiz* 17, 75v; przetoż wyřli z obozu/ á pokryli sie po ľolu/ thák fobie mowiac: Gdy sie wytoczá z miáftá/ poimamy ie żywo *Leop* 4.Reg 7/12, 2.Reg 6/10, *Act* 28/4; *BibRadz Gen* 11/3; Contatissime exquirere quid dicatur, Pilniuchno sie wywiádowác co ludzie miedzy sobą mówia. *Mącz* 418b; krol/ vczyniľ fobie rzecz o czárnokfięřtwie z onym dworzáninem *GórnDworz* T5; niektorzy z náuczonych pocźćeli mowić fámí miedzy sobą: To then bluźni. *RejPos* 233v, 353v; *RejZwierc* 267; *BudBib* 1.Mach 7/14; *BudNT Mar* 12/7, *Luc* 2/15; *CzechRozm* 40v, 140v, 236; Miály miedzy sobą jednego czáľu członki ćiáľá człowiecego rozmowę [*Habuerunt ... inter se ... sermonem*] o Słońcu *ModrzBaz* 29v; *MWilKHist* I3v; *StryjKron*

122; *ReszHoz* 132; *WerKaz* 305; *ArtKanc* Q3; Podobni są chłopiętom na rynku siedzącym/ y do siebie wołającym/ y mówiącym: [...] *WujNT Luc* 7/32; á ci rozmawiali z sobą o tym wftytkim co się było sftáło. *WujNT Luc* 24/14, s. 65 marg, *Matth* 21/38, s. 158 marg, *Mar* 9/34, 12/7 (15); *SarnStat* 1005; *GoslCast* 28; *PaxLiz* Bv; *SkarKazSej* 694a; *KlonWor* 13; *ZbylPrzyg* A4v.

»radzić itp. między sobą, sobie, z sobą« = *capere invicem mutuuum consilium* *JanStat* [szyk zmienny] (19:8:2): *BierEz* K, O4, Q4; *BielŻyw* 68; tedyż mowił to, co byli między sobą naradzili pan Ossoliński *Diar* 64, 25, 61; Przydźże tedy á poradźmy się między sobą [consilium ineamum pariter]. *BibRadz* 2.Esdr 6/7; ábyście pewnie między sobą wrádzili kogo sobie zá páná iuz chcecie wźiąć. *BielKron* 318v; Radzili półowie z sobą co czynić máią. *BielKron* 362v, 59, 60, 99v, 146v, 196 (10); *GórnDworz* P5; Widząc to oni pánowie że tá chytróściá á zdráda niemogli go zábić/ rádzili między sobą myflac iákoby go iná zdráda zábili *HistRzym* 59, 58v; *RejPos* 283; *HistLan* B2, C3; Vbodzy Troianowie [...] zbyegli się ná dziw do onego kóniá/ y wrádzili sobie áby gi ná wieczną pámiątkę do miáftá wciągnęli. *RejZwierc* 168; *BudBib* 2.Esdr 6/7; *NiemObr* 148; *PaprUp* K4; *SarnStat* 10.

1) *W rekcji rzeczownika* (8): gotowi są i o tej postronnej obronie radzić, Jakuz o niej namowy mają między sobą, ktorých jeszcze nie skończyli. *Diar* 31, 91; *BielKron* 259v; *RejPos* 316; niemáią dobrej sprawy między sobą/ á znami iest Pan Bog/ ktorý nas spráwuie y rzádzi. *SkarŻyw* 500; *SarnStat* 953, 1146, 1155.

ββ. *W funkcji zbliżonej do wzajemnej* (cf II.): *W działaniu uczestniczą dwa zbiorowe podmioty wykonując wobec siebie tę samą czynność* (85): *BierEz* B3v; *FalZioł* IV 17a; *LibLeg* 11/76, 85v, 91; *ComCrac* 22; *KromRozm* I Gv, G2 [2 r.], Kv; *KromRozm* III C2, G2; *KrowObr* B; *RejZwierc* 28v; Bilkup Deziderius iechał do Gieze proflząc go áby między sobą brátherkíey krwie nie rozlewáli *BielKron* 300v, 49, 325v; *GrzegRóżn* I3; [świat] Dawa też pokoy między rozboyniki/ koregoy między sobą nadobnie wzywáią gdy idá do láfá ná vfiadkę *RejZwierc* 132v, 97, 178; *BielSpr* 57, 61; *CzechRozm* 250; *Oczko* 2; *NiemObr* 131; áczyli Philizoph chce to mieć/ izby bárźiey bogátego káranoy/ gdy vbogiemu czyni krzwdę [!]/ niź gdy między sobą iedęn drugiemu onę vczyni *GórnRozm* E4, L; *KochWr* 27; *PaprUp* A4v; *ActReg* 149; *WujNT* Ioann 6/52; *SarnStat* 214, 1217.

W połączeniu z „sam” (14): *ZapWar* 1548 nr 2669; *KromRozm* III A7; *GliczKsiąż* O3v; poliekli się sámi między sobą jeden drugiego [caesi sunt mutuo] *Leop* 4.Reg 3/23; *BielKron* 55, 60v, 160, 179v, 196v; *Prot* B3; *NiemObr* 132; *KochSz* B4v; *WujNT* Iac 2/4; iedności miłóści niemálfz/ iedno się przy sámi między sobą káfáią *CzahTr* D3v.

1) *W rekcji rzeczownika* (budowa zdania dopuszcza też czasem rozumienie rekcji jako czasownikowej) (35): *BielŻyw* 114; na kozdi dziem [!] miewały slobá harcze *LibLeg* 10/146v, 11/66v, 86; *ComCrac* 20v; Nyezgodá Luteranow myędzy sobą. *KromRozm* I Gv marg, C; *KromRozm* III A6, B2, L7v [2 r.]; mieycie między sobą [in vobismetipsis] spoleczną á vftáháwiczną miłóść *Leop* 1.Petr 4/8, 1.Mach 11/9, *Mar* 9/49; *BibRadz* Gen 21/27, I 28c marg, 358d marg, 4.Esdr 15/35, *Act* 23/13; *BielKron* 69; *RejPos* 286; *RejZwierc* 152v; *ModrzBaz* 53v; *ReszPrz* 66; *PaprUp* B; *ActReg* 147; *LatHar* 203; *WujNT* Mar 9/50, 1.Cor 6/7, 1.Ioann 1/7; tákieľmy niźey opifáne Tráktaty y namowy między sobą vczynili *SarnStat* 1019, 276, 1195, 1272.

W połączeniu z „sam” (1): Pharsalici campi Thessaliae dicti sunt, Ná ktorím Rzimiánie bitwę sámi miedzi sobą zwiedli *Mqcz* [279]b.

2) *W rekcji przymiotnika* (2): żadna moc y żadne dostátki nie są thák trwałe áby iá w cáłóści záchowác miáły/ gdzie vmyflly obywteloy między sobą są y tám y sámi waháiące się rozroznione *Phil* B2.

W połączeniu z „sam” (1): iz oto nie tylko sflowu Boże^{mv} sprzeciwiáią się/ ále sámi między sobą niezgodni są. *NiemObr* 139.

γ. *Podmiotem jest zbiorowość traktowana jako jednolita całość* (3): *BielKron* 384; á tym obyczáiem przywioldł nieprzyaciellkie woylko ná pośrodek fwoy y záwárl ię między sobą *BielSpr* 40v; Tę wieźę źli Grékowie sobą opáfáli *GórnTroas* 69.

c. *Jest jedyną możliwą realizacją tej rekcji czasownika; nie wprowadza z zdaniu nowego sensu, tj. dla wyrażenia tej samej treści można użyć czasownika bez zaimka zwrotnego* (4494): Miły braćie co to działáfz/ Iz ná tyfzkę táko dmucháfz. A to przy fobie studeć/ Gdy goráco iáko widzę *BierEz* S3; bo wftytkę roľkofz cieľefná od siebie odrzutzil. *OpecŻyw* 5; O wielká pociecha rodzitzom/ mietz s sobą w rodzie tákoweć dzieciátko *OpecŻyw* 32; náll miły stworzyciel [...] chciál to wftytko popelnitz w fobie/ tzo był przykázáł w zákonie. *OpecŻyw* 90v, 168v; tak sflwá łagodá ludźi fobie zwiodł *ForCnR* B; Item yeľlibi ktorý zyemyanina [...] zlodzyeye yawnye przechowawáł, abo pod sobv wymyenyv myál a nanye bi bila skarga, [...] ma ye postawicz przed fwim staroftá. *MetrKor* 40/823, 40/813, 823; *PatKaz* II 28, 82v; *TarDuch* C; [wieloryb] drobne ribki pozýra: ktore wonnoľci swoiá do siebie przywabia. *FalZioł* IV 31c, V 43; po wftiztki dni żywota sflwego žádnźgo [!] pogorľzenia nigdy po fobie nikomu niedawáł *BielŻyw* 46; Kto rad zbywa wrzędu cięľskie brzemię z siebie kłáda *BielŻyw* 146, 70; *LibLeg* 6/79, 160, 191; bo Pana boga taci fobie niewzywáli *WróBZioł* 52/6, 70/9, 76/8; nieracz od siebie odmietowac nas *RejPs* 156, 22, 157v, 189, 206; *ComCrac* 16v, 21v; Alefcie dawno w fobie wftytko pomieľzali *RejJóz* H3; *SeklKat* Yv, i7v, n2, r7, Tv, Xv, x6; *HistAl* A2, M4v; *MurzHist* E3, L2v; *MurzNT* A4, *Matth* 5/29, 30, 18/8, 9; *BielKom* E4v; *Diar* 74; *GliczKsiąż* E4, L4, N4, Q2; Gdyź iednáć ci [...] márná pomfthę á frogi vpádek náđ sobą odnyeć muľzá. *LubPs* R; ktorzy nie podáiąc s siebie zgorľzenia/ pokoy kościolá świętego miľuiá *LubPs* cvv marg; Przetom ię też ták od siebie w tę niewolá podáł. *LubPs* gg5, G, H2v, H3, O2 [3 r.], R2v (17); gdy Credytorowie [...] Cyrográf v fyebie zátrzymawáią. *GroicPorz* y; Gieradá álbo sprzet wftytek ktorý s sobą zóná wnioľlá [...] Przy zoftáley wdowie máią zoftác. *GroicPorz* gg3v, 14, hh4; *SeklPieś* 31v; ále áby [antychryst] mogł zá sobą co nawięcy ludzi do piekłá pollác. *KrowObr* 52; Abowiem Mnifzy thy sferzy Reguły máią v siebie naprzednieyľze *KrowObr* 135v; Przyimi Boże tę offiárę do siebie *KrowObr* 184, 45v, 91, 131, 170v, 186, 187; luźeś sobie odmierzyl noľem ná południe [= umarleś]. *RejWiz* 87, 58, 103, 117, 182, 186v; Nie będziefz przy fobie trzymał [Non morabitur ... apud te] zapláty robotniká twego/ do iutrá. *Leop* Lev 19/13; Człowiek ná człowieká trzyma w sobie gniew *Leop* *Eccli* 28/3; zewlokľfy z siebie odzienie flawy/ [...] sámiulftek przyľleđł do Anthiochiey *Leop* 2.Mach 8/35, *Lev* 1/3, 25/8, 4.Reg 11/4, *Ps* 17/23, *Prov* 7/1 (14); *OrzList* f3, f3v; Y dla tegoś precz od siebie pány odefálá. *KochZuz* A3; Tedy oni nic inego przed sobą iedno boiaźń Bożą máiąć/ fobie Práwá vltáwáli *OrzRozm* E2v; *RejFig* A4v, Ee3; *RejZwierc* 106; iákoż bych ia mogłá z siebie z iác zelzywość swoię? *BibRadz* 2.Reg 13/13; A iefli oko twoie ćiebie w zgorľzenie przywodzi/ wyľup ię/ y zárzuć od siebie [iace abs te] *BibRadz* *Matth* 18/9, *5, *Gen* 23/8, *Ex* 18/27, *Lev* 12/2, I 63c marg (19); *OrzRozm* Qv, Q4; Piekarz też fwoy fen powiedzýał/ widzyálem ná głowie trzy kofze v siebie ność *BielKron* 16v; siedemdzefiáť stárcow wybierzcie k sobie z ludu Izráellkiego *BielKron* 32v; iz nigdy od siebie człowieká iáľmuźny žádáiącego dármno nie puśćil *BielKron* 168; Nieznamy ieflcze tego po fobie/ áby náfze wyznánie wiáry kto miał strofowác *BielKron* 208v; á spráwiedliwyli ľędzia: [...] Nia mali ná fobie wády? *BielKron* 275; Brátá też sflwego Belę z Polľki próźbámi przywabil do siebie *BielKron* 300v, 21v, 25, 51, 51v, [85²]v (25); *GrzegRóżn* D3 [2 r.], G3, Nv; *KwiatKsiąż* A3; Virgo satis dotata est, si pudica est, Pánná vcýywa á dobrze wychowána/ nie mály poľag zá sobą ma. *Mqcz* [95]b; Labores subire, Práćę ná się podýać. *Mqcz* 105d; Imaginem sceleris repraesentare, Nic z siebie ynlzego nie okázowác yedno wirudná złość. *Mqcz* 431b, 85b, 119b, 197a, 310c, 316c (15); *OrzQuin* Cv, L4v, Q3, Vv; *SarnUzn* Cv, E5v; gdy fobie tym pachy náćierác

będzie/ pewnie téy przykréy párkowéy woniéy od **fyebie** zbędzie *SienLek* 136v, 133v, 156v, 190, *Vuu2v*; *LeovPrzep* Gv; *RejAp* BB6, 5v, 14, 66v, 106v (8); Y to mi fie też nie zle podoba/ kiedy [dworzanin] stworzy fobie nowe fłowo: ále ná Polkim gruncie *GórnDworz* F6, H6, 15v, L5v, M2v, N2v (16); Ale [ziarno, tj. słowo] co vpada ná zyeiméj dobra/ tedy cí fa/ kthorzy dobrym á wiernym fercem flucháiąc/ záchowywaia w fobye fłowá ony *RejPos* 62v; Ale chczfli mi wdzięczny poft wczynić/ rozwiąz około fiebie vpome myfli fwoie *RejPos* 71; iz on woła káždego wćifnionego do fiebie *RejPos* 79; iáko ten wdzięczny vpominek w fiebie przyymować małz. *RejPos* 148; iákie then fczczep á tá látorołl [tj. wierni] powinná kwiátki s fiebie podawać *RejPos* 172; á iuz [grzeszny człowiek] žádney ftrażey áni błogofławieñftwá iego [Boga] nie czúie nád fobą *RejPos* 176; wiará wiernego człowieká inym ludzjom wiele przy fobye pomoc może. *RejPos* 236, 2v, 3v, 5v, 7v, 14 (72); *RejPosWiecz*³ 93, 93v; *RejPosWiecz*³ 98v; *BiałKat* 113v, 121, 163v, 166, 308v (8); Ali paná przy fobie/ on lotrzyk záwiedzie. *BielSat* D3v [idem *BielRozm*]; gdyłz Bog bierze y w fobie záchowywa Duchy y żywothy náłze. *GrzegŚm* 51, 59; *HistLan* A4v, C4v; co dobre to przy fobie záwždy rozmyflnie zoftáwuy. *RejZwierc* 146v; w ktorey [láźni] ony wfzytki prace y trudy s fiebie nadobnie wypoći *RejZwierc* 161v; dobry dlužnik [...] wie iz onym záđłużeniem wiele fobie zárobić może *RejZwierc* 167v, 16v, 21v, 24v, 41, 52 (23); Málo przyrodzenie dawa s fiebie mężow dobrych/ mocnych/ fpráwnych *BielSpr* 36, 4, 43, 57v; tego wáłzy o fobie žádnym obyczáiem nie pokażá. *WujJud* 30v; iz [Abraham] wczynkami pobożnemi á popłufzeñftwem/ wiaré żywą y wfpráwiédliwiaiącą w fobie pokázował. *WujJud* 103v, A3, 68, 134v, 192, 249v, 257v; ále Oycá wierzymy być tego ktory fplódił z fiebie Syná *WujJudConf* 23, 67, 103, 106, 124v, 188; nie więcey tácy dzyatkom fwm dawáia iedno iáko nieme bydło s fiebie vrodzonym bydłátkom *RejPosWstaw* [41²]v, [21²], 22v, [110³], [110³]v [2 r.], 111, [143⁴]v; Strzelz fiebie [Serwa tibi] tego co ia tobie rofkáziué dziłia *BudBib* Ex 34/11; przykazania moje záchoway w fiebie [reconde tecum] *BudBib* Prov 7/1, Lev 22/3, 25/8, 3.Reg 14/9, 4.Reg 2/9, 2.Esdr 9/26 (13); *MycPrz* I A2v; Rozmiérz fobie ónę Groblą tego ftáwu ná fztuki *Strum* D2v, Cv, M4v, N3v, Pv, P3v; Iákiekolwiek tedy vmárly Pan náłz miał do fiebie winy. Pámiétay [...] *BiałKaz* K2v, C, E2, M4; *BudNT* Eph 2/15; *CzechRozm* 19v, 43, 50, 75v, 77 (16); *PapPran* Iv, L3v, P2, Cc4; w więzieniu ták dłufo ma być/ áz ábo dá rękoiemftwo po fobie że doftoi práwá [...] *ModrzBaz* 84v, 14, 17v, 48, 68v, 75 (12); iżeś opuściłá Páná Bogá twego/ á nie záchowáłás przy fobie boiáźni iego. *SkarJedn* 387, 53, 141, 260; *KochOdp* C3; *Calag* 130b; A ty prób niechczfz przyiać do fiebie. *KochPs* 30, 8, 31, 195; Przetofz święci tákiego krzyża/ nie rádzi z fiebie fkladáli *SkarŻyw* 185; oná głownią krzyż fobie ná ściénie ná krešiwłzy; padł ná twarz fwoie *SkarŻyw* 201; do niego [zakonu] fię gotował/ rozmáicie ftátku y ćierpliwofci fwoiey po fobie doświadcziáiąc. *SkarŻyw* 461, A3v, 14, 118, 187, 203 (18); *MWilKHist* E2v; [Elżbieta Sławkowska] ná Smiertelnym lozu [...] niechcąc mieć ná fobie niczyiego dobra [prosi syna aby] [...] podziękował za posag ktory wzięła od Bráćiey fwoiey. *ZapKościer* 1581/23, 1588/78; ále y Gońcá Krolewłkiego ledwo wyfluchawłzy/ dáleko od fiebie odefláł *StryjKron* 782, 360, 462; [...] wiedząc iz w fiebie mácie máiętność w niebie leplżá y trwáiącą. *CzechEp* 25; Bo raz go fobie duchem/ ániołem/ Bogiem bez ciáłá ftánowiá/ á drugi raz go ciátem przyobłoczá *CzechEp* 75, 15, 16, 47, 54, 56 (37); *CzechEpPorz* *3v; *KochJez* A4v; Y komuż to inflemu náleży/ duchá s. zupełność w fobie mieć/ y innym go wdzieláć/ iedno Bogu fámemu. *NiemObr* 102, 44, 46, 56, 75, 94, 139; *KochEpit* A3; Wfzytko piiefz/ á miluiefz/ Y mnie przy fobie zepłuiefz. *KochFr* 60; Gdzieś zgubę ftráćil/ tám iedź po nię fobie. *KochFr* 68, 109; *KlonZal* C3 [2 r.]; *KochSz* Bv; gdy Bielá piłmem świętym/ álbo ftáteczną rozmowa/ nie mogł od fiebie odbyć/ tedy [...] *ReszPrz* 51, 8; *ReszHoz* 130; *ReszList* 174, 187; *WerGośc* 226, 247; *KochPam* 84; Gořpodarz záchowywa ten obyczay fobie/ Więcey czytác niźli czćić *PudlFr* 4;

Wybrał mátkę ná świećie vbozuchną **fobie/** áby nas vbogóćil ten Pan wielki w fobie. *ArtKanc* B10; [mówi Pan:] Moia winnico [...] napoy gorzki dáłás od fiebie *ArtKanc* E9v, A3v, A14, D16v, H17v, M (9); *BielRozm* 29; *KochWr* 32; *ActReg* 26, 41, 96, 106; gdy fám Vrzędnik/ á flug Pánłkich do fiebie nie ma/ náznáczyc Włodárzowi drugiego podftáwká *GostGosp* 108, 54; *Phil* Dv, H2, K4; *GórnTroas* 40; Blerzćie popioły ná fię ciáłá ponizone/ Sypćie ziemię ná głowy *GrabowSet* D4; Wnośi ręce ku tobie/ Dufzá/ fchnąc iák ziemiá w fobie *GrabowSet* 14v, L2v; *OrzJan* 15, 75, 114; *OstrEpit* A4; Przeftzóć mu [koniowi] trzynaśćie lat/ mamli práwde wznáć/ Pátrzćie fobie ná zębiéch. *WypPrPl* B4v; *LatHar* 3, 54, 134, 470, 568, 680, 701; *KolakCath* Bv, B3v, C2; tegoż ia k fobie Wicczny moy dobrodżieiu prágnę po tobie *RybGęśli* D3, Cv; A wezwawłzy do fiebie rzefzey [convocatis ad se turbis]/ rzekł im: [...] *WujNT* *Matth* 15/10, *Matth* 5/30, 31, 18/8, 9, 20/25 (16); *WysKaz* 8; Które tákie zapify/ kmieci y poddánych Ziemiáńłkich/ nie máia Duchowni dopuřcáć w fiebie [a spiritualibus suscipi non debent *JanStat* 237] *SarnStat* 214; Iefli Zyd nie wziáwłzy do fiebie świádków powie/ iz Krześciáninowi pozyczył iákiego zákládu/ á on tego záprzy: [...] *SarnStat* 251; Zydowie fzłáchćie poddáni, nie fobie w obronie krolewłkiéy niech nie pokládáia. *SarnStat* 265; Pifarz tenze Ziemiłki [...] Aktá Grodzkié fpráwować ma/ y w fiebie w mocy mieć. *SarnStat* 1157, 196, 297, 427, 557, 567 (15); *SiebRozmyśl* F2v, K2; *WitosLut* A3v, A5, A6v; *PowodPr* 58, 60; Swieccy krolowie gdy od fiebie vrzędy ftáwia/ dáia im moc ná zapláte dobrym y złym *SkarKaz* 206b; ktora [miłość ku zmarłym] [...] ći ludzie w fiebie zgubili *SkarKaz* 381b; ná głos Boży wyflzi z ziemié fwoiey/ [...] odbiegáiąc fobie miłych domownikow *SkarKaz* 519a, 454b, 487b, 488a, 518a, 580b; Nie zoftáwiay próřz bez fiebie namilfzy *CiekPotr* 31; [skowronek] Nádleciał stopę koñłká w ktorey bylo wody. [...] Ono fobie žiarneczko ięczmienne wrzućiwłzy/ [...] Vwárzywłzy [piwo] poczekał ázby fię vftáło *CzahTr* K4v; Vczyńże mu też y ty dzięki zá mię fobie *CzahTr* L, B3v, C3, F2, G2, L2; Ieflim co dobrze czynil/ przećiw wam/ niemogę Náłéć tego przy fobie/ rzéc práwđziwie mogę. *GostCath* 18, 74; Wziálem fobie ná rozmyłł W. M. fie rádzić. *PaxLiz* E; *SkarKazSej* 670a, 690a; Coż będe czynil w ták ftráźliwym boiu? Wátył/ niebáczny/ rozdwoiomy w fobie? *SzarzRyt* A2.

Z *zasownikiem łacińskim* (I): contra praecepta diuina, chciec vindicare inimicum ktorego ktosobie pononit *ActReg* 110.

W *połączeniu* z „sam” (117): *LibLeg* 7/41; *WróbZolt* B7v; Sáma fie ty od fiebie miłuiefz *BielKom* E; *KrowObr* 152v; Y tudzielz Iezus poznawłly fám w fobie [in semetipso] że wyflłá z niego moc/ [...] rzekł: [...] *Leop Mar* 5/30. *Ioann* 13/32, *Eph* 2/15; *BibRadz* I 323c marg, *Luc* 21/34, *Ioann* 13/32, II 90c marg; Ieden Bog iefł we trzech Perfonách/ á nie Perfony fámy w fobie *GrzegRóżn* H3, Kv [2 r.], N3v; *Mqcz* 256a; Gdyż cie iefłczze fám do fiebie wabi á námawia *RejPos* 205, 256; A tą miłofćia poczáł nas miłować/ y táż fám w fobie nas záchowywa *RejPosWiecz*² 92v; Y to nie głupi co fám fobie zgádnie/ Co ma s tym czýnić gdy náń co przypádnie. *RejZwierc* 230, 90; *WujJud* 244v; iedno iz im [Jakob wnułkom] też tákoweyze obrony [...] žyczył od BOGA [...] iákowey fám nád fobą częfto doznawał *CzechRozm* 47; przed wfzemi wieki w fámyf fobie nas vmiłował. *CzechRozm* 122; bo fám záwždy ná fobie iáño lice fwey niepráwości nośi. *CzechRozm* 217v, 3v, 4, 4v, 19, 60v (15); Y wroćil fię ná pierwfze fwoie mieyfce ná puřtynia: fám z fobą tylo pod oczýmá Bołkiemiefz *SkarŻyw* 250, 258; *CzechEp* 188, 193, 256, 262, 272, 316; *NiemObr* 106, 102; žebyłmy pozytku odkupienia twego/ fámi w fobie vłáwicznie doznawáli. *LatHar* 103, 383, 581; áby dwu ftworzył w fámyf fobie w iednego nowego człowieká *WujNT* *Eph* 2/15, *przedm* 27, *Ioann* 6/61, 13/32, s. 697, *Hebr* 6/6, s. 766; *SkarKaz* 485a, 488b. Cf *Zwroty*.

Zwroty: »sobie na pomoc itp. brać (a. wziąć)« = *powoł(yw)ać się dla potwierdzenia swojej racji* [szyk zmienny] (43): [...] nycz szobyte ku pomocy nyebyerzác a czo kolwyek bych szobyte kv

pomocy brał tho theczy y wyerze mey ma wadzycz *MetrKor* 34/265, 34/268, 37/2 [2 r.], 2v [2 r.], 4; *PatKaz* III 91; *ZapWar* 1549 nr 2657, nr 2662, 1550 nr 2655, nr 2676 [2 r.]; *KromRozm I* M2; *KromRozm II* o3, rv; *KromRozm III* I5, I7v, K2v; *GroicPorz* n3; A przelto prozno fobie Apoftoly bierzećie ná pomoc ku tym swoim tżárom *KrowObr* 82; *OrzList* h3; *UstPraw* H4; *BielKron* 336; *Mącz* 226c; A iż to fłowo ELLOGIM w liczbie wielkości *pluraliter* ielth położone/ nie dla tego ná pomoc to fobie brác máią że byfmy mieli mieć wiele bogow. *SarnUzn* C7v; *RejAp* 4, 54v; *RejPos* 73 [2 r.], 76, 79, 116v, 117; ty áffekty á ty łzpetne przymoty/ wziąłży fobie Bogá á rozum na pomoc/ záwždy zwyciężyć może *RejZwierc* 155v, 12; *ZapKościér* 1580/14; *NiemObr* 30; áby żaden niewiádomośći fobie ná pomoc nie mógl brác. *SarnStat* 219, 1105, 1181, 1277.

»brać sobie na świadectwo« [szyk zmienny] (8): Páweł fwięty częstokroć then Pfalm ná świadectwo fobie w pińaniu fwym byerze *LubPs* Dv; *Leop Deut* 30/19; *BibRadz* I 11d marg, II 98b marg; biore fobie niebo y zyemię ná świadectwo/ iżem dziś powiedzyał żywot y śmierć *BielKron* 45, 45v; *LeovPrzep* F4; *RejAp* 86.

»ciągnąć itp. za sobą« = powodować przemieszczanie, zmianę sytuacji; *trahere post se Vulg; secum trahere Modrz* (24): *KromRozm I* O4v; *KrowObr* 164, 203v; *Leop Cant* 1/3; Bo gdzie chudy v bogá zá fobą pociągnie/ Prętko fie między nimi wnet łzpital záłagnie. *RejFig* Dd2v; *RejAp* 44v, 198v; iż nie tylko fám fobie w thym połużyż możef do zbawienia fwego/ ále y drugiego zá fobą pociągnąć pothym możefz *RejPos* 276, 136 [3 r.], 137, 154, 239; *RejZwierc* 133; *CzechRozm* 26v; *ModrzBaz* 64v; *NiemObr* 53; *GórnRozm* C3; *OrzJan* 120; *WujNT* 174; *JanNKar* G; *SarnStat* 644; y drugih przykłądem y ftarániem zá fobą pociągáć będą. *PowodPr* 80.

»za sobą, z sobą ciągnąć itp.« = powodować, być przyczyną; *secum (per)trahere, trahere post se Modrz* [szyk zmienny] (30:3): *RejWiz* 100; *SarnUzn* B2v; *RejAp* 178; by w nailepfzy obyčaj tá miłość byłá/ iednák zá fobą oflawę ciągnie *GórnDworz* Cc, P4v, Sv; *CzechRozm* 26v, 38v, 98, 197v; *ModrzBaz* 50v, 65, 114v; To ielst błąd wielki/ y ciągnie z fobą wiele nieprzyfstoynośći. *SkarJedn* 347; *Oczko* 13, 25; *NiemObr* 9; *WerGość* 255; *GórnRozm* Lv; *ActReg* 136; iż ten członek [tj. język] wiele zá fobą pożytkow ciągnie/ gdy w dobrým rządzie y moderácyej bywa: A záfię ielst naiádowitfzy/ gdy rofpufzczon bywa. *Phil* G3; *KochCz* A4; *WujNT* 204; *SarnStat* 116, 330, 437, 1067; *PowodPr* 45 [2 r.]; *GoslCast* 26, 59; *SkarKazSej* 673b, 701a.

»w sobie czuć itp.« [szyk zmienny] (60): *FalZiol* II 2c; *GlabGad* I5; *RejKup* i6; o gdziefz bych iáto mógl aby na maluczka filkę poczuć w fobie łalkę a miłość bożą *MurzHist* H4v; *GliczKsiąż* N3; *LubPs* P2, T5, bb5 marg, ee5 marg; *Leop* AAA4v; *BibRadz* I 281a marg, 351a marg, b marg; *Prot* A3v; *LeovPrzep* Iv; *GórnDworz* E6v; *RejPos* 171, 289, 311; *RejPosWiecz*³ 98; tylo się o to ftáray: áby to w fobie vczuł/ do czego Pan tobie drogę podaie *BialKat* 91; *KuczbKat* 235, 400; *RejZwierc* 79v, 138v, 149, 167, 199v, 212v; *WujJud* 177v; *WujJudConf* 65, 69; *BialKaz* H2; *CzechRozm* 185, 198v, 204v, 205v; *PapPan* Q; Nieufał fobie on zacny *Philosoph* [...] czując w fobie wielkie wzrufzenie ferdeczne [sentiens gravem animi commotionem]. *ModrzBaz* 7v, 137; A day Pánie Boże/ ábyfście táką chuć ku fwemu powołaniu w fobie wfzyfcy czuli/ iáka my [...] w fobie poniekať czuiemy *KarnNap* A2, D; *Profto* y fercá w fobie nie czuię. *KochPs* 60, 84131, 151, 166; *KochTr* 17; *NiemObr* 114; *PudFr* 16; *GrabowSet* B4v, D2v, Iv, K4; *LatHar* 250; *SkarKaz* 84a, 351a, 352a; *PaxLiz* A3v.

»co z sobą czynić itp., działać« [w tym: sam z sobą (I)] = jak postąpić, jak się zachować [szyk zmienny] (17:2): Iozeph rozmyfła fie iuz vcie/kfzy [!] czo czynić ma z fobą *RejJóz* F5v; *RejKup* f2, f2v, t2; Nie wiem co mam s fobą dzyáľáć *BielKom* G4v; *RejWiz* 17, 19v; *RejAp* 74; *RejPos* 6v, 20, 57, 233, 261 (9); *KochFr* 17; Bo drugdy ftroná nagle nie wié co czynić z fobą, czy áppellowáć, bo krzywdá boli. wfzákóz [...] *SarnStat* 1298.

»z siebie przyczynę da(wa)ć« [w tym: sam z siebie (I)] [szyk zmienny] (13): *RejPs* 58v, 217; jako fłam s fzyebye prziczini obrazena przyalżny y przymyerza, nykomv nyedawa *LibLeg* 11/171v, 139, 157v; *BielKron* 192, 232; *BielSat* G2; *RejZwierc* 274v; *Krolowie/ Kfiążetá* pobożni/ niemáią z fiebie dáwáć przyczyzny walce *BielSpr* 36v, 15v; *ModrzBaz* 71; *KochPs* 9.

»przykład z siebie da(wa)ć itp.« [w tym: sam z siebie (I)] [szyk zmienny] (25): Marya panna matka nafcha nygdy przykłądu zlego s fyebe nyedala *PatKaz* III 149; ze byfmy wam dali famy z fiebie dobri przykłąd *SeklKat* X3v; *KromRozm I* Bv; *DiarDop* 117; inffly myeliby teź przykłąd s fiebie około tego podáć. *GliczKsiąż* F4v, D7v; *RejZwierc* 130v; *BibRadz* *Iudith* 8/14; *BielKron* 201; *KochZg* B; ábym s fiebie zlego przykłądu ku niepoftufzeńftwu niedáł: powiem [...] *GórnDworz* Ov, E4v; *RejPos* 318; *RejZwierc* 23v, 34v [2 r.]; *BielSpr* 47; *WujJud* 155; *RejPosWstaw* [41²]; *ModrzBaz* 17v; *ArtKanc* O16v; *KochWr* 31; *GostGosp* 26; *Phil* D4; poniewafz to fám Pan Bog w fwey pieczy zoftáwił/ A nie ládá komu to wiedziec obiáwił. Lecz tylko z czyściuchnego fłumnienia zywiącym/ Zas przykłąd w pobożności wfzem z fiebie dáiącym. *PaxLiz* C.

»sobie dosta(wa)ć« [w tym: sam sobie (3)] = *facere sibi PolAnt, JanStat; assumere a. invenire a. redimere sibi PolAnt; sibi asciscere a. comparare Modrz* [szyk zmienny] (42): pies dla fwey pokorności/ Doftawa fobie żywności. *BierEz* G; *MiechGlab* 19; *Thá* [przędę] przilozila ku przády, kthorá od mathky fwey [...] lnu doftawfchi fobye prziczinila, y dála othkacz. *LibMal* 1547/133v; *GliczKsiąż* Mv; *RejWiz* 100v; *Leop* Num 32/19; A ták Dawid doftal fobie wielkiey fławy *BibRadz* 2.Reg 8/13, 2.Reg 23/22, 1.Par 17/21, Am 6/13; *BielKron* 108v; Doftaná thez fobie wodki ná oczy przypráwioney *RejAp* 45, CC, 44v; *RejPos* 115v, 192, 272; *RejPosWiecz*² 92; *HistLan* Bv; *RejZwierc* 17v, 167v; *WujJud* b2v; *WujJudConf* 198v; kture [bydło] fie teź o nie [bydłátko] ták długo ftáraia/ poki famy fobie żywności doftawáć nie mogą. *RejPosWstaw* [41²]v; *BudBib* 2.Reg 20/6, 1.Mach 3/41; *CzechRozm* 178v; *PapPan* S2v; *ModrzBaz* 42, 64, 93v; chory máiac pieniádze/ mogłby fobie potraw kture ie⁸⁰ niemocy nie słužá/ doftawáć. *SkarŻyw* 257593, 600; *CzechEp* 258; *SarnStat* 923; *Siebrozmyśl* L; *WitosLut* A4; *KlonKr* Fv; *KmitaSpit* C2v; *SkarKaz* 633a; *CiekPotr* 63.

»sobie kupić itp.« = *emere sibi PolAnt, Vulg; mercari sibi PolAnt* [szyk zmienny] (79): *BierEz* C2, I4v, Q3; *OpecŻyw* 98; *HistJóz* D; kthorj my wzyal nyemalo skarbv, y pokvpyl sobye moym skarbem domj kamyenne welwowye *LibLeg* 10/123; *RejPs* 60; skthorich pyenyedzi kupila foby v Zidow suknya czerwona *LibMal* 1552/170, 1545/99v, 1547/125, 133v, 1549/149v, 1550/158 (10); *RejJóz* Bv; *RejKup* d2v, q8, r6v, X, Zv; *KromRozm I* E; *MurzHist* B4v; *MurzNT* *Matth* 14/15; *KrowObr* 79, 85v, 117; *RejWiz* 23; *Leop Deut* 2/6; *OrzRozm* O4; *RejAp* 44 [2 r.], 44v; *GórnDworz* Cc2; *RejPos* 133v, 171v, 287v, 292, 316v, 340v; Tá k fie nam zda iákobychmy tu fobie ten fwiát wiecznie zákupili. *RejZwierc* 137v, 59v; *WujJud* 197v; *BudBib* *Ier* 32/25; *BudNT* *Matth* 14/15; *CzechRozm* 132, 220, 234, 234v, 236, 237; *PapPan* I4, S3v; *KarnNap* B2v; *SkarŻyw* 28, 107, 348; *KochTr* 22; *WerGość* 223; *KochPieś* 39; *PapUp* Ev, K2v; *ActReg* 11, 80; *LatHar* 467; *WujNT* *Matth* 14/15, 25/9, *Mar* 6/36, s. 482, *Apoc* 3/18, Zzzzz3; O cudzoziemcach co v Gdanlká fobie máietności nákupili. *SarnStat* 107; *GrabPospR* I; *CzahTr* L2; *KlonWor* 12, 53; *PudlDydo* A2v.

»sobie, przy sobie, na się mieć« = *mieć* (w różnych znaczeniach) [szyk zmienny] (45:12:6): *BierEz* A4, M3v; dzieciátko bywał chore/ mdłe w żywocie/ iże matka nofzácz: ono miała nafię iáka niemocz łozná *FalZiol* V 17d; *BielŻyw* 42; *LibLeg* 10/61, 11/89; *RejLas* w. 65; nyechcę yuz myeć inego pána nád cyę foby *LubPs* aa6, Ev, N4, R3v, bb4; *RejWiz* 130v, 161v; *Leop Tob* 12/5; *OrzList* h4; *UstPraw* D3; *GrzegRóżn* Bv; *Nunc* alia cura impendet pectori, Inffze teras mam ftaránie ná fie *Mącz* 288b; *Sibi* habeat suam fortunam, Niechay fám fobie ma fwoye fzczeście. *Mącz* 391a, 191d;

[...] nie prze żadne zaftugi náfze/ których żadnych przy fobie niemamy *OrzQuin* N2v, K3, T4v, V2v, Z; *RejAp* 116v; przetoż ie kazála gofpodyni twa zabić/ aby złoto fobie miała. *HistRzym* 19v, 121v; *BialKat* 51; *RejZwierc* 66v, 234; Nie będziefz mieć fobie Bogow cudzych [Non erunt tibi dii alii] przedemną. *BudBib Ex* 10/3; *HistHel* B2; *CzechRozm* 77; ani ia mam fobie Pewnieyftzego rátunku/ ieno vřáf tobie. *KochPs* 195; miey fobie fwoie frebro ná potępienie. *SkarŻyw* 57; Olibanus nieiáki/ máiac ná fię wielkie grzechy/ nawiedził Romuálda s. *SkarŻyw* 571, 242, 258; *CzechEp* 65; *KochFr* 42; *ArtKanc* D10v, L20v, N17v, T11; *GostGosp* 165; pánowyę czyefzyczeywyę mayá przy fzobye sto slotych *Zap-Kościer* 1588/78v; *OrzJan* 10, 44; *KolakSzczęśl* C2v; Piřárze mogą mieć Podpiłki przy fobie, ále fámí lifty podpířowác máią. *SarnStat* 563, 489; WAcław, nie tylko Czelkie miał przy fobie Sceptrum *KlonKr* E; *SkarKaz* 45a; *CiekPotr* 18 [2 r.]; Tę pomftę to przekłętwo niechay ma przy fobie *CzahTr* Kv, B3; *PaxLiz* C3; inni po nim [Kostantynie] áż do Grácyaná/ chcąc tę moc ná pogáńftwo przy fobie mieć/ nawyřłzych bilkupow pogáńfkich tytuł nořli. *SkarKazSej* 680a; *KlonFlis* E4v, Hv.

»mieć itp., zamykáć w sobie« [w tym: sam w sobie (6), w samym sobie (1)] = odznaczać się jakimiř cechami, być jakimř; charakteryzowác się; habere in se *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*; habere in semetipso *PolAnt*, *Vulg*; habere in seipso *PolAnt* [szyk zmienny] (293:1): Iákožeř krolowác chćiáá: Nie máiac w fobie mądrořci *BierEz* Kv; Choćiay iey Argus řtrzedz chćiał Ktory tyřiac ok w fobie miał *BierEz* P2v, F4, H4v, I2v, L3, L4, Nv, S2; *PatKaz I* 9v; *PatKaz III* 137; *KlerPow* 10; *BielŻyw nlb* 6 [2 r.], s. 81, 145; *GlabGad* C8v, D5, L8v; *RejJóz* M2; *RejKup* k4v, x4v; *HistAl* Iv, M7; *KromRozm I* B3v; Na íkalířtych zař miefcach zařiány/ tenći íeft/ który ťluchá ťlowa i hnet íe z rádořciá przyimuie/ leć nię má korzenia wfámym fobie/ ale doczeřny íeft *MurzNT Matth* 13/21, A4; *BielKom* B3v, E2, E3; Gdzye nye odfyła tu do rzemyęřnikow/ [...] ále do tych ktorzy náuki wfóbye máyá *GliczKřiář* G8v, A3, K6v, L4v, M, N (9); *LubPs* H4, ff2; *GroicPorz* bv, b2, g4, g4v; *KrowObr* 56v; *RejWiz* 25v, 115v; *Leop Eccli* 27/33, *Dan* 10/8, *Matth* 13/21, *Mar* 9/49, *Ioann* 5/42; *BibRadz Gen* 1/30, I 478d *marg*, *Eccli* 10/13, *Mar* 4/17, 1.*Ioann* 5/10; *OrzRozm* M4; [Matiasz] był cżuyny/ řmiáły/ opátrzny/ ále w fobie miał Węgieřkie obyćziáie/ nie trezbá mu było wierzyć *BielKron* 305, 9, 124, 148v, 151, 259v (9); *GrzegRóżn* L, N, N2v [2 r.]; *KochSat* B2; ktorzy by złe y wzgardzone [obyczaje] zámýkali w fobie i mayá być powćiágáni y karani *KwiatKřiář* C; Hic plane nihil sapit, Nie ma křłżyny rozumu w fobie. *Mącz* 368a, 113c, 228c, 281b, 282a, 296c (11); *OrzQuin* Fv, S, S4v; *SienLek* 52v, Ttt3v; *RejAp* 5; *GórnDworz* B4, D5v, E5, G4, H4 (23); *HistRzym* 20v; *RejPos* 87v *marg*, 200v, 244v, 301v [2 r.], 317, 332v; *RejPosWiecz*² 90v, 94; *RejPosWiecz*³ 97, 97v; *BialKat* a2v, b2v; *BielSat* G2; *HistLan* B2v, B3; *KuczbKat* 155, 230, 340; *RejZwierc* 41v, 45v, 136, 163v, 241, 261; *BielSpr* b3, b4; *WujJud* 65, 232v, 249; żeřmy iuż wfzyřcy z rodzáiu fwego odwroceni fá od dobrego/ [...] nořząc w fobie wzgárdę/ y nieprzyziáñ á gniew *WujJudConf* 63, 51v, 66, 66v; *BudBib Ier* 2/19; *MycPrz* I A4v, C4, II D; *WierKřóc* A4, B2; *BudNT Matth* 13/20, *Ioann* 17/13, 1.*Ioann* 5/10, Kk3; *CzechRozm* 13v, 19v, 30, 65, 76 (19); WÁřilkowřcy [...] w fobie trzymáią on cny zwyczáy řtáry/ który Ariámnites závřze trzymał w fobie *PapřPan* K2v, E2v, E4v, I4, K2v, P3v (16); *KarnNap* F2v; Teraz otem/ co Krolom íeft nappotrřebniey w fobie mieć [in regibus ... necessarium est] mowmy *ModřBaz* 18v, 5v, 6, 9v, 44, 45v (25); *SkarJedn* 12; *SkarŻyw* 58, 91, 124, 238 [2 r.], 260; ktorzy zař Bog/ íednym będać/ ma trzy w fobie perfony *CzechEp* 227; Bo máiętñořci/ mocy/ tyráńřtwá w nas [...] nie pokaże: ktore Antychřifř ma w fobie *CzechEp* 350, 17, 21, 39, 54, 119 (15); *ReszHoz* 124; Tákžeć teř cżłowiek co nákrýtłżego w fobie ma/ to ná fię vpiwřly fię wywoła *WerGořc* 260; *BielSjem* 30; *PudřFr* 36, 63; *ArtKanc* H13v, I11, L10v, N3v; *GórnRozm* E4v, H3, N2v [4 r.], N3; *PapřUp* Ev, H2, I2, I2v; *ZawJeřt* 25, 31; *ActReg* 29; *Phil* O4, P3; *KochCn* B3v;

RybGęřli C2v; Niech ten řádzi błády y wyřtęp drugiego/ ktory řam w fobie nie ma coby řádził *WujNT* 529, *Matth* 13/21, *Mar* 4/17, 9/50, s. 314, *Ioann* 5/42 (14); *KlonKr* A, B2; *SkarKaz* 85a, 552b, 578a, 639a; *CzahTr* D, F, K2v, L4; *SkarKazSej* 697b.

»mie(wa)ć, brać sobie [za co a. czym]« = uwařać, traktowác; *ducere sibi Modř* [szyk zmienny] (60:5); *MiechGlab* 23; A cżáfem gdiř mię raczył íáłkáwie pokáráć miałem to fobie za rołkofz *RejPs* 180v, 89, 103; *SeklKat* I4v; *RejKup* g6v, 17, x4v; *KromRozm I* D2v; *MurzHist* R2v; *GliczKřiář* C2, C6; Ktory [zakon] ya wdzyęcznym kochánim mam fobyę závřdy fwym *LubPs* bb; *GroicPorz* ee3v; *RejWiz* 31v; *UřPraw* H2v; *RejZwierc* 134v; Choćiář oni wygardzáli náukę iego/ [...] wfzákoř tego nie bierze fobie od nich za křywdę *BibRadz* II 105d *marg*, *Iob* 6/10; *OrzRozm* N; *BielKron* 145v, 234v; *RejAp* 27; *RejAp* 179v; *GórnDworz* Cc3, Dd4v; Bo íá [tę historię] tamže ná Rátuřzu wymálowác dano/ Aby íá fobie za przykřad ná wieczny cżás miano. *HistLan* ktv; ABowiem to dziř fobie máią za rozum á za ofobne kochánie/ gdzie ktho kogo [...] ořzuka á podřtápi. *RejZwierc* 191, [78²], 113v, 132, 191, 260, 266; *BielSpr* 17v, 51; *Strum* N2; Lecz ono wfzyřtko com fobie miał za zřyk/ tom za vřrátę w fiebie poczýtał dla Chřifřtuřa. *CzechRozm* 208v, 17v, 195, 235v *marg*, **4; *ModřBaz* 56, 59v [2 r.]; *Oczko* 12; *SkarŻyw* 36, 273, 403, 581; *CzechEp* 327; *KochFr* 84; *ReszHoz* 120; *ActReg* 124; *GostGosp* 154; *Phil* S2; *WujNT* 1.*Cor* 7/36, *Iac* 1/2; *SiebRozmyřl* [A2], G, K3v; *PowodPr* 48; *SkarKaz* 277a, 515b; *CiekPotr* 50.

»mieć co z sobá czynić« [w tym: sam z sobá (2)] = być zajątym, mieć kłopoty [szyk zmienny] (26): *RejJóz* D7; *RejKup* 17; *RejWiz* 142; *BielKron* 325, 349, 353, 356; *Negotiosi eramus nos nostris negotiis*, Byłiřmy zátrudneni [!] wfáfemí řpřáwámi/ mielířmy fámí s sobá co czinić. *Mącz* 245a; *GórnDworz* Z2; *RejPos* 20, 167v; *BielSat* Gv; *RejZwierc* 207v, 271; gdy widzi [Turek] že co s sobá ma czynić íáka źiemíá ábo Kroleřtvo nie rad zámieřka [!] do vřpadku. *MycPrz* II B4v, Bv, Cv [2 r.]; *BialKaz* H4v; *CzechRozm* 242; *CzechEp* 345; Káždy miał s sobá nie ládá co czynić. *KochSz* A4; *BielSen* 14; ledno že będać mieli co z sobá z Turkíem czynic, íesłize w Adrinopolu zimuie *ActReg* 5, 185; *VotřZl* E2v.

»sobie nie mieć nic [jakiego (zwykle comp)] (a. řadnej rzeczy [jakiej (comp)])« = nie uwařać za jakieř [szyk zmienny] (7): Gdyř řadney wdzyęcznieyřzy rzeczy fobie náđ nie [řprawiedliwořci bože] nie mam. *LubPs* aa5, N5, bb4; *RejZwierc* [213]; *KarnNap* A2; *KlonKr* Cv; ábyřćie nie fobie ták milego/ ták wfefořego nie mieli/ íáko dobro Ierozolimy fwoiey *SkarKazSej* 665b.

»řkutek w sobie mieć« = być pełnionym, realizowác się (1): Tám hufy Anyeřłkie wyřtępki vřznáią/ Nie tylko ktore tu řkutek w fobie máią *GrabowSet* V3v.

»sobie naby(wa)ć« [w tym: sobie sam, sam sobie (3)] = quærere sibi *Vulg*; *parare a. redimere sibi Mącz* [szyk zmienny] (64): *March*¹ A4v; *BierEz* L4v, M2v, Sv; *PatKaz III* 136v; *FalZioł* IV 52d, V 53; *BielŻyw* 34; *March*³ V5v; *WróřZioł* 103/21; *RejPs* 105, 188v; *RejKup* Bv; ktorzy fye Bogu przeciwyá/ fámí fobyę potępyenya nábywáią. *KromRozm I* I3v; *MurzNT Matth* 10/9; *GliczKřiář* B7, D2, I8v, L3, L6v, P5; *LubPs* Z; *Leop Ier* 1/19; Nábyłem iey [tj. niewiařtę] tedy fobie [possedi eam mihi] za piętnářćie pieniędzy řrebrnych *BibRadz Os* 3/2, *Hab* 2/10; Wiem že fobie fámí nábywamy íeden v drugiego przyziáñi *OrzRozm* G3v; *BielKron* 40v, 68, 99, 123; *GrzegRóżn* Hv; *Mącz* 103a, 104c, 116c; *RejAp* 71v; *GórnDworz* Ff; *HistRzym* 10, 54v; gdy on teř opuřcił Páná fwego/ á nábywa fobie rády á pomocy od kogo ínego. *RejPos* 115v, 3v, 71, 193, 193v, 205v (12); *RejZwierc* 67, 94; *OrzJan* 43 [3 r.], 124, 128; *WujNT* 773; *PowodPr* 18; *CzahTr* L; Drudzy z wymowá y rozumem pořtáwić fię ná řeymie chcá/ áby fobie mni-mánia v ludzi nábywáli. *SkarKazSej* 694a; *KlonFlis* A4; *SapEpit* Bv; *KlonWor* 79.

»nájac itp. sobie« = conducere sibi *Vulg*, *PolAnt* [szyk zmienny] (8): *BierEz* I2; *OpecŻyw* 29; Naimi teř tu kogo fobie íż będzie czo czedł przy tobie. *RejKup* 15; *Leop* 4.*Reg* 7/6, 1.*Mach* 5/39; *Hist-*

Rzym 84v; *BudBib Os* 8/9; Tām wysiadłszy ná ląd, Náielifmy Sobie koni *CiekPotr* 71.

»sobie należć *itp.*« = *invenire sibi Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (72): nienalazłszy fobie z fwy^m obluwieńce^m gošpody/ muflilij wnifsz pod šloę pošpolitą *OpecŻyw* 15; *FalZiol* IV 23c; *RejPs* 92v, 125, 215; *RejJóz* G; *KromRozm II* q2v; *KromRozm III* C5v, E4v, Fv, G6v; *LubPs* T5; Pewnie tu miłofierdzye naydzye fobie káždy. *RejWiz* 184, 62v; *Leop Is* 34/14; *RejZwierz* 121; *BibRadz* *5v, *Eccli* 27/16; *BielKron* 306v, 315v, 428v, 429; *OrzQuin* Z2v; *SarnUzn* E5v; *RejAp* BB4v, 20v; *GornDworz* I7v, L5v; wżákćfće fobie náleżli bogi ine/ niechay was wybáwią. *RejPos* 68v, 37, 42, 42v, 117 (15); *HistLan* A2; iż nie ledá fkarb znaydzie ktho thákiego człówieká fobie znaydzie. *RejZwierc* 92, 14v, 46, 100, 151v; *WujJudConf* 106v; *BudBib Is* 34/14, 2.Mach 4/32; *CzechRozm* 251v; *PapPrPan* F2; *SkarJedn* 231; *CzechEp* 180, 197; Zemną fobie rzecz náyduiefz/ Drugiéy nogę przystępuiefz *KochSob* 62; *GornRozm* N2; *PapUp* H3v; *KochPij* Cv; *OrzJan* 34; *WyprPl* A2v; Dobrze też miešće fobie ofobne ná to [na rozmyšlanie] nálešć *LatHar* 664, 392, 506; *JanNKar* C3v; *SarnStat* *4, 1047; *SkarKaz* 40a; *CiekPotr* 4, 28.

»sobie niewolić *itp.*« [szyk zmienny] (19): gdi wkarczmye dzyewáčzką [lege: dzieweczkę] gwalthem šlobye na vczinek czyelešny ponyewolill *LibMal* 1546/111v; *Leop* 1.Mach 8/10; *BielKron* 23v; Obligare sibi aliquem beneficio, Znievolić fobie kógo [!] dobrodzieyftwem. *Mącz* 193c; *RejPos* 166v; *WujJud* 185; *BudBib Iudith* 5/10; Tym šfofobem ferćá ich fobie znievolifz [tibi devincies] *ModrzBaz* 126v; *CzechEp* 35, 51, 333, 410; *PudlFr* 31, 52, 57; *ArtKanc* T13v; *KolakSzczęšl* A4; *KmitaSpit* B2; O Iozephie/ niewolifz mię fobie. *GoslCast* 57.

»sobie obrać *itp.*« [w tym: sam sobie, sobie sam (8)] = *sibi eligere HistAl, Vulg, PolAnt; recipere sibi HistAl; segregare sibi Vulg; desumere a. seponere sibi Mącz* [szyk zmienny] (341): *BierEz* B, R, S2; *OpecŻyw* 1v, 15v [2 r.], 16, [80]v, 124; *ForCnR* E3; *MetrKor* 40/814; *PatKaz II* 80; *PatKaz III* 144v; przykazał mu aby fobie fmierć wybrał iakąby nalekćzeyfzą chćiał. *BielŻyw* 143, n1b 14, s. 143; *MiechGlab* 20, 42; *WróbŻolt* 118/30; *RejPs* 70v, 90, 98, 108v, 117 [2 r.] (12); v chlopa nyeznyomogo Gošzpodá šlobye obrali *LibMal* 1546/111; *RejKup* o8, dd4; *ZapWar* 1549 rn 2662, 1550 nr 2676; *HistAl* A4, Bv, B5 [2 r.], B7v; *MurzNT* 96; *KromRozm II* f2, f; *KromRozm III* I7; *Diar* 47, 48 [2 r.], 49; *GliczKsiąż* O3v; S tego šfálmu co fobie pošytecznego obieráć mamy. *LubPs* S5v marg, B3v, G, I, R2 marg, S2 (16); iż Piotr šwiety fobie w Rzymie Štolec obrał *KrowObr* 22v, 22v; *RejWiz* 74, 124, 158; Trzy rzeczy dáieć Pan ná wolá/ obierz fobie iednę z nich kthorą zechćefz żeć iá vczynię. *Leop* 2.Reg 24/12, *Num* 16/4, *Deut* 12/5, 14, 18/5, 26/2 (20); *RejZwierz* 64v; *BibRadz* *5, *Gen* 13/11, *Deut* 18/6, 31/11, 3.Reg 11/36 (19); dobryšćie fobie czas obrali tákiey šprávie w noey *BielKron* 247; Leftko [...] i Krákowie ná zamku/ pogrzebion w košćiele v S. Troyce [...] bo thám fobie iefzće zá żywothá mieyfce wybrał. *BielKron* 365v, 3, 4, 11v, 35v, 39 (38); *GrzegRóżn* K3; *KwiatKsiąż* L2v; Aliquem deligere ad imitandum, Obráć kogo fobie ku nášliádovániu. *Mącz* 187c, 143c, 187c, 211c, [267]a, 312a, 413d, 433a; *RejAp* AA6v, 2v, 80, 198v, [Ff5]; *GornDworz* Z5, Ee3v, Hh5; *HistRzym* 121v; Wžák wćieie iżem iá was wybrał fobie/ á nie wyfćie mię wybráli *RejPos* 60v, 7, 18v, 43, 56v, 89v (22); *BialKat* 103v, 228v; *HistLan* D3; *KuczBKat* 235; miedzy dwiemá rzeczámí štráfznemí á žlemi mádry człówiek záwždy mniej fobie zlá obiera. *RejZwierc* 42, 5v, 18v, 26v, 96v, 101 (14); *BielSpr* b4v, 48v; *WujJud* 188; *WujJudConf* 188; *RejPosRozpr* b3v, c2; *RejPosWstaw* [143²]v; *BudBib Ios* 24/22, 1.Reg 13/2, *Iob* 7/15, *Is* 44/14, *Zach* 2/12 (8); *HistHel* C [2 r.]; Lokietka onego/ S pošyřzodka Páňftvá máiać fobie obránego. *MycPrz* I Bv, II C3v; *CzechRozm* 10v, 60v [2 r.], 68v, 94, 100v (9); TEn fobie nádewfzytko obrał domá fiedzyeć *PapPrPan* I3, Ffv; *ModrzBaz* 40; *SkarJedn* 72, 201, 206; *Oczko* 26, 26v; *KochPs* 30, 81, 98, 109, 122; brali od nich žony co nápiękniefze fobie obieráiać *SkarŻyw*

269; fkáłę iednę wydrožoną nálazł/ ktorą fobie ná miefzkánie obrał. *SkarŻyw* 471, 50, 68, 69, 135, 140 [2 r.] (34); s ktorých dwunášćie vrodziwych młodzięńcow Amurat šam [...] obrał fobie w Andriopolu/ do ložnice *StryjKron* 607, 457, 572; *CzechEp* 118, 156, 249; *NiemOrb* 24, 132, 153, 180; *KochFr* 44; *KochBr* 152; *ReszPrz* 99; *WerGošć* 230; *ArtKanc* E9v, K16v, N13v; *ActReg* 50, 95; Dogma – Nauka ofobliwą ktorą fobie obierzefz. *Calep* 338b, 304a, 470b; *GrabowSet* E4, O2; *KochFrag* 43; *WyprPl* B; *LatHar* 128, 302, 407, 413, 432 (9); *KolakSzczęšl* Cv; Oto šlugá moy ktoregom fobie obrał *WujNT Matth* 12/18, s. 15, *Act* 15/40, *Rom* 11 arg, s. 748, 859; *SarnStat* 232, 255; *SiebRozmyšl* F2v; *WitosłLut* A5; *PowodPr* 15, 81, 85; *SkarKaz* 39a; *CiekPotr* 16; Któregom [Józefa] iá šam fobie ze wfzech namifšžego Obráł/ y oddálem mu wfzytko pod moc iego. *GoslCast* 67, 5, 55; Tá miłá mátká [tj. ojczyzna] podááá wam złotá wolnošć/ iż tyránnom nie šlužyćie/ iedno bogoboynym pánom y krolom/ ktore fobie šami obieraćie. *SkarKazSej* 666a, 670a, 702a, 703.

»sobie (ob)warováć« [szyk zmienny] (21): bo náfzy thák prošćie byli/ iż fobie drogi iádać w žiemie nie obwárowáli přešpieczney. *BielKron* 398v; *OrzQuin* Q2v; *GornDworz* P6, Eev; *CzechEp* 214, 387, 388 [2 r.], 413; *NiemObr* 23; á to widzę ižešćie wárowáli to fobie žeby was Krol nie pošywał o zbrodnie *GornRozm* C2v; *ActReg* 21, 42; *SarnStat* 6, 114, 692, 1002, 1021, 1146 [2 r.], 1155.

»odrzućić (a. zarzućić) za sięć« = *zlekceważyć; proicere retrorsum a. post dorsum suum Vulg* (2); odrzućilem nauki moie za fię. *WróbŻolt* 49/17; *Leop Eccli* 21/18.

»osięgnáć, odniešć *itp.* sobie« = *sibi acquirere Vulg* [szyk zmienny] (5:3): *OpecŻyw* 3v; thám wfzytko znaydzyefz [...] czo zá zapláte y pociechę zá tho šlobye [...] olięgnáć mařz. *RejPos* A4v, 89, 273v; *RejZwierc* 115, 140v; A ktorzy fię šprzećiwiáia! potępienie fobie odnořzą *WujNT Rom* 13/2; *SiebRozmyšl* I3v.

»sobie otrzyrna(wa)ć, odzierzeć« = *accipere sibi Vulg; sibi acquirere Modrz; pro seipsis obtinere JanStat* [szyk zmienny] (17:3): *KlerPow* 4; iáká tež ći co ćierpiá vćilki zápláte fobie otrzymáia. *RejPs* 107, 16v, 30; *KrowObr* A; *Leop Luc* 19/12; *BibRadz* II 133b marg; corkę iego [...] z wielką poczeřnošćią fobie zá małžonkę odzierzał *HistRzym* 104; *RejPos* 68v, 225v; *RejZwierc* 141v; *ModrzBaz* 63; *SkarŻyw* 262; *ReszPrz* 52; *ActReg* 8; *SarnStat* 87m 364, 594; *CzahTr* F2v; *PaxLiz* E.

»co z sobá poczáć; nic z sobá nie moc poczáć« (6:1): A czož my nářz miły panie z šobá poczáć mamy *RejJóz* O6; *RejKup* h6v; ták iż fię wfzytcy zdumieli iáko omamieni nic zšobá niemogli poczáć *BielKron* 360v; Consistere pectore nequid consilium Nie wiem co s šobá mam poczáć. *Mącz* 396d359c, 399c, 421d.

»sobie, pod się podbić *itp.* (a. poddáć, a. podmanić)« = *sibi subicere HistAl, Vulg; sui iuris facere Miech; subiugare sibi HistAl* [szyk zmienny] (22:15): *MiechGlab* 20, 36, 58, 65, 68; podday pod fię nieprzijaciele twe. *WróbŻolt* II7v; Iákó Alexander podbił fobie Egipt Šyriá/ Tyr/ y wfzytko Žydořtvo. *HistAl* B7, B2v, C4, D, D4v, E3, G6; *BibRadz Deut* 4/47, 2.Reg 8/11, *Judith* 2/13; *OrzRozm* N4; ták áž [Oroman] fobie wiele miáfty [!] krain podmánil w wielkiey Azyey. *BielKron* 239v, 136, 240v, 293v; *HistRzym* 7; *GrzegŠm* 8; *SkarJedn* 243, 245; [Bolesław Chrobry] podbił pod fię Čzechy/ Moráwce/ Kářzuby/ Pomorzány. *SkarŻyw* 357, 558; *CzechEp* 23, 373, 376; *NiemObr* 64; *ArtKanc* A13; *Calep* [1016]b; *OrzJan* 107; *WujNT Philipp* 3/21; *KmitaSpit* B2; *SkarKaz* 637b.

»pojąć (a. wziáć, a. brać) *itp.*, mieć sobie (žonę *itp.* a. meřza); wziáć žonę k sobie« = *coniungere sibi uxorem Vulg; accipere sibi uxorem a. uxorem suam PolAnt* [szyk zmienny] (49:4:1): Lew gdy fobie žonę pošywował/ Od wfzytkých žwieržąt dáry brał *BierEz* M, O2v, Q3; *FalZiol* V 49v, 53; Zona mádra rozumem fobie meřza wybira á nie okiem. *BielŻyw* 53, 18, 47, 166; Wžyál przewrotná žone kfobie *RejKup* d5v; Šilá yeřt tákich ludzi/ ktorzy [...] enotliwe á vbogye šlobye pošyumiá. *GliczKsiąż* P7, P7; A žoná iego pošięá fobie meřzá [accepit maritum]: iednego f przyjáćioł y z šwáthow Šámfonowych. *Leop Iudic* 14/20; iefli ćię będzie chćiał mieć fobie

[*si te voluerit ... retinere*] prawem krewności/ dobrze fie fthanie *Leop Ruth 3/13, Ruth 4 arg, 2.Reg 5/13, 3.Esdr 9/36; RejFig Dd2v*; idź [...] do domu Báthuella oycá mátki twoiey/ á z támtąd fobie wezmi żonę [*cape tibi inde uxorem*] z corek Lábána vyá twego. *BibRadz Gen 28/2*; Ezau fobie spoymował zony z corek Chána-neyfkich *BibRadz Gen 36/2, I 2b marg, Gen 4/19, 27/46, 28 arg, Deut 28/30 (12); BielKron 92v*; Vczynię to dla ciebie wlytko iedno áby mie fobie poięła. *HistRzym 54v, 56, 128v [2 r.]; RejPos 42v, 43, 44; RejZwierc 30v; BudBib Gen 11/29, Ier 16/2, Os 1/2, Tob 4/13 [2 r.]; CzechRozm 154; PaprPan F4; SkarŻyw 346; KochDz 106; ftańal fye o to vprzymie/ áby pánnie wolno było fobie mężá obráć. KochWz 137; BielSjem 3; GórnTroas 6; WujNT 164, 725; SapEpi B2v. [Cf a. »wziąć sobie za żonę.«]*

»po sobie pokaz(ow)ać itp., da(wa)ć (znać); w sobie okaz(ow)ać itp., objawiać [w tym: *sam po sobie (3), sam w sobie (1), w samym sobie (1)*] = *prae se ferre Modrz, Cn; in se ostendere Mącz; in seipso exhibere Modrz [szyk zmienny] (74:20;24:1)*: Lew áczkolwiek z te⁸⁰ from miał/ Wlżák wdy po fobie znać nie dał *BierEz Q2v; RejPs 73; MurzHist H3v; KromRozm II p; GliczKsiąż B3v, B4, E3v, Ov*; nie chciejmy w fobie okázowác tego nie człowięczeńskiego okrucieństwa *LubPs A5, Y2v; KrowObr 19v, 94v*; fładź między námi/ á vkáz po fobie/ Ze więcey Bog/ niżli ftańym dał rozum tobie. *KochZuz A4v; BibRadz *7, I 3b marg, Prov 3/13*; frogości y okrucieństwa po fobie nieukázuy *BielKron 258, 90v, 203, 212, 242v, 313; Mącz [100]b, 394d; [miesiąc, tj. księżyc] vkázuię w fobie odmienności cżałow/ pogody y niepogody RejAp 99v; GórnDworz C6, Aa5v, Cc5v*; okázac to raczył/ dzyeciátko Dániel máluczkie iákie fprawy dziwow Bołkich iego obiawiało w fobie. *RejPos 283v, 1, 34v, 44v, 45, 107v (15); RejPosWiecz² 93v; BielSat L3v; HistLan B4; RejZwierc 2434v; BielSpr 6v, 26v, 43; WujJud 133v; WujJudConf 137; BudBib Eccli 15/15, 2.Mach 4/25; HistHel B; WierKróc Av, A3v*; tedy tu niewftydliwe pokazuią po fobie wlytęczeństwo *CzechRozm 137, 69, 70, 90, 99, 100v (14); PaprPan E4v*; Tey cnoty przykád/ y lam w fobie CHRISTVS IESVS dzywne okázal *ModrzBaz 68, 56, 65v, 96v*; Zmłodu [šw. Wilhelm] nic fię ku dobremu niemiał/ y owfzem do wiela złego złą fklonność po fobie pokázal *SkarŻyw 164*; Wyroswfzy z dziećinństwa/ wielkie znáki dał po fobie *SkarŻyw 388, 55, 63, 114, 140, 200 (11); KochTr 7; MWilkHist A3, A3v; StrykKron 667*; iáko y lam to po fobie [...] pokázal *Ian CzechEp 29, 17, 18, 19, 26, 49 (16); CzechEpPorz ***; *KochWz 136; ReszPrz 41; WisznTr 30*; W fzykowaniu rzádnie ftać/ [...] Nie vkázac po fobie zley myśli y ftráchu *BielSjem 26; PaprUp O4v; Phil N2, P3; OrzJan 103*; Y fámi rodzicy nie máii im po fobie nic złego vdáwác *SkarKaz 420b*; iefliby rodzicow fmierci zálowála/ Wzdyby pláczem iáfny znák/ po fobie dáwála. *PaxLiz B2*.

»na sobie (przykád a. wzor) pokaz(ow)ać itp, dáć, majácy, postawic [szyk zmienny] (6:1:1:1): *CzechRozm 225; SkarJedn 194*; A izby im iefzcze tym więcey ćierpliwóść w tym wlytym zálęcił: áżci im y lam ná fobie przykád pokázuię *CzechEp 22, 19*; Swiátu wlytftkiemu swiátości fluzácá/ Wzór wlytch cudności ná fobie máiąca *ZawJest 7*; áby nam Pan Iezus rzeczą fámą pokázal nieśmiertelność dułze ludzkiej ná fobie *SkarKaz 208a, 384b, 488b*; Przykád tey [...] miłóści/ poftáwił/ nam vczniom swoim ná fobie P. Zbáwićiel y miftrz náłz *SkarKazSej 665a*.

»(po)stáć sobie [szyk zmienny] (19): *RejKup q8*; áby wlytscy páfterze y Bilkupi fláli fobie/ po tákowá nowá y známienitá swiátości/ do Rzymá *KrowObr 85v; Leop 4.Reg 11/4*; Polak przez Wólká ziemię iádác kęs pozostal/ Kuchárzá dla gołpody/ naprzod fobie poftál *RejFig Dd5v, Ee2; HistRzym 109*; Przywiódł go potym ktemu krol Iozáphát/ [...] iz fobie poftál po Michealfá prawdziwego Proroká *RejPos 64, [36], 301, 327; BielSat Ev; RejPosRozpr b3v; SkarŻyw 99, 171, 184, 230, 508; BielRozm 33; GórnRozm K2*.

»(po)stlubić itp. sobie [szyk zmienny] (20): *OpecŻyw 3v, 6, 36v; PatKaz I 16v; KromRozm II t; KromRozm III Q3v; KrowObr 143 [2 r.]; RejAp 157v*; á wlytákož iey fobie nie mogli flubić *HistRzym 76v, 6v, 85, 105v*; iz żaden z nich nie mogli nigdy

malzeńftwá postlubić fobie/ iedno záwždy z narodu swego *RejPos 271v, [154], 238v, 341 [2 r.], Ooo2v [2 r.]. [Cf a. »postlubić sobie za żonę«]*

»sobie (po)zyskác itp.« = *sibi conciliare a. devincire Mącz [szyk zmienny] (35): GliczKsiąż G8; [do biskupów:] ábyście páfli kościól Boży/ ktory fobie pozylkál krwiá fwoiá KrowObr 130, 4v, 155v*; Kthory karze człowieká/ więcey fobie v niego ná pothym láfki zylfze *Leop Prov 28/23; Mącz 116d, [497]b [2 r.]; GórnDworz Vv, Ccv, Ee2v, Hh8v [2 r.], Kkv; RejPos 69, 171v, 180v, 187, 193v [2 r.] (10); KochMon 21*; Ale też zás ten fobie z tąd zylk odnośi/ iz iego mádrość głupftwem ielt przed Bogiem *CzechRozm 60; PaprPan Q2, V3v; SkarJedn 257; SkarŻyw 26, 147*; Wielés ty/ Ianie/ fobie pozylkál rádości *KochFr 108; ArtKanc A12v; GrabowSet V2v; SarnStat 1279*.

»sobie przestrzec itp.« [szyk zmienny] (9): ale powinna rzecz reddere rationem, tedy byśmy u W M tego sobie chcieli przestrzec *DiarDop 116*; Może też fobie ftroná ápelluiąca przestrzecz/ iefli by fye z Appellácyá rychley niż fzelć niezdziel wyniáda moglá zgotowác/ áby iá moglá odpráwić. *GroicPorz bb3v, f2, f3, v [2 r.], vv [2 r.]*; Nie bez przyczyny to fobie oftrzegácie. *WujJud 13v*.

»przyjác itp. k(u) sobie, na się, sobie, w się« [w tym: *sam ku sobie, na się, w się (3)*] = *sibi suscipere JanStat, JanPrzyw; adhibere secum, ad se adicere a. facere accedere Vulg; sumere ad se PolAnt; sibi acceptare JanPrzyw [szyk zmienny] (66:21:13:5)*: przijmyflmá tedi kfobyę oycze nyepreczirpanego myloferdzya *BierRaj 19, 17v; OpecŻyw 182; PatKaz I 6 [2 r.]; PatKaz II 11, 48; GlabGad L4v; WróbZolt 61/3; LibLeg 10/62*; będziefz miłofciwie przymował kfobie troskliwe wolanie a prozby náffe *RejPs 220v, 47, 96, 102, 134, 142v (9); RejJóz N7v; SeklKat Y; RejKup Nv; LibMal 1551/161*; Opufzcze iuz dziećinne płochości. Przijmę ná fię poftawę ftaćieczną *BielKom E, F7; Diar 51*; Ten Pan lam k fobyę przijmyuie ćiche á vtrápione *LubPs ff2v, B2v, H2, L4, O5, Q2 (9)*; że tego .N. máiętności/ fzat/ kleynotow .N. niemáły/ ániś miał/ ániś iey kfobie od niego áni od kogo innego nie przijął *GroicPorz aa2, aav, aa2; Leop Num 16/10, Eccli 21/18, Matth 18/16*; gdyż ty lam ná fie innego [chrztu] nád ten przijác niechcefz. *OrzList b; BibRadz 1.Mach 10 arg*; Vprośiła to fobie krolewná v oycá iz go fobie zá fyná przijęła. *BielKron 28*; MArkus fyn Antoniego [...] był cnotliwy y dobry/ ktory k fobie dobrowolnie przijął bráthá Lucyfá ná Cefárftwo *BielKron 149v, 34, 154, 275v; GrzegRóżn N4v; SarnUzn F4; GórnDworz Dd5, Ff2v; HistRzym 27, 61v, 62*; Iz ktoby to przijymował niegodnie/ [...] tedyby fład á pomfće fobie przijymował. *RejPos 142, 15v, 31 marg, 145v marg, 153v [2 r.], 160 (13); RejPosWiecz² 93; BialKat 233v*; Bo ktorzy z pobożności y nabożeńftwá tey Swiátości pożywáiá nietrzebá w tym wátpic/ iz ták Syná Bożego fámi w się przijymuiá *KuczBKat 180, 145; RejZwierc 124, 272v; WujJud 100v; RejPosRozpr cv; BudBib Sap 8/18; HistHel [A2]v; BudNT przedm b5v; CzechRozm 36; KarnNap C; PaprPan Hh; SkarJedn 392; Oczko 33v; KochPs 73; ArtKanc A5v, D2v, E8v, K2v, M, Q, T4 [2 r.]; PaprUp L3v; Calep 53b, 101b, 1037b; GrabowSet Q3v; LatHar 273, 289, 692, 707; SarnStat 9, 882, 890*; Przijymi fobie flugę Chcefzli mu rofkázowác. *CiekPotr 80*.

»prytulic k(u) sobie« = *applicare sibi Vulg [szyk zmienny] (3)*: Błogósláwiony ktoregoś fobie obráł á kfobie prytulil *Leop Ps 64/5, Num 16/4, Eccli 13/5*.

»sobie przywlászczyc itp.« = *ad se approximare PolAnt; ad se transferre Mącz; sibi appropriare a. vendicare, pro se usurpare JanStat [szyk zmienny] (66): BierEz O2v; MiechGlab 40, 72*; radz nas miłofciwie przywláfczyc fobie iáko prawe dziedzictwo twoie *RejPs 194, 52v, 74, 98v, 102; ComCrac 20; LibLeg 11/169v; ZapWar 1546 nr 2618; GliczKsiąż B5*; áby w obce ręce co nie zabládzilo/ gdy by káždemu wolno było przywláfczác fobie co nie ielt iego. *GroicPorz kk2v, kk2v; RejZwierc 103v; BibRadz Eccli 33/12*; Máchomet Turecki Cefarz wiela fobie kroleftw przywláfczył w Azyey/ w Grecyey/ y we Włofzech *BielKron 252v, 98v, 175, 231, 308v, 335v (9); Mącz 35c, 124c, 136b, 488b, 509c, 510d; Prot*

A4; *LeovPrzep* C2; *BialKat* 203v; kthore duŝe czártowie fobie przywłafzczáli *GrzegSm* 11; *WujJud* 209; *ModrzBaz* 72; *KochOdpr* B4v; *SkarŻyw* 35, 81, 535; *StryjKron* 497; *CzechEp* 372; *NiemObr* 169; *KochEpitCat* 111; *KochProp* 14; *Calep* 1145b; *Phil* O; *GrabowSet* T4v; *LatHar* 117 [2 r.]; *WujNT* 415, 416; *SarnStat* 141, 214, 344, 594, 611, 672, 917; kto gwałtem dzieŝięćiny koŝcielne fobie przywłafzcza/ ŝam ŝie ŝtánie dzieŝięćiną. *PowodPr* 26, 30, 76; *SkarKaz* 457b; *KlonWor* 17, 18.

»skarbić *itp.* sobie« = *thesaurizare sibi Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (17): Bo ták zlkárbiŝ fobie dobrą odpłatę w dzień pothrzeby *Leop Tob* 4/10; Nie ŝkarbić fobie ŝkárbow ná ziemi/ gdzie mol y rdza kázi *BibRadz Matth* 6/19; *RejZwierc* 48v; *BudNT Rom* 2/5; *CzechRozm* 251; *SkarŻyw* 102, 168; *CzechEp* 50; *WerGoŝc* 262; *WujNT Matth* 6/19, 20, *Luc* 12/21, s. 248, *Rom* 2/5, 1. *Tim* 6/19, *Iac* 5/3; Náŝkárbiliŝcie fobie gniewu ná oŝtánie dni. *PowodPr* 69 [przekład tego samego tekstu *BudNT, CzechRozm, SkarŻyw* 168, *CzechEp, WerGoŝc, WujNT Rom* 2/5, *Iac* 5/3].

»sobie (s)tracić *itp.*« [w tym: *sam* sobie (1)] [szyk zmienny] (36): *LibLeg* 7/3v; *MurzNT* 108v; *RejPos* A8; *RejWiz* 126v, 194; *RejZwierc* 100v; wiela ludŝi godnych tobie przy mnie ogłodyŝ/ y ŝam fobie ŝtráciŝ. *OrzRozm* S; *BielKron* 119; *RejAp* 177, 189; *GórnDworz* Ee3; iŝ dla oto tych krothkotrwáiączych rzeczy/ tráći fobie wieczne á wdzięczne rokkoŝy fwoie. *RejPos* 7, 67 [2 r.], 106, 127v, [136], 201 (10); *RejZwierc* 26, 160v, 161v; iŝ ten fobie dla nádzicie żywotá krotkiego/ koronę onę ŝawy y máieŝtatu niebieŝkiego ztrácił *SkarŻyw* 208, 134, 261, 294, 559, 573, 592; *WerGoŝc* 236; *SiebRozmyŝl* C4, Hv; oŝtátek kroleŝtwá fobie y potomŝtwu ŝwemu ŝtrácił. *PowodPr* 40; *CiekPotr* 79.

»szacować *itp.* sobie« = *extimare a. pensare sibi JanStat* [szyk zmienny] (11): czo wŝchithko ŝchaczuye sobie iáko dwie ŝcie zlotich *MetrKor* 59/77; powodowa ŝtroná iáko fobie ŝzkody oŝzácuie/ ná tym przyŝiádz ma. *SarnStat* 1181; które rány ŝzácuie fobie ná cztrédzieŝci grzywien pieniędzy/ álbo iáko práwo ŝkaŝe *SarnStat* 1243, 1243 [3 r.], 1244 [3 r.], 1245, 1246.

»taić *itp.* w sobie« [szyk zmienny] (16): *BierEz* I4v; ielli cie teŝ rzewniwoŝć ku gniewu powiedzye/ ŝciŝkay zęby tay w fobie *BielKom* G4v; *BielKron* 17v, 71v, 112v, 213v, 243v; *Animam* *comprimere*, *Dech* w fobie zátáia. *Mącz* 320d, 10b, 446d; *GórnDworz* Cc6; *RejPos* 339; *GosłCast* 27, 47; *SapEpit* A3v; A choć chciała [*Dydoná*] zataić w fobie tey niewoli/ [...] Wŝzakoŝ przedŝię ie y ŝioŝtrá wrychle obaczyła/ Iŝe do Eneafzá ŝwe ferce ŝkóniła. *PudłDydo* A3.

»sobie uprosić *itp.*« [w tym: *sam* sobie, *sobie sam* (4)] = *petere sibi PolAnt* (62): thedy thakowy czlowyek ma proŝycz ŝbobye lyŝthv. v tych tho ŝtharofłth pogranychnych *MetrKor* 34/134; *PatKaz* I 14v; *BielŻyw* 132; *LibLeg* 11/133; *SeklKat* C; *RejKup* k4v; *DiarDop* 107; *LubPs* Fv; *GroicPorz* e2v; *BibRadz* 1.Reg 1/20; Gdy iuŝ miał być ŝcięť/ vproŝił fobie v kŝiąŝćia áby wolno ŝedł ná ŝmierć *BielKron* 321v, 28, 109v, 132, 139v, 258v (10); ŝe kiedy ŝłodzieia tráćić wiodá/ ielli wŝzetecznica iáwna proŝi go fobie zá męŝá/ gárłem tákiego dáruia. *GórnDworz* R6, R5v; *HistRzym* 13v; ábowiem on [*Pan*] iefzczę hoynicy y obŝiciey to będzie vmiáł ŝpráwić nád wami/ niŝlibyŝcie wy to ŝámi fobie vproŝić vmieli. *RejPos* 46, 1, 46 [2 r.], 68v [2 r.], 132v, 133v [2 r.], 145v, 271; *RejZwierc* 50, 154v, 201; *BudBib* 1.Reg 12/17, 19; *KochOdpr* B3v; *SkarŻyw* 90, 133, 167, 242, 305 [2 r.] (9); *ActReg* 138; *GrabowSet* C, E; Niektórzy dwu woŝnych do wiziiey vpraŝáia fobie *SarnStat* 1285, 172, 174, 399, 526; *SkarKazSej* (2), 633a; *CiekPotr* 54; *PaxLiz* Ev; *SkarKazSej* 689a.

»sobie uzurpować« (3): jakowe obciáŝenia stany poŝpolite cirpiá od zwierzchnoŝci tej Panow Duchownych, ktorá sobie oni nád wŝzemi uzurpować chcá *Diar* 29; *WujJudConf* 5v; *SarnStat* 1199.

»sobie uży(wa)ć *itp.*« [szyk zmienny] (18): Iuŝ o teń [!] ŝtrách nic niedbaymy Hoynie fobie vżywaymy *BierEz* M3v; Vżywiefz fobie onego wdzięcznego pomiernego ŝpokoynego á záwŝdy wefo-

lego żywotá ŝwoiego. *RejZwierc* 127, 67, 82v, 86, 94, 110 (14); *Strum* H4v; *PaprPan* Bbv; *KlonFlis* G4.

»wabić *itp.* k(u) sobie« [w tym: *sam* ku sobie (1)] (8): *RejJóz* C7v; *KromRozm* I D2v, D4v; Ano go obłudny ŝwiáť piéćnie k fobie wabi *RejWiz* 190; *BibRadz Luc* 5 arg; Ieŝus Kriftus [...] ŝam nas ku fobie [...] wabić á námawiáć raczy *RejPos* 313; *ArtKanc* N17v; *GórnTroas* 27.

»wezwać *itp.*, wołać *itp.* k(u) sobie« [szyk zmienny] (9): *WróbŻolt* 49/1 [2 r.], Q3; przyzow kŝobie miły pánie dobrotliwoŝć/ á miłofierdzie twoie *RejPs* 35v, 74v; *SeklKat* A2v; *MurzNT Luc* 18/16; *BibRadz Prov* 9/15; Áŝ Pan pothym vŝaliwŝy ŝie one⁸⁰ vpadku iego [...] záwołał go k fobie. *RejPos* 101, 160v; *ArtKanc* A10, C17; Czy z choroby/ czy ták chcąc/ ŝmierci kŝobie wzywa? *GosłCast* 27.

»wieŝć *itp.* za sobá« = *avertere post se Vulg* [szyk zmienny] (13): ŝlepi ŝámi będąć/ ŝlepe nieboŝátká zá ŝobá do piekła wiedzicie. *KrowObr* 194v, C2, 8v, 202, 234; *RejPos* 170v; *GórnTroas* 22; nas lud wierny Boŝy zá ŝobá teŝ prowadŝićbyŝ chciał *BibRadz* *2v; *OrzRozm* A4v; *OrzQuin* Z3; Po nim powŝtał Iudás Gálibeyczyk [...] y vwiodł lud zá ŝobá (*marg*) zá ŝobá wiele ludu. (–) *WujNT Act* 5/37, s. 483.

»sobie wymowić *itp.*« [szyk zmienny] (24): *RejWiz* 14; Leŝká Biáŝłego wybráli ná Monárchiá Polŝká/ [...] wymawiáiąc tho fobie v niego/ áby wygnał Goworká Woiewodę Płockiego *BielKron* 357v, 172, 261v, 304, 353, 391v; *HistLan* C4; *RejZwierc* 201, 239v; *BielSpr* 39; *Strum* F2v, K3v; vczywy barthoŝz ŝwarka wymowyl ŝobyę chmelynok do zywotha ŝwego *ZapKoŝcier* 1583/38, 1583/37, 1584/43 [2 r.], 1585/62v, 1586/65; *SarnStat* 1271, 1277; *SiebRozmyŝl* [M]; *CiekPotr* 14, 58.

»wziąć (*a. brać*) *itp.* sobie, do siebie, k(u) sobie« [w tym: *sam* sobie (1)] = *wziąć w różnych znaczeniach, wŝlazuje na ŝwój uŝytek; assumere sibi Vulg, PolAnt JanStat; sumere a. tollere sibi Vulg, PolAnt; accipere a. capere sibi PolAnt; pro se recipere a. tollere JanStat* [szyk zmienny] (136:9:6): *BierEz* Cv; *OpeczŻyw* 166; *BielŻyw* 157, 161; *BierRozm* 21; *LibLeg* 7/35; *WróbŻolt* 82/13; *RejPs* 24v; *ComCrac* 12v; pyenyadze kthore przinym nalayzl [...] kv ŝobye yeŝth zabral *LibMal* 1543/74; pyenyedzi ylyecz ych potrzeba bądzie ŝobye nabyerzŝ. *LibMal* 1551/163, 1543/75, 1554/183v; *RejJóz* C; *RejKup* e7, z3v; *ZapWar* 1549 nr 2662; *KromRozm* III G7v; Poŝłowie ŝpisek on o egzekucyi odłóŝenia ku sobie wŝ(i)ęli *Diar* 31, 50, 63; Wŝlyťkę ŝyrokóŝć zyemie weŝm v oŝiádoŝć ŝobye. *LubPs* B2, V6v, dd4, hh3v; *GroicPorz* kk2v; *RejWiz* 125v; *Leop Gen* 14/21, *Eŝth* 2/13, *Ze* 37/16, *Zach* 11/7, 15; *UŝPraw* E4, F; *RejFig* A8v; Wroc mi ludŝi/ á máiętnoŝci ine pobierz fobie [*cape tibi*]. *BibRadz Gen* 14/21, *4, *Lev* 7/31, 33, 15/14, *Num* 34/14 (9); náberz fobie wonnych rzeczy co nalepŝzey woniey *BielKron* 33v, 31, 53, 57v, 96, 375v (9); *Mącz* 187a; weŝmiefz fobie dármu v mnie wody żywotá wiecznego ná ochłódenie ŝwoie. *RejAp* 195, [Ff5]; wŝięliŝmy fobie owa ŝwowlonie my męŝczyŝni/ iáko zwirzchnoŝć nád biáteglówámi *GórnDworz* Z7v, Z8; *HistRzym* [2], 3, 16, 32, 79, [89]v; wiele inych náuk s tey roŝpráwy ŝwiętey tu fobie wziąć moŝemy. *RejPos* 45, 58v, 61v, 72v, 79v, 233, 285v, 333; *RejPosWiecz*² 93; *BielSat* G4; *RejZwierc* A2, 185v, 197v; *BielSpr* 63; *RejPosWŝtaw* [143²]; *BudBib Gen* 6/21, *Ex* 12/3, *Deut* 4/34, 22/7, 4.Reg 12/5 (13); *Strum* N3; *BudNT przedm* a3v, *Act* 26/18, *Rom* 13/2; *SkarJedn* 133; *SkarŻyw* 52, 134, 283, 453; Pas ŝrebrny i pierŝćien ktory do ŝiebie wziął Piotr Goŝtomŝki [...] *ZapKoŝcier* 1579/1, 1580/5, 15, 1584/48v, 1585/56, 1596/85v; *MWilK-Hist* H3v; *StryjKron* 170, 477; *PudłFr* 78; *GórnRozm* Iv; *AcReg* 173; Pan zábrawŝy to do ŝiebie/ Ekonomá ma poŝláć/ weryficować ony Regeŝtrá *GosłGosp* 4; *Phil* 3; *GrabowSet* S4, T4v; *LatHar* 381, 731; *WujNT Luc* 19/12, *Hebr* 5/4; rzeczy/ którekolwiek zoŝtáwił vćiekáiąc/ pánu ŝwemu będzie wolno fobie zábráć *SarnStat* 657, *5v, 62, 135, 355, 416 (20); iŝ káŝdemu piŝmo ŝ. iáčne/ y ŝowo Boŝe y táiemnice iego otwárite ŝá/ y káŝdy ŝam ie fobie bráć/ ŝam ie rozumieć moŝe. *SkarKaz* 81a, 206a, 240b, 244b [2 r.], 245a, 422a;

Y dla tegoż taką fobie wolność/ do lekkiego wważania krolewskiego maieftatu brąc mamy? *SkarKazSej* 692b; *KlonFlis* H5; *SzarzRyt* D3.

»wziąć (a. brać) sobie« [w tym: na co (3I)] = *odroczyć (odraczać) a. uzysk(iw)ać odroczenie; recipere sibi JanStat* [szyk zmienny] (44): Xánt też tego nie rozumiał/ Dwa dni fobie ná rozmył brał *BierEz* E4; *ComCrac* 18, 19v; *RejKup* z7; *Diar* 83; którą [żałobę, tj. oskarżenie] pozwány wyflyzawły/ może ielzeze chcieli fobie wziąć do dwu Niedziel ná odpowiedź. *GroicPorz* f2v, f3, f3v, t; *UstPraw* Cv, C2v, C3v, G3v; Głogowiánie ná rokowánium wzięli fobie do piątego dnia *BeilKron* 351v, 21v, 75v, 105, 139v, 196 (10); Sumamus spaciem ad cogitandum, Weźmimy fobie czas ná rozmyślenie. *Mącz* 404c, 163a; ácz przed tym [królewna] záwždy mężá poiąć wnet odmawiałá/ ále ná ty słowá/ wzięła fobie dni ná rozmyślanie. *HistRzym* 35v; *KuczKat* 329; *RejZwierc* 200v, 244; y wzięli sobie Litwa y ná deliberytą y napisywanie tych rzeczy *ActReg* 73; gdy go oco proszą narozmyslenie sobie bierze do iutra aby się znimi rozmowil *ActReg* 157; wolno bywáło Sędzióm Grodzkim ná pytanie fobie brąc do 16. niedziél łącząc. *SarnStat* 488, 198 [2 r.], 569, 575, 791 [3 r.], 813 (13).

»wziąć (a. brać) itp. sobie [kogo]« = *wyb(ie)rać do pełnienia określonej funkcji; tollere sibi HistAl; accipere secum Vulg* [szyk zmienny] (23): *BierEz* N; *PatKaz II* 43; *RejJóz* L2v; *RejKup* ee5; *HistAl* B; APpellować żaden niemoże [...] od Sentencyey Iednaczow/ ktore fobie ftrony s fpolnego zezwolenia biorą. *GroicPorz* ce2v; *BibRadz I* 88c marg, 1.Reg 25/43, 2.Par 36/1; *OrzRozm* H3; *BielKron* 143; Weźmifz fobie do rády ony co naprzednieifze pány *RejZwierc* 146c; *BudBib* 4.Esdr 14/23; iako ich [niebezpieczeństw] zbędziemy? Iedno gdy weźmim fobie Paná furowego. *MycPrz I* C3, A4v, Cv; *WierKróc* B2, B2v; *PapPan* Bv, S; *SkarŻyw* 107; Tenże Irzyk Krol czelki arbitrem álbo iednaczem brał fobie záwždy Kázimirza *StrykKron* 627; *SarnStat* 584, 1073, 1255; *KlonWor* 60. [Cf a. »sobie wybrać«]

»wziąć (a. brać) sobie ([co])« [w tym: za co (7), w co (3)] = *traktować, uznawać; sibi transferre Modrz* [szyk zmienny] (14): wzięł fobie na byczyay/ że nigdy nie iadł áz pierwey [...] tabliczki od Mátki o nim náypifáne oglądał *HistRzym* 35v, 18v; *RejPosWstaw* 110v; *ModrzBaz* 6, 54; on to fobie zá záplátę y náwiétfze páńftwo y cześ wzięł *SkarŻyw* 115, 89, 106, 178, 207; *CzechEp* 15, 328; nic fobie wylokiego ná d káplany krolowie nie bráli *SkarKazSej* 679b.

»wziąć (a. brać, a. wzywać, a. mieć, a. prosić) itp. sobie ná pomoc (a. ku pomocy itp.), szukać (a. nie znaleźć) wspomozenia; wziąć (a. brać, a. prosić, a. wezwać) k sobie ná pomoc« [szyk zmienny] (61:2;7): pana Boga wzyway nalepfzego lekarza fobie ku pomocy *FalZiol* V 95, V 66; *SeklKat* X; A komu fye dáwa podmocz Niech go fobie má napomocz *RejKup* o3v, f6v; *LubPs* Dv, Z5v; Dyabłow ná wfpomozenie fobie wzywał *KrowObr* 37v, 209v; *BibRadz* *5v, 1.Mach 11/60; wezwał k fobie czterzech krolow ná pomoc Amoreykich. *BielKron* 47v; ktory [Narses] przywiodfzy z Niemiec Longobárdy fobie ná pomoc/ poráził Gotkiego krolá Totyllę *BielKron* 162v; Słyżac Rzymiánie okrucieñftwo Attile/ zbieráli fie ppzeciw iemu profzycy też k fobie ná pomoc Teodoriká krolá Gotkiego *BielKron* 298, 13v, 59, 60v, 222, 240 (16); *Mącz* 92b; Tu iuz trudno fobie brąc ná pomoc ony mfze/ álbo ony wymyflone zaftugi/ álbo przyczyny czyie *RejAp* 124v, Bb3v, 54, 55v, 102v, 110v, 120v; *HistRzym* 114v; iuz fie nie dokołacelz/ iuz tám nigdy nie znajdziefz żadnego wfpomozenia fobie. *RejPos* 181v, 78v, 121 [2 r.], 121v, 130v, 184 (10); *BialKat* 193v; Co fobie ftárzec do poćiwiego żywotá ná pomoc brąc ma. *RejZwierc* 127, B2, 12, 115v, 128, 261v (10); *BielSpr* 11, 76; *BudBib Iudith* 9/3; afz ná ofáték on Iaⁿ Siedmigródki muflal Turkow ná pomoc fobie wezwać *MycPrz II* B4v, I C4v; *ModrzBaz* 55; *SkarŻyw* 58; *CzechEp* 423; *ReszPrz* 9, 42; Ze fkromi fwe fwowoleñftwo/ [...] profzác ná pomoc świętego/ Duchá fobie Pánfkiego. *ArtKanc* L19v; *ActReg* 20; *CzahTr* B4v.

»wziąć (a. brać, a. kłaść) itp. sobie (na a. za) przykład (a. za) wzor(ek), a. ku przykładowi« = *exemplum sibi proponere Modrz*

[szyk zmienny] (38): y tho sobie za przykład [kła]dząc, [...] siednoczilichme sie *ListRzeż* w. 22; weźmi fobie ná przykład przygodę moię *BielŻyw* 154; *GliczKsiąż* A4v; *LubPs* N; niewiem by inne ładowne Lawnicze mieyfce bylo/ s ktorego by fobie inne Miáftá y Miáfteczka kftalt y wzor ku náłładowánium mogly brąc/ iáko s Krakowlkiego *GroicPorz* C2v, B; prozno thefz maćie fobie brąc kościol Sálomonow/ ná przykład *KrowObr* 102v; *Leop* 2.Cor 7/2; *RejZwierc* 141v; *BibRadz I* 8b marg, 13b marg; *SarnUzn* B7v; bierz fobie przykład z onych świętych Apostołow iego *RejPos* 123v, 4v, 33, 39v, 138v, 206 (9); *RejZwierc* Av, 119v, 199 [2 r.]; *BudNT* Kk3; *StrykWjaz* A2; *ModrzBaz* 10, 13v, 116; *SkarŻyw* 103; *NiemObr* 16; Skąd może káždy pijánicá fobie wzorki wybierác *WerGośc* 232, 269; *BielRozm* 8; *PapUp* E2; *WujNT Iac* 5/10; niech przykład biorą inni fobie. Ludzie ktorym nie táyne będą fprawy moie *CzahTr* 12v.

»sobie wziąć (a. pojąć, a. obierać) w małżeństwo (a. w małżeński stan)« = *poślubi(a)ć* [szyk zmienny] (6): Lecz to inna/ gdy kto Chrześciáninem będąc/ niewierome fobie y Heretyká/ zá towaryżfá w małżeñftwo obierác chce. *SkarŻyw* 153; A ielzeze zá żywotá Olechowego opiekuná fwego poiął fobie [Ihor] w małżeñfki ftan Olchę Práwnuczke Goftomifelowe *StrykKron* 121, 130; *KolakCath* Bv, B2v; GDY kto fobie weźmie w małżeñftwo [copulat sibi matrimonialiter *JanStat* 570] Pánnę álbo dziewkę á vmrze [...] *SarnStat* 632.

»wziąć (a. brać) itp., (przy)oblec ná się« [w tym: ks(z)talť (12), naturę (7), osobę (7), postawę (4), sposob (3), obraz (2), personę (2), postać (1), przyrodzenie (1)] = *zmieni(a)ć się, przyb(ie)rać cechę; upodobnić (upodobniać) się; sta(wa)ć się kimś a. jakimś* [szyk zmienny] (80:3): *OpecŻyw* 134v, 151; ktorzyfcie fie wimie Chrifftwowe ochrzčili Chrifftwáfcie ná fie wzięli *SeklWyzn* d4, d4; *SeklKat* O4v; on [Jezus] kftalt slugi a niewolnika ná fie przyoblekl *MurzHist* F; *BielKron* 1v; Mimus, Który náfię bierze cudzá ofobę/ blazen. *Mącz* 161a, [169]b, 239b; *RejPos* Bv, 115v, 162v, 193v, 314; *BialKat* 303v; *WujJud* 236; *BialKaz* D3v; *CzechRozm* 57, 57v, 261v; [szatan] Wziáwly ná fie ofobę wężowá/ poczáł z niewiáftá rozmawiac *SkarŻyw* 260, 2, [237]; Czy człowieká zruciwly/ y myśli dziewiczé/ Wzięłás ná fye poftawę/ y piórká fłowiczé *KochTr* 10; y tákie y owákie przemienienia/ y kftaltow ná fie bránie: to Aniółá/ to mężá *CzechEp* 216, 214, 316 [4 r.]; *ReszPrz* 76; *ArtKanc* A12v, C3v, P6v; Przyfzedlem ná puñnoey, wziáwly Ciekliñfkiego Ofobę zacną ná fie *CiekPotrHerb* ?(3); *CzahTr* F4v; *GoslCast* 59. Cf »wziąć ná się ciało człowiecez«.

»wziąć (a. brać) itp. ná się ciało (a. ksztalt, a. naturę, a. postawę itp.) (człowiecez(-y, -ą) a. ludzkie(-i, -ą)), człowiecezństwo; oblec ná się ciało« [o wcieleniu *Chrystusa*] [szyk zmienny] (31:13;1): ien wfstąpił w trzewa dziewiczée/ wzięł ná fie ciało człowiecezée. *OpecŻyw* 161; *PatKaz II* 52v; *WróbZolt* 34/13; potemes tu racył wziąć náfię człowiecezństwo náffe *RejPs* 68v, 106, 130v, 144v, 164v, 172v; *SeklWyzn* Bv; *SeklKat* O3v; *RejKup* Z; *KromRozm I* K4; *KromRozm II* b2v, x4; *KromRozm III* B2; *KrowObr* C3, 51v; *BibRadz I* 351b marg; *BielKron* 134; *GrzegRóżn* O2; *SarnUzn* F4; *LeovPrzep* E4; *RejPos* 13, 106, 148; *KuczKat* 30; *WujJudConf* 23v, 45; *CzechRozm* 44v; *SkarŻyw* 408, 484; *CzechEp* 292; *ReszPrz* 76; *ReszList* 146; [Chrystus] oblokł ná się mile náfze biedne ciało/ áby Oycu zá nas dofyć wdziáło. *ArtKanc* B19v, A4, L8v, N7; *LatHar* 466; *WujNT* 687; [Chrystus] wzięł ná fie naturę człowiecezñftwá náfzego z náświętfzý pánieñfkiey krwi twoięy *SiebRozmysl* G2v; *WitosLut* A6v; *SkarKaz* 7a, 608a.

»wziąć (a. brać) itp., włożyć ná się« [w tym: ná się sam, sam ná się (3)] = *przejác (przejmowác) odpowiedzialność za cudze czyny; ujęć się za kimś; in se recipere Mącz, Cn; in se traicere Mącz; accipere a. recipere ad se, transferre in se Cn* [szyk zmienny] (54:4): *PatKaz III* 130v; Iedno jeden uas [lege: nasz] mily pan Ktory náfię zláfky wzał lam Náffe grzechy/ y wyftępy *RejKup* S, o2v, Q, Dd, dd2v; *KrowObr* 208v; PAnie krzywdę moię weźmi ná fie/ przeciwko thym ktorzy fie wádzá ze mná [Judica Domine

iudicantes me] *BibRadz Ps* 34/1, *Thren* 3/58; *BielKron* 36, 463; *Crimen in se recipere*, Winę czyię ná fie prziać. *Mącz* 36c, 37c, 264b, 419b; *RejAp* 144v; *GórnDworz* O7, V v; iákoby to był wielki dziw/ gdyby iáki krolewic fwiátá tego záftąpił kogo/ áno go ná hániebną fmięć wiodá/ f lam to prziać ná fie *RejPos* 21; gdyż on wzyął ná fie vpadek nędznego fwiátá tego *RejPos* 120, 14, 16v, 19, 30, 33 (25); *RejPosWiecz*³ 98; *CzechRozm* 209v, 219; Przetofz kto męzoboycę zábiję/ grzechy iego ná fie bierze *SkarŻyw* 263, 238, 263; *CzechEp* 187; *ReszPrz* 82; *WerGośc* 208; *ArtKanc* D8, E10, P4; Lecz to przekłęctwo prziaćwły ná fie Chriftus/ wybáwił nas od niego. *WujNT Gal* 3 arg, 303 marg, *Philem* arg.

»wziąć (a. brać) *itp.*, kłaść (a. włożyć) na się« = *dozna(wa)ć jakiegoś losu, doświadczyć czegoś; przystąpić (przystępować) do jakiegoś grona (często przez symboliczny znak) [szyk zmienny]* (46:6): *RejPs* 142v [2 r.]; Ktore fą zle wczinki tego articulu? (–) Niewierzić ze byfmy niemiely wftacz zmartwe á prziać náfię cialo v wielbione *SeklKat* R2; Weście mé iarzmo na się [Tollite ... super vos] *MurzNT Matth* 11/29; *KromRozm III* M4v; *LubPs* P6v marg; *BibRadz Is* 53/4; ktoremi [znakami] zwodził ludzi ony ktorzy bráli ná fie piątno beftiey *RejAp* 162v, 163, 173v; [...] vpomináiąc nas wlfzytkych/ ábychmy bráli ná fie zakon ten twoy *RejPos* 170v, 33, 49v, 116, [154], 287, 289; *BialKat* 243v; iż Pan Bog chciał prziać ná się nilkość y krewkość ciáła náfzego *KuczBKat* 35, 35; *CzechRozm* 51, 225v, 226, 232v, 240v (9); A on okrutnik kazał ie rozmáicie męczyć y poścináć. Oni krzyż S. ná fie kładąc/ ochotnie fzyie podáli. *SkarŻyw* 21, 22, 30, 32, 159, 195, 394 [2 r.], 552; *CzechEp* 106, 368, 416; *NiemObr* 10; *ArtKanc* E8v, I19v, P4v, P7; Potym włoż zá fie známie Krzyżá S. *LatHar* 135; *WujNT Matth* 11/29, *Mar* 8 arg; *KlonKr* C; *KmitaSpit* A3; kto go [Syna Bożego] miłue/ z wielką chęćią nie tylo ie znośi/ ále bez nich telkni/ y ochotnie ie [nędze] ná fie bierze *SkarKaz* 488b.

»ciało na się wziąć« = *przytyć [szyk zmienny]* (2): *ModrzBaz* [38]v; Co ma być [dobry] koń/ niech ieno weźmie ciáło ná sie. *WyprPl* B3v.

»wziąć (a. brać) na się, sobie urząd« [szyk zmienny] (19:1): Chcefzli wefele á rozumnie żyw być niechciey wielkich wrzędow brać náfię *BielŻyw* 130; *RejPs* 143, 145; *RejRozpr* C3; *RejKup* b7; *OrzList* c; *BibRadz* I 121b marg; *Mącz* 63a; *SarnUzn* F4; *RejPos* 235, 240v, 275; A ták poćciwy człowiek/ ktorzyby ták zacny wrząd [...] ná fie wziąć miał/ pewnie fie ma rozmylić czo ná fie bierze *RejŻwierc* 37; *WierKróć* B3; *ModrzBaz* 45; *SkarŻyw* 167, 211, 212, 479; Miniftrowie kácerfey biorą fobie wrząd kázania y sfáfowania Sákrámenty/ oproc dozwozenia przelożonych kościoła powlfzecnego. *WujNT* 452.

»sobie zacząć« [szyk zmienny] (5): *GliczKsiąż* L3v; bobyś fobie ifcie nierowną walkę á nie dobrą fpráwę zázczął. *RejPos* 31; *KlonŻal* D4v; my zá tę fálkę tobie/ zázczniem wdzięczne piofłki fobie. *ArtKanc* P19v; *GórnRozm* Bv.

»w sobie zakrywać *itp.*« = *nie okazywać* (4): fwoię záloft w fobie cirpliwie przykrywál *OpecŻyw* 13v; *BielKron* 258; iż prze-ftrzega fercá náfze/ áby w fobie zákrywály to fwięte náfienie fłow fwiętych á náuki iego *RejPos* 64v; *SkarŻyw* 593.

»sobie zasłużyć *itp.*« [w tym: sam sobie (1)] [szyk zmienny] (97): *OpecŻyw* 107, 125, 145, 188; *PatKaz* I 8v; *PatKaz* III 152; *WróbZóltGlab* A3; *RejPs* 30v, 76, 108, 110v, 113v (9); *SeklWyzn* b4v; *RejKup* cc6v, dd7v; *KromRozm* I I; *KromRozm* III E3, Q4; iákoby kxiądz w Ornat obletzony y przybrány/ miał fobie przes to od Dijabellkiego pokufzenia/ zaflużyć obronę. *KromObr* 106, 57, 95v, 97, 98, 103 (20); *BibRadz* I 12b marg; *OrzRozm* N3v; *RejPos* 307 marg; *WujJud* 64, 96v, 107v, 112, 112v (12); *WujJudConf* 107v; *CzechRozm* 214v; *KarnNap* Gv; *SkarJedn* 185; *KochPs* 39; wlfzyfcy fobie rowni w vmyle y w męće/ rowną tefz zapláte fobie záflużyli. *SkarŻyw* 206, 260, 294, 335, 337 [2 r.], 519, 560; *CzechEp* 84; *KochEpit* A3v; *BielSenJoach* 4; *ArtKanc* N7, Q5; *ActReg* 47, 107, 110; nie záfluğuia fobie tákowi żadney pochwały/ ktorzy miáftho obrony rozmnáżania pożytkow ludzkich/ fámi ie

wydzieráią *Phil* Q3, B2; *KochFrag* 50; *LatHar* +8v, 447v; *WujNT* 633, 688 [2 r.], 697, Yyyyy, Zzzzzv; *SarnStat* 136, 450; *SiebRoz-myśl* A, L4v; Ale poftufzeńftwo pełniąc wiele fobie v Pána Boga wyflugiem *SkarKaz* 121a, 347a, 352a; *GoslCast* 55.

»sobie zatrzyma(wa)ć« = *pro se obtinere JanStat* (3): áz im [sędziom] fkony báránkowe będą dáné: ktoré máią fobie zátrzymáwáć/ iefli pokażą fąd fwóy bydź fpráwdliwy. *SarnStat* 560, 471, 668.

»sobie (z)(h)ołodować *itp.*« (12): *KrowObr* 33, 235; *BielKron* 179v, 180v, 274v, 402; tylko hoynośćią fwoią wiele był Litwy y Ruśi [Witold] fobie zhołodował. *StrykKron* 568, 662; *PaprpPan* L3; *Paprup* L3; *WujNT* 498 marg, Zzzzz; *CiekPotr* 18.

»sobie zmyślać *itp.*« [w tym: sam sobie, sobie sam (11)] = *excogitare sibi PolAnt; sibi confingere Modrz* [szyk zmienny] (244): *SeklWyzn* b4v; *RejJóz* A7; Moich wftaw za nic máią fobie wymyfayá. *RejKup* b7; *MurzNT* 38v; *KromRozm* III G4; *Diar* 28, 60; *LubPs* gg4v; Dla rolkofzy dotzeftny bezeńftwo Papieznicy fobie zmyflili. *KrowObr* 225 marg, A4 [2 r.], 6, [3 r.], 6v, 7, 7v marg (51); co tám dzyálamy/ Wlfzytko fobie fwowolnie fámi wymyflamy. *RejWiz* 184v, 182v; *OrzList* c; *BibRadz* 2.Esdr 6/8; zmyflil fobie niemoc/ y prośil oycá áby fioftrá Thámmar przy nim byłá w chorobie iego *BielKron* 71, 3, 46, 47v, 58v, 98 (16); *GrzegRóżn* D2, G3, Iv, O; *Mącz* 14a; *RejAp* 68 [2 r.], 71, 196v; *GórnDworz* T6; ciężko im odftąpić onych fálnych drog/ [...] ktorych fobie náwymyfláli rzkomo ku zbáwieniu fwemu *RejPos* 85v, 29v, 43v, 44, 63v, 70 (31); *RejŻwierc* 111v, 126, 259, 260v [2 r.]; *BielSpr* 49; *KochMon* 32; *WujJud* 75v, 219v, 256v; *WujJudConf* 9 [2 r.], 10v, 30v, 212v, 229v (9); *RejPosRozpr* b3; *RejPosWstaw* [110²]v; nie było (ták) iáko ty powiedafz/ ále to lam fobie wymyflafz [de corde tuo tu fingis ea]. *BudBib* 2.Esdr 6/8, *Am* 6/5; *CzechRozm* 6, 7, 7v, 10, 13v (27); *ModrzBaz* 7v, 37v; *SkarJedn* 156; Więc fobie twarzy fmutné/ Y mowę zmyfláli Nabożná/ ále fercá nic nie przykládáli *KochPs* 116, 25, 129; *SkarŻyw* 270; *MWilHist* L2; *StrykKron* 16, 59, 145; Wieleć fobie częfto ludzie z nienawiści/ wiele z fałftwey záoczney powieści przeciw drugim zmyfláią/ co iáko żywo nigdy nie było. *CzechEp* 95, 17, 20, 34, 56 [2 r.], 76 (44); *NiemObr* 98, 119; *ReszPrz* 78, 85; Iednák álbo miłość zmyflá fny fámá fobie/ Albo y ty niechcefz/ bych miał zwátpić o tobie. *KochPieś* 10; *KochSob* 66; *Calep* 495a; *GrochKal* 5; *WujNT* [405], 526, 777; *JanNKar* Dv; *SarnStat* 142; *KmitaSpit* C6; *CiekPotr* 69; *GoslCast* 58; *ZbylPrzyg* A3v [2 r.], B3.

»sobie zostawić *itp.*« [w tym: sam sobie, sobie sam (6)] [szyk zmienny] (52): *RejRozpr* D3; *RejJóz* A5v; *RejKup* o7, r5; *KromRozm* III K2; Pan bog mię ieft fłowem fwym poftáwił/ Tylko fobie lam wieczność zoftáwił *BielKom* F8v, F8v; *Diar* 38, 86, 95; *LubPs* T5v; Ale iefli to wlfzytko w tákicy mocy fpráwił/ Wierz mi żeć fobie wiefłzá ná wlfzytkim zoftáwił. *RejWiz* 136v, 113v, 137, 148v, 153, 154v; *BibRadz* I 2a marg, *Gen* 39/9; wrocił mu [królowi duńskiemu] co pobrał y ziednáł fie fnim/ zoftáwiwfzy fobie nád to niektore wyfpy *BielKron* 340, 382; *Mącz* 209a; gdyż iedno fobie lam Pan zwirzchności niebiefkiey zoftáwił táką chwałę y fwiętemu imieniowi fwemu *RejAp* 114v; *RejPos* 5v, 191v, 247v, 337v, 348v; *RejŻwierc* 38, 140; *WujJud* 157v; *CzechRozm* 195, 211, 212v, 213; *ModrzBaz* 48, 137v; *SkarŻyw* 173, 412; *CzechEp* 123, 151; *NiemObr* 61; *ArtKanc* T9; *OrzJan* 101; *WujNT* 415; *SarnStat* 138, 241, 323, 530, 1012, 1022, 1189.

»po sobie zostawić *itp.*« = *post se relinquere Modrz* [szyk zmienny] (145): Owa pierwey mąż vmárl był/ Zonę po fobie zoftáwił *BierEz* Q4v; *OpecŻyw* 91, 188v; Był [Warro] żyw CX. lat/ á wiele kxiąg po fobie zoftáwił *BielŻyw* 128, nlb 6, nlb 9, nlb 10, nlb 13 [2 r.], 113; 139; xięgi polskie będą wydane ku pociefze y ku pobudzeniu na cznoti dobre, paniam ktore fwą fpráwą chceá [!] po fobie dobrą flawę zoftáwić *GlabGad* A3; *LibLeg* 7/36; *RejPs* 134v, 165v; *RejRozpr* K3v [2 r.]; *RejJóz* F4; *SeklKat* A2v [2 r.], Lv; *RejKup* cc2v; *HistAlHUng* A2v; *MurzNT* *Mar* 12/19; *KromRozm* II yv; *KromRozm* III M2; *BielKom* kt, B3; *GliczKsiąż* Bv, N8;

GroicPorz C3; *OrzList* h3v; *BibRadz* I 451a marg, *Eccli* 39/13; *OrzRozm* C2, M4v, R4v, R4v; Leo fiodmy był papieżem trzy lata y łeść miełicy/ nic łlawnego po fobie nie zołtawił. *BielKron* 174, 10, 27, 45v [2 r.], 50v, 59 (52); Haereditatem fratri transmittere, Máyetność brátu po fobie zołtawić. *Mącz* 227c, 175b; *OrzQuin* R3; *GórnDworz* G4; *RejPos* 272v; *RejZwierc* 81v, 161v; *WujJud* 171; *WujJudConf* 22v; *BudBib Eccli* 44/8, 2.Mach 4/29, 9/23; *MycPrz* I A2v; *CzechRozm* 74, 140, 151v, 225; *KarnNap* F3; *PapPran* C2v, Ddv, Dd3, Dd4v; *ModrzBaz* 47 [2 r.], 74v, 130v; ktory [następca *Chrystusa*] iż ielt śmiertelny/ inne iáko dzieći duchownym rodzinim po fobie zołtawuie. *SkarJedn* 82; *StryjKron* 91, 210, 270, 330, 452; *CzechEp* 48, 336; iż [św. Piotr] w Rzymie stolicę fwoię fundował/ ná ktorey namiełtniká Clemenlá po fobie zołtawił *NiemObr* 51, 29, 66 [2 r.]; *KochFr* 27; *KochMuza* 28; *KochTarn* 75; *PudlFr* 61; *PapPran* G2; *Phil* M4; *GórnTroas* 22; *KochCz* A2v; *KolakCath* A4v; *KolakCathOkuń* A2; *KolakSzczęśl* B4; *WujNT* 397; *JanNkar* D3; *PowodPr* 19; Słowo y rozumienie náfze mija nic po fobie nie zołtawuie. *SkarKaz* 485a; *KlonWor* 62; *PudlDydo* A3v.

»sobie żywność (a. chleb itp., a. na żywność, a. czym by był żyw) zarobić itp., zasłużyć itp., zdobyć« [w tym: zasłużyć ani zarobić (1)] = zarobić na utrzymanie [szyk zmienny] (10:2:1): *ComCrac* 20v; Bo nie zawsze chłop nasz sobie chleba zarobi *DiarDop* 114; áby z duchowyeńftwá żywnośći á wychowána fobyte zdobył *GliczKsiąż* O5; *GroicPorz* k4; *BielKron* 462; áby [...] wyflugować fobie pożywienie/ pracą fwoią vmiął. *SkarŻyw* 346, 56, 244; á on niech fobie wyrabia czymby był żyw *GostGosp* 36; łádem Duchownym ma byđż łádzona znyđżiáta/ która fobie ftráwy záořbić nie może [victum sibi emereri atque elaborare non potest *JanStat* 237]. *SarnStat* 214, 517, 927.

»sobie (z)wyciężyć« [szyk zmienny] (4): Devincire sibi aliquem beneficiis, Zwicęzić kogo fobie dobrodzieyftwy. *Mącz* [497]; Pátrz zálfię pogáńfkich krolow/ thák iákoś y wyłzfzey łlyfzał/ czym fobie wyciężyli poddáne fwoie. *RejZwierc* 45; *Calep* 303a; *SapEbit* B4v.

»sobie żádać itp.« = exoptare sibi *Mącz* [szyk zmienny] (16): *GroicPorz* i4, v, bb3; *Mącz* 257d, 440b; co fobie człowiek ieden od niey [natury] żédać może/ to wfzytko iemu dáta *GórnDworz* B7; Potym Kfiáżetá moźne żádałi fobie polubić krolewnę *HistRzym* 13v, 103; *KuczbKat* 350; *RejPosWstaw* [21³]; niech fie to z tobá ftnie cżego fobie żádałz *CzechRozm* 66v, 113, 250v; *WysKaz* 1; [...] fobie nabárzięty tego poźádaiać/ By z tego nic nie było *GostCast* 56; *SzarzRyt* C4v.

»sobie zebrać itp.« [szyk zmienny] (4): *RejKup* dd6v; á iákoź nam przyść ku tey miłóściwey obronie á opiece iego/ [...] iefli fobie tego pokornemi á wiernemi prósbámi fwemi nie wzebrzemy v niego *RejPos* 132v; *CzechRozm* 251v; ręce śćiágnę obie Ku niebu/ zebrać z góry cżáfów lepzych fobie. *GostCast* 20.

a. »sobie« zastępuje lub uzupełnia przydawkę „swój” przy rzeczowniku osobowym dopełnienia bliźszego a. dalszego (335): Niewiełż iż to zwierzę wfzyłcy chwalimy/ Zá Bogá fobie liczymy *BierEz* G2v; fyn bozy z wyecznołfczy połzwýwáczyl tą mylą panná matką fobyte *PatKaz* II 40; *LibMal* 1546/112; *SeklKat* V3; *Diar* 87; Chcełzli Bogu y fobie/ być przyiaciel práwy. *RejZwierc* 133; *BielKron* 98; *GrzegRóżn* 14v [2 r.]; A wnetki powyłzfzyli go fobie wfzyłcy krolem. *HistRzym* 101v; vftawicźnie tu fobie po fwey myłli ftrói thy náłłádowniki fwoie *RejPos* 331, 63 [2 r.], 139v, 167, 327; *BialKat* 66; *BielSat* G4; *BudBib* 1.Reg 2/35; *PapPran* Ff2; w czym nie Medyk/ ále káźdy fobie fęđzia bęđzie. *Oczko* 27v; *SkarŻyw* 70, 510; máiać z fobá y towarzyftwie Skirgáyla Xiaźę Brátá Włodzimirzowego rodzzonego/ á fobie ftryiecznego *StryjKron* 497, 125, 180; *CzechEp* 43; *NiemObr* 82; *ZapKościer* 1584/45v; *WerKaz* 275; *ActReg* 48; *GrabowSet* Yv; A ia świádkiem fobie wzywam Bogá ná dułżę moię *WujNT* 2.Cor 1/23; Bo narychley fię dobry w pychę vniešie/ iefli ftróžem dobrym fobie nie bęđzie. *SkarKaz* 352a.

W połączniu z „sam” (15): *BielŻyw* 51; *GrzegRóżn* Bv; *GórnDworz* Ee4v; fámichmy łá fobie dobrowolni łkaźce *RejZwierc* 262;

WujJudConf 23; *CzechRozm* 220; mordercę łamemu fobie być/ nie ielt to żádna cnotá *SkarŻyw* 29, 31, 364; gdyź on cokolwiek ma/ wfzytko ma od Bogá. A fobie łámemu [...] Bogiem nie ielt *CzechEp* 241, 41, 92, 241; *SkarKazSej* 666a, b marg.

Zwroty: »mieć sobie« [w tym: za kogo (29), jako kogo (1)]« = ktoś jest kimś wobec kogoś [szyk zmienny] (30): *MetrKor* 34/265, 37/2; *OpecŻyw* 1v; *BierRozm* 17; Item Czefłarz ye⁸⁰ M. Thvreczkii nyema mie fobie za flugę fwego ale za fina *LibLeg* 10/152v, 11/168; Niełzfćęłliwy łá [...] ktorzi fobie máia za bogy vczinięnie rąk fwoich *SeklKat* Ev, D3v; *Leop* 2.Reg 12/3, 1.Mach 2/65; *BielKron* 318v, [332²]v, 392v; *SarnUzn* G8; *RejZwierc* 49, 146; *CzechRozm* 4, 70v, 194v; *ModrzBaz* 20v; *SkarJedn* 33, 110; *SkarŻyw* 600; *CzechEp* 313; *NiemObr* 138; iłz nas newinne [!] fwoie Poddáne za Nieprzijacioli fobie małz *PapPran* E4v, F3v. Cf »mieć za żonę fobie«.

»(przy)sposobić itp. sobie [za kogo]« [szyk zmienny] (8): tho vczynyl them obiczayem ze ya za małzonką chcełz fzobyte społfobicz *LibMal* 1548/139; *KrowObr* 46v; thedy iá Márdocheus spobibił fobie za włáwná corkę [sibi eam adoptavit in filiam]. *Leop Esth* 2/7, Ex 2/10; *BibRadz* I 8c marg, II 133a marg; *Mącz* [267]; *CzechRozm* 150v.

»sobie wybrać itp. (a. wziąć)« [w tym: za kogo (107), kogo (67), kim (20), być kim (2)] = eligere sibi *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *JanStat*; sibi adoptare *Vulg*; accipere sibi *PolAnt*; adiungere a. cooptare a. deligere sibi *Mącz*; sibi creare *Modrz*; sibi recipere *JanPrzyw*; sibi assumere *JanStat* [szyk zmienny] (247): Zwierzetá niegdy Siem miały/ By fobie Krolá wybráły *BierEz* Kv, F3; przeto go teź bog vczęjil/ iłż go fobie ij fwé miłé matki opiekunem wybrál. *OpecŻyw* 5, 7, 88, 105v; *PatKaz* I 5; tą mylą panná fyn bozy [...] uybrál fobyte bycz matką *PatKaz* II 30v, 30v, 31, 32, 34, 35v (II); Iezu ienżes fobie dwanáfcie Apołtołow pokornych y nie vmięłthnych ale w wierze znamienitych wybrál. *TarDuch* B2v, A8v; bogdy oni [żurawia] leczá: wodza fobie obieraiá, ktoremu łá połłufzni *FalZioł* IV 25a, IV 27d; Zadnego fobie za przyiaciela nieobierz áz pierwey wzwiełż iáko fie pirwfłzim zachował *BielŻyw* 43, 90, 148; *MiechGlab* 53; yáko pana Mikolaya Nipłchicza, y pana Andrzeia Gnoienskiego [...] za exequatori sobie wziął y wybrál *MetrKor* 59/77; y vzrzál yłch yego zyemya nyebyerze thakowego lotra hołpodarem fobyte. *LibLeg* 11/167v, 9/50v, 10/152v; *RejPs* 117v, 214; *SeklWyzn* b3, e4; *HistAl* N2; *MurzHist* O2v; *KromRozm* III Kv; *Diar* 87; *GliczKsiąż* D8, N3v, N5v; *LubPs* I, S2 marg, dd4, ff2v; obrálimy cię fobie Pátroná przed ftholcem Božym *KrowObr* 172v, 46v, 217; *Leop* Ios 24/22, 1.Par 12 arg, *Esth* 2/15; *OrzList* hv; *LeszczRzecz* A6; Wezmę was fobie zá lud fwoy/ y bęđę Bogiem wáłzem *BibRadz* Ex 6/7, *Iudic* 14/20, 1.Par 28/6, *Iudith* 14/1, II 42b marg; gdy wzięłá brátá zá opiekuná á obrońcę fobie/ odpárlá nieprzijacielom. *BielKron* 301, 44v, 48, 50v, 70, 73 (30); *BielKronCies* Mmmm 3; *GrzegRóżn* L4; Ganimedes, Troyáńskiego krolá Syn barzo piękný/ którego bóg Iupiter fobie zá podczáłżego fwego wziął. *Mącz* 142c, 81c, 151c, 174c, 177d, 227a [2 r.], [267]a, b; *OrzQuin* S4; *RejAp* 78, 84v, 178v; *GórnDworz* M, Y3, Gg, Gg2; áby nas s thym milym á fwiętyym Synacźkiem fwoim połpołu wziął zá fynacźki fobie *RejPos* 21; iż przechadzaiá fie po miáłftecźkach onych żydowłkich/ [Jezus] przebiełá fobie zwolenniki fwoie *RejPos* 170, 3v, 61v, 66v, 89, 168 (II); *BialKat* 66; *RejZwierc* A2v, 45, 93v, 201; *BielSpr* 37v; *BudBib* 1.Reg 2/28, *Iudith* 14/1; *HistHel* B4v; *MycPrz* II C2; *WierKroc* Bv; *BialKaz* I4; którego [Mojżesza Józef Flawiusz] przypomina y zá świádká fobie bierze *CzechRozm* 126, 109, 163, 173v; chceá go iuz Bogowie s fwiátá/ Wzyáć fobie zá Ochmiłtrzá tám miedzy Boginie *PapPran* K2, Fv, Kv, R3, Tv, Hh2; *ModrzBaz* 75; *KochOdpr* B3v; Y kogoś obráł przyiacielem fobie. *KochPs* 92; *SkarŻyw* 62, 115, 227, 329, 357 (10); dla cżego teź byłáby rzecz niełufzna náłłádownáć ich zdánia w wybierániu Krolá fobie. *StryjKron* 667, 345, 512, 667; *CzechEp* 379; *KochWz* 137; *ReszList* 159; *KochPam* 84; *ArtKanc* B10, M11v, M15; *GórnRozm* A [3 r.], Av, M4v; *ActReg* 43, 49; Compromissarius – Roziemca, którego fobie dobrowolnie obie ftronie, wibieraiá *Calep* 229b;

OrzJan 26; *LatHar* 279; że po zefzciu náfzym z tego űwiáfá potomftwo náfz Męzczyńkfkiéy plci tylko/ á nie białá głowé máią miéć y wziáf fobie zá dziedzicá y potomká ná Króleftwo *SarnStat* 881; Biłkupá Lubuckiégo obie ftronie obieráią fobie zá Sędziégo. *SarnStat* 1073 *marg*, 8, 14, 18, 65 [3 r.], 117 (16); *PowodPr* 68; *SkarKaz* 489b [2 r.]; *CzahTr* C3, L4; *KlonWor* 59. Cf »wziáf (a. brać) *itp.* sobie za małżonkę *itp.*«.

»wziáf (a. brać) *itp.*, (po)ślubić *itp.*, miéć sobie za żonę (a. za ma(ł)żonkę, a. za oblubienicę, a. za małżonka, a. za męża, a. za oblubienica, a. za towarzysza)« = *accipere sibi in uxorem HistAl, Vulg, PolAnt; accipere sibi uxorem, ferre a. sumere sibi in uxorem PolAnt [szyk zmienny]* (51:5:3): *OpecŻyw* 5v, 6; *PatKaz* II 41v; *BielŻyw* 147, 154; Moy pan Crol ye⁸⁰ m yfz sdawna przyaczielem yefth C. Ianowy yefcze gdi sobye byl syoftrá ye⁸⁰ za małżonką pyerwłzá poyanl *LibLeg* 7/34v; Iako Alexander wziáf fobie za żonę [*duxit uxorem*] Roxánę dziewkę Dariuśa Cefarza. *HistAl* G5v, G2v, G5v, N2v; obrawłly ij foby za oblubyenicę/ ftał fye fnim yedno cyáto *KromRozm* II 14; ktory Kfiáfz chćiało fobie flubić zá oblubyenicę poflubił *KromRozm* III B2v; *GliczKsiąż* P7; Ale małż flotrę młodflá [...] weź iá fobie zá żonę miáfłto they [*sit tibi pro ea uxor*] *Leop Iudic* 15/2, *Ex* 2/21, *Ruth* 3/13, 4/10, 2.*Reg* 12/9; *BibRadz Gen* 6/2, 12/19, *Iudic* 19/1, 1.*Reg* 26/40, 2.*Esdr* 13/25, *Dan* 14/2; Krol Abimelech kazał przywieść przed fię żonę iego [*Abrahama*] Sarę/ áby iá miał zá żonę fobie *BielKron* 12v; wezmę cię zá mężá fobie á zá Cefárzá poddánym. *BielKron* 160, 4, 53v, 75v, 154v, 258v, 350v; tę yedno Kfiáfz chćiało fobie flubić zá małżonkę *HistRzym* 34v; dobrze by fię ftało żebyś tego to rycerzá Grzegorzá walecznego fobie zá mężá poięłá *HistRzym* 35v, 5 [2 r.], 35v, 108v; *RejPos* 42v, 223v, 320; *BudBib* c2, *Gen* 6/2, 25/20; *CzechRozm* 159, 161v; Obierz mię námilfza zá małżonká fobie *SkarŻyw* 151, 283, 486 [2 r.]; *StryjKron* 125; *KochSz* C; *OstrEpit* A3; *LatHar* 448; *SarnStat* 643; *WitosLut* A4v; chćiałem iá fobie brać zá oblubienicę/ y sftalem fię miłofnikiem vrody iey. *SkarKazSej* 658a; *PudlDydo* A3v, A4.

ß. »na sobiek: *podmiot jest obiektem działania zewnętrznego lub nosicielem stanu* (226): onbi lafkę nasche Czefarfká tak zachowiwyacz na sobye miał *LibLeg* 10/69, 10/69, 92v; *BibRadz* I 88d *marg*; *OrzRozm* Tv; *BielKron* 422v; Gdzye y Słofice y Miefiáf záfmić fię mułiáfłto/ [...] nie mogáf zdzierżéć ná fobie oney niewinney á fwiętey krwi iego *RejPos* [105], 248v; *CzechRozm* 19v, 228v; *KochPs* 103, 168; áfz fámí żołnierze proflili/ áby przefłtáf mogli/ czuiáf wáfłtze ná fobie ftrapienię [!/] niźli ná niey [*torturowanej*]. *SkarŻyw* 21; będzie miał ná fobie nie yedne ále fliedm/ ośm/ y dáley *bannicy*. *GórnRozm* I2v, I2v; *ArtKanc* F19; ániybýście ná fobie táfkiéy przymówki y nieflawy dlugo ćierpieli. *OrzJan* 18; Kláfwę nád rok ná fobie trzymáiącégo wina. *SarnStat* 898 *marg*, 9, 209, 226, 889, 896, 897 *marg*, 907; *PowodPr* 21; Ktorá [*srogość*] ácz fpráwiedliwą widziemy ná fobie *CzahTr* G4.

W połączeniu z „sam” (9): Co [*budzenie towarzysza*] mu fię zdáło przeciw miłofci bliźniego fpracowánego/ y w teyże nędzy ktorá fám czuł ná fobie/ áby go budzić [...] miał. *SkarŻyw* 75; ieźli człowiek fám ná fobie czuie. Tę pomftę *CzahTr* Kv. Cf *Zwroty*.

Zwroty: »na sobie doświadczyć *itp.*« [w *tym: sam na sobie* (3)] [*szyk zmienny*] (7): *FalZioł* IV 38b, V 4; *KwiatKsiąż* H4; Czegom teź y ia fám ná fobie włáfny experientią doświadczył *StryjKron* A6; *NiemObr* 172; Doświadczy teź fámí ná fobie: day Boże/ áby nie ták częfto: ále/ záifte doświadczy. *KochFrag* 47; *CzahTr* C2.

»na sobie dozna(wa)ć *itp.*« [w *tym: sam na sobie* (3)] [*szyk zmienny*] (15): Niegdy niemoczni ten obyeczay mieli, lekarzow pofluchać [...] á przefłto pomoc ich lekarftwa na fobie znali. *BielŻyw* 139; *LubPs* T3v; *GórnDworz* M6v; *RejPosWstaw* [41⁴]; káfdy wierny nie tylko tego ná fobie doznawáf ma/ że nim űwiáf gárdzi *CzechRozm* 250, 225v; *ModrzBazBud* ¶5; *SkarŻyw* A3v, 580; iáko tego fám zły Saul ná fobie teź doznał. *CzechEp* 9, *2v, 10; *WerGośc* 215; *VotSz* C; Niechcáf ná fobie vznáf przypadku táfkiégo. *GosłCast* 33.

»mie(wa)ć *itp.* na sobie« = *habere super se Vulg [szyk zmienny]* (19): Mam ná fobie wiele grzechow *RejKup* f2v; *RejWiz* 62v; *Leop Lev* 19/17; *BielKron* 247v; Teneri voto, Slub miéć ná fobie. *Mącz* 446c, 321b; *RejAp* 26; *RejPos* 107; *RejZwierc* 269v; był duchem; ktory tylko miał ná fobie podobienftwo ciáfá *CzechRozm* 39, 49v, 77; *KarnNap* C4; *ReszPrz* 79, 80, 84; *Calep* 262b; *WujNT Act* 21/23; A ty przedfié poftáfwę małż fmutną ná fobie *WitosLut* A5v.

»na sobie (od)nosić *itp.*« [w *tym: sam na sobie* (1)] = *accipere sibi, portare super se PolAnt; in semetipso recipere Vulg [szyk zmienny]* (149): Ikałń wieczne⁸⁰ potępienia ná fobie nióf *MurzHist* O4; *KromRozm* III O6v; *Diar* 57; *DiarDop* 119 [2 r.]; Stáftheczność wiernych [...] y czo zá wefele zá to ná fobie odnofzá. *LubPs* V4 *marg*, A5, *Ev marg*, O *marg*, T2, Z2, dd6 *marg*; tę winę y tu ná fobie odnofi/ iz fye sftawa krzywoprzyfłyczá *GroicPorz* c2, c2, g4v; ktory fię fprzećiwiaíá/ Sáf Boży ná fobie poniołá. *KrowObr* B3, B2v; *RejWiz* 88; *BibRadz Num* 30/16, *Prov* 9/7, 12, *Mich* 6/16, II 143d *marg*; *BielKron* 199v, [332²]; Wróćiefz teź Antykryftowi Rzymkfkiemu Tytuły té iego/ nie noście ich ná fobie *OrzQuin* K, N2, Aa3; wołáf ná wierne fwoie/ áby wćiekáli z miáfłá teź á nie noflili ná fobie gniewu iego. *RejAp* 122v, 163v, 164; iuz niemáią s tho flity/ áby ták wielki ciężar wielmożności/ znieś ná fobie mogli *GórnDworz* Gg6; *RejPos* 7, 33, 57 [2 r.], 63, 89v (34); *BialKat* 233v; *BielSat* Gv; *HistLan* E2, F2; *KuczBKat* 225; *RejZwierc* 42, 56, 85, 87v, 126, 166; *WujJud* 9v; mileżéć będzie/ bo ponieśie ná fobie. *BudBib Thren* 3/28; bo bym thego nie rad widział/ czegofmy fię ná fobie doflie náodnofili thych przefłtłych czáfow *MycPrz* II A4, II B[3]v; *BialKaz* M2v; Co záś trudno mowić ma ten/ ktoryby teź ná fobie nie noflil co Steffan noflil *CzechRozm* 198, 30, 81, 91, 182, 218v (16); wyieźdzáią przeciw nieprzyácielowi/ niófzáf [!] ná fobie pláfz á nárzekánie pofołptwá *ModrzBaz* 102v, 7, 23, 95; *KochPs* 50, 110; ták fię wczuł wolnym/ od wlfzytkiego zápalenia zley żáfzey iákoby práwie plci męfkiey ná fobie nie noflil *SkarŻyw* 211, 482, 502; *CzechEp* 13, 20 [2 r.], 21, 23, 24 [2 r.], 25, 165; *NiemObr* 3, 160; *KochFr* 98; ktory niewinnymi będáf ćierpieli/ y niewymowne ná fobie odnofili krzywdy/ wćilkí/ vragánia/ morderftwá *ReszList* 150; *WerKaz* 296; *ArtKanc* B6v; *Phil* Q2; *WujNT Rom* 1/27; *SarnStat* 189, 190, 495, 606, 610 (12); *SiebRozmyśl* C2, E3, Gv, H2, I2; *GrabPospR* M4; *VotSz* D2; zá co teź tákoweź karánię. [!] Odniefli niebożetá dźif fámí ná fobie *CzahTr* H, C2v, G2v; my co fię rodźimy/ Część dobręgo/ dwie złęgo ná fobie noflimy. *GosłCast* 36; *KlonWor* 77.

d. »sobiek: *przy czasowniku niemającym rekcji celownikowej, nie zmienia sensu zdania (nie jest odpowiedzią na pytanie: „komu?”, „dla kogo?”)* (292): w oddánye nych fye sftaná foby zgorflonemi *LubPs* Q; A co inego one krzyki náfze fobie miéć chcáf/ gdy ták wołamy ná Krolá/ [...] *OrzRozm* C4; miefzkáli v nich piéć dni y podfrymarczyli fobie fnimi. *BielKron* 448; Ego prior hunc locum occupavi, Iam tu fobie pierwey záfiadł. *Mącz* 258c; In re aliena insolens, Ná cudzym chlebie fobie rofpycha *Mącz* 399a; wfzythko fię fobie fmieiał/ z podziwieniem fię kocháiącz w thák ofobnym [...] fwym przymiocie. *GórnDworz* N2; iz on iuz fobie triumfowáf będzie *RejPos* [249]; Azáfz fobie nie máią onych nadobnych przechadzek po fáfkoch po ogrodkoch fwoich? *RejZwierc* 32v; A teraz fobie teź chcę iuz być ná fwobodzie. *RejZwierc* 271v; *WujJud* 259; Oftrzegáyiefz fię fobie [*Cavete vobis*] ábyście nie zápomnieli przymierza z Iehowy Boga wáfzego *BudBib Deut* 4/23; duźá káfżdego krzyżéć będzie fobie [*vociferabit sibi*]. *BudBib Is* 15/4, *Deut* 12/19; Ludzie sobie nadmogli [= *zubożeli*], wyciągnęli fię wielkimi kosztami *ActReg* 134.

W połączeniu z sam (3): że nic zá dobrá rzecz niepołiczáią/ Chybá ono weźem fámí fobie fię kocháią [*nisi quod placuit sibi ducunt*] *ModrzBaz* 134v; *MWilcHist* E3. Cf »sobie poczynać«.

Zwroty: »sobie odwáżyć« = *odwáżyć fię [szyk zmienny]* (5): Skaⁿderbeg odwáżył fobie áby fię z Turki potykał *BielKron* 250v; *StryjKron* 502; *ArtKanc* S3v; *KlonFlis* C3v; Ach coź tákich Iudaźw w domách y fzpítálách, W kościelech ná Ratufzách y w

Książęcych falách: Nie będąc ich miánował: lecz fobie odważę, Iż ich wytknę przed światem y pálcem pokażę. *KlonWor* **2.

»omieszka(wa)ć itp. sobie« [szyk zmienny] (6): iego miłofc pan twoy wten czas iádac wdrogę wołał fobyie zmieffkác á mnie zblótá wyrwác. *March¹Wiet* Av; *RejKup* x6; Izali wy ich czekác bédzicie ázby dorolli? omieffkáváiac fobie idz zá muž? *BibRadz Ruth* 1/13; *RejPos* 275v; Nie omieffkaway fobie czáfu wefołego [Ne defraudes a bona die] *BudBib Eccli* 14/14; *GórnRozm* Iv.

»sobie poczynać (a. począć)« [w tym: sam sobie (I)] = *agere Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*; *facere PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*; *se gerere PolAnt*, *Modrz*; *operari Vulg*; *curare a. dare a. praeberere se Mącz*; *gerere Modrz* [szyk zmienny] (236): ieflize to czo mażf tobie staczyć niemoże, tedy ty fkomnie fobie poczynay aby temu staczył czo mażf. *BielŻyw* 49, 43; Prorok [...] mowi ku pánu iż on nic lam fobie bez niego począć niemoże *RejPs* 207v, 164; *RejJóz* E, P2v; *LibMal* 1548/145v; *RejKup* f3; *MurzHist* M3, T2; *MurzNT* 61 [2 r.]; *BielKom* B8; *GliczKsiąż* Av, K7v, O4v, P6, Q2; *LubPs* G3, ee, i4; *Leop* Gen 31/28, 2.Par 32/7, 1.Mach 2/64, 2.Mach 12/14; *RejZwierc* 42; *BibRadz* Gen 31/28, 1.Reg 18/5, 14, 15, 2.Reg 24/10 (12); Oftrzegáá ie [Medea Argonautów] áby fobie w tym roftropnie poczynali/ chcáli w cáłości zdrowia fwego zoftác. *BielKron* 54v, 26, 58v, 65v, 67v, 68 (33); Turpiter se dedit, Sromotnie/ głupie á nietráfnie fobie począł. *Mącz* 91d, 19a [2 r.], 55a, 79d, 84a [2 r.], 119c (31); co fobie my poczniemy z Koronácýá Królewfká? *OrzQuin* V3, R3, S2; gdy kto fobie w czym dobrze pocznie/ chwalić tho ma [dworzanin] fprzyázliwie *GórnDworz* N3, Dv, Ev, E2, E4, E8v (26); *RejPos* 191v, 207; *BielSat* N3v; *HistLan* C3v; iż [...] Alcion ták bárzo fobie mężnie ná hárcu pocznal/ że ich kilka zboldł *RejZwierc* 153v, 116, 257v; ná tym wiele nalezy kto vmie fobie pocznác w ciągnieniu y ná przeprowawaniu przes trudne mieyfcá *BielSpr* 7, 6, 10, 13v, 16, 22v (14); *BudBib* Gen 44/5, 2.Par 16/9, 2.Mach 12/11; *MycPrz* I A4v, II A3v; *Strum* O3v; *CzechRozm* 22, 77; *PapPan* H2v, N, Z3, Ff3, Ff4v, [Hh5]; ináczey fobie trzeba pocznác przeciwko Vliffełowi [...]: á ináczey przeciwko Aiáxowi *ModrzBaz* 112v, 3v, 8, 15, [16], [16]v (20); Cożem ia miał począć fobie/ Iedno głos podnieść ku tobie? *KochPs* 41; *SkarŻyw* 70, 208, 298, 470, 572; *KochTr* 12, 22; *MWilKHist* Dv; *CzechEp* 54, 98, 298, 378, 407; *KochFr* 128; *KochWz* 140; *BielSjem* 19, 21, 30, 40; *KochTarn* 74; *PudlFr* 49; *ArtKanc* S4; *BielRozm* 28; *GórnRozm* Kv, L3v; *ActReg* 15; *Calep* 530a, 573a; *Phil* N2; *GórnTroas* 70; *LatHar* 112, 134, 136, 145, 268 (9); *WujNT* Act 9/28, 14/3, 1.Cor 16/13, 1.Thess 2/2; á przedsię gdy do prákyti przydżie, nieumieią fobie przed fadem począć *SarnStat* *5v; *PowodPr* 63, 69, 70; *KlonWor* 8; *PudlDydo* A4.

»sobie postępować itp.« = *gradi Vulg*; *procedere Mącz* [szyk zmienny] (21): ktory poftępuje fobie mądrze/ ten bédzie chwalon. *Leop* Prov 28/26; Vide ut incedit, Bá bácz yákoć fobie poftępuje. *Mącz* 494a, 44c; *GórnDworz* N6; *HistLan* D2, D4v, F3v; *PapPan* Q; *ModrzBaz* 8, 75v; *BielSjem* 26; *GórnRozm* F3; *ZawJest* 28; *ActReg* 147; *Phil* Q3; *GrabowSet* Bv; *OrzJan* 67, 131; *SarnStat* 1292; iáko fię fądu Bożego boię/ ieflim co boiázliwie/ nieroftropnie/ niedbále fobie ná tym wielkim powołaniu poftąpił *SkarKaz*)(3v; *GostCast* 18.

»przez(y)wać (a. zwać) sobie« [szyk zmienny] (3): Wzywał przewrotná żone kfobie Fortuná iá przezwał fobie. *RejKup* d5v; *RejPos* 197; *RejZwierc* 93v.

»sobie usłyżeć« [szyk zmienny] (5): *RejJóz* D3v; *OrzRozm* I2v; *RejZwierc* 90v; o to trzy kroć Páná profil: ále vflýżal fobie: dofyć mażf ná fáfce moiey *SkarŻyw* 196; *WujNT* 69.

B. Podmiot ujmowany jest jako obiekt fizyczny (2035):

a. Obiektem działania podmiotu jest jego ciało (też część ciała); też w kontekście przenośnym (517): Iac bych rázow fto fobie dał/ Nie bédę wždy od nich ftekał *BierEz* N3, N4v; płókać vftá tym octem/ bolefc zębów vfmierza ciepło tym płóząc fobie *FalZioł* I 46c; ktory by człówiek wyfechtł żeby na fobie ciała niemiał [...]

FalZioł I 115d, IV 7b; *BielŻyw* 46; *GlabGad* I5; *RejPs* 169v; *RejJóz* F; iż oczy pátrza/ nye fobyie tylko/ ále y rękám/ y nogám/ y vftom/ y wflýtkyemu cyátu *KromRozm* III F7; *LubPs* I2v; Abowiem iáfzczurká fámieć gdy fye s fámicá fchodzi/ głowę fwoię w iey vftá włoży/ ktorá potym fámicá w fobie vgrzyzie *GroicPorz* II3; *Leop* Eccli 13/2; *BibRadz* 2.Mach 14/43; dał mu s fiebie fzáty fwoie. *BielKron* 65v; cudni by byli by fie nie fzpácili ná twarz/ to iefť czyniá fobie dżiury [...] á w ony dżiury kládá kámienie kofztowne *BielKron* 445, 94v, 107; Illidit caput parieti, Dal fobie w łep o fciáne. *Mącz* 182d, 275d [2 r.]; *RejAp* 154; weźmi ná fię tákowá tarcz wiáry *RejPos* 180, 33, 71v, 106; *BialKat* 328; Abowiem ciáło náfze iefť fobie czáfem wielkim przyiacielem/ á czáfem też wielkim nieprzyiacielem. *RejZwierc* 165; áni żadney przyprawy nie ma/ czoby ná fię czáfu oney nienádżielzney potrzeby ná fię ['] włożyć miał. *RejZwierc* 166, 113, 165; *BielSpr* 45, 65v, 71v, 72; *BudBib* Am 6/13; *SkarŻyw* 207; Bom ia lam ieden zoftał z téy družyny/ Co pociągáli ná fię téy pierzyny. *KochFr* 27; *KochPieś* 5; *Calep* 1038a; prozno oko z fiebie Lzyby toczyło *GrabowSet* D4v, K4, Q2; *OrzJan* 33; *WujNT* 67; *WysKaz* 32; *WitosLut* A5; Drugi zá fтары żoraw fześci wládził ná fię *KmitaSpit* C5v, C2v; *SkarKaz* 123b; *VotSzl* A2v; *KlonWor* ded **3v.

W połączeniu z „sam” (3): *RejPos* 281 [2 r.]; Abowiem Rzecz-popolita iefť/ iákoby iedno zupełne zwierzęciá ktoregokolwiek ciáło/ ktorego żaden człónek lam fobie [sibi soli] niesłuży/ ále [...] *ModrzBaz* 3.

Zwroty: »na sobie nosić itp., wlec (a. włóczyć), mieć« = dźwigać (też przen) [szyk zmienny] (52:2:1): Człówiek fтары w iedney dobie/ Nioff drew brzemie z fáfá ná fobie *BierEz* I3v, B, S3v; w pi(ą)tek poniofá na fobie krzyż cięffki *OpecŻyw* [79]v; *BielŻyw* 72; *LibMal* 1551/165; Ia czo moge yako profłak Włokę nafobie nieborak. *RejKup* t6v, v4, v6, x7, aa6, Bbv; *GliczKsiąż* F6v; *Leop* 3.Reg 10/2; iż im dopufzczono wolno wynidz co ktory ná fobie moze zánieść to iego *BielKron* 316; przez gory do inney rzeki łodzie ná fobie przienieli. *BielKron* 337v, 77, 318v, 450 [2 r.]; Turriti Elephanti, Słonie wieżę ná fobie nofzaci. *Mącz* 470; kthorzy chwalili obraz bestyie á nošili ná fobie piátno iey. *RejAp* 131v, 116, 129; *GórnDworz* R6v, Ee5v; *RejPos* 32v, 49, 152v [2 r.], 252, 254, 297v; *RejZwierc* 169v, 170; *WujJud* 166; Czego potrzebá temu ktoby ná fobie chciál przyftoynie krzyż Chrifłufow nofić. *CzechRozm* 226v marg, 226v, *2; *SkarŻyw* 527; *CzechEp* 65; Ten lam tylko/ moze to budowanie/ to iefť/ zbor wżytkich wierzacych ná fobie znieść *NiemObr* 33; *ReszList* 180; *PudlFr* 20; *ArtKanc* D11v, D17v, D19v; Gestor – Ten ktori na fobie nofzy, nolicziel. *Calep* 453b, 1118b; *GrochKal* 25; *SiebRozmyśl* I3v, I4; *KmitaSpit* C5; *SkarKaz* 5b; *CzahTr* L3.

»na się wziąć, podźwignąć, założyć« = *podnieść, zarzucić na plecy lub ramiona* [szyk zmienny] (6:1:1): On więc kożf ná fię podźwignął ['] *BierEz* B, B; Delphin przyplýnał/ Kiedy go [Ariona z okrętu] wyrzucili/ ten go wnet ná fię wzyał. *RejZwierc* 119; *BielKron* 75, 119v, 463; *RejZwierc* 65; *CzechRozm* 231.

»na sobie (stępić)« (2): Ná ktorá [stolicę carogrodzká] [...] nárzeka [...] Papież Leo: Iefzcześ/ powiáda/ vrodzona nie byłá/ gdy mátká twoiá (fłolicá Rzymfka) [...] okrutniki tyránny rozlewáním krwi fwoiey zwyćiężyłá/ y żelázo ich ná fobie ftepiłá *SkarJedn* 388; *SkarŻyw* 3.

»na sobie (za)dzierzeć itp., (za)trzymać itp., dźwigać, hamować, zastanowić, zawiesić« = *powstrzym(yw)ać atak* [szyk zmienny] (11:7:1:1:1:1): [...] zoftáwiwfzy ná brzegu drugie Rycerftwo z okręty/ áby lud Afrycki álbo Turki ná fobie hánowáli. *BielKron* 192; Páwel Iafieñki zoftał ná Nitrze ze thrzemi tyfficy ludzi/ aby ná fobie lud Mátyafzow záwiesił. *BielKron* 395, 315; *Mącz* 448b; Chwałá Leonidę fwého Grékwie/ który tylko ze thrzemi fty ludzi dżierząc ná fobie wżytki Perfyánkié Woyfká *OrzQuin* R2v, R2, R2v, R3v; *BielSpr* 5v, 9, 26v; Ktory [Kokles] trzymał nawáñość ludu niemátego/ Ná fobie *PapPan* F3v, Gg2; *ModrzBaz* 103v; *StrykKron* 527; *NiemObr* 33; *Phil* C; ktoré [pañstwo tureckie] bráćia

wąfzy na fobie dźwigaią *OrzJan* 47, 40; *SarnStat* 131; *GrabPospR* N2; *PowodPr* 20.

»z siebie złożyć (a. składać), zjąć, zrzucić« [szyk zmienny] (3:2:1): Ziął z siebie kofz y pośiedział: Potym go ná fie záłożył *BierEz* B, 13v; *BielKom* D8; *Leop* 2.Reg 15/24; *BibRadz* Gen 24/46; ftánąwfzy tákże pod drzewem w cieniu zrzucił s fiebie ono brzemię dREW *RejZwierc* 170.

a. *Zastępuje lub uzupełnia przydawkę „swój” przy dopełnieniu (najczęściej biernikowym) będącym nazwą części ciała* (367): *MetKor* 26/62; niechcelzi ná dol sftąpić/ [...] By fobie nog nie vziębił *BierEz* S4, S3; *OpecZyw* [79]v, 107v; *ForCnR* E2; Tenże też firop iest dobry na paraliż ięzyka/ płoczając nim fobie vfta *FalZioł* I 15a; tą wodką gdy ktory męzczyzna będzie fobie wymymał [!] członek tajemny/ fwierz oddała *FalZioł* I 137a; rozmoczywfzy w thym chufteczkę przyłożył fobie na skronie/ boleść głowy vfmierza *FalZioł* III 11d, 2a, 9a, 14c, 16d, 18d (110); Przeto niektore biale głowy farbuią ie [brwi] fobie aby fie vkażały tim ftroynieyfe *GlabGad* N4v, O6; *March*² D; *WróbZolt* E2; *LibMal* 1543/75v, 1544/89; *RejRozm* C, 12v; *RejKup* h7, k3, l2, cc3v; *KromRozm* I C2, M2; *BielKom* E3v; *Diar* 36; *DiarDop* 112; *GliczKsiąż* B5v, C7v, E8, M8; *KrowObr* 87v; *Sápi/ Chrapye/ á káfze/ ná brzuch* fobyie pluie *RejWiz* 93, 4v, 15v, 16, 30v, 38v (19); głodem wyzdychaią/ á będą fobie żrzec cíało fwoie [manducabunt carnes suas]/ y krew będą pić *Leop* 4.Esdr 15/58; zátkáli fobie vffy [continuerunt aures suas]/ á iednostáynie fie nań [na Szczepana] oborzyl *Leop* Act 7/57, *Deut* 6/8, *Ruth* 3/4, *Ps* 106/42, *Prov* 7/3, 21/13; *OrzList* f4v, h2v; *RejFig* A6v, Bb2, Bb4, Cc2, Cc7, Dd6, Ee; Nábrał [Ikar] s ptáfzych fkrzydł pierza/ y wołkiem ie sprawił/ Potym ie fobie do rąk/ miałto skrzydł przyprawił. *RejZwierc* 116v, 15v, 20v, 117v; *BibRadz* 4.Reg 18/21, *Iob* 21/5, *Prov* 3/3, *Ez* 5/1, *Tob* 2/10, II 77a marg; *OrzRozm* C4v, E2, F4, G2, N4v; gdy komu Hofpodar każe fobie gárdło vrznąć/ veżyni to wneth. *BielKron* 429, 10v, 16, 58, 63, 97v (28); *Mącz* 7c, 128b, 136d, 286d, 328d (9); *Prot* D3; *OrzQuin* L4v; wložze fobie w gárdło dwa pálcá co nadálej *SienLek* 16, 35v, 66, 67v, 71, 72 (26); *LeovPrzep* A3; *RejAp* 79v, 136v, 168v [2 r.]; włożywfzy fobie powroz ná fzyię/ zákłádał go ná bálkę/ rzkomo fie chcąc obieśic *GórnDworz* T6, Gv, G6v, k2v, L8 [2 r.], P4 (11); *HistRzym* 92v; *RejPos* 56v, 170v, 207, 226, 297 (8); iáko krowá o fwięty m ianie gdy s polá przydzie á brzuch fobie nádmie. *RejZwierc* 142, 24 [3 r.], 28, 41, 45 [2 r.], 61 [2 r.] (25); *WujJud* 8, 33v, 204v; *BudBib* Ps 57/4[3], *Sap* 8/12, 2.Mach 14/43; *HistHel* C4, D2; *CzechRozm* 34, 101v; *ModrzBaz* 45v; Mną fobie gęby dworni wymywáli Dármoiadowie. *KochPs* 49; *SkarŻyw* 63, 161 [2 r.], 162, 319 [2 r.], 321 (10); *CzechEp* 56; *NiemObr* 37, 138, 144; *ReszPrz* 52, 111; *WerGość* 235, 242; *KochPieś* 21; *PudlFr* 73; *BielRozm* 4; *GórnRozm* H3; *PapRUp* D3v, L3v; *Lathar* 567; *WujNT* 393, *Act* 7/57, 18/18, s. 474 [3 r.]; *JanNKar* E3; *SarnStat* 484 [2 r.]; *VotSzl* Bv; *CiekPotr* 76; *CzahTr* L2; *KlonWor* **3v, 19; Okryi cienkiem rąbeczkiem czarną głowkę fobie. *ZbylPrzyg* B3, A2, A4v [2 r.], Bv.

W połączeniu z „sam” (6): *RejWiz* 57v, 93v; iefzcze nam tego niedoftáie/ ábyś ty Krolu rękę fiwą fam fobie zámknął/ áby tá Koroná twojá [...] mizerną Koroną/ y opuściáją we wfzem Krześcijánftwie fámá zoftáła *OrzRozm* C4v; *BielKron* 61v; *CzechRozm* Av; thákowá boiażń w fobie miał/ ze fam fobie rospalonym wągłem wlofy opalał/ boiać fie brzytwy y nożyczek bárwirzkich. *Phil* P3.

Zwrot: »sobie z palca wyssać» (3): *KromRozm* I O4; *KromRozm* III E5v; pewnie fobie z pálcá ták zgoła Hiftoriey niewyzláli *StryjKron* 59.

b. *Obiekt ujmowany jest jako całość [w tym: z podmiotem nieżywoym (14)]* (78): tzaluiąutz ij oblapiaiątz k fobie go przitulila *OpecZyw* 15v, 86; Theż Srebro żywe iest takiey wlofnoci iże barzo ciężkie rzeczy na fobie znofi *FalZioł* III 35b; Słoniowie tedi [...] wielkofć ludzi y zwierząt fobą potarli. *BielŻyw* 159; gdyż zadek á biodra fą tłuſte, przeto też vdy nieiako im fą przyrownane,

bowiem byłaby rzecz gruba gdyby cienki członek nofił na fobie tłuſty á miálfzy. *GlabGad* F3; gdy kto chce nieczo grubfzego na iakiey tłuſtoſci fmażyć, tedy ona tłuſtoſć odpod będątza gdy fie roſtopi, ſpufzcza za fobą grubfzą rzecz ktora była na wierzchu *GlabGad* G5; *RejRozm* 398; Equitem excutere equus dicitur, Zrzucić z fiebie yezdca. *Mącz* 339a, 338d; iż kto w tych rzeczach ktore fobą czynimy/ iáko ieft iázdá/ gonitwá/ fzermowanie/ y ine ćwiczenia [...] *GórnDworz* E6; Filary kfálthowne trzymáią ná fobie w kofciech wyfokie fklepy *GórnDworz* L16v, P3; nawalności wzięwfzy okręt ná fie/ náczęły im iáko pią miotáć *HistRzym* 11v; przyſzedfzy do domu vderzylá z fobą o ziemię *HistRzym* 18v, 11v [2 r.]; *BialKat* 26; hárcownicy przed fobą mieć/ áby ták zákryli fobą wfzytki vffy zádnie *BielSpr* 26v, 74v; *SkarJedn* 300; *Calag* 438b [2 r.]; *StryjKron* 26; BLufzczu [...] Powijay fobą mieſce ná wfze ftromy/ Ná ktorym leży mąż nienágáiony. *KlonZal* Dv; *GórnTroas* 70; *JanNKarGórn* G4; *SarnStat* 550; Tych [którzy przyszli na pomoc] ftzaly piorolotne ná ſię rozebráły *KmitaSpit* B2v; *GostCast* 60; Wnet fámodzielná komięg robotá/ Z fiebie [węze] vplotá *KlonFlis* E2; Brdá fobą Wiſę wfpiera ná pulnocy *KlonFlis* G2v, C2v, E3v, Gv; *SapEpit* [B2]v; Vpláta fobą [smok] nogi [ſlonia] węzłami dżiwnymi *KlonWor* 75, 75.

W połączeniu z „sam” (1): iák žená/ gdy męzá bijá/ fámá go fobą záfławia? *WerKaz* 304.

Połączenie: »wszystek (a. wszystkim) sobą» (2): Lew mu ręce oblizował: Wfzytkę wdzięczność vkázuiać/ Wfzytkim fobą iáko mogąc. *BierEz* Q3v; kiedy dobrá páni czeogo ták wiele ná twarz nákládzie/ iż fie zda iákoby byłá w máfzkárze/ [...] áni fie obeżrzy/ chyba wfzytká fobą *GórnDworz* Gv.

Zwroty: »pochutnywać itp. sobą» [szyk zmienny] (9): *BielKom* F4; Gestio, Wefełę fie/ pochutnawam fobą od wefela. *Mącz* 145a, 144d; ále też y w taniec kiedy [białogłowa] puydzie [...] nie zda mi fie/ áby ochotę zbytnią/ zarkiem fkokiem/ pochuthnywaniem fobą/ pokazowác miałá *GórnDworz* X3v, L8v; *Calag* 457a; *KochPs* 50; Wfzákoż gdzie moze/ fmiechem ná pokrywa/ A fobą przedfię nédznik pochutnywa. *KochSz* C2v; *ActReg* 65.

»sobą robić itp., [odprawować]« = *odrabiać osobiście* [w tym: sam sobą (1)] [szyk zmienny] (3): áby we złá drogę żaden ſprzeżáiem nie robił: ále ná ten czás fam fobą ma robić *GostGosp* 28, 42; Bo Kmiotáfzek vbogi/ vftáwnie do dworá: Robi fobą y bydłem áże do wieczorá. *KlonWor* 77; [Winni robić zagrodnicy dzień w tydzień sobą, tloki 3 winni wyrobić sobą do roku *LustrMaz* I 77, 45, 47, 65].

a. *»sobą» Całość połączenia jest odpowiednikiem czasownika zwrotnego (innego niż bezpośrednio zwrotny) [w tym: ruszać sobą itp. (14)]* (26): *FalZioł* I 116d, V 18d; *OrzRozm* Q4; Przyſzli [Filistyni] chcieli go [Samsona] poimáć/ trzañną [lege: trząsną] fobą/ opády z niego powrozy *BielKron* 52, 52, 70; Indiverſum curvari, Przegibáć álbo chlufťáć fobą y tám y fám. *Mącz* 75b, 141b, 144d, 161c, 352b; A iż pan Kriſtus [...] nas [...] w żywocie záchowywáć raczy/ á dawa nam fobą ruſzáć/ y być *RejPosWiecz*² 91; *GrzegŚm* 3, 51; *HistLan* B2v; *RejZwierc* 101; *BudBib* Sap 13/19; *Oczko* 20v; Przydzie też potrzebá iáka/ dopiero wiercieć fobą będzie/ áno trudno/ kiedy fię nie maſz do czego rzucić. *WerGość* 235; Więc fobą ták gwałtownie o ziemię rzuciá *GórnTroas* 74; *WyprPl* Bv.

W połączeniu z „sam” (2): kthory [jeździec] [...] fam fobą z lekká/ iáko koń ſtápi hyba *GórnDworz* E8v; Sámá fię fobą wiezie gawiedź oná [tj. węze]/ Splotfzy fię iáko więc ná polu broná. *KlonFlis* E2.

aa. *Z podmiotem nieżywoym* (3): ktoraż to [dzwonnica] iako fie dzwony chybały też tam fobą ruſzáła. *BielŻyw* 123, 124; Vibrare dicitur mare. Trząść/ miekceć á fśnać fie álbo też miotáć fobą *Mącz* 492d.

c. *Obiektem działania jest powierzchnia ciała lub przedmiotu [w tym: z podmiotem nieżywoym, często oznaczającym roślinę* (28)] (359): Ty niewiaſty ktore ciężkie czo zdiatkami chodzą:

przywieszuią go [rybę echynusa] do siebie *FalZioł* IV 34c; przydzieiā cżym dobrze ciepłym aby sie pocił/ aby z siebie pot ocierał. *FalZioł* V 69v, IV 28c, V 94; [...] przykładaiąc k fobie rzeczy ciepłych, ia[ko] fā szuby, pierzyny *GlabGad* F6v; *LibMal* 1544/86v, 1545/102v; Wnet vkaże nā fobie [księżyc] lżpetnā ciemność frogā. *RejWiz* 145, 68v; *Leop Lev* 19/28, 1.*Mach* 3/3, *Ioann* 9 arg; [*Deda*] przyprawił fobie lkrzydłā y fynowi Ikārurowi z wołku ā s pierza/ wylecieli wirzchem precz. *BielKron* 23v, 34v, 67, 263, 319v; *Mqcz* 509a; *Prot* B2; Albo niech weźmie fādłā geśiego/ kāczego/ kokofzego/ zāgrzawłzy/ niech fobie māże *SienLek* 114, 133, 146v; Coż thy zwirzethā czyniā: Oto słuchay: Iż mīāi mieć wfzędę oczy y lkrzydłā około siebie. *RejAp* 50; *RejPos* 172; ā on idzye nāwiefzawłzy dziwnych płtrych chobotow około siebie *RejZwierc* 53; Bo by temu frāłunek mogł co pomoc/ pewnieby gi fobie kādzy rādżey miāfto plaftu przyłōżył *RejZwierc* 152, 57v, 73v; *BielSpr* 5; *SkarŻyw* [197]; *SkarŻyw* 570, 580; Boć duch niema ciālā kości Iāk mnie mieć widziēie wfzytcy. (*did*) Będzie po fobie pokāzował. (–) A to fobie obezryczyēe *MWilKHist* K4; A gdy dorōściēfz [*bluszczu*]/ gdy bēdziefz nā fobie/ Nie ftoy iāłowo/ zāwiefzay po fobie Wdźięczne blufzczōwki *KlonŻal* Dv; Iey śliczne lice wfłtydem wdźięcznie sie promieni/ Y nā fobie to białā to czerwonā mieni Bārwe *WitosłLut* A5; Zādrzawłzy/ do siebie go przyćifnāc myśliā. *GosłCast* 59. [*Cf a.* »(roze)drzeć nā sobie odzienie« *RejWiz* [197]].

Zwroty: »mie(wa)ć itp. nā sobie, po sobie, około siebie« [*szyk zmienny*] (59:3:1): nevosus. Eyner der mol an ym hat. Ktory znāmyē ma nā foby. *Murm* 64; [*Prześlka*] Iefth ziele oftre ā cżłonki ma pofobie *FalZioł* I 35d; Też ktory by cżłowiek miāł Cancer wrzod albo thrād nā fobie/ vwarzywłzy *Epitimu*^m s polnā rutā/ [...] tego sie napijāc *FalZioł* I 50b; prēt pełen roždżek latoroflech ['] około siebie mīāc *FalZioł* I 64c; KRwawnik [...] ma nafobie liſth barzo drobny a geſty. *FalZioł* I 80c; PŁocicza [...] Lułkę białā ma nā fobie *FalZioł* IV 41d, , I 62d, 68d, 93c, d, 100c (32); *GlabGad* E7v; iefzczē tam fā dwa znamienite koſcioły/ [...] mīācz nā fobie nie ktore blachy pozłōczone *MiechGlab* 6; *KromRozm III* L7v; *BibRadz Ez* 39/4; Pierze ma [*struś*] w ognie wielkie y cudne/ āle po fobie miēkkie. *BielKron* 271, 269, 446v; *Scutulata vestis*, Słoyerzowāta fuknia/ to yefł krēski/ frefy ā cirkle nā fobie māyāca *Mqcz* 376d; *Setiger*, Szczēciny nā fobie māyācy. *Mqcz* [390]a; *Vacare* [...], Być prōzen/ prōżnym/ nie mieć nic nā fobie/ leżeć pułto. *Mqcz* 472a, 34a, 62c, 285d, 298c, 411b, 512d; *RejPos* C4v; *RejZwierc* 90; *SkarJedn* 47; *SkarŻyw* 334; *ReszList* 182; *WerGośc* 231; *Pierśi* [...] Nād śniēg bielfzā dāleko plec nā fobie mīāi. *PudłFr* 70, 75; *Calep* 231a, 1010a; *GrabowSet* C4; *Snadz* [*lutnia*] y ftron fpełnā zdrowych nā fobie nie miālā *WitosłLut* A2, A3v.

»nosić itp. nā sobie« [*szyk zmienny*] (7): ābowiem ieden kwiat [*kosaciec*] nofi nā fobie biały ā drugi żolthny nieprawie *FalZioł* I 67a; Daycie słufznā chwałē Pānu [...] Wy ptałkowye pyēkne pyerze nā foby nōſfāce. *LubPs* ff3v; *RejWiz* 171v; *BielKron* 267; *RejPos* 337v; gdiż sie przirodzenie nāfze rodzi iāko goła tabliczkā/ ā co nā niey nāpifzā to iuz thāk zāwždy nā fobie nieśē muſi. *RejZwierc* 14v; āzafz obraz choēia martwy/ podobieñftwā rzeczy zywey nā fobie nie noſi? *WujJud* 48.

W przen (1): Powietrze/ nie ma tyle Ptałzkow nā fobie [...]; Niżlim ia/ zā mey chwile Ciebie obrāził *GrabowSet* C4.

Przen (1):

Zwrot: »nā sobie mieć« (1): Przetofz [*stolica rzymska* = *tron papieski*] żadnym ſię nigdy āni błędem/ āni Heretyctwem nie pomazālā/ āni żadne⁸⁰ nā fobie heretykā miālā. *SkarJedn* 394

a. *Dotyczy ubioru (też panczerza i więzōw; też przen)* [w tym: z podmiotem nieosobowym (4)] [„nā sobie” i „nā ſię”, rzadko „sobie”] (253): Ten kamieñ iefłi ktho nā fobie powiefł: niebēdzie widziāl w noczy fnow złych *FalZioł* IV 57b; *HistAl* H8v; *GliczKsiāż* Fv; [*Samson*] powrozy nā fobie roſtārgnāl y rozerwał. *Leop Ludic* 15/14; Skanderbeg łupem sie niebawił choēia byly nā nim [*na*

Ferybaszy] koſztowne zapy/ bo Turcy ku takiey potrzebie [*tj. walce*] wfzytkē mīāietnoſć nā ſię wyłōży ['] *BielKron* 248v; iż moi towārzyſze zmwili sie wēiec połamawłzy nā fobie żelāzā *BielKron* 458v, 35, 107; *Mqcz* 187c; *RejPos* 134, 150v; *RejZwierc* 70, 80v, 254v; Zbroie nā ſię przyſtołowāc odprowłzy kołnierze. *BielSpr* b2; A Achāb też krolewłki/ vbior s siebie zbirał. *HistHel* D2v; pāncerz nā ciālo gołe włōzywłzy kowalowi przykowāc yi nā fobie [...] kazał. *SkarŻyw* 166, 304, 355; *ReszList* 176; *WerGośc* 245; A wywrocziēie te ſzāty nā fobie nā lice. *CzahTr* F2; *KlonFlis* A2; Kłztałēiczeck w fukienki opniy też nā fobie *ZbyłPrzyg* B2.

Zwroty: »mie(wa)ć nā sobie« = *vestiri Vulg, PolAnt; portare HistAl* [*szyk zmienny*] (28): *LibMal* 1545/95; *HistAl* E8v; *Diar* 53; *RejWiz* 42, 167v; A miāl Ian odzienie nā fobie z ſierſci Wielbładowey *Leop Mar* 1/6, *Sap* 18/24; *RejFig* Cc5; A onā miālā nā fobie fukniā [*Super eam erat tunica*] płtrā *BibRadz* 2.*Reg* 13/18, 1.*Reg* 18/4, 3.*Reg* 11/30, *Matth* 22/11; [*Nigryte*] Zbroie żadney nā fobie ku walce nie miewiāi *BielKron* 450v, 58, 78v, 435, 456 [2 r.]; *KwiatKsiāż* N3; *Mqcz* 181c; *RejAp* 67v; Przyiacielu pocz thu ſiadalz [...] nie mīāiēc vbrānia żadnego do tego godnego nā fobie *RejPos* 159, 193, 356v; *KochMon* 19; *BudBib* *Ios* 9/5; *SkarŻyw* 166; *WitosłLut* A4.

»nakłāć, zatknāć sobie w zanadra« (2:1): Anyōł cżāfzē onē/ Zātknāl fobie w zānadrā āż nā drugā ftronē. *RejWiz* 131v; kthory nakłādł fobie w zānadrā kāmyczkow zā koſzulē od gołego ciālā *BielKron* 420 [*idem*] *WerGośc* 217.

»nā sobie noſiēć« [*szyk zmienny*] (9): *RejPs* 100v; Według ſwego doſtātku/ noſ nā fobyē ſzāty. *BielKom* C; *BibRadz* 1.*Mach* 11/58; *BielKron* 316; *RejAp* 68v; Przeto zbroie nā fobie wednie wnocy noſiēie *BielRozm* 10; *KochFrag* 49; *SkarKaz* 121b; *ZbyłPrzyg* A2.

»(przy)oblec itp. nā ſię« = *indui Vulg, PolAnt; circumdare sibi PolAnt* [*szyk zmienny*] (22): *RejKup* Vv; Przyobłokłēſ nā ſie ſwiātłōſć iāk odzienie koſztowne *LubPs* X5v; Ktorzykołwiek iefteſiēie pokrztzeni/ Kryſtulaſciēie nā ſię przyobłekli [*Vulg Gal* 3/27] *KrowObr* 148; *RejWiz* 15v; *Leop Lev* 19/19; *BibRadz* *Bar* 5/1, *Act* 12/8; *RejAp* 72v; *HistRzym* 123v; *KuczbKat* 100; iāko gdy nā ſię kto cudnā ſzātē oblecze/ ā błotem iā vpluſka *RejZwierc* 13v, 254v; *PapPan* Hh4; *ModrzBaz* 143v; *KochPs* 169; *SkarŻyw* 264; *ArtKanc* N4; [*św. Paweł*] rādżi wuzēc ſtārego cżłowiekā/ ā oblec nā ſię nowego [*Vulg Col* 3/10] *LatHar* +2v, 112, 204; *WujNT* *Eph* 6 arg; *CzahTr* Kv.

»(roze)drzeć, drapać itp., roztargać itp. nā sobie odzienie (a. szaty itp.)« = *scindere vestimenta sua Vulg, PolAnt* [*szyk zmienny*] (20:7:4): *OpecŻyw* 114; *TarDuch* C2v; *SekiWyzn* 3; Tedy wbiegli ēi co byli w mieſcie y z żonāmi y z dziećmi nā mur/ podrāpawłly nā fobie ſzāty [*scissis tunicis suis*] *Leop* 1.*Mach* 13/46, *Ios* 7/6, 3.*Reg* 21/27, 4.*Reg* 11/14; *BibRadz* 2.*Reg* 13/19, 2.*Reg* 13/31, 4.*Reg* 6/30, 22/11, *Ier* 41/5, 1.*Mach* 4/39; *BielKron* 16, 16v, 47v, 51, 69 (11); *RejPos* 343; Dopiero włōfy Stāroſtā rwāc y ſzāty drzeć nā fobie [...] poczāł. *SkarŻyw* 152; iłz zā tākā przygodā włōfy nā fobie y ſzāty tārğāc [...] miālā *SkarŻyw* [197], 82, 107, 125, 349; *SkarKaz* *Sej* 699a.

»w(z)dziać nā ſię« = *induere se Vulg* [*szyk zmienny*] (14): Wilk nā ſię owczā fkorē wdziāl *BierEz* R4; *RejRozm* 403; *Leop* 1.*Mach* 3/3; *Rełphā* ſmutnā wdzyālā nā ſię włofienicē *BielKron* 73; kazałā mu nā ſię powroz wdzyāc ā po zyemi włōczyē āż vmārł. *BielKron* 163v, 188, 341v; *ModrzBaz* 50v; *SkarŻyw* 548; Nāpomina do bitwy/ bo iulz pierzchāc chcieli/ Lecz przy dobrym Hetmānie ſmiālōſć nā ſię wdzieli *StryjKron* 732; *WerGośc* 267; Cobys miālā nā ſię wdziāc/ wdziēy nā corkē ſwoiēy *ZbyłPrzyg* B, Bv, B3v.

»nā ſię włōżyć (a. kłāſć) itp.« [w tym: *sam nā ſię* (1)] = *imponere sibi Vulg, PolAnt* [*szyk zmienny*] (38): *WrōbŻołt* 103/1; *LibMal* 1534/67; *RejJōz* C7v; *RejKup* Iv, t8, bb7; *Leop* 1.*Mach* 13/32; *RejFig* Cc8v; niech nā ſię nakłādzie Co nadroſzłzych vbiorow/ przedſię cnotā w zdrādzie. *RejZwierc* 45v; *BibRadz* 3.*Esdr* 4/30, 1.*Mach* 11/54; *OrzRozm* T3; *BielKron* 35, 47v, 92, 166v,

176v; *GórnDworz* O7v; *RejPos* A5, 17, 326; Ikoro ná fię fzpetną máłzkárę włoży/ tho wnet przed nim [dzieci] vciekaią *RejZwierc* 166v, 79, 113; *BielSpr* 2, 43, 65; *KochMon* 31; *BudBib Ps* 68/11; *ModrzBaz* 135 marg; [św. *Martyna*] Ikoro znak krzyża S. ná fię włożyła/ Czart ktory tám był z wrzalkiem vciekł *SkarŻyw* 21; włożyła ná fię zakonną zászlubionych iuż Bogu pánienek/ kápice *SkarŻyw* 510, 510; *NiemObr* 95; Mušim ná się kłásć zbroię częścicy niż hátlafy. *BielSjem* 23; *BielRozm* 9; *GórnTroas* 34; *SkarKaz* 120b.

»wziąć (a. brać) itp. na się« [szyk zmienny] = *opponere sibi* *PolAnt*; *circumdare sibi* *Vulg* (50): *OpecŻyw* 92v, 110; PAN bog przyjąwłly wieczne krolestwo/ rozmaitą okrąfą przychędozon iest á wziął ná fię możnoć fwoię *RejPs* 138; *RejJóz* K7; *LibMal* 1548/142; *HistAl* H6v; *MurzHist* Q3v; *Leop Eccli* 50/11, *Ioann* 13/12; *RejZwierc* 36; *BibRadz Deut* 11/41; *OrzRozm* A4; Vczynifz też vmywádlnicę [...]/ áby w niey kápłani nogi y ręce pirwey vmyli niż 2fiwte odzyenie ná fię wezmą *BielKron* 33v, 10, 52v, 153v, 226v, 231v (11); *Mącz* 239a, 411b; *OrzQuin* T4v; *RejAp* 116v; *HistRzym* 21v; *RejPos* A4, 78v; *KochMon* 24; *BudBib Sap* 18/21; *1.Mach* 12/39; *SkarJedn* 36; *SkarŻyw* 13 marg, 15, 52, 160, 582; *KochFr* 6; *ReszList* 159, 169; Bierzcie ná fię zbroie y pánczerze. *BielSjem* 29; Teraz drzewá lišćie ná fye wzięły *KochPieš* 3; *GrochKal* 20; *GrabowSet* B2, D4; *WujNT Act* 12/8; *SkarKaz* 385b; *GostCast* 40.

»z(d)jąc (a. zajmować) z siebie« = *exuere se* *PolAnt* [szyk zmienny] (10): Alexander [...] ział s siebie [exuit] odzienie Cefarskie y przydział go [Dariusza] *HistAl* F8v; *LubPs* hh3v; *RejZwierc* 140; *BibRadz 1.Reg* 18/4; *BielKron* 66; *HistHel* D3; *SkarŻyw* 98, 161, 473; Nierzekł tam zaden/ oco mie ieno bedzie zadal Pan moi wżziko [!] mu dam [...] y Suknie s siebie zdeime kazeli mi ia dac/ dam. *Paprup* C3.

»złożyć (a. składać) z siebie« = *transire facere a se, deponere* *PolAnt* [szyk zmienny] (16): *OpecŻyw* 36v, 91; *BibRadz Ion* 3/6, 2.Mach 8/35; [Korolian] wyderł przeciw im [paniom rzymskim] dáleko złożywłzy s siebie rycerfkie vbory *BielKron* 109v; [Krzywousty będąc dzieckiem] zbroie z siebie we dnie y w nocy nie kładał *BielKron* 349, 57v, 66v, 330; *KochMon* 23; *BudBib Ion* 3/6; *Paprup* Gg2v; *SkarŻyw* 251; *StryjKron* 310; Tento Krol Rodrus [...] złożywłzy s siebie vbior Krolewki/ [...] wżzedł do nieprzyacielfkiego obozu *Phil* B4; *KmitaSpit* B3v.

»zwlec (a. zwłoczyć) z siebie« [szyk zmienny] (6): *OpecŻyw* 91v; Abowiem gdy mniłzy proste/ álbo poşpolite odzienie z wlotzą s siebie/ tedy [...] *KrowObr* 139v; á poşłá [królowa] Iżáthy aby fię w nie oblokł Márdocheuřz zwłokłzy z siebie wor [removere faceret *saccum eius ab eo*] *BibRadz Esth* 4/4; *BielKron* 37v; *BudBib Esth* 4/4; á on [mnich *Lucjan*] niemáiąc mu [ubogiemu] co dáć/ zwłokł z siebie płażcz/ y włożył nań *SkarŻyw* 452.

d. *Działanie lub stan dotyczy wnętrza podmiotu (też: przen)* [w tym: z podmiotem nieżywym (163)] (241): Ziemiá fię była nádełá/ Niewiem co w fobie počęła *BierEz* Nv, R2; *OpecŻyw* 19, 51v; jako morze acz flyebye rzeki uyleua nigdy fyá nyeumnyeyřza *PatKaz III* 126, 101; onę wodkę ciepło wpufzczá fobie w nos wřarkáiąc w fię *FalZioł I* 75d; ktora [ryba (jako potrawa)] w fobie nie ma takowych przypraw/ thedy iey pożywanie nie iest dobre. *FalZioł IV* 44a; o poł noczy ma iedne [pilulki] pani włożyć fobie do macicze/ y dzierzeć w fobie przez kielko godzin *FalZioł V* 86; Ale thego řtrzeż aby do siebie na mnięřzey kropie tey wodki nie wpufzczá *FalZioł V* 91, ††4v, I 10a, d, 57b, 59c (24); Czemu řzyia ma w fobie puřtořć *GlabGad* Dv; Bowiem ktore [zwierzęta] wiatru w fię nie wpufzczáią te picia theż nie potrzebuia ku řtrawieniu karmiey *GlabGad* Ev, B8, C8v, D, Ev, G5v; *RejKupSekl* a7v; *GliczKsiąż* H7; *LubPs* X6, *RejWiz* 176v, 188v; O miářto ktore wylewał krew w poşrodku siebie [in medio sui] przydzie czas troy *BibRadz Ez* 22/3, *Iob* 28/14; iż rzeki řá takie ktore píařek złoty w fobie máia. *BielKron* 26; gorá kálifřta/ kthora w fobie ma wieczny ogień/ gore płomień z siebie wymiáiać *BielKron* 274v; Loktek

iefzdząc po boyfku vyrzał Floriana Szarego/ kthory był we troię przekłoty řpify/ á on tkal w fię ieliřa *BielKron* 373, 263, 276v, 278, 287, 294v; *KwiatKsiąż* B3; Capax templum, Niemały koşcyoř/ ktory wiele ludzi może w fobie [!] ogarnąć [!] *Mącz* 35b, 63b, 345c; Niektorzy robaki [...] żywo ná pępek przykłádaia/ á ony wyciągnáwłzy iad wšię/ zdechną *SienLek* 100v; gdy rdzáwe řelázo rořpalifz/ a othem ie poleiefz/ onę páre w się puřcifz *SienLek* 116v; Zowá ia [gębkę] [...] wodná/ iż w się wodnoć pořyka. *SienLek* Xxx4v, 25v [2 r.], 34v, 82v, 112, Vuu3; *RejAp* 184v; tey [pięknoci] niechay fię iego řercze rozmiuie/ y w poşrodku w siebie da iey gořpodę *GórnDworz* Mm4; *HistRzym* 16, 25; Bo becřká kiedy kifnie tedy wřzytko s siebie muš ná wirzch wyrzućie. *RejZwierc* 62, 19, 107, 142; *BielSpr* 61v; *ModrzBaz* 52; *Oczko* [42]v; linęła wodá y powřtały rzeki y morze puřćie ich wšię niechćiało *SkarŻyw* 270; Aták ono myřlenie [Bóg] chcąc wykonać/ wřrzyřł w fobie wedle *Xiędza* *K(anonika)* dech *CzechEp* 256; Aiář také poředliwy Wřářił wšię miecz nieřczęřliwy *KochFr* 106; *KlonŻal* A3v; Iż iačo wino [...] wřzytko co w fobie cudzego ma wyrzući *WerGořc* 260; Choęby mię Rypheifkie řkály/ W fobie chowáły *WisznTr* 26; *ArtKanc* I3; *GórnRozm* N; *Calep* 378a; *GórnTroas* 36; Iák wiádro wode/ złoř w fię czerpam wřzelką *GrabowSet* N2v; Wodne páńřtwo y řlone [tj. morze]/ [...] Swych głořow poruř w fobie *GrabowSet* Xv, M4, Pv; *SarnStat* 280; *SieřRozmyřl* K4v; iż z onego drobniechnego řiarnká [...] rodzi fię robaczek co iedwab z siebie wije *SkarKaz* 84a; W Iednym mieřřcu przy wóřcie wielka řtrína bełá/ Ktora w fobie dwuch řmokow řkárářych řzywiá. *CzahTr* E2; *PaxLiz* E3v; Páiař vęzy přařćie rodząc z siebie włokno *KlonFlis* E3v; gdzie ktora [rzekę] w fię dżika/ Wiřłá pořyka. *KlonFlis* F3v, E3v; *PudlDydo* B6 [2 r.].

Zwrot: »w się brać (a. wziąć) itp.« [w tym: sam w się (1)] = *napelniać się, wchłaniać; wdychać* [szyk zmienny] (51): *PatKaz I* 4v; trzymay głowę nad tym dymem biorąc gi wřię vřty *FalZioł I* 29c, I 116b, 156b, III 27c, 29b, V 4v, 26v; *BielŻyw* 3; iż więźniowie [...] będąc wypufzczeni napřod fię raduia řwieżemu powietřzu, ktorego gdy w fię nabierzá tuż dopiro [...] *GlabGad* F5; Bowiem woda z mąką zmieřzana bierzę w fię wilgofć mąki *GlabGad* G7v, A8, C7, E [2 r.], Ev, E7 (15); Ale też ná yedney řące pęzołá myod/ á páyař yad wřye byerze *KromRozm I* N2; Iż dzyceyę gdy s cudzego/ á nye mátki wřafney pokármu vřywa/ řpolem theż byerze wřię zwyczáy řywotá á obyczáyow. *GliczKsiąż* D3v, I2v; Pełne potoki Cyzon wielkoć řrupow w fię wřzyęły *LubPs* hhv; *Leop 2.Par* 7/7; Pharmacum, Wřzelkie liekárřtwo/ ktore přez vřřá w fię biorá. *Mącz* [297]a, 130c, 133c, 408c, [460]d; *SienLek* 16v, 17, 83v, Vuu3; gdy będą wołáć [...] přořząc gor á [řka] áby ie zákřrył/ áby ie wzięły w fię *RejAp* 98; niewiem czemu tak podle rozumiemy o řwym ięzyku/ iákoby Láćińřkich náuk w fię wziąć nie moęł *GórnDworz* F8, C4; *BudBib I* 374b marg; *SkarJedn* 24; *Oczko* 3v, 4, 5, 17; Bo Rzym ze wřzelkiego řwiářá błędoř y bářwochwářřtwá wšię był názbieráł *SkarŻyw* 600; *CzechEp* 309; *WerGořc* 228; *WisznTr* 11.

»brać itp. w się« = *mieć pojemnoć* [szyk zmienny] (4): *Leop 3.Reg* 7/26; *BibRadz 2.Par* 4/5; *RejPos* 41v; Y bylo tám řzeřć řřagiew kámiennych/ [...] biorących w fię [capientes] kářda dwie ábo trzy wiádra. *WujNT Ioann* 2/6.

»w się, na się ciągnąć itp.« = *wchłaniać* [szyk zmienny] (16:1): iż řlodká rzecz řżyly wiecey w fię ciągná niżli iáká infřá. *GlabGad* C7, C5v, E, Ev [2 r.], F [2 r.], Gv (14); Turunda item, Mech z chuřti náskrobány ktory w rány kłáda áby ná fię ropę z ran wyciągał. *Mącz* 470c; *SienLek* 3v, 16.

»łać w się« [w tym: sam w się (1)] = *pić alkohol* [szyk zmienny] (6): Bo takie v nich ćwiczenie/ Lać w fię y nář przyřrodenie *BielKom* E8; aut sopiti vino erant aut semigraves potabant, Albo ye řpik morzył álbo ocieřzawřzy řámi w fię tak přez dzieki lali. *Mącz* 381d, 316a; iż dżbanem leie w fię ář mu po vřzoch cieće *RejZwierc* 59v; *KochFr* 28; *KochPieš* 51.

»z siebie (wy)puszczać (a. puřćie), (wy)dawać; spuszczać od siebie« [szyk zmienny] (40:5;1): *OpecŻyw* 193v; *Modrzew* daie

z siebie żywiczę nad infze Żywicze flachetnieyfzą. *FalZioł* III 29c; KRzyłzthał kiedy będzie przeciw flończu położon/ thedy ogień z siebie wypuścza *FalZioł* IV 51b, I 60c, 79a, 101c, 112a, 146d (13); *GlabGad* A7, Hv, I2; *WróbZółt* 76/18; *RejPs* 113, 155; *SekłWyzn* g2; obłoki niebieskie rofę s siebie wypuściły *BielKron* 4v; gorá Etná/ [...] będąc pełná Siarki/ Sáletry/ Háłunu/ kámienia/ ná fwe czáfy ogień ftráliwy z siebie wypuścza *BielKron* 276v, 263, 274v, 276v; *Mącz* 197a, 214b, 332b, 384a, 409a (9); iż ziemiá będąc iákoby brzuchem tego świata/ w się biorąc/ á z siebie zaś wydawáiąc/ przez cztery wláłności czterech rzeczy to w fobie fpráwuie *SienLek* Vuu3; *RejAp* 59; *RejPos* 5v; *BudBib* 4.Esdr 16/61; *Oczko* 1; Murex – Ribá morská purpurę z febie pufzczaiąca. *Calep* 681a, 742b, 951b; *SkarKaz* 5a; *SapEpit* A4; *KlonWor* 2.

»w sobie zachowác itp.« [szyk zmienny] (5): *PatKaz* II 56v; Czemu ciało płuc iest rzadkie [...] (-) Aby tim więcej wiathru mogło w fobie zachowác ku ochłodzie fercza. *GlabGad* E, Fv; *BibRadz* Gen 13/6; *BielKron* 318.

»w sobie zatrzymać, zadzierzeć itp.« [szyk zmienny] (6:5): ktore oboie członki [tj. *macica* i *żyły*] krwię w fobie zadzierzeć nie mogą *FalZioł* V 27v, V 20b; kamien albo zelazo wielgie gdy fie rozpali dluęo w fobie dzierzi gorączosć *GlabGad* E3v, E2v; Serce flátonego iest iákó gárniec fltucony/ á żadney mądrości niezátrzymá w fobie [non tenebit]. *Leop Eccli* 21/17, 4.Esdr 4/40; żebychmy nie byli iákó naczyńia dżiurawe/ ktore nie mogą nic zátrzymác w fobie. *BibRadz* II 120c marg; ielli wytrawfzy dziewięć miefięcy fwych/ może żywot iey [brzemiennej] w fobie zatrzymác [retinere ... in semetipsa] płod. *BudBib* 4.Esdr 4/39[40]; *CzechRozm* 69v; *Czech-EpPorz* **3; *WujNT* 417.

e. Podmiot ujmowany jest jako organizm żywy (o stanie zdrowia, rzadziej o budowie anatomicznej), też część ciała i substancja organiczna [przeważnie »w sobie« i »sobie«] (11): A tobie też oczy ćmiáły/ [...] Bolesćić czuł dofyć w fobie. *BierEz* S2, P4; gdy by kto miał w fobie iad robaka ktorygo iadowitego *FalZioł* I 9d; to wypiy zwodá ciepłá tedy wracanie fobie wczýniłz *FalZioł* I 12a; [kostywał] lift ma w fobie oftry chropawy á przydułzłzim *FalZioł* I 37d; będzielz fie tego miodu napijác/ płuza ktore maíą w fobie zgromadzenie ropy: wyczýfcifz *FalZioł* I 38b; Ci ludzie ktorzy maíą w fobie zbytek kolery [...] niemáíą tych Koczenkow poziwác *FalZioł* I 128c; Galata gdy pocżuie płod w fobie/ tedy gi wyciągnie z siebie *FalZioł* IV 35d; Też vrina rumiana v białych głow, maíęcza w fobie obłoczek na dne. Znamionuie obphitoć krwię *FalZioł* V 5v; ma fie niewiafta fprawowác [...] nie inaczey iedno iako v przi rodzeniu dziećcia/ to iest zadużaiąc w fobie oddech vftha y nos zatulaíąc *FalZioł* V 26, I 13b, 14b [2 r.], 21b, 37d, 40d (53); CZemu ięzik ma w fobie pori *GlabGad* C4v; Ma to robacztwo [tj. *pszczoły*] w fobie nie iaká błonkę ktorey rufzanie [...] czyni takowy zwiek *GlabGad* D; Czemu kuoń [.] muł, oifeł, y kruk, żolci w fobie nie maíą. *GlabGad* E6; natura [...] wczýniła aby one [ptaki] po iednym iaiu w fobie nofiły dla zbytniego obciáżenia. *GlabGad* H7, B4, C5v [2 r.], E5, H6v [2 r.], K8, L3, O5; *KrowObr* 48; *BibRadz* Gen 1/11, 12; dopadży węgla ogniftego/ ięłá ie potykác áz w fobie wnątrze fpalilá *BielKron* 131v; bo wiele ich co w fobie czártowlká náuká zábijáíą płody *BielKron* 445, 36v, 335v; *KwiatKsiąż* C3v; Murex, Morski żółw/ fzárłatney fárbý pot w fobie máýący. *Mącz* 238a, 29d, 52a, 298b; iż rzadki iest człowiek/ ktoryby niemiał w fobie niektorey części chorey *SienLek* 4v; Láktuká [...] zdrowa tym karmia bywa ktorzy żółtá niemoc w fobie czuią *SienLek* 90v, 51v, 88v, 136v, 140v, 142v (10); Drudzy lepak [...] ochrapieliny y ine gárdlowe niemocy fobie tym leczyli. *RejPos* 305; *HistLan* F4; *BudBib* Gen 1/11, 12; *CzechRozm* 157, 197v; *CzechEp* 293; *Oczko* 10v, 13; *KochWz* 139; Tákżeć y pijány/ kiedy w fobie zbytnim pićim wzbudzi one wiátry [...] *WerGość* 227; *Calep* 71a, 541b.

Zwroty: »czarta, diabła (a. rotę diabłow), ducha nieczystego mieć w sobie« = *być opętany*; *daemonicum habere* *Vulg* [szyk zmienny] (3:3:1): *OpecŻyw* 64v, 66v; *MurzHist* G2; *SkarŻyw* 453;

Záprawdę/ záprawdę mowię wam: Ieffi kto záchowa mowę moię/ śmierci nie ogláda ná wieki. Rzekli mu [Jesusowi] tedy Zydownie: Terazefmy poználi że czártá w fobie mafz. *WujNT* Ioann 8/52, Ioann 8/48, 49.

»sobie sobić« (1): Rádziły ręce z nogámi/ Co ten brzuch czýni nád námi: Nie prácuie nic áni robi/ Wfzyłtki rzeczy fobie fobi. *BierEz* R2.

f. Podmiot ujmowany jest jako obiekt przestrzenny (447):

a. Będący punktem odniesienia dla określenia położenia lub kierunku (372):

»sobie« = w swoją stronę (1): yłch [Walentego] [...] za lep vchwiczil, a nachiliwfchi go fobyę fzyekiera wfchýą [lege: w szyję] yefth y [lege: jì 'go'] czyall *LibMal* 1543/77.

Wyrażenia przyimkowe: »od siebie« = w prawo (2): *RejFig* A6; od siebie fię miey gdzie wdżięczne winnice Wifzą nád Wifzą *KlonFlis* G2.

»od siebie« = w tył (1):

~ Połączenie: »wspak od siebie« (1): Itali fie vporni [...] iákó łuk złámány ktory wfpák niefie od siebie ftrzelbą fwoię. *RejPs* 117. ~

»od siebie« = w pewnej odległości (4): *RejPos* 292; złożyli Zbroje z siebie i skłádli porzádkiem na ziemi Tuż od siebie *KochMon* 23; *SarnStat* 670; áby jedem belli z tym Pogáninem/ ná wfchod flońcá co nadáley od siebie wczýnili *VotSz* B2v.

»(o)koło, podle, w (o)krąg siebie; przy sobie« (16:4:2;1): *MiechGlab* [88]; gdy iákó wilk chrapie/ Máciác podle siebie kogo znajdyze drapie. *RejWiz* 31, 41; *BibRadz* Ps 18/12, Is 16/4; [miasto Aden] ma około siebie mury mocne y gory *BielKron* 457v, 289v; *Mącz* 123a, 158b, 391d, 406c; *OrzQuin* Mv; Toż theż dżiwnne położenie/ przy zácmieniu Słońcá/ gwiazd máíąc przy fobie zwierzchnie Plánety/ poľpolu z zácmieniem wfłępuíące: okazuie przyść nieiákemu dżiwnemu zámielzaniu *LeovPrzep* A2v; *Górn-Dworz* li5v; *RejZwierc* 3v, 50, 75v; *BudBib* 2.Mach 12/21; *BudNT* Mar 3/34; Bo [król szachowy] w okrag siebie wżytki mieyfcá trzyma *KochSz* A3; *BielSenJoach* 2; Widzę tylko brunatne obłoki w krąg siebie *KolakCath* C5; *CzahTr* D3v.

»po(d)le (a. wedle(-a)), około, blisko, niedaleko siebie« = *obok, w towarzystwie; penes a. secus se* *Vulg* (27:6:5:4): *BierRaj* 20v; Toć ia wiem dobrze/ iłz mię bog diáblum w moc podál/ i czuieć ie około siebie *MurzHist* P3; *LubPs* A3v; Pořádziłá gi potym nie dáleko siebie *RejWiz* 26v, 66; *Leop Eccli* 12/12; vyrzał Saul mieyfcę prózne podle siebie *BielKron* 66, 100, 129v, 164v, 245v, 255v (10); *Mącz* 97a [2 r.]; *RejAp* 26; *HistRzym* 46v, 100; *RejPos* 256v, 262; tho mu świnię do fzkapy przywiázá/ y muśi iá podle siebie wieś ná powodzie *RejZwierc* 129v, 65, 67 [2 r.], 90v, 169v; Kthoby chćiał z obozu fie bronieć/ trzebá drugie woýłko mieć bliłko siebie *BielSpr* 69v, 70; *CzechRozm* 123v; *SkarŻyw* 28, [236]; Świętny to [Protrygeter, gwiazda w konstelacji Panny]/ y ma świętné gwiazdy wedla siebie *KochPhaen* 6, 11; Ikoro iedno ná Páná Chryftufá/ wedla siebie vkrzyżowánego weyzrzál [...] *ReszHoz* 123; *PudlFr* 28; *ActReg* 85; *GrochKal* 4; *GrabowSet* Q4; *WujNT* Luc 9/47.

»k sobie« = w lewo (3): *RejWiz* 75v; Tylko ná práwo puść Leniwkę w morze/ [...] Ty fię w Motławę k fobie/ day fię Bogu/ Vday do progú. *KlonFlis* Hv, H.

»ku sobie« = w swoją stronę (1): miecz goły niolf obrociwfzy końcem ku fobie ná doł. *BielKron* 425.

»przeciw(ko) sobie« = *naprzeciw (też przen)* (6): Poyrzy przeciwko fobie [contra te]/ á obacz to co widziłz. *Leop* 4.Esdr 11/36, 4.Reg 3/22; Thury obaczywfzy lud przeciw fobie/ [...] wyfýłáli małe wfhy przeciw im ku potykaniu *BielKron* 309; miáfto pod zamkiem/ ma gorę fzkodliwá przeciw fobie *BielKron* 315v, 263v; *ArtKanc* S16v.

»w tył sobie« = w tyle (1): ielliż Turek ludu fwégo pod fzańce Niemieckie marnie wáżyć nie będzie: wálfzę kró:M. téz w tył fobie nie zoftáwi *OrzJan* 86.

»imo się« = *obok, mijając* (3): Wrocławianie też nie chcieli imo się nikogo puścić s Polłki do Niemiec *BielKron* 408; *BielSpr* 7, 41.

»przed się« = *z przodu, do przodu, naprzód* (2): *RejJóz* L7v; A Bábý [= *królowe w szachach*] przedfię pułčili w zagony *KochSz* B4v.

»przed się« (z *podmiotem nieżywoym*) = *z góry na dół, przecinając, przepuszczając* (3): A gdy gi [*chryzolit*] na flońcu położy/ thedy złohtą gwiazdę przez fię vkazuje *FalZioł* IV 51b; Ureteres, Cedzące żyłki które wodę odnerek wyciągáya/ á presz fię ye do pęcherzá wodnego poprzedzáya. *Mącz* 508c; Tręćie [A] zowiemy ciężkim/ którę má krélkę przęz się/ iáko poządny *JanNKarKoch* D4v.

»za się« = *do tyłu, z tyłu (też przęz)* (7): [*Paw*] Ogon ma długi/ ktori gdi nań kto patrzy dziwuiącz fię [!]; roztacza/ ale gdy fię nie cheze dziwować/ tedy zafię krije *FalZioł* IV 21c; *GlabGad* M5v; flwzamy fię wzgorę albo na doł/ przed fię albo za fię *KlosAlg* A3; rowá moje zárzućileś w tył zá fię [*post te*]. *BibRadz Is* 50/17; Hektor losy sam szafował, Patrzác za się *KochMon* 30; *CzahTr* D; *KlonWor* 2.

»między sobą« = *po obu stronach* (4): Potym dwa Bilkupowie [...] Krolá miedzy sobą prowadzá *StryjKron* C4v.

~ *miedzy sobą i kim* (3): *OpecZyw* 85v [2 r.]; Iezus [...] poładzil go [*Judasza*] za wieczęzą miedzy sobą ij fwą miłą matką *OpecZywSandR nlb* 3v. ~

»nad sobą« = *powyżej, wysoko w górze* (13): *BierEz* Q3; *LubPs* D4, V6; Tęczá teź z drugyey fiony ofłátek chmurności/ Wynosiłá nád sobą nád gór wyfokości. *RejWiz* 108v; A gdy w fześci niedzielách [*tj. w pologu*] kora kiedy leży/ Podułek pftrych do wierzchu/ nád sobą náieży. *BielSat* D2 [*idem BielRozm*]; *RejZwierc* 163v; *BudBib Eccl* 50/5; *BielRozm* 27; to á/ z krélką láćinłkie, [*pan Kochanowski*] chciał áby krélki żadnéy nád sobą niemiałó *JanNKarE*; *JanNKarKoch* D4v, Ev, E3v, G2.

»nad sobą« = *na czubku głowy* (1): Iedná świetny rábeczek ná ciemię przypięłá Nád sobą *ZbylPrzyg* A2.

»nad sobą« = *od strony zawietrznej* (1): kędy dwa okręty Z boku fye okazały: [...] [*szypier zawoła*:] Ludzie mamy nád sobą *KochPam* 86.

»pod sobą« = *niżej [w tym: z podmiotem nieożywionym]* (3) (9): *RejFig* Cc4; [*drzewo*] dawáło pod sobą cień ku miełżkaniu beftyam polnem *BibRadz Dan* 4/9; *BielKron* 310; *GórnDworz* Ee5v; kthorzy [*prorocy*] przezwáli tákówy ięzyk/ iż pod sobą noši iad iáłczorczy *RejPos* 251; *BielSat* C2; *KochMRot* C2; *BielRozm* 18; Pod sobą wyżrzyłz [*z nieba*] nieprzyáiciele frogie/ koroś zwyćiężył *LatHar* 680.

»pod sobą« = *siedząc lub leżąc na czymś* (5): *MetrKor* 26/62v; Pod sobąs [*Jezu w żłobie*] téż flomę miał *OpecZyw* 19; *LibMal* 1548/146; oćiec moy iż miał dobry koń pod sobą wćiekł. *BielKron* 320, 321v.

»przed sobą« = *z przodu; ante se Miech, Vulg; coram se Vulg, PolAnt; in conspectu suo Vulg* (65): *BierEz* P4; *OpecZyw* 108v; *MiechGlab* 55; *LibLeg* 10/92; *RejPs* 136v; *RejRozpr* H2; A iż ye [*słowa*] ták fwyęty Pyotr wypifał/ yákoby ye był przed sobą widzáł. *KromRozm I* E2; *BielKom* C6v; *KrowObr* 27, 221; *RejWiz* 54v, 149v; *Leop Deut* 25/2; *BibRadz Ez* 4/1; Iakob [...] pułcił przed sobą ftádá rozdzýeliwłzy ie ná trzy turmy *BielKron* 15v, 16v, 42v, 44v, 47, [85²]v (9); Protrudo, Popycham/ potrácam przed sobą. *Mącz* 467a, 126d; *RejAp* 102v; *GórnDworz* O4, Q6v; *HistrZym* 44, 52v, 97; *RejPos* 9v; káże przed sobą w bęben kolátáć/ áby włzyfcy nań pátryzli *RejZwierc* 17v, 79v, 103, 105, 163, 219; Pirwłza *Cohors* [...] tá miała Orlá przed sobą Cefárłki herb zá známie fwoie *BielSpr* 12; [*Wolos*] Stráwę ná lęku przed sobą nofzą *BielSpr* 69, 20, 26v; *BudBib Ez* 4/1; *CzechRozm* 131; *ModrzBaz* 118v; Abyś czuł [...] o pewney wojnie/ Tákw pewnej/ iáko mię tu dziś przed sobą widzifz. *KochOdpr* C4v; gdy znówu przed sobą włzytkim lekárzom ftánąc kazał *SkarZyw* 593, 69, 87, 403, 428; *WerGość* 235;

GórnRozm A4v; *Phil* P3; *LatHar* 650; *KolakCath* A3; *WujNT Matth* 6/2, *Act* 2/25; *PowodPr* 9; *CzahTr* K4; Tráfilz przed sobą Pomocnieńłki oftrow. *KlonFlis* F4v, Gv, Hv; *KlonWor* 4, 22.

~ *Przysłowie*: Ma tu mieśce y ono/ co pośpolicie o dobrych wczýnkách Polacy mowia: lepfza iedná świecká przed sobą niżli dwie zá sobą. *LatHar* 650. ~

»przed sobą« = *na przedniej stronie* (10): *OpecZyw* [127]; k temu on człowiek czúie ciężkófc á bolenie w krzizu [...] albo czúie bolenie przed sobą pod koćciá kora iest przy dymionach. *FalZioł V* 9; *GlabGad* D8, M5v; *RejKup* cc4; Włóży pop ornat ná fię/ áż krotki przed sobą *RejFig* Cc8v; iż trąbá kora [*słón*] ma przed sobą dłuęą/ pochwyći człowieká *BielKron* 452; *GórnDworz* L7, Qv; *KlonFlis* E4.

»za sobą; po sobie; w tyle siebie« = *z tyłu; post se Vulg, PolAnt; retro BartBydg* (37;1;1): *BartBydg* 248b; podniołly fynowie Ifráelcy oczy/ obaczyli zá sobą Egyphcżyki *Leop Ex* 14/10, *Ez* 3/12; *RejZwierc* 130v; *BibRadz Gen* 22/13; iż niedobrze zá sobą dziury zápráwili/ proch fię wyráził nie ná Turki ále ná fwoie *BielKron* 316v, 58v, 301, 365, 380v, 451; *Mącz* 54a; *RejAp* 10, 12v; *GórnDworz* Qv, L13v; *RejZwierc* 61, 62, 144v; przekopáli kilka przekopow w tyle fiebie y w tyle woýłká włzytkiego *BielSpr* 7; bo tężey Itrzáłá vderzy gdy ná nię ktho náiedzie/ niż gdy iá po fobie pułczá. *BielSpr* 43, 32, 41v, 65 [2 r.]; *Strum* 13v; gdy [...] [*zwierzchny pan*] przykładem fwym idzie przed włzytkiem/ iákoby podawáiac rękę zá sobą idącym [*sequuturis*]. *ModrzBaz* 23v; *SkarZyw* 487; *StryjKron* 390, 587; widząc ná koniech Tuż zá sobą pogonia/ ná błotá wćiekli *KochJez* B2v; *KochFr* 99; *KochPhaen* 21; *GórnRozm* A4v; *WyprPl* C; *WujNT Apoc* 1/10; *KmitaSpit* C5; *CzahTr* D4.

~ *Przysłowie*: *LatHar* 650 cf »przed sobą«. ~

»za sobą« = *na tylnej stronie* (3): po włlytkiem iego ciele fwiętym/ przed sobą ij ij [!] za sobą/ niebyło nanim mieftza żadného tzálęgo *OpecZyw* [127]; *GlabGad* D8; *RejFig* Cc8v.

»przy sobie« = *obok* (9): yako tá gwyzada ma przy fobyie fyedm gwyzad tak [...] *PatKaz III* 126v; *CzechRozm* 17, 17v [2 r.], 124, 130; miałeś y tu przy fobie przez tęń włzytek czás/ fásiádý twoie Polaki *SkarJedn* 355; *KochPhaen* 22; Niewiél/ iż go Bóg Oyciec przy fobie poładzi *SiebRozmysł* H3v.

aa. *Wyrażenia przyimkowe oznaczające kierunek ruchu innych przedmiotów wobec podmiotu* (112): »do siebie« = *w swoją stronę; ad se Mącz* (6); iedni z tyłu/ drudzy w oczy do siebie mię táręáli *SkarZyw* 30, 338; *WujNT* 211.

~ *Z podmiotem nieosobowym* (3): iáko flawá byłá/ áby Adámás álbo Mágnes w rogach kośćiołá záfádzony miał do fiebie żelázny grob Máchometow przyćiągnąc *BielKron* 456v; *Mącz* 460d; *Oczko* 9. ~

»k(u) sobie« = *w swoją stronę; ad se Murm, Vulg, Mącz, Calep [w tym: ciągnąc itp.* (25)] (29): *OpecZyw* 59; Widząc floniowie lud on/ fciągáli nofy fwoie áby ie k fobie przyćiągáli [*ut eos caperent*] *HistAl* I2v; Y vřchlá wnet ręká iego kora był wyćiągnął przeciw niemu/ ani iey mogli záfie ku fobie fkurczyć. *Leop 3.Reg* 13/4; *Mącz* 324c, 485d; *GórnDworz* I7; *BielSpr* 69; *Calep* 112b, 384a.

~ *Z podmiotem nieosobowym* (20): *PatKaz III* 126v; *Murm* 121; kto by fię igłá wdawił, albo iakiem infzem żelazem: włóżywłzy gi [*magnes*] w włta: przyciągnie káżde żelazo z gardla k fobie. *FalZioł* IV 55d, III 25a, 28d, IV 46d, 51b, 55d [2 r.] (12); ciepłó powietrzne to wywodzi k fobie ogien przirodzony ze wnątrza wzgorę *GlabGad* G3, C7, I4; *BielSat* D3; *Calep* 629a; *GrabowSet Yv*. ~

»na się« = *ku sobie, w swoją stronę* (2):

~ *Zwrot*: »na się ciągnąc, ciągnący« (1;1): Caecias, Wiatr który chmur á obłoków nie rozbiyał/ ále ná fię ciągnie *Mącz* 29c, 204d. ~

»na się« = *w górę* (1): [*Matka*] wielką bolefcia zięta mowitz niemogła/ tylko ręce fweé wzniófla na fię/ fwęgo milé⁶⁰ fyna oblapiaiątz *OpecZyw* [80].

»nad się« = *w górę* (2):

~ *Połączenie*: »nad się w zgorę« (2): *Erigere caudam falcatam in sublime, Podnieść ogon w zgorę nad się. Mącz 350c, 485c. ~*

»pod się« = *niżej, pod spód* (12): warzże to w wodzie a pothym podłhaw pod się yżby para fźła miedzi nogi do macicze. *FalZioł I 30b*; nalmiewaiąc się z krzelcianow mowią/ nie miełczkay na jednem miełczu iako pies podtuliąc pod się ogon *RejZwierc 65v*; *KochPieś 28*; *Despicio – Z gori patrze, podłzie patrze. Calep 312b*; gdy wiołem rzekę pod się gárnie *KlonFlis C2v*.

»przed się« = *do przodu* (30): Wzroft pochyły przedsię, nie od staroŃci ale z przyrodzenia znamionuie człowieka, dowcipnego *GlabGad M5, M7*; *Kłosałg A3*; *RejJóz L7*; Iako ten Ńwiat dzdie przer [] Ńye Czo łkok to łnacw wientłŃy nierzad *RejKup y2*; *MurzNT Luc 19/28*; *Leop Ex 14/15*; *BielKron 67*; *Procedo, Połstepowác á Ńyć przed się. Mącz 44c, 121a, 148a, 167a, 350d [2 r.]*, 386a (13); *GórnDworz P2*; *Krzywa [linia] iefł/ która przedsię idzie vnołzac Ńye y ná tę y ná owę Ńtronę. GrzepGeom C2*; *BudBib 4.Esdr 11/36*; *SkarŻyw 4*; *KochSz C2v, C3*; *Pátrz byŃtrym okiem przedsię y też pozad KlonFlis E3*; *CzahTr D*; *KlonWor 2*.

»przez się« = *górz za siebie* (3):

~ *Zwrot*: »przez się (prze)rzucić, miotać« (2:1): *RejFig Bb3*; kiedy będyełz koŃci mácierzyŃte przez się miotał/ tedy ożywa Ńynowie y dzyewki. *BielKron 23v, 23v. ~*

»przez się« = *do przodu* (1): *Supinor, Przez się pátrzę. Mącz 434c.*

»sam w się« = *w kółko* (1): *Convoluti in semel dracones, Smokowie łami w się wokół skráżeni. Mącz 507a.*

»za sobą« (5):

~ *Zwrot*: »zamknąć za sobą« = *claudere post se PolAnt* (5): *HistJóz C*; wyŃłedłzy zámknęli zá sobą koŃcioł *Leop Dan 14/13*; Tedy Lot Ńzedł do nich áz ku drzwiám/ y zámknął ie zá sobą. *BibRadz Gen 19/6*; *BielKron 454*; *Wnidź ludzie moy do pokoiu twego á do wnetrznóŃci ziemie/ á zamkni zá sobą fortkę twoię RejAp 62. ~*

»za sobą« = *w swoję stronę* (3):

~ *Zwrot*: »oczy (a. wzrok) za sobą ciągnąć« [*szyk zmienny*] (3): Ale porzádek/ y ozdoba rzeczy Nieták zá sobą ciągną wzrok człowieczy/ Iáko [...] *KochPs 27*; Niełzczęłne ochędoftwo/ záłobné vbiory/ Moięy namilłzey cory: Po co mé Ńmutné oczy zá sobą ciągniećie? *KochTr 8*; *ZawJeft 47. ~*

»o sobie« = *po przełjciu przez* (10):

~ *Zwrot*: »zamknąć, zawrzęć o sobie« = *claudere super se Vulg, PolAnt [szyk zmienny]* (9:1): Szła ona niewiáłta/ y zámknęła drzwi o fobie y o Ńyniech Ńwoich *Leop 4.Esdr 4/5, 4.Reg 4/4*; Ale wiezá była mocna w poŃrodku miáłta/ ná ktorą vćiekl wlyŃyŃcy mężowie y niewiáłthy z miełczan/ á zámknąwly iá o fobie węłzi ná dách wieze. *BibRadz Iudic 9/51, 4.Reg 4/4, 2.Esdr 6/10*; *RejPos 27*; *HistLan C2v*; *KuczKat 370*; *BudBib 2.Esdr 6/10, Dan 13/36. ~*

»po sobie« = *nad głowá, nad grzbietem* (3): Idź chyłkiem połožywly páwezy po fobie/ Zákrzywly głowę/ pierŃi/ s przodku ręce obie. *BielSat Nv [idem] Bielsjem 37*; *CzahTr E2v.*

»po sobie« = *tuż przy sobie* [*tu: od strony przylegającej do podłoža, w miejscu stykania się z podłožem*] (1): A o tym wieđz y mięy ná dobręy pámięci/ żebyŃ zázwdy kładł žłoby drzewá Ńurowégo y z skórą do Stáwu. Abowiém táki žłób Ńurowy ná ktorým łkóra nie będye rułżóná/ wpoi Ńye w ziemie Ńwoią chropawóŃciá/ że žadnym obyćziám takowy žłób po fobie wody nie puŃci *Strum G2*.

»po sobie« = *po przełjciu przez* (3): moft też po fobie zrábali áby ich nieprzyiáciel gonić niemogł *BielKron 309v*; *BielSpr 67v.*

~ *Zwrot*: »zamknąć po sobie« (1): *wnidź do łožnice Ńwoyey/ á zámknąwly drzwi po Ńobye/ modł Ńye oycu twemu potáyemnye [Vulg Matth 6/6] KromRozm II xv. ~*

ß. *Obszar geograficzny lub terytorium, zamieszkiwane przez jakąŃ społecznoŃć (też miasto a. państwo)* (76): *BierEz G3*;

ARchiteł Tarentłki [...] w krainie iedney miełczkał, która wielkie rzeki w fobie miała. *BielŻyw 38*; Aziylka Sarmatia ma w fobie rozmaithé narodi á rodzaie Tatarow *MiechGlab 1*; Ale Rzym Włofki [...] ma Ńiedm gor y pałaczow w fobie barzo kofłztownych. *MiechGlab 70, 1, 41*; *GliczKsiąż K8*; *RejZwierz 111v*; *Ták iż ich [Abrahama i Lota wraz z ich dobytkiem] ona žiemiciá w fobie záchowác [= wyżywić] nie mogła BibRadz Gen 13/6*; A gdy Norymberg Miáfto [...] około tych Sądow wielkie niezgody w fobie mieváto/ tedy [...] *OrzRozm T4*; [*Królestwo Neapolitańskie*] Ńiedm częŃŃi álbo powiátow ma w fobie *BielKron 180v*; *Tá częŃć ziemie [tj. Azja] iefł nawięłtza/ ma w fobie wielkie y rozmaite bogáctwá/ mocne á nie zwalczone kroleŃtwá/ gory/ rzeki niezmierne/ ludzi/ zwierząt rozmaity narod/ takież pożytek ziemie BielKron 263v*; *Tá žiemia [tj. Arabia] dołyc ma w fobie drogich á rozmaitych owocow.* Y innych dołyc miáłth bogáthych/ kthore dla przedłżenia opułczám. *BielKron 264, 263, 264 [2 r.]*, 264v [2 r.]*, 269, 270 (38)*; *Tuscia, Kráyná we włofzech [...] ma w fobie známienite pyłzne á budowne miáłta/ Florentiam/ Pifas/ Lucam/ etć. Mącz 470c, 142a, 164c*; Ale náłzá Ńwięta Polłká [...] ma w fobie prawdziwego Królá/ prawdziwego Káplána/ prawdziwy Ołtarz/ prawdziwą Wiárę *OrzQuin I2v, N*; która [*tj. ojczyzna*] mię iáko włádna mátká w poŃrodku Ńiebie wychowála *RejAp AA4*; A włánie tho miáfto [*tj. Rzym*] [...] zázwdy Ńprołne/ okrutne/ á práwie beŃtiálłkie w fobie y Ńpráwy y wlyŃty połstepki miáło. *RejAp 105v, 38, 181*; *GrzepGeom F2v [2 r.]*, 14v; *KwiatOpis D2*; *BudBib 4.Esdr 7/6*; *MycPrz I B4v [2 r.]*, C3v; która [*Portugalia*] maluczkim kroleŃtwem będac/ [...] ma w fobie rzęccek 25000. *Oczko 7v*; *PapPan Ff2*; *ModrzBaz 19*; *SkarŻyw 87, 600*; *ReszList 180*; *WerGoŃc 265*; *BielRozm 8*; *Phil C3*; *SarnStat 72*; *GrabPospR L3*; [*Królestwo Polskie*] ták wiele narodow do Ńiebie Ńkupilo *SkarKazSej 682a, 698b.*

g. *Podmiot ujmowany jest jako element przyrody ożywionej i nieożywionej (w tym również zjawisko atmosferyczne) lub ciało niebieskie, też materialny wytwór działania ludzkiego* (284): *ZapWar 1502 nr 1910, 1513 nr 2063*; *BierEz Kv*; *SZafran domowy albo krokos ma włobie ciepłoc wwtorim łopniu FalZioł I 33c*; [*nawrot*] *Kwiatki z Ńiebie wypułczá ku białoŃci łłonne FalZioł I 49c*; *Płoynkowa wodkha ma w fobie niepołpolithe włofnoŃci FalZioł II 9a*; [*pomagany*] *Daia z Ńiebie dobrá wilkoć ciału FalZioł III 22d*; [*srebro*] *Brzmienie z Ńiebie barzo wdzięczne wypułczá/ á to gdy będye z miedziá zmiełzane FalZioł III 34c*; gdy bywaiá wiatry od włchodu łłóncza, albo z południa/ kthore przywodzá z sobą chmuri grube *FalZioł V 72, I 1a, b, 4b, 11d, 14d (112)*; chleb gdy vłchnie nie ma w fobie takiey wilgoti iáko Ńwieży przeto bywa bielłzy. *GlabGad G6v*; *fol ma w fobie moc wyŃufzania wŃelkie wilgoti GlabGad Iv, E6, E6v, G3v, G6, G7v (17)*; co kolwiek ma włobie okrąg niebiełki wlyŃtko to iefł zdobrotliwoŃci twey miły pánie *RejPs 53v*; nálezi tam páłac [...] máiac w fobie wrot álbo bron duánaŃcie/ á okien Ńiedm dziełiá *HistAl Lv, A3, G3*; *GliczKsiąż D4, H5*; *IMowác Ńye [= dochodzić prawnie Ńwej włánoŃci] ieden ma tych rzeczy kthore w fobie roznoć máia/ iáko bydle/ łzáta/ y inne tym podobne. GroicPorz dd4v, ffv*; A chcełz wiedzieć/ tzeo cię może obraz náutyżć? Powiem: tego wlyŃtkiego co łam ma w fobie? A cołz ma? łuche y Ńprochniále drewno bes žadnego owocu. *KrowObr 114v, 59, 95, 114v*; *Miáfto płotu Iáwory [...] Wdzyęcny cień ná włze Ńrony od Ńiebie dawáiac. RejWiz 23v*; *Pátrz iáko zyemiá/ drzewá/ pięknie zákwitáia/ Iákie wdzyęcne owoce nam s Ńiebie dawáia. RejWiz 50*; *Gdy vřrzyłz piękne gory/ áno Ńie zyelenia/ Dziwne kłáfty y fáry rožno w fobie miená. RejWiz 153, 3, 24, 50, 79, 85v, 146, 177 [2 r.]*; *Leop Gen 1/11 [2 r.]*, 20, 21, 4. *Esdr 4/49*; [*sień*] *miála thez włchod do Ńiebie ná oŃmi łtopniow. BibRadz Ez 40/34, Gen 1/29 [2 r.]*, *Lev 26/20, Sap 16/20, Mar 4/32*; *Zemiciá Albeńska [...] iefł ciężka á twárda/ nie dawa z Ńiebie iedno owies á ięcźmień BielKron 287, 6, 41v, 78*; *Inodorus, [...] Zadney woniey w fobie niemáycy. Mącz 260b*; *Pyrites, Kámięn ogieñ w fobie máyacy/ krzemieñ. Mącz 334a*; *Schistum, Siádle mléko/ gdy Ńie mléko wępołek Ńiedzie á wodę od Ńiebie*

odfądzi. *Mącz* 371c, 43a, 129a, 133a, 181a, 245d (11); Tęczę ma w sobie trzy barywy *SarnUzn* B6; *SienLek* 5v, V4; *LeovPrzep* G3; *RejAp* 64, 187v [2 r.], 188 [2 r.]; *GórnDworz* D2, X5v, L16 [3 r.]; Drugie [ziarno] też wpadło na ziemię dobrą/ a stokrotny owoc uczyniło s siebie. *RejPos* 62v, 4v, 59v, 60, 149, 186v [2 r.], 187 [2 r.], 222; Azalż nie widamy iako flońce y mielńczak nofzą lkązenie na fobie? *RejZwierc* 152v, B4v, 7v, 18, 51v, 52v, 105v; *BielSpr* 4v; *WujJud* 240; *BudBib Bar* 5/50; iż [ziemia] wżyfkie infze żywioły iakoby w się zawárła *Oczko* 4v; które [żupy] taką fól/ takię wody máią/ że fól/ co tám iedno włoża/ za czáfem obróci w się *Oczko* 8v, 3v, 4v [3 r.], 5 [2 r.], 5v, 6v (16); [żli zakonnicy] w winie mu iad [...] podáli. Lecz gdy ś. Benedict krzyżem świętym fklanę onę przeżegnał: [...] zdruzgotaną zoftála/ y on się iad na ziemię wylał. Zrozumiał S. małż iłż naczyńie ono śmierć w sobie miało *SkarŻyw* 250; *MWilKHist* A3v; Nie fobie iábloń wdzięczny owoc dawa *StryjKron* 279; *KochPhaen* 2; *PudlFr* 47; *GórnRozm* E3v; *GrochKal* 13; *GrabowSet* N, Q2, X; *WujNT Mar* 4/29, *Luc* 21/30; Iaką barwę na fobie obłoki mięwáią *WitosłLut* A5, A3, A5v; Tak więc ogień nie vftawa, Choć z siebie zápalíč dawa *CiekPotrSzym* ?(4); *PaxLiz* Cv [2 r.]; A gdy Wilła nurt opuściwfy ftary/ Drze fobie nowy/ [...] *KlonFlis* F2, F2v, F4, G2v.

W połączeniu z „sam” (3): *PatKaz III* 101; [żelazo] wżyfki rzeczy moczą swoią zwiciąża/ y famo od siebie bywa ftawiono. *FalZioł* IV 53b; Bowiem on [ser] wżyfko trawi okrom famego siebie. *GlabGad* K7v.

W połączeniach szeregowych z celowym nagromadzeniem okoliczników wyrażonych zaimkiem zwrotnym (13): Nie áby chleb przemieniáć sie miał w ciáło/ ábo w fobie/ przy fobie/ y pod sobą ciáło mieć: ále [...] *CzechRozm* 266, 261 [4 r.], 262v [3 r.], 266v [3 r.].

Przysłowia: y wołk poki miękki tedy w się rychley pieczęć przymie niżli kiedy ftwardnieie. *RejZwierc* 6v.

Czego zá świeżá fkorupá náwrzáła/ Ten zápach będzie w fobie dlugo miáła. *KochFrag* 38.

Zwroty: »w się, na się, k sobie przyjáć (a. brać) itp.« (4:3:1): *PatKaz III* 126; *FalZioł* V 51v; iako wełna biáła wżelką barú na się przymie *GlabGad* B4, E5, I6; *BibRadz* I 3b marg; Naphtha, genus bituminis, Nieyáki kley ábo krećyfá fucha ziemiá łatwie ogień w się przymuýa. *Mącz* 240d; iako wiele krwi Ablow niewinnych ziemiá tá w się przyięła y przymie *SkarKazSej* 704a.

»w się przyjáć« = dáć odcisnąć na swej powierzchni (3): Czemu mozg iest wilgotny. (–) Aby tim łączniey w się przijał wżelkie wycisnienie iako wołk miękki albo ciáło richley w się wżelki obraz przymie *GlabGad* B4; *RejZwierc* 6v.

»sobie przyrownáć« = czynić podobnym (1): Iż w tim tham kácie połnocnego wřchodu panuie páneta Saturnus z znameniem Wodnikiem, kthori one ziemię y lud fobie przyrownájąc czyni ie okrutné á ftalliwie *MiechGlab* 36.

»po sobie zostawić« = spowodováć (1): ktoby sie nierządnie w nich [w wodach cieplicznych] chował/ nie mále przypadki po fobie zoftáwią: iako womity/ kurcze/ głowy bolénié/ [...] *Oczko* 23v.

C. Podmiot ujmowany jest jako jego najbliższe otoczenie, towarzystwo, miejsce, gdzie się znajduje (mieszka) [w tym: z rzeczownikami nieżywozym (2)] (??): *ZapWar* 1508 nr 1973; *MetrKor* 26/62v; *BierEz* A2, K4; *OpecŻyw* 39v; *PatKaz III* 147; *HistJóz* D3v; *BielŻyw* 77, 100; *LibLeg* 6/78v; iako lednorozecz [...] nie dopufci z sobą towarzyszá w iámie, tak [...] *WróbŻoł* ff4v; wielką pilnością sie záwždy ftaráią áby y około siebie y około mnie zlofciwie czynili *RejPs* 186v, 24, 140; powyediał yřh Nyklyá prufezinego fyna fkołczyana namowyel floba precz *LibMal* 1548/139, 1544/81, 88, 90v, 91, 1545/102v; *RejJóz* N5v, N8v, Q; fumnienie [= imię żony kupca] [...] Czos iá byl od się wygnáł Radzeć a bys przysobie myal. *RejKup* e7v, x2; *MurzNT* 248v marg; Iużemći wczas zbudował/ przybytek v siebie *BielKom* B; ktory mogąc nie tylko mię sam nie ratuje, ale i drugie przy sobie zabawi, aby mię iny nie ratował? *Diar* 77, 39, 43; *LubPs* Ov, X2v; *KrowObr* 35, 116v; *RejWiz* 194; *Leop Gen* 47/2, *Tob* 4/21, 5/3,

2. *Mach* 12/20; Miałem wczorá v fyebie thu w Przemylu gofci dofyc *OrzList* f4v, dv; *UstPraw* E3v; *RejFig* B2, Cc6v, Dd5; Ale mężowie oni wyciągnáwfy ręce fwe/ porwáli Lotá do siebie [ad se] do domu/ y záwárli drzwi. *BibRadz Gen* 19/10, *Gen* 8/8, 9, 2. *Reg* 13/17, *Ps* 105/46, *Hab* 2/5 [2 r.]; *OrzRozm* Iv, R4v; Niemrot [...] napirwey v Bábilónczykow poczáł pánowáć przez chytróć swoię [...] / nápowiwfy k fobie Iektaná s potomftwá Semowego *BielKron* 7; vřtáwił [*Lejdan*] też przy fobie dwoie pácholát co przy nim iezdzili *BielKron* 214v; kazał tedy Olbrycht do siebie [= nakazał, aby przyszedł] onemu młodzieńcowi *BielKron* 237v; Theż Ludwika Celárzá v siebie częftował gdy do Bożego grobu iechał. *BielKron* 302; Krol [...] rufzył sie zBudzyniá [...] nie máiąc około siebie tak ieznych iako piefzych więcęcy trzech thyficy *BielKron* 306; [królowa] pofukáła Zydy/ y kazała im od siebie. *BielKron* 464v, 34v, 53v, 66, 66v, 67 (26); Comitatus uno Achate. Tylko Achatefa zá sobą [= w towarzystwie] máyáć. *Mącz* 61a; Lycaon Rex Arcadiae, Którego Iowilż w wilká przemienił/ dla tego yż go chciáł zrádnie zabić v siebie w gościnie. *Mącz* 201d; Nomae, Wrzody nieyáknie obyadáýce około siebie ciáło. *Mącz* 249b; Pertraxit eum secum in castra, Nápowił go s sobą do obozu *Mącz* 462a, 96a, 234d, 287b, 300c, 501a; *OrzQuin* T2v; *SienLek* 114, 130v, 157; *RejAp* 82; *GórnDworz* B7v [2 r.], G3v, H4, Bb2; *RejPos* 130v [2 r.], 193v, 292; *BialKat* 281; wżyfkoć iá fwoie s sobą nofżę. *RejZwierc* 67v; iako on zubr odynieć co go od siebie ftádo wybije/ iż iedno fám puřtopás chodzi *RejZwierc* 88v; każ nákarmić chárthá przy fobie [= w swojej obecności] / [...] vřrzyłż z iáką ochotą będzie fkałá około ciebie *RejZwierc* 97v, 86, 114v, 153, 273v; częgo [wřtydu] z wielką pilnością czáfow onych fřhrzegli Rzymiánié/ że sie też dzyeciomy y inym krewnym s sobą w láźni myiáć nie dáwali. *RejPosWřstaw* [41²]; *BudBib Gen* 6/21, *Num* 18/2, 2. *Reg* 19/33, *Bar* 5/42, 2. *Mach* 12/24; ciebie fobie ná inży czás záwawiam: ábyř [...] zemną rzecz záczęta kończył. *CzechRozm* 2; Moyżefz będąc wodzem ludu Izráelłkiego potrzebował wiele ku fobie Ofiárowników *CzechRozm* 94v, 17, 222v; *KarnNap* B3v; *PapPan* A4v, F3, Q2; á ni ocz się więcęcy nieftáráiá/ iedno áby [...] służebniki około siebie huřami wodźili. *ModrzBaz* 42v, 12v, 25v, 84v, 106v [2 r.], 128v; Otóz y pánnę dawno požádáná Mařz wedla siebie *KochPs* 67; Y miał około siebie řiedm zakonników/ ktorzy mu fluyli wednie y wnocy. *SkarŻyw* 293; Pan Bog [...] kazał Moyżefzowi ná gorę do siebie. *SkarŻyw* 481, 134, 188, 358, 389, 412 (11); *StryjKron* 310, 427; *CzechEp* 20, 21, 59, 209, 368, 423; *KochJez* B2v; *NiemObr* 42, 114, 160 [2 r.]; *KochFr* 67, 120; bo co tám v siebie ofobliwome máią Bogowie ná niebie/ Oto zmyřlom człowieczym dármó się kuřić *KlonŻal* A3v; *ReszPrz* 64; *WerGoř* 225, 216; ten dom kupel ot vczywego Iana wyerřzbyęty na norczyę [!] wedle fzybyę *ZapKořcier* 1585/59; Káżdá z ruřnicá chłopá niech przy fobie wodzi. *BielSjem* 32; *PudlFr* 55; *ArtKanc* B20, F4v; *GórnRozm* H2v; *ActReg* 31; *GostGosp* 88, 108, 150; *GrochKal* 8; *Phil* D, Q4; *GrabowSet* P; *KochFragJan* 4; Okóło siebie/ y przy fobie dodać [= doda ci] rádořci towarzystwo Świętych ięgo *LatHar* 680, 680; zádnego więcęcy nie widźieli/ iedno tylko Iefufá z sobą [secum]. *WujNT Mar* 9/8; Odefzli tedy zářię vczniowie do fwoich (marg) ábo, do siebie, to iest gdzie ftali gořpodá. (–) [ad semetipsos] *WujNT Ioann* 20/10; Iáko y dziś kořcioł pod frogą kłátwá zákázuie/ [...] mieć v siebie ksiąg haeretyckich. *WujNT* s. 478, *Matth* 8/18; ktory [arcyksiążę] przybawiáiąc fobie codzien więcęcy ludzy y woýfká/ zamki/ miáftá/ y municię R.P. pořádał *SarnStat* 1051, 385, 926, 1181; *KmitaSpit* A3, Bv; *SkarKaz* 80a, 386a, 635a; Toć czáfem zaná z sobą bogáta przynosi *CiekPotr* 30; Gdźież poyde/ gdy mię od siebie wypędźilż? *SkarKazSej* 672a; Więć Pan z poczátku dáł Aniołom w niebie Mieyřce subtylnym nie dáleko siebie. *KlonFlis* B4v; *SapEpit* [B2] [2 r.]; *KlonWor* 6, 28; *ZbylPrzyg* A2v; *SzarzRyt* A2.

W połączeniu z „sam” (1): Zařię tedy vczniowie pořli do famych siebie [Abierunt ... ad semetipsos]. (marg) siebie ábo fwych domów (–) *MurzNT Ioann* 20/10.

Fraza: »Pan, Bog, Chrystus) zawoła (a. powołać raczył), wziął (a. raczył wziąć), wzywa (a. wezwał) do siebie» [w tym: *wziąć a powołać raczył (I)*] = *ktos umarł a. jest bliski śmierci* [szyk zmienny] (5:4:2): Acz mi pan Bog miłą matkę raczył wziąć do siebie *RejJóz* P8v; *RejWiz* 194; bo iuz ten Pan nie rychło nas do siebie zawoła *RejPos* 325v, 323; prosił Pána Bogá/ aby go w szrotku dni iego do siebie powołać nieraczył. *BiałKaz* Bv; *StryjWjaz* A2; *SkarŻyw* 224; *WisznTr* 16; *SiebRozmyśl* A2, K4.

Zwroty: »mieć itp. z sobą, przy sobie« = *habere secum Vulg; apud se habere, secum tenere Mącz; habere circa se a. cum seipsis PolAnt* [szyk zmienny] (100:91): O Ligurgu błogo tobie/ Ize małz Mędrca przy fobie. *BierEz* G3, E3, F3, M4, P4v; *OpecŻyw* 70 [2 r.], 105v; *MetrKor* 40/812; *FalZiol* V 66; *LibLeg* 11/21v [2 r.], 85 [2 r.]; *ComCrac* 11v; *LibMal* 1546/110v; *RejKup* e7v, Tv, dd3; *HistAl* G8; *ZapWar* 1550 nr 2664, nr 2674 [2 r.]; *MurzHist* Gv; Bo vbogię zawnieście macie s fobą [habetis cum vobis]/ a mnie niezawnieście macie *MurzNT Matth* 26/11 [idem (2) *LatHar* 689, *WujNT*], *Ioann* 12/8; *KromRozm* III L3v; *LibMal* 1554/183v; *BielKom* D6v; *Diar* 52; *RejWiz* 29v, 34 [2 r.]; *Leop* 2.Reg 15/35, 2.Mach 12/20, *Mar* 14/7; *UstPraw* C4; *KochZuz* A4; *RejZwierz* 75, 114v; *BibRadz* Gen 43/3; *Iudic* 19/110, 1.Reg 26/2, 2.Par 13/3 [2 r.], 32/9 (10); miał przy fobie około trzech tyfięcy Hilzpanów *BielKron* 226v; Sebaliás Hetmaⁿ ciągnął przodkiem do Albanię maiąc z fobą ludu czterdzieści tyfięc *BielKron* 249, 64v, 67v, 68, 72, 77 (30); Solae sumus, Sámefmy/ nie mamy nikogo s fobą. *Mącz* 401c, [269]c, 338d, 446; *GórnDworz* P, S8, Ee6v; *HistRzym* 17; widzimy iżeś ieft zloczyńcá á Sámáritan/ á musifz mieć dyabelftwo przy fobie. *RejPos* 85v; iż tám gdzieś łam być raczyfz/ chczfz s fobą popołu mieć każdego wiernego fwego. *RejPos* 292v, 9v, 40v, 56, 78, 85v (16); *RejZwierc* 80; *BielSpr* 39, 43v; *KochMon* 22; *WujJud* 126, 225v; *BudBib* Gen 32/6, 2.Par 16/8, 1.Mach 5/39, 2.Mach 12/20; *BudNT Matth* 15/30; *CzechRozm* 57v, 215v, 249v, 264; *PapPan* B2, B4, F2v, Lv, N (8); Bo nieprzyaiciel bárzo rad będzie miał przy fobie [hostes adiungunt sibi] tego żołnierzá/ ktory mieysc świadom *ModrzBaz* 110v, 25v, 27; *SkarJedn* 211; *Oczko* 18v, 27; iżem widziáta mężá twego Antygoná/ w wielkiej chwale zá cie fę modlácego/ aby cie rychło z fobą tám miał/ w wcześnietwie dobr onych wiecznych. *SkarŻyw* 224, 134, 180, 187, 192, 224 (14); *StryjKron* 52, 235, 305, 310, 320 [2 r.] (9); *CzechEp* 46, 123, 194, 330; *KochFr* 84; *ZapKościer* 1584/43; *WerGośc* 223, 237; *PudFr* 58; *GórnRozm* K, K4v, M3; *ActReg* 27, 49, 83; *LatHar* 689, 704; *WujNT Matth* 15/30, 26/11, *Mar* 2/19, 14/7, *Ioann* 12/8, k. Zzzzz; *SarnStat* 183, 756, 773, 1161; *SiebRozmyśl* A3v, K2; *SkarKaz* 454b, 457a, 517a; *CiekPotr* 56; białęglowy małz oto przy fobie/ Co drugim pomagáią/ pomogá y tobie *GoslCast* 28; *SkarKazSej* 685b.

»do siebie, sobie powoła(yw)ać« [o wezwaniu skierowanym przez Boga do człowieka] [szyk zmienny] (9:2): Tedy on [Jezus] vfiadlfy powołał do siebie [vocavit] dwunásie zwolennikow *Leop* Mar 9/34; Iáko Pan powoływa wfzythkich do siebie *RejPos* 237v marg; obiaw nam kthorego raczyfz fobie powołać miedzy thymi dwiema *RejPos* 287v, 225, 226v, 238v [2 r.], 255v, 313; *RejZwierc* 5; *SkarKaz* 347b.

»prosić itp. do siebie, k(u) sobie, sobie« [szyk zmienny] (19:3:1): Xánt do siebie prosił vczniow *BierEz* Ev; *GroicPorz* C3v; *Leop* Luc 14/12; PAni dwu ná wieczera/ do siebie prosiła *RejFig* Bb6v; *RejZwierz* 35v, 120v; *BibRadz* 2.Reg 13/23; *BielKron* 71v, 89, 107v, 137v, 322, 375v; Rogat ut ad se veniam, Prosi mie ku fobie. *Mącz* 428a; *RejPos* 43v, 240; dziewczek y niewiaft vczciwych pod zasloná táncu ábo iákicy infzey gry do siebie proflá [ad se invitant] *ModrzBaz* 36v; Gárdyanowie/ roziedzziáiec fie/ proflá fobie do kłafztorow fwoich/ z kápituły braćiey tych y owych *SkarŻyw* 543; *KochFr* 69; *PudlFr* 35; *ActReg* 93; *SkarKazSej* 660b; *ZbylPrzyg* A2.

»przyjąc itp. do siebie, sobie, [k] sobie« [szyk zmienny] (33:2): *LibMal* 1545/105; *BielKom* B3v; Y czemuż mye nye przyymieyfz moy Pánye do fiebye. *LubPs* T4, M4 [2 r.], N6, hh3; *BibRadz* Act

15/40; Gottowie napierwey przyiawfzy do fiebie Alany fáfiały w thowárzyftwo/ [...] poczęli Rzymkie pánlftwá woiować *BielKron* 338, 20v, 25v, 26v, 97v, 161v, 457v; Philoxenus, Latine hospitalis, Gościnn/ ktori rad obce ludzie do fiebie przyimuie *Mącz* 298a, 404a; *RejAp* 155v; *GórnDworz* Y7; *RejPos* 130, 176, 194v, 207; *ModrzBaz* 5v; *KochPs* 100; *CzechEp* 42, 62; *ZapKościer* 1583/54, 1585/60v; *ReszList* 171; vfam że mię y nágiego/ Mátká moiá [tj. ojczyzna] do fiebie przyimie fyná fwego. *CzahTr* G3, A2v; *PudlDydo* Bv; [krol porozumiawfzy nabożeńftwo onego młodzyeńcá y vboftwo przyiáł go kxobie *JanKoszŻyw* F4v].

»przyjąc do siebie« = *skonsumować małżeństwo (I)*: Czwartey nocy przyimieyfz do fiebie pánnę [accipiens virginem *Vulg* Tob 6/22] z boiáźnią Bożą obyczáiem małżeńskim *BielKron* 97v.

»sobie przyjąc (a. przyjmowác)« (2): *KarnNap* ktv; żeby nie śmiał Zyd Krześciániná vtriusque fexus záftugi [lege: za służy] fobie przyjmowác. *SarnStat* 268.

»przyłączyć itp. sobie, do siebie, k(u) sobie« = *adiungere sibi Modrz, JanStat; sibi assumere Mącz; adducere sibi PolAnt* [szyk zmienny] (8:3:2): *OpecŻywList* C2v; ábowiem [Filip] iuz był wyrzućil Olimpiá/ á przyłączył fobie [sociaverat sibi] niektorego człowieká corkę imieniem Kleopatę *HistAl* B2v, E2v; Karus Celarz pánował dwie lecie/ przyłączywfzy do fiebie dwu fynu Káryná y Numeryaná. *BielKron* 154; *Mącz* 243c, 398c; *HistRzym* 101v; *RejPos* 324; *BiałKat* 281; *RejPosWstaw* [143]; *BudBib* Sap 8/9; *ModrzBaz* 47v; aby koždy z nich przyłączywfzy k fobie dwu fzlácheckiego ftanu mężów éwicznych y dowócpnych/ fzerókość drogi wfzędy poftánowali *SarnStat* 1235.

»do siebie, k(u) sobie, przed się przypuścić itp.« [szyk zmienny] (10:3:2): on gdyż obiadał k fobie pofty pućić kazał *BielŻyw* 25; *DiarDop* 99; [Dawid] niechiał dopuścić do fiebie Arki złożyć *BielKron* 70, 207v; *KwiatKsiąż* D3v; Se facilem praebere in hominibus audiendis admittendisque, Rad słuchá y dopufzczáć do fiebie ludzie. *Mącz* 316d; *CzechRozm* 232v [2 r.]; *SkarŻyw* 462; *StryjKron* 452; Ci fałzywych Apoftolow do siebie nie przypuściłi *WujNT* 703, 681; *SkarKaz* 416a [2 r.]; Sędzia roftropny/ pućil przed fie ftrony *KlonFlis* G4v.

»przywieść itp. do siebie, sobie, k sobie; do siebie przyprowadzić itp.« [szyk zmienny] (16:2:1;3): Láfkawy ij milofciwy pán ftaná/ ij kázál go [ślepego] k fobie przywieftz. *OpecŻyw* [61]; *RejJóz* N8v; Celarz Henrykus fzofty krolá iętego kazał do fiebie przywieść *BielKron* 179v, 457v; *RejPos* 66v, 124v; *RejZwierc* 135; *SkarŻyw* 135, 304, 388, 441, 457, 473, 553; kazał do fiebie Sachmatá Cárzá Zawolftkiego z Trokow przyprowadzić *StryjKron* 697, 120 [2 r.]; *GrabowSet* C, T2v; *LatHar* 586; *SkarKaz* 552a; Vmyśliem/ práwi [Salomon] przywieść iá [mądrość] fobie do towarzyftwá *SkarKazSej* 657b.

»(przy)wieść (a. prowadzić) itp. z sobą, za sobą« = *secum ducere HistAl; adducere a. reducere secum Vulg; ascendere facere secum PolAnt; asportare secum Mącz* [szyk zmienny] (61:15): *HistJóz* C4 [2 r.]; niemalo lidvzy pobyla a wziely Ziwich ktorich powiedly ssobá. *LibLeg* 11/64; *WróbZolt* V6; *RejKup* v4v, v5, x6; wiedz nas pánie s fobą [duc nos ... tecum] gdziekolwiek fie obroćifz. *HistAl* N4, B; ludzi profte truećie/ łowicie/ y ná potępienie wietzne s fobą prowadzićie. *KrowObr* 219; Apoftolowie mieli zony y wodzili ie za fobą. *KrowObr* 223 marg, 223 [2 r.], 223v [2 r.]; *RejWiz* 58, 156; Márká weźmi y przywiedz z fobą [adduc tecum] *Leop* 2.Tim 4/11, 2.Reg 15/20, 3.Reg 13/18, 1.Cor 9/5; *BibRadz* Gen 31/26, 43/5, *Iudic* 19/3, 1.Reg 1/22, 24, 2.Reg 3/27; *BielKron* 96v, 104, 106v, 297; *Mącz* 313c, 466a; *RejAp* 14, 165; *HistRzym* 70, 71v, 76, 110v; *RejPos* 109, 135, 135v, 136v; *BiałKat* 298v; *RejZwierc* 79, 80; *WujJud* 196; *RejPosWstaw* [41²]v; *StryjWjaz* B4; *Oczko* 20v; wprowadził z fobą oycę náfze Iádámá y Iáwę/ w niebo *SkarŻyw* 263; A gdy ie [Jozue lud] zá fobą dáleko od miáftá odwiódł: oni z tyłu przybiegli y wzięli miáfto *SkarŻyw* 502, 99, 133, 435; Słońce nam záwždy świeći/ dzień nigdy niezchodzi/ Ani zá fobą nocy niwidoméy wodzi. *KochTr* 22; *StryjKron* 140,

442; KochPieś 38; ArtKanc F19v, O17; PaprUp C2; GórnTroas 15; KochFrag 40; LatHar 278, 680; WujNT Act 21/16, 1. Cor 9/5, s. 674 marg, 2. Tim 4/11; SarnStat 108; SiebRozmyśl M2; Weźmi mię Pánie I E Z V Chryfte za rękę/ á prowadź mię za fobą SkarKaz 123a, 244a, 635a; KlonWor 34.

»wezwać itp., wołać itp. do siebie; wezwać itp., wołać itp. k(u) sobie; przed się pozwać itp.; wezwać itp., zawołać sobie« = *vocare ad se HistAl, Vulg, Mqcz; iubere ad se venire HistAl; appropinquare facere ad se PolAnt; ad se convocare Mqcz; advocare ad se, asciscere sibi JanStat; advocare sibi Cn [szyk zmienny] (97:27;60:13;14:4:1)*: on wlnzawayacz yfz myal vmzrecz wewfal kfzoby: wfchyfztky Cardinali. Bifzkupi. y wfchyfztko duchowenftwo. PowUrb +; BierEz Dv, Iv; OpecŻyw 51v, 67v, 87v, [123]v, 124v; HistJóz A3v; Barani [...] maią głos ofobny ktorym famicze kfobie wołaią czaftu gich gamratowania FalZioł IV 2d, IV 3a; BielŻyw 105, 132, 133, 165; MiechGlab nlb 3; MetrKor 59/75; ComCrac 12; Iozeph bracye woła do fiebie na pokoy RejJóz O5v, O5v; LibMal 1548/145v; HistAl A4, A4v, A5, A7, C6 (10); Diar 54; zwoleńniki fobie wzywał/ chore wzdráwiał Leop Mar 1 arg, Ios 7/16, Tob 4/1; UstPraw I; BibRadz *3v, Gen 12/17, 20/9, 28/1, 46/33 (9); OrzRozm R3; Złękł fie Fáráo y wftał/ wezwał wczonych ludzi do fiebie pytaiąc ich o ten fen BielKron 19; Przeto podź á wzów k fobie rycerftwá fwego BielKron 72v; Rzymiánie pozwáli go [Jugurte] przed fie/ niechciał ftánać BielKron 130, 3, 11, 14v, 16v, 18 (68); Syrus est praehendendus, atque adhortandus mihi, Mulze Syrulá przed fie przizwác y nápomionąc. Mqcz 221a; Moribundus me ad se vocat, Vmieraýac do fiebie mnie zawołał. Mqcz 232b, [100]d, 504d [2 r.]; OrzQuin Q3v; GórnDworz T5v, Y3; HistRzym 35, 68, 107, 132; RejPos 9v, 22, 35v, 182v, 191 (13); KuczbKat 360; RejZwierc 115v, [193]v; Wezwawfzy wżzego Rycyrlftwá do fiebie/ wczynił do nich rzecz BielSpr 46v, 47v, 49; WujJudConf 199v; BudBib cv, 4.Esdr 14/22, 2.Mach 4/28; HistHel D2; Strum Iv; CzechRozm 109; PaprPan A4v, M, V2v; KarnNap E4; SkarJedn A5; Przyfzedł czás śmierci Theodoná ksiáżećia: przy ktorey zawołał fobie fyná fwego Theodebertá SkarŻyw 231; Dopiero złość Arryufzowę Konftántyn poznał: y przyzwał go do fiebie do Cárogradu SkarŻyw 389, 14, 15, 68, 118, 184 (26); ZapKóscier 1582/29v; StryjKron 125, 692, 782; NiemObr 86, 148; ArtKanc E8, M18v, N15; iż [król] nie może nikogo przed się pozwác chyba in caufa fifici GórnRozm M4, M3v; Lecź Mitridates záfię Datámefá ku fobie przyzwał/ iákoby mu rzkomo miał co powiedzieć. Phil H2; GrabowSet P3v; WujNT Luc 13/12, Ioann 7 arg, Act 23/17; PRzećiwko Zydowie tylko w fzkólách/ álbo gdzie bywáią fądzeni wfzyfcy Zydowie/ Práwem niech będzie czyniono: wyiawfzy nas/ y Woiewodę náłżego/ ktrzy możemy ie przedsię wyzwác [ad nostram praesentiam evocare JanStat 1121]. SarnStat 257, 269, 270, 279, 285, 463, 930; KmitaSpit B4; CzahTr L3v; GoslCast 49. Cf Frazá.

»wziąć (a. zabrać) itp. do siebie, k(u) sobie, sobie; pojąć k(u) sobie« = *accipere ad seipsum PolAnt, Vulg; assumere secum, ascendere facere a. congregare ad se PolAnt; accipere in sua, ferre ad se Vulg; sibi adiungere JanStat [szyk zmienny] (40:23:3:1)*: OpecŻyw 159; LibLeg 7/11v; WróbZolt 67/19; Registr rzeczy Błařchkwłkich. czo anuchna do fiebie wzięła. ZapMaz V S 2/332, 332v; ZapWar 1542 nr 2559; LibMal 1546/110v; Tedy [zły duch] idzie/ i bierzé kfobie/ siedm duchów infzych nad się gorfzych MurzNT Luc 11/26 [przekład tego samego tekstu CzechEp], Mar 8/32; Diar 20; RejWiz 152v; A pollawfły zebráli do fiebie [congregaverunt] wflyfthkie Kxiáżećá Filityńkie Leop 1.Reg 5/8, 1.Reg 5/11, Ier 38/14, 2.Mach 4/40, Act 12/25; Wzięli tedy ku fobie [accepit] Moizefz y Aaron męże ty BibRadz Num 1/17, Gen 6/21, 2.Reg 18/2, 4.Reg 10/15, 2.Par 32/6, Ioann 14/3; GRácyanus Celarż [...] wzyał k fobie zá towarzylzá Theodozylá mężá ná wfzytko godnego/ y dał mu páńftwo ná wfchod ftońcá BielKron 157v; Wzyawfzy iá [Barbare] ná fanie do fiebie Krol/ iecháli wfzyfcy do Kráková ná zamek BielKron 408v, 30, 105v [3 r.], 111,

154, 159v (15); Phedriam intromittamus comessatum, Weźmiemy go fobie ná bieśiadę. Mqcz 226c; RejAp 82; HistRzym 31v; RejPos 23, 136, 291v; BialKat 98v; wzięł Hircius z Zamku Mutynfkiego do fiebie kilka par Gołębi BielSpr 47v; záfię przyide y zábioř was do fiebie [accipiam vos ad meipsum] BudNT Ioann 14/3 [przekład tego samego tekstu WujNT, SkarKaz (3)]; IOzeffie fyná Dawidow/ nie obawiy fie wziąć do fiebie Máryey żony fwey CzechRozm 161v, 121; SkarŻyw 260, 390, 478; StryjKron 365, 727; CzechEp 359; ReszList 173; Bo im Pan niebo odewrze/ á k fobie ie pobierze ArtKanc A13v; ActReg 17; WujNT Ioann 14 arg, 14/3, 19/27, s. 383; tedy tenże Woźny [...] wziawfzy kfobie fzláchćice/ przed Stároftą mieyfćá álbo iego vrzędem Grodzkim ma wczynić obliczné zeznánie SarnStat 830, 585; SkarKaz 243a, 552a, b; Nle płáč Márku nád ciálem martwym fyná fwego/ Ani fie przećiw woli Oycá Niebiefkiego. Ktory zwykł brác ku fobie cnoty pełne fyny CzahTr L3v. Cf Frazá.

»wziąć (a. brać) itp., pojąć z sobą« = *ferre secum Vulg, PolAnt, Cn; ducere secum Vulg, Cn; adhibere a. assumere a. tollere secum Vulg; assumere cum se, capere secum, coassumere PolAnt; adiungere a. sumere a. trahere secum Cn [szyk zmienny] (175:11)*: BierEz 14; OpecŻyw 14v, 45, 78v, 97, 130, 145, 173 [2 r.]; ForCnR B4v; MiechGlab 68; WróbZolt 67/19; niech panowie wezmą fsobę trzi sta lidzy y niech przyadą do Sawrany LibLeg 11/84v, 7/104v [2 r.], 11/21, 43v, 167v; MetrKor 61/223 [2 r.]; LibMal 1546/120v, 1551/166, 166v; HistAl B7, Lv; MurzOrt Bv, B2; Rzymiánye záwffe gdy yáká fprawę myeli myeć ná Ratuffu/ zwykli byli záraz fyny fwe s fobą brác GliczKsiąż K5v; Leop *B2, Gen 22/3, Ex 2/20, 14/6, 4.Reg 3/26 (11); RejZwierc 47; BibRadz Gen 12/5, 22/3, 31/23, Ex 14/7, Iudic 19/3 (12); Nábrála też [Dydo] wiele towarzylftwá y fłuźebnikow s fobą/ puściła fie wodą s Tyru do Afryki. BielKron 75v; then z gniewu zbieżał do domu poiąwfy s fobą Hifzpanow wiele. BielKron 442v, 7v, 11, 12v, 29, 31v (53); HistRzym 14v, 46v, 77, 83v, 129, 130v; RejPos 9v, 16, 77, 136 [2 r.], 136v, 251; RejPosWiecz³ 98v; BielSat G2; RejZwierc 32, 205v, 264v; BielSpr 48; WujJud 128v; iż nie thylko fámí rodzicy ku chwale Bozey fzli do Ierozolimy/ ále poięli s fobą dzyeciátko Pána Iezufá RejPosWstaw [41²]v; BudBib c2v, Gen 22/3, 48/1, 3.Reg 11/18, 2.Par 16/6 (9); BudNT Act 15/38, 39; PaprPan Hhv; Miła corko/ coź mam czynić? brác cię z fobą nie mogę/ tyś ieft płci żeńfkiey/ á ia do kłáztoru miedzy mężczyznę poyde SkarŻyw 183, 36, 100, 133, 140, 192 (19); StryjKron 692, 727; KochMROT C2; PudlFr 31; ActReg 28, 74; Phil I3; GórnTroas 69; LatHar 557, 692, 707; WujNT Matth 12/45, 18/16, 26/37, Mar 10/32, 14/33 (16); SarnStat 651; SkarKaz 552a.

»(za)chować itp., (za)trzymać, (za)dzierzeć u siebie« = *detinere apud se Vulg, PolAnt; retinere apud se PolAnt; receptare ad se Mqcz; apud se servare JanStat [szyk zmienny] (18:7:2)*: ZapWar 1507 nr 1987; abis go v K. m. nyeraczil dlugo zatrzymacz wfyebye LibLeg 10/66; LibMal 1543/72, 1544/79v, 80; MurzNT A4; LubPs V; BibRadz Gen 39/16; Chryzes káptan Apolinow gniewał fie/ iż iego dzyewkę Aflyomen trzymał v fiebie Agámenon poimána BielKron 57v, [85³], 356v, 368v, 369v; Mqcz 36b; GórnDworz R2; HistRzym 129; HistLan B4v; BielSpr c; BudBib 4.Esdr 14/4; BudNT Philem w. 13; CzechRozm 265v; NiemObr 71; KochMROT A3; GórnRozm D; IElfi Zyd weźmie od Krześciániná zakład/ á przez rok będzie go v fiebie dzierzał [tenuerit JanStat 1121]: [...] SarnStat 256, 606; Gdyby kto prośil do fiebie przyaciála/ á iegoby v fiebie nieprzyaciála przechowywał: izaliby wftyd miał y vprzeymość w prośbie fwoiey? SkarKazSej 660b.

»przy sobie (za)chować, (za)trzymać itp., zadzierzeć, zahamować« = *secum detinere Vulg [szyk zmienny] (9:9:4:1)*: nyeracz wařcha Kro. m. fzye ná nář gnyewacz y zefzmi polła wařchey Kro. mczi przy fobye zadzyerzely. LibLeg 11/155, 11/43v, 155v; RejJóz Bv; Diar 52; GroicPorz e; KrowObr 26; profzę cie zachoway mię przy fobie/ á ia fie mśćić będę nád thym okrutnikiem krzywdy fwey. BielKron 353v, 313v; tego fie wcz/ iákó ten ták zacny klenot v

fielbie przyiąć/ y iáko gi przy fobie zádzierzeć. *RejPos* 148; *RejZwierc* 274; *BielSpr* 37v; *CzechRozm* 52v, 92; *SkarŻyw* 187, 250, 309; *CzechEp* 26; *GórnRozm* D; Wegrzin [tj. *Stefan Batory*] nad zwitzaí wiele Wegrow przifobie chowal *PapRUp* K2v, A4; *WujNT Philem* w. 13; *SkarKaz* 420b.

»przy sobie zostawić« = *relinquere secum PolAnt* [szyk zmienny] (14): *RejJóz* Pv, P5; *RejWiz* 172v; Słyżąc tedy Iakob iż zboża przedaią w Egipcie/ poľłał thám dzyefięć fynow/ iedno Beniámina dzyeciátko zoľtáwił przy fobie. *BielKron* 17; *BielKron* 243v, 411; Ale káz odeydź od fielbie woyľku/ iedno trzy ľthá mężow zoľtań przy fobie. *RejZwierc* 205v, 205v; *BudBib* 2.Par 1/14, 1.Mach 3/37, 12/47; *SkarŻyw* 497; *ActReg* 68; *KmitaSpit* C.

Wyrażenie: »u siebie, przy sobie w domu (a. doma)« [szyk 8:4] (11:1): A yeľli go chce myeć goľpódarzem á fynem czeľádnym/ domá przy fobye nyechay go [syna] trzyma á bawi *GliczKsiąż* L; *OrzList* b3; który Andrzeiá Syná twoiego/ w cnotliwym fwym ćwiczeniu przy ľłzkoie Przemylkiéy/ v siebie domá chowa *OrzQuin* Aa5v, E2; *GórnDworz* S4; *HistLan* B; iżeby od żydow onych ktorych w domu v siebie niemáło miáľa. v iákie niebeľpieczeńľtwo nie przyľzedł *BialKaz* C3; ktorego zátáiwľzy v fielbie w domu Athánázyuľ/ [...] dnia ľáďowego czeľkał *SkarŻyw* 390; *CzechEp* *4v; *GostGosp* 156; *OrzJan* 111; *CiekPotr* 57.

a. O posiadaniu i przemieszczaniu zwierząt i przedmiotów; teź przén: o abstraktach (372): Mufy ten być zľy goľpódarz Bo go tu vnas mierzj Co kazdy na fobie dzierzj [= *zabiera ze sobą*] Ano lepíey dlia przjgody [...] Miecz to y owo nalľobie *RejKup* t4v; ielźce v fielbie czuię kílka złotych w worze. *Prot* Bv; zwáľfzcźá kiedy dźiáľká ľá/ kthore Drabi mogá s fobą toczyć na dwu koľách *BielSpr* 66v; *SkarŻyw* 152, 480; Iulianus Cardinal [...] dla wielkośći zlotá ktore z fobą dźwígał zľupiony byľ zábity y vťopiony. *StryjKron* 607.

Zwroty: »mie(wa)ć przy sobie, z sobą« = *habere secum Vulg*, *Mącz*; *habere cum se PolAnt* [szyk zmienny] (54:42): *MetrKor* 26/62v, 59/76, 76v; Ieden kupiec gdy z kupiá iáľ/ Koniá z ofľem przy fobie miáľ *BierEz* S3v; *HistJóz* E4; *FalZioľ* I 22a, 39c, 102d, 105b, 153b, IV 32d; *BielŻyw* 110; *LibLeg* 6/159v, 79; *LibMal* 1543/68, 72, 1544/93v, 1545/104 [2 r.], 1554/185; A czofz tam wźdy nieliece y czofz z fobą macie *RejJóz* B8, B8v; *ZapWar* [1546] nr 2636, nr 2648; *SeklKat* Y2v; *RejKup* t6v, Vv, v8, dd2v, dd8; *HistAl* Bv; Gdzye przydzyemy tu mieľzkamy/ Wľzytek ľtátek s fobą mamy *BielKom* E7v; *RejWiz* 169v; á mam z fobą zapľátę moię [merces mea mecum est]: ábych odpľácił koźdemu podľug wczynkow iego. *Leop Apoc* 22/12, Ex 30/10, Deut 17/19; *BibRadz* 2.Par 13/8, 35/24, 2.Esdr 2/12, Mar 8/14; Pochwycił Saul rohátynę/ ktorą záwźdy przy fobie miewaľ/ chcąc vderzyc Ionátę *BielKron* 66, 97v, 126, 178, 435, 464v; Sub vestimentis secum habebant retia, Pod odzieniem s fobą [!] mieli ľieci. *Mącz* 424d, 167a; áby Król miáľ przy fobie té Księgi/ y czytaľ ié záwľze *OrzQuin* T3, M2v, X2v; *SienLek* 114 [2 r.], 114v, 154, 158v, 159; *RejAp* 193v, 195v; *HistRzym* 16, 70; *RejPos* 112v, 124, 193 [2 r.]; *HistLan* B4v; Wľzytko ľotr z wieczorá przegraľ/ Niewiem by groľz przy fobie miáľ. *RejZwierc* 236, 19, 146; *BielSpr* 47; *BudBib* 2.Esdr 2/12; *Strum* C9v; *PapRPan* S4; *ModrzBaz* 87v; *SkarŻyw* 187, 202, 355, 389, 572; *ZapKóścier* 1580/5, 1587/71; *MWilkHist* C2; iľz Rulacy [...] máiac sľobą piętnáście kroć tyľięcy okręťow Konľtantynopolá dobywáľ *StryjKron* 121, 121; *ZapMaz* II G 78/407; *WerGość* 250; *GórnRozm* N2; *ActReg* 169; *GostGosp* 28, 62; *WujNT* Mar 8/14; *SarnStat* 334, 362 [2 r.]; *CzahTr* [D2]; Gdźie z fobą nie maľz nie pozycźać ľáťwie Liny y kotwie. *KlonFlis* E4v.

»z sobą nosić (a. nieść) itp.; przy sobie, u siebie nosić« = *secum ferre Miech*; *sibi a. secum deferre Vulg*; *asportare secum Mącz* [szyk zmienny] (84:38:1): *BierEz* P3v; gdy ktory czľowiek noľi przy fobie kofatzietz: taki nigdy nie wpadnie w niemotz kurczowá *FalZioľ* I 4b; Gdy kto s fobą noľi tho ziele [tj. *pięciornik*]/ Thaki czľowiek bywa wľpomozony w kazdych ľwoich ľprawach *FalZioľ* I 102d; gdyby ie [ziele dľoń *Chrystusa*] kto vľiebie noľil/

truciny ani babich czar nietrzeba fie bać. *FalZioľ* I 112b, I 64b, 127c, 135d, IV 12d, 19d (22); nicem z fobą krom imiona nie przynioľ. *BielŻyw* 116, 15; [biskup *Cyrillus*] zanioľ ie [ciaľo św. *Klimunta*] z fobą áż do Morawy *MiechGlab* 27, 27, 46; *LibLeg* 11/49v; *SeklKat* Z; *LibMal* 1549/149, 1550/156v; *RejKup* i8, x7v, aa5, aa8; Maľz s fobą wľzędzie ność naukę niebieľká *MurzHist* H3; *KromRozm* II y; *Diar* 112; zwyľky teź chľopyetá ludzye nyepewnego oycá kretá pyáťnowáć á krefić/ wyrządźaiác im to/ iż oni máyá zawľľe ten Herb s fobą noľić *GliczKsiąż* B4v, H4; *KrowObr* 67v, 136; *RejWiz* 127; Opończá ktorám zoľtháwiľ w Troáďzie v Kárpá idáć/ przynieś mi z fobą [affer tecum] *Leop* 2.Tim 4/13, *Ludith* 12/2, 3; *RejZwierc* 21v; *BibRadz* Gen 43/21, 2.Reg 8/10; *OrzRozm* Bv, Q4; Kozdrás krol Perľki [...] Ieruzálem wzyáľ/ á tám fwiętego krzyźá doľtaľ/ ktory s fobą precź wynioľ. *BielKron* 164; bo ludzie ná ľwiat zľobą nieprzynieľli nic wľáfnego *BielKron* 254v; Stolik ľkorzány ľkľáďány/ ktory moźe zľobą nieść ná koniu kiedy trzebá *BielKron* 259v, 87, 113v, 164v, 258v, 347, 371, 464 [2 r.]; *KwiatKsiąż* N3v; *Corruptissimos mores secum invexit in patriam*, Dźwiwná roľpulfność á nierząd s fobą wniol do oycyziny. *Mącz* 477c, 210d, 313c, d [2 r.], 341a; *OrzQuin* Q2v, Aa5; *SienLek* 59v, 60, 111, 157v, 158v; *RejAp* 186, 186v; ábowiem miľá ľwá/ to ielť pięknofć onę w feru iáko drogi ľtarb [!] zámknioná/ wľzędzie gdzie fie obrociľ/ ponieľie s fobą *GórnDworz* Mm4v, H6v; *HistRzym* 65v, 66, 111 [2 r.]; *RejPos* 3, 19, 284; *RejZwierc* 17v, 20v, 196; pośćieli z fobą źadney [Turcy] nie noľzá/ okrom kocow á kolder. *BielSpr* 53, 53 [2 r.]; *BudBib* 2.Par 25/14, 2.Mach 4/25; *CzechRozm* 109v; *PapRPan* S4; *Oczko* 4v; *SkarŻyw* [282], 462, 520 [2 r.]; *StryjKron* 250; *KochFr* 40; *KochPhaen* 23; *KochWz* 136; *ReszPrz* 79 [2 r.]; *ReszList* 174; *WisznTr* 7; *PudľFr* 31; *GórnRozm* D3v; *ActReg* 61; *GrabowSet* N2; *WyprPl* C2; *LatHar* 587, 737; *Chriftus*/ práwľ/ wľťępuiac do niebá/ Ciaľo ľwe y nam zoľtáwiľ/ y toź Ciaľo z [ľ]obą zanioľ. *WujNT* 396, *przedm* 2, 2.Tim 4/13; *KmitaSpit* A2v; *PowodPr* 44.

»przywieść itp. z sobą, za sobą; z sobą prowadzić itp., (przy)pędzić« [szyk zmienny] (8:3;3:2): *HistAl* H5, I2; dobytek ľwoy y ľkad co iedno mieć mogli/ przypędzili z fobą [secum]. *Leop* Gen 46/32, Gen 8/17; [Bóg rzekł do Noego:] Y wywiedz zá fobą wľzytki źwierzetá/ ktore ľá z tobá/ ptaki/ bydľetá y gad plázaiący fie po źiemi *BibRadz* Gen 8/16[17], Gen 31/18, 46/32; proľthy lud powiádaľ iż iá [sól bocheńská] *Kunegundis* Pudyková żoná z Węgiez zá fobą przywiodľá. *BielKron* 362v; oto przydzie Bog wáľz/ á przywiedzie s fobą káźdemu pomľte y zapľátę *RejPos* 3, 331; *RejZwierc* 130; Y rzekł Bog do Noego: [...] Y z káźdego źwierzęcia y z káźdego ciáľá/ dwoie z káźdego (rodu) w wiedzief do ľkrzynie dla przeźywienia z fobą [tecum] *BudBib* Gen 6/19; ztych wóď/ co tľuľtość z fobą wiodá/ coť tákiego wľpľywaľ/ co iuź ogień ich wvárzyľ *Oczko* 17v; *StryjKron* 140; *WysKaz* 12; *GrabPospR* M3v.

»wozić itp. z sobą, za sobą« = *secum ducere Miech* [szyk zmienny] (17:3): *HistJóz* E2; *MiechGlab* 21; Mych my teź z fobą zboża przywiezli niemáło *RejJóz* N3; *HistAl* M7v; *OrzRozm* R2v; [św. *Jacek*] dwu mnichu zá fobą przewioľ ná kápcy ľwoiey przez Wľľę z Zákroćiniá. *BielKron* 363; wielki Kľiáďz [...] trzy ľtá wozow ľrebrá/ zlotá/ pereľ/ y inych ľkárbow wywioľz s fobą do Moľkwy *BielKron* 432v; Nomades, Lud w Affrice/ teź w Scythiey ktorzy nie máyá pewnego mieľzkánia, tilko [...] máľe cháľupki s fobą woźá. *Mącz* 249b; *SienLek* a4; *GórnDworz* Iv; *RejPos* 22, 24; *RejZwierc* 169v; iż nie moźe nic lepľzego być y potrzebnieľyźego wľzędzie pielżem ludu/ iáko tákie [hakownice na koľach]/ bo ie moźe Drab zá fobą wozić kędy chce/ y obroćić ná wľzytki ľtrony *BielSpr* 69v; *StryjKron* 11, 351; Boday bych zdrow do domu názáď nie przyiáchaľ/ Ielľić z fobą rozumu zťámtáď nie przywioźe *PudľFr* 31; *GórnRozm* L3v; *GrabPospR* M3v; Wľzytká mľynicá záwiľľá ná koľku/ Ielľ iá wrviefz ľzalone páchoľku/ Powieźiefz s fobą z niemáťym gomonom/ Mľynárzá z domem. *KlonFlis* F3.

»wziąć (a. brać) itp., pojąć z sobą« = *sumere secum PolAnt*, *Vulg*; *aufferre secum Vulg*; *capere sibi PolAnt* [w tym: bez przyimka

(7) [szyk zmienny] (103:1): *BierEz* 12, Q2; *HistJóz* C4v, E4v; *FalZioł* I 153b; *BielŻyw* 15 [3 r.]; *MiechGlab* 9, 27; wżak sobą fwiata nie wezmiesz To twe wżytko czo zazywiesz *RejJóz* Dv; *LibMal* 1546/113; *RejKup* p6 [2 r.], t2v, t5v, v8v, aa8, ee3; *HistAl* A2, G2; *MurzNT* 121 marg; *LubPs* V5v; *RejWiz* 18v; *Leop* 2.Par 36/10, *Eccle* 5/14; *RejZwierz* 32v; *WyprKr* 2v; Abowiem gdy vmrze/ nie weźmie nic z sobą *BibRadz Ps* 49/18, *Gen* 6/21, 7/2, *Num* 31/6, *Tob* 11/3, *Mar* 8/14; Też thá Krolowa ftára [...] wzyęła koronę/ [...] fceprum/ iábłok/ miecz/ y inie áppáraty krolewkie s sobą do Węgier. *BielKron* 377; Gánges/ ten w Indyje piatek złoty s sobą bierze. *BielKron* 461, 4v, 12v, 19, 28, 30 (24); *Prot* D2; *GórnDworz* H5v, Z4v, Bb2; żoná iego/ poięłá osłá s sobą á przywiozłá go do domu *HistRzym* 67v, 63v, 70v, 90, 103v, 107; *RejPos* 74, 109, 213v, [340]; *RejZwierc* 20v, 239 [2 r.]; *BielSpr* 53v; *BudBib Tob* 11/3; *BudNT Matth* 25/3; *SkarŻyw* 52, 74, 152, 187, 362, 440; Potymes mię [Orszulo] fmutnégo nagle odbieźálá/ Y wżytki moie z sobą poiciehy zábáráá. *KochTr* 13; Poydziem zá raz do Apteki. Pobrawly s sobą kofzyki. *MWilkHist* C2v, B3v; *SkarŻyw* 218; *KochPieś* 39; *ActReg* 58, 122; *GórnTroas* 16, 53; *GrabowSet* A4v; *WujNT Matth* 25/3; *WysKaz* 47; *KlonKr* F2v; *KmitaSpit* C6v; wżytko vftáie z vmárym: sam z sobą nic nie bierze *SkarKaz* 385a, 207a, 422b; *CiekPotr* 59, 68; Zwálfzczá nie wiecey z sobá/ do grobu weźmiewá/ Tylko poki ná świećie/ czego zázzywá. *PaxLiz* C4.

»przy sobie zostawić, (za)chować, zatrzymawać« [szyk zmienny] (3:2:1): moneti polowyczą thezde dworce dáł a zlothe przy flobye zoftawyl *LibMal* 1543/74; trzy pferfzczyenye wżyal lankowy [...] kthore chowal przy fzobye trzi dny *LibMal* 1552/168v, 1549/149v, 1551/163; *LibLeg* 11/94; Ale po śmierci żeniney Mąż to wżytko [tj. gieradę] przy sobie záchowáć má/ iáko fwe włafne. *GroicPorz* gg3v.

b. *Jako kraj ojczysty podmiotu (też miasto)* (32): Bo co tak indziej wszędy bywało na ty czasy, jakoż my też tego u siebie nadziewać się nie mamy? *Diar* 66; ty obłędne á lżywe Doktory pierwey niż z gruntu zginiemy odpáđzmy co rychley od fyebye *OrzList* i; *OrzRozm* T3v; Idź do Fáraóná áby moy lud wypuścił od siebie *BielKron* 29; Bethlámidowie [...] pořáli do męzow Káryát-kich/ áby do siebie Arkę Bożą przywieźli. *BielKron* 63; Antonius Lotáryńkie Kfiąże/ zákazał w fiebie Luteriey *BielKron* 201; Turki przywiođł krol Fráncufki do siebie. *BielKron* 221v marg; Pothym fámi Mágdebureczánie drugie miářto zápalili/ kthore zowá Sudeburg/ przyáwly do siebie mieřczány. *BielKron* 235, 124, 175v, 209v, 231, 307, 460v; *KochSat* A4; *OrzQuin* Z3; *BielSat* G4; Lepiey tu nieprzyáciela czekáć w Ziemi w fiebie/ niż tám do nieprzyácielkiewy Ziemi ágnáć *BielSpr* 59v, 38; *BudBib Iudith* 5/11; *StryjKron* 170; *CzechEp* 62; *BielSen* 17; *GórnRozm* B4; *KochProp* 10; Ci [Rzymianie] náukam wżyřtkim siedliřko y gniazdo v fiebie vřáli. *JanNKar* C.

Zwroty: »u siebie mieć« [szyk zmienny] (5): *BielKron* 209v, 307; A ielli złotem groźni řářadom być chcecie/ Tym ie rychley u siebie ielzce mieć będziecie. *KochSat* A4; Teraz iuż pořly ich [tj. Greków] v fiebie mamy *KochOdpr* A3v; *GórnRozm* B4.

»wziąć do siebie« = *ascendere facere ad se* *PolAnt* [szyk zmienny] (3): *BibRadz* 1.Reg 6/21; Elźbietá krolowa Węgierřka prořąc vpominałá pany Polřkie/ áby iey ktorá corę ze dwu wzyęli do siebie *BielKron* 379, 379.

Wyrażenie: »doma u siebie« (2): *OrzQuin* Y4; czemu wářzá Kró: M. tyranná tu domá w fiebie ták prózno siedząc/ czekáć mařz? *OrzJan* 105.

D. *Podmiot ujmowany jest jako abstrakt* (358): *March¹Wiet* Av; *OpecŻyw* 187; zalię imienie á vřoda nic dobrego w fobie niema. *BielŻyw* 54; Powiadał teź Ařiftoteles że vbořřthwo nic w fobie gorřzego niema, iedno iź niemoże pomagać nęđznym á vbogim. *BielŻyw* 88, 118; *BielŻywGlab* nlb 12; Bowiem okragłá figura iest na godnieyřza ku przyięciu wlię wiela rzeczř *GlabGad* B2v, M6; Nie ma w sobie dna t(a) (p)řzepáć [= *zachlanność*] *BierRozm* 20,

8; Y owřzem tha Licźba [tj. 10] wżyřthki infze przed **fobá**: tak thy kore řá w czetnie: iako y ktore řá w lichu: w fobie zamyka. *KlosAlg* A4; *RejKup* k6; *KromRozm III* C7, D2v, K2v, P2v; *BielKom* B2; zle wychowánye nyepożyřtkow wyele wfobyte ma *GliczKsiąź* F7, D, E2v, G7v [2 r.]; *Linia poboczna* Ma wfobie perfony/ ktore áni řye od nas rodzá/ áni my od nich/ Ale od iedney krwi z námi pochodzá. *GroicPorz* ff2; *RejWiz* 130; *OrzList* a4; ktory Mieřiac [tj. wrzeřieř] wiecey w fobie fwiát miał niż ktory iny *BibRadz* I 71b marg; Mądrość námwáia do siebie wżyřtki ku dobřam fwoim. *BibRadz Prov* 9 arg, I 16a marg; Oto řtan Duchowny ginie/ ábo iuż zginał: tylko řtan ieden Swiecki zořřanie/ kthory y Swieckim řtanem zwány być niemoże/ gdyź niema przeciřwko fobie [tj. w *opozycji do siebie*] řtanu Duchownego/ przeciřwko ktoremu řtanem Swieckim wezwány iest/ bo Duchowny á Swiecki řtan *correlatiua sunt* *OrzRozm* K2; Táć z przyřrodenia náurá Polřka niczego niewolnego przyřpuścić do siebie y przyáć niemoże. *OrzRozm* M, D2, D4v, F3; Koftek granie/ albo chíwość ma wfobie nazbyt popedliwá/ albo nieprzyřřtoyná męřczyznie miękkóć. *KwiatKsiąź* P3v; Infinitivus, Niepewny/ Niedoskonáły/ To yeřt/ Który/ Niepewność rzeczř ma w fobie *Mqcz* 128a, 151b, 304b, 400a, 423b, 446d, 475c; *OrzQuin* M4, T, V2; *SarnUzn* E4v; Pářáliź ktore źnaki przed sobá ma *SienLek* S[ss]4, Ttt3v, Vuu4; Podźmyř do myřliřřwá/ ktore ma w fobie coř podobnego woynie *GórnDworz* E3v; Co widząc Theologowie pogáńfcy řárzy/ że iedná fáma pleć dořkonálořci w fobie mieć nie moře/ przywáľczáia oboię pleć bogu *GórnDworz* X8; Táź to iest piękknoř od naywyřřřzey dobroci nie oddzielona/ kthora řwá řwiářřlořciá wzywa/ y ágnie ku fobie wżyřtki rzeczř. *GórnDworz* Mm5v, Cv, C7, E [2 r.], L7, O3 (26); *GrzepGeom* E, E4, E4v [2 r.], F, F3v [2 r.] (11); *RejPos* 34v, 178v, 238v; *HistLan* E4; Druga rzecz iest/ áby Skřuchá miářlá przy fobie woľá Spowiedźi y Dořyc wćzynienia *KuczbKat* 205, 50, 115, 230, 265, 340, 355; Widziřł zeć [řwiát] ráđę ma przy fobie chudá *RejZwierc* 116v; Wiořná nářřawřy/ ziemię ogrzáwřy/ [...] Láto zá sobá przywiođzi *RejZwierc* 171v, A6v, Bv, B2, 22v, 60 [2 r.] (12); Máia tedy y řwięťá w fobie [!] wiele dobrego/ kiedy y z wćřciwořciá á chrzeřciáńřkie obchodźimy. *WujJud* 189, 37, 39v, 40, 133; *WujJudConf* 147, 164, 189, 200; Kłámřřwo co iesth/ wżyřtkim ludzyom iest wiadomo. Ma w fobie pokryřřwo/ chyřřořci y zdrády. *RejPos Wřřaw* [110³]v, [41³], [110³]v, [143⁴]v; *BudBib Sap* 8/16; *MycPrz* I B3; NOřřł zdáwná ten to dom wřze ná fobie řřawy *WierKróć* Av; *CzechRozm* 56, 71v, 83v, 97v, 113v (9); *ModřBaz* 4v, 25, 56 [2 r.], 58v, 79 (8); *SkarJedn* 17, 313; *Oczko* A3, 13v; á mářká nářzá kořciol/ ma řwe práwá w fobie pořřtanowione *SkarŻyw* 456; *CzechEp* 66, 96, 252; Wiářá nie moře [wedľug *Lutra*] podle siebie řadnego dobrego wćřzynku ćierpieć *ReszPrz* 154, 30; *WerGořć* 261; *WisznTr* 31; řwięty pokoiu/ tę mařz wađę w fobie/ Ze ludźie ráđři zgnuřnieia przy tobie. *KochPieś* 15; bo obźářřtwo záwřze řřkodziř/ wżyřtkie zlořci z siebie rodzi. *ArtKanc* S17, S17; (marg) Skutki wielkiewy Wolnořci. (–) Co nie ma miáry w fobie/ ále gwařtownie idzie/ to trwáć nie moře. *GórnRozm* Bv; Vřřáđ piřze pozwy [...] nie táká wářzá łáćiná práwná Polřka/ ktorá nic w fobie nie ma łáćinřkiego *GórnRozm* F3; ále [prawo pisane] tylko to co mogłó zářárnac [!]/ pod řię zyřgarnelo [!] *GórnRozm* Gv; że ten vřadek řřaryř obyczáiów miał zá sobá y rzeczřpolřitá potářgnáć *KochWr* 27, 24; W tákim grobie Mieyřce řciiele zazdrořć fobie. *ZawJeřt* 24, 26, 30, 34; Solidus – Rzecz kazda wfobie maiaca, dľuz, řzerza y miařřořcz, zupeřni, doskonáli czaři. *Calep* 989b; Zodiacus – Okřág wfobie maieci dwánařcie znakovnieřkich. *Calep* 1152b, 841b, 1038a; *Phil* H4, I4, M, Q2, R4; *KochCn* B4v; *GrabowSet* B, E, S3; iź ten Sákráment dwánařcie znáćzných pożyřtkow z siebie/ [...] wydáie. *LatHar* 187; *KolakSzczęřł* B4v; *RybGęřli* D4; iź pánieřřřwo ma w fobie Bogu miľá czyřřořć y řwiářřobliwořć *WujNT* 596, 13 marg, 163, 180, 443, 795, Zzzzz2v; Lecź iáko tego dowiedziemy/ iź moře być táki grzech/ że go řalká Boża ćierpi zřobá? *WysKaz* 16; [język francuski] ma w fobie częřć Włóřkiego, częřć Hiřřpáńřkiego *JanNKar* C4v, B, C3, C3v, D; *SarnStat* 77,

180, 196, 232, 923; *WitosLut* A5; *GrabPospR* L3; *PowodPr* 39 *marg*; *SkarKaz* 41a, 45b, 84a, 637b, 000o2v; *CiekPotr* 19; Lecz miód ten [tj. *szczęście*] [p]rofną wónią w fobie wtáiwłzy/ Dwoifty ieft *GoslCast* 31, 66; *PaxLiz* A2v; C2; *SkarKazSej* 661a, 676b, 683b [2 r.], 696a [2 r.], 698b, 700a, 701b.

W połączeniu z „sam” (11): *KlosAlg* B; *MurzNT* 10v; *Repugnant* haec inter se, Ti rzeczy lą famy przeciwko fobie [tj. *sprzeczne ze sobą*]. *Mącz* 330c; *SarnUzn* G6v, G7; A kąc co ieft między e.c. y c.d. obiemá Klinóm ieft spólny/ y lam fobie równy. *GrzepGeom* N4v; *SkarŻyw* A3v; Bo ciężki žal/ lam fobie kréfu nie zátoży. *GórnTroas* 54; *SarnStat* 753. Cf »sam sobie być«.

Zwroty: »sam sobie być« (3): Sámá oná [cnota] nagrodą/ y placą ieft fobie *KochPieś* 44; *RybGęśli* D3v [2 r.].

»za sobą garnąć« = *powodować* (1): Bo iuz ten grzech [tj. *rozpusta*] za fobą fnađz wżytko złe garnie *RejJóz* F7.

»mieć (a. mając(y)), zamykać (a. zamykający) w sobie; brać w się« = *mieścić, zawierać, obejmować* (często o jednostkach miary, *objętości itp.*) [szyk zmienny] (52:3;2): *KlosAlg* A4; áby Bath brał w fię dziefiąthą część Omer/ á Efa dziefiąthą część Omer *BibRadz Ez* 45/11, I 12d *marg*; *BielKron* 436; Gomor, Miárá winna żydowska. [...] Ma w fobie około dwu kwart winá. *Mącz* 147b; Millenarius numerus, Lidžbá tyfiąc w fobie zámykáyąca. *Mącz* 221c; Orgyca, Miárá sześć ftop w fobie máyąca/ krok álbo fąžen. *Mącz* 268c, 8a, 17c, 25a, 63b, 71a (28); Długość przyfionká miáta w fobie dłużą ná dwudziestu/ łokiet *BibRadz Ez* 40/49, 45/12; Lyfzka miárá ile w fobie ma *SienLek* S[ss]3, 46 [2 r.], T[tt]v; *GrzepGeom kt*; *Metreta* – Rozmiar wfobie maiáci trzidzeři á fzełcz garni. *Calep* 659b; *Talentum* – Talent, w fobie maiáci koło 1040. zlotich. *Calep* 1045a, 180a, 289b, 293a, 305a, 338a (15); Grzywná, Mná ábo Miná, ma fto drachm w fobie *WujNT* 272 *marg*, 260 *marg* [2 r.].

»mieć, wyrażać w sobie« [o *sensie słów lub zachowań*] [szyk zmienny] (6:1): *KromRozm I* I2v; Izafz tego káždy nie widzi/ że Perfóná tho fłowo lepiey w fobye nierowno wyraża to rozeznánie Perfóná á nizeli bytność. *SarnUzn* B7; *BialKat* 126; Oto naprzod wedle ich wiary y wyznánia/ Elohim znáczy y ma w fobie Oycá fyná/ duchá *CzechRozm* 15, 17v; *WujNT* 11, 136.

»w sobie mieć (a. mając(y))« = *składać się z pewnej liczby czegoś, liczyć* [szyk zmienny] (16): Millearius grex, Trzodá máyąc w fobie tyfiąc pogłowia. *Mącz* 221c, 85a, 275a, 296d; Szoftha Rotá [...] miáta thez ludu w fobie piefzego 555. Iezdnego 66. *BielSpr* 12; *BudBib* I 441c *marg*; *BudNT* G3 *marg*, X *marg*; *ModrzBaz* 112v *marg*; *Olympias* – Czas pieć liatwfobie maiáci. *Calep* [729]b; *Tetragrammaton* – Szteri litteri wfobie maiáci. *Calep* 1061a; *Tricolon* – Trzi członki wfobie maiáci. *Calep* [1085]b; Rok ma w fobie Mieśięcy 12. Niedziel 52. y dzień ieden. Dni 365. y 6.godzin. *LatHar* ++7; *WujNT* 112 *marg*; *SarnStat* 1315; Lepiey fię wftydác fynu, niłz žalowác, chocia Te obie fłowa tylołz liter w fobie máia. *CiekPotr* 24.

»z sobą (przy)nieść *itp.*, przywieść, wlec; za sobą (przy)nieść *itp.*, przywodzić (a. prowadzić), wlec« [szyk zmienny] (27:1:1;9:3:3): Nie ieft to szczęście ktore zlobą nędzę przynafza. *BielŻyw* 128; *Senectus* apportat secum multos morbos, Stáročść przinoši s fobą wiele chorob. *Mącz* 313c, 275b, 353a, 369b; *GórnDworz* H5v, K3, Cc5, Hh4v; dzień żadny niemija/ ktoryby z fobą iákíey wáfnehy ciężkości y lzkody nieprzyniołł *KuczbKat* 430, 155, 325; *RejZwierc* 110v, 127v; *WujJud* a4v; *CzechRozm* 221v, 265v; *ModrzBaz* 56v; *SkarJedn* 23; *KochOdpr* Dv; *Oczko* 1v, 39v; *SkarŻyw* 238; *CzechEp* 145 *marg*; *WerGość* 204, 212; *KochTarn* 78; *KochWr* 23; *ZawJeft* 7; A ty/ gđże tylko miešce zajmiefz fobie/ (Gnufności) przedni iad wleczełz za fobą. *GrabowSet* G; *SPytek* Iordan [...] mówiąc w rádźie o doległoścíách które wyfokié vrzędzy zá fobą niolá [...] *KochAp* 6; *OrzJan* 3, 73; *LatHar* 386; [...] dla rozmáitých przypadkow ktore poſpolicie/ ſieroctwo zlobą [!] wlecze *WjysKaz*)(3; *JanNkar* F; *SarnStat* 79, 126, 386 [idem] 928, 1051; Skrótny oddawfzy czas márny rolkofzy/ Ktora zá fobą wieczny žal przynoiši *GoslCast* 41, 27; *KlonWor* 47.

»w sobie zamykać« [szyk zmienny] (2): Dziefiątek liczba/ iefth nazacznieyła/ Bowiem w fobie mocz zamyka y doskonálofc wielką *KlosAlg* A4; *BielKom* F7.

E. *Podmiot ujmowany jest jako wypowiedź ustna lub pisemna* (w odniesieniu do sensu, treści lub kompozycji tekstu) (180): Bo to wzywánie y prozenie vmártych o oczy/ o zęby y infze: ták rownie ieft wáżne y ták teź prawdziwe w fobie lkutki ma/ iáko y ono/ co w *Agendach* y we *Mfzałách* o wodźie y o foli/ twierdzą. *CzechEp* 84.

W połączeniu z „sam” (1): Zátrudnienié w Pozwie, gdy fie Pozew piłze fłowy wątpliwémi, nie wáfneými. *Item*, niezwy czáynémi. *Item*, gdy fie nie zgadza lam zlobą, álbo z pierwłzym pozvem *SarnStat* 753.

Zwroty: »mie(wa)ć (a. mający), zamykać w sobie« [w tym: *mieć i zamykać* (1)] [szyk zmienny] (175:1): izbi fię to wnych [w *prawach i przywilejach*] nieodmienielo ani kazielo czo ieft więczy vnich napifáno, nizli wfobie ta confitutia ma. *ComCrac* 21v; *KromRozm I* K2v; *KromRozm II* h2v, lv, p3v; *BielKom nlb* 7, F4v; *Diar* 87; *GliczKsiąż* B6v; *ROzmáite* rzeczy á bárzo powáżne ten Plalm ma w fobye *LubPs* Hv, B3, Cv, D4v *marg*, F3v, Gv *marg* (33); *GroicPorz* y2v; *Leop* Nn5, Ps 29 *arg*; *Pirwfa* tá kápitułá [Księgi Rodzaju] ma w fobie trudnoři nie máto *BibRadz I* 1a *marg*, 53c *marg*; *Przyšięgá* *Krolewka*/ co ma w fobie. *OrzRozm F* *marg*, L4v, N4v, O2, S2, S3v; *Možec* to być powiešć zmyfloná [!] od *Poetow*/ ále w fobie ma wielkie przykłády/ poruczám tho káždemu ná rozmyflánie rozmáite. *BielKron* 49; *GrzegRóżn* A2; *Fatidici* libri, Xięgi máyące w fobie wyklad boskich táyemnic. *Mącz* 118c, 4d, 122c, 244c, 294a, 303d (9); *OrzQuin* E4 *marg*; [księgi siódme] máia w fobie *Figury* ziól/ po którých Vkážące idą *SienLek* Aaaa2v, Aaaa2v [2 r.]; *GórnDworz* O8, P7, P8, Q7, R6; *KuczbKat* 40, 265, 290, 291, 295; Ktemu teź te *Paćierze* ich álbo *Godžiny*/ máia w fobie wiele rzeczy niezbožnych *WujJudConf* 187v, 34, 185v; *RejPosWstaw* 41v, [143⁴]v; *Greckie* księgi fałz *Markionow* wfobie máia. *BudNT przedm* c4 *marg*, *przedm* c4v, c6; iz ielliby nowy *Teftáment* dla tákých niezgod/ ktore fie zda w fobie mieć/ miał być odrzucony/ tedyby [...] *CzechRozm* 148, 26, 69v, 94v, 100, 101v (17); A niewáđzić teź nic w roboćie zábáwiác fię iákíemikolwiek žárty/ ktoreby w fobie ſprofnóści żadney niemiáły [qui careant turpitudine] *ModrzBaz* 10v; *SkarŻyw* 257 [2 r.]; *CzechEp* *3v, 120, 128, 136, 163 (10); *NiemObr* 52; Wtora tablicá [przyczáñ Božych] ma w fobie/ cofny winni fámí fobie *ArtKanc* M3; *GórnRozm* H2v; *Chronica* – *Kronika*, kfzięga maiąca wfobie ſprawi potoczne. *Calep* [191]a, 362b; *Phil* B4, H, O2; *Zołtarz* tedy álbo *Pfálterz* iey [Maryi]/ zámyka w fobie piętnašcie *Paćierzy*/ fto y piędziešiat pozdrowienia *Anyellkiego*/ á troie *Kredo*. *LatHar* 507, 66 *marg*, 261, 507, 509, 665, Aaa7; *Biblia* *Kátholicka* nie ma w fobie fałzu żadnego. *WujNT przedm* 5 *marg*; *EWángelie* máia w fobie *hiſtoryá* żywotá *Páná* náłzego *Ieſufá* *Chriftuſá* *WujNT przedm* 31, *przedm* 14, 31 [2 r.], 38 *marg*, 41, s. 1 *marg* (21); A ták my przychyláiąc fie do *Státutu* *Iágełłowego*/ ktory ma to w fobie/ *De nomine vindictam capiemus*: [...] *SarnStat* 609, *5v, 21, 194, 318, 538 (16); Té fłowá gđys [Maryjo] *Hyfzáłá*/ [...] *Coby* wđzy w fobie miáły záwždy rozmyšláá. *SiebRozmyšl* G2; Ma w fobie piſmo ś. wiele košci/ ktoremi fię pyſzny á kápłanow y košciolá nie fluchájący vdawíc može. *SkarKaz* 81a, 81a, 548b; Wtora *Czáftká* tych *Kšiąžek* ma w fobie rozmáite przykłády y žárty tegož *A. Czáhrowłkiego*. *CzahTr* I4v; *SkarKazSej* 696a [2 r.], 698b.

»z sobą przynosić (a. niošący) w sobie przynaszać« (3:1): *Leop* *A3v; ktora [prawdziwą *šwiatłość*] w fobie ty šwięte kfłęgi šwiátu przynafzáia *BibRadz* *5; *NiemObr* 12; wymowne *kazánia*/ včzone á ržąd poſpolicity z fobą niolące *mowy*/ nie w co infzego vğadžác fie zdáđzą/ iedno áby [...] *GostGospSieb* +3.

F. *Nadaje* *wyrazowi nadržednemu nowe znaczenie, tworzy wraz z nim odrębną całość znaczeniową* (1261):

Fraza: »co(ž) sobie, z sobą rzec; co rzekę sobie« = *nie wiadomo, co robić* [szyk zmienny] (7:7;1): *RejRozpr* D4; *RejJóz* D2, D3v, G6; A czos ia będąc *proftáczek* *Miał* *flobą* rzec *nieboraczek*.

RejKup n5; Ach gdzież fyę ja już mam věiecz Y což fobie nędnjk mam rzecz *RejKup* p3, g2, l2v, Bbv; Idzye dálej zwiešł nos/ niewie co rzec fobie *RejWiz* 34; *RejPos* [77]v; Owa nie wie co s fobą rzec ftárzec vbogi. *HistLan* B; *RejZwierc* 61v; *WerGość* 236; á ia co tu rzekę fobie? *GórnTroas* 37.

Zwroty: »k sobie brać« = *odwoływać, cofać* (I): którzy [...] przeciwko niemu będą świadczyć/ y nie odwoływać álbo zeznania fwęgo kfobie nie będą brąć [*non reclamantes, seu confessionem suam non revocantes JanStat* 377] *SarnStat* 408.

»być nie przy sobie« = *stracić świadomość, przytomność* (I): [mówi *Andromacha*:] lużem nie przy fobie/ iuż człónki zmilkły/ mdleią/ Siły niemáfz *GórnTroas* 45.

»sobie chwalić« = *uważać coś za pomyślne, słuszne* [szyk zmienny] (6): *RejKup* V v; A choć wlytoko złe przedfię fobie chwałą. *RejZwierc* 223; *RejPos* 50; *CzechRozm* 244; ten co wkrzywdzony iest/ chwaliłz on fobie taką Wolność/ czy nie chwáli? *GórnRozm* C3v, I.

»czuć (a. czujność mieć) o sobie« [w tym: *sam o sobie* (I)] = *być czujnym, ostrożnym* [szyk zmienny] (9): *SeklKat* R; Káždy więc o fobye czuie/ Gdy potrzebá vkázuie *BielKom* A2; *KochZg* A3; *SarnUzn* G4v; *RejZwierc* B4v, 136; ábyłny o fobie czuli á zábiegáli wczás fwemu złemu *BielSpr* 75v, 35v; Y ón frogi Wieloryb [gwiazdozbiór] łam o fobie czuie. *KochPhaen* 22.

»czynić sobie wczas« = *wypróżniać się; egere, forire* *Mącz* [szyk zmienny] (4): Iż nie mogli do drzwi tráfić/ w bot wczás czynił fobie. *RejFig* Aa8v, Aa6v; *Mącz* 134a, 145b.

»dać sobie pokój« = *przestać, nie myśleć o czymś, odpuścić* (3): *KromRozm II* x4v; Iuż ci fyę nam y łámy bárzo łprzkrzyty bluźnierftwá tych káznodziey náłzych/ y podobno damy fobie rychło pokoy. *OrzRozm* M3; *GórnDworz* R4.

»dosyć z siebie (u)czynić« = *należycie spełniać obowiązki, wypełniać swą powinność* [w tym: *sam z siebie* (I)] [szyk zmienny] (7): Currentem incitare, Nápominać tego/ który yednák dofyć z fiebie czyni. *Mącz* 73d; Suarum rerum satagit, [...] Dofić łam z fiebie czyni. *Mącz* 369a; *PapPran* Eev; Gdyś z fiebie dofyć czynił w káżdym fwym vrzędzie/ Nierzkác czáfzł/ ále też y fzábłá fwą wlfzędzie Kredenciác Królowi *KochJez* A3v; Z fiebie rzáadne niebiołá dofyć wczyniły/ Gdy złwých ciemnych obłokow gełte dźdże pušciły. *WisznTr* 7; *ActReg* 13; *SzarzRyt* C2v.

»sobie dufać itp.« [w tym: *sam sobie* (I)] = *być pewnym siebie, wierzyć we własne możliwości; sibi confidere* *Mącz*, *Vulg* [szyk zmienny] (35): *RejPs* 110, 212v; *RejKup* b5, Sv, ł3v; *Leop Prov* 14/16; wynidá odemnie połlowie w okręćiech ku łtráchowi ziemie Ethyopfkiey wiele wfáiącey fobie *BibRadz Ez* 30/9, I 8b *marg*; Ego vero non gravarer si mihi ipse confiderem, Owfzeki bych fie nielenił bym łam fobie dufał. *Mącz* 149c; *RejAp* 42v [3 r.], Ff4; *GórnDworz* D8; RZekł Pan Jezus ku niektórym ktorzy fobye dufáli/ á ktorzy tho zdánie mieli o fobye/ iż byli łpráwiedliwymi *RejPos* 199, 199v, 200, 201, 312 *marg*; *SkarŻyw* 58, 164, 173, 597 [2 r.]; Perfido – Barzo fobie wfáiąci. *Calep* 779a; *OrzJan* 57; *WujNT* 2. *Cor* 10/7; iedni fobie dufáią/ drudzy fię wlytdzł *SkarKaz* 580a, 43b, 352a [3 r.], b [2 r.], 610a.

»(wiele) o sobie dźierzeć itp., mniąc itp., trzymać itp., rozumieć itp., dufanie itp., дума« [w tym: *sam o sobie* (2)] = *być wysokiego mniemania o sobie, być pysznym; praesumens de se Vulg; persuasus in seipso PolAnt; iactare se, praesumere, praesumptio, praesumptuosus, sentire de sese, sublatius de se dicere* *Mącz* [szyk zmienny] (18:12:11:10:2:1): Wffelki łluga boży dobrze moze bytz rzeczón podolek/ [...] a to dlá nilkiego dominianiá ktoré dźierzy o fobie. *OpecŻyw* 45; taki bywa łzálony plotka, łgarz zradny, o fobie trzymáiąci *GlabGad* M7; *WróbŻołt* rrv, 130/2, rr2; *RejPs* 106, 111; *KromRozm II* p3; Cełárzowye y biłkupi okoliczni częłcyá z zazrołci/ częłcyá z pychy á wyłokyey dumy o fobye/ [...] tego im [patriarchom konstantynopolskim] pomagáli. *KromRozm III* Pv; *GliczKsiąż* F5v, L6; *Leop Iudith* 6/15; *RejZwierc* A2v, 25v *marg*; *BibRadz Luc* 18/9, 1. *Cor* 4/6; Zwłáfzcžá ci co o fobie łák

wiele mniąc *GrzegRóżn* N4; *KwiatKsiąż* C2; Fiducia sui, Wiele dźierzenie [I] o fobie. *Mącz* 126b; Derogare sibi, Mnicy łam o fobie dźierzeć. *Mącz* 358a; Abiicere se atque prosternere, Názybt [I] fie vniżyć y vkorzić nic o fobie nie dźierzeć. *Mącz* 415a, 15c, 161c, d, 226a, 310a (13); *RejAp* BB8v, 42v; wielkim ludziom/ niemáfz częgo mieć zá złe/ kiedy o fobie wiele rozumieią *GórnDworz* D8; iákoby mnicy rozumiał o fobie/ niż rozumie *GórnDworz* D8v, C2, N3, Ee3v [2 r.], Ee4v, Ee5, Ee6v, Gg8; Ták iáko thu Pan ku łákim mniącžom o fobie rzecz czynić raczy. *RejPos* 199v, 199v, 200v [2 r.], 201v, [310] *marg*, 310v; *BialKat* 323v; *WujJud* a2v, 145v; iż žacy Wittemberfcy/ [...] Lutrá [...] zowiá *Philauticu*^m, to iest/ człówieká/ ktory o žadnym infzym nic/ tylko łam o fobie wiele trzyma *ReszPrz* 63.

»sobie folgować itp., pobjázać« [w tym: *sam sobie, sobie sam* (4), *samemu sobie* (3)] = *unikáć trudnošci, oszczędzáć się, nie naražáć się; z przeczeniem zwykłe: nie szczędzić wysiłku; sibi (ipsi) connivere a. indulgere* *Mącz* [szyk zmienny] (28:9): *RejRozpr* Dv, H4, K3v; *RejJóz* H4v; Mnyeć fyę yełłce éyebye łlucháycy nęyfłprzkrzyło. [...] Ale ty fobye pofolguy teraz. *KromRozm II* y2v; *RejZwierc* 2v; A My ktorzy iestechmy mocni/ powinniemy znosić krewkošci mdlych/ á nie folgowác łámy fobie [*non nobisipsis placere*]. *BibRadz Rom* 15/1; *BielKron* 384v; Pobjážáią ci fobie co łotrowłkie žyią *Prot* C4, C4, D; *RejPos* [36]; *RejZwierc* [272]; owfzem to widzeł/ iż fobie nic nie łolguiac/ wiernie mi ku dobremu pomoc chcełz *CzechRozm* 205; bo [Piotr] od tego [tj. od poddania się cierpieniom] Páná odwodził/ y folgowác mu fobie rádžil *CzechRozm* 235v, 1v, 2, 209v; máło nie wlytocy tácy bywamy/ iż ná drugie przyczynę złego łkládamy/ á fobie pobjážamy *ModrzBaz* 140v, 50v, 99v; *CzechEp* 47, 105 [2 r.]; *KochFr* 9, 16; (nagł) Ráki ná łpráwy dźiliefyžé. (–) [...] Miłuiá Bogá nie łolguią fobie *PudłFr* 46; *ArtKanc* L19v; *Phil* D4 [2 r.], S4; *LatHar* 258; *PowodPr* 59; *GosłCast* 7; kmiotki y poddáne gubić/ á łámi fobie folgowác w poborách y innych cięžarách chcemy. *SkarKazSej* 669b; *KlonWor* 64, 76. [W niektórych użyciach widoczne są bliskie nawiązania do funkcji podstawowej (A.) zaimka.]

»sam o sobie kazać« = *dufać, być pewnym siebie* (I): Ale łámi o fobie łmiele kázáć niemamy/ iákobyfmy iuż pewni zbáwienia być mieli *WujJud* 68v.

»w sobie się kochać itp.« [w tym: *sam w sobie* (12), *samym w sobie* (1)] = *być pyszáłkiem; sibi placens PolAnt, Vulg; sui amans, commendatus sibi Mącz; amare se ipsum, placere ipse sibi Calag* [szyk zmienny] (25): *BielŻyw* 119; A ten ktory będzie wopiece twoey łłanie iáko krol/ kocháiac fie wfobie iż ználalł fobie bogá wálfnego *RejPs* 92, 53; *KrowObr* 189v; *RejWiz* 96v; *BibRadz* 2. *Petr* 2/10; Blandiri sibiipsi, Kochác fie łam w fobie. *Mącz* 25c, 206c, 223c; áby go [tj. człowieka szukającego sławy] zá wymownego rozumiano/ [...] łłow nowych/ y wydwarzáných náfadza/ oraćią [...] rozwlęczeł/ łam fie w fobie dziwnie nákočał/ iż oney iego mowy/ ludzie [...] łluchác nie mogá. *GórnDworz* li6v, F3v; *RejPos* 227v, 228; *RejZwierc* 219; Bo trzeba dogleđáćžowi bez nágánienia być/ iáko Božemu łzáfárzowu nie coby fię wfobie kochał [*non arrogantem*] *BudNT Tit* 1/7; *CzechRozm* 207, 213, 226; *Calag* 294a; *Philautia*, Sui ipsius amor – Samim w fobie koghianie [I]. *Calep* 799b; *KochFrag* 27; *WujNT* 2. *Petr* 2/10; ále iż fię łámi w fobie báržiey niż potrzebá kochamy: łádá fię czym obrážim. *SkarKaz* 314a; [Piešń Matki Boskiej:] vkocháłám fię/ nie w fobie y w tey chwale/ ktorá ná mię Anyoł z niebá/ y Duch ś. [...] wložyl [...] iedno w tobie Bože Zbáwicielu moy. *SkarKaz* 580b; *KlonWor* 60.

»mieć itp. pod sobą« = *być zwierzchnikiem; pełnić funkcję nadzrędną; praesidens Miech; habere (habens) sub se Modrz, Vulg* [szyk zmienny] (25): BYł w Kafarnaum Centurio/ to iest łetnik/ albo pán który miał pod fobą łto rycérzow. *OpecŻyw* 42v, 95; *MiechGlab* 5; *BierRozm* 23; *MurzNT* 108v; *Leop* 3. *Reg* 9/23; Iest w Polfzce krol naywyłfzy Hetman: ma pod fobą Woiewody *OrzRozm* M3v; Ma to páńłtwo [*Badenia*] miáłłá pod fobą mocne y zacne.

BielKron 286v, 462; *Generalis capitaneus*, Główny fłaroftá któy ma ynłze pod fobą. *Mącz* 143d, 51c; *ModrzBaz* 115; *SkarJedn* 178; *Strykron* 295; *CzechEp* 243 [2 r.], 375; *GórnRozm* B2; *Calep* 180b [2 r.]; áleć iefcze [*Pan Bóg*] té narody iedna/ [...] owé dziélné Hifzpany [...] á przy tych y owé co tám kiedyś świát wżyftek pod fobą mieli/ naród Włofki *OrzJan* 108; Boćiem y ia iefł człowiek pod władzą poftáwiony/ máiący pod fobą żołnierze *WujNT Matth* 8/9, s. 119, *Luc* 7/8; Tych [*Niemców*] ięzyk [...] wiele ięzyków fobie różnych Niemickich [!] przedsię ma pod fobą, Angielki, Szkotki, Dunki, Szwedzki, etc. *JanNKar* D.

»mieć, widzieć, obaczać, skłaść, ujźrzeć, wspominać, znać przed sobą« = *patrzeć na coś; zdawać sobie sprawę, myśleć o czymś; providere in conspectu suo* *Vulg* [szyk zmienny] (30:7:1:1:1:1): fmiertz fwą zawždy Miéy przed fobą człowiek każdy *OpecŻywSandR* nlb 6; *HistJóz* A4; *FalZioł* +2; *BielŻyw* nlb 3, 6; *GlabGad* L3v; bo ociążono iefł ferce moye ile kroć ie [swoje występki] widcz wlpominając przed fobą. *RejPs* 58; *MurzHist* C2v, L4, R2; *Leop Act* 2/25; Składęs przed fobą [*Posuisti ... coram te*] niepráwości náłze/ á wylftęki náłze przed iáfnoftią oblicza twego. *BibRadz Ps* 89/8, *5v; *OrzRozm* F2v, L3, Mv; *Mącz* 379c; A iż té rzeczy/ które przed fobą widomie mamy/ fą nam naprzód wiadomé: przeto [...] *OrzQuin* H4, H, H4v [2 r.], Aav; *GórnDworz* Gg8v; *RejPos* 72, 277, 309; *RejPosWiecz*² 90v; *KuczbKat* 110; *RejZwierc* 54; nieftáłoć się to/ zá niedbálfłtwem Krolá tego/ ktore⁹⁰ przed fobą widziéć zmarłego. *BialKaz* H4, B3v; *CzechRozm* 188 [2 r.]; O Krolowa/ Wdzięczney nowiny poftá maż przed fobą. *KochOdpr* B3; *KochPs* 31, 76; *SkarŻyw* A4v, 92, 172; *ArtKanc* Q20; Domáćć fię w téy mierze prawdy/ nie máiąc zwłáfczázá pífmá przed fobą żadnégo/ trudna rzecz iefł. *KochCz* Bv; *PudlDydo* A3v.

»mieć przed sobą« = *zierać do czegoś, musieć; coś kogoś czeka* [szyk zmienny] (22): *LibLeg* 10/64; A wiełz iákie przed fobą pilne fpráwy mamy. *RejWiz* 33; *OrzRozm* Bv; *Accinctus itineri*, Podrózny/ który przed fobą drógę ma. *Mącz* 54a, 336d, 425c, 447c; *SienLek* a4; *GórnDworz* Hh3v; Powiedziéć im iż máia/ przed fobą dwa mufty. Albo čiágnimy równo/ álbo day pobory *BielSat* L4v [*idem BielSjem*]; *RejZwierc* 207v; *CzechRozm* 21; *ModrzBaz* 97; y mowiła mu Helená: śmierć przed fobą maż *SkarŻyw* 397, 332; *BielSjem* 28; nie tęń koniec przed fobą on [krol] ma/ ktory poddáni máia/ lecz práwie poddánych końcowi przeciwny *GórnRozm* D2, A3, Ev; *GostGospSieb* +2v; ktory [*Jezus*] máiać przed fobą wefele [*proposito sibi gaudio*] podiał krzyż *WujNT Hebr* 12/2; *KlonWor ded* **2.

»mieć za sobą« = *być ożenionym z kimś* [szyk zmienny] (5): [...] Ian Woiewodá Siedmigrócki któri potym krolom był: á fioftre miał zá fobą krolá pána náłze⁹⁰ Izábellę. *BielKron* 305v; *BudBib* I 134c marg; *Strykron* 406, 427; [...] z ftrony Krolowéy Iéy M. Bony/ którą wálfázá K.M. zá fobą mieć raczyłz *OrzJan* 128.

»na sobie nosić itp., mieć, włożony« [w tym: osobę (23)] = *reprezentować, przedstawiać; personam gerere a. sustinere a. tueri* *Modrz; fungi autoritate JanStat* [szyk zmienny] (44:4:1): *Leop* P4; gdyłz cáty człowiek w fwey dofkónálofci Boską zacność nofił ná fobie. *BibRadz* I 1d marg, *Ps40* marg; *OrzRozm* S; wfzyfcy Poftłowie/ którzy ná ten czás w Wárfzáwie/ wfzyftkiéy Korony Polkiéy twarz ná fobie nofzą *OrzQuin* F2v; *GórnDworz* Ee2; *RejPos* 194v, 243v, 248v, 252v [2 r.]; kthóra Mfza iefł niekrwáwa ofiárá ónéy krwáwéy Chryftá Páná ná krzyżu kfztałt ná fobio [!] odnofząc. *BialKat* 251; Bo ieden álbo kilá Doktorow/ nie niefié ná fobie ofoby wfzytkiego Kościóla Powfzeczneho *WujJud* 36v, 180; *CzechRozm* 156; *KarnNap* F4; *ModrzBaz* 51v, 101, 121; *SkarJedn* 12, 15; *SkarŻyw* 185, 259, 372, 500; *CzechEp* 200 [2 r.], 213, 263; *NiemObr* 57, 66, 106; *WujNT przedm* 15, s. 9, *Zzzzz2v*; IZ Pánowie Ziem náłzych w fładziéch Wiécowych ofobę náłzę ná fobie nofzą [*personam nostram repraesentant JanStat* 505]: [...] *SarnStat* 748, 20, 43, 357; A iákoż ia obraz y podobieństwo Troyce ś. ná fobie mam? *SkarKaz* 278a, 84b, 274b, 277b, 278a, b (9); *SkarKaz-Sej* 665a.

»na sobie nosić itp., mieć itp., dzierzeć, trzymać itp.« [w tym: sam na sobie (1)] [o zadaniach, obowiązkach] [szyk zmienny] (81:40:3:2): *RejKup* dd3; *KromRozm III* Iv; *Diar* 45 [2 r.]; *DiarDop* 109; iż on tylko przez iedyńá ofiárę fwoię wblága nam gniew Boży/ á lam ná fobie odnośi grzechy náłze *LubPs* Z3v, L, Z2; *GroicPorz* b2v, f4v, g3v; *BibRadz* I 88d marg, 346, II 100d marg; *BielKron* 307v, 330v; Habere procuracionem alicuius rei, Mieć ná fobie fpráwę á opátrowanie nieyákiey rzeczy. *Mącz* 73c, 79d, 86d, 91b, 115c, 140c [2 r.] (23); *OrzQuin* P4; *SarnUzn* F5v; *GórnDworz* B6v, C8v, V3, Dd8, Kkv; *RejPos* 9, 9v, 16v, 18v, 43v, 211 [2 r.], 321; *BialKat* 143v, 366; *KuczbKat* 130, 235; Namieftnik Piotrow teże vrząd co y Piotr ná fobie nośi. *WujJud* 124v marg, 124v, 126, 245; *WujJudConf* 214v; *RejPosRozpr* c3v; nie záłuy iákiému żákówi kopy ná fuché dni/ któryby to fzáfárfłtwo y reieftrowánié ná fobie trzymał *Strum* Rv, Q4v, R; gdy lam ieden/ miał iuz to ná fobie záwždy ná potomne czáfy nośić: co ich wiele różnych ná fobie przedtym nośiło. *CzechRozm* 181, 21v, 50, 50v [2 r.], 160, 167 (17); przeto zdáta się być fłufzna rzecz/ áby iá [władzę królewską] ieden ná fobie nośił [*unus fungeretur*] któryby wfzytkiemi rzádzil. *ModrzBaz* 24v, 3, 3v, 18, 20v, 24 (15); *SkarJedn* A5v; *SkarŻyw* 25; *CzechEp* 304, 317, 406; *NiemObr* 36, 50 [2 r.]; *GórnRozm* K4v [2 r.]; *Calep* 441b; *KolakCath* C2; *WujNT* 303 marg; Iż wiele ludzi biorá pieniádzé/ którzy téż fłuzbę woieniá ná fobie powinni nieść *SarnStat* 448, 22, 43, 209, 562, 782 (10); *SkarKaz* 85a; *VotSzl* E3v; *CiekPotr* 75; *KlonFlis* A3v.

»sobie obiecować« = *spodziewać się czegoś dobrego, mieć nadzieję; sibi pollicere* *Modrz* [szyk zmienny] (28): *MurzHist* B3v; *Mącz* 413b; *OrzQuin* O4v; *GórnDworz* A3; *RejPos* 349v; *GrzegŚm* 37; *KuczbKat* 215; stąd to fobie obiecuię/ iż ten początek mój pińania w théy fpráwie ięzykiem Polkim nie będzie w.m. niewdzięcznym. *Strum* B; *ModrzBaz* 108, 112v; A iáko tu ná woynie pokoy fobie Kościól obiecować może? *SkarJedn* 299; *SkarŻyw* 174, 496, 598; *KochDz* 107; *ReszHoz* 133; *PudlFr* 40; iákoż kto walczy/ trudno fobie záwždy zwycieftwo ma obiecować *GórnRozm* L3v; *GórnTroas* 11; *GrabowSet* A2v; *OrzJan* 59; Zaden fię niech nie zwodzi tym przykłądem: żeby [...] [*miał*] fobie obiecować fálkę Bożá w oflátniá godzinę żywotá fwoiego *WujNT* 292; *WysKaz* 39; *PowodPr* 47, 72; Po tey záśie kárlicy krzywey, niewiem cobyś Miał fobie obiecować *CiekPotr* 27; *SkarKazSej* 676b; *PudlDydo* B.

»od siebie odchodzić (a. odeść)« = (s)tracić świadomość a. przytomność; *mente excedere* *Vulg* [szyk zmienny] (6): Quasi vero atrabili solum mens ac non saepe vel iracundia graviore, vel timore moveatur, iáko by tilko od kolery á nie częftokroć téż od ciężkiego zágniewania y boyáźniey ludzié od fiebie odchódzili. *Mącz* 401d; *SkarŻyw* 160, 202, 595; Y przydáło mi fię gdym fię wrocił do Ieruzáleń/ á modliłem fię w kościele żem był od fiebie odfzedł (marg) żem był w záchwyceniu. (–) [*fieri me in stupore mentis*]. *WujNT Act* 22/17, 2. *Cor* 5/13.

»odważyć sobie« = *postanowić, zamyślić* [szyk zmienny] (4): [*Zefira mówi do Józefa*]: A pewnie z nas ieden żginie Bom ia odważyła fobie *RejJóz* F3v; *MurzHist* Nv; Proposueram illud mihi extremum lużem ták był fobie ná oflátek odwažil. *Mącz* 311c, 83b.

»sobie (o)mierzić itp., (o)brzydzić itp., (o)hydzić itp., oprzykrzyć« [w tym: obrzydzić i omierzić (1); sam sobie (2)] = *nab(ie)rać wstrętu; conciliare sibi odium* *Calag* [szyk zmienny] (32:25:7:3): *PatKaz III* 137v; Iefłtliby ludzie rofkofzni brzydzili fobie to picie/ tedy [...] *FalZioł* I 42b; *BielŻyw* 22; Przez wfzytek czás flowy moimi fobie brzydzili nieprzyjaciele moi *WróbŻolt* 55/6, M8v; *RejPs* 130; Y sfáłem fie ták lam fobye ná wfłem ohydzony *LubPs* P6v, Y5; *KrowObr* 107v, 203v; Gdyż fą błogofłáwieni co fie fřzodku dzyerżá/ A zbytki niepotrzebne fámi fobie mierżá. *RejWiz* 14; Dálekoś odláczył znáioime moie odemnie: położyli mie obrzydzeniem fobie [*posuerunt me abominationem sibi*]. *Leop Ps* 87/9; *RejZwierc* 122v; *BibRadz Lev* 26/30, *Deut* 23/7, 1. *Reg* 13/15, I 286b marg, *Ps* 105/40, *Sap* 16/3, *Ecclii* 33/13; *KochZg* A4v; *RejAp* 19 [2 r.], 20, 26; Abowiem iefłiże was świát fobie omierzi/ wiecie

pewnie iżeć mnie pirwey niż was omierził fobie. *RejPos* 333, 14v, 49, 146, 201, 216v (11); *HistLan* D; A ták ia thobie rádżę *Spartam quam nactus es adorna*, to ieft gdyś fie Spártá dofhátá iuz iey fobie nie mierz *RejZwierc* 172, 23v, 172 [3 r.], 172v, 173v, 214v; *RejPosWstaw* [143²]v; *BudBib Zach* 11/8; *CzechRozm* 250; *Calag* 266a; *KochPs* 11, 162; *SkarŻyw* 13, 58, 234; *StryjKron* 672; *CzechEp* 375; krąg światá Widząc/ iák márníe trawíę fwoie lá-tá/ Mnie fobie hydźi *GrabowSet* Tv; *KlonKr* Dv; *SkarKaz* 314b marg, 348a; *GoslCast* 23 [2 r.], 25; *SkarKazSej* 675a; *KlonWor ded* **2 [2 r.].

»sobie pobłagać« = liczyć na wybaczenie (1): By też dobrze kto z tákich [odszczepieńców od wiary] był yęť/ nye może fobyę pobłagać/ yákoby w wyznányu imyenyá (rozumeyę pána Kryftufowego) *KromRozm* I O3v.

»sobie pochlebować itp.« [w tym: sam sobie (1)] = traktować *pobłaźliwie własne wady, występki* [szyk zmienny] (7): *KrowObr* 189v; Naprzod nie chćiey sam fobie/ Synu/ pochlebować *Prot* D2v; *KochPs* 51; *Paprup* L4v; Sámi fię łáđźmy/ gdyfmy iáką krzywdę bliźniemu wczynili/ á fobie nie pochlebuymy/ wymowkami y fłáđáníem ná drugie⁹⁰. *SkarKaz* 316b, 347a; *CzahTr* C4v.

»sobie pomoc itp.« [w tym: sam sobie, sobie sam (38), samemu sobie (1)] = znaleźć wyjście z ciężkiej sytuacji, poprawić swoją sytuację; *se adiuuare, saluare semetipsum* *PolAnt* [szyk zmienny] (135): *OpecŻywSandP* ktv; Przitakowych lekarzftwiech ma fie niewiafta fprawować pomagaiąc fobie fama *FalZioł* V 26, V 17d, 20b; *BielŻyw* 118, 164; *RejŁas* w. 51; ábowiem či fámí fiwá fpráwá záđiná/ á wpadwłfy žadney pomocy fámí fobie niedáđą. *RejPs* 54, 46v, 51, 94, 111v, 123 (11); *RejJóz* B2v, M2v; *SeklKat* D4; *RejRozm* 393; Stareyże fie bys kychnačż mogł Tym bys fobie wiele pomogł *RejKup* r3, f5, Gv, g2v, i3, Mv (14); S ktorego [tj. grzechu] fnađż nie pomogę tu nigdy fobyę sam. *LubPs* N4, B3v, N2 marg, O4, R2, X3, cc3v, ff2 marg; A ták fobie pomagay pokiś ná tey zyemi *RejWiz* 159v, 104, 134, 164; *RejZwierc* 9, 67v; *BibRadz* *Deut* 28/32, *Iob* 6/13; [struś] látác niemoże od wielkości/ ále fobie pomaga fkrzydly gdy piełzki véieka *BielKron* 271, 24, 300, 411v, 464v; *Mącz* 511a; *OrzQuin* C2v; iáko dobry gracź/ gdy mu koftká ná wárcabnicy zle ftáníe/ dobrem dániem fobie pomoże. *GórnDworz* Hh6v, E6v, G3, R7, X4, Y5, Cc6v, Ffv; Iż nie mniaycie ábyfcie fobie mogli co pomoc mocą fwoiá *RejPos* 182, 6, 6v [5 r.], 10 [2 r.], 49, 49v (36); cobyś miał ná bębný ná furmy álbo ná opierzone fwyty vtráćić/ lepiy iż tym fobie podpomozefż gołpodárfwtvá fwego. *RejZwierc* 32; Sámi fobie pomoc možemey. *RejZwierc* 265v marg, 87, 112v, 140v, 163, 222v, Bbb2v; *BielSpr* 46; *BudBib Ps* 27/7, *Zach* 2/7, *Sap* 13/16, *Eccli* 34/28, *Bar* 5/48; *SkarJedn* 182, 387; *KochPs* 211; *SkarŻyw* 70, [236], 292, 347; *StryjKron* 155; *CzechEp* 84; *ReszPrz* 60; *ArtKanc* S8; *GórnRozm* Hv; *WujNT Luc* 9/25; *SarnStat* 1273; *PowodPr* 24; Iáko wielkie miłofierdzie/ [...] tonáćemu ręki podáć/ gdy sam fobie nie może pomoc *SkarKaz* 386b, 278b; *SkarKazSej* 657a.

»sobie (po)radzić itp.« [w tym: sam sobie, sobie sam (5)] = znaleźć wyjście z ciężkiej sytuacji; *sibi consulere* *Modrz* [szyk zmienny] (32): Człowiek ieden w ciężkiej chorobie/ Chcąc iuz ty^m poráđzić fobie: Sto wołow Bogu poślubił *BierEz* I2v, K4v; *RejPs* 53; *SeklKat* L4; *RejKup* f5v, g3; *MurzHist* V2v; *BielKom* G; *GliczKsiąż* H5; *KrowObr* 193; *BielKron* 252v; *KochSat* Cv; Inops consilii, Nieumieyący fobie ráđzić. *Mącz* 266c, 42a, 307d; *SienLek* 10, 133; on więtfzá záwždy pieczá ma o nędzniku ktory fobie sam rády dáć nie może/ niźli o tych moczarzoeh/ kthorym fwiát vftáwiczníe fluyży *RejPos* 255v, 211; *HistLan* F2; *WujJudConf* 84; *MycPrz* II A2; *ModrzBaz* [16]; ále Gábáońcyey chytro o zdrowiu fwym fobie poráđzili. *SkarŻyw* 503; *WerGość* 215; *GórnRozm* H3 [2 r.]; *GórnTroas* 53; *GrabowSet* Gv; *WujNT* 262; *PowodPr* 51, 67.

»sobie powracać« = trzeźwieć (1): Ale fobie [może błąd zam. k sobie] poránu záfię powracaymy/ Pijánego wieczorá dziś nie wfpomínaymy. *RejWiz* 30v.

»sobie pozwalać itp.« = nie powstrzymywać się przed nagan-
nym postępowaniem; *sibi permittere* *Modrz* [szyk zmienny] (24): *ForCnR* Av; *BibRadz* *5v; *Nimis* me indulgeo, Názybt fobie pozwalam. *Mącz* [169]a, 228b; gdy [...] tego też fobie pozwalá [!/] częgo BOg nie pozwolił *CzechRozm* 215v, 221, 223, 242v; Ták wiele fobie káđdy dozwała ile może przemoc. Teć fą pożytki tey známienitey wolności wáłzey/ Pánowie śláchto. *ModrzBaz* 141; *CzechEp* 7 [4 r.], 8, 15, 17, 29 [2 r.] (13); *DOLVS* zowiá włafnie, gdy kto wié że to źle, á przedfię fobie tego pozwała *SarnStat* 1271, 162.

»pożyczać itp. sobie« [w tym: sam sobie (1)] = brać pożyczkę; *petere sibi* *PolAnt* [szyk zmienny] (5): Złofnik muśi pożyczác fobyę záwždy chlebá *LubPs* K2; *RejWiz* 105; *BibRadz* 4.Reg 4/3; iedno fám fobie v fiebie [człowiek] áni wypożyczáć/ áni wyłudzić nic nie może/ czymby wždy podpárl onego nędznego żywotá fwego. *RejZwierc* 104v; *SarnStat* 1273.

»na się (a. na siebie) przyjąć itp.« [w tym: sam na się (1)] = podjąć się; *ad se a. in se recipere* *Mącz*; *recipere super se* *PolAnt*; *in se suscipere* *JanStat* [szyk zmienny] (48): *RejPs* 202, 213; *ConPiotr* 35; ktory zakład przerzeczona Anna na ssię prziięła *ZapWar* 1550 nr 2655, 1550 nr 2655 [2 r.]; *KromRozm* III N8; *DiarDop* 83; iże [...] Rękoymia muśi wfzytki brzemoná dlužnikowe ná fye przyiác *GroicPorz* r4; *Capessere curas imperii*, Przyiác ná fie ftáráníe o połpolite dobro *Mącz* 35c, 14a, 36a [2 r.], b [2 r.], c [2 r.], 44b (16); *GórnDworz* E5v; *RejPos* 74v; *BialKat* 26, 118v; *KuczKat* 130; *BudBib* bv, *Esth* 9/27; *BudNT przedm* b5; *SkarŻyw* 235; yvłz ya fzam ná fzyę przimuyę ten dluk Pána Iaczkowłkego *ZapKościer* 1584/50, 1581/13v, 1582/27; *CzechEp* 91, 229; *ReszList* 158; *Phil* L, S2; oni [panowie rady] z ftany Koronnemi ná fiebie iey [egzekucji] nigdy nieprziymowáli áni wznałzáli. *SarnStat* 1061, 130, 215, 1067, 1190, 1268.

»sobie przypominać« = pamiętać (5): dla wielkiego miłofierdzia twego nierácż fobie przypomináć wfstepkow moich. *RejPs* 36, 112v; *BibRadz* *Iudith* 13/24; *BudBib* *Iudith* 13/24, 2.Mach 9/21.

»k(u) sobie przypuścić itp.« = wysłuchać [szyk zmienny] (8): Smiechu wielkiego nie miłuy, ani flów frogich kłobie przypufzczay *BielŻyw* 43; PRzypuľć miły pánie kłobie fprawiedliwá prozbę moię *RejPs* 22, 89v, 119, 120, 148; *RejPos* 65 [2 r.].

»k(u) sobie przyść itp., obrócić się; do siebie przyść« [w tym: sam k sobie (4)] = odzyskać przytomność, panowanie nad sobą; *otrzeźwieć; ozdrowieć; ad se redire* *Mącz*; *Calag*; *in se venire, fieri in seipso* *PolAnt*; *ad se a. in se reverti* *Vulg*; *ad se converti* *Mącz*; *ad rationem redire* *Modrz* [szyk zmienny] (79:1;3); *OpecŻyw* 15, 89, 163v; *GlabGad* F5; Iefzcze k fobie przyfzcz nie mogę Czo wfpomionę ná tę trfogę *RejJóz* H4v, K3; *RejKup* x2; *HistAl* F5; *MurzNT Luc* 15/17; *GliczKsiąż* F; *RejWiz* 35v, 71, 109; *Leap Act* 12/11; Abowiem fię były zátrwozyły weyżreniem Aniołá onego/ á nie mogly iefzcze pryść [!/] ku fobie. *BibRadz* II 19d marg, *5, *Act* 12/11; *BielKron* 20, 83, 90, 144v, 160 (9); *GrzegRóżn* N3; Deinde ad me conuertar, Potym fie obróćę sam k fobie/ to yeft przyidę k fobie/ vznam fie sam. *Mącz* 487b, 105d, 395b; *OrzQuin* Yv; Dobrze téż koniowi strudzonému thák pomoc: Wzwáryć máłfá wfypawfzy foli/ [...] koniowi w gárdło włey/ przyydzieć záś ku fobie. *SienLek* 174v, 116; *RejAp* 3v; [*Aleksander Wielki*] zápalíwfy fie muzyką/ wfłác więć nád fwoię wołá od biełfiády mułfá/ á bieżeć do zbroie [...] á potom gdy muzyk inákłzym kftátem zágráł/ tho záfię przychadzał k fobie/ y wrácał fie do biełfiády. *GórnDworz* H2, C4, Q8v; *RejZwierc* 79, 81v; *BudNT Luc* 15/17; *ModrzBaz* 52; *Oczko* 33; *Calag* 569b; ále iáko fię gniewa pánienká zwiedziona gdy kłobie przychodzi/ ná babę zwodnicę fwoię: ták [...] *SkarŻyw* 321, 15, 56, 98, 107, 118 (22); *MWilcHist* Hv, K3; [w szpitalu] dobrymi á zdrowymi potrawkami/ odchowywáni bywáiá/ áż práwie iáko ma być do fiebie przyidá. *ReszHoz* 121; *WerGość* 222; *WisznTr* 12; *ArtKanc* L5; *Phil* L4; *GórnTroas* 62; *GrabowSet* B2v; *WujNT Luc* 15/17, *Act* 12/11; *JanNkar* Cv, C2; nim fię człowiek obaczy y do fiebie przyidzie/ z predká ná nas [gniew] iáko dźiki niedźwidź

wpadnie *SkarKaz* 314a; *CiekPotr* 51; Zátym fkowronek przyźedł z piánftwá do fiebie *CzahTr* L, K4.

»(m)imo się puszczáá *itp.*, wzgardzáá *itp.*« [w *tym*: *puszczáá a wzgardzáá (I)*] = *wybaczáá, lekcewázýć; contemnere a. ducere a. putare prae se, negligere Mqcz* [szyk zmienny] (63:3): *RejJóz* E; *Diar* 49, 58, 64 [2 r.]; *Leop* *A3v; *BielKron* 229v, [332²], 443v; *Neminem prae se putare*, Wfzfítki mimo fię wzgardzáá/ nie wázíć fobie nikogo ni zacá. *Mqcz* 333a, 96a, 188a, 316c, 442d, 507d; *KochMon* 33; *OrzQuin* N4v, Y4v; pan chceli áby go íi/ ktorym on rofkázue zá co mieli/ [...] muíi krzywdy mimo fię nie pułzczáá *GórnDworz* Ff7, D5, K8v, M4, L13v; *RejZwierc* A4v; *BielSpr* b3v; *WujJud* 18; *CzechRozm* 30, 30v, 69, 77, 96v (9); *Oczko* 1v [2 r.]; A pan [...] ich wfzytki zlóści Puścił imo fye z wielkiéy fwéy dobrotlivości. *KochPs* 162; *CzechEp* *2, 53, 72 [2 r.], 142, 173 (14); *CzechEpOrz* *2; *PudlFr* 42; *PaprUp* F3v; *ActReg* 85, 163, 173; *GrochKal* 13; *OrzJan* 23, 84; *LatHar* 603; *JanNKar* A3v; *CiekPotr* 89; *CzahTr* A2.

»(m)imo się puszczáá« = *tracić, marnowáć, nie wykorzystywać (2)*: *Tempus traducere, Czás ymo fię pułzczáá. Mqcz* 97a; *Orz-Jan* 14.

»radzić *itp.*, myślic *itp.*, mieć pieczá o sobie« [w *tym*: *o sobie sam, sam o sobie (3)*] = *dbać, troszczyć się o swoje sprawy; sibi consulere Modrz* [szyk zmienny] (18:7:4): Przetofz iufz o fobie radzicie/ Náfzey íily nie czekáyicie. *BierEz* O4, O; *RejPs* 50; *RejRozpr* Kv; *RejJóz* K8; *RejKup* h7, n3, t4v; *GliczKsiáz* O3; Azáfzy nie lepíey wczás márni nédznikowie/ Niž gdy iufz gwałt przypádníe/ toż myślic o fobie. *RejWiz* 173, 90v; Pátrz iáko y beftiyká [tj. *zwierzę*]/ ma pyeczá o fobie *RejZwierc* 125v; BRácia miła zeydźmy fie/ [...] Dobrzeçby nam o fobie/ wždy mieć iáká ráðę. *RejZwierc* 138; *OrzRozm* C3v; De tua quoque ratione meditere, Myśl też íam o fobie. *Mqcz* 212d, 405d, 442c, 505b; *RejPos* 52v, 277; *HistLan* B, C4 [2 r.], E2; *RejZwierc* 45v, 231, 271v; Zás ktorymby ná rozumie álbo ná íilách íielefnych íchodźilo/ íž niemogá o fobie rádzic/ o tych Vrzád niech ítáránie ma. *ModrzBaz* [38]v; *ActReg* 40.

»rozdzielić, rozdzielon(y) przeciw(ko) sobie« [w *tym*: *sam przeciwko sobie (I)*] = *skłócić, skłócony; divisus adversus se a. contra se PolAnt, Vulg; super semetipsum dispertiri, dividere contra se, in se(ipsam) dividi a. divisus Vulg* [szyk zmienny] (2:11): *Leop Iudic* 5/15, 16; *RejPos* [77]; Wfzelkie kroleftwo ná części rozdzielone przeciw fobie ípustofzeie *BudNT Matth* 12/25, *Matth* 12/25, 26; A íełfiž y Szátan rozdzielon íeft przeciw fobie: íákož fię oftoi kroleftwo íego? *WujNT Luc* 11/18 [przekład tego samego tekstu *RejPos* [77]], *Matth* 12/25 [2 r.], 26, *Mar* 3/24, 25, *Luc* 11/17.

»w sobie duşę trzymáá« = *być żywym (I)*: *infzey [żony] íi pióá nie dam/ Dokáđ w fobie duşę trzymam. BierEz* C4v.

»sam o sobie nie (a. ledwe) wiedzic« = *być nieprzytomnym* [szyk zmienny] (3): [*spanie*] ku ímierci íeft bárzo podobne: bo cłowiek tám íam o fobie nie wie. *SienLek* 11; *KochTr* 18; *SkarKaz* 423a.

»sobá wládaá *itp.*« [w *tym*: *sam sobá (I)*] = *móc się ruszáá, być pełnosprawnym (też przen); compos sui Mqcz* [szyk zmienny] (15): *RejKup* f7v; *KromRozm III* G2; *KrowObr* 116v; obciáżeni zbroiá/ íž nie mogli sobá wládaá. *BielKron* 411v; iáko íam sobá cłowiek nie wládnie dłužo/ bo tylko żyw do íiedmidźiefiáť lath. *BielKron* 463, 320v, 418; *Mqcz* 62c; íedno ía tu ítárego rozumíem/ nie tego ktory íufz sobá nie wláda/ [...] ále [...] *GórnDworz* L12v; *RejZwierc* 235v; *SkarŻyw* 152; *CzechEp* 193, 231; *GrabowSet* R4v; *SkarKaz* 205a.

»sobá wládnáá *itp.*« [w *tym*: *sam sobá (4)*] = *być wolnym; panowáá nad sobá; sui iuris esse, impos sui Modrz* [szyk zmienny] (13): *BielŻyw* 82; *BielKron* 117; Zony corki sobá nie wládaíá *BielSat* G2v, G3; Niemože ípráwdliwie łáđzić/ áni práwdziwey rády bezpieçnie ábo wolnie dáć/ ktory íam sobá niewláda/ będąç złem namíetnościám poddány. *ModrzBaz* 27, 52, 67, 80v; *KochOdpr* Dv; Ífz go ná obraz fwoy y podobieñftwo ítworzył/ duşę mu

dáiáç/ iáko fię rzekło/ nieśmiertelná/ rozumná/ wolnie sobá wládaíáç *SkarŻyw* 259, 259; *BielSen* 16; *SkaKaz* 120b.

»ná się wyzna(wa)ć« [w *tym*: *sam ná się (3), ná się sam (I)*] = *przyzna(wa)ć się* [szyk zmienny] (15): *RejPs* 47; *RejKup* n7v, Ee; Spowiedź práwdziwa prze kthorá grzeçhy odpufzçzone bywáíá/ gdy íe ná fię wyznawamy *LubPs* H3v *marg*; Bo ía íam ná fię wyznam/ żem proftak wtey mierze *KochSat* B; Wfzakeście podánie Apoftolłkie álbo Trádyceye dawno fami odrzucili/ iákoście wyfzfezy ná fie íámi wyználi. *WujJud* 157v; *BudNT przedm* c3v; *CzechRozm* 218; *CzechEp* 73, 358; *ArtKanc* M17; To íam dźiś wyznam ná fię z práwéy wiáry: Zem był zábłáđził w fwéy niemádréy ípráwie *KochFrag* 27; *LatHar* 137, 160; *PudlDydo* A3v.

»wziáć (a. brać) *itp.*, włóżyć ná się (a. ná siebie)« [w *tym*: *sam ná się (3)*] = *podjáć się; gwarantowáć; promittere sua fide Mqcz; se obstringere, sibi sumere Modrz; recipere a. scucipere in se JanStat* [szyk zmienny] (52:1): *OpecŻyw* 16; *RejPs* 64v; *ZapWar* 1548 nr 2668; *KromRozm I* E; *Leop Iac* 3/1; *RejZwierc* 4; *BibRadz* *4v, 2.*Mach* 4/48; bo on [król angielski] wfzytki ípráwy ktore ná Pápiežá naležáły/ [...] náfię brał y ípráwował *BielKron* 212v, 21v, 120v, 153v, 306; Habeo tibi polliceri, Mogę przirzec/ mogę to ná fie wziáć. *Mqcz* 308c, 126a, 226d, 237c, 284a, 316d, 384c, 494a; Weźmiełz to W.M. ná fię pánie Kriłki/ opiíáć/ y wymáłowáć fłowy dołkonálego Dworzáníná. *GórnDworz* C7v, N8v, Kk8; *RejPos* 122v; *RejZwierc* 37; *BielSpr* 3v; *BudBib* Bv; *WierKróc* A4v, B3; *ModrzBaz* 26, 29; Pofty wielkie brał ná fię *SkarŻyw* 134, 22, 238, 510; *StryjKron* 295, 752; *KochSz* A4; *ArtKanc* K16v; Epimetheufz niechççáç przypuścic do tego *Prometheum*, íam ná fię wziáł tę práçá *GórnRozm* N, M3v; *ActReg* 76, 74; tedyście W.M. wfzyfcy Polacy dofyć pokazáli/ iákoście ten ítátut rozumíeli/ y cóście W.M. íámi ná fię włóżyli: To íeft: że [...] *OrzJan* 61; *LatHar* 178 *marg*; *SarnStat* 240, 580, 1058, 1187; *WitosLut* A4; *CiekPotr* 39; *GosłCast* 14.

»wziáć (a. brać) z sobá« [o rzeçe głównéy, do której wpadáją inne rzeki] (3): S tego íežiorá dwie rzeçe wielkie wychodzá/ Don á Schat: ten fie Schat obrocił ku zachodu fłóncá/ wziáwłfzy s sobá Vpę rzekę w páda w Okę *BielKron* 431, 281v, 282.

»w sobie (za)çhowáá, zatrzymáá, mieć, táic; przy sobie mieć, zádzierzeć, zachowáá; mieć, zachowáá u siebie« = *utrzym(yw)áá w tajemnicy; penes semetipsum habere PolAnt, Vulg; continere apud se Vulg* [szyk zmienny] (5:2:1:1;2:2:1;2:2): Zonyć ten obyçzay máíá/ Nic w fobie nie záchowáíá. *BierEz* F4v, O3; *FalZiol* V 66; Lepíey íž iák táiemny íkarb to w fobie zátzymam *LubPs* gg5v; *GroicPorz* kv; *BibRadz Rom* 14/22; íełfiže ty to cóç powiem między ludźie roznieśiefz/ álbo przy fobie zádzierzyfz. *OrzRozm* Dv, R4v; powiem/ ále profzę miey to przy fobie. *BielKron* 62v; *Mqcz* 141c; to wam íáwnie powiádam/ czego táic w fobie żádná miárá nie mogę *OrzQuin* L; *WerGośc* 260; *Calep* [719]a; Mnieby przyfzłó íámégo Paryfá żáłowáć/ A y to potáiemnie v íiebie záchowáć. *GórnTroas* 60, 38; rofkázáł im áby nikomu nie powiedáli co widźieli: [...] Y záchowáli to fłowo v íiebie *WujNT Mar* 9/10, *Rom* 14/22; niewfpomínay profzę, Zebym íi to powiedziáł. (–) bęðę to miáł w fobie. *CiekPotr* 43.

»przy sobie zachowáá, trzymáá« = *(za)pámiétaá* [szyk zmienny] (2:1): *BielKom* n1b 5; co złe pogánić/ á co dobre to pochwálić y przy fobie mocno záchowáć. *RejZwierc* 24; by táká pámiéç thu wczynił fobie/ Coby Krolowie wieççnie trzymáli przy fobie. *PaprPan* Dd.

»w sobie, o sobie (z)wátpic *itp.*« [w *tym*: *sam w sobie (I), sam o sobie (I), o samym sobie (I)*] = *(s)tracić nádzieje; desperare de se ipso PolAnt* [szyk zmienny] (8:4): *ForCnR* D3; Bom w fobie bárzo zwátpíla Mnímam bym wzgardzona bylá *RejJóz* F3; Abiectum excitare, Smutnemu á wátpiáçemu o fobie íerçá dodáć. *Mqcz* 161d; *RejPos* 114v, 132v; *BudBib* 2.*Mach* 9/22; obacžyłby pewne y blifkie zginienie fwe/ ták žeby íufz íam w fobie zwátpił o zdrowíu fwym *CzechRozm* 206; A tám [= *wtedy*] dopiero zgołá napzod o íámym fobie zwátpíwłfzy: [...] cále fie Chríftufowi Pánu oddáć

CzechRozm 227, 78; *GostGosp* 36; A choć kto w fobie zwątpi/ gdy on [Bóg] chce/ powftanie. *GrabowSet* F2v, T2v.

»zyczyć *itp.*, winszować *itp.* sobie« [w tym: *sam sobie, sobie sam* (3), *samemu sobie* (1)] = *pragnąć; optare* *Modrz, JanStat; cupere* *Modrz; concupiscere, desiderare, expetere* *Calep* [szyk zmienny] (82:4): [Pan mówi] Iż kto zwycięży poiędzye wlyzthko. [...] Bo iuż to poiędzye czegoby iedno foby ktho ku káždey fwey rofkofzy y požądać y powinżować chciał *RejAp* 178, 77; A což to fobie tá Elźbietá wlnżowála? *RejPos* 305v; *RejZwierc* 159, 167v, 196; *WujJud* 145; *RejPosWstaw* [41⁴]v; *CzechRozm* A2, 201; o żywego [króla] będą się bić/ á z vmárłym będą fobie zyczyli vmrzeć. *ModrzBaz* 23v, 71v, 106v; *KochPs* 50, 52; *SkarŻyw* 208, 294, 373, 440, 582 [2 r.]; 598; *CzechEp* *3v; *KochFr* 65; *ReszList* 153, 180; *WerKaz* 301; *KochPieś* 5; *PudlFr* 29; *PaprUp* D2v; *ZawJeft* 32; *ActReg* 108, 126, 133, 137, 170; Aveo – Żądam, chce, ziczę fobie. *Calep* 114a, 278a, 311b, 393a; *Phil* C3, G3; *GrabowSet* H2v; *KochFrag* 50; Wiém iż fie godziło dawniey ie [„Fragmenta”] wydać/ czegobym był y fobie lam zyczył *KochFragJan* 4; *OrzJan* 44, 72, 89, 114, 128; *OstrEpit* A2v; ábys nas temi dobrodzieyftwy miłościwie opátrzy/ ktorých fobie przyftoynie zyczymy. *LatHar* 416, 8, 218, 247, 394, 602 (9); *KolakCath* C2; *RybGęśli* Bv; *WysKaz* 48; *SarnStat* 659, 918; day mi to ábym fobie zyczyła pierwey vmrzeć/ á niźlibym miała kiedy ciebie takim grzechem obrázić *SiebRozmysl* C4, [A2]; *PowodPr* 4; Tákiego też łzczęścia lam Iozeph fobie zyczył *SkarKaz* 386a, 45b, 386b, 422b [2 r.]; Boże dacy to wlyzthko czego fobie zyczyłz. *CiekPotr* 35, 18, 35, 86; *CzahTr* A3, D, H3; *GoslCast* 33, 43; *SkarKazSej* 665b, 675a; *SapEpit* A3v; *KlonWor* 2.

Wyrażenie: »w sobie roztargniony, rozdzielony, rozerwany« [w tym: *sam w sobie* (5); *rozdzielony i rozerwany* (1)] = *pozbawiony jedności; in seipsum divisus* *Vulg* (5:4:1): [Walasi] Są w fobie dziś rozdzieleni y rozerwáni/ zowá iedny Drágule/ drugie Befseryby/ drugie Multhany *BielKron* 275v, 121; *RejPos* 76v [2 r.], [77], 79, 79v, 334; *SarnStat* 109; [*Leop* *Luc* 11/17].

a. *Wyrażenia oznaczające samodzielność, niezależność* (37):

a. *Z rzeczownikami osobowymi* (15):

»sobie frajhern« (1): Gdzye pośluzność tám páńftwo fzyroko/ A gdzye foby káždy fray hern bywa/ Pokęfu go rad káždy vrywa *BielKom* G2v.

»gospodarz sobie« (4): Vrzędnikiem/ Włodárzem/ [...] nie ma bydź gołofzyćá/ iedno dobry gospodarz fobie; Bo ktory fobie zły/ Pánu dobry bydź nie może. *GostGosp* 150, 64, 150.

»sobie pan« [w tym: *sam sobie, sobie sam* (2)] (10): A gdy o nim [o Panu] nie wiemy/ on też o nas nie chce/ A też ty fobie pány ták ledá kto depce. *RejWiz* 55v, 168v [2 r.], 173v, Dd3; *Autonomos*, *Wolny Swiebodny*. Sám fobie pan. *Mącz* 22a, 126a; Mówię [...] o Książętách główných/ ktorzy fobie łami Pánowie łą *OrzQuin* Sv; *Adespotus* – *Sobiepan*. *Calep* 23a; *KlonWor* 78.

β. *Z przymiotnikami* (22):

»sobie wolny (a. niewolny)« = *sui iuris* *Modrz, Calep; privati homines* *Calep; liber* *JanStat* [szyk 18:3] (21): *MetrKor* 40/814; *RejJóz* F5v; Vftáwilifmy iż męłczyzná ma dawność trzy láty y trzy miefiące/ wdowá fzełc lat/ mężátka y fobie niewolná dzyefięc lat. *UstPraw* G4v, E; Było to miałto [Psków] pierwey fobie wolne *BielKron* 432v, 267v, 281v; *RejZwierc* 30v; *MycPrz* I [C2]; iż ieft Bog fobie wolny we wlyzthkich fprawách fwych. *CzechRozm* 80v, 184; *ModrzBaz* 76; dał im dużę nieśmiertelną/ rozumną/ fobá włádnącą y fobie wolną *SkarŻyw* 259, 580; *PudlFr* 19; *GórnRozm* B2; *Autonomia* – *Sobiewolne zyczie*. *Libertas vivendi suis legibus*. *Calep* 119a, [849]b; *SarnStat* 215; *SkarKaz* 120b; *CiekPotr* 36; [A zafię fobiewolná/ pufta/ a nierządna czeladz/ zawźdi by fię miała ftrafzliwie łękać *Ekonom* Ov; *TomZbrudzBrul* *Gen* 49/7, *Deut* 21/18].

»sobie wspaniły« (1): Abowiem fráfowna myfl á ku czemu dobremu przygodzić fie może? [...] A ow fobie wspaniły z rozważnym rozumem závády wefoło chodzi *RejZwierc* 87.

b. »sobą, z sobą« tworzy odpowiednik czasowników zwrotnych (62):

Zwroty: »obracać sobą« = *obracać się; przē: dręczyć się* (1): A gdy rozmierzam wieczor [= *rozmyślam o wieczorze*] tedy vftawam obráćaiąc fobá [saturatus sum evagationibus] áż do świtánia. *BibRadz* *Iob* 7/4.

»sobą, z sobą trwożyć *itp*« [w tym: *sam sobą* (2), *z sobą sam* (2), *sam z sobą* (1)] = *trwożyć się; timere, turbare* *PolAnt, Vulg; conturbare, haesitare, moveri* *Vulg; movere se, suspendi* *PolAnt; tergiversari* *Mącz* [szyk zmienny] (43:14): *BierEz* A4v; *RejJóz* F3v, L4v; *RejKup* k6v, bb3v; *MurzNT Matth* 24/6; Zátwóżyło fobá ferce moie we mnie *Leop Ps* 37/11, 4.Reg 7/15, *Ez* 26/18, 2.Mach 8/20, *Luc* 1/12; *BibRadz* *Os* 11/7, 1.Mach 10/8, II 135c marg; *BielKron* 384; *KochSat* B4; *Mącz* 450a; *GrzegŚm* 2; Zwątpiwlyz o zdrowiu fwym imie trwożyć fobá. *HistLan* D4v; *RejZwierc* 175v; *BielSpr* 15v; *BudBib* 4.Esdr 7/15, 2.Mach 9/24; *MycPrz* I C4v; *BudNT Mar* 13/7; *CzechRozm* 113, 225v, 248; *KarnNap* *ktv; (nagł)* *Ku* záłofney Koronie bez Krolá. (–) Iefzcze zacna Korono fobá nic nie trwoży *PaprPan* Ee3v; niechay fye wlytdáią, Niech fobá wieczne trwożá *KochPs* 125, 59, 72, 89, 145 [2 r.]; *SkarŻyw* 224; *StryjKron* 215, 467, 772; *KochJez* B2v; *NiemObr* 148; *KochFr* 48; Ná tego [Boga] my wlyzthko włóźmy/ A z fobá fami nie trwóźmy *KochSob* 57; *KochTarn* 76; *ActReg* 28; *GrochKal* 25, 26; *WujNT Matth* 24/6, *Mar* 13/7, 1.Thess 1/3, 1.Petr 3/14; A Lotr to wlyzthko widząc/ tám z fobá zátwóży *SiebRozmysl* H4v; *KmitaSpit* A3; *SkarKaz* 517b; *PaxLiz* C2; *RybWit* B3v.

»sobą, z sobą wrożyć« = *niepokoić się* (2:1): [mrówka mówi do muchy:] W fwy^m vboftwie ia mam dofyć/ Nie trzebá mi z fobá wrożyć *BierEz* N3v; Gdy fye kthorey pániey fwa rzecz záftánowi/ iż fobá wrożyć muśi á wąpći iefli brzemienna álbo nie/ [...] *SienLek* 110; *BielSat* N.

»sobą zatrząsnąć« = *zachwiać się* (1): Co iedná wlyzthko [tj. *potęga Polski*] nád mniémáni widził/ iáko fobá zátrażnęło tym połtráchem przybycia *Tureckiego*. *OrzJan* 98.

G. *Zleksykalizowane wyrażenia przymkowe (i 1 r. zleksykalizowana forma gramatyczna)* (701):

»od siebie« [w tym: *sam od siebie* (67), *od samego samego* (3), *od siebie samego* (2), *od siebie sam* (1), [od sam siebie]] = *z własnej woli, własnymi siłami; samoistnie; a seipso, a semetipso* *PolAnt, Vulg; a se, sponte* *Vulg* (77): *Kryftus* zawolál [...] bociem łam od fiebie nieprzyłfedl/ aletz ten ieft ktoryz mnie połlál *OpecŻyw* 75v, 66v, 96, 119v [2 r.]; *MetrKor* 38/501; *GlabGad* G3; *WróbŻolt* nn4v; Iako latorośl niemoże owocu przynieśc od łamyi łiebie/ iefliby ná macięy niemięłzkała/ tak [...] *MurzNT Ioann* 15/4, *Ioann* 18/34; iż lkoro dziećię máłe potznie blegotáć/ napzod łámo do fiebie náutyzy fie nieprawdy mowić. *KrowObr* 157, 153v; *Leop Lev* 25/11; [*Jezus mówi do Pilata*]: A łamże to od fiebie mowifz/ czylić drudzy o mnie powiedáli? *BibRadz Ioann* 18/34 [przekład tego samego tekstu *OpecŻyw* 119v, *LatHar* 731, *WujNT*], *Ps* 99/3, *Ioann* 10/18; A Óciec Bog od żadnego nie iefł łam od fiebie iefł *GrzegRóżn* K2, I2 [2 r.], L, L4, N2v [3 r.]; *SienLek* 199; *GórnDworz* Mm5v; *HistRzym* 69; *RejPos* 211v, 291v; *BialKat* 86; *BielSpr* 71v; Czemu łepak od łiebie nie łądzićie co fprawiedliwo? *BudNT Luc* 12/57, *Ioann* 5/30, 7/17, 8/18[28], 11/51, 12/49; *CzechRozm* 4v, 15v, 19 [2 r.], 64v, 123v; *SkarJedn* 280 [2 r.]; *SkarŻyw* 142, 325; o fwym łpolifnym y we włzem Bogu Oycu rownym łynu Bogu/ mowi: iż łam iefł od łiebie/ y przez fię *CzechEp* 286, 145, 146, 178, 196, 250 (9); *NiemObr* 101, 102, 105 [2 r.], 106 [2 r.]; *ReszPrz* 79; Gdźie łam od łiebie wśćiekly miecz fie nápomyka/ Stáryli/ ábo dziećię/ bez bráku vtyka. *GórnTroas* 24; *KochFrag* 30; *LatHar* 61, 731; nie możeć Syn łam od łiebie nic czynić/ iedno co vyżrzy Oycá czyniącego. *WujNT Ioann* 5/19, *Ioann* 5/30, 7/28, 10/18, 14/10, 16/13, 18/34, 1.Cor 4 arg; *SarnStat* 121; *SkarKazSej* 698b; [Pan Przyjemski od sam łiebie [powiedziál, że] [...] *Diar* 1566 9].

»sam u siebie« = *samoistnie, dobrowolnie* (5): Bo fndaz com ia tobie powinnyen to lam vliebie dobrowolnie lalka swa za mie nagradzal RejPs 205v; GrzegRozn B3 [2 r.], M4; Poniewaz fie y lam nie o infza [chwale] ftara! jedno o te/ koja przed zalozeniem swiatat v oycat (a nie lam v fiebie) mia! CzechRozm 65.

»u siebie« [w tym: *sam u siebie* (10), *u siebie sam* (2), *u samego siebie* (1)] = *we własnym mniemaniu; apud semetipsum* PolAnt, Vulg; *in oculis suis* PolAnt; *sibi ipsi* Vulg (17): OpecZyw 76v; Leop YY4v; Biada onym ktorzy lami v fiebie widza fie byc madyrmi BibRadz Is 5/21, Prov 3/7; GornDworz Mm2; Nie bywaycie v siebie rozumnemi. BudNT Rom 12/17; [...] zawzdy podleflya y nizeczemnieflya v siebie zostaiac. SkarZyw 581, 117; Niechze sie v siebie lami zawfze ponizamy ArtKanc P8v; WujNT Rom 11/25, 12/16, Zzzzz4v; SkarKaz 83b [2 r.], 85b; SkarKazSej 658a, b.

»z siebie« = *we własnym mniemaniu* (1): bych sie tefz s siebie nalepfzy zdali abo fly. MurzNT 3v.

»sam z siebie, dla siebie« = *jako taki, w oderwaniu; w istocie swej; per se* Mqcz [szyk zmienny] (36:2): PatKaz III 102; Bowiem zoladek lam z fiebie iest zimny, przeto potrzebuie nie czo infzego zagrzewaiacego ku ftawieniu pokarmu GlabGad E7; Mamy tego znak w niebie y w spawach iego, ktore lamo z fiebie nikomu zle ani dobrze nie czyni GlabGad L7v, E8, G2, G7v, I3v, I5 (I1); Rzeczy tak wyfokye a rozum ludzki przechodzace/ ktore fye w pifmye zamykaya/ lamy z fyebye trudne fa KromRozm II n4v; KrowObr 225; BibRadz I 5d marg, 63d marg, 108d marg; Dofstateczne iest lamo z fiebie ku nauczaniu y lkaraniu wfzech slowo Boze GrzegRozn I3v; Mqcz 295d; GornDworz G8v; KuczKat 285; BielSpr 46; WujJud 197v; ktore [slovo Boze] lamo dla siebie/ powinniemy wcziewie przyimowac WujJudConf 30v; poznalef cof iest lam z siebie/ gdyf moief lalkę vtracil SkarZyw 262, 252, 581; ArtKanc H16; LatHar 203; Oto widzilf ze pozadliwosc lam z siebie grzechem nie iest WujNT 787, 64, 462, 532, I.Cor 8 arg; JanNkar G; SkarKaz 312a, 350a, 488b.

»z samego siebie« = *we własnym mniemaniu; a semetipso* PolAnt, Vulg (3): Kto z lamego fiebie mowi/ chwalyc wafney fzuka. BibRadz Ioann 7/18; WujNT Ioann 7/18, s. 337.

»z siebie« [w tym: *sam z siebie* (144), *z siebie sam* (6), *z siebie samego* (6), *z samego siebie* (4), *sam z samego siebie* (1)] = *samoistnie, dobrowolnie* (zwykle o *absolucie i wszechmocy Boga i Chrystusa*); *samodzielnie, bez pomocy; tak po prostu; a se ipso* PolAnt, Vulg; *sponte, ultro* Vulg, Mqcz; *ex se* Modrz, Vulg; *forte sua, suopte ingenio, e re ipsa, per se* Mqcz; *a se* (metipso), *ex seipso* Vulg (188): a to [...] nyeyefth yem^v ode mnye rozkazano. alye tho lam (z) fiebye vczynyl. MetrKor 46/46v; GlabGad L7v; WróbZolt S6v; LibLeg 11/39v, 41v, 136v, 171; LibMal 1545/97; SeklKat Y; RejKup S; MurzNT A4; KromRozm II p3v; Bo czlowieczy rozum [...] tak wyfokim rzeczam lam z fyebye sproftac nye moze. KromRozm III B8, B6, C, F7v, Mv; Diar 33; GliczKsiaz L4v, L8v; LubPs Tv marg, aa, ddv; Abowiem zadnego tzlowieka na fwiecie niebylo nigdy s fiebie sprawiedliwego KrowObr 210v, 52v, 233v; On [Bog] s fiebie lam wfzytko ma RejWiz 52v; Leop Lev 25/5, Deut 29/23, Luc 21/30; BibRadz Ioann 7/17, II 130c marg; BielKron 56v, 119, 155v, 229v, 306v, 415, Mmmm2; GrzegRozn H4, L, Lv, O; KwiatKsiaz A4 [2 r.], C4, F2, Thermae, Cieplice/ laznie zwlafzcza ktore lamy z fiebie z swego przirodzenia cieple fa. Mqcz [454]d, 94b, 134d, 239d, 353b, 387b (I2); By tez Rola byla Nalepfza/ iednak z fiebie Pfzenice nie rodzi/ Orac trzeba Prot C4; iakoby ich [bialoglow] niemialo s to byc/ zeby s fiebie lamy dobrze czynily. GornDworz X5, A2v, T8v, L12; RejPos 60v, 134 marg; RejPosWiecz² 93; RejPosWiecz³ 98; Co pytafz o czlonki zwierzchnie w Kosciele/ powiemci nie lam z siebie/ ale s pifma. BialKat 38v, 241, 381v; RejZwierc 225v, 232; WujJud 64 marg, 80v, 131, 234v; WujJudConf 63v, 102; RejPosWstaw [41²]v; Co nie z siebie/ ani z fwey glowy mam/ Lecz on maz znamienny Erafmus [...] BudNT Kk5v; iz on nie tylko madyr iest/ lam z fiebie: rady przestrogil y

nauki od nikogo nie potrzebuia CzechRozm 4v, 12v, 53 [2 r.], 81, 90, 100v (I5); KarnNap Dv; ModrzBaz 50v; Chryftus [...] Duchat S. z fwey iftnosci Boga z Boga z siebie iftotnie bduacego/ [...] pokazal SkarJedn 278; kto mi kaza wierzyc moze/ aby zelazny kruzec/ w ziemi lam z siebie palic fye mia? Oczko 7, 10v, 15, 17v, 20v, 25v, 26v; SkarZyw 27, 28, 393; KochTr 21; StryjKron 596; Ielliz tedy (iz fie zas wrocę do flowa Boga) ono flowo Bog z siebie czynil wfzytko/ tedy tez on iest lam Bogiem/ a nie iest fynem Bozym CzechEp 199; [ja znam] tylko iednego Boga Oycat prawdziwego/ lamego z siebie bez poczatku y konca zywiacego CzechEp 313, 79, 108, 118, 125, 141 [2 r.] (42); NiemObr 103 [4 r.], 104 [2 r.], 105, 106 [2 r.], 108, 109, 111 [2 r.]; Bo fie [chmie] lam z lamego siebie na kazdy rok sieie KlonZal C2v; WerGośc 214; BielSjem 12; ArtKanc E20, H15v, K3; LatHar 147, 190, 246, 571; Gdyzem ia z siebie lamego nie mowil: ale Ociec ktory mie poltal/ ten mi dal rofkazanie cobych mowic y powiadac mia. WujNT Ioann 12/49, Mar 4/28, s. 164, Luc 12/57, Ioann 6/17, 8/28 (10); SkarKaz 633a; Sprawy fwę lami z siebie oddaycie mu [Bogu] zawzdy. Gosl-Cast 11.

»przez sie« [w tym: *sam przez sie* (15), *przez sie sam* (1)] = *bez dodatkow, domieszek, tylko to; per se* Mqcz (17): fok tego ziela pithy lam przes fie albo z wodka mleczowa, tho picie vzdrawia rospadliny w nerkach FalZiol I 6d; KromRozm I [H3]; gdy sie trafi [litera „i”] wflowie napifana niemabye lama przes sie wymawiana ale zdruza blifka litera MurzOrt Bv, B3; Lampat iest lamat przelfie y ciemna y brudna/ A gdy ogyen przypadnie/ iuz iafna y cudna. RejWiz 119v, 154 [2 r.], C6; GrzegRozn N3v; Mqcz 288a; KuczKat 170; RejZwierc 148; CzechRozm 263v; Abychmy ku zelzeniu niesprawiedliwosci Nieprzydali: Oboie to przez fie nieznošne/ Coz polpołu zložone? KochOdpr B4v; bo acz woda lamat przez fye leczy/ y pewna pomoc dawa/ wfzakoz iell ielczce infze Lekartwa przyftapia/ przedzey y znacznief to sprawic moze Oczko 28v, 16v; Bo mowat [...] Samat przez sie nic nie iest/ bez vczynku/ wiemy. Gosl-Cast 38.

»przez sie« [w tym: *sam przez sie* (73), *przez sie sam* (8)] = *z istoty swej, jako taki; per se* Mqcz, Modrz, Calep; *per ipsum* PolAnt, Vulg; *ipse per se* Mqcz, Modrz (104): Krzemyenyecz yefth znakomithy lam przelf lzya [tj. nie wymaga podania szczegolowych danych] MetrKor 57/116v, 57/115v, 117, 118, 59/273, 275, 276, 278; KromRozm III H7; GliczKsiaz O2; Prawdat iest/ iz zakon lam przes fie/ iest dobry/ Swietly/ y sprawiedliwy KrowObr 43v; KrowObr 97, 111v; iz niemalz nic coby przez fie bylo nieczyfste BibRadz Rom 14/14, II 90c marg; BielKron 225v; GrzegRozn L, N2v; Obducere tenebras rebus clarissimis, Barzo yafne a przes fie latwie rzeczy zatrudnic. Mqcz 446a, 71d, 98c, 154a, 206d, 230c (10); OrzQuin B; SarnUzn B8v; RejAp AA2; drugie [cnoty] zafie fa/ ktore nie przez fie lame fa dobre/ ale dla konca [= skutku] ku ktoremu fie sciaagai GornDworz Ee2, G3v, H3v, Eev, Ee2, Ee2v (I1); To iuz nic nie krzyw then co fzczipil drzewo ono/ y drzewo lamo przez fie malo winno RejPos 204v, A6, 235; RejPosWiecz² 92; BialKat 383v; KuczKat 150; RejZwierc 21v, 148; WujJud 107, 233; RejPosWstaw 41v; iest niektory co prawo wywraca ktore iest iafne przes fie. BudBib Eccli 19/21; ielliby Bethula/ zgoat przes fie/ dziewicie [!] nienarufzona/ znaczyta. CzechRozm 130v, 19v, 25v, 55, 71, 84 (I4); ModrzBaz 42, 80v, 82v, 136; ModrzBazBud ¶5; ze piafek morkil/ fuchy przes fie bduac/ opuchleli/ odeteli/ wylufzyc wief moze Oczko 18, 4v; StryjKron 462; prawdat iz ony [ksiegi] lamy przes fie fa niemata twarza/ nikogo nie bija/ ani lza CzechEp 94, 199, 241, 266, 271, 272, 312; CzechEpPoz **2v; NiemObr 106; ReszPrz 24; ActReg 18; Iniusus – Sam przes fie domislmi. Calep 538b, 1022a; Phil L, Q2; GornTroas 4; Moc bowiem turecka/ lamat przes sie iest taka/ iz liczba nie trzebata iey lekce fobie powazac/ ale z rodzaiu nietrzebata fie iey nazbyt bac OrzJan 34, 25, 34, 70, 82; KolakCathOkun A2; WujNT Rom 14/14, s. 789 marg; WysKaz 34, 47; SarnStat 1269; Mieć abo nie mieć zlotat/ nic przes fie ku cnoćie SzarzRyt C3.

[»z się« = *wystarczająco*: Byś poczcziwie miał z się chleba *RybWiersze* 88; á przedsię [Ezop] rozumu miał y zsię y z drugié dofyć. *CerGór* 151.]

»sobą« [w *tym*: *sam sobą* (2)] = *osobiście* (3): ktorego [zmarlego Aleksandra] Książętha fami sobą [suis pectoribus] wiezli od Bábiloniey aż do Alexandrie *HistAl* N4; ia Iehowá czyniący wftytko/ rościagam niebiofá fam/ rozpościeram ziemię sobą [mea potentia]. *BudBib* Is 44/24; (nagł) Andrzej Zawácki. (–) [...] Włkrzeš ktorego [z greckich herosów] á fpuśc go z Andrzeiem zápáfy/ [...] Trudnolić tho wczyniś fprobu y fam sobą *PaprPan* P.

»pod sobą« = *podwładny* (2): KROL Daryufz fpráwił wielką wieczērzą [...] ná wftytkie flachćice/ y fędzie/ y ráyce/ y ná przelożone pod sobą *Leop* 3.Esdr 3/2; Páweł ś. Bifkupom od siebie poftánowionym [...] każe pod sobą inŹe kápłany álbo presbiter y ordinowác *WujJud* 155v.

»przed sobą« = *w przyszłości* (13): *WróbZólt* K7; nic inflęgo blifłęgo przed sobą niewidzę iedno grob *RejPs* 170v; *RejKup* 14v; nie pytat przecz fie krol fráfuie/ Zwłafczá ten co przed sobą przyŹle rzeczy czuie. *RejWiz* 71, 170, 174v; *GórDworz* Y; *BielSpr* 43v; *SkarŻyw* 414; *GórNroz* K2v; Ognia/ mieczá frogięgo nigdźiey nie vydźiey/ Co ieft zlégo ná Źwiećie/ przed sobą wyŹrzemy. *GórTroas* 65, 74; *OrzJan* 46.

»przed sobą« = *poprzedzając swoje przybycie*; *ante se* *Vulg*, *PolAnt*; *ante conspectum suum, ante faciem suam* *Vulg* (26): *HistJóz* Ev; PoŹłał tedy Iakob przed sobą Iudę do Iozephá do Egiptu/ áby opowiedział (przyiazd ięgo) *Leop* Gen 46/28; *Leszcz-Rzecz* A4v; *BibRadz* Gen 46/28; *BielKron* 191v; *GórDworz* M7, Dd7v; *HistRzym* 91v; *RejPos* 321; Lácno wiedzieć tych fpráwe/ co ták poczynáią/ Bo fżpiegow áni ftrażow/ przed sobą nie máią. *BielSat* L3; *GrzegŚm* 47; *KuczbKat* 230; *WujJud* 161; *BudBib* Gen 32/3, *Deut* 1/22; *SkarŻyw* 131, 230, 347; *KochJez* A4; *ActReg* 56; Y wypráwił poŹly przed sobą *WujNT* Luc 9/52, *Luc* 10/1, s. 249, *Tit* 3/13; ftráwne ná droge/ pienádze/ y co kofztownieyŹe kleynoty y fpręty domowe przefyła przed sobą *WysKaz* 6; *SkarKaz* 7b.

»sam przed sobą« = *według siebie, we własnych oczach* (1): Mędrfzy ieft leniwiec fam przed sobą [in oculis suis]/ niŹli fiędm mężow ktorzy mowią k rzeczy. *BibRadz* Prov 26/16.

»z sobą« [w *tym*: *sam z sobą* (1)] = *i coś jeszcze, też, równocześnie*; *secum* *Miech* (17); *FalZioł* IV 40b; takowa tłuŹtofc ciągnie z sobą wilgothe onych iarmużow w członki á tak czyni nie zdrowie. *GlabGad* 13, B5v, G4v; [rzeka Tyrk] tak pędka iż też ryby y kamienie z sobą waląc w pada w morze Chwalenskie. *MiechGlab* 28; *BibRadz* *3v; *SienLek* 136v; *RejPos* 17; Bowięm ten wftytki fkárby/ y zlotá dáruie/ Kto chęć/ fczyrość/ vprzeymość/ s sobą ofiáruie. *StryjWjaz* A2v; *Oczko* 19v, 21v; wzbudził się od Źmierći iáko Bog/ y náŹ teŹ y żywot náŹ z sobą włkrzeŹił. *SkarŻyw* 357, 81; *CzechEp* 122; *WysKaz* 12, 19; A więc cie nie zádzierzá gmáchy murowáne? [...] Ykroleftwo ktoreć iuŹ fámá s sobą dáię? *PudlDydo* B.

»za sobą« = *w przeszłości* (3): *WróbZólt* K7; Więm iz [!] zá sobą grzechy maŹ: á przed tobá Źmierć ftraŹliwa *SkarŻyw* 4; Zoftáwiłes wftytkie rzeczy zá sobą *WysKaz* 46

»w sobie« [w *tym*: *sam w sobie* (105), *w sobie sam* (1); *mieć itp. się w sobie* (29)] = *z natury swej, jako taki*; *in semetipso* *Vulg*; *in se* *JanPrzyw* (171); *BierEz* F3; *BartBydg* 241; TeŹ vřina prawie czyřwona/ cienka fámá w fobie/ á przerzyŹta. *FalZioł* V 5v, I 76c, 149a, III 4d, IV 38a, V 3v; áczkólwiek miód fam w fobie ieft rzecz więcey lipka niŹ woda. *GlabGad* G7v, E3v, G7v, H2v, H3, I4 (10); *KlosAlg* A2v; *LibLeg* 11/20v, 21 [2 r.], 28v, 106v; *HistAl* E5v; *KromRozm* I A2v, G, O; *KromRozm* II b2, lv, x4; Tákte y flowo boże y práwe vżywánye fwyátóŹci/ fáć rzeczy wfobyte bárzo pewne y yáľne. *KromRozm* III C, B8, D5, O7v; *KrowObr* 43v, 222v, 232v; *UstPraw* H2 [2 r.]; *RejZwierc* 12; *BibRadz* II 138a *marg*; GRęcyá bylá pirwey fámá w fobie wielká/ bo częśc zyemie Włofkiey ku Grecey było *BielKron* 98, 55, 116, 206v, 276, 363; *GrzegRóżn* 14v; Ad literam, iáko sówá fám y w fobie brzmiá. *Mącz* 3b; *Cogito*

quod res est, MyŹłę [...] yáko fie rzecz fámá w fobie ma. *Mącz* 353b, 7a, 11c, 14c, 127d, 241a, 278d, 288b; *OrzQuin* Q3v; *SarnUzn* B5v; *RejAp* BB6, 74, 92v; Przeto cnotę ktoby chciál wyłóżyć/ czo ieft w fobie/ mogł by iá názwać mądrofcjá *GórDworz* Ff3v, E8, F4v, K6, L3v, L8v (13); *GrzegGeom* B4; *RejPos* 270v; *KwiatOpis* kt; *RejZwierc* 2, 66v, 273v; *BielSpr* 30v; *WujJud* 28v, 131, 189 *marg*, 209v, Nn4v; iż [pisma Źwięte] powážnośc y pewnośc fwoię nie od ludy biorá/ ále fámę w fobie doŹtaćecznie [!] máią. *WujJudConf* 27v, 253v; *RejPosWstaw* [110²]v, [143³]; wftytek (on Źwiećnik był) fam wfobie ziednego czyřtego zlotá. *BudBib* Ex 37/22; żeby tá Skrzyniá bylá ná fžerz fámęy w fobie/ trzy álbo cztery łokćie *Strum* I4v, G3; *CzechRozm* A3, 88, 185, 206v, 214; Tymże ŹpoŹobem práwá niech fię w fobie máią [se habeant]/ áby wyłętki winnych iędnákim obyćzáiem karáty *ModrzBaz* 71, 4v [2 r.], 30, 60, 61, 78v (10); *Oczko* 39v; *KochPs* 157; *StryjKron* A3v, 21; *CzechEp* 116, 122, 140, 185, 208; *NiemObr* 40, 68, 109; *ActReg* 45 [2 r.], 121; Diffinitio – Opisáne rzeczij iáko ieft fámá w fobie. *Caley* 322b; *GrabowSet* D; *OrzJan* 23; *LathAr* 264; Tácyć fá haeretykowie/ iż y fám y w fobie záwłze nieŹpokoyni/ nádeći/ ćiemni y gorzcy fá; y ná pokoy koŹciołá [...] bić nie przefstawáią. *WujNT* 836, 201, 306, 307, *Rom* 7 arg, s. 547, *Iac* 2/17; [dom na ulicy Źw. Anny] iáko w fobie ieft w fžerz y w dłuŹ náznáczylifny *SarnStat* 205, 12, 13, 22, 52 [2 r.], 54 (24); *WitosLut* A3v; to ieft ono drewno ábo máteria ktorá ludy zá Bogi mieli/ w fobie fámá nie bylá tym zá co iá miano *PowodPr* 28, 28, 63; *SkarKaz* 310a, 485a [2 r.]; *SzarzRyt* Av [2 r.], A2v, B4.

»w sobie« = *jako całość* (1): Ale iż [...] KróľeŹtwo w fobie [in se *JanPrzyw* 14] y w częścicach fwych częŹtokroć w nieprzeŹpiecznośc zwykło przychodźić: dla tego [...] *SarnStat* 891.

»w sobie« = *wewnątrz* (1): BłogoŹłáwieni vbodzy w Duchu/ tho ieft w fobie wewnątrz/ álbo w fercu pokorni *GrzegŚm* 55.

»w sobie« = *po cichu* (2): *RejPos* 199v; Tákte padł ná koláná/ á ku niebu obie Reće Źciágnął do Źwego Bogá/ ćicho w fobie *Mudlác* fie *GostWast* 74.

»sam w sobie« = *według własnego zdania*; *coram facie sua* *PolAnt* (2); *BibRadz* Is 5/21; nie wfpieryá fię w mądroŹci twoiey/ nie bądź mądry fam w fobie. *ReszPrz* 100.

»sam w sobie« [wydaje się, że funkcję znaczącą pełni tu „sam”, zaś „w sobie” jest dodatkiem wynikłym z automatycznego poczucia tego związku jako nierozdzielnej całości; najczęściej „sam” = *osobiście*] (10): gdy mięfo pieká tedy z wierzchu hnet fie Źpicze á záľchnie, á tak [...] ięgo wilgotnoć wnąř zoftanie, przeto fie ono tam trawi fámó w fobie *GlabGad* H3; Przeto tę iędinof [wszystkich rzeczy stworzonych] niektorzy mędrzy zwáli zgodá [...] bowięm ona tak fie złącza: iż fámá w fobie žádney częŹci ani rozdziału (bez Źwego vrazu) nie dopuľcza. *KlosAlg* A2; Źludy Boży ku bliźnim máią fie Źprawowác zewnąřznym przykádny opcowánim/ ku Bogu wnąřznym nabożeńŹtwem/ Sámi w fobie zlégo wyŹrzęganim. *Leop* 2.*Cor* 6 arg; A iż niewieřz ktorey godziny [...] poŹlá po tę nędzną duŹę twoię. A karz fie rádfzey fam w fobie pářřac ná thego zefłzego powinowátęgo *RejPos* 356v; á iżby fie fam w fobie flufznie rozłádzic/ á iáko ono powiádáią fwá fie włáfná piędziá rozmierzyc vmiál *RejZwierc* 13v; *WujJudConf* 177; á iesli fie teŹ nieuchylamy od Źwey powinnoći/ niech to káždy z was fam w fobie vřnawa *KarnNap* A2; *SkarŻyw* 167; Bo iáko ogień/ ták y wiárá miłošćią podpalona [...] ná wierzch wynieŹ muŹi/ álbo fię fámá w fobie záduŹić. *ReszList* 155; Bo dáľko ieft lepięy/ iż kto záyřrzy tobie/ NiŹ by ty komu záyřřac/ miał fyę záć fam w fobie. *Pudl-Fr* 42.

** *Anakoluty* (6):

»sobie« (3): iż áni fobie/ áni tego Páná fwoiego rozlitowác fie nie chceŹ? *RejPos* 106v; Kthora [wiara] nie tylko fobie/ ále y komu inemu dla niey/ moŹe fie doŹtać miłofierdzia Pánłkiego *RejPos* [236]; z Tytułu/ włáfnošci/ Pánřtwá/ [...] Káźimięř Król z pewnéy y iákowéy wiadomoŹci fobie [pro se *JanStat* 871] y potomkom Źwym Królom/ [...] nam MiŹřřzowi [...] y Zakonowi

należemu w ziemiach Pruskich złępuie/ y wyrzeka sie *SarnStat* 1092.

»siebie (A)« *zbędnę przy czasowniku zwrotnym* (3): Lepiey sie łamemu siebie karać niżli od innego *BielŻyw* 97; koždy kto sie czuye nychay siebye łamego w tym przykładem sie położy *GliczKsiąż* E3v; byłmy [...] łami siebie z nich [*grzechów*] sie olkarżali/ przed Bogiem *ArtKanc* N7v.

** *Dubia* (2): gdyby on [*Piotr*] był wiedział By to na fyę miało wynjdz Niemiałby tu był czo ężinicz *RejKup* y3; gdy dokonali obrzewować wżego onego narodu/ tedy miełzkali ná mieyfcu (*marg*) Włafnie/ pod sobą. (-) [*subter se (marg) in loco suo (-)*] w obozie afz wzmogli. *BudBib* Ios 5/8.

2. W funkcji emfatycznej: podkreśla subiektywność procesu (2736):

a. O procesach intelektualnych (często z czasownikiem myślenia) (2307): *BierEz* A3v; *LibLeg* 8/133; Icożes fobie wždy tak oľobne⁵⁰ miły pánie vpátrzył wtem człowieczem národzie *RejPs* 212, 190, 212; *RejRozpr* B; *RejJóz* G4; Czart [...] rošprawie fobie też fwe rzeczij. *RejKup* x4v; *MurzHist* R4v, S2; *GliczKsiąż* G7v, K, M8v, P8; Pámyatkę mą wfyłcy práwye v siebye zátarli *LubPs* H2v; Co s tey to pioľnki fobie pożytecznego wyczerpnąć mamj *LubPs* dd2v *marg*, Q, R4 *marg*, Z2, aa4v *marg*, cc6v *marg*; A ošťátek z rozumem miey fobie ná pieczy. *RejWiz* 146, 14v, 49, 64, 75, 76, 168; pilnie fobie rozczytay pámiatkę oycow twoich *Leop* Iob 8/8, *Is* 41/20; Nigdy ty fobye nie gań/ páná Ńpokoynego *RejZwierz* 120, 84; *BibRadz* I 3a *marg*; *BielKron* 237, 242v, 331v; *GrzegRóżn* Nv; Decerno, Przed fie wziąć/ vmyślić/ V siebie vľáwić/ Ofáďzić. *Mącz* 48d, 127d, 394d; *GórnDworz* H3, V4v, Gg5; wľpák fobie á wedle myľli swoiey wywracáia Ńpráwy v náuki moie. *RejPos* 335, 34v, 88, 131, 145, 228 (11); tuć tákże będzie trzebá máďrego rozeznánia w fobie/ ábys fie takim obyczáiom áni przypátrował/ áni fie ich vczył *RejZwierc* 20v, 91, 92v, 108v, 120; *WujJud* 48; *RejPosWstaw* [41⁴]; *MycPrz* I B; *Strum* F4; *CzechRozm* 215v; *CzechRozm* 227; *ModrzBaz* 8 [2 r.], 39, 45v; *SkarJedn* 35; *SkarŻyw* 353, 461; Zbáčźcie fobie/ co więć [*Chryštus*] mawiał Kiedy w Gáľilei bywał. *MWilKHist* Hv, Ev; *CzechEp* 156, 293; [człowiek] tákú dumę w głowie Vprządľ fobie/ że bogu podobnym sie zowie. *KochFr* 128; *ReszList* 154; *WerGošć* 245; *ActReg* 97, 158; niech fie wefeľe/ ćiebie chwałac wľobie. *GrabowSei* Dv, C, C2v, G4; *SkarKaz* 659a; wierzę temu/ Ze daľz przodek v siebie ritmowi moiemu. *SapEpit ktv*; *KlonWor* 64.

W polaczeniu z „sam” (165): *WróbZołt* 55/12; *OrzRozm* A4v; Ieľliżbys milczkiem myľľac odpowiedziaľ lam w fobie [...] *Leop* Deut 18/21; Y Ńłanáwfyzy Fáryzeuľz ták sie lam v siebie [*apud se*] modliľ [...] *BibRadz* Luc 18/11; Quid tecum murmuras? Co lam s sobą Ńzemrzelš mrućizľš? *Mącz* 238a; *Deliberatum est mihi* [...], Wziátem przed fie Tákem sie lam s sobą vradźiľ/ ták mi sie zda. *Mącz* 191c, 239d, 296a, 504d; A ona niewiáľta [...] wiedzac łamá w fobye czo sie Ńľáľo/ przyšľedzfy y páďła przed nogámi iego *RejPos* 255, 142; *BudNT* I. Cor 11/12; *WujNT* Luc 18/11, *Ioann* 17/5; Sam v siebie tákówą ná potym rzecź Ńchwalifz. *CzahTr* I4. *Cf Zwroty*.

Zwroty: »miejsce u siebie da(wa)ć« = (u)wierzyć [*szyk zmienny*] (10): *BielŻyw* 97; iężes wáľzá M. tey nieprawdźwey mowie daľ mieyfce v fyebie. *OrzList* d; *BielKron* 140v; *HistLan* D2; *WujJudConf* 4v; *ModrzBaz* 137; A ty méy niewinnošći mieyfce daľz v siebie. *KochPs* 81; *CiekPotr* 15; *CzahTr* E4; *PudľDydo* B4v.

»sobie, z sobą dumać itp.« [*szyk zmienny*] (9:3): Ezop idać z sobą dumaľ/ Iákyby to rzádnie Ńpráwić miał *BierEz* C4v, H4v, L2v; *ForCnr* C2; Wydumaľ fobie [*archimandryta Kimbar*] Ńłowá tym Ebreyľkim podobne *BudNT* przedm b7; *CzechRozm* 147v, 218v; *CzechEp* 190, 303; *WujNT* 30, 607; *KlonWor* 43.

»mni(e)mać sobie, w sobie« [*szyk zmienny*] (5:1): Alemy więćz w roškolźzach tak fobie mnimamy ľz iuż Ńwiat zakupyony tak wiećźnie mamy *RejJóz* I5; *HistAl* E4; [*Bohdan*] miał z Węgry ine porozumienie/ mniemáiać w fobie/ ieľli Polacy Turki wyźoná/ nam thákieź vcźynia *BielKron* 398v; *RejAp* 150v; *BielSpr* 28v; *CzahTr* K4.

»sobie, u siebie, w sobie mieć itp. [za (a. jako), co, za kogo, za jaki itp.]« [w tym: sam u siebie (1), w samym sobie (1)] = *sibi ducere a. existimare a. putare* *Modrz* [*szyk zmienny*] (222:60:1): A gdy iego [*Ezopa*] twarz vřrzeli/ Nizacz go fobie nie mieli *BierEz* E4, G3v, I4v, P4; *OpecŻyw* 30, 117v, 121v [2 r.]; *BielŻyw* 22, 34, 66; A pomykajac swych granic [*chciwi ludzie*] Nie mają sobie krzywdy za nic *BierRozm* 17; *RejPs* 22v, 135, 159v, 187; *Thamze* vkradľ [...] stuka ploľhna czyenykego ma fobye za tho yľz flámľkye bilo. *LibMal* 1551/158v, 1543/76v, 1544/78, 93v, 1545/98v, 1554/194; *RejRozpr* E4, I, K3; *RejJóz* Iv; *SeklKat* E2, Fv, I3, I4, L2v; *SeklKup* r6v, bb8; *HistAl* I6v; *KromRozm* I D3, Nv; I Ńłatže niektorzy/ zá lekkié fobie ľudzie maia/ ty ktorzy co popoľľku [ľ] piľžá *MurzHist* A2, F3, M2, Q2, Q3, R (9); *MurzNT* 11, 21; *KromRozm* II o4v, q4v, r2v; *BielKom* F3v; *Diar* 57; Poľpolicye y my łami yuż vroźľfy mamy to v siebye/ iź chcemyľi zdrowemi być/ niemamy nie niezdrowego vżywać. *GliczKsiąż* D6, C8, F6, H6, I5v; *LubPs* P6v *marg*, T6, bbv, bb2, bb4v, gg5v; *GroicPor* a3v, kk2; mogą wľoľzy mieć Papiežá zá Boga ziemľkiego v fobie/ álem ia nie iest ták głupi *KrowObr* 8, 8 [2 r.], 116v, 117; *RejWiz* 161, 172v; A Theraz poľmiewáia sie zemnie mľoďľfy niżli ia/ [...] Ktorych duźošći rąk zá nicem fobie miewaľ [*mihi erat pro nihilo*] *Leop* Iob 30/2, *Lev* 19/33, 4. *Esdr* 12/4[9], *Job* 19/11, 15, *Ps* 118/54 (10); *OrzList* d, h2v, h4v, i2v; abowiem to miał v fobie [*erat decretum ei*] áby był wyträćiľ wľzytki Bogi oney źiemie *BibRadz* *Judith* 2/11, *2, I 161a *marg*, 351b *marg*, *Sap* 2/16, 3/11 (12); tego ona ma v siebie zá godnego fobie/ ktory iey dobrez czyni *OrzRozm* P2v; Ńzedlem do tego puľtelnika ktorego fobie mieli zá Ńwiętego *BielKron* 459, 17v, 24v, 54, [85³]v, 91v (29); Perinde me habuit ac si essem filius, Nie ynáčzey mie fobie miał yedno yáko Ńyná wľafnego. *Mącz* 292a, 50a, 265c, 503c; *OrzQuin* T4, Y4v; *SarnUzn* C2v [2 r.], F7; *LeovPrzep* H4; *RejAp* 11, 79v, 149v; iź woyny/ Ńrąľfunk/ gniew/ niechęc/ zamowę/ poľwarek s pánná/ miewáli v siebie/ zá rzecź przyiemná *GórnDworz* C4v, D3, D4v, E7, G3v, G7 (16); *RejPos* 71, 190, 284v, 322, 349v, 355v; *BielSat* G4; *HistLan* B4v, C2, Fv; táki przyiaciel omyľny/ bá chociaycyby czo przykrego powiedziaľ/ bá rownie to fobie miey iáko by cie dziecię Ńpluľkaľo. *RejZwierc* 92, 5v, 48, 61, 69, 97v (9); *BielSpr* b4, 50; *WujJud* 6v; *WujJudConf* 12v, 214v, 255; Ma nas fobie zá podeyržáne/ y Ńtržeże fie od towarzýľtwa náľze⁵⁰ *BudBib* *Sap* 2/16, 3/11, 2. *Mach* 7/12; *MycPrz* I B2, B3v, C3, II C; *BudNT* przedm b8, Kk3 [3 r.]; A ktoreľz ty maľz v siebie/ rzeczy tey/ pewne dowody *CzechRozm* 164v, 51v, 60, 121, 131, 140v (12); A teraz wiele iest zwierzchnych Pánów/ ktorzy zá to v siebie maia [*statuant*] že im nic do tego *ModrzBaz* 17, 11v, 14, 15, 40 [2 r.], 60 (11); *SkarJedn* 288, 347, 349; miedz nieuczónymi pychy fie baľ/ áby go fobie začz niemieli *SkarŻyw* 332; bogáctwy gárdziľ: złoto fobie zá błoto miał *SkarŻyw* 353, 46, 68, 117, 130, 142 (19); *KochTr* 9; maiać fobie zá to/ iź fie Krzešćianinowi godźi przešľadowác Heretyki *CzechEp* *4, 14, 44, 112, 191, 242 (9); *KochFr* 103; *ReszPrz* 9; Te nadźieię mam o tobie/ Ze mię téż maľz zá co fobie *KochSob* 60; *PudľFr* 32; *BielRozm* 8; *PapřUp* Kv; *ActReg* 100, 185; *Phil* I3, R3; *OrzJan* 118; Y byli niektorzy zá złe iey maiaćy w łámých fobie/ y mowiácy: Ná coź tá vtrátá oleyku fie Ńľáľá? *LatHar* 704, 247, 251; *KolakŠzczęšľ* A3; *WujNT* Luc 18/9, s. 462, 473 *marg*, *Act* 26/8, *Philipp* 3/8; *WysKaz* 18; *SarnStat* 421, 848, 1002; *SiebRozmyšľ* Bv; *PowodPr* 54, 65; *CiekPotr* 21, 45, 79; *CzahTr* Gv, G4, K2; *KlonWor* 62.

»mówić (a. rzec, a. gadać) w sobie; mówić itp. (a. rzec, a. powieść) sobie; mówić itp. (a. gadać) z sobą; mówić itp. (a. rzec) k(u) sobie, do siebie; mówić u siebie« [w tym: sam w sobie (29), sam z sobą (9), sam k(u) sobie (6), sam do siebie (4), sam u siebie (4), sam sobie (3)] = *ait a. dicere in seipso, dicere in corde suo* *PolAnt*; *ait a. dicere intra se* *Vulg* [*szyk zmienny*] (35;22;18;7:5;4): Potym Ezop gdy ze Ńná wľtaľ/ Sam sie z sobą táko gadaľ: [...] *BierEz* A3v, E2v, Hv, Iv, Lv, L3v (11); Slyšľatž to źydowie rzekli łami k fobie. [...] *OpecŻyw* 75v, 72, 142v; *PatKaz* II 60; *BielŻyw* 35;

WróbZolt 31/5; *RejPs* 79v; Iozeph idąc na pałac mowi iam k fobie o braciey *RejJóz* O2, M5v; *RejKup* m6; *MurzNT Matth* 21/38, *Luc* 3/8, 18/11; *BielKom* F7; A ták ya myflac o tym mowiłem do fiebye iam [...] *LubPs* Rv, Q2, gg5; *RejWiz* 126; *Leop Gen* 21/16, *Matth* 9/3, 21, *Luc* 7/49; *BibRadz Gen* 17/17, 27/41, 1.Reg 18/17, *Matth* 21/38, *Luc* 18/4; *OrzRozm* A4 [2 r.]; Oná vyrzáła znáki Bože/ rzekła w fobie: [...] *BielKron* 11v, 5v, 12, 79, 79v, 242v; *OrzQuin* C2v; gdym wyźrzal iže on miał złotą brodě/ mowiłem fobie myflac/ iż oćiecie ie⁶⁰ tákowey nigdj brody niemiał *HistRzym* 3, 10, 14, 19v, 59, 95v, 133; A ták fie nic nie fráfuycie/ mowiác fámí fobie: co będyemy ieś/ ábo co będyemy pić *RejPos* 217, 191, 193 [2 r.], 255, 283, 308, [320], 322; *RejPosWiecz*³ 98v; *RejZwierc* 69, 109, 158v; *WujJud* 82v; *BudNT Luc* 7/39; *CzechRozm* 257v; *KochPs* 80; włzákke zwyciężyć fie íey [pokusie] nie dał/ y mowił iam do siebie: fluchác trzebá Bogá twego Abráhámie. *SkarŻyw* 286, 135, 207, 208, 341, 473, 479, 569; [*Ziemia Węgierska*] Idác k ziemi Wołofkicy/ ták z fobá mowiła: [...] *BielSen* 14; *GrabowSet* 4v; *LatHar* 200; *RybGęśli* D2; nie poczynyacie mowić (*marg*) fámí w siebie. (–) Oycá mamy Abráhámá. *WujNT Luc* 3/8, *Matth* 3/9, 9/3, 21, *Luc* 7/39, 11/38, 16/3, 18/4.

»myślić *itp.* sobie, w sobie, z sobą, u siebie; myśl w sobie mieć (*a.* postanowić); dumać, rozsądki czynić sobie; myśli mieć przed sobą; w sobie szemrać« [w *tym: sam w sobie* (56), *sam z sobą* (3), *sam sobie* (1)] = *intra se cogitare HistAl*, *Vulg*; *ait intra se, cogitare sibi a.* *apud semetipsum a. secum Vulg*; *secum cogitare a. reputare a. volvere, in animo cogitare Mącz*; *cogitare apud se, iudicare sibi, ratiocinari apud seipsum a. in seipso PolAnt*; *cum animo suo cogitare Modrz* (292:70:15:11:2:1:1:1:1): *Ezop* [...] Dumal fobie tákó mowiác: [...] *BierEz* C3; Poczál iam z fobá rozmyflac/ Iákoby tež mogli żeglować. *BierEz* L4v, D2v, D3, G, 14; *Opeczęw* 8v, 14v, 33v, 46, 88v, 129, 130; ty tedy tzo chceż wćinićz dobrze fobie rozmyfl. *ForCnR* Bv, B2v, Ev; Czokolwiek fobie vmyflifz aby to pewnie zachował *BielŻyw* 15, 146, 153; *WróbZolt* aa3, 76/13, ff3v, 118/47; *WróbZoltGlab* A2; *RejPs* 106v, 112v, 179, 204, 206; *RejJóz* G8, L4v [2 r.], O2v; *RejKup* c2v, h7v [2 r.], v2; *HistAl* F2v; Byłem olkarżon o wiarę do Legáta/ Ku ktorému niżem poiachál/ iáłem się s fobá długo rozmyflac *MurzHist* M, Fv, M4v; *MurzNT* 103v; *GliczKsiąż* L2, N2v; Rozmyflájąc záváždy prawdę twoyę fobyę/ Będeć fpyewał Boże *LubPs* Q3v, B4, aa6, bb4v; *GroicPorz* f4; *KrowObr* 48, 63v, 116v, 200v; Myfli fobie nieborak/ co dáley ma czynić *RejWiz* 177v, 19v, 82, 108v, 121, 131, 170, 177 [2 r.]; będyefz rozmyflal (iam w fobie) siedząc w domu twoim/ gidác w drogę/ fpiác y wftáiac. *Leop Deut* 6/7, *b4v, 2.Reg 20/26, 4.Esdr 4/50, 11/28, *Ps* 76/6 (11); *RejZwierc* 9v; *BibRadz Gen* 20/11, 31/31, 1.Mach 10/4; *OrzRozm* Kv; y což mi to płatno žem wiefłżá pracá miał około mądrosći? Y pomysliłem v fiebie/ iż tež to byłaby márnosć. *BielKron* 79v, 12v, 13, 14v, 67v, 80 [2 r.] (11); *GrzegRóżn* F4; *KochSat* Bv; *KwiatKsiąż* F2; *Occursant animo multae cogitationes*, Wiele myfli mam przed fobá. *Mącz* 74d, 59b, 61c, 94b, [100]d, 236b (9); *SarnUzn* D4; *SienLek* 56; Bo pomyfl fobie kto chce/ vważ tho fobie kto chce/ zeznáć káždy muší/ iż [...] *RejAp* 143, [14] [2 r.], 19v, 20, 48 (11); *GórnDworz* Fv, Kv, K4, L7v, M8v (10); poczęła tákó myślić fámá w fobie rzekác [...] *HistRzym* 26v, 9, 12, 28v [2 r.], 36, [39] (33); vftáwicznie pomysflay fobie/ iż [...] *RejPos* 252v; y myfliłá w fobie pilno [...] *RejPos* 272; Ewányeliftá pifze/ iż iam w fobie fzemrał on człówiek/ [...] á Pan wnet okázác to raczył/ iż on wie y pomyslenie ferác káždego. *RejPos* [310]v, 20v, 65v, [105]v [3 r.], 117v, 130 (46); *GrzegŚm* A4; Poyrzá jedni po drugih myflac w fobie fámí [...] *HistLan* Fv, A3, D; *KuczKat* 40, 315, 380; dáleko mu [pocziwemu młodzieńcowi] to pilnieyfa/ áby vftáwicznie wędrował po głowie á po rozmyfle swoim/ á rozfádkí fobyę w niey powoli rozmyflne czynił y rozmierzał *RejZwierc* 21; A gdy to wftytko vważyłz á rozmyflifz fobie/ tu fie podziwuiefz y przypátryłz dziwnym fprawám Páńkim *RejZwierc* [203]v, A3, 14, 14v, 21, 22v (29); *BudBib* 4.Esdr 4/48, *Sap* 8/17, 1.Mach 15/3, 2.Mach 9/23; *MycPrz* II B4v; *WierKróc* B2; *BudNT Matth* 21/25,

Mar 2/8, 11/30, 2.Cor 2/3[1]; *CzechRozm* 1v, 161; *ModrzBaz* 12, 13v, [41], 45v, 52v (10); *KochPs* 203; Połtanowiwłzy fláteczną w fobie myfl/ rzeczé towarzyszwowi: [...] *SkarŻyw* 76, 13, 57, 91, 98, 100 (19); *MWilkHist* A4; *CzechEp* 108, 256; *ReszPrz* 97; *WerGośc* 230, 238, 246; Záváždy záplákiem/ gdy to myflim w fobie. *WisznTr* 16; dawnom cię wził ná rozmyfl fobie. *WisznTr* 18, 7, 8, 12, 19, 30; *BielSen* 19; Nie zda mi fie byflmy w to tráfiły/ Iákofmy tu fobie zámysliły. *BielSjem* 6; *PudlFr* 44 [2 r.]; *ArtKanc* K10v; *GórnRozm* I4; Iuž ia ták dáwno czynić vmysliłem fobie. *ZawJeft* 21; *ActReg* 29; *Phil* I; Częłto fobie rozmyflam: kto Ikrzydłá przypráwi; A iákó gołębice ná pułczá wypráwi? *GrabowSet* F3v, L2; *OrzJan* 8, 18; *LatHar* 578, 671; *WujNT Matth* 16/7, 21/25, *Mar* 2/8, 11/31, s. 192 *marg* (8); *KmitaSpit* B3; *SkarKaz* 277a; *CzahTr* K3v; *GoslCast* 51; *SkarKazSej* 648b; Rádeż w czás fobie pomyfl o mocney obronie. *PudlDydo* A3v; *ZbylPrzyg* A4.

»u siebie należć (*a.* najdować) *itp.*« [w *tym: sam u siebie* (1)] [szyk zmienny] (13): Upewnienia tež na iny czas kondycyj żadnych u siebie wynaleś nie możemy *Diar* 29; *DiarDop* 104; thák náydúię v fiebie/ iż ma być Dworzánin/ áni názybt wielki/ áni názybt máły *GórnDworz* E, C5v; Ale kto fie ná to roftropnie rozmyfli/ [...] tedy to fnádnie iam u fiebie ználeś y rozeznáć może [...] *RejZwierc* 162v, 184; *BielSpr* 22v; *Strum* A4v; *ModrzBaz* 115; *SkarŻyw* 13; bo do ták wielkicy chęći moiey/ rownych á ffofobnych v fiebie nie náydúię *ReszPrz* 92; drogy zadney vsiebie wynaleś nie moze. *ActReg* 108, 107.

»sobie, u siebie poczítać« = *uważać, oceniać* [szyk zmienny] (47:6); *RejPs* 48; *SeklKat* K3; Iákó zlofniki v fiebye poczítać mamy. *LubPs* O3v *marg*; *GroicPorz* hv, cc4; *RejWiz* 30v; Ale ktore rzeczy mi były zyłkiem/ tem poczítał fobie [arbitratus sum] dla Chrystufa flkodá. *Leop Philipp* 3/7, *Gen* 31/15, *Iob* 30/; Od tych ktore fobie lekce poczítał [qui apud se reputati fuerant infimi esse]/ ftrapión íeřth zá pomocá Bořká *BibRadz* 2.Mach 8/35, II 24c *marg*, *Rom* 14/5; *OrzRozm* K4; *KwiatKsiąż* N3; *Quaestui habere male loqui melioribus*, W zisku fobie poczítać lepřzym ludźiom niżli iam zlorzezć *Mącz* 336b, 333b; *RejAp* 83v; tho zá wielká rzecz v fiebie poczíta/ czym go pan nádáryć/ á ozdobić chce *GórnDworz* K8v, V3; *RejPos* 1; *RejZwierc* 158v, 169; Tych záś co go wzywác niechcą/ choć fie rzkomo zá wierne máia/ [...] możeřz v fiebie zá niewierne poczítać. *CzechRozm* 198, 137v, 208v [2 r.], 235v; *ModrzBaz* 86v; *KochOdpr* B3v; oná fobie ty flowá pierwey zá żárt poczítać poczęła *SkarŻyw* 459, A2, 92, 139, 142, 268 (13); *CzechEp* *4; *ReszList* 171; *WerGośc* 210, 214; *KochTarn* 74; *KochWr* 20; *KochPij* C; *LatHar* 240; *WujNT* 481 *marg*, *Philipp* 3/8 [2 r.].

»sobie, u siebie pokládać *itp.* (*a.* polożyć)« = *uważać, traktować; ponere sibi PolAnt* [szyk zmienny] (45:5); *BierEz* H2v; Nic fobie drogiego nie pokláday czoć lotr odiác może *BielŻyw* 130, 20, 66, 95, 145 [2 r.]; náwřpak fie obracáli íi ktorzy mię kładli wnienawifci fobie. *RejPs* 26; wtył fobie kładzieřz flowá moie *RejPs* 75v, 23, 46v, 187v; *RejKup* i8; *MurzHist* C3; Iákó ludzie miłuyący fwiát y rolkofzy íego/ to fobie zá nawyřtęze błogofławieństwo przekládaýą. *LubPs* ee6 *marg*; Więc nas niebožátká fobie lekce pokládaýą. *LubPs* gg5v, A5, N5; *RejWiz* 110v; *BibRadz* I 2a *marg*, 2.Esdr 9/32, 57a *marg*; *BielKron* 245, 311, [332]²v; *RejAp* 8; *GórnDworz* Bb5; *RejPos* 13v, 349v; *RejZwierc* 142, 152; *WujJudConf* 10v; *BudBib* I 144d *marg*, 2.Esdr 9/32; *MycPrz* I B2v, B3; *Strum* A2; *WierKróc* Av; Złoto to fobie kładá zá nikczemną tráwę *PaprpAn* E2, Aa3v, Gg4v; A ia go pirworodnym v siebie polożę *KochPs* 134; *PaprpUp* F2v; *KochFrag* 26; *LatHar* 119, 122, 252, 285; *CzahTr* I3; Wfzákož lekce v fiebie wftytko pokládałá *PudlDydo* A3.

»pokládać przed sobą« = *mieć na uwadze, myśleć o kimś* (1): zbor łotrowłki flukáli duře moiey/ á niepokládałi cię przed fobá [non posuerunt te coram se]. *BudBib Ps* 85/14.

»u siebie, sobie, w sobie, z sobą postanowić *itp.*« [w *tym: u siebie samego* (2)] [szyk zmienny] (15:11:2:1): *BibRadz* *6v, I 12a

marg; Constitueres sibi aliquod genus aetatis degendae, Poftánowic s fobą ná yáki fie fían żywotá mam vdác. *Mącz* 412d; *GórnDworz* Ee5v; nie vmie w fobie roftropnym rozważeniem żadney fłateczney myfli poftánowic. *RejZwierc* 150, 20, 85; *RejPosWstaw* [41³], [143²]; *BudBib* Is 57/8; *CzechRozm* 24; *ModrzBaz* 70v; brát ieden młody/ poftánowil v fiebie nigdy fię fwych fkrtych człónkow niedotykaç. *SkarŻyw* 333, 165, 187, [223], 331, 459, 460; *CzechEp* 136, 234, 236; *NiemObr* 107; *GórnRozm* B4, D4; *OrzJan* 126; A Lem to v fiebie poftánowil [statui ... apud me]/ ábych powtore nie przyfzedł z zámuceniem do was. *WujNT* 2.Cor 2/1; lam iulz ták poftánowil v fiebie fámeo *CiekPotr* 56; *CzahTr* Iv.

»sobie, u fiebie przekłádác (a. przelożyć)« = *wyżej cenić; uznawać za lepsze(go), ważniejsze(go)* [szyk zmienny] (21:1): rádę przeloż fobie nád wflytko ine fwięta lálkę iego. *RejPs* 136; *LubPs* Gv *marg*, aa5 *marg*, bb2, dd6; *BibRadz* *3v; *RejAp* 183v; A wždy o to nie niedbamy/ więcęcy fobie przekłádáię fprawy tego níczemnego fwiátá/ níżli [...] *RejPos* 6v; A ták żadnego czáfu áni żadnego ftanu v fiebie [Bóg] przekłádác nie raczy/ iedno [...] *RejPos* 60v, 8, 23, 30v, 40, 184v (11); *RejZwierc* 65v; *RejPosWstaw* 42; Ale fobie nád wždytko więcęcy przekłádáię/ Bogá y iego fwięte ná wfzem rokázanie *PapRpan* F2; *CzechEp* 43.

»sobie przekłádác (a. przelożyć)« = *rozmyślać, rozważać (rozważyć)* [szyk zmienny] (12): Bogać fobie nie przekłádá [bogacz] Kiedy więc worká dokłádá *RejRozpr* E3v; *RejKup* p4v; *LubPs* I4v; *RejWiz* 60v; Pátrzyzē co thu ten nędzny fzfáfárz á ten wpádly wódarz przekłádá fobye v tiam wpadku fwoim *RejPos* 193, 179, 245; *KuczbKat* 195; [rozmyślanie] WE SRZODE. (nagł) O Sądzie Pánfkim. (–) Tu fobie przeloż. I. Sędzięgo. [...] II. Przeciwniki *LatHar* 669, 323, 491, 509.

»rachować z sobą, u fiebie; liczyć itp., rachować sobie« [w tym: *sam z sobą* (1)] [szyk zmienny] (3:1;2:2): ktory zlofć policza fobie za cnoti, zawidzni tež bywa *GlabGad* P2v; *GliczKsiąż* G7v; Rationem secum putare, Ráchowác lam s fobą. *Mącz* 333a, 333b [2 r.]; *RejAp* 111v; *Strum* E2; Tákžē tež rzecž tę maż v fiebie z podobieñftwá tego ráchowác *CzechRozm* 206.

»rozbierać itp. sobie, u fiebie, z sobą, w sobie« [w tym: *sam z sobą* (1), *sam w sobie* (1)] [szyk zmienny] (16:9:5:1): *Diar* 66, 67; *DiarDop* 116; ktore fłowá ma każdy dobrze fobye rozebrác. *GliczKsiąż* D8, Dv, K4v, P3v; Myfl moiá rozbieráá to fámá w fobie/ y rozwažám fobie fprawy moie. *BibRadz* *Eccli* 51/24; Pensito, Dobrze vwažám/ Myślę/ y Rozmyślám/ y to y owo przed fię bierzę/ Rozbierám rzecž lam s fobą. *Mącz* 288c, Wlelekróc z niemáým podziwieniem rozbierám tho v fiebie *GórnDworz* H5, K7v, Gg8v; *RejPos* 337, [340]; *KuczbKat* 10; *RejPosWstaw* 21v, [143²]; *CzechRozm* 2v, 10v, 165v, 178v; *KarnNap* A3v; *SkarŻyw* 55; *PudlFr* 72; *ActReg* 134, 170; *GrabowSet* F3v; *LatHar* 170; *PowodPr* 10, 47; lelá myflić/ y rozbierác z fobą: Kogoby mogliá mieć fwá ozdobą. *PaxLiz* A4v.

»u fiebie, sobie rozezná(wa)ć« [w tym: *sam u fiebie* (1)] [szyk zmienny] (5:4): Ižeby iá rozlądžil á fobie rozezná *RejWiz* 80v; *RejAp* 178v; *RejPos* 173v; rozeznáway fobie/ vpátruię nadobnie czo lepfze á czo gorfze. *RejZwierc* 23v; nícz infzego pewnieyfzego áni nálešć áni rozeznác v fiebie nie vmiem/ iedno iż [...] *RejZwierc* 184, 92, 141, 162v, 190v.

»sobie, u fiebie rozumieć itp.« [w tym: *sam siebie* (1)] = *sibi putare* *Modrz* (45:9): Nauka y káranie obyčáiē dobre czyni, á wyrozumieć fobie dobrze každý kto fie včzy *BielŻyw* 143, 143; on tež porozumieć fobie zebi to tak sprawnie miało bicz y wrocil syc nazad *LibLeg* 11/85, 11/85; Bliznego rozumiey fobie nie iedno krewnego fwego/ ale tež wfzelkiego człówieka krzefciaftlkiego [!] *SeklKat* M4v, X4; *HistAl* C6; *MurzHist* D3, Q; *KromRozm* II b4, m3, n4, t3; *KromRozm* III A4v; *Diar* 32; *GliczKsiąż* K; Bo ieflibyš thák v fiebie rozumieć chciał/ iż [...] *LubPs* A5v; *RejWiz* 96v; *Leop* *Hebr* 10/29; *BibRadz* *2, I 306b *marg*; *GrzegRóżn* H2v, N3; *KwiatKsiąż* E4, P4; *GrzegGeom* Iv, P3, P4v; *RejPos* 63, 88, 144v, 204, 215v (9); *BialKat* 311; *HistLan* E2v; *RejZwierc* 20, [78²]v;

Wfzákže ieflibyš iefzčže lam rozumiał fobie być co potrzebnego [...] tedy v imię Božē mow ku mnie to cokolwiek iedno maż ná fercu. *CzechRozm* 224v, 164; *ModrzBaz* 87v; *StryjKron* 482; *CzechEp* 232; *PapRUp* F2v, L3v; *OrzJan* 11, 37, 113; *WujNT* *Act* 26/9; *SkarKaz* 386b; *CzahTr* E3.

»rozważyć (a. rozważać) sobie, u fiebie, z sobą, w sobie« [w tym: *sam z sobą* (6), *sam w sobie* (5), *sam u fiebie* (1)] = *considerare* a. *reputare secum* *Mącz*, Cn; *ratiocinari* *Calep*, Cn; *cum animo suo considerare, expendere secum* *Modrz*; *animo ducere* a. *volvere* *Mącz*; *recolere* a. *retractare secum* Cn [szyk zmienny] (84:14:8:5): *BielŻyw* 52, 142; ty lam wfiebie [lege: u fiebie] rozważ fprawy moie *RejPs* 22, 62, 114, 133v, 168, 168v, 179v, 183v; *SeklKat* F4v; Ofštátē fłow fwyętego Pyotrá lam z fobą rozważ *KromRozm* I E2; *MurzHist* B3v; *KromRozm* II p3v; *BielKom* n1b 4; poftowie žalošciwi odeszli, to u fiebie rozwažájąc, iż [...] *Diar* 60, 53; tedy iam to fobie rozwažáá pilnie *GliczKsiąż* A4, D3, D5v, H3, H4, I2, M7; *LubPs* R5v; *GroicPorz* z; *Leop* *Gen* 26/7, *Ps* 76/7, 118/59; *BibRadz* *Eccli* 51/24; Rozwažýlem ty wfzytki rzecży lam w fobie iáfnie *BielKron* 81; á nie rozwažác [!] fobą [= *sobą* a. z *sobą*] gdyze ciągnie to powonienie *BielKron* 200; Amurátes [...] coby mu bylo pożyteczny tho fobie ná vmyfle rozwažáá. *BielKron* 240, 112, 200, 231, 245v; Praemeditator, Námyšlam fie przed tym/ vwažám y rozwažám lam s fobą rzecž. *Mącz* 213a, 61c, 63d, [95]d, 333c, 382c (9); głuŕftwo/ y niefmiáte fercze tego páchołká kto fobie rozważy/ fmiác fie muší. *GórnDworz* O8, C5v, M8; ábychmy nie wnošili ná potim myfli fwoich/ á dwornie fobie nie rozwažáli o možnošci Páná tego. *RejPos* 231; bo naproftzy to v fiebie rozważyć može/ iż žádný człówiek drugiemu człówiekowi nie može odpušćić mocá fwoiá grzechow iego *RejPos* 235v; Tož tež ty fobie rozwažay o fobye *RejPos* 253v, 117 [2 r.], 125, 131, 142v, 177v (24); A ták poćciwa rádá á rozwažna rozmowá [...] ma być v ciebie y wdzięczna y ták vwažona iákobyš to fobie rozwažáá y w pámięci wbił *RejZwierc* 90v; Mądry co fobie o fimerci rozwažáá ma. *RejZwierc* 170v, B2v [2 r.], 14v, 18v, 21v, 57 (28); á ktorzi nierozwažywlyz pirwey v fiebie fpraw o ktorých rádá ma być [...] éi niechay wiedzá/ iż od Bogá fłužne káranie odniošá *ModrzBaz* 27, 14, 26, 72, 101; *Calep* 896a; *GrabowSet* A2, B3; *CiekPotr* 53; *PaxLiz* C3.

»sobie, u fiebie, w sobie sáđzić itp.« [w tym: *sam u fiebie* (1), *sam w sobie* (1)] [szyk zmienny] (5:3:2): *RejPs* 207; Bo ácz nas ták nieprzywielek lekke fobie fádzi [...] *LubPs* gg5; Krol lam w fobie ofládziwlyž že to prawdě mowili [...] *Leop* 3.*Mach* 7/10; *BialKat* 271; Ale z iáką thež tego przyftoynofciá wzywáią/ to iuž to lam káždy v fiebie niechay ofádzi. *RejZwierc* 122v; Rozlądžze teraz fobie/ moželi to być takowy przekłád dofkonały/ álbo nie. *BudBib* b2; *MycPrz* I A2; *CzechRozm* 56v; *CzechEp* 416; *GošCast* 9.

»sobie, u fiebie szacować itp.« [szyk zmienny] (12:1): *BibRadz* II 143d *marg*; czo nie ftánie zá grofz/ mogá fobie zá tyfięc złotyč ofzácować. *RejZwierc* 155v, 99, 162v; Drogo ty krew v fiebie flug fwoich fzácuiefz *KochPs* 176, 15; *CzechEp* 92; *ResPrz* 72; *OrzJan* 42 [2 r.]; *WujNT* *Act* 20/24; *SkarKaz* 84a; *CzahTr* [D]v.

»sobie tuszyc« = *myśleć* [szyk zmienny] (40): *RejPs* 95v; *RejWiz* 90; *RejFig* Bb2; Gdy Bog popuščí wodze okrutnikom tedy oni fobie thufzá žeby ich Bog niewidział. *BibRadz* I 311a *marg*; *RejAp* AA4v; *KuczbKat* 280; *RejZwierc* 159, 192v, 263v, Aaa2; *KochMon* 23; A iż ták fobie o tobie tufzē/ iż to dobrze wiefz y rozumieš [...] *CzechRozm* 263, A3v, A5v, 9, 10v, 13 (17); *CzechEp* 42, 106, 152, 223, 373, 426; *CzechEpPorz* *4v, **1v; *NiemObr* 165; *ActReg* 161; Sliczna dziewko/ ták tufz fobie/ Kléynot ten náležý tobie *KochFrag* 26; *CzahTr* 3.

»uważyć (a. poważyć) itp. sobie, u fiebie, z sobą, w sobie« [w tym: *sam u fiebie* (5), *sam w sobie* (2), *sam z sobą* (1), *sobie sam* (1)] = *wziąć pod uwagę, pomysleć; cum animo suo considerare, secum reputare* *Modrz*, Cn; *aestimare* a. *cogitare apud se* *Vulg*; *secum considerare* a. *expendere* a. *perpendere* a. *repetere* *Modrz*; *apud se expendere* *JanPrzyw* [szyk zmienny] (162:107:4:4): *Murz-*

*Hist C4v, F2, I3; DiarDop 99, 111, 112; Co wlfytko y lepyey poyąć y v fiebye vwazyć możem s thego przykłádu GliczKsiąż N3v, C7, E7v, N6; GroicPorz A4v, c3; KrowObr 159v; RejWiz 41v; vważylyfmy fámí v fobie chutliwość przyiáźni ich Leop 3.Mach 7/5, 4.Esdr 4/31, 3.Mach 4/4; LeszczRzecz A3v; RejZwierz 139v; BibRadz *5, Sap 2/21; Animo alicuius magnitudinem complecti, Vważyć fám s fobą. Mącz 304a; Prot E2; SarnUzn A3, B6, Fv, F2v, G3; RejAp BB4v, 6v, 15v, 46, 123v, 139v, 143; GórnDworz I6, L4v, L7v, N2, Ii3v, Mm3v; Káždy to fobie vważywfyz/ fnádnie fie domyllic może. Co iáko Pan Kriftus [...] przepowiedzieć to raczył RejPos [137]v; O iákożby to káždy miał poważyć v fiebie/ iż [...] RejPos 184v; vważ fobie zázwdy pirwey kázdą rádě y kázdą próšbę v fiebie/ nacž á ku iákíemu fie końcowi ściągá RejPos [323]; A tu fobie vważ co to iefł wżgárdzić Páná RejPos 335, 2v, 3v, 4, 11, 16v (95); RejPosWiecz² 91; RejPosWiecz³ 98v; BialKat 271; KwiatOpis A2; HistLan A3v, Ev; A vważ to fobie y fám/ á ofáđz fie fám/ iefłiiby to [...] przyfáto. RejZwierz 122v; A nie czytay fobie pilná fwiętego iáko fábú [...] ále fobie pilnie vważay á rozważay/ iż [...] RejZwierz 206; A ták moy miły poćiwy brácie/ vważywfyz to w fobie/ iáko oni niewinni á fwięći ludzie/ [...] iáko kázdey wćiwey flufzności flátecźnie vważnie przefłhregáli miedzy fobą. RejZwierz 267v, 8v, 14v, 17, 21, 21v (46); WujJud a2; Tho gdy v fiebie pilnie vważymy/ fnádnie obaczyć możemy przyczynę [...] RejRozpr c4, b3, c3, c4; RejPosWstaw 21v, [21³], 41v, [41²], [41³], [41⁴], 42, [110³]; BudBib b, Iudic 19/30, Sap 2/22; MycPrz I A4v [2 r.], II D2; WierKróc B3v; BialKaz C2; Y koniecznie ták to v fiebie vważam/ że to fobie zá iednę wtráte poczýtam CzechRozm 208v; Obieciuć to/ iż potym [...] to co fie teraz o vřpráwiedliwieniu mowiło/ pilnie z fobą [bęđę] vważał CzechRozm 223v, 56v, 165v; Niech zfobą káždy pilnie vważy/ czego dobrego ábo zacnego od tych czekáć mamy/ ktorzi [...] ModrzBaz 102v, 4v, 8, 26v, 37, 45v [2 r.] (13); Ná koniec to tylo vwáfz v fiebie/ cny czytelniku/ iákoby [...] SkarJedn 149, 90, 377; KochPs 141; SkarŻyw 82, 194, [197], 383; ZapKóšcier 1583/54, 1585/60v; KochDz 108; WerKaz 291, 304; ArtKanc K10v, V3; ZawJeft 26; Phil B4, F, G3, L, L3 (8); OrzJan 8, 10, 18, 71; LatHar 325, 510, 578, 582; WujNT 2.Cor 10/7; WysKaz 25, 48; máią Kommifárze [...] vwazyć to v fiebie wedłóg flumniénia fwęgo. SarnStat 470, 12, 846, 1053; żebyś to vważył v fiebie/ iáko Pan twóy ták bázro vmiłował ciebie. SiebRozmysł [A3]v, B2v, D; SkarKaz 633a; VotSzł A2; CzahTr A3v, C4, I2v; KlonFlis C2; KlonWor ded **3v, 1; RybWit Av.*

»sobie, u siebie (u)wazyć itp.« [w tym: sam sobie (2)] = szanować, cenić; aestimare Mącz, Modrz, JanStat, Cn; prae se putare, apud se valere Mącz [szyk zmienny] (406:32): Nie wáż fobie lekko żadnego/ Máłego álbo wielkiego BierEz H3, F3, L3v; OpecŻyw 56v; ForCnR B; Secundus fmierci fobie málo wáżąc zmlíczeniem fmierci czekál BielŻyw 134, 44, 78, 85, 101; BierRozm 6, 12; KlerWes A; LibLeg 11/65; RejPs 53v, 54, 91, 105159v, 176v; RejRozpr I; RejJóz F4, F8, F8v, G8, H8v, O; RejKup b3v, c2, e5v, i2v, i4v (8); LibMal 1548/137v; KromRozm I C2v; a niewiecyi fobie wáfz żywota miłernego/ [...] niřz Chriftuřa miłe⁸⁰ MurzHist N3, A3v, C3, G, H, Hv (15); MurzNT 88; KromRozm II gv, m; Diar 60; DiarDop 101, 112; On człówek fámci fobyie lekce wáżył náuki GliczKsiąż M5, F7, I3, M2, M2v, N6 (9); LubPs D2 marg, D2v, R4v, eev; A węc tákowe vpominánia/ będąiefł lekce v fiebie wáżył? KrowObr 50v; wícey v fiebie wáżyćcie/ furmy y bębny Papiefkie/ á niřli flowo Pánłkie KrowObr 198, 71, 77v, 140v; RejWiz 62v, 69v, 173v; Ale oni vřagáli pořłom Bożym/ y zá málo fobie wáżili flowa iego Leop 2.Par 36/16, Gen 16/5, Lev 20/4, 2.Par 26/18, Eccli 28/9, Dan 11 arg, 1.Mach 11 arg, 2.Mach 4/34; RejZwierz bb4, 24, 27v, 54, 120v [2 r.], 128; Nie mamy tedy zániedbáwác / ábo lekce fobie wáżyć owocu wiáry BibRadz *7, Job 6/26, 278c marg, Ps 27 arg, Eccli 26/28, II 7b marg (9); przypuřćili tedy Turcy ku fzturmu prořty lud Krzeřćiánłki niewáżąc ich fobie nizacz BielKron 249v, 14, 123v, 126, 199v, 223` (17); KwiatKsiąż O2v; Multum valet intercessio Senatus apud hominem,

Wielce fobie wáży przyczinę pánów rádných. Mącz 44c, 123a, 128b, 131a, 188b, 191a (25); SarnUzn G6v; SienLek 14; RejAp 15v, 37v, 44v, 98, 120v, 192v, 195v; bo to w obyçzay wchodzi/ lekce fobie wáżyć rořkazánie przelożonych fwoich GórnDworz L4; Siłá Poet Greczkich/ y Láćińłkich/ niemieli byřmy byli/ by byli Poethowie wyfoce fobie biálychłów nie wáżyli. GórnDworz Bb7v, G5, G8v, Kv, K8, K8v (26); GrzepGeom A4; Izář ty niewiefł iże ten Pan fobie pořłufzeńřtvo wícey wáży niřli wřzytki ofiáry ná fwiecie? RejPos 39v; A ono mędrkowie [...] pořmiewáli fie s thego/ á nie fobie nie powáżyli v fiebie oney rořpráwy RejPos 308, 5v, 7, 13 marg, 23, 33 [4 r.] (43); RejPosWiecz² 95, 96 [2 r.]; BialKat 91, 226, 378; BielSat D2, g3v, l4v; HistLan A2, F2v; KuczbKat 160; A Pátrzay ná ony poćiwey ludzi wieku flárego/ iáko v fiebie thák powážne klenoty vważáli. RejZwierz 37v, 5v, 21v, 22 [2 r.], 38v, 88v (16); BielSpr 30v, 40v; WujJud 41, 142; WujJudConf 10v, 137v; RejPosRozpr b3; RejPosWstaw [21²], [41¹] [2 r.], [41²]v, [41³]v [2 r.]; MycPrz I C3v, II C; iřz go [króla polskiego] ták zánieř/ wielcy Czeřárze y Krolowie v fiebie vważyli. BialKaz Mv, C4, Lv, M; CzechRozm 52, 98v, 116, 187, 206, 226, 260v; PaprPan E2, Sv; KarnNap F2v, F4; Ktořego pożytku nie ledá iáko fobie zaiřte wáżyć mamy ModrzBaz 124, 8, 29v, [41], 43v, 56v (15); ModrzBazBud ¶5; SkarJedn 116, 142, 188, 287, 310; KochOdpr D2v; Oczko 17; KochPs 75; wiedzác wielkich cnot y náuki cžeká: cžćić go [Atanazjusza] nápotym y wáżyć v fiebie poczál. SkarŻyw 391; Z czego báczyć możefł/ iáko fobie kořci fwiętych wielcy ludzie wáżá SkarŻyw 584, 75, 86, 114, 139, 140 (25); StryjKron 240; zali [Dawid] go nie ták v fiebie powáżał/ že ie [pismo Mojřeszowe] zá naczyřłfze Boże wymowy miał? CzechEp 112, 27, 112; NiemObr 13, 45, 114; KochFr 10; KochMarsz 153; ReszList 182; WerGořc 210, 238, 255, 256; WisznTr 35; BielSjem 3, 28; Cžemuř wřdam cžiężkiey prace mey nic nie wáżyřz fobie? ArtKanc E15, I20, O4, S11; BielRozm 27; GórnRozm C2, F4, I3; PaprUp F, F2v, G2v, K2, K4v; ActReg 71, 100, 109, 117, 163; Praefero – wiecei fobie waze. Calep 832b, 312b [2 r.], 629b, [678]a, 690a, [699]a; prawdzivy miłofłnik Oyczyzny ma [...] tę v fiebie wielce wáżyć Phil B3, H2; GrabowSet B3v, D2v; OrzJan 34, 46, 47, 54, 59 (8); LatHar 132, 478; RybGeřli D4; nie mniefy fobie wáżyli vbogiego y fluge/ iáko y bogátego/ křiáżę y řzláchćicá WujNT 789, przedm 5 marg, s. 44, 194, 204, 259 (13); WysKaz X2v, 12, 18; SarnStat 478, 897, 917, 1265; WitosLut A4; Nie wáżąc fobie zá nic niepogody, Wyiezdzał z nimi iák ná iákíe gody. KlonKr Bv; PowodPr 72 [2 r.]; SkarKaz 80b, 84a, 85b, 316a, 416a, 456b; VotSzł Fv; bo iá zá řřářkę ciebie fobie węř. CiekPotr 75, 40, 89, 90; CzahTr A4v, Fv, F2, I3 [2 r.], I3v, I4; PaxLiz C; SkarKazSej 668b; Pobożność ktora w čiele twym páńłkim kroluie/ Ty iá w wadze fobie małř SapEpit A4, A2; ZbyřPrzyg B3v.

»wáptić itp. sobie, w sobie« [w tym: sam sobie (2)] = intra se haesitare Vulg [szyk zmienny] (5:2): BierEz Dv; Sará wáptiřlá fobyie o potomku GliczKsiąż B2v, B2v; Bom iuř z tákowey cęžżkořci nęđznícžek zwáptiřł fobie LubPs X3v; BielKron 458; Mussat rex ipse Latinus quos generos vocet, Wápti fám v fobie Mącz 239d; WujNT Act 10/17.

»wřpomnieć itp., rozpamiętywác itp. sobie« [w tym: sam w sobie (1)] = przywoływác w pamięci; commemorari, recordari, rememorari Vulg; meminisse, memoram esse, videre PolAnt [szyk zmienny] (249:11): rzecz fláchetna mieć przed oblicznořciá boiáźń bożá á rořkoffłowác rořpamiętywáiąc fobie wolá á rořkazówaniefy iego. RejPs 166v, 138v, 186, 204; RejJóz H3v, I2v; RejKup Ev, k3, z2v; áby przypomináiąc fobyie dźiwne řpráwy Boże/ [...] tym fie ciefzyli. LubPs R5, F2v, L3v, M2, R3v, T2 marg (11); Wřpomni fobie ná to / iż małř vmržeć leda kiedy KrowObr 40; A tžemu fobie niewřpomnieřł ná ony fwiádeřtwá Bořłkie/ gdje ták Bog fám o fobie mowi. [...] KrowObr 74, A2v, 14v, 60v, 81, 83v [2 r.] (16); RejWiz 10, 35v, 87v, 149, 187; Leop Sap 11/14, Hebr 10/32; wierz mi iż wielkie fláđ rořłá pożytki/ Kiedy fobie przypomniřł mlóde řpráwy wřzytki. RejZwierz 28, A4, 17, 70, 73v; BibRadz Cant 1/3,

Mich 6/5, Luc 17/32, II 57b marg; RejAp BB6v, 3, 16, 19, 19v (19); Górndworz Z2v, F8v; A tak iakoż fie tu nie zapłonąć gdy fobie kto wfpomionie/ iż [...] RejPos 33; ilekroć tym kftaltem będyemy fobie rozpamiętywać ono święte poślużeństwo [...] tylekroć wżytki dobrodzyeystwa będą ná nas wlane RejPos 88; pomni fobie/ iż każdy grzeźny [...] iuż iefth iáko vmárly RejPos 224; A dla tego ty fłowá przeftżżenia Páńklego thuchmy fobie ná przodku wfpomionęli/ ábychmy [...] RejPos 258v; przypomni fobie iefłizeš thy był kiedy czym podobieno do tych świętych ludzi RejPos 309v; Co s tey hifloriey/ fobie ku náuce/ pámiętać mamy. RejPos [323]v, 16v, 19, 23v, 25v, 26v (87); GrzegŠm 46; Pomniłz fobie iefłi Anyołowi przyftoi łotrować RejZwierc 36; Rofpomni fobie ná ony zacne Hetmány czo bitew málych przegrawáli/ á wielkich záfię wiele wygrawáli. RejZwierc 87v, 42, 42v, 44v, 46v, 48 (37); WujJud 259v; WujJudConf 15v; RejPosRozpr b3; ktorego [Ducha Świętego] zefłánie pámiątkę dziš fobie przypominamy RejPosWstaw [143²]; przypomniłz fobie [memorare] o zly narodzie/ com wczynił z Sodomá y z Gomorá. BudBib 4.Esdr 2/6, Tob 14/10; HistHel kt; MycPrz I B2; CzechRozm 261, 261v; PaprPan Iiv; Oczko 20; KochPs 135; Gdy fobie wfpomnię/ zeš mátká/ nie gánię ifz pláczefz SkarŻyw [197], 50, 92, 97, 99, 165, 261; Tochmy fobie dziš fpomnieli Cochmy przed tym ftychawáli. MWilkHist B2; Wfpámięćyćie fobie/ iáko wam powiádał/ [...] mowiác: [...] MWilkHist H, A3v, Fv, H2; CzechEp 25; NiemObr 15, 70; ReszHoz 122; ReszList 157; ArtKanc G12, L, N7; PaprUp F2; Przypomni wñ sobie iáko [...] niebošczyk Krol náę [!] burcζε narzekal ActReg 70, 22, 109; Calep 909b; GrabowSet A2; OrzJan 18, 30, 32, 87; LatHar 212, 214, 513, 647, 649; Rofpominayćiefz fobie [Rememoramini] dni pierwfze WujNT Hebr 10/32, Ioann 2/17; SiebRozmyśl A2v, A3, B2, D3v; PowodPr 63; Wielká y przednieyfzá táiemnicę wiary náfzey dziš fobie przypominamy SkarKaz 1a, 116a; CiekPotr 70 [2 r.]; D2; SkarKazSej 668b; SapEpit B3.

»wzgárdzić u siebie« [w tym: *sam u siebie* (2)] (4): Ale ona widzáć fię być brzemienná/ wzgárdziła mię fámá w fiebie [despectui sum in oculis eius]. BibRadz Gen 16/5, 4; wzgárdzili mnie w fiebie y vpominanie moie. RejPos 335v, 181.

»[za kogo a. za co] sobie wziąć (a. brać)« [szyk zmienny] (7): MurzNT 58v; Wielka to rzecz iefł/ kogo fobie zá co/ hnet s przodku/ ludzie wezmá Górndworz M7v; Mącz 263b; [Konstantyn] vyzwał ná powietrzu krzyfł iáfny iáko fłóńce/ á przy nim napis táki: w tym znáku zwyciężyfł. y wziął to fobie zá pewná wieš fzczešćia fwego SkarŻyw 396, 413; ActReg 103; zá to nie byla rzecz gorfza [...] to fobie przymierzem rozumieć/ co Turczyn fám będac nieprzyiacielem zá przymierze fobie nie bierze. OrzJan 113.

»sobie (za)chować« = *szanować, okaz(yw)ać względy, cenić* [szyk zmienny] (8): Zachoway fobie koźdego BierEz L, M4v; BielŻyw 19; LibLeg 11/70v; RejKup g6; Niechcelz ich [ubogich] fobye zachowáć/ Iż niemáią czym dárowáć BielKom F3v; iż Ich M to, co najwięcej ludzie sobie zachowáć zwykli, dobre mniemanie i miłość ludzká, to Ich M sobie tak lekce wáżá DiarDop 101; MWilkHist D3.

»zmyšlic itp. sobie« [w tym: *sam sobie* (1)] [szyk zmienny] (25): oni vporni wymyfláli fobie ná mię rozmáyte rzeczy potwarne RejPs 180v; RejKup cc5v; vbaczcie co iá za rofkofz zmoieí nędze mám/ abo iefłi iá fobie zmyflám MurzHist R4v, Q3v; MurzNT 88v; GliczKsiąż O2v, B6, Pv; LubPs bbv [2 r.]; BielKron 120v, 126v, 165, 166v, 458, 459 [2 r.]; *piękna szlachcianka* zámyflála fobie potrzebę trzewiká popráwić Górndworz Bbv; rozum człowieczy/ nie pięknieifzego wymyfllic fobie nie moze. Górndworz L16, M6v; RejPos 261; Fuluius Rzymiánin [...] bacząc máły Lud fwoy przeciw wielkošći być/ zmyflil fám fobie á powiedziál [...] iż przenáiał zá wielká fumnę Hetmáná nieprzyacieliłklego BielSpr 39v; CzechEp 388; OrzJan 88; CiekPotr 59.

b. O stanach uczuciowych (rzadziej w stosunku do innych ludzi) (324): Mulicá kiedy wtyłá/ Táko się w fobie bućilá: Przeczbym w zawod nie biegiála/ Wfzákem koniá oycá miála.

*BierEz K2v; RejPs 23; kiedy fobie radzi Y nędza im nie záwádzi A iefłcze iá fobie fmiellá Rzkomo fie nádzieiá ćieflá RejRozpr Ev; RejJóz E7; RejKup n8v; Diar 38; A potrze práwicá fwá yego fprzećiwniki/ Ktorzy go w nyenawišći fobye záwždy myeli/ Zápáli yák flog fłomy LubPs F; Brzydżę fie próżná chwałá márná pychá w fiebie LubPs hh5v, ccv; RejWiz 107v, 122v, 171; BibRadz II 88a marg; BielKron 209v; Sine teste dolere, Táymnie w fobie žal mieć/ táymnie záłowáć. Mącz 452a; RejAp 43; Iáfká oná/ tym fie więtfza widzi/ im iá fobie człowiek bárczey droży/ y ku więthfzey ćzi fwoiey/ być iá rozumie. Górndworz K8v; iuż gi ták fobie ná wżem zwielbiemy/ gdyż nád fobá żadnego Páná nie mamy. RejPos 261; Co ma grzeźny czynić chcąc fie wfpokoić w fobie. RejPos 309 marg, 100v; RejZwierc 32v, 53; á przecz fię gniewáfz fobie [ira est tibi] o tę rzecz? BudBib 2.Reg 19/42, Ion 4/9; SkarJedn 366; przez wytoczenie krwi wfwey z fkory/ iádu onego zbył z fercá: á rofkofz onę/ wbolešć fobie obraciáć/ gdy ná wierzchu gorzáł/ ogieñ vgášil we wnątrz SkarŻyw 249; WerGošć 223; Iuż fię tu do nich wfzyšcy kupiá: iuż tu z nimi fobie nadobnie rozmowki máią: iuż fię tu **fobie** ládá czemu wšmieiá WerKaz 305; WisznTr 9; GrabowSet E3; dla tego Bog wybrał wzgárdzone w Źwiátá/ áby fię nikt w fobie nie chlubił. WujNT 577; pochwaláią tám Alkoran ábo Zakon Turecki [...] iáko dobrze trzyma o BOgu/ y o Pánie Kryfłufie/ y o infzych rzeczách ktore tám fobie fínákuia. PowodPr 35; Serce tekliwé Máło nie wšćieklé/ W fobie fie gryzie Y śmierći prágnie GosłCast 21.*

W połączeniu z „sam” (43): A gdy vpokoišla fie fámá w fobie/ ijże mogla wymawiatz fłowa [...] OpecŻyw 104, 68; Ktoremu krolowa rzekłá/ czemu fie fám w fobie [inter temetipsum] gniewáfz á fmucienies [= *jesteš smutny*] HistAl L7v; A terás wwielb mię ty oicze w fámego Źiebie [apud temetipsum] tą chwałá ktorám miál w ciebie przedtym niželí Źwiat był MurzNT Ioann 17/5; KromRozm III D2; Leop 2.Esdr 6/16, Ps 65/7; Tedy fię Sará fámá w fobie [intra sese] wšmiechnęłá BibRadz Gen 18/12, Rom 8/23; Skánderbeg tego záłowál fám w fobie/ wżákże tego nieđá po fobie znáć BielKron 242v, 372; Mącz 142d, 212b, 395c; RejPos 256v; RejZwierc 60v, 73; BudBib Ion 4/1, 4.Esdr 7/15; A weftchnáwfiy w duchu (marg) To iefł w fámym fobie. (–) rzekł: [...] WujNT Mar 8/12; Lecz Piotr wfławfiy pobeżał do grobu: á náchyliwfiy fię vżrzał fáme przešćierádlá leżące/ y odźredł dziwuiác fię fám w Źiebie [secum mirans] temu co fię Źiáło. WujNT Luc 24/12, Mar 6/51, 14/4, Ioann 11/38, Rom 8/23; Nápiłano w zakonie: Nie cudzołóž/ Nie zábijay [...]: to wfzytkie narody piłmá takiego nie máiąć/ czyniá: á iefłi wftępiuá/ fámó ná nie ich fłumnieie záłauie/ y w fobie fámí ná myšli boleia. SkarKazSej 696b. Cf »frasować się sam w sobie«, »sam w sobie gryźć się«, »sobie polubić«, »sobie tesknić«.

Zwroty: »sobie ciáżyć itp.« [szyk zmienny] (16): Obćiáża fobie prorok ná nieprzyiácioly fwoie RejPs 38v; pan woyewoda ciáży sobie yz ye⁸⁰ K.m. nyenawyedzyl go przez pošli swe LibLeg 10/154, 153v; LibMal 1548/138; RejKup cc5; Diar 49, 64; GliczKsiąż M2v; W tym odkłádaniu przyiádu Ceřářklego/ pořłáł Máteulz Kárdynał [...] pořly fwoie z Wiedniá do Krolow Kulpińiána Mákwárdá y drugie/ czyniác im dobrá myřl/ áby fobie nie obćiázáli tego odkłádania. BielKron 413; Graviter aliquid adverte, Bárzo fobie co ciężyć/ k fercu brác. Mącz 487a; OrzQuin Ev; przyiáciele zá nim do páná przyřzli/ ciáżác fobie o tákowá krewnego ich zelżywošć Górndworz R4; Thámże potym Ewányeliřtá fwięthy piře/ iáko Pan ná nie fobie wciázác á nářzekáć racył/ mowiác: [...] RejPos [308]; A tak nie bez przyczyny [Pan] fie thák ná nas opowiadác á vłkarzáć racył/ á fnadzł mney fobie obćiázác ná niewierniki/ kthorzy nigdy nie poználi fwiętego przyřcia iego RejPos 333, 333; ActReg 131.

»frasować się itp. sam w sobie« [szyk zmienny] (9): Dawid będac fám w fobie fráłownym záłauie fię przed Bogiem BibRadz I 291b marg; BielKron 248v; RejPos 353v [2 r.]; wzrufzył Źię w Duchu y zářráfował Źię fám w fobie/ y plákał GrzegŠm 9, 55; Táć iż fie iáł fám w fobie ferdecznie fráłowáć HistLan Cv; A dálekoć to

piękniej będzie iż sie y fam w fobie počichu vfráuielz/ y fam sie zá sie nadobnie pohámuiełz. *RejZwierc* 81.

»sam w sobie gryżć się« [szyk zmienny] (7): *BielKron* 257; Et quod nunc tute tecum iratus cogitas, A to o co sie teraz sam w fobie grizielz. *Mącz* 343d; *GórnDworz* D7, Ff5v; Bo á co iest gorzzego/ iedno że sie trafilz á gryzielz sam w fobie z cudzego dobrá [te cruciari alieno bono]/ ktorego tobie ábo przyrodzenie/ ábo leniftwo niedáło? *ModrzBaz* 65v; tedy sie sam w fobie grzyść y wielce smúcień być počzął. *SkarŻyw* 172; *PaxLiz* B2.

»sobie lubować« [szyk zmienny] (7): *OpecŻyw* 10; *GlabGad* I3v; vřzráł Ewę á oná chodzi po Ráiu lubuiąc fobie *BielKron* 1v; A obcy w iego pracy fobie lubuie. *KochPs* 168, 179; *NiemObr* 16; BLuřczu przebuyn/ [...] Rołkádáy piěkne liřcie lubuy fobie Przy tym tu grobie. *KlonŻal* Dv.

»w (a. na) (po)řmiech itp. sobie obracać; na pošmiech sobie brać« [szyk zmienny] (9:1): wřlytko fobie ná pošmiech obráciáy *RejPs* 164; *LibMal* 1554/193v; Dżiř/ nyestoóye/ w řmych yá [klatwę] fobye ludzy obraciáy *KromRozm II* m; *LubPs* Rv; Kondycie wam dáli niegodne w pošmiech fobie nas obráciáy *BielKron* 202v, 157; *RejAp* 192; *KochPs* 19; the [osoby] ktore on zaletza napošmiech fobie bierzecie. *PaprUp* L4, H2.

»sobie podweselić« [szyk zmienny] (3): Twarz pofřzágła á gniewna vkazuje człowieka statecznego poki fobie nie podweseli, á gdi iuz wesoł żáday wniego czo chceř *GlabGad* N2; *HistAl* L5; *KochFr* 31.

»sobie polubić itp.« [w tym: *sobie sam* (1)] = *complacere sibi Vulg* [szyk zmienny] (45): řwięta [lege: řwięta] cerkiew krzełciańká oblubil fobie za oblubienicę *OpecŻyw* 36v; *BielŻyw* 95; Takom fobie był w tym ludzie polubil iako w bracie nařym *WróbŻolt* 34/14; Odkupiles gorę Sion na ktoreyes zlubil fobie mieřzkać. *WróbŻolt* 73/2, I7; *RejPs* 199v, Ff7v; *KromRozm I* D2v; *LubPs* gg3; *Leop Deut* 18/6, *Is* 42/1, *Mar* 1/11; *BielKron* 59; Bo ielli co nowego fobie ulubuiá/ Wedle tego za cřafem potom řwiat buduiá. *KochSat* B3v, B2v; *RejPs* 43, 159, 195v, 231v; Bogáctwá y rołkofzy/ fobie vlubili *HistHel* B; *BudBib Ps* 17/18[20]; *CzechRozm* 28, 103v; *PaprPan* Bv, H3, Ff3v; *KochPs* 6, 68, 98, 118, 186, 198; *CzechEp* 33, 65, 67; *KochFr* 91, 118; *PudlFr* 61; *ArtKanc* K12; *GrabowSet* P2v; Tenći iest Syn moy miły/ w ktorým sie vkochał. (marg) ktoregom fobie vlubil. (–) [mihi complacui] *WujNT Matth* 3/17, 12/18, s. 203 marg; *CzahTr* [D2]; *KlonWor* 21.

»sobie rozkoszować itp.« [szyk zmienny] (57): Owřsem fobie będą rołkoflowá doznawřly miłofierdzia twego *RejPs* 44, 52v, 96v, 116v, 125, 133 (9); pošpolicye řynowye v oycow řwych áni dofypyáya/ áni thez nářbyt fobye rołkofłuyá. *GliczKsiąř* F3v, E7v; *LubPs* C3; Iedno w tych kwiatkoch chodząc fobie rołkofłuzi. *RejWiz* 20v, 114v, 115v, 167; *RejZwierc* 64v; Suavior, Cáluye/ roskofzuyę fobie. *Mącz* 424c; A ná to też iest řtworzon [człowiek]/ áby Pan miał cześć á chwałę z niego/ á rołkofzował fobie ná nim *RejAp* 1, BB4, 160v, 175v; Thák iako tu o nich Prorok powiáda/ iż máiá zářie wřtác w rádořci/ á rołkofłowá fobie s tym nowo zyáwioným krolem řwoim. *RejPos* 27v; wilk on okrutny iáko chce á iáko mu sie zda/ thák fobie rołkofłuzie miedzy nędznymi owieczkami onemi. *RejPos* 124; Azář tu fobie nie może vřkofzowáć řtan ludzi wielkich [...] gdy vřřlyřá ony pewne przywileie řwoie *RejPos* 175, 26v, 74v, 100v [2 r.], 104, 122v (27); á owřzem fobie iáwnie rołkofłuziemy w zřolciach řwoich *RejZwierc* 261v, A4v, 1v, 32v, 77v, 113v, 176v, 261v.

»rozpaczać itp. sobie, w sobie« [szyk zmienny] (8:1): [Judasz] porzuciwřly ony pieniádze řrebrné w kořciele/ rořpaczywřly fobie řled ij obieřil sie *OpecŻyw* 118, 96; *PatKaz III* 126v; *GliczKsiąř* G; *BielKron* 113v, 316; *SkarŻyw* 263; Przydźcie zwářpić iřcie/ y rořpáczáć w fobie *GrabowSet* K3v; Nic nie rořpaczam o řářce twoiey fobie. *CzahTr* B2.

»sobie styskować itp.« [szyk zmienny] (13): *OpecŻyw* 13, 36, 159; ář fobie ten chory počnie wielmi řtylkowáć *ForCnR* D3; *BielŻyw* 18, 41; *RejPs* 189; *RejKup* n2v [2 r.]; W Thym cřářie

wřřczęło sie řsemránie ludzi przeciwo Pánu/ nieiáko řthyřkuiaćyř fobie [dolentium] dla wielkiey prace. *Leop Num* 11/1, 4.Reg 10/32; Iż fobie pan Chřitus vřtylkuie ná Filipá *CzechEp* 140; *PudlFr* 5.

»sobie tesknić itp., cknáć itp.« [w tym: *sam sobie* (1)] [szyk zmienny] (39:15): Iedney chwile rybitwowie/ Iuz byli zeckněli fobie: Iže nic nie vřowili *BierEz* I2v; Wdowá rychło po pogrzebie/ Vřtelkniá řámá fobie: A zá máž idź wola miałá *BierEz* R4v, I2v, I3, S3v; aliź iá iřněř paniję cieřřly/ aby fobie w řmutku nie řtelkniła. *OpecŻyw* 110v, [80]; *PatKaz III* 126v; *FalZiol* V 18d; abychmy fobie nic nieckněli wřprzeřwnořciach nařlych *RejPs* 91, 177; *RejJóz* I6v, N8; *RejKup* q8v; *Diar* 44; *GliczKsiąř* G3, N2v; *LubPs* H3 marg; počzął fobie Pan cknáć á řtylkowáć [taedere] ná Iřráelem *Leop* 4.Reg 10/32, *Iob* 9/21, *Mar* 14/33; *RejAp* 125v, 135, 155v; nie cknęli fobie nic w řadnym niebeřpieczeńřtwie řwoim. *RejPos* 314, 75, 127v [2 r.], 330v; *RejZwierc* 199; *CzechRozm* 113v; *KarnNap* Ev; *Oczko* L3v; *SkarŻyw* 211, 333, 392, 473, 509, 582; *ReszList* 164; *KochPieř* 9; bo po tobie Serce záwřdy řelkni fobie. *KochSob* 63; *GórnRozm* D2v, Kv; *ActReg* 32, 48; *GrabowSet* B2; Kanon Apořtolřki iednannařy kaře řrodze káráć te wřřtykie/ ktorzy przed końcem [mszy] wychodzą/ iáko by řelkniác fobie ná řłuzbie Pána řwego *LatHar* 121, 605; *WujNT Matth* 26/37, *Mar* 14/33; *SiebRozmyřl* I3; *KlonFlis* B; *KlonWor* 43.

»sobie umilować« (5) *RejPs* 178; przenioř nas w kroleřtwo řyná řwoiego/ ktorego on fobie nádeřřzytko vřmilowáć raczył *RejPs* 53v, 192; *RejZwierc* 19; *SiebRozmyřl* Bv.

»sobie upodobać itp.« = *complacere PolAnt* [szyk zmienny] (34): A práwieř fobie vřpodobá/ więcey řářř á niřli prawdę *RejPs* 78, 31v, 71v, 90, 189v, 199v; Vřpodobay fobye iuz cřás moy wřřechmocny Pánie/ Abyř [...] *LubPs* L2, O2v, řf2v; *BibRadz Gen* 13/9, 1.Reg 18/22, 1.Par 28/4, *Ps* 132/13, 14; káždy z nas [...] okořo vřpodobáńia fobie człowieká/ ma řwe ofobne widzenie *GórnDworz* C4, C4, E8v, K6v, L18, Mm2; *RejPos* 41, 42v, 43, 49, 228; y s tego y z owego wirřzyká mořeř fobie co vřpodobáć á do pámięci przykowáć. *RejZwierc* 209, 33; *CzechRozm* 214v; *ReszHoz* 138; *PudlFr* 68; *PowodPr* 36; cudowným řpulfzeniem ognia ná ofiáry/ y obłoku máieřtatu řwego/ kořciol on fobie vřpodobáł. *SkarKaz* 453b; *CiekPotr* 28.

c. *O stanach řyzjologicznych* (105): Inhalare popinam, Odrzigiác fobie od obzárřtwa. *Mącz* 312b.

Zwroty: »sobie odpoczynać itp.« [szyk zmienny] (52): *BierEz* A2, B, Q3; *RejPs* 62, 206; *RejJóz* L; *RejKup* e4; *MurzHist* E4; *LubPs* hh; Ty dni [wolne od řádów] [...] řá vřřwione/ áby ludzie od kłopotow práwnych fobie řpoczynęli *GroicPorz* o4; Aby fobie po pracy wdzyęcznie odpoczynał *RejWiz* 31; Teżeř tu iákiř czyřciec wřpominał nieboře/ iż fobie tá m nędzniczek odpoczynać moře *RejWiz* 163v, 109; *BibRadz Gen* 18/4; *OrzRozm* P, R2v; Amurat to bacząc odpoczynałwřzy fobie/ rołkazał wřřtykim rázem ku řřturmu iřć *BielKron* 248, 259; Recumbamus hic paululum Odpoczniemy tu fobie trochę. *Mącz* 70c, 259a; tu trořkę pan Kriřki przeřtał iáko by chcąc fobie odpoczác *GórnDworz* L13v, Ov, Ff8v; *RejPos* 42, 262v; A potom sie pořořiř rołkofłnie ná oným řożeczku řwoim ná kthorym fobie odpoczywáć będąřelz *RejZwierc* 162, 115v, 136 [2 r.], 142, 149v, 158v (10); *BielSpr* 16v; *ModrzBaz* 47, 119; *KochDryas* A2v; *Oczko* 20v; *SkarŻyw* 285, 324; *CzechEp* 363; GOřciu/ řáđź pod mym liřciem/ á odpoczni fobie *KochFr* 43; *KochSz* C3v; *ReszList* 167; Pod wesołym drzeweczkiem fobie řpoczywáiac/ Vćieřnym gardłkiem ptářki řlyřtałem řpiewáiac *WisznTr* 11, 17; *PudlFr* 27; ábyř w koronie téy wolnéy y ty křłłowáć mógl/ y my iuz pogrzebieni řpokoinie odpoczywáli fobie. *OrzJan* 100, 42, 45.

»spać itp. sobie« (4): Šzczęřcie niegdy dziećię vřzráło/ Ktore fobie ná řtudniá řpáło *BierEz* K; Vřřnáłem był cřiřřie fobie *RejKup* p6v; *RejZwierc* 227v; *KlonŻal* C4.

»sobie wytchnáć itp.« [szyk zmienny] (10): *BibRadz Ex* 23/12; *OrzRozm* P; *BudBib Esth* 9/22; *PaprPan* Dd; *WisznTr* 31; *ActReg* 155; Vřzy Pánie cieżkkości [mojej duszy]/ Zaby ktorego dnia fobie

wytnęła *GrabowSet* C4v; Iuż go [konia] téż wyzwolono z woiennych trudności/ Aby fobie wytnęły znowu nábrął kości. *WyprPl* B4; *LatHar* 181; Człek z bydłem w gołym polu śmiał fobie oddychać *RybGęśli* B2.

a. »sobie« przy czasownikach z przedrostkiem pod-, nad- (40): *Leop Matth* 13/26; *OrzRozm* P; *GórnDworz* S5; Gdy iuż fobie pan młody podrofcie [...] / áby fie wždy nie wyrwał ledá iáko iáko wilk s fieci *RejZwierc* 16; ZÉ Gdańká Flis wędrując/ gdy fobie náchodził [= zmęczyl się chodzeniem]/ Stąpił we wsi do kárczmy *KochFr* 134; Tym [winem] gdy fobie podrażę/ to wftytki fráfunki Vlną ze mną *PudlFr* 52; IVż fobie podrobiwfy [...] po dwu y trzydziestu lat rzemięłá mego káznodzieyfkie⁸⁰/ [...] zámykam wiek moy *SkarKaz* (2); A czy iuż podfzáłwfy fobie, gdy ná oczách Twych będzie, obaczy fie. *CiekPotr* 89.

Zwroty: »sobie podpic itp.« [szyk zmienny] (25): *BierEz* D4; á gdy fobie podpiją tedy podlezfego [wina] każe przynałzać *GlabGad* G; *RejRozm* 395; *GroicPorz* mm; *RejFig* Ee3; *BielKron* 235; Domum bene potus seroque redieram, Późnom przizeł do domu/ dobrze podpiwfy fobie. *Mącz* 316b; *GórnDworz* Q4v; *PaprPan* T4; *ModrzBaz* 52; *SkarJedn* 346; *MWilKHist* g [2 r.]; *StrykKron* 482; *KochFr* 103; *WerGośc* 223, 224; *BielSjem* 23; á tak rádzę tobie/ Abyś záwždy podpijął co narániéy fobie. *PudlFr* 24, 24; *Compotor* – *Zemma* [lege: ze mną] fobie podpyiający. *Calep* 229a, [1015]a; *KochPij* C4; *WujNT Ioann* 2/10; *KlonWor* 36.

»sobie podstarzec« [szyk zmienny] (4): *Exolata virgo, Pánna* ktora fobie podfárzáła *Mącz* 262a, 92b; *TErazby* zemná zygrwáć fie chciáta/ Kiedyś niebogo fobie podfárzáła. *KochFr* 6, 62.

3. »sobie« w połączeniu z czasownikiem sugeruje, że czynność została podjęta bez wyraźnego celu, przebiega w spokoju i sprawia podmiotowi przyjemność; z punktu widzenia autora wypowiedzi wyraża sens 'to rzecz nieważna' (337): *BierEz* Bv; *GlabGad* K5v; *WróbZolt* 103/12; *RejJóz* I8v; *BielKom* A4; *Pitheus*/ puscił tę był flawę miedzy ludzie o Thezeufy bekarcie żeby myał być synem Neptunufowym Bogá yáko Poethowye fobyte byał Morlkyego *GliczKsiąż* B5v; Zye fobie smáczny kásek á bárzo mu zdrowo *RejWiz* 54v; [król opilstwa] wwiązany do stółká łáncuchem. [...] Kołyfze fobie głową y tám y sam fiedząc *RejWiz* 167, 7, 58v, 64, 142, 166v; iac to łzczę gołpodze/ Ale fobie poćichu tak pułzczam po nodze. *RejFig* Aa6v, Cc4, Ee4; Pczólecčki lataia/ Bęcząc fobyte *RejZwierc* 130v, 36, 112, 134v; Thego czáfu Lubczanie [...] pobrali okréthy Holánderskie [...] / ktorzy fobie przepiecznie stali ná morzu czekaiąc wiatru *BielKron* 408, 352v; Hiasco, Poziewam fobie, ciągnę fie. *Mącz* 156b, 49d, 132a, 198d, 259a, 402d, 432c; *OrzQuin* Y4v; widamy [...] v bogaczów fwiátá tego/ iákie oni fobie rołkofzy á krotochwile stroią *RejAp* 176v; [*Herod*] nic infzego nie czynił/ iedno fobie z oną pánią y z innymi pochlebciami swoimi pił/ łkał/ triumphował *RejPos* 322v, 100v, 122v, 327; To fobie z oną rołkofzą náfiefieł ziołek potrzebnych/ rzódkiewek/ fálátek/ rzeżufzek. *RejZwierc* 107v; á on [tj. pustelnik] ná okrutney wyfokiey łkále fiedzi zwiefiwłzy fobie ná doł nogi fwoie/ á páthrzył fobie ná ono miáfto *RejZwierc* 174v, 5, 54v, 77v, 88, 113v (12); Izali nas ná to Bog wzywa? [...] ábyfmy my nic dobrego nie czyniac tak fobie proznováli? *CzechRozm* 215; *PaprPan* S4v; *SkarŻyw* 346; *StrykKron* 432; Ia fobie brzákam w ftronę/ Pieśń przyśpiéwaiąc onę *KochFr* 47, 61; Komu fie náłzá fpráwá podobác nie będzie/ Niechayże gdzie chce idzie/ tám fobie zágedzie. *BielSjem* 11; *ReszPrz* 89.

cum imp (20): *BierEz* B3v; o pyeniadze [...] niech fobyte sny mowy ktori przedal *LibLeg* 10/59v; Pijze fobie wlawłfchy zapiecz *RejKup* c7v; Ielli temu niewierzył/ weyry fobie w twoie włafne księgi/ y tzytay. *KrowObr* 216v; *RejZwierc* 58v; *RejZwierc* 10; *WujJud* 136; trwaycie tu fobie [Sedete vobis] z osłem *BudBib Gen* 22/5; *MWilKHist* K4; *NiemObr* 173. Cf *Zwroty*.

Zwroty: »sobie igrać itp.« [w tym: cum imp (2)] [szyk zmienny] (20): Dziecié iedno fobie igraiac/ Biegáło motyle łápiąc *BierEz* L3; *RejWiz* 24v, 140; Wilczek fobie po lefie łkacząc poigrawa.

RejZwierc 120, 115v; *BielKron* 271, 352v; *Congrum istum magnum* sinite aliquandiu in aqua ludere, Niechay fobie w wodzie pogra *Mącz* 63b, 172a; *RejAp* 197v; podobni fą ku onym dzyeciom igraiacym fobie ná rynku *RejPos* [308], 330v; *RejZwierc* 15 [2 r.], 113; tak lekko fobie Krześciány wftyłkié waża/ że téż rozlewánim krwi náłzey poigrywaią fobie iáko chcą *OrzJan* 70; *WitosLut* A2; Po drzewie ptaftwo igra fobie wártkie. *KlonFlis* C2, E3v; *KlonWor* 23.

»mieć pokój sobie [cum imp]« [szyk zmienny] (2): A ty zwódzca leżąc w grobie Miei tám pokoy dobry fobie. *MWilKHist* B4v, I3.

»sobie rozmawiac itp., gadać« [szyk zmienny] (14:7): Chodzień iede^a gdy w drogę śpiał/ Idąc tako fobie gadał: [...] *BierEz* L3; O tey [tj. prawdzie] będziewá mowic tám fobie powoli *RejWiz* 40; álic dwa mężowie/ Siedzác o ludzkich fpráwach rozmawiaia fobie. *RejWiz* 126v, 25v, 39; *RejFig* Dd3v; *OrzQuin* H2v; fzli z Ieruzalem do Emaus/ rozmawiaiac fobie o dziwnych fpráwach męki y z martwych wftania Páńlkiego *RejPos* 110v, 104; Iuż fie tu do nich [do zgodnego małzeństwa] wftyłcy kupia/ iuż tu z nimi fobie nadobne rozmowki máia *RejZwierc* 32; s czeladką fobie pomowic/ požartowác/ pokrothofilic. *RejZwierc* 164, 80, 175, 198v; *HistHel* D3v; *CzechRozm* 88v; *MWilKHist* Ev, I4v, K3v; *GórnRozm* N3v; Powiem ná nie co oni fobie rozmawiaia *ZbylPrzyg* A4v.

»siedzieć itp. sobie« [w tym: cum imp (4)] [szyk zmienny] (55): rozmyślał siedząc fobie/ O tey niewiáfty zálobie. *BierEz* Q4v; Siadłzy fobie takóž záłpał. *BierEz* L3v, C2v, D2, D2v, K, S; widziało fie mu niepoćefno iże fobie fwieobodnie fiedli *ForCnR* C4v; *RejJóz* G3; bys był fdrowfy pewno. Bych wa fobie pofyedyzala *RejKup* h4; *GliczKsiąż* G7; Azafz to nie pięknieyfa bywa krotochwilá/ Sieść fobie s kilkiem ofob kiedy wolna chwila. *RejWiz* 17, 20v, 47, 54v, 75, 107v (9); *RejFig* Aa7, Bb2; *RejZwierc* 6v, 126v; siedź fobie fpokoieim w fwey kráinie broniac fie káždemu ktoby iáki gwałt chciál czynic *BielKron* 227v, 182v; *Considitur* impersonale, Siadło fie/ wfiedli fobie. *Mącz* 379a; *Prot* A3, B; *RejPos* 74v, 263v, 316v; Nuż náchodziwfy fie po fwym pobożnym gołpodárstwie/ iuż theż fobie w ciepley izbie wfiedzieł *RejZwierc* 111v, 13, 110, 164, 172v, 175v, 251; *MycPrz* I C3v; *CzechRozm* 182v; fpokoyne tak żywie fiedząc fobie w domu *PaprPan* K3v; *MWilKHist* E2, E3v; *KochSz* A4; á oni w kárczmie iuż byli záfiedli fobie dobrze w rząd. *WerGośc* 219; *PudlFr* 20, 31; *LatHar* 347; *RybGęśli* B3v; *KmitaSpit* C; *KlonFlis* D3, Hv; *KlonWor* 14, 78.

»sobie śpiewać itp.« [szyk zmienny] (12): *LubPs* A5v, gg3v; *Zydowie* [...] wefote fobie piofinki záczynáli. *Leop* 3.Mach 6/32; *RejAp* 200; *GórnDworz* H3; *RejPos* 19v; Ano iedzie ieden wefoło fobie fpiewaiąc *RejZwierc* 151v, 109v; *WujJudConf* 186v; *SkarŻyw* 510; *CzechEp* 413; *KlonŻal* A4.

»żartowác itp., kuglowác, (po)krotochwilić, przekwintowác, śmieszki sobie stroić« [w tym: požartowác, pokrothofilic (1)] [szyk zmienny] (5:3:2:2:1): *BierEz* K3, *RejPs* 31; Powiedał też iż dzy ludzie tym żartuia fobie *RejJóz* F; Ato małz kofłki prawdziwe/ Tákież kárky [lege: karty] fpráwiedliwe/ [...] Pokrothowilwá fobyte *BielKom* F2v; To iuż iáko Miedzwiedzym/ fobyte im kugliuá *RejZwierc* 128; lascivio, Piefzczę fie/ Przekwintuyę fobie. *Mącz* 184d, 42b, 142c; *RejAp* 166, 179v; *RejPos* 331v; *RejZwierc* 65; ilż z ich zdrowia y krwi niewinney/ żarty fobie niewierni pogánie czynili *SkarŻyw* 62.

»sobie żyć itp., mieszkać« [w tym: cum imp (2)] [szyk zmienny] (16:14): *BierEz* L5, M5; *BielKom* G4; Żyw fobie tak poczcziwie iáko człowiek práwy. *RejWiz* 81, 43, 44v, 66 [2 r.], 76v, 81, 115v; *RejZwierc* 86; *RejAp* 61; Ten iedno fobie fortunnie żywie/ Kto w wolnym ftanie tu miełzka poćciwie. *RejZwierc* 229, 32v, 96, 102, 131, 136v; *PaprPan* P3, T2, T3, Aa2v; *SkarŻyw* 440; *StrykKron* 275, 355; *GórnRozm* I2v; *GostGospPon* 169; żywot wieść fobie fpokoyny *RybGęśli* C2; iufz był puścić ná targ dom. [...] Práwie w ten czás gdym fobie miełzkał w Miłopolu. *CiekPotr* 13.

1) *W rekcji przymiotnika (I)*: Bo gdy ow w wielkim stanie myśląc w łeb fie łkrobye/ Tedy ten [tj. uboższy] nic nie myśląc zawždy wefoł fobie. *RejFig* Aa.

a. *Z czasownikiem (też imiesłowem) ruchu (118)*: Podż zemną boć nie dáleko/ Pobieżywá fobie lekko *BierEz* N2; Chodzę fobie gdzie mi fie widzi *BierEz* R2, Iv, L3, Ov, O2, Q, S3; átak fobie Wodka powolnie s łępuie na doł. *FalZioł* II 1d; *LibLeg* 10/59v; *RejKup* p3; *GliczKsiąż* H8; białogłowá gdy brwi záfárbuie/ Iuż więc fobie w taneczku buyniey polkákuię. *RejWiz* 8; kto fobie pływá ná bełpyneczney łodzi/ Ten narychley do brzegu iáko chce vgodzi. *RejWiz* 90v; Ten nieborak z rołkofzy á dla krotochwile/ Iechał fobie pomáłu/ by mu čás słzedł mile. *RejWiz* 126, 4v, 24v, 26, 46, 48 (17); *Leop Num* 21/22; *RejFig* Bb7, Dd3; ORzeł ten łobyę buyno/ lata pod obłoki *RejZwierz* 127, 125v; *BielKron* 466v; *Mącz* 44a, b, 346b; *RejAp* 120v; *GórnDworz* M, T4 [2 r.]; *RejPos* 146v, 204, 228, 264v, 267; *HistLan* B4; Więc toż fobie poydziefz potym do ogrodeczkw/ do wiridarykow *RejZwierc* 107v, 83v, 87, 107, 107v, 109v (13); Y wziął Dawid olczęp y czáfżę wodną od głowy Saulowej/ y pofzli fobie [abierunt sibi] *BudBib* 1.Reg 26/12, 1.Reg 26/11, *Prov* 20/14, *Cant* 4/6; *HistHel* D3v; *ModrzBaz* 140v; A ták z Zamku we dnie fobie wyiáchał przez Miásto w Krzyżáckim vborze/ y ofzukał wżytkich *StryjKron* 442, 442; *KochFr* 15; *KochMRot* Cv; *KochSz* B3; *PudlFr* 43; *GórnRozm* A3v; Gdy owo [bocian] fobie kroczy nád żabińcem/ Iák nád żwierzyńcem. *KlonFlis* F3v, D2, E4, H.

cum imp (9): nie bedzieli wola ych thv myefzkacz niech fobie yda kedí bedí bedzie wola ych *LibLeg* 10/59v, 10/59v; wezmi teras fyna twego/ [...] á idz fobie [vade tibi] do ziemie Moryiey *BudBib* Gen 22/2, Gen 12/1, Num 14/25, Ios 17/15, Is 40/9; przy tey tu mogile [...] Przechodź fobie podroźniku y tám y fám śmieie. *KlonŻal* C4; Miluchnym fobie płyńcie szumem wody *PudlFr* 67.

W połączeniu z „sam” (I): Niechayżęć do tego miáftá fám fobie doiedzie *HistLan* ktv.

Zwrot: »sobie bujác itp.« [w tym: *cum imp* (I)] [szyk zmienny] (30): *RejRozpr* B4v; *GliczKsiąż* H8v; Sokoł [...] Teraz iuż wolno buia gdzieś fobie s káwkámi. *RejWiz* 126, 84v, 103, 122, 150, 194v; *RejZwierz* 105v, 126; *Prot* B2; A í záfie w rołkofzach [...] buiáią fobie iáko ielenie ná zielonych páłtwilkach swoich. *RejAp* 128, 78v, 186; *RejPos* 71v, 87, 115, 262, 264v; Káždy mnięma by miał ták wiecznie buiác fobie. *RejZwierc* 252, 68, 100, 102, 146, 148, [213]v, 249; [śnie] Vłpi ná chwilę to śmiertelné ciáło: A dużá fobie niech pobuia máło. *KochFr* 56; *PowodPr* 68; *KlonFlis* B4v.

II. *W funkcji wzajemnej: podmiot działa na obiekt i jest obiektem takiego samego działania drugiego podmiotu, równocześnie lub na przemian (1709)*:

1. *Sytuacja wymaga co najmniej dwóch uczestników (1681)*:

a. *Wzajemność polega na rzeczywistym działaniu lub oddziaływaniu [a → b i b → a] (955)*:

a. *Działający są partnerami (692)*: Zli fobie zażrzá [= zazdroszczá]. *BierEz* Q4, A4v, F3, M2v, O4, R3v, S2v; ony działki náfwiętlłé/ Iezus ij Ián/ łalkawie na fię pogłádali *OpecŻyw* [27], 142v, 164v; *TarDuch* A3v; Niedzwiedzie gdy chcą płód mieć Iakoby ludzie z fobá legaiá *FalZioł* IV 31c; *BierRozm* 7 [2 r.]; množ mianowacze dwa przez fię *KlosAlg* F3v; Athak wnyey [przyjaźni] thrwacz bandzimy yakolżmy szobyę przes posly y lysthy náłze z ye⁸⁰ C. M. obyeczaly. *LibLeg* 7/36v, 6/118v, 7/41, 99, 11/18v, 24 [2 r.], 158; Głębofić morfikie woiáią náfię dziwnemi głofy *RejPs* 63v, 32; tam ze fzukno medzi flobá rołfdzielili. *LibMal* 1543/68, 1543/68, 69v; *RejRozpr* D2; A z kąd tę rzecz počząc macie Gdy fie fiebie tak fromacie *RejJóz* D6v, B4v, Fv, L5v; *SeklKat* kv; Czosz wssythko sthrony wyssey mianovane mayá sobie syszcziz y spelnycz *ZapWar1550* nr 1665, 1548 nr 2667, nr 2668 [3 r.], nr 2669 [2 r.], 1549 nr 1662, 1550 nr 2655 [2 r.] (15); Więc tu fobie dolewaiá Grates nunc omnes fpiewaiá. *RejKup* d2v, b7v, d6, d7v, e8; *HistAl* M; *LibMal* 1550/156v; Są też lifty/ ktore tenze Auguftyń z Hyeronimem do fyebye piłáli *KromRozm* II q2, a2v; *KromRozm*

III N7v, P7; *BielKom* nlb 5; *Diar* 95 [2 r.]; *GliczKsiąż* G5v, Qv; *LubPs* F2; ielli fye obłápiáią/ cátuia/ częłto rozmawiaia/ k fobie vsmiechaiá. *GroicPorz* 112; tego fobie počzeiwi pálcem vkázuia *RejWiz* 4v; (marg) Vtrátni gdy fie s fiebie śmieia. (–) A nálepiey ich łuchác gdy fie ieden śmieie Z drugiego *RejWiz* 68v; Gdy fie mocno miełzáiać [wiatry] o fię vderzáia. *RejWiz* 151v, 5v, 11v, 26, 27, 31v (14); Thy z Sybá dzielcie z fobá imienie. *Leop* 2.Reg 19/29; Pogłádali thedy po fobie [Adspiciebant ... ad invicem] zwolennicy *Leop Ioann* 13/22, 2.Mach 4/34, 12/12, Iac 4/2; *OrzList* d2v, f2; *KochZuz* A2v, A4v; wżytko fie poiednálo/ co fie fiebie bało. *RejFig* A7v, Cc8, Dd3; *RejZwierz* 52v; tákże fobie ręce dawłzy/ oni odefzli do namiotow fwoich. *BibRadz* 2.Mach 12/12, I 2c marg, *Iob* 40/25, *Ioann* 13/22, *Act* 23/14, 21, *Eph* 4/32; s táđ fye naydzie co ktore Woiewodztwo ludu mieć może: á potym Woiewodztwá niechay między fobá wyrownaiá *OrzRozm* V3, 14v, O2 [2 r.]; tylko mąż zenie á zoná mężowi mogli fie fobie [nago] okázác. *BielKron* 100v; Tákké í dwa Popieźowie ná fię kłátwy fláli. *BielKron* 187v; przyzwawłzy ktemu ludzi vczonych w pífmie fwiętyń z obu fron/ áby przyiaćielnikie między fobá znáydowáli/ iákoby wątpliwi niebyli w nauce pífma fwiętego *BielKron* 206v; częłtokroć ty kfięgi [doktorowie] v fiebie táiemnie odmieniáli *BielKron* 230v; Było krzyku dofyć/ áż ie gwałtem od fiebie rozwiedzyono *BielKron* 414v; Byli pierwey Prufowie stárzy z Lithwą iednego ięzykál/ [...] ále máło fobie rozumieia dżis *BielKron* 436v, Iv, 39, 52v, 57, 57v (61); *GrzegRóżn* 13; *KochSat* A4; Communicant inter se consilia, Yeden fie drugiego radzy. Nic przed fobá nie taya. *Mącz* 61d; Non dissimulanter irati, Nie táyemnie ále yawnie fie ná fię gniewaiá. *Mącz* 394d; Mendicorum tesserae, Zebráckie cechy/ znáki po ktorych fie oni miedzy fobá znáyá. *Mącz* 451d, 46b, 94c, 221b, 378b, 405d (11); *OrzQuin* H4v, K4v; *SienLek* Vuu, Vuu; *RejAp* 93v [2 r.], 94, 145, 189v; thák fie s fobá wżytki cnothy poploty/ że ich rozerwác trudno *GórnDworz* 15, M6, M8v, T2, Cc5, Hh8; *HistRzym* 87, 97, [118]v; Ali wnet konfekty nioła/ vpominki fobie dawaiá. *RejPos* 306v, 15, 42 [2 r.], 111v, 249v, 302; *RejPosWiecz*³ 98; *BialKat* 118v [2 r.]; *KwiatOpis* [C]2; *HistLan* F6; *KuczBkat* 175; Więc fie tu po piálku gonia/ więc tu przez fię łkaczá *RejZwierc* 72v; Snadźbychmy lepłzy zyłk ználi/ Bychmy fobie pokoy dáli. *RejZwierc* 231v, 31v, 32v, 41, 49v, 96 (10); ktorzy [psi] fie powádzili o onę kość/ kázał potym przywieść Wilká do nich/ oni psi niecháiác fiebie ofkoczyli Wilká y káfali. *BielSpr* 39v, 42, 58, 59, 67v; *WujJud* 127v; *WujJudConf* 38; *BudBib* 2.Mach 12/12; *HistHel* B3v; obracaiác fye od niego ná íę kiwaiá/ śmieiać fye z opilęgo nieboraká. *Strum* L4v; *BudNT* Eph 5/1[4/32]; *CzechRozm* 16, 45v, 46v [2 r.], 165; Stáráli fię Piotr y Páweł z pilnościá/ áby fię byli poiednáli o krzywdy/ ktore byli fobie vczynili [quas mutuo sibi fecerant] *ModrzBaz* 64v, 27, 46, 64v, 86, 103, 105; *SkarJedn* 328; że fye té trzy áffekcie [= choroby]/ ták miedzy fobá zmiełzáia/ że [...] *Oczko* 12v, 35v; złpiknęli fye z fobá możni Idumczycy/ Ífmáhelfcy/ Moábfcy/ y Agáreńczycy. *KochPs* 125, 5, 32, 103; w pokoiu fię y miłości bráterkicy z fobá rozłtáli. *SkarŻyw* 348, 98, 298, 537 [2 r.]; a tam szobyę podzyękuyá supelny Saplaty. *ZapKościę* 1583/38, 1580/6, 17 [2 r.], 1582/29v [2 r.], 1584/51 [2 r.], 1586/64v, 1588/78v, 1589/87v; [Niemcy i Polacy po walce] odpoczywáli/ Zás fię do fiebie wżyfcy ochotnie porwáli. *StryjKron* 642, 46; *CzechEp* 25, 86, 246; *NiemObr* 83, 136; *KochMRot* Cv; W Kolo konia/ dwie rybie [znaki zodiaku] przed fobá fye chronia *KochPhaen* 11; *KochSz* A2v, B4v; *ReszList* 149; *WerKaz* 303 [2 r.], 305; *KochPam* 82; *KochSob* 56; trzy pary tylko stárzy náydowáli/ Ktorzy fye dolkonále z fobá miłowáli *PudlFr* 64, 28, 54, 64; Ná wżytki zbytki świátá ludzie fie vdáli/ Co żywo przeciw fobie okrutnie powłtáli. *BielRozm* 4, 5; *GórnRozm* F4; *KochWr* 32; *ZawJeft* 12; Aphotographa tych listow sobie posyłaiá Xiążęta *ActReg* 182, 13, 14, 41, 104, 147, 167; *Calep* [263]a, 925b; máia fię z fobá záfwe w Sobotę ráchowác *GostGosp* 10, 14 [2 r.]; *Phil* H2; Iednák żywłzy zá żywotá z fobá/ bez **šiebie** długo żyć potym niechćieli *KochCz* A2v, A2v; *KochAp* 8; *OrzJan* 56, 58; *WyprPl* B; *LatHar*

735; *KolakCath* Bv; Szukaią w obyczaiach fobie podobnego. Tām grzech y fwą przewrotność w fobie wychwalaia *KolakSzczęśl* A4; Kto był kto wniósł napierwey ná świat oftre bronie/ Muflał mieć łeb żelazny y hártowne fkronie/ [...] My to ná fię nošiemy co on dał w zwierz frogi [tj. broní] *RybGešli* B2, B3; Ale bądźcie dobrotliwemi iedni przeciw drugim/ miłosierni/ odpulczaiąc fobie [donantes invicem] iako y Bog w Chrifušie wam odpušcił. *WujNT Eph* 4/32, *Matth* 27/35, *Ioann* 13/22, 19/24, *Eph* 4/32, *Col* 3/13, s. 782; ná co wzyfcy pátrzycie/ iako fię z fobą [czarność žaloby i jasność świec] bárzo pięknie lzykuią *WysKaz* 44, 21 [2 r.], 22 [2 r.], 23; ielłiby która ftroná Przywileiów y fpišów o fpolnošci wzy-nionych między témi narody/ ták nam iako fobie trzymać niechciał/ álbo ieden zo fobná trzymać niechciał: [...] *SarnStat* 1025, 121, 202, 344, 592 [2 r.], 676 (13); *KlonKr* A4v; *KmitaSpit* B, Bv, C6v; *PowodPr* 56, 65; *SkarKaz* 4a, 45a, 315b, 381a, 606a, 634b, Ooood; W tym fię zefzli ná mieyfce fobie náznáczone *CzahTr* D4v, D3, D4v [2 r.], E2v; Gdy fię ludzie z fobą dzieła y wádzá/ náflábfzy fá. *SkarKazSej* 676b, 675b, 690b; *KlonFlis* Ev; Swiátu náznáczne dwa domy zláczyły się z fobą *SapEpit* A2v; *KlonWit* 21, 35; *PudlDydo* A4, B5v; [zaslyvbyli szą sobye pepigerunt *Reuchlin-BartBydg* R4v].

Z orzeczeniem w du (10): Iako iuž ztád wynidziewá/ Iešli fobie pomozewa. *BierEz* H3v, Q; *RejJóz* C7; Nuž pošlie pomozwa fobię *RejKup* cc6, x8, bb8v; *BielKom* G6v; mušitá mieć między fobą obá poczátek iaki/ od ktorého náukę fwą pocznietá. *OrzQuin* Tv; A ták moy miły fwiecie [...]/ Wolę iż fie powoli rošpráwiwá z fobą *RejZwierc* 270v; Obáfwá fwych táiemnic fobie fye zwiérzáta *KochPs* 81.

Z dodatkowym podkreśleniem wzajemności (83): tedy ftánełi oboie przednim fpołem ná fię patrzaiąc. *March*¹ A2; Lišietá fámy w iámie zoftály/ Spółem fobie przymawiały. *BierEz* Mv, Mv; *March*² T7; *LibLeg* 11/12v, 13, 170; *RejKup* k2; pan Cziechonowski a pan alley maia między sobą tho wšistko imienye Nadarzinskie trzymacz napoly [= razem, wspólnie] *ZapWar* 1548 nr 2668; fluzcye fobye yeden drugemu. *KromRozm* II mv; *GroicPorz* ii3v; *RejWiz* 64v [2 r.], 66, 86, 90, 181; był obłok ciemny/ á ošwiecaiający noc/ thák yž kfobie wšpołek [ad se invicem]/ [wojsko egipskie z izraelskim] przez cáá noc przylštieć nie mogli. *Leop Ex* 41/20, *Gen* 26/31, *Ex* 25/20, 3.Reg 7/17, *Esth* 9/19; Więc fie obá w fpolnym žalu fiebie przeftrzegaią *KochZuz* A2v; fkážde tych pañ ták wiele miewacie? Podobno iže wzaiem fobie oddawacie. *RejFig* Ccv; *RejZwierc* 74v, 137v; *BibRadz Act* 23/12; A gdy ná fię [Helena i Parys] fpołu łagodná poštáwá weyrzeli/ zárážila ich fercá Kupido *BielKron* 56, 101v, 199, 209v, 261, 338v, 351, 407; Reliquum est ut certemus officii inter nos, To zoštáwa ábyflny fie ná potym fobie wšpołek záchowáwali. *Mącz* 194d, 224b, 239c, 398b, 481d; *RejAp* 91v; *GórnDworz* S6v; *RejZwierc* 43v, 149, [193]v; *BielSpr* 42, 59; *KochMon* 19; Ieden Luterfki káznodzieia/ záraz trzjdziešci chłopow fluchał fšpowiedzi/ ktorým rofkazał áby fpołem wzyfcy przed fobą klękneli *WujJud* 89; Špowiedaycie fie fobie fšpolecznie. *WujJudConf* 83v; *BudBib Esth* 14/7; *BudNT Act* 18/39; Y prozna ielš o tem náždzieia/ áby či Rzeczypolpotey w wielkich niebezpiečnošciách fpolnie bronili/ ktorzi ták nieprzy-iaćielłkie o fobie z obopolnie [de sese mutuo] y rozumieia/ y mowia. *ModrzBaz* 20, 2v, 3, 33, 64v, 65, 67, 124v; *ZapKošcier* 1583/54; Pánowie Polfzcy y Węgiefscy pofyłaiąc do fiebie z obu ftron czešte pošly/ przymierze ná trzy láta [...] poštánowali *StryjKron* 652, 200; *KochFr* 55; *Werkaz* 304; *PudlFr* 62; bo in Pactis stoi, ze mutuum auxilium tefamilie maia sobie dawac *ActReg* 5v, 31; *Phil* D2; áby tákowé kupce cudzožiemce/ ktorzyby krom glównych Iármárków wšpołek z fobą fpołem w Krákwie hándlowali/ á nie z miefczány krákwólkiemi/ áby ie hámowali/ áreftowali *SarnStat* 959, 115, 685 [2 r.], 988, 1022, 1248, 1249; *KmitaSpit* A3; *SkarKaz* 634b, 635a; Ludzili wzaiem fobą: ci dym przedawáli Tamtym; á támci zášię wiatrem im płaćili. *CiekPotr* 50; *CzahTr* D4v; *SkarKazSej* 675b, 683b.

W polczeniu z „sam” (12): sami juž y siebie w tak wielkiej niečnošnej žalošci pocieszenia jakiego szukamy *DiarDop* 104; *GliczKšiaz* B4; Máia ięzyk kthoremu žadny nie wyrozumie iedno fámi fobie *BielKron* 294v, 261v, 345v, 385; kthorzy fámych fiebie między fobą nie rozumiełi *GrzegRóżn* I3, H2; [niektórzy uczeni] fámi fie z fobą niezgadžaią áni tego co twierdžá rozumieia. *CzechRozm* 150v; *ModrzBaz* 25; *ZapKošcier* 1582/87v; *WujNT* 642 marg.

Zwrot: »k(u) sobie przyšć« = skonsumować małženšтво [szyk zmienny] (2): Pirwey nižli ku fobye przijdžyeta/ Pánu bogu dzyekowác będyžeta *BielKom* G6, G6v.

»zachowác z sobą« = utrzymać w tajemnicy (1): Prošę zachowaymy to ták z sobą. *ActReg* 98.

1) W rekci rzeczownika (7): abi nafchi poddany fwałchimy poddanimy y woyewodi vkrajnimy wieczey miedzi fobą otho przimowienia žadnego niemiely. *LibLeg* 10/61v; *ZapWar* 1548 nr 2668; Pušće wodę po stole/ drugim košcem druga/ Wnet będa mieć przechadzke do fiebye nie dluga. *RejWiz* 113; Wyštáwa nie wltáne w pićiu y w iedženiu/ W onych zbytnich pušmikach fobie przeciwiániu [= rywalizowaniu]. *MycPrz* I B2; Która [Matka] iuž z fymem wefeli fię w niebie/ O iákáž wždy poćieche máia tām džiš z šiebie? *SiebRozmyšl* L; *SkarKazSej* 675b, 680b.

2) W rekci przymiotnika (3): Ktore [duchy] fobie widome fá choć ciał nie máia *RejWiz* 154v; *Phil* B3.

Z dodatkowym podkreśleniem wzajemności (1): bądźmy fie pilni zobopolnie [consideremus invicem]/ ku pobudzeniu miłošci *Leop Hebr* 10/24.

aa. Działający podejmują obustronne zobowiązanie (76): Potym fie ftrony zgodžily/ [...] Y przyšly ku ržadney zmowie/ Vdžiałali pokoy fobie. *BierEz* Q4v; A thá wšsythke vgode [...] mayá trzymacz myedzy sobą panowie Russieczczy *ZapWar* 1550 nr 2666, 1548 nr 2668; *LibLeg* 10/94, 113v [2 r.], 11/22, 24v, 55, 65v; *Leop Gen* 21/27; Władžiflaw Krol Czełki y Mátyašz w Pradze wczynili s fobą zgodę táká áby [...] *BielKron* 396, 14, 15v, 85v, 102v, 103 (20); *Mącz* 154b, 374d, 481d [2 r.]; *KochMon* 21, 28; *WujJud* 194; *WujJudConf* 11v; wczynimi rychlo miedzy fobą [inter nos] przymierze *BudBib* 1.Mach 11/9; *ModrzBaz* 64v, 105v; Wedlug pierwžego kupu ktory miedzi fobą mieli wyzei napifany o dom. *ZapKošcier* 1581/18v; pánowye czełyczczowę mayá polo-fzycz tyę sto slotych pánu ofzowlkemu: tam fžobye bęnda powynny podžyekowacz: y slufzny fžobye fžapyž dacz. *Zap-Košcier* 1588/78v, 1579/3v, 1580/4, 12v, 14v, 15v (10); támže [Witold z Jagielą] flánowanie z fobą wczynili tym obyczaiem/ [...] *StryjKron* 512, 200, 467, 512 [2 r.]; fá y či ktorzy fię frymárcžá z žonámi/ y pacta miedzy fobą czynia/ poki ieden drugiego žonę ma trzymać v šiebie *GórnRozm* D; *ActReg* 107; *GostGosp* 46; *Phil* C2v, O4; Iž miedzy fobą [inter se *JanStat* 442] wczynili dobr džiedzicznych wieczná y nie odezwaná zamianę *SarnStat* 685 [idem 1248], 288, 1164, 1165, 1175, 1248, 1271.

Z dodatkowym podkreśleniem wzajemności (6): *MetrKor* 46/ 175; then tho zapisch ktory myely (z) sobą spolnye dopuscžily kasovacz. *ZapWar* [c. 1532] nr 2516; pamietayacz na šlibv y na przirzeczenie nasche Ktore mami na obie fstronie miedzi fobą *LibLeg* 11/63; *BielKron* 100; *ModrzBaz* 103; co [tj. unię] sobie zobustron ci Zacni Polski y Litewski narodowie [...] pozyteczne przyznali, y to pieczęciami, przysięgami [...] warowali *Act-Reg* 40.

bb. Działający są rozmówcami (131): Iešli o rzeczách rozmawiać/ A gadki fobie zádawác. *BierEz* C3v, F3; Co fie ia [złq niemocz] więc klną chlopi kiedy fobye láia *RejWiz* 62, 33v; Šzepłá fobie łotrowie *RejFig* Cc2v, Cc6; *BibRadz* I 143d marg; *OrzRozm* B2; Iam susurrare audio civem Atticam esse hanc, [...] A yuž miedzy fobą fžepcá yáko by wržkomo rodžiczką tá miałá [?] być. Atenienská. *Mącz* 435d, 87a; álic o tym Báby Plotá z fobą ná Rynku *Prot* C3v; By o želáznym wilku o niey [zgodžie] fobie báia. *RejZwierc* 250v, 50v, 147, 154, 160v, 229v; Co to zá rozmowy

macie? Ktore fobie rosprawiać. *MWilKHist* 14; *SkarKaz* 80a; *KlonFlis* F4v.

Z orzeczeniem w du (9): [*Elżbieta i Maryja*] poczęłafta s fobą gadatz ij rozmawiatz *OpecŻyw* 11v; *KromRozm II* y3; Ale niżey o tym z fobą mowić będyzewa. *KromRozm III* M; *BielKom* F2v, F6; *KrowObr* 240v; y lam Krol ná koniec zginie: iákoftá teraz między fobą gadáta *OrzRozm* Lv; *CzechRozm* 224v; nie iáiewá fobie. *ZbylPrzyg* B2v.

Z dodatkowym podkreśleniem wzajemności (8): *HistAl* F2v; *RejWiz* 73v; *BibRadz* Mar 8/16; Dictitare in sermonibus, Rozmáwiác s fobą welpólek *Mącz* 86c; A gdyż oni dwa fynowie fiedząc podle fiebie o fwey młodości fobie welpólek powiádáli: tedy [...] *HistRzym* 131; podobni fá ku onym dzyecióm igráiącym fobie na rynku/ ktore fobie mowią welpólek/ iż grálchmy wam ná pifczáákách nie fkakálfie *RejPos* 308, 273; *SkarŻyw* 243.

W połączeniu z „sam” (5): *BierEz* P3; *Leop* Luc 4/36; tedy fię kápłáni rádzá fámi z fobą [*cogitant ad seipsos*] gdzieby fię wćiec z bátwány fwemi. *BudBib* Bar 5/47; *WerGość* 268; A oni fię tym wícey dżiwowáli/ mowiac fámi ku fobie: Y ktoż może być zbáwion? *WujNT* Mar 10/26.

Zwrot: »z sobą rozmawiać itp., gadać itp.; rozmawiać itp., rzec, gadać między sobą; mowić itp., powieść itp, rzec sobie; mowić, rzec k(u) sobie; mowić do siebie« = *dicere ad invicem* *PolAnt*, *Vulg*; *inter se loqui* *HistAl*; *colloqui a. loqui ad invicem* *Vulg*; *rationari ad invicem* *PolAnt*; *inter se conferre a. fabulari* *Mącz* [w tym: *gadać i rozmawiać (I)*] [*szyk zmienny*] (48:5;18:3:1;12:8:6:4:2:1); *BierEz* P3, Qv, Q4v, S3; *OpecŻyw* 11v, 35, 164v; *HistJóz* E4; *RejPs* 71v; Rozmawia tu z fobą troiáki ftan Pan/ woyt profty/ trzeći z nim Pleban. *RejRozpr* Av; Bo nicż fobie nie mowią iedno narzekaią *RejJóz* G7, A4v, D6, I7v; *ZapWar* 1548 nr 2668; *RejKup* b4v, v4v; *HistAl* F2v; *MurzNT* Luc 24/32; *KromRozm II* y3; *KromRozm III* M; *BielKom* F6, F2v; *GliczKsiąż* H8; *GroicPorz* f4; *KrowObr* 240v; Rozumiem zefcie o tym tu fobie mowili *RejWiz* 75v, 39; *Leop* Luc 4/36; *RejZwierc* 126v; *BibRadz* Mar 8/16, Luc 24/32, *Ioann* 10/20; *OrzRozm* B3v, Lv, M; Luterowi towarzysze/ rozmowiwłly z fobą dáli táká odpowiedź *BielKron* 208v, 54v, [85²]v, 193, 238v, 313 (9); *Mącz* 27d, 61d, 65b, 84c, [195]b, 172a; *KwiatKsiąż* I; *OrzQuin* Aa5; *GórnDworz* M7v, T2 [2 r.], Cc5v; Vflyzawfzy to oni/ rzekli między fobą: Co mamy czynić *HistRzym* 114, 80v, 96v, 130, 131; A gdy to wżrzeli oni drudzy/ fzemráli mowiac ku fobie/ iż [...] *RejPos* 348v, 28v, 80v, 110v, 111, 111v [3 r.] (13); *RejZwierc* 151; *KochMon* 28; *MycPrz* I C4v, II Av, A4, B3v; *CzechRozm* 10v, 164v, 224v; Názáiutr obá fobie fen powieźli *SkarŻyw* 252; *MWilKHist* G3v, I3, K3; *WerGość* 268; O tym iefzcze tu z fobą sioftry pogadamy *BielSjem* 30, 9, 15, 30; *ArtKanc* F15; *WujNT* Mar 10/26, 16/3, *Luc* 24/32, *Act* 26/31, *Eph* 5/19; *SarnStat* 410; *CiekPotr* 44, 56, 78; *CzahTr* Ev; *SkarKazSej* 662b; *ZbylPrzyg* A4v.

β. *Działający są przeciwnikami (przy udziale wielu uczestników niektórzy z nich pełnią tylko jedną funkcję bez działania wzajemnego)* (259): gdy wżrzáá kury/ Oni fobie drá káptury *BierEz* I; Gruzká z iáblóniá z rozmowy/ Doieźdżáły fię fłowy *BierEz* L4v, S2v; *FalZioł* IV 3c, 21c; *GlabGad* F; *MiechGlab* 66; *LibLeg* 11/85v; *RejJóz* G5; *RejKup* d8; Gdy ták walczyli s fobą [*Pugnatum est ... inter eos*] Samfon zabit od Bitirioná *HistAl* B8, B2v, L8v, M2; *KromRozm II* q3v; *KromRozm III* O3; że gładkosć s cnotá w yednym gmáchu zgodzić fię nye mogą záfwe/ wfháwiczyne fię myedzy fobą káfáya. *GliczKsiąż* P7v; *GroicPorz* f4; A tym wćie fobie grożá/ ftłukł mi on iednego/ Aleć mu ich iá ftłuké áż do dzyefiátego. *RejWiz* 172v, 94v; pewnie ći tám Krolowie boiewáli przeciw fobie [*pugnauerunt ... contra se*] *Leop* 4.Reg 3/23, *Deut* 25/11; *OrzList* i2v; *RejZwierc* 117v; *BibRadz* Act 19/38; áby byli wyládzieni s káźdey ftrony po trzech męzoch wielkich nazacnieylych/ á czynili [= *walczyli*] zá wlyzytek lud s fobą. *BielKron* 101v; Thowarzyłz iego [...] niechciał mu dáć zá wygrane/ fkárzyli ná fię przed wrzędem *BielKron* 341v; tákże [*Polacy i Tatarzy*] ná fię ftreláli przez Wilę *BielKron* 374v; Zwafnili fię przeciw fobie

Kárzel czwarty Cefarz/ Krol Czełki/ á Ludwig krol Węgierki *BielKron* 375, 59 [3 r.], 83v, [84²], 100, 105v [2 r.] (49); *GrzegRóżn* M3; *Prot* C2v; Inter se arietes diversis cornibus incursantes, Bárány fię między fobą ftukáya. *Mącz* 74c, 48d, 74d, 87a, 225b, 357a, 379c; *Prot* C3; *GórnDworz* Dd5; *HistRzym* 80, 81v, 105v; *RejPos* 309; Dwa fporni wilcy o fię fię nie kufzá *RejZwierc* 228v, 24, 46v, 70, 72v; *BielSpr* 10, 59v, 60v, 61 [2 r.]; *KochMon* 28; *RejPosWstaw* [41²]; *ModrzBaz* 57, 63 [3 r.], 71v, 111; czynić igrzyfká poczęli/ goniac do fiebie z drzewy *SkarŻyw* 167, 87; drudzy z kufz do fiebie ftzeláiac/ obiedwie Woyłká do bitwy pobudzili. *Strykron* 175, 390; *CzechEp* 232, 258, 405; kiedy nie tylko dwáy/ ále y trzye záfárem obieráni bywáli/ o Papietwo fię między fobą fwárzác *NiemObr* 178, 32; te siedm miaft fwárzá fię z fobą o rodzay [= *miejsce urodzenia*] Homerow. *KlonZal* B4v marg; Potym fię ćicho z obu ftron fkradáli/ To ftáđ/ to z owáđ ná fię przymierzáli. *KochSz* B, A4; *ReszPrz* 66 marg; Bo ći náfzy męzowie ten obyčzay máia/ Iż fwe mieczy y zbroie ná fię obracáia. *BielSjem* 22; *KochPam* 80, 85; *GórnRozm* M3v; pod Koronowem/ Dwie woyłcze z fobą czyniá [= *walczą*] obyčzáiem nowem *KochProp* 10, 9 [2 r.]; *ActReg* 182; *Calep* 223a; *Phil* K, Q4; iż w kupowániu Zup Truchlá/ Henzel/ Buttá [...] między fobą mocnie fię práwowáli [*vicissim ... litigaverunt* *JanStat* 34] *SarnStat* 370, 117, 120, 1299; Iuż hárcem ná okopy fobie nádieźdżáli. *KmitaSpit* B2, B2v, B4v; *PowodPr* 13, 34; *SkarKaz* 5a; *CiekPotr* 78; *CzahTr* D3v, Ev [2 r.], E3v; Niech ćie pány wczćiwé wydzieráia fobie *GosiCast* 12; boćcie zwiázáni y fpoieni iáko członki w iednym ćiele/ ktore fię nigdy z fobą táfáć nie mogą. *SkarKazSej* 671b, 671b, 694b; *KlonFlis* F4v.

Z dodatkowym podkreśleniem wzajemności (11): Ci ptaczy [*tj. gołębie*] z przyrodzenia barzo fię miluiá/ á włzakoż o gniazda fpołem z fobą walczá *FalZioł* IV 21c; *RejKup* f3; Ieden tu v drugiego fobie wydzyeráiac/ Latáiac po powietrzu/ á ná fwiát podáiac. *RejWiz* 167v; Litwá s Prufy Krzyżáki wielkie walki wiedli/ z obu ftron wielkie fzkody fobie czyniá. *BielKron* 367v, 255; *Mącz* 229d; *RejZwierc* 258; Co [*Greyc i Trojanie*] [...] dusze między sobą wzajemnie gładzili *KochMon* 23; iáko konie bez wędził y munftukow bijác ná fię/ zębámi y kopytámi fpolne fobie rány záfawáiac [*inferentes et accipientes invicem vulnera*] [...] *ModrzBaz* 71v; fmiele do fiebie z obudwu ftron brněli. *Strykron* 622; Ieden pod drugim zamki gwałtem fobie bráli *BielSen* 17; Bo to oboie [*tj. ciało i duch*] fpołu fię fobie fprzećiwáia [*sibi invicem adversantur*] *WujNT* Gal 5/17.

W połączeniu z „sam” (32): *BierEz* I; *FalZioł* IV 25b; *HistAl* H8; *Leop* 2.Par 20/23, 4.Esdr 5/9; *BibRadz* 4.Reg 3/23; ftáá fię między nimi nieprzyiáźń/ ták áż fię fámi z fobą dłufo kołátáli. *BielKron* 327, 129v, 335, 341, 350, 396; *LeovPrzep* Bv; *BialKat* 126; Wolá zwierzchni wálczyć s fobą fámi/ Niżli ćiágnác ná pogány s námi. *BielSat* G2v; *BielSpr* 39v [2 r.]; Coⁿfefsionište fámi przeciw fobie *WujJud* 127 marg, 132v; *CzechRozm* 113; áby ieflibyfmy wftáwiczyne w pokoiu żyli [...] ábo męftwo náfze niewiednělo/ ábo zebylfmy fámi ná fię práwic fwoich nieobročili [*ipsi in nos mutuas dextras converteremus*]. *ModrzBaz* 109; *BielSen* 16; *KochWr* 22; gdy Krześciánscy krolowie z Aziiéy fámi ná fię/ y ná fwé mieczá dobywáli. *OrzJan* 27; *KmitaSpit* C6v; *PowodPr* 14, 46; Lamia fię y táfáia [*psi*] fámi między fobą. *CzahTr* E; *SkarKazSej* 675b; *KlonWor* 10.

1) *W rekceji rzeczownika* (61): *ZapWar* 1505 nr 2014, 1545 nr 2646, 1548 nr 2668; Miefzkaiać krucy z fowámi: Poczęli między fobą wáśń *BierEz* P4v; A gdy tak w gniewie miefzkaáli/ Przekory fobie działáli *BierEz* P4v, L4v, Pv; *LibLeg* 10/61v, 147; gdy iedná ftroná [...] náieździe drugá ftronę przy fáfdzie/ fłowy nieutćiwymi/ [...] ná then czás gdy przá s fobą máia *GroicPorz* c3v; *RejWiz* 149v; vboftwo popiwfzy fię/ walki między fobą włczęli *BielKron* 331, 127, 179, 206, 218, 224 (10); Qua de re nunc litigatis inter vos, Co macie zá fpráwę ná fáfdzie między fobą *Mącz* 95c, 228c; *LeovPrzep* B; *RejPos* 109v; *BielSat* Gv; *RejZwierc* [121]v; *BielSpr* 38v, 39v;

KochMon 23; *WujJudConf* 139v; *BudNT Act* 28/29; *ModrzBaz* 27 [2 r.], 63; Dwa Pátryarchowie z fobą w niefalki zaydą *SkarJedn* 60; Woylká Rukie y Polkie przeciw fobie nád Bugiem z máley przyczyny bitwę záczyły. *StryjKron* 175 marg, 308; Izaż Auguftyn z Hieronimem częfto między fobą fporu/ y fwáru o niektóre rzeczy nie wiedli? *NiemObr* 175, 121; *GórnRozm* C3, F3v; niewidzę/ byście co infzego do tychmiał z obudwu ftron odnieśli/ iedno niechuć/ y waśni przeciw fobie. *KochWr* 21; *ActReg* 57; *Phil* Q4; Smierć y żywot cudowną bitwę fobie ftáwiły: zbitý wodz żywota/ powłtał żywy. *LatHar* 360; *WujNT* 136, *Act* 28/29; Iefliby Zydwowie między fobą *reatus*, to iest, gwerry czynili, winá ná nie. *SarnStat* 245, 252; Iáko ci z Zoraými fię sieką Pigmeowie/ Y nád fobą zwycięftwa biorą *KmitaSpit* A2; *SkarKazSej* 658b.

W połączeniu z „sam” (9): Delfowie fkaráni byli: Morem głodem y walkámi/ Ktore mieli z fobą fámi. *BierEz* H2; Turcy wftызawfzy o iego *[Otamana]* fortunie/ przyftáli kniemu niektorzy/ abowiem theż fámi z fobą mieli roftherki á kłopoty *BieKron* 239v, 184v, 206, 350, 428; *ModrzBaz* 109; *KochWr* 22; *SkarKazSej* 689b.

2) W rekcyj przymiotnika (9): *BierEz* I; bo iúz przed tym byli *[król francuski i cesarz Karol]* ná fię záufzeni *BielKron* 195; *BudNT Act* 28/25; niemoże to być/ áby ci ktorzi między fobą niezgodni fá *[inter se sunt discordes]*/ [...] mogli [...] zgodę y pokoy poftánowić. *ModrzBaz* 27; Turek [...] niczego wiecey nieprágni/ iedno áby *[chrześcjanie]* z fobą byli niezgodni. *ModrzBaz* 114, 25; WSzyfcy ludzie obaczáyćie/ iák dużá z ciátem boiuie/ [...] nie będąc z fobą fworni/ ciáło z dużá odporni. *ArtKanc* S3v; *OstrEpit* A2v; *WujNT Act* 20/25.

b. Wzajemność polega na usytuowaniu przestrzennym jednego uczestnika wobec drugiego *[a (nie) jest tam, gdzie b, więc i b tam, gdzie a]* (212): iefli palce dobrze ku fobie przyftaią kiedy ie zcifnie. *GlabGad* P2; bo thám były gory bárzo przykre przeciw fobie *[Erant ipsi montes oppositi]* *HistAl* L; *Leop Gen* 15/10, *Ex* 25/37, 36/12; Nie dáleko rozumu/ *[oczy]* tuż fiedzą przy fobie. *RejZwierz* 45v; *OrzRozm* E3v; iż then rok przychodzą kfobie plánethy nawyftłfe Sáturus z Iowifzem *BielKron* 332, 33 [2 r.], 274 [2 r.]; przecż Ociec s Synem iest ieden. Ponieważ obá w fobie przemiefzkawáią *SarnUzn* F2v; iż kiedy Bog tych dwu *[tj. boleści i rozkoszy]* między fobą nieprzyiacioł/ zyednáć á zyednoczyć nie mogli/ że ye spiał wirzchy do fiebie *GórnDworz* H8v; Tákże téż Figurá co iá zowá *Romboides*, która dwie á dwie ftronie náprzećiwko fobie ma równé *GrzepGeom* F4, D2 [3 r.], D2v [2 r.], D4, F2, F4v [2 r.] (21); *KochMon* 31; Niech fię rozplyną iáko wody ktore fię fobie rościékáią *[ambulabunt sibiipsis]* *BudBib Ps* 57/7[8], *Ez* 41/6; A to fá wfzytki znáki/ ktore wedla fiebie Swym porządkiem ftátecznie tkwiá w obrotnym niebie. *KochPhaen* 17; tych *[gwiazd]* trudno iedną z drugieý ná wyfokim niebie Vpátrowáć: bowiem fye nie trzymáią fiebie. *KochPhaen* 17, 12; *KochSz* A2, A3, A4, B4, B4v.

Z określeniem odległości (46): Iest ta rzeka Wolha thrzykroć wietfza niżli Don, przynamniej thrzy niedziele prętkiey iazdy między fobą máiąc *MiechGlab* 26; złączáiąc fię *[dwie gory]* przybliżyły fię do fiebie iáko ná dwanáfcie łokiet *HistAl* M3v; *Leop* 1. *Reg* 20/3; Thrzy brzegi morzá Mauritánfkiego á Gránaty fá od fiebie około fiedmi fet fłopniow. *BielKron* 278v, 227v, 245; *Mącz* 26c, 154b; Niechay będą dwie Linié profte/ iednáko od fiebie idące *GrzepGeom* E2, C2v, D2, E2 [2 r.], E2v, E3 [2 r.] (32); rzędy záfie fzykowane [...] ftáwiáli od fiebie ná fześci fłop *BielSpr* 17; *ModrzBaz* 103v; Pod Sená [...] ná dwu piędzi od fiebie/ dwie źródle zaráz wypadáją *Oczko* 4, 4, 9v; Káplan z Rycerzem á obádwa biali/ iedno przez ieden plac od fiebie ftali. *KochSz* B2v.

Ze wskazaniem strony usytuowania: czym (7): Myála lalki offowe dwye y obraczála ye do fzyebye thelem *LibMal* 1544/85v; *RejWiz* 10v; dwie *[Gracje]* oczymá do ludzi/ á trzecia stylu twarz miála/ grzbiety do fiebie. *BielKron* 22, 192, 425; Może theż być tákowy Ordynek y o dwu czołách/ [...] ktore od fiebie máią tyfmi ftác z drzewy *BielSpr* 32v; parę niedźwiedzic drudzy przyznawáią: ktore grzbiety do fiebie fá poftánowione *KochPhaen* 2; A iák

[bliźnieta niebieskie] fá obrocone twarzami ku fobie/ [...] *PaxLiz* C2.

1) W rekcyj rzeczownika (13):

a) Nieosobowego *[w tym: granice* (4)] (12): zebichmi wedlug przyjaczielskiej rzeczy miedzi sobą granycze flvfzne vczynily *LibLeg* 11/85v, 22 [2 r.]; iżeby y Mniłzy/ y mniłki w iednym klafttorze welpolek miefłkác mogli/ [...] thylko áby przegrodzenie miedzy fobą mieli *KrowObr* 136v; ftąd fię znaczy iż Wándálite był narod Słoweńki/ [...] gdyż w przyległóści zlobą w ten czas byli/ gdzie tám nigdy żadnych Niemcow nie bylo *BielKron* 336v; *Parallelus*, latine aequaliter distans mutuus vel invicem comparatus, W różney różnicy od fiebie będący. Sunt enim Lineae seu circuli aequae distantes, Liniye cirkle á kréfy w równey dálekości od fiebie będący Páráleli zwáne. *Mącz* 277a [2 r.], 342b; *BielSpr* 29v; Wdzięczniejfze by było y milfze fáfiedztwo to/ ktore mamy z fobą. *SkarJedn* 366; *Phil* C3; *SarnStat* 700.

b) Osobowego (1): Bochmy fobie fáfiedzi/ á dobrze fię znamy. *RejWiz* 140.

2) W rekcyj przymiotnika (11): DAWni hiflorikowie o dwoiey Sarmatijey powiadali, fobie pograniczney y przyležący *[duas Sarmatias ... sibiinvicem coherentes et contiguas]*. *MiechGlab* 1; *BielKron* 430; *LeovPrzep* Ev; które to dwie *Lineae* fá *aequidistantes* między fobą *GrzepGeom* F4v; którą *[ściana]* byli miedzy fobą żydwowie z pogány przegrodzeni *CzechRozm* 78v; nieinaczye/ iedno iákoby fię ná roznych/ á od fiebie bárzo dálekich częścíách świata *[in diversissimis partibus mundi]* porodźli. *ModrzBaz* 51; *ReszPrz* 28; *ArtKanc* Q19v; poftánawiamy y náznáczamy Komifsa-rze do tego rozgrániczenia/ z káždého Powiátu w tych Woiewództwach gránicami fobie przyleglych ofoby pewné *SarnStat* 1185, 472, 1175.

3) W rekcyj przysłowka (38): Rękę drugá gdy przybitz chcieli/ niemogła dofiádz ku drugie przewierciané dziurze/ bo byly daleko od fiebie zwierciány. *OpecZyw* 139, 12; *FalZiol* V 35 [2 r.]; wfkazyfłmi do niego yzbi sye knam chczial przimknacz abo mi kniem bo od nas lyezal wwielkich olfmy mylach ná teligoly. A tak gdibifmy ssobá blyzej byly [...] *LibLeg* 11/77; *RejPs* 150v; dla pewnieyfzey przyiáźni/ dáł Krol Skirgiellowi nád kfięftwo Kijowfkie Stárodub/ Stárotroki/ Krzemieniec/ iżby ofobno byli od fiebie *BielKron* 382v; miedzy Wolgá á Donem/ fá polá wielkie/ przychodzą k fobie blifko ty dwie rzecze ná iedny mieycfu fiedm mil/ á ná drugich bárzo dáleko. *BielKron* 432, 207, 237v, 247, 277, 278v (11); tegoż roku przerzeczoni Plánethowie przez czas niemáły/ bárzo blifko fiebie byli *LeovPrzep* B3v; *Mącz* 178b, 419a [2 r.]; *SarnUzn* D2v, G3v; *RejAp* 143; *GórnDworz* P5; *BielSpr* 29v [2 r.]; *WujJud* 35v; *BudNT przedm* b4; *[rosomak]* nálaźly ściertw iáki wielki/ ták wiele źrze/ że mu fię brzuch wyciągnie y odmie iáko bęben/ á nálaźly dwie drzewie miáźfze/ coby blifko fiebie ftaly *[sibi oppido quam vicinis]*/ gwałtem fię miedzy nie ciśnie *ModrzBaz* 52, 71, 107v; iż Ociec S. náznáczyć raczył cztery kościoly przednieyfze w Rzymie/ y opodal od fiebie odległe *ReszList* 156; *ActReg* 171; *SarnStat* *4, 700, 838.

Z określeniem odległości (1): Drugie tákże Przecieśi/ zálož ná dole równo stymi przednimi/ nadáléy od fiebie Ośm álbo Dźieśięć łokci. *Strum* L2v.

a. Razem, jeden obok drugiego, w swoim towarzystwie (52): *BierEz* O3; *BartBydg* 241b; *RejPs* 126v; *LibMal* 1544/89v; A takechmy o Sądžili Aby fię fłobá *[tj. na tej samej wadze]* wáżili A tam kto kogo przewazi luż jako chce niech go dłażi *RejKup* aa7; *RejWiz* 66; *BielKron* 330, 334; Bigati equi, Dwa konie pole fiebie robiące. *Mącz* 25a; chcę/ áby te obiedwie rzeczy poftólu fpięte/ náuká z Rycerfkim rzemiefłem/ (iákoż bárzo im dobrze s fobą) náidowály fię w mym dworzáninie. *GórnDworz* G8; *HistRzym* 131; *BialKat* 341; Gdyż ábowiem w Małżeńftwie fobam kilá lat miefłáli/ ták się potym roftáli *BialKaz* K2, I4v; *SkarJedn* 344; A iáko to być mogło/ żeby dwie zenie mieć był mogli żywe Iozeph s: y tę Máryá Kleophy/ y tę Bogárodzicę/ ktore obiedwie wedla fiebie

piłmo ftawi *SkarŻyw* 242, 153, [223]; Ledá o máłą krzywđę áli fie wnet bijá/ Pátrrze zálie pochwili áli z sobá pijá. *BielSjem* 22; Tego [Tyrsydesa] przełedł Dorilus gdy z sobá śpiewáli *PudlFr* 32; *KochCz* A2v; *KochPij* C4v; *WyprPl* A2v; Aż fie thák przytráfiło/ gdy s sobá iecháli/ W łowy [...] *PudlDydo* A4; Ci poľpołu hándluia/ y o fobie wiedzą: Częfto z sobá v ftołu v iednego śiedzą. *KlonWor* 35.

Z orzeczeniem w du (3): *BierEz* G4v; Po fzedzyna ielcze flobá *RejKup* h6; *KlonWor* 51.

Z dodatkowym podkreśleniem wspólności (23): *BierEz* R; *RejKup* z8v; W domu Bożym ſpołu s sobáchmy bywáli/ W yednym towarzystwie częftochmy fiadáli. *LubPs* O; *RejWiz* 58, 71v; *RejZwierc* 88; *BibRadz* Gen 3/6; *OrzRozm* K2; Sympotes, Biefiednici którzy [wepolek] s sobá biefiáduya. *Mącz* 436d; *GórnDworz* B5v; *RejPos* 224v, 249; *RejZwierc* B, 32, 85; áby mąż z żoną ſpolnie á nierozdzielnie z sobá mieľzkáiac/ w miłości w zgodzie żyli. *WujJudConf* 211; *PapPan* F; *CzechEp* 246; *WerKaz* 304; *ActReg* 141; *Phil* C3; żeby tákże przy zálećaniu tēy moiēy prace, potēżnie á iednomyślnie [Wasza Miłość z synem] wēpół zlobá raczyli ftáć *SarnStat* 879; *SiebRozmyśl* [A4]v.

W połączeniu z „sam” (1): [Węgrowie] niechcá z innym Narodem w Ordynku ftáwáć iedno łami s sobá *BielSpr* 66.

c. Wzajemność polega na związkach społecznych; byciu tym samym a. takim samym jednego wobec drugiego [a jest tym, takim dla b, czym b dla a] (218): Orzeł w iednym leśie z liźká/ Mieľzkał iáko z towarzylzka: A z długiego opcowania/ Nie mieli w fobie wáptenia. *BierEz* H3; *OpecŻyw* 122; Malzo^okom z sobá w ofobnofci dobrze zchodzic fie. *FalZiol* V 54; a thak mi miedzi sobá slyvbyli fkołem polłkim dobrze a wyernye przyaczielsthwo miecz *LibLeg* 10/56v, 10/91v, 148v, 11/21, 22; *RejJóz* D4v; *ZapWar* 1548 nr 2668, 1550 nr 2676; *KromRozm* III A7; krzykniemy iż náłzy wygráli/ Ieľli bēdzym przy fobye w tym [tj. w stałości] ftátecznie ftali. *RejWiz* 102v, 55v; *OrzRozm* L4v, T3; Kúrfierft mu Stryiec/ Lángráw Szwagier/ [...] y ſlubili zlobá być przeciw káždemu/ ktoby ich wierze przekazał *BielKron* 227v; ſpíawłzy to/ podpířli fie krolowie y dwá Legatowie s Cefarfkiey ſtrony mocno miedzy sobá trzymáć. *BielKron* 413v, 394, 465v; *OrzQuin* B2v; aequos placabilesque dimittere, Ziednánych y skromnie fie przeciw fobie máyácych odyecháć. *Mącz* 302b; *HistRzym* 101; *RejPos* 94; że miedzy ludzkim powinowáctwem/ żadne ludzi miedzy sobá ták bárzo niewiáże iáko Małżeńftwo *KuczbKat* 255; pátrz ná oycá á ná mátkę tu ná ſwiecie/ ktorzy dziatki máia miedzy sobá *RejZwierc* 178v, 92v, 95v, 260; *WujJud* 155; *WujJudConf* 62; áczkolwiek wľzyftki pokolenia Izraēlkie miedzy sobá były krewnoścjá zláczone/ [...] *CzechRozm* 153v, 120v; *ModrzBaz* 71; iáko z iedney krwi idácy bráćia z sobá fię powinowáćiemy *SkarJedn* A3; *KochDryas* A2v; *CzechEp* 222; *NiemObr* 175; *WerKaz* 267; iż ná to bárzo pátrzą cudzoziemcy/ iáko fię wy z sobá/ y iáko z obczymi obchodźcie. *GórnRozm* B3v; *OrzJan* 49; W iákim ſtopniu ieľt moy Iunofzá, áłbo nowożenia, w tákimże ſtopniu y Iunofzyna, młoda páni zoľtaie mi powinowáć: iáko ná przykłád, Brát á Brát, łá fobie w piērwfzym ſtopniu. *SarnStat* 601.

Z dodatkowym podkreśleniem wzajemności (1): wfzákoż wfzyľcy ĩ ználi fie s sobá poľpołu *GórnDworz* B6.

W połączeniu z „sam” (2): gdy małżonkowe fie łami myedzy sobá dobrze rzádzá/ poćciwyē fie obchodzá/ [...] ná nyedofłátek nye łkárzą. *GliczKsiąż* Qv; áby [...] ludźie w Kroleſthwie Polłkim/ łami z sobá zgodliwie mieľzkáiac/ Pána Bogá [...] chwálili *OrzRozm* D3.

1) W rekcyj rzechowika (119):

a) Osobowego (27): *BierEz* S2v; *ZapWar* 1522 nr 2281 [2 r.]; tedy Solon [...] do domu go [Anacharsisa] ſwego w wiodł y ftali fie z sobá przyiacielmi *BielŻyw* 22; *LibLeg* 11/65; wľłákeľmy nie żydowie fobie Pomoż ty mnie/ ia co mogę tobie *RejRozpr* K3v; iže przyáćiele [= krewni] mey żony á moi przyáćiele nie łá fobie przyáćiele s ſtrony mego małżeńfwá *GroicPorz* gg4; *Leop Eccli* 34/27; *BielKron* 11, 210v, 443; Wfzákećie fobie bráćia *Prot* C4v;

GórnDworz H8v; *PapPan* Sv; *ModrzBaz* 27; *SkarŻyw* 206; Iedni miedzy sobá zwadźce Drudzy łákomie/ obzerce. *MWilKHist* Gv; *ReszPrz* 62; *LatHar* 723; *WujNT* Luc 23/12, Act 7/26, k. XXXXX3v; [Rzymianie] rozumieli áby Niemcy y Fráncuzowie byli bráćia fobie. *JanNKar* D; oni ktorzy gráia o pieniádze/ o konie/ áłbo innē rze- czy wygránē/ dáliby miedzy sobá rēkoymie [mutuos fideiussores interposuerit *JanStat* 559] [...] *SarnStat* 707; *SkarKazSej* 674b, 684a.

Z orzeczeniem w du (1): Eadem est amica ambobus, rivalis sumus, Iednę obádwá gámratkę mawá/ ſwakowiezwá fobie. *Mącz* 356d.

Z dodatkowym podkreśleniem wzajemności (2): Y ftáli fie przyiacielmi Piłat z Herodem w om dzień: bo przed tym byli fobie z obu ſtron nieprzyiacielmi [inimici erant ad invicem]. *Leop* Luc 23/12; Pierwła [rzecz]/ iżby oná Rzecpoľpolita ktorey dáia práwá/ była wolna; Wtora/ iżby fobie ſpolecznie była ſprzyázliwa *GórnRozm* B3.

b) Abstrakcyjnego (92): Nienawiść fobie czynicie. *BierEz* L4v, C2; *BielŻyw* 30; wczynilem to wľtko dla zachowania tēy przyaszny naschey ktorá mami miedzi sobá *LibLeg* 10/67v, 6/77v, 158v, 10/92 [2 r.], 11/55, 65 [3 r.]; áby ĩ [máż i żona] bēdác w thowáryľtwie s sobá mieli porozumienia około ſwego poľtánowienia y mieľzkániá ná ſwiecie. *GliczKsiąż* A2; Gdy enoty áni wľtydu przed sobá nie máia. *RejWiz* 172, 18v, 58; Krol s tego miał wielká roľkofz/ iż to pśi táká wierność miedzy sobá máia [tj. jeden drugiego uratował przed lwem] *BielKron* 114; pomagáć mu thego my Czechowie bēdziemy/ gdyż mamy z sobá dáwná ſprzyľięłość *BielKron* 237; Gdy w małżeńftwo wľthępiá/ przy ludźiech żadney chući k fobie nieukáziá *BielKron* 261, 75, 208, 210v, 237v, 242v (11); Amicitia a parvis incepta Od dziećinľftwa mamy s sobá záchowánie. *Mącz* 36a, 112b, 252a, 412d, 510c; Salomon [...] wczynił w kľięgach ſwych rozmowę pary ludzi w wielkiey miłości s sobá *GórnDworz* Bb7v, Mv, Z3, Aa5, Dd4; *HistRzym* 14v, 35v; *RejPos* 145 [3 r.]; *BialKat* 190v; S sobá rzadko bywáli w przyáćielkciey zgodzie *BielSat* G4, G2v; *RejZwierc* 132v; *KochMon* 22, 30; ábyľmy miedzy sobá zgodę y miłość záchowáli *WujJudConf* 12v; *MycPrz* I [C]2v; *BialKaz* Kv; *PapPan* Y3; wy oboie/ dla tegoćie tu ftánęli/ ábyście ſwięte Małżeńftwo miedzy sobá [...] potwierdzieli *KarnNap* F2; *SkarŻyw* 206; *ZapKóścier* 1585/54v; *CzechEp* 13; *NiemObr* 8 [2 r.], 79; dziádowie wáľzy/ [...] Wielkiey przyiáźni z sobá záwždy wzywáli *KochEpit* A3v; *ReszHoz* 132; *WerKaz* 280; *BielSen* 15, 17; Byľmy [...] z sobá záwždy w wprzeymoćci/ przebywáli tu w iednoći. *ArtKanc* K13v, V3; *GórnRozm* B; *KochWr* 30; *ActReg* 149; *OrzJan* 110; *KolakSzczęśł* C; *WujNT* 711 marg; *SarnStat* 115, 599; *KlonKr* B2v; *SkarKaz*)(2v, 634; *CzahTr* E3v; *PaxLiz* E3; Przeťoż odnowćie miedzy sobá ſwięty pokoy/ zgodę/ y iednoć. *SkarKazSej* 661a, 664b; Ci z sobá Kompániá wiodá bárzo rádzi; A ieden drugiego rad niecnotę gładzi. *KlonWor* 35.

Z dodatkowym podkreśleniem wzajemności (9): *LibLeg* 11/22; *HistRzym* 51; Iż ſtáđci was poznáia iż ielſteľcie moimi wczniámi/ ielłi zobopolná miłość miedzy sobá mieć bēdzecie [Vulg Ioann 13/35]. *RejPos* 94 [przekłád tego samego tekstu *RejPosWstaw* [143⁴], *ModrzBaz*]; *WujJud* 248; Cze^o przykłád mamy y miedzy Apoľtoły na piērwfzym onym ich Conclium iáká zgodę y równość ſpolná miedzy sobá záchowáli *WujJudConf* 153; Potym fie [małżonkowie] ftáráć máia/ iákoby wľtyd á wczćiwość miedzy sobá ſpolnie záchowáli *RejPosWstaw* [41²], [143⁴]; *ModrzBaz* 67v; *WujNT* Iac 4 arg.

W połączeniu z „sam” (1): W Gáláćie dwoie Paniáť zacnych byľo/ Sinátus y Synorix/ ktorzy [...] łami miedzy sobá dobrey przyiáźni wzywáli. *KochWz* 138.

2) W rekcyj przymiotnika (42): *BielŻyw* 170; *LibLeg* 11/151v; Gdy dwa dobrey thowáryľze Ieden fie z drugim zabawi Zwáľfzća gdy na fię łaskawi *RejJóz* E6v; *GroicPorz* ff; widząc krole Rykárdá á Filipá być s sobá niezgodliwie/ [...] *BielKron* 179v; Thych Helwetow ktore zowiemy Szwáncáry ieľt trzynáćie wśy [...] ĩ łá

ſprzyſiężni fobie y jednakięgo prawá wżywaią *BielKron* 197v, 15, 198v; *OrzQuin* K4v; incestum [...] / Zákazáne á nieſzlufzne [/] małżeńftwo między krewnými fobie perfonami *Mącz* 50b, 178a; fą thák białęgłowy między fobą zazdrościwe/ [...] *GórnDworz* N; *RejZwierc* B4v, 85, 97; Ieſli w jednym kroleſtwie mogą zaras dwa fobie przeciwni Pánowie krolowác. *CzechRozm* 184 marg; to dwoie pokolenie Iudżine á Lewiego ábo Aaronowe potomſtwo/ było oſobną krewnoſcią między fobą ſpoinowácone *CzechRozm* 154 [2 r.], 154v [2 r.], 184, *4, **5v; *ZapKóſcier* 1580/12v; *CzechEp* 121; *GórnRozm* B; *ActReg* 129; *PowodPr* 13; *SkarKaz* 381a.

Z orzeczeniem w du (3): *BudNT* O7 marg; [Abraham do swęgo bratanka:] iefteſwá fobie krwią powinná *SkarŻyw* 284; W zaiem być matá obá wierni fobie *PudlFr* 48.

Z dodatkowym podkreſleniem wſpólnoſci (2): Towárzyſzu mi! / powiedz mi przyczynę/ przeceſie tak fobie wierni welpólek *HistRzym* 119v; *PudlFr* 48.

W połączeniu z „sam” (1): áby ludzye fami myędzy fobą byli fobie pożyteczni á powolni. *GliczKſiąż* K5.

Zwoty: »(być) sobie radzi« = bawić ſię weſoło, ucztowác [szyk zmienny] (6): Y goſpodarzowi mniey wádzi Kiedy fobie gofcie rádzi *RejRozpr* G2v, Ev; *BielKom* F2v; *BielSat* C4; CHcemy fobie być rádži? Roſkaż pánie czeládži/ Niechay ná ftól dobręgo winá przynaſzáią *KochPieſ* 10; *BielRozm* 22.

»sobie radzi [z elipsą łącznika]« = spółkować, uprawiac ſeks (1): PAn fobie kazał przywieſć białęgłowę/ [...] Czekawſzy chłopcá dobrze długá chwilę [...] / Pożyrzy pod okno/ á ci fobie rádži: Y rzecze z góry do onę czeládži/ Po dyable ſynku fołguiefz téy pánięy/ Iam kazał przywieſć/ á ty iedzieſz ná nięy. *KochFr* 26.

3) W rekcji przysłowka (11): Wdowiec z wdowá/ rzadko dobrze z fobą. *BierEz* P; Pátrzze iáko [pożytek] s Pochlebſtwem pięknie s fobą chodzą *RejWiz* 40; wiele kfiążat we Włofzech y w Grecyey vſpokoil/ ktorzy s fobą źle byli. *BielKron* 168, 182v, 214, 250v; Amicitiae fores aperire vel amicitiam auſpicari, Począć być fobie dobrze. *Mącz* 134a, 178a, 478a; *RejZwierc* 32v; A oná záſ pará ludži/ ktorzy fię nie dobrowolnie/ ále poniewolnie zeymuia/ [...] wyrzyſz alić oni z fobą rožno chodzą/ á iáko wilcy zdáleká ná fię záglądáią *WerKaz* 305.

d. Wzajemność polega na posiadaniu wſpólnych cech [a jest taki jak b i b taki jak a] (295): *GliczKſiąż* K4; *BielKron* 127v; *GrzegRóżn* E2, N2v; Non tam ovum ovo simile proverbium, Wielmi fie k fobie tráfilu by ye jedná mátká vrodziłá. *Mącz* 271c, 68b, 330a, 383c; równáięc ten troiáki Rodzay Rzeczyſpólitę między fobą/ nayduie być naylepfzá Rzeczpoſpolitá Króleſtwo nád iné *OrzQuin* O2v; wodá wilga á mokra/ ogień fuchy á ciepły: przeco przyſć z fobą w iedno nie mogą. *OrzQuin* P2, P4; *SienLek* 21v; bárwy the ktore poſpołu ná vbior złoży/ áby fie s fobą dobrze zgadzáły *GórnDworz* I7, M2v; *RejPos* 290; *BudNT* przedm b3; *CzechRozm* A5, 83 [2 r.], 241; *CzechEp* 13, 36 [2 r.], 176, 224; *CzechEpPorz* **2v, **3; *ReszPrz* 28; té to Artykuły korygowáli/ y między fobą zgadzáli *SarnStat* 31 [idem] 269, 1143.

W połączeniu z „sam” (4): Abowiem zgadzáią fię fami z fobą wlfędy wlfyfcy/ bo teź jednym Duchem ſwiętym mowili wlfyfcy. *GrzegRóżn* I3v; Ale y fami Grekowie między fobą [nie zgadzają ſię] y Láćinnicy teź tákże między fobą. *CzechEpPorz* **3; fami włafną miarą nas fámych mierzemy/ y porownyway fię fami z fobą [comparantes nosmetipsos nobis] *WujNT* 2.Cor 10/12, s. 642 marg.

1) W rekcji przymiotnika (240): *BierEz* S3; Každy rodzaj Makowy iefth podobny fobie w lifciu *FalZioł* I 104a, I 67a, 79d, 83a, 114c, 140c, IV 42b; *BierRozm* 7; *ComCrac* 14, 17v nagl; *KromRozm* I G3, H2v, M4v; Ty piłmá widzą fye być przeciwnie myędzy fobą. *KromRozm* II q4v, o3v, r2; co kacerſtw rozných iefť od fyebye w Nyemcach/ w Czechach/ w Szwáycárkfyey żyemi *KromRozm* III C2, E7v, E8v, F7, G3v; *DiarDop* 111; *GliczKſiąż* Ev, G8, Q2; iże Perfony ktore fobie fą krewne/ máią między fobą ſpólná krew *GroicPorz* ff, x4; *KrowObr* 15v [2 r.], 142, 227; *RejWiz* 36,

152, Dd2v; *UstPraw* A4v, B2, H2, H3v; Bo pochlebſtwo z nieprawdą/ coź fą fobie w rodzye *RejZwierc* 81, 49v, 74v, 85; *BibRadz* Dan 7/3, *Eccle* 27/9; *OrzRozm* D3v, L3 [2 r.]; Rukiego ludu było wiele/ ktorzy wiecey życzyli Moſkiewſkiemu fortuny [...] / gdyż oni z Moſkwá iedny popy ábo koſcioły máią/ muſzą s fobą iedney wiary być. *BielKron* 412, 46, 156, 219v, 456v; A ták trzy [tj. osoby Trójcy Świątej] fą żywi [...] A choć rzeczą y liczbá dzielni fą od fiebie/ Wſzákże iedná ich możnoſć ná ziemi y w niebie *GrzegRóżn* Nv, A2, D4, E2; *KochSat* B4v; *KwiatKſiąż* B2v; Aquam igni miscere, Proverbium. Przeciwnie fobie rzeczy ziednoczić. *Mącz* 13b, 12a, 143c, 182c, 276d, 379c (11); Sárnicki [...] ták vczy/ iż Bog w Trójcy iedyny nie iefť/ ále iż fą trzye między fobą w náturze różni *OrzQuin* V3v, B4v, K4v, L4, O3 [2 r.], V3v, Y4, Aa4; *SarnUzn* C5v, D3 [2 r.], E8, G7v, H4; *SienLek* 23v, Vuu; *RejAp* 122, 183, Ff; [miłość] z nieſprzyáźliwych fobie rzeczy/ ſprzyáźliwe: á z niepodobnych do fiebie podobne czyni *GórnDworz* Mm6v, H8, I5v, K5, K5v, M2v, Gg3; Przetóž ty dwa Kliny [= trójkaty] ienyłkie wſzytki trzy kąty między fobą máią *GrzegGeom* Q3, E3, Gv [2 r.], G3, G3v [2 r.], G4v, Q2; *HistRzym* 96; *RejPos* 99v, 266; *RejPosWiecz* 3 96v; *BialKat* 110v, 111 [2 r.], 316 [2 r.]; *GrzegŚm* 32; *KuczbKat* a2, 115; *RejZwierc* B, B2, 3v, 22, 23, 75v [2 r.], [121]v, 145v, 223; *WujJud* 11, 33, 123v, 127, 130 (8); *WujJudConf* 10v, 34, 42v; *BialKaz* F2; Kſięgi Láćinnkie między fobą niezgodne. *BudNT* przedm b2v, przedm b2 [2 r.], b2v, b4v; *CzechRozm* 8, 78v, 96, 216, 250v, 260; *PapPan* R3; *ModrzBaz* [41]v, 56v [2 r.], 67v, 72, 75 (10); *SkarJedn* 37, 39, 43 [2 r.], 160 [2 r.], 204 (12); *KochOdpr* Cv; *SkarŻyw* 206, 456; *ZapKóſcier* 1580/12v; iefli teź ci teraznieyſzy papieżowie z onymi ftárymi iednáką wiarę w tey teź mierze mieli. Ale widzę iż ták fą dálecy od ſiebie/ iáko dálekie fą ty látá náſze od onych/ ktore iuž przed tyſięcem lat minęły *CzechEp* 128; y iuž ták [chcą] vczynić ze dwu perfon y nátur z fobą niezgodnych iednę *CzechEp* 247, 36, 144, 178 [2 r.], 179, 196 (15); *NiemObr* 116, 137; *KochDz* 108; Sáme kołá ftátęcznie fą wmiárkowáné/ Ale ták/ że dwie á dwie z fobą porównáné. *KochPhaen* 18; *KochWz* 138; *ReszPrz* 54, 70; *GórnRozm* E2; *KochWr* 21; *Phil* B2, B3; *OrzJan* 16; *KolakSzczęſl* A3v; *WujNT* przedm 10 [2 r.], 16, s. 375 [2 r.], *Rom* 2/15, s. 546, 649; *JanNKar* A2v, A4v, D, E3, H4; Gdyż Káždęy Iurifdiciię [...] práwo iefť oſobno á oſobno [...] záwárté: poniewáž od ſiebie *reali et notabili differentia* rozdzielone *SarnStat* *4; *IVs*, Státut, *leges*, *Conſtitucie*, fą ſłowá fobie przyległé *SarnStat* 48b, *4, 55, 596, 840, 935; *PowodPr* 41; *SkarKaz* 81b, 241b, 243a, 00oob, 00o2c; *SkarKazSej* 676a [2 r.], 684b, 690b; *KlonWor* 79.

Z orzeczeniem w du (1): vczyniſzi ty tákież/ będziewá fobie równá/ á ieden drugiego będzie ſzanowál iáko brátá fwe⁹⁰ *HistRzym* 95.

Z podkreſleniem wzajemnoſci (1): skąd muſzą y włafnoſci Króleſtwá/ z włafnoſciámi Kſięſtwá/ przeciwnie rzeczy [...] wzaiem fobie być. *OrzQuin* Sv.

W połączeniu z „sam” (1): fami między fobą w rzeczách wierze należytych nie zgodni y różni fą *SkarJedn* 37.

2) W rekcji przysłowka (8): *RejRozpr* A4v; Cnotá s Fortuną nigdy s fobą wiernie *RejZwierc* 211v, 142, 211v, 216; A ták te trzy rzeczy [obyczaje, sądy i sztuka wojenna] między fobą zgodnie fię máią/ tedy teź y fámá Rzeczpoſpolita w dobrem porządku bywa *ModrzBaz* 4v; IÁko ogień/ á wodá różno ſiebie chodzą/ Tá k miłość/ á powagá nigdy fię niezgodzą. *KochFr* 109; *ReszPrz* 54.

3) W rekcji rzeczownika abstrakcyjnego (12): [Persowie] fektę Máchometowę trzymáią/ tylko niektórym záchowánim rozdział między fobą máią. *BielKron* 267v, 347; Proportio, Prirownánie dwu rzeczy miedzi fobą. *Mącz* 313b, 266b; *OrzQuin* P2; iż inny iefť [Kóſciól] [...] Nowokrzczeńſki/ inny Rułki ábo Grecki/ inny Rzymſki ábo Láćinnki: ktore iednoſci z fobą w wyznániu iedney wiary [...] nie máią *SkarJedn* 39, 281; *KochCz* B2; *WysKaz* 18; a ty obiedwie literę [s i e] máią z fobą iakás ſpólnoſć *JanNKarKoch* F2v; *SkarKaz* 276a.

W połączeniu z „sam” (1): TY dwie pierwsze litery [tj. i, y] małą łamy między sobą różność mają z przyrodzenia *JanNKarKoch* Gv.

2. Sytuacja wymaga co najmniej trzech uczestników [a → b, b → a i c, c → b i d ... (z wyjątkiem skrajnych)] (25):

a. W obustronnym sąsiedztwie (8): Bowiem palce odstawaiaące od siebie znamionują człowieka lekkiego *GlabGad* P2; Pięć opon iedną z drugą zepnieź/ á druga pięć tymże obyczaiem trzymaćsie fyebie będą. *Leop Ex* 26/3; *Mącz* 238c; [...] vkażawfzy ná kilku trędowátých/ ktorzy przed krolem/ rzędem podle fiebie ftali. *GórnDworz* P8; *ModrzBaz* 93; Inłże accenty albo królki, gdzie ich dwie albo trzy po fobie, áby tylko ołtátmia byłá znáczona *JanNKar* F4; *SarnStat* *5v.

W połączeniu z „sam” (1): Złaczyła się iedną z drugą [tj. łuski *krokodyla*] dzierzác się łamy fiebie á nie rozdziałaiąc. *BibRadz* *Iob* 41/8.

b. O następstwie w czasie (17): A tę strażą rzędem po fobie miewaią. *FalZioł* IV 25b; ábowiem iednąką fprawą ták po fobie [dzień i noc] wiecznie náftawaią. *RejPs* 27; *GroicPorz* r; *WujJud* 132, 136; *ModrzBaz* 76v; Ten Márćin S. [...] trzech Páttryárchow Konftantynopolńkich [...] to iest Sergiufa/ Pyrhha/ y Páwła po fobie wftępuiácych przekłá *SkarJedn* 141; Wnet ferce wzyęły [= *nabrały odwagi*] trzy Krolewkie ługi [tj. *pionki*]/ Polżyły zá fobá/ iáko był plac długi *KochSz* C; y ón [statut o męzobójstwie] do czterzech lat/ które po fobie póyda [ad quatuor Annos proxime sequentes *JanStat* 610]/ chcemy áby był exequowány. *SarnStat* 607, 964, 1253, 1255.

Z dodatkowym wskaźnikiem kolejności (3): *BielKron* 46; *BialKat* 123v; Tylkoś się z wielkich póciech w feru fwym kochátá/ Ktores iedną po drugiey [tj. *narodzenie, powitanie pasterzy i hold Trzech Króli*] tufz przy fobie miałá *SiebRozmyśl* G.

a. Kolejno, partiami: po sobie (1): puśće wodę z Rzíki wnie [przekopę]/ róbbze Przekopę do kąd chczelz/ á wodę po fobie pufczáy *Strum* D2.

**** Bez wystarczającego kontekstu (1):** Gradatim, Od fłopniá do fłopniá albo z fłopniá ná stopień. Item po fobie/ nie porzędnie. *Mącz* 147d.

3. W funkcji pozornie wzajemnej; sytuacja wymaga dwóch partnerów, pozorna wzajemność wynika z powtarzalności (4):

a. Podmiotem działającym może być jeden albo drugi [a → b albo b → a] (3):

Zwrot: »po sobie brać« = *dziedziczyć* (3): gdy tych wfzytkich krewnych wyłzfzey námiennionych nie będzie/ tedy Máz z żoną po fobie fpadek biorą. *GroicPorz* ggv, ff3, ggv.

b. Podmiotem jest jedna osoba z pary [zawsze a → b, ale nie b → a] (1): Gdy [raki] mają poczynać/ tedy wftępuiá na fief/ gdy łama poczuie iże na niey iest máz/ thedy się obroci na bok/ á kniemu się chciwie przytuła *FalZioł* IV 30d.

III. W funkcji anaforycznej: podmiot jest obiektem działania innego sprawcy biorącego udział w akcji (wskazanego lub domyślnego). Występuje w określonych konstrukcjach składniowych (2708):

1. W rekcji czasownika przechodniego; zaimek zwrotny w bierniku: się (571), siebie (15); czynność zostaje wykonana przez osobę, do której podmiot skierował zalecenie, pozwolenie itp.; schemat składniowy: podmiot (a) + poleca itp. + komu (b) + inf + się (tj. a) = b → a (972): *ListRzeż* 8; *ZapWar* 1521 nr 2263, 1528 nr 2458, 1549 nr 2657, nr 2662 [2 r.], 1550 nr 2676; *BierEz* D2v, Hv, S3v; bo fłkoro ofm dni od fwęgo narodzenia miał/ iakoby iaki grzefłnik obrzezatł się dál *OpecZyw* 22v, 23, 64, 81v, 98v, 141v, 161, 169; *ForCnR* B2, B2v; Iezu ktoris [...] przez pořzodek miałtha fiebie wiefdz dopuścił. *TarDuch* C3v, B2, C3v, [C4]; *FalZioł* I 87a, II 22v, III 23d; *BielŻyw* 133; *GlabGad* M5v, N5, O3; *KlerWes* Av; *LibLeg* 7/34, 11/139v; *WróbŻołt* V6, Xv; *MetrKor* 61/223v, 224; *RejPs* 27, 33; *SeklWyzn* 4, d2v; *RejJóz* D2v, H5v, I3; *LibMal* 1547/124v, 127v, 1554/184 [2 r.], 185, 189v; *RejKup* e3, e3v, k4v, l4v, f4v, Z, cc4v, dd6v; Ale nye w Angliji/ áni w Czechach fye Kryftus kazał fłukáć. *KromRozm* I F2, I4v, M4v; *MurzHist* D4,

M2, Q3, R2v; *KromRozm* II e3; *KromRozm* III C, C6, P7; *Diar* 23, 33, 37, 48 [4 r.], 67, 68, 74; *BielKom* A, C2, F6; *GliczKsiąż* D4, D6v, E, E5, F4 (8); *LubPs* R, bb marg, cc; Prokurator gdyby w fprawie fwego Princypála zdrádlíwie poftępował/ iżeby fye dobrovolnie przewyciężyć dopuścił/ [...] karánie iego iest iż fye sława bezecnym. *GroicPorz* e3, C, e4, f, hhv; *SeklPieś* 31; *KrowObr* 7v, 29, 50, 128v; *RejWiz* A6, 7v, 8v, 10, 29 (8); *Leop Ex* 19/16, *Iudic* 19/25, 4. *Esdr* 7/61, *Prov* 29 arg, *Eccli* 50/18 (8); *UstPraw* A4, C4; *KochZuz* A3; żywo się iuz było nie dáwać włápić. *RejZwierz* 40, 12, 13, 116, 122; *BibRadz* *Ps* 17/14, *Is* 10/30, 48/3; *OrzRozm* G4; [giganci] Bogiem gárdzili/ á fiebie zá Bogi kazáli chwalić *BielKron* 5, 13v, 21, 25v, 30v, 83, 100v (31); *GrzegRóżn* G2v [2 r.]; *KwiatKsiąż* Bv, D4, Qv; Intactile, Nie dájące się dotknąć. *Mącz* 439d, 16d, 25c, 36c, 43b, 45b (57); *Prot* B; *SarnUzn* C7v, G5v; *SienLek* 47, 72, 113, 131, 161v [2 r.] (9); *RejAp* BB6, BB8v, 20v, 22v, 27 (17); *BielSat* M4; *GórnDworz* B, B4, D6v, Kv, N6 (15); *HistRzym* 119; *RejPos* A2v, 26v, 52v, 54, 79 [3 r.] (26); *BialKat* 298v; *HistLan* B4; *KuczbKat* 140, 155, 425; *RejZwierz* B4v, 37v, 38, 38v, 48 (18); *BielSpr* 13v, 31, 59v, 69v, 72v; *KochMon* 22; *WujJud* 123v, 129, 131, 174; *WujJudConf* 242v; *RejPosWstaw* [41⁴], [143³] [2 r.], [143⁴]; *HistHel* B3; *MycPrz* I A2v, II B; Iefli się dáło z wieść ferce moie [seductum est cor meum] dla niewiáfty *BudBib* *Iob* 31/9, I 374b marg, *Ier* 15/18, 21/7, 50/2, 4. *Esdr* 14/3; *WierKróc* Av, A2v; *BialKaz* 13v; *BudNT* przedm b7v, *Matth* 2/18; miałlibym fief ia temu w tey mierze bronieć/ czyli się zgołá dopuścić bić/ y zabić? *CzechRozm* 231v, A7, 23v, 74v, 82v, 195; *PapRPan* Kv, T, Y, Cc3v; *ModrzBaz* 1, 24, 43v, 44, 60v (12); A przedfief heretycki vpor przekonáć się nie dá *SkarJedn* 94, 263, 305, 379; *KochOdpr* B2; *Oczko* 4v, 8v, 22, 34, [40] [2 r.]; *KochPs* 113 [2 r.], 123; *SkarŻyw* A3, A4v, 27, 76, 82 [2 r.] (46); *StrykKron* 421, 562, 607, 782; *CzechEp* 38, 122, 148, 149, 376; *KochFr* 30, 45, 46, 81; *KlonŻal* D2v; *KochPhaen* 5, 6; *KochWz* 138; *ReszPrz* 108; *ReszList* 170; *WerGośc* 241; *WerKaz* 302; *BielSjem* 34; *KochPieś* 4, 18, 26; *PudlFr* 19, 56 [2 r.], 74; *ArtKanc* D10, E3, E3v [2 r.], F15v, L19 (9); *GórnRozm* H2v, I2v, M2v; *PapRUp* C2; *ActReg* 86, 89, 97, 107, 149 (8); *Calep* 338a; *GostGosp* 96, 104; *Phil* C3, I4; *GórnTroas* 17, 19, 24, 33, 40; *ZapKościar* 1589/85v; *GrabowSet* F3v, L2, V; *KochAp* 8 [2 r.]; *KochFrag* 42; *OrzJan* 41, 87; *LatHar* 153, 288, 529; *WujNT* przedm 3, 33, *Matth* 2/18, 23/8, 10 (19); *WysKaz* 33; o tákowé krzywdy do fądu Grodzkiego pozywáć się pozwolili. *SarnStat* 1180, 122 [2 r.], 140, 199, 664, 716 (13); *SiebRozmyśl* Bv; *WitosłLut* A3; *KmitaSpit* C6v; iáko Nábuchodonozor Krol Bábilónłki/ ktorzy się też zá Bogá chwalić rofkázował *PowodPr* 14, 10, 33; *SkarKaz*)(3, 241b, 275a, 420a, 611b; *GostCast* 6, 62; *SkarKazSej* 695b, 697b, 701b; *KlonWor* Dv; *SzarzRyt* B4, D3.

Ze wskazaniem sprawcy (388):

~ od kogo, od czego (5): Iezu ktorys się od zwolennika zdrádlíwego ludafza poczáłowaniem wydać dopuścił. *TarDuch* Cv, Cv [2 r.], C3; ábyś theż wiefdzáł powinność fwoiej/ á nie dáł się wnośić w powinności fwoiej od plotek rozlicznie wymyflonych fwiáthá tego *RejZwierz* 173. ~

~ komu, czemu (385): *ZapWar* 1502 nr 1896, nr 1897, 1511 nr 2095 [2 r.], 1513 nr 2118, 1514 nr 2120 (23); S tym kot rad miełka wezgodzie/ kto muśie dá lizáć pobrodzie. *March*¹ A4; *BierEz* L4v, Mv, Ov, Q2v; zwolennikom fwym kázál się przewieftz przez morze *OpecZyw* 53, 14, 18v, 87v, 171v; *TarDuch* B2, B5; *BielŻyw* 52, 161; *LibMal* 1545/103; *RejJóz* E6v, F, F6, H7v, I (8); *RejKup* d6v, h5v, m8v, p5, dd6v; *MurzHist* 12; *MurzNT* 31; *KromRozm* II hv, o; *KromRozm* III G6, K3v; *BielKom* B4v, F5; *LubPs* O6, bbv marg; *KrowObr* 8v, 46, 49, 66, 149; *RejWiz* 8v [2 r.], 18, 28v, 35v, 63 (13); Synaczkowie nie dáćie się nikomu zwodzic [nemo vos seducat]. *Leop* 1. *Ioann* 3/7, 4. *Reg* 21/9, *Prov* 6/35, *Eccli* 5/11, YY4v; *OrzList* h3; *KochZuz* A2v; *RejZwierz* 50v, 58, 72, 74v, 142v; *BibRadz* *Ier* 50/2, *Eccli* 45/5, 2. *Mach* 15/12, *Act* 23/21, *Hebr* 13/9; *OrzRozm* G4, G4v, P4v; *BielKron* 16v, 52, 85v, 95, 101v (23); *KochSat* B3v; Nemini studio, benevolentia, et cupiditate erga te

concedam. Nie dam fie żadnemu vprzedzić w tym ábyć kto miał życzliwlyzy á vprzemielzy bić nad mię. *Mącz* 45b, 45b, 70c, 110c, 229d, 250d (9); *Prot* B; *SarnUzn* A2v, D8v, G; *SienLek* 194; *RejAp* BB2v, 32v, 37, 43, 69 (14); *GórnDworz* Aa4, Aa5, Ee5, Ll2, Ll3v; *HistRzym* 126; A to wżytko ná ty przymowká/ kthorzy [...] dáią fie vwodzić j fłowom y myllam fátecznym. *RejPos* 65v; Czemu fie mu dopuściłz dzwigác ná rámoná iego *RejPos* 168v, 7v, 9, 10v, 24, 27 (71); *BialKat* 13; *HistLan* C4; *KuczKat* 290, 420, 425; *RejZwierc* Av [2 r.], 4, 9, 11v, 18 (35); *WujJud* 2, 127v, 129v, 138v, 198; *RejPosRozpr* c; *RejPosWstaw* [41³]; *BudBib Eccli* 45/5; *MycPrz* II D; *WierKróc* Av, A2; *CzechRozm* 223v, 225, 237v; *PapPan* H3, X2v, X4, Cc3, Dd4 (9); Ale Krol będąc oblicznie w Powiećie/ lácno by się wżytkiego dowiedział/ á nie dałby się Stároście ofzúkác [nec sibi a praefecto imponi sineret] *ModrzBaz* 21, 18, 24v, 27, [41] (8); *SkarJedn* 36, 213, 243; *Oczko* 3; *KochPs* 161; vyrzawfzy S. Philippá/ záwołał go y kazał mu fie násládować. *SkarŻyw* 383, 27, 108, 167, 213, 262 (24); *KochTr* 21; *MWilcHist* G3, *StryjKron* 507, 562, 752; *CzechEp* 25, 69, 259, 288, 420; *NiemObr* 62; *KochFr* 19; *ReszHoz* 126; *BielSen* 11; *KochPieś* 37; *KochTarn* 77; *PudlFr* 20, 48; *ArtKanc* F9v, I10v; *BielRozm* 8; *GórnRozm* 24v, E3, F2; *PapUp* Av, K2v; *ZawJeft* 20; *ActReg* 102, 131; *GórnTroas* 43; *LatHar* 428; *KolakSzczęśl* A4; Piotr fie dopuścił mnieyżemu tfofować. *WujNT* 655 marg, 13, 248, 369, *Rom* 12/21, s. 595 (11); *SarnStat* 863; *KmitaSpit* C6; *SkarKaz* 43a, 312b [2 r.], 489a, 519a, 520a, 551a; *CiekPotr* 33; *CzahTr* E3 [2 r.]; *SkarKazSej* 659a, 679b [2 r.], 680a; *KlonWor* 78; żadney dobrej myśli nie day fie vnośić. *ZbylPrzyg* B. ~

W polczeniu z „sam” [w tym: siebie (12)] (20): Obrázy nye tylko fwyętych z Krytufem yuż kroluyących/ ále y lámego pána nálfego męki borzã/ [...] á fámí fye málowác dawáyã. *KromRozm I* D3v; chcćie wżytko ftworzenie fędzić/ á lámego fiebie nie-dopuścić/ żadnemu fędzić? *KrowObr* 8v, 66 [2 r.], 191; że áni w Czelkim práwie/ áni w Rzymkim tego nienaydziefz/ áby Krol zápowiedział fluchác lam fiebie/ gdy ko komu przećiwko Práwu rofkazał. *OrzRozm* L2v; *GrzegRózn* E3; *BialKat* 151; Nie każe tu Pan fiebie lámego chwálíc *WujJud* 53v, 55v, 149; *BialKaz* F3; *Oczko* 39v; *SkarŻyw* 76, 286; *Phil* D2; *WujNT* 287; Miáfto zábijánia bydłã/ P. Chryftus lam fiebie ofiárowác rofkazał. *SkarKaz* 158b; SAMá fie rzecz dáie znać *PaxLiz* D4; ábyłmy nikogoż nie ofzúkawali íáko próści y vprzeymi: á lámí fie też ofzúkác nie dáli/ íáko mádry y oftrożni. *SkarKazSej* 662a.

2. *W rekcyj czasowników nieograniczonych pod względem kategorii znaczeniowych; zaimek zwrotny w innych przypadkach i polczeniach przyimkowych (536):* *March*¹ A2; Krol fie onim hnet dowiedział/ Y przed fie go przywieś kazał *BierEz* Q, D2, D2v, M3, P4v; *OpecŻyw* 122; *TarDuch* B6v; day fobie vczynić do apteki ty tho piłuy *FalZioł* I 84c, I 23c, 66a, 74d, V 7, 48 (9); *BielŻyw* 65 [2 r.], 80, 106, 132, 143; *GlabGad* N8v; *March*³ T7; *WróbbZólt* 79/20; aby [Bóg] vmyfli náffe raczył ku fobie laskawie obrocic *RejPs* 34; *LibLeg* 10/154, 11/81v; *LibMal* 1543/72v, 1548/139v, 1550/157, 1553/174, 1554/184; Y po fmierci [cnota] z fiebie flydzić nieda *RejRozpr* K4; *SeklWyzn* 3, 3v, 4v; *RejJóz* M2; *RejKup* e8, f2v, K; [Aleksander] kazał nátychmiaft wezwác do fiebie wiefzcżká [iussit ariolum ad se venire] *HistAl* M8, A6, E3, K6v; *KromRozm I* E, F4; *MurzHist* B; Moi mili mlódyzency daycie s fobã mowić *BielKom* F5, F4, F4v; *GliczKsiąż* F4v; *GroicPorz* o2, q2v; Izali mietz goły przed fobã [Chrystus] nośic kazał? *KrowObr* 26, 14, 25v, 27v [3 r.], 105v, 130v, 144; *RejWiz* 8v, 13, 69v, 132, 158v; *Leop Matth* 18/25, *Luc* 18/40; *UstPraw* A2, H; NIemiec miedzy Polaki też zá ftólem fiedział/ íáko fobie pić podác/ powiedzieć nie wiedział. *RejFig* Cc7v, Ee2v; *RejZwierc* 2v, 66, 102, 122v; Gdy thedy czynifz íáłmużnę/ nie każ przed fobã trábić [ne tuba clanxeris ante te] *BibRadz Matth* 6/2, *Gen* 20/2, I 106a, 113d, *Ez* 21/29, 2.Mach 2/4, *Luc* 1/59; *Goski* *; Attylius Regulus gdy był poiman od Kártáginfkich/ pofláli go ná flubie do Rzymá/ áby zań ine więźnie wypufczęzo. [...] Wotuiąc nie rádził zá fie dáwác żadnego

BielKron 120, 10v, 11, 12v, 31, 52 (37); Os praebere ad male audiendum, Dopuścić fobie w oczy złorzeczyć. *Mącz* 316d, 80a, 158c, 167b, 185a, 234b (12); *Prot* B4v, Cv; *SarnUzn* D3, D5v; *SienLek* 66, 66v, 72v, 81, 88v (10); *RejAp* 52, 156v; dofic mnie ná tim/ kiedi moj dworzánin/ nie da thego w fie wmowić/ áby miał mieć białe/ zá czarne *GórnDworz* G7, L7v, Nv, N2, P2v, R, Tv, Gg4v; *HistRzym* 2v, 7v, 16v, 59v, 74, 114v, 131v; Boć żadnych infzych przypraw prze fie thenże iediny Syn Boży gothowác nie rofkázuie *RejPos* 148, 43, 52, 54v, 72, 219 (14); *RejZwierc* 55v, 56, 74, 79, 86 (16); *BielSpr* 17v, 69v; *WujJudConf* 15v; *BudBib* 2.Mach 2/4; *HistHel* B4, D; *CzechRozm* 48v, 67v, 86, 137v, 225, 225v; *PapPan* T3, Gg3v, Hh2v, Hh4v; *ModrzBaz* 20, 31, 32, 59v, 133, 136; *SkarJedn* 261; *KochOdpr* A4; *KochPs* 200; niedaymy w fobie gáśic/ wiáry S. powfzechney Kośćiólá Apoftollkiego Rzymkiego *SkarŻyw* 114, 21, 68, 100, 135, 147 (21); *SkarŻywBog* 357; *ZapKościer* 1581/18v, 20, 1582/36v, 1584/46v, 1585/58v (15); Dayciefz mi fie pocálowác Y fiebie fie námiłowác. *MWilcHist* G3; rzekli/ ílz tobie wielki Kniażiu od tego Koniá fmierć podiác/ przeto go kazał od fiebie odwieść y ofobno chowác. *StryjKron* 120, 130; *CzechEp* 18, 26, 73, 98, 222, 400; *NiemObr* 16, 64, 89; *KochFr* 26; *KochDz* 107; *KochWz* 140; *WerGośc* 229, 253; *ArtKanc* F14v; *GórnRozm* L2v; *KochWr* 24; *PapUp* I2; *ActReg* 30; *GostGosp* 46, 142; *GrabowSet* Cv; *LatHar* 157; *WujNT* 39, *Luc* 18/40, s. 869; Chryftus práwym Bogiem/ bo w fie wierzyć kazał. *SkarKaz* 548a marg; *SarnStat* 372, 897 [2 r.], 1099, 1263; *SiebRozmyśl* Bv, Kv; W Pierwżym [przykazaniu] zákázuie P. Bog mieć y chwálíc obcych ábo cudzych Bogow okrom fiebie. *PowodPr* 28, 55; *SkarKaz* 241a, 416a, 453a, 548a; *CiekPotr* 60; *PaxLiz* D; *KlonWor* **3v, 70; *ZbylPrzyg* B3, B3v.

Ze wskazaniem sprawy (184):

~ *komu, czemu (177):* *BierEz* A2, I2; Ieftlis ty mily panie/ każ mi k fobie przydz po tey wodzie. *OpecŻyw* 54v; *HistJóz* B2v; Nie day fobie żenie rofkazowác, ani finom nad fobã panowác. *BielŻyw* 39; *RejPs* 154; *RejJóz* A7v, M5, O, Ov; *LibLeg* 11/171; Czo fzie dotciez aby on Rayeczkyemv floba o 60 złotych dlugu czynycz prawem myal rofkazowacz, kthemu fzyã nyezna *LibMal* 1546/144v; Gofpodarzs kazał yem krafzcz y do fzyebye nofłycz *LibMal* 1553/173v, 1546/118, 1548/142; [Aleksander] kazał icy [Roksanie] wedla fiebie [secum] ná ftolcu złotym fiedzieć *HistAl* G5v, B8v, M5v, N3; *MurzHist* S4v; *MurzNT* 66, 96; *BielKom* E8v; *Diar* 20; kiedy Sędzia rofkaze fludze fwemu Vrzędowemu/ áby ftronie náznázzył czás [...] ftanáć przed fye *GroicPorz* pv; Ktorzy [...] grzechowi fobie pánowác niedopułtżáią *KrowObr* 187, 25v [2 r.], 62, 144v, 239, 239v [2 r.]; *RejWiz* 130v; *Leop Gen* 41/43, *Num* 11/16, *Mar* 5/37; *UstPraw* E3v; *KochZuz* A4; *RejFig* Aa5v, Dd6; *RejZwierc* 10v, 133; *BibRadz* 4.Reg 18/14; oto cię duch zły poruflã/ każ przy fobie dobremu geńcowi [= *grajkowi*] być cooby od ciebie ducha złego fwym gędzenim odpádzãł *BielKron* 65, 12v [2 r.], 14 [2 r.], 20, 71v, 73 (21); *Mącz* 50d, 232b; *RejAp* 44; A przeto niemniey to gánieć/ kiedy kto ták niedba/ íz dopuści fpáść s fiebie fźácie *GórnDworz* E8; dozwołił mu pan Krákwolki z oftátniego noclegu trzemá godzinomá przed fobã wyiechác. *GórnDworz* S4v H2v, I2v, L5, T6v, Ll4v; *HistRzym* 74; iefliby [...] oftraďãł onych rofkofzy fwoich/ ktorych mu [Pan] obiecał s fobã vżywác ná wieki wieczne. *RejPos* 216v; íz [Pan] [...] rofkazał mi fie więcey bać fiebye/ niż namocnieyżego człowieká fwiátá tego *RejPos* 317v, 65 [2 r.], 81, 102v, 255, 293v (12); íz obacziwlyzy go w tym vpornego á nieďbátego moze fie przefłrzedz/ áby mu nie dał nicz ná fobie wyludzić *RejZwierc* 83, 80, 81, 142v, 162, 202v, 205v; *BielSpr* 46v; *WujJud* 209; Ale ielli Wodę chcelz wáżyć/ tedy fobie day Stolarzowi vczynić Linijã ná dlůż łókcí ośń/ podobná Synwadze *Strum* C2v, C2v; *CzechRozm* A8v, 99v, 148, 173v, 198v (10); Tákcí powiem á pewnie że ci mołoycowie/ Nie dawáią przewodzić męźnieyżym ná fobie *PapPan* Z4; Nie dałcibym krolíku nád fobã przewodzić *PapPan* Gg3v, P3, T4, Ee; á niedaymy tych plotek wśię [nobis] wmowić onym ludziam *ModrzBaz* 15, 11v, 79, 111;

SkarJedn d8; Nie vfa fwey fprawiedliwości/ Kto zlotu mowić od siebie rzecz każe *KochOdpr* A3v; Te^{mv} fię bierzey dziwuie/ iż to miałto Wileńskie [...] tę świętą y wielką cnotę pánieńkiewy czyfłości/ wyśmiać z siebie Heretykom dało *SkarŻyw* 71, 121, 192, 238, 357, 462, 490, 545; *CzechEp* 15, 287, 354; *CzechEpPorz* **v; *NiemObr* 63; *KochFr* 16, 51; *KochWz* 142; *BielSjem* 11; *ArtKanc* K19v, Sv, S11v; przysięże/ że mu [*prokuratorowi*] nie poruczał od siebie mowić *GórnRozm* Hv, E4; *PapUp* B, C3, I4, K; *ActReg* 111; *GrochKal* 11; *Phil* B2, P3; *GrabowSet* C, T3; *LatHar* 524; Christus nam każe miefzkąc w fobie. *WujNT* Ioann 15 arg, *Matth* 14/28, *Mar* 5/37, *Luc* 8/51, 9 arg [2 r.] (12); przez którós [imię Jezus] nam v siebie rofkazał prosić wftykięgo *SiebRozmyśl* Fv, M; *SkarKaz* 45a, 161a, 316a, 489a; *CzahTr* C2v; nieday ná fię tym wiatrom złym dmuchác. *GosłCast* 63; *SkarKazSej* 672a; *KlonFlis* E4; *PudlDydo* A3. ~

~ kogo (6): *TarDuch* B2; nie dopufzczazf przed sobą miefzkąc wfteteczne. *LubPs* B4; *BielKron* 104v, 154v; żadnego nas przykłądu s siebie wiecey brác nie wczył/ iedno wcząc nas they świętey pokory *RejPos* 199; Rácźze mię wftykięgo [...] ták z fobą ziednoczyć/ ábym nigdy żadney rzeczy nie prágnął *LatHar* 92. ~

~ przez kogo (1): ieliby dłużnik wolał gotowymi pieniędzmi dobrowolnie zapláć/ niż fobie lekkoć przez Cekarze z rofkazania Sędźiego dáć czynić. *GroicPorz* cc4. ~

W połączeniu z „sam” (4): iż othoći ludzie/ ktorými ty dowodził/ nie każą ani łami fobie/ ani żadnemu tżłowiewu wierzyć *KrowObr* 20; Bo też y káźdego człowieká dobrego chwalać iemu przyftoyną/ mamy chwalić [...]. Ale każe [*Pan*] fobie łamemu fluzić [cf *Matth* 4/10]: Nie ládá iáką fluzbą/ ále oną ktora iemu powinna iest. *WujJud* 53v, 216; *CzechEp* 136.

3. W rekcyj czasownika nieprzechodniego, wchodzącego w skład konstrukcji *A cum inf* (9): tácy czekáli też ludu wielkiego kfobie przyść z Fryzyey/ Holándryey *BielKron* 214v, 86, 112v, 130, 434v; *LeovPrzep* G2; ábychmy go też baczyli być nád fobą tákim Bogiem/ iákiego ini narodowie nie máią *RejPos* 125, 291; iákiego kto fercá iest przeciwo drugiemu/ tákiego też onego rozumie być przeciwo fobie [*illum in se esse putet*]. *ModrzBaz* 20.

4. W rekcyj imiennych kategorii odczasownikowych (354):

a. Z *part praet pass* (187): *LibLeg* 6/156v; *RejPs* 199; *GroicPorz* h4v, rv, y4v, z, dd4v, ee, ll4; *LeszczRzecz* A3, A4v; *BibRadz* *Gen* 1/28, I 291a *marg*, 4. *Esdr* 6/35, *Luc* 2/5; *OrzRozm* H2v, O; *BielKron* 190v, 410v; Aliquem iratum habere, Mieć rozniewanego kogo ná fię. *Mącz* 174c, 261a, 510b; *GrzegRóżn* L2; [cnota] Hoynie pláci utrafi podięte dla siebie *KochSat* B4v; *OrzQuin* K2v, T4v; Abowiem iest ich zdaniem rzecz málo przyftoyna. Dopiro flác do Węgier y dáley po Konie/ Gdy widzim przeciw fobie iuz dobyte bronie *Prot* B4; *SarnUzn* Gv; Aby [*chory*] fobie potraw przyrodzonych miernie pożywał: á ku przeciwnym nieiáko fye flkániał. *SienLek* 29, 4; *RejAp* 11, 87, 153, 162, 175v, 186v, 194; *GórnDworz* Kk4; ktorego [*przestępcę*] przed fobą poftáwionego z tákowe^{so} wyftępu/ [...] náczął kárác. *HistRzym* 2v; Szedł też y Iozeph [...] do żydowkwyey zyemie do miáftá Dawidowego/ ktore zwano Bathleem. A to dla tego/ [...] áby fie theż wyznał y z Márią polubioną fobie żoną [*Vulg Luc* 2/5] *RejPos* 17v [*przekład tego samego tekstu BibRadz, LatHar* 529, *WujNT*], 18v, 27, 84v, 105v, 106 (19); przez którós [*kaplanów*] dofkónále wypelnia vrząd ónego o fobie prorokowanęgo Káplánftwá *BialKat* 126, 93v; *GrzegŚm* 15; *KuczKat* 5, 210, 215; támże ofiárował onego báránká Pánu Bogu fwemu z goręciami modlitwámi fwemi/ y z ludem onym zebránym okolo siebie *RejZwierc* 264v, 60, 92v, 128v, 177v, 179v, 265; *BielSpr* 25v, 26; *WujJud* 124; *WujJudConf* 79v; 86, 249v; *RejPosRozpr* c2v; *RejPosWstaw* 42; *CzechRozm* 106v, 167v, 227, 251; *PapPan* B3v; poniewáz Kościoły miály przyłączone do siebie [*adiunctas*] flzkoły dla młodzieńcow/ przeto chcieli do tego ftanu kánoniczego/ przydáć flzkołáftyki *ModrzBaz* 131v, 22, 22v, 23, 24v (12); *SkarJedn* 54, 93; Widząc lud ná fię bárzo zwaśniony/ [...] wciekl z miáftá *SkarŻyw* 273, 147, 411, 479,

511, 593 [2 r.]; *CzechEp* 187; *NiemObr* 6, 19; iam nie fltyłzał/ áby naymnieyflzą iáką nadgrode ludziom przez fię vkrzywdzoným wczynić miał *ReszHoz* 140; *WerGośc* 262; będziem mieć Kryftá z fobą fpoionego *ArtKanc* N8; *GórnRozm* K4; *ActReg* 127; *GostGospSieb* +3; kto nieuftawa W kłopoćiech ná fię dopufzczonych z niebá/ Ten łam wygrawa *GrochKal* 22, 5; *Phil* Q, Q4; *LatHar* 95, 529, 625; *WujNT* 80, *Luc* 2/5, s. 429, *Tit* 1 arg; A ieliby kto lifty iákimi z Káncelláriey fobie dánemi/ przekázowác to chciał [...] *SarnStat* 273; Ieliby [...] Pofty [...] poftáné do siebie w rzeczách kmiecych/ [...] zgwałcił/ ábo vbil: [...] *SarnStat* 1174, 136 [2 r.], 144, 203, 250, 258 (19); *KlonKr* B2v, D3; *PowodPr* 9, 76; *SkarKaz* 119a; *CiekPotr* 78; *SkarKazSej* 660b; *KlonWor* 11; [surrogatus vstavyony myasto syebye *ReuchlinBartBydg* H4].

Ze wskazaniem sprawy (37):

~ od kogo, od czego (31): *GroicPorz* kv, t2v; Bowiem cnotá dla fiebye iście nie dla chwały/ ma być od nas flzukaná *RejWiz* 91v; *LeszczRzecz* A2; *BibRadz* *3; *LeovPrzep* E4v; *OrzQuin* F2, R3v, V2v [2 r.]; *RejAp* 33; *RejPos* 186; *BialKat* d4v; *WujJud* 92; *WujJudConf* 214; *ModrzBaz* 106v; *SkarJedn* 123, 134; *Oczko* 23v; gdy iuz [*Chrystus*] wedle Bożych obietnic národziwfzy fię y wroćiwfzy/ vrząd ná fię włożony od Bogá wykonywał. *CzechEp* 221, 56, 304 [2 r.]; iż nierozumne byđło miárę fobie od przyrodzenia zákrefzoną pilnie záchowuie *WerGośc* 241; *PapUp* E4v; *Phil* I2; *LatHar* 118; *WujNT* 627; *GrabPospR* K2v; *SkarKazSej* 691b, 700b.

przez kogo (4): *OrzQuin* O; wftytkie ony kráiny fobie y fwym brátom przez Kazimierzá wydarte odyłkał *StryjKron* 437; tedy będzie im wolno práwem czynić z onemi/ przez ktorých rozumieliby fobie krzywdę byđż wczynioną. *SarnStat* 474, 894. ~

b. Z *part praes act* (102): Vržzáłá śmierć k fobie idąc. *BierEz* P2v; *OpecŻyw* 166v; *HistJóz* Ev; *TarDuch* D7; Słylląc rozmaíte pogrozne przymowki okolo siebie ftoiących [...] *RejPs* 44v, 69, 99v, 170v, 220v; áby teyże nocy krolowa Olimpia bogá Hamona s fobą [*secum*] leżące^{so} widziáłá *HistA* A4, K8v; Thák bojącem fye fiebye Pan miłofyernym był *LubPs* X4v, H, H3 *marg*, Z5v, cc6v *marg* [2 r.]; *RejWiz* 82; A gdy mię wyflucha wołájące^{so} kfobie [*invocantem*] iefzcze nie wierzę by wyfluchał głos moy. *Leop Iob* 9/16, *Gen* 31/24, 3/15; iáko záfłwe [*Bóg*] miłuiącym fiebie dáwác zwykl/ flczozdrze W. K. M. nádáć będziem raczył. *BibRadz* *3, 1. *Mach* 4/12, *Luc* 18/7, *Act* 9/4; *BielKron* 30v, 271, 366, 403v [2 r.]; Sphinx, Bárzo dziwne á rzadkie zwierzę / które (yáko powiedáją) ludziom yđacem mimo fię gadki zwykło zádáwác *Mącz* 408a, 482b; *RejAp* 185v; *HistRzym* 99v [2 r.]; A ták záfłwy błogofłáwi Pan dufájące fobie *RejPos* 81v, 24v, 48, 66, 68, 78 (12); *RejPosWiecz*² 91 [3 r.], 93 [2 r.], 93v [3 r.], 94v [2 r.]; żeby fie ich wiecey záfłwy nieprzyaciel lękáć muflał niżli onych wftykich wfow y onych frodze dział trzáłkájących przeciwo fobie. *RejZwierc* 263, 14v, 265v; *WujJudConf* 103, 177v; *BudBib* 4. *Reg* 5/21; *BudNT* Ioann 1/47; W dzień ołtáteczny w fię wierzące wzbudził *CzechRozm* 204, 18, 27, 30, 134; *ModrzBaz* 51v, 56v, 68v, 132v, 135v; vmyślil/ iáko Iozeph nierządniczy ciągnącey fię do grzechu páfłzcz záfławić/ á obnáżony przy dułzy zdrowey w cíele niezamáżánym zołtác. *SkarŻyw* 371, 51, 69, 341, 496; *CzechEp* 17, 51 *marg*, 339; *NiemObr* 29, 33, 45, 104; *ArtKanc* M18v; *Phil* F3; *KolakCath* A3v; vfltyłzał głos mowiący do siebie [*dicentem sibi*]; Száfłwe: Sáfłwe *WujNT Act* 9/4, s. 21, *Luc* 7/9, Ioann 1/29, 38, 47 (10); tákowy gwałtownik od káźdego kopcá naroźnego ma plácić ftronie przeciwo fobie czyniący [*contra se agenti JanStat* 422] trzy grzywny pieniędzy polpólitých *SarnStat* 471, 209, 213, 1112.

c. Z rzeczownikiem odsłownym (64): *Diar* 71, 87; że też the ktorých Rzym ku widzeniu fiebie przyciągnác niemogł/ człowieká/ oto iednego flawá przywiódłá. *Leop* *B2; iżby theż niedáł o fobie namnieyflzey przyczyny złe^{so} mniemania. *BibRadz* I 141c *marg*; *4v; *BielKron* 54, 91v, 194; *GórnDworz* M6v, N2, V; *RejPos* 33, 143, 171v, 242, 243v (8); *HistLan* E3; Gdyż Pan Christus przyftępiącym iáfłnie lálkę fwoię/ żywot wieczny/ miefzkánie w

fobie obiecuje *WujJud* 223; Powiedał też [*Agesilaus*] że od tych rad slychał wysławianie siebie [*suas ... laudes*]/ ktorzyby też gdyby potrzebą był/ gánić fię go niewfydali *ModrzBaz* 17, 51, 76v, 80v, 118, 136; *SkarJedn* 257; *SkarŻyw* 185; day nam z fobą w Niebie przebywanie. *ArtKanc* H2v; [*arcyksiążę Maksymilian*] tkwiał ieszcze prawie nad nami [...] y ludzie posluszenstwa y czynienia sobie przysięg gwałtem przymuszaiąc. *ActReg* 133, 93, 143; *Phil* P3; *GrabowSet* D2; *WujNT* 44; gdyby téż szláchćie dał przyczynę zabićia albo ranienia siebie [*vulnerationis suae JanStat* 603] prośtęgo fłanu człowiekowi niech będzie karan chłop wedle fłarych Statutów *SarnStat* 619, 21, 618, 702, 1273; *SkarKazSej* 689a.

Ze wskazaniem sprawcy (20):

~ u kogo (3): iż on iest połány od niego. Czego iż ci nie pokážuią/ ktorzy fobie tę Troycę zmyllaią/ przeto tym fámym złe o fobie v wiernych mniemanie zoftáwuią. *CzechRozm* 18v; tákowym częstym ćwiczeniem [...] [*żołnierze*] mmimanie o fobie dobre v nieprzyaićiała z iednáią [*existimationem bonam colligent sibi apud hostes*] *ModrzBaz* 118; *CzechEp* 305.

z kogo (1): w których [*dobrach*] [...] płacenia clá fobie z poddanych náfzych/ ktorzy z popolitęy wolności práwá fie wefelá/ vftáwili [*solutiones sibi constituit de subditis nostris JanStat* 60]. *SarnStat* 397.

czyje (17): *OpecŻyw* 71; *LeszczRzecz* A5; gdy fłkazanie Papielkie przeciw fobie obaczył/ rozgniewał fie ná papięzá *BielKron* 212; *Mącz* 309c; *GórnDworz* Aa7; Zbáwićiel náfz niech nam będzie iáko zwierciádło/ w którym bolkie przeyzerzenie o fobie iáfnie widzieć możemy. *WujJudConf* 69; *ModrzBaz* 40, 43; On fię bárzo Bifkupiego przysćia do siebie wftydząc/ prośił mowiac: [...] *SkarŻyw* 235, 108, 118, 483; *StryjKron* 6; *NiemObr* 121; *WujNT* 67; [...] w tym fię nie bacząc/ iż tym rządzenia Bolkiego nád fobą pozbywaią *PowodPr* 40; *SkarKaz* 204b. ~

W połączeniu z „sam” (1): że nas [*Chrystus*] tym przykładem ku zwywaniu fáme⁸⁰ fiebie pobudza? *CzechRozm* 201.

5. *W rekcji rzeczownika abstrakcyjnego* (371): *BierEz* Mv; Vfyłzawłzi Socrates onę spórę o fobie, iáł tak przed wftythkimi mowić. *GlabGad* L8v; *RejPs* 25, 95v, 118, 135v, 160, 173v, 195v; *LubPs* F, F4, K2 marg, L2v marg, M3v (13); *Leop Matth* 5/22; *BibRadz* *2, 1.Mach 4/17; Zony ich bacząc ná fię dwoy vćilk/ [...] wzięły ná fię zbroię mężow *BielKron* 297; obaczył Henrik wielką moc przeciw fobie *BielKron* 357v, 87v, 201, 204v, 220, 226 (15); *GrzegRóżn* B; *KwiatKsiąż* B2, B3v, M4v, O2; *Mącz* 129b, 205c, 229c, 323d, 435a, 448b, 510b; *RejAp* 31v, 94v; *GórnDworz* G6, L17v; *HistRzym* 5v; ktore [*Jeruzalem*] ták iákoś ftyłzał iáką frogą pomfłę wzyęło nád fobą *RejPos* 262, 23v, 43, 50v, 51v, 63v (25); Ano było dáfleko lepiej áby [...] nie czynił pofmiechu s fiebie. *RejZwierc* 17v, 27, 33, 33v, 42v, 96 (9); *BudBib* I 49d marg, 2.Par 32/25; *CzechRozm* 205; *ModrzBaz* 44v, 90, 116; *Oczko* A4v; Widzę świádki nieprawdziwe/ Słyżę ná fyę kłámftwo żywé. *KochPs* 38; *SkarŻyw* 79, 208, 235, 413; *StryjKron* 46, 406; *CzechEpPorz* *2v; *NiemObr* 156; *WerKaz* 297; *BielSjem* 29, 32; *KochPam* 82; A iefli ty rad odkłádałz/ Mnie do fiebie drógę zádałz. *KochSob* 63; *ArtKanc* L7v; tedy przysięże ftroná/ iáko o pozwie/ y postępku przeciwko fobie nie wiedzaiá *GórnRozm* F4v, A2v; *ActReg* 121; *GostGosp* 20, 92; *GrabowSet* C2; *OrzJan* 72; *KolakCath* A3v; áby [*Chrystus*] ludzie wftytki do wiary w fię przywiodł. *WujNT* 222; *SarnStat* 465; *SkarKaz* Ooood; *CzahTr* F4v; *SkarKazSej* 689b; *SkorWinsz* A2; *PudlDydo* B3v.

Ze wskazaniem sprawcy (243):

~ od kogo (8): yz Stephanow ocziecz Krol Ianusch bil nam dobrim y wyernim slugá y wyelką láfke od nas kv sobie miał *LibLeg* 11/88; *LubPs* A6, K2 marg; *BielKron* 226; *RejZwierc* 88; *PaprPan* T2; *Phil* S4; ktory tákowe przeciwieñftwo od grzełznikow podeymował przeciw fobie [*adversum semetipsum*] *WujNT* Hebr 12/3.

u kogo (1): fławę miał v wftytkich o fobie dobrá. *SkarKaz* 611a.

komu, czemu (20): *RejPs* 35v; káplani obawłly yednego myędzy fobá/ wladzá mu nád fobą podawali. *KromRozm III* H8; *BibRadz Eccli* 33/20; *BielKron* 378v, 436v; *BielKronCies* Mmmm3; wiele powinna Polká W. K. M. zá tę iáfnie dobrotliwą chęć ku fobie. *GórnDworz* A2v; *RejPos* 113v, 173v; *GrzegŚm* 43; mieliby fędziowie záwždy ná fádziech siedzieć/ [...] káždemu dáć wolny do fiebie przyftęp [*potestatem se conveniendi facere*] *ModrzBaz* 90; *SkarJedn* 77; fmutne poćiefzyli/ wátpliwe v wierzę [!] pośilili/ dobrym po fobie telkność zoftáwili *SkarŻyw* 209, 132, 208; *StryjKron* 386, 632; *CzechEp* 205; *KlonKr* A4; *SkarKaz* 416b.

kogo (A a. G) (14): nieprzypuffezay mię ku zádnemu fádowi z fobą *RejPs* 210v; *LubPs* aa; *BibRadz* 1.Reg 12/3, *Ier* 12/3; *RejAp* BB2; *BialKat* 21; *BudBib* *Iob* 14/3; prośmy páná Bogá/ áby włercá náfze prawdziwą fiebie y włzech rzeczy znáiomość [*sui ... cognitionem*] wlepił *ModrzBaz* 144v; *SkarJedn* 389; KOfci twé/ Trzebuchowłki zamknęła v tym grobie Zoná/ ktorás zoftáwili v zálości po fobie *KochFr* 70; małz wáłzá kró: M. ná pomoc fobie infłzych popłronnych Królów y ludzi niemáło *OrzJan* 126; *WujNT* Gal 4 arg; zwiázze mię wężlem nierozdzielny miłóści z fobą *SiebRozmyśl* B3v; *GostCast* 66.

między kim (1): niech mu będzie wolno dla dobréy fławy/ którą między fáfiiády o fobie miał/ [...] oczysćić fie od tákowégo obwinienia. *SarnStat* 701.

po kim (3): *LibLeg* 10/97; *CzahTr* B2v; bych iedno po tobie/ Znáła chęć y wprzymość z miłófcia ku fobie. *PudlDydo* B4v.

w kim (5): czy fie iey ták fámey zdáło widzieć/ w mnie iákąś odmianę/ á nie czáłá wiaré przeciwko fobie *GórnDworz* C5v; *RejPos* 48; *PaprPan* Aa3v; IAK dobra czorá/ kiedy v oycu znáki Gniewu k fobie náyduie [...] *GrabowSet* Nv; *RybGęśli* A2v.

czyj (191): *MetrKor* 31/621, 622; Iezu kthorys naprzeciwo fobie radę zlofnikow dopuścił. *TarDuch* B6; *BielŻyw* 131; *LibLeg* 7/31v, 10/152, 11/49; nic mię nieruflý zádnny przeltrách fprzećiwniká mego gdym pewien nád fobą mocney ręki iego [*Boga*]. *RejPs* 173, 16, 86, 112, 117, 118 (16); *RejJóz* I6, O6; *RejKup* I7v; *MurzHist* H3, I2, P; *KromRozm II* k; Ten opátrzyć me široctwo raczy/ Gdy moię chuc k fobye wftytkę baczy *BielKom* D4v; *Diar* 89; *GliczKsiąż* Cv, Gv [2 r.]; poznawłzy frogość fładu frogyego Bożego nád fobá/ przypuffezá wftytko fpráwiedliwości Bozey *LubPs* bb2 marg, A3v, B4v, F4v marg, K3, K3v (17); *GroicPorz* B2, t, t3, t3v; *KrowObr* 53v; *Leop* 2.Par 20/17; *BibRadz* I 291a marg, Ps 116 arg; *OrzRozm* Iv; Krol [*węgierski*] Ládzifław [...] rozwiódzly im [*mieszczanom krakowskim*] powinowáctwo fwoie/ á ich téż k fobie/ do domu fie náwroćil. *BielKron* 301, 158, 171, 183, 244; Omnium expectationem vincam, Przefięgę włzech nádzieyę o fobie. *Mącz* [497]b, 42d, 138b, 148d, 310d, 494d, 506b; *OrzQuin* Ov; *RejAp* 47v; *GórnDworz* Z2, Cc; *HistRzym* 11; iákie tu ftyfzyfz fáfkwawe nád fobą miłofierdzye iego *RejPos* 240, 32, 86, 120, 125, 140 (24); *BialKat* 18v, 371; *BielSat* G4; *HistLan* B3; *KuczbKat* 5; *RejZwierc* 198, 206; *WujJudConf* 19v, 104v; *CzechRozm* 24v, 116v, 222, 237v; *KarnNap* A2; *PaprPan* L2; Tym fpofofobem [...] wiela ludzi przeciwko fobie chęć ziednałz [*multorum tibi studia conciliabis*]. *ModrzBaz* 127, 53, 58v, 109; To fą fłowá fześćifet trzydzieści Bifkupow/ ktoremi iáwnie zwierzchność Papielką nád fobą [...] wyznawaią. *SkarJedn* 117, A4, 193, 352, d7v, [d10] [2 r.]; *KochPs* 35, 46, 87, 122, 167, 187; wftytkich pokornie náwiedzál: przyczyn ich S. zá fobą profłzac. *SkarŻyw* 355, 62, 80, 82 [2 r.], 166, 167 (13); obádwa [*tj. Jezus Chrystus i Dawid*] dekret Boży o fobie przypominaią. *CzechEp* 287, 11, 161, 375; *CzechEpPorz* **v; *NiemObr* 27, 59, 62, 112, 170; *KochFr* 125; *ArtKanc* K2, N8, N14v, O; *PaprUp* Cv; *ActReg* 13, 77, 88, 117, 173; *Phil* H3; *KochCz* A3; *OrzJan* 14 [2 r.], 61, 126; *LatHar* 139, 429; *RybGęśli* D3; Iáko tu zeznawa Páweł ś. wyfławiaiąc wielkie miłofierdzie Bozkie przeciw fobie. *WujNT* 489, 27, 77; gdyż to mogá mieć pewny znák opátrznóści Páñfkiey nád fobą *WysKaz* 11, 14;

SiebRozmyśl A; *PowodPr* 41; Lecz wlyfzał głos Pánki do siebie *SkarKaz* 347a, 514a, 519b; *CiekPotr* 46; *CzahTr* Fv, G3v [2 r.]; *GoslCat* 8; *SkarKazSej* 678a. ~

W połączeniu z „sam” (1): Vežąc človieká ná fercu y funnieniu iego/ boiáźni/ fámego siebie/ miłości y služby oney duchowey *CzechRozm* 88.

6. *W rekci rzeczownika osobowego (54):* ifž bychmy cię zaftali nad sobą łaskawego a miłofciwego fędziego *RejPs* 76; *LubPs* L3; A gełtego fędziego káždy ma o fobie *RejWiz* 12; *Leop Eccli* 20/25, *Is* 49/5, *Ez* 33/2; *RejZwierz* 43; iedno gdy ie [pospólstwo] s flubow á z zakłádow wypuścimy/ vczynimy zářie z nich przyiaciele fobie. *BielKron* 107v; [cesarz do papieža:] yž trudno fie ftákim vğadzác/ ktory žadnego przymierza áni wiary chowa/ ktora rzecz ináčzey byc niemože lepiej poftánowioná/ áž go byc obiáwifž fobie/ y wfzytkiemu krześciánftwu nieprzyiacielem *BielKron* 220v; *Krol* [...] poftá žadnego do siebie nie miał *BielKron* 407, 85v, 223, 237v, 293v; *GrzegRóżn* M4; incomparabilis vir, Niepofpolity człowiek/ ktory fobie równia nie ma. *Mącz* 280b; *RejAp* 100v; muřiał byc miec/ y fzczeńcie/ y Bogá obrońcá siebie/ kthoryby mu przymařał wfzytkich fortun *GórnDworz* Hh6v, D6, Ff6v; co mu bylo po tym iż fie oto fpráwuie tym Licemiernikom á tym fzemrácžom przeciwo fobie *RejPos* 326v, 57, 78v, 79v, 133v, 165v (10); O trudno ty mnie mařž fobie miły Antipater vczynić y przyiacielá y pochlebce/ muřifž ná iednym przeftać. *RejZwierc* 43v, A2, 89v, 114v, 124, 153, 244v; *MycPrz* I A4; *WierKróc* B2; *CzechRozm* A3, 228v, 230; wzywa Bogá ná ťwiádecftwo/ ktorego teř/ iellí kláma/ mřćicielem ná fie przyzywa [vindicem sibi imprecatur]. *ModrzBaz* 86v; *KochPs* 126; *SkarŽyw* 557; Bo wřdy oni [Sabinowie, Samnici] czáftem á málo niewřzyfcy fub iugum miřli Rzymiány zwycięfće náđ sobą wyznawáli *StryjKron* 340; Azař teř y sam Pan Chriftus nie miał ná fie wiele [...] nieprzyaciól y przefłádownikow? *CzechEp* 17, 8, 368; *ArtKanc* S8; *ActReg* 116; *OrzJan* 76, 91; *VotSzl* C4.

7. *W rekci przymiotnika i przysłowka (454??):* Yakom ya nyenayachal Szamopyařh szobyce rovnemy nagymyeny nayege *ZapWar* 1502 nr 1906, 1502 nr 1906, 1503 nr 1943, nr 1951, 1505 nr 1994, nr 2008, nr 2050 (29); *BierEz* I, M2v, Nv, R4v, S4; *OpecŽyw* 2v, 54; *PatKaz* III 132v; *FalZiol* V 54; *BielŽyw* 7, 48, 67; *GlabGad* G3v, K8; *MiechGlab* 40; *BierRozm* 6; [Bóg] chćiał fie pod iednořciá iftnořci zamknáć/ á žadney rownej druřyny z sobą nie miec. *KlosAlg* Av; *March*³ V6v; *LibLeg* 6/115v, 10/151v, 11/158v; ále finadz y to niemniey błogofłáwiony ktory zná miłofiernego byc pána fwego náđ sobą. *RejPs* 213, 31, 42, 54v, 56 (18); *SeklWyzn* b3, b3v, b4v; *RejJóz* A2v, F2, H, K5, N4v, O3; *RejKup* p5, cc3v; thamze vkradla plázcž czarny fukyenny kthori przedala nyewyefczcie yedney fłoby nyeznyomey *LibMal* 1551/162, 1551/161, 1553/179; *MurzHist* H4, H4v, V; *MurzNT* 3v; *KromRozm* II b; aby się wřdy in contemptum et in discrimen nie przywiedli u řásedzkich ludzi sobie przyleglych. *Diar* 99, 106; *BielKom* D6v; ábyřny y pána Bogá dobrze ftáli/ onego łákkáwego fobyemy myeli *GliczKřiąž* G7v, D2v, Ev, I4, N7, P4v, P5, Q2 [3 r.]; *LubPs* B4v, D, E4, P3v, Qv (8); *GroicPorz* a2, cc; *KrowObr* 8, 9, 16, 55v, 176v, 217v, 218 [2 r.]; Pomni že cie ftworzył Pan podobnego k fobie *RejWiz* 51, 110v, 187v [2 r.], 192, Ddv; Bo Pan Bog kufił ie/ y nálařł ie byc godne siebie. *Leop Sap* 3/5, *Iob* 38 arg, *Cant* 1 arg, *Eccli* 13/19, 20 [2 r.] (9); *OrzList* f; RZekl tedy Pan do Noego/ wnidž thy y ze wfžitkim domem twym do Archy/ Abowiemem cię widział fpráwiedliwym przed sobą czáfu tego. *BibRadz* Gen 7/1, *Iob* 34/19, *Sap* 3/5; *OrzRozm* D4 [2 r.], G3v, G4v, Kv, P2 (10); *Krol* Fráncufki ktory rozumiał nářie byc Cefářá gniewliwego/ poftáł ná then Syem poftly ťwoie *BielKron* 222; *Krol* Zygmunt przyiecháwřzy do Lithwy/ obaczyl Mořkwę byc przeciwná fobie *BielKron* 410v, 1v, 8, 80v, 103, 122 (24); *GrzegRóżn* K3v, L; Adiungere sibi aliquem beneficio, Przes okazanie dobrodziefstwá powinnym fobie kogo vczynić *Mącz* 177d; Semper illum observantem mei cognovi, Záwřdym go k fobie wielmi chutliwego znał. *Mącz* 389c, 20c, 85b,

113d, 151b, [169]b (13); *OrzQuin* F2v, Gv, L2v, m3v, P2v, Q4, R4; *Prot* C4; *SarnUzn* H4; *SienLek* 41v; ktore [przekłęctwa] Pan dał był wywołác ná niewdzięczne á ná niepořłufzne fobie. *RejAp* 188v, 141, 192v; poczał wřywać [...] wfzytkich chytróři/ áby iá przeciwo fobie vczynił fklonná *GórnDworz* Bb2v, C6, H3, I8, Mv, M2v (10); *RejPos* 56v, 61v, 68v, 72, 74v (35); *BialKat* 218v; Poczeńiwy człowiek ma fie ftrzedz tego fprofnego grzechu iáko náiađowifžzego wrzodu á fzkodliwego fobie. *RejZwierc* 53v, 19, 28, 31v, 32, 92 (17); Darius gdy leżał [...] z wořtkiem przeciwo Scytom/ obaczyl wořtko nierowne przeciwo fobie wielkořciá *BielSpr* 45, 47; iednářž tylko iefł głowá iednego ciáłá/ máiać zlobá nierozdzielná fluzebnořć *WujJudConf* 121v, 44v; *RejPosRozpr* c4; *RejPosWřstaw* [41²]v; *BudBib* Sap 3/5; *MycPrz* I B2v; *Strum* A4v, R; *BialKaz* Fv [2 r.], K4, M4v; *CzechRozm* 27, 104v [2 r.], 121v, 174, 208 (9); *PapřPan* B2v, D2v, E, E4, 12v (12); Bo wřięli fobie ná tákich vcřtách w obyczáy pić zá zdrowie niektorych ná fie łákkáwych. *ModrzBaz* 54, 3, 4, 4v, 11, 23v (10); *Oczko* 7 [2 r.], 8; *KochPs* 71, 76, 204; wřiáwřzy zá žonę Nerę nieiáká w obyczáiach cnot Chřeřciáńskich fobie rowná/ vczeńiwy řywot wiodł. *SkarŽyw* 458, 162, 183, 202, 337, 352, 527; *StryjKron* 330 [2 r.], 482 [2 r.], 497; *CzechEp* 18, 100 [2 r.], 110, 143, 144 (12); iáko byř mieř W.M. przeciwo fobie/ tákim byc záwřždy nálařł/ iákoř fobie W.M. o mnie otuchę czynił. *CzechEpPorz* *2v; *KochJez* A4; *NiemObr* 130, 169; *ReszPrz* 76; iż ftáđ był wrořł obyczáy v onych narodow/ áby białe głowy dawály ná przywitaniu pocálowanie męřczyznom fobie krownym y powinowátym *WerGoře* 264, 238; *WisznTr* 4; *KochPieř* 51; *ArtKanc* B11, R18v; *GórnRozm* G4v, F3v, 14v; *PapřUp* A2, B2v, C3v, C4v, Fv [2 r.], F4v, Lv; *ActReg* 30; *Phil* F2, G4, M3, Q; *KochCz* A2v; *KochPij* C2v; day niech wřzyřcy znamy/ iáko/ ciebie mořnego/ fklonnym k fobie mamy *GrabowSet* Ev, Cv, Vv; *OrzJan* 10, 87, 128; *LatHar* 145, 231, 256, 495, 678; *KolakCath* A3v, A4v; *KolakSzczęřl* A3, A4; *WujNT* 324, 387, 540, 860; *SarnStat* 159, 189, 465, 524, 581 (20); *SiebRozmyřl* Hv; *GrabPospř* K3v, N2; *PowodPr* 38, 66; *SkarKaz* 44b, 81a, 209a, 243a, 316b (8); *CzahTr* B2v, Fv, I3; Zař baczyła wyřftępnym pána przeciwo fobie? *GoslCast* 30; *PaxLiz* B3v; *SkarKazSej* 684b; *KlonWor* 58; *PudlDydo* B4v.

comp [nad się (22), sobie (1)] (23): *MurzHist* H2v; *MurzNT* Luc 11/26; Nie miecy náđ fie męřnieyřlych řony áni flugi *BielKom* C5; A málo mnieyřlym w Bořtwy fobyęř go ták ftworzył *LubPs* C; A bogářřzem náđ fie [dittori te] nie bađž thowářřřzem. *Leop Eccli* 13/2, *Eccli* 13/2; *BielKron* 86, 93, 249; *OrzQuin* V2; *RejPosWřstaw* [21²]; *BudBib* 3.Reg 2/32; *ModrzBaz* 58; gđdzie y mrowká zdražnioná ná wřęřłępnym fie nie rowno náđ fie gniewa y fzcęypie go *CzechEp* 4, 212, 243, 359, 382; *ReszPrz* 93; *PudlFr* 41; *PapřUp* Bv; Tedy [szatan] idźie/ y bierze z sobą ťiedmi innych duchow gorřlych náđ fie [nequiores se] *WujNT* Luc 11/26, *Philipp* 2/3, s. 835.

Z przysłówkiem (3): Iáko chczefž kfobie fwe bliźnie miec, takim teř ku bliźnym bađž. *BielŽyw* 130; Bo nie wfzytkich iednako uznařł przeciwo fobie. *KochSat* C3; iż cie zowie [...] dzyedzicem rowno s sobá kroleřtwá ťwoiego *RejPos* 262.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (4):* f abo s fám/ fwiat/ s sobą/ pies *MurzOrt* B2v; Sibi dativus a sui pronomine, Sobie. *Mącz* 391a, 377d.

W połączeniu z „sam” (1): Secum – Sam zlobą. *Calep* 961a.

*** *Dubium (1):* Alec trudno belo tam natem feymie fthaka řmialořcia komu fie okazac przeciwo tįjm dwiema/ bo im wfřzycy gwoli fami nářie beli *PapřUp* H2v.

KW (LWil, AN, DK, PP)

SIĘDZIENIE (2) sb n

G sg siędzięniá (2).

řl stp, Cn, Linde brak.

Zajęcie miejsca siedzącego (2):

Wyrażenie: »siędzienie za stoł« [w tym: z kim (1)] [řzyk 1:1] (2): Ale iefczće to foremnicifza co *krol* ftári křiędzu Narapień-

fkiemu powiedział/ który gdy nigdy żadne⁸⁰ za stoł s Krolem siędzienia nie omiełzkał/ raz [...] rzekł krol I.M. kniemu [...] *Górn-Dworz* R7, S4v.

Cf 1. SIEŚĆ

LWil

SIĘGAĆ (71) vb impf

a jasne.

W praes sięg- (34), *siąg-* (2) *KmitaPsal*, *WitosLut*; w part *praes act sięg-*, [siąg-]; w pozostałych formach sięg-

inf sięgać (7). ◇ *praes 1 sg sięgam* (1). ◇ *2 sg sięgąsz* (1). ◇ *3 sg sięgą* (20). ◇ *1 pl sięgamy* (3). ◇ *3 pl sięgają* (11). ◇ *praet 3 sg m sięgął* (7). *f sięgała* (2). ◇ *3 pl subst sięgały* (3). ◇ *fut 3 pl subst będą sięgały* (1). ◇ *imp 2 sg sięgaj* (2). ◇ *3 sg niechaj sięgą* (1). ◇ *3 pl niechaj sięgają* (1). ◇ *con 2 sg m by sięgął* (2) *March*¹, *March*², *byś sięgął* (1) *HistAl*. ◇ *3 sg f by sięgała* (1). *n by sięgało* (1). ◇ *1 pl m pers byśmy sięgali* (1). ◇ [*impers praet sięg(a)no.*] ◇ *part praes act sięgając* (5).

Sl stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w. s.v. sięgnąć*.

1. Rozciągając się lub poruszając się w przestrzeni, dochodzić do granicy czegoś lub przekraczać ją, stykać się z czymś; *tangere HistAl*; *pervenire PolAnt*; *attingere Cn* (38):

sięgać czego (13): *KlonŻal* D2; lewé Andromedy ramię Pułnocny ryby sięga *KochPhaen* 10; Tóz koło/ wagi ciemny kilk gwiazd zamyka/ Y kolan Ophiuchá iálnego dotyka. Orłá iedno nie sięga *KochPhaen* 19, 16, 21. Cf *sięgać czego czym*; »sięgać obłokow«.

sięgać czego czym (8): *KochEpitCat* 111; Té kołá/ ós przenika/ prosto położoné: Czwarté wżytkich fye trzyma ná vkoś řádoné. Pobrżeżnych/ brzegiem sięga *KochPhaen* 19; *WitosLut* A3v. Cf *Zwroty*.

sięgać do czego (9): Zábulon ná brzegu morřkim miełzkać będzyle/ gdzie łodzi řtawáią/ řięgáiąc áz do Sydonu. *BielKron* 18v; *KochMuza* 27; ktore [řkały] vložone/ Iedná ná drugá/ do niebieřkich progow/ Sięgály bogow. *KlonFlis* G2v. Cf »do nieba sięgać«.

sięgać czym (11): Cf *sięgać czego czym*; *czym ku czemu*; *Zwroty*.

sięgać czym ku czemu (1): lecz [macica winna] różgámi wřzřąc ku dołowi/ Sięga wierzchołkiem ziemie/ áz ku korzeniowi. *Koch-EpitCat* 111.

Zwroty: »sięgać [czego] dłonią« (1): W Koło koniá/ dwie rybje przed řobą fye chronią: A temu grzywy sięga Wodnik prawá dłonią. *KochPhaen* 11.

»do nieba, nieba (a. niebiosow) sięgać« [w tym: czym (4)] = *pertingere ad caelum PolAnt* [szyk zmienny] (6:3): Ta iest drabina/ ktorą widziál/ ktore wirzch az do nieba řięgál. *OpecŻyw* 184v; *BielŻyw* 79; *LibMal* 1554/191; áno dwie oliwne drzewie wyrořły/ ták wyfokie áz niebá řięgály *BielKron* 319, 14v; *BudBib Dan* 4/11[8], 20[17]; *KochFr* 96; Trąby fye ozwály/ Które řwym głośnym dźwřkiem niebiořów řięgály. *ZawJeřt* 13.

»sięgać obłokow, pod obłoki, przez obłoki« [w tym: czym (2)] [szyk zmienny] (1:1): Niechay wierzchámi sięga łás wyfoki Až pod obłoki. *KlonŻal* D2v; á ogrómné wály Wyřokich będą obłoków řięgály. *KochPieř* 49; *KołakSzczęřl* Av.

»ręka [czego] sięgać« (1): bo by ty iedną ręką wřchodu á drugá zachodu řloncza řięgać chciał, á za niewieřz iže [...] *BielŻyw* 105.

Przen (13):

Zwroty: »nabliżej [czym] sięgać« = *być podobnym, mieć podobne wřsćwiwořci* (1): czego niemáłř/ tego niechác: á lékárřtwo kthóreby nabliżey wřłnořciá řięgáło/ ná mieřfce tám tego dáć. *Oczko* 38.

»pod niebo [czym] sięgać« (1): My co pod niebo řwoim rozumem řięgamy/ Ták muř Bog wćzynić/ iáko powiádamy. *Kmita-Psal* Av.

a) O nasileniu, wielkořci zjawisk i uczuć [w tym: kogo, czego (8)] (9): Ratuy mię pánie: bo złych przygód nawáłnořci Sięgáią w

mnie ořtátnich kořci. *KochPs* 99; á me niepráwořci/ W niebie cię řięgáią/ Pánie wřzech wiecznořci. *GrabowSet* V2.

Zwroty: »nieba (a. wierzchu nieba), do niebios sięgać« [w tym: czym (3)] = *caelum tangere HistAl*; *pervenire ad caelum PolAnt* [szyk zmienny] (5:1): *HistAl* G2; á wielmořnoř twoiá [króřu] rozmnořzyłá řię y řięga do niebios *BudBib Dan* 4/22[19]; Twéy dobrořci/ řpraw twoich řlawá/ mocny boże/ Niebá řięga *KochPs* 104, 108; *KochFr* 121; Ale ono nędznicá źalem zámfucona. Wepřół z cóřą/ řpótecznym řráfunkiem zwałřona. Nieřtętyřz/ iák niedawno bårzo różné byřy/ Kiedy przedewřzřykami wewořé chodźřly [...] Wierzchu niebá řięgáiąc głowámi řwoiřmi. *ZawJeřt* 38.

»obłokow sięgać« (1): O pánie/ dobroř twoiá do niebá przeřtářá/ Prawdá obłoków řięga *KochPs* 51.

b) Dořwiadczać kogoř (2): Ze wřząd cięřzkořci duřze dolegáią/ A woleř/ że nie twe gniewy řięgáią/ Boř miłošierny. *GrabowSet* 14v.

sięgać kogo (1): Tákci fortuná zártkim kořem biega, Kochánnych mija, zániedbánych řięga. *KlonKr* Ev.

2. Wyciągać rękę (teź głowę itp.) lub coř trzymanego w ręku, aby wćzić coř, dotknąć czegoř; brać do ręki; *palpare HistAl* (21): *sięgać kogo, czego* (3): Cf *sięgać kogo czym*, *sięgać czego w czym*; *Zwrot*.

sięgać kogo czym (1): *CzahTr* C4v cf *Przysłowia*.

sięgać do czego (3): *March*¹ A4v; *March*³ V4v; [*Wokabul* 1539 V4v] cf *Przysłowia*.

[*sięgać w co*: Pátrzay iáko Iáłmuźná kroleřtwo pořięga/ Cze-muź řkapy po onę w worek nie rad řięga? *ProtJalm* 6 (*Linde*).]

sięgać czym (4): On cźterzy káty rozmierzyř/ A ná nich orły pořádzit: W miechoch k nim dzieci przywřiazal/ Po mulářkřey im kielni dał: [...] Potym wřzřtki [orły] wzgorę puřcił [...]. A gdy ná gorę wlećieli/ Sięgáiąc kielniá wolařli: Cżemu nam nie podawáćie/ Cegły z wapnem ieffi macie. *BierEz* G2. Cf *sięgać kogo czym*; *Zwrot*.

sięgać gdzie (1): [*uwodziciel*] Mniema by wřzřfcy řlepi iedno on řam widzi [...]. Sięga gdzie nie przyřtoi/ mowi co nie řłuszá *KlonWor* 58.

sięgać czego w czym (1): *KochFr* 103 cf *Przysłowia*.

Przysłowia: Do czego řię ręce zwyczáią/ do tego rády zawřřle řięgáią. *March*¹ A4v [*idem*] *March*³ V4v; [*Wokabul* 1539 V4v].

Wyymi/ nieboże/ bięřzmo pięřwéy z oká řwęgo/ A potym źdźbiełká řięgay w oczách v drugięgo. *KochFr* 103.

Acźci ták powieđiąř kto řam w piecu řlega/ Tedy támże ożegiem y drugiego řięga. *CzahTr* C4v.

Zwrot: »rękomá sięgać« [w tym: czego (1)] = *manibus palpare HistAl* (2): w tym teź padole był ták zniřony obłok iže go rękámi řięgáli *HistAl* K7v; *BielKron* 72v.

Przen (6): [Ná tym przeřtaway czoř Bog piřmem obyáwiř/ bo wyřoko nie dořiężeřz/ á głęboķo řięgáiąc ićcie wřonieřz. *GilPos* 113.]

sięgać kogo, czego czym (3): Coř nam w tych cźářiech nieraz dořć iálnie pokazař/ [...] žeby řzařał Znas kaźdy řlepą zazdrořci/ gdyby inák řmiářá Mowić/ á ciebie cźarnym řwym iádem řięgářá. *BielSen* 3; *KarnNap* B; Iuź będą dobrá Páńłkie/ iáko ná wyřokiey Skále řliczne iágođy/ rořtą pod obłoki: Ktorych dořięc nie mogą łudźie řadną miářą/ Tylko že ich řięgáią oczymá y wiářą. *KlonWor* 57.

[*Zwrot*: »[do czego] sięgać sercem«: iže [*Chryřtus*] oną ořiářą iedną raz wćzynioną/ wiecznie nam vřłuzżyř/ y pokarm dořtáteczny řpáwiř ku řywotowi wiecznemu/ tylko go wřzywaymy/ [...] do nicżego inřzeķo nie řięgáiąc ku tákowey potrzebie řercem řwoim *GilPos* 76.

a) *Atakowác, napadać zbrojnje [kogo]* (2): Szwedowie was przez morze řięgáią/ A řřlanti wam prawie z garřci wyđzieráią. *KochSat* A3v, Cv.

b) *Chcieć ugryźć [czego czym]* (1): Anyoř tám piekielny řřáđzi/ ktory tey niewieřcie y nářieniu iey przeciřwny iest. ktory řáđłem y iádem řwoim nogi iey řięga *řkarKaz* 578b.

a. *Brać jedzenie z naczynia* (4): A on [*Jezus*] odpowięđiąř rzekł: Kthory řięga á rozmacźa řemną rękę w miřie/ ten mie wyđa. *Leop Matth* 26/23.

sięgać czego czym (I): [żuraw] Słowy ią [lisicę] ku iadhu pobudzał/ A łam karmiey nofem [= dziobem] sięgał. *BierEz* N3.

[*sięgać przed kogo:* Przed inflęgo niefięgay. Vor den andern nicht greyff. *Wokabul* 1539 Z7v.]

sięgać w co (2): Gdy fiędziell vftołu patrzay by ty pirwey wmiłłę niefięgał. *March*¹ A4 [idem] *March*³ V4.

b. Aby ukraść (2):

sięgać czego (I): Manticulor, Est [...] furandi gratia manticulos attractare – Mie, szka [!] do vkradnienia fięgam. *Calep* 637b.

sięgać po co (I): a przinym [służebniku] dwey gromadzie pyenyedzi, a on ponye lzyagall, y fthadze [jego pani] baczila ze dwarzai the tho pyenyadze brall. *LibMal* 1544/84.

c. Dłubać [czym w czym] (I): námáz lepem drewienko cienkie/ á tym w vchu sięgay *SienLek* 72.

3. Czerpać, wyciągać (wodę ze studni) (I):

Zwrot: »[czym] sięgać wody« (I): Antlia, Zoraw/ którym fięgąy wody w ftudni/ álbo wiadro. *Mącz* 11d.

4. Przywłaszczając sobie (3):

sięgać czego (I): [oszuści] Sztucznie fznurem y prętem morgi pomierząy: Swoie rozprzeftreniayıac obcego sięgąy *KlonWor* 4.

sięgać czego [= czyją własność] (I): Nie Kościołow tedy sięgac/ którym Dawid iáko Domom Bożym doftátek y ochędożeńftwo przywłazcza: ále iáko on łam zowie *similitudines templi*. *PowodPr* 83.

Przen: Zdobywać, osiągać (I):

Zwrot: »do nieba sięgać« (I): [św. Augustyn rzekł:] powftáią prości á nieuczni do niebá fięgąy/ á my z nálfzymi náukámi lećimy w przepáści. *BielKron* 160v.

5. Przypominać coś, powoływać się na coś, odwoływać się do czegoś [w tym: czego (3)] (4): O czym nye potrzebá dawnych przykłádów fięgac/ gdy teráznyeylfych bárzo wyle ná oczy mi przychodzi *GliczKsiąż* B7, C3v; ále też y oney z niebá mądrości sięgac wam potrzebá/ którą miał Iozeph ná fprawowaniękroleftwá [!] *Egiptfkiego*. *SkarKazSej* 660a.

Fraza: »daleko nie sięgajac« (I): A dáleko/ iáko ono mowiá/ nie chodząc álbo nie fięgąy/ może być káždemu po częftci dokumentem tá wrzawá/ która niedawnego czáfu w miłey Oyczyźnie nálfzey wznieciłá fie *Phil* O2.

6. Starac się coś zrozumieć [w tym: czego (3)] (4): A ktorzyby głęmyby nyebyelkich rzeczy fięgac chćyeli/ áby táz to fummá/ yáko złotnicy weinfteyem złoto/ probowáli/ á co podroźnego/ co zdroźnego/ dofwyadlfáli. *KromRozm* III C3v; Ale mnie fię nie godzi fięgac ták głęboko/ Głowá w mnie ielt wátła y zaćmione oko. Przeto mowić nie vmiem o Bofkiew Iftności *Prot* B3; *Oczko* 4v.

Zwrot: »[czego] rozumem sięgać« (I): bowiém onych trudnych á fkrytych rzeczy/ ktorých rozumem sięgamy/ nie może profty á niećwiczyony náukámi człowiek łatwie poiác. *OrzQuin* Aa2.

7. [Potrzebować, wymagać obecności [kogo]: I cokolwiek było, w czym króla Jego Mci sięgano, gdzieby był odjachał z Korony, tedy miał siostrę swoje królewne szwedzká jej Mci postanowić *KronMieszcz* 130.]

Formacje współrdzenne: sięgać się, dosięgać, obsięgać, osiągać, posięgać, przesięgać, przysięgać, wysięgać, zasięgać; sięgnąć, sięgnąć się, dosięgnąć, osiągnąć, posięgnąć, przysięgnąć, zasięgnąć; dosiác, osiác, posiác, przesiác, zasiác; dosięgować; osięgować; osięgiwać.

Cf SIĘGAJĄCY

LWil

[SIĘGAĆ SIĘ vb impf]

inf sięgać się. \diamond *praes* 3 *pl* sięgają się. \diamond *praet* 3 *sg* *m* sięgął się.

Sl stp notuje, *Cn* brak, *Linde* XVI w. s.v. *sięgnąć*.

1. Słykać się, przylegać do siebie [czym]: ty [sięci] bywáiy rozbiány/ ná polach ná łákach/ przy drogach/ y przy wodzie/ iedná od drugiey ták dáleko coby się fwá fzerokościá mogły sięgac *Cresc* 1571 628.

2. Atakować [na kogo]: á cofz by o tákich rzekł/ ktorzy/ láia-nim/ mowienim fięgąy fie/ ná flany przelożonych pánow *ErazmJęzyk* S3 (*Linde*).

3. Uciekać się do czegoś [do czego]: Y ták Krol Zygmunt [...] z tym Pogánftwem rządny pokoy miał od nich/ y nieták częfto mu znim do woyny przychodziło/ do ktorey fie on/ iáko Pan bączny y mądry/ nigdy nie sięgał *BielKron* 1597 569 (*Linde*).

Formacje współrdzenne cf SIĘGAĆ.

LWil

SIĘGAJĄCY (I) part praes act

N pl m pers sięgający.

Sl stp, *Cn*, *Linde* brak.

Obejmujący swoim działaniem [czego]: iáko kupcy zwłazczá dálfzych hándlow sięgąy/ niechby według fprawiedliwego á znoźnego fzácunku kupi fwoich/ pomoc dawáli *PowodPr* 82.

Cf SIĘGAĆ

LWil

SIĘGNAĆ (6) vb pf

inf sięgnąć (I). \diamond *fut* 2 *sg* sięgniesz (I). \diamond *praet* 3 *sg* *m* sięgnął (2). \diamond *imp* 2 *sg* sięgnij (2), [sięgni(e)]j.

Sl stp notuje, *Cn* brak, *Linde* XVI i XVIII w.

1. Wyciągnąć rękę, aby coś chwycić (4):

sięgnąć po co (2): *Cf* *sięgnąć po co w co*; *Zwrot*.

sięgnąć po co w co (I): Oracž po fer sięgnął w leśicę/ Y vchwycił ták łáśicę *BierEz* N4.

Zwrot: »ręká sięgnąć« [w tym: do czego (I), po co (I)] = *extendere a. mittere manum* *Vulg* [szyk zmienny] (3); *BierEz* Kv; Ręká fwoiá fięgnął nieprzyaciel do wfzech požádliwych rzeczy iego *Leop Thren* 1/10; tego žiółká mieylki lud/ iáko rzeczy święconey fzánuie: iz ręká gołá/ po nie sięgnąć nie śmie *SienLek* 197; [*Leop Ex* 4/4 (*Linde*)].

2. Umieścić coś gdzieś [czym w co] (I): gębę mu roždźiw/ á sięgni mu oná łalká spáczęfiámi w gárdło *SienLek* 169v.

3. Zamachnąć się, aby uderzyć [do czego] (I):

Przysłowie: Pokus fłowy/ niź sięgniesz do głowy. *BierEz* S.

Formacje współrdzenne cf SIĘGAĆ.

LWil

SIĘGNAĆ SIĘ (3) vb pf

inf sięgnąć się (3), [się].

inf sięgnąć się (I). \diamond *fut* [2 *sg* sięgniesz się.] \diamond 3 *sg* sięgnie się (I). \diamond *praet* 3 *sg* *m* sięgnął się (I). \diamond [con 3 *sg* *m* by się sięgnął.]

Sl stp notuje, *Cn* brak, *Linde* XVI w. s.v. *sięgnąć*.

1. Wyciągnąć rękę, żeby coś wziąć (tu: pieniądze i inne wartości materialne) (3):

sięgnąć się do czego (2): Musić kost wielki uczynić, Kto chce kogo przewyciężyć, Aby wojsko silne sebrał [...]. A nie mając skarbu swego, Wnet się sięgnie do cudzego. *BierRozm* 11; *GórnDworz* P3v; [*GrzegŻarnPos* 1582 547b; Látá 1478. fłožył Krol Káźimirz Seym w Piotrkowie: gdzie między innemi rzeczám naprzod rádá byłá/ áby fie fkarb poftolity záložył/ żeby czáfu pilney potrzeby było fie sięgnąć do czego. *BielKron* 1597 470 (*Linde*)].

sięgnąć się po co (I): Wrok potym [król Zygmunt] zdéymuiąc tákże pierścienię z palców przed wodá/ sięgnął fie tenże po nie/ ktorému ie też był przed tym dáł *KochAp* 10.

2. [Zamachnąć się, aby uderzyć [do czego]:

Przysłowie: Omnia prius experiri quam armis sapientem decet. Pokufi fie pierwey fłowy/ Niźli fie fięgniesz do głowy. *TerentMatKę* R3.]

3. [Zaatakować [na kogo]: kto by zgwałcił/ álbo fięgnął się ná tego ktorzyby dźierzał miełce Celárskie/ iákoby fie ná Celárzá fięgnął *ErazmJęzyk* S5 (*Linde*).

Formacje współrdzenne cf SIĘGAĆ.

LWil

SIEKNAĆ cf SIAKNAĆ (Errata)

SIGILLUM (1) sb n

sigillum, [sigilium].

sg [N sigillum.] ◇ A sigillum. ◇ [I sigilium].

Sł stp, Cn, Linde brak.

Pieczczęć [sigillum – sygnet Murm 193; *pieczęć Mącz* 392a; – *pieczęć, poznaczenie Calep*; *pieczęć, pieczętka, naczynie, sygnet*; *pieczęć wyrażona sygnetem – sigillum Cn*]: [sigillum kościane ze srebrem, nożyczki i szlajca. *InwMieszcz* 1583 nr 246; Radziwił mu marszałek miecz oddawał potym I władzą przywilejów z sygilium [rkps: sigilium] złotym. *StryjPoczął* 322.]

Szereg: »sigillum albo pieczęć«: Gdy lifty pyeczētuyą ná myękkim wołku/ iż rychley wytłoczy figillum álbo pyeczęc/ álbo też herb. *GliczKsiąż* K2.

LWil

SIGMA (2) sb f

N sg sigma (2).

Sł stp, Cn, Linde brak.

Osiemnasta litera alfabetu greckiego „σ”, oznaczająca też liczbę 200: *BielKron* 48v; Bo v Grekow iáko y v Ebreyczykow ináčzey licžby nie znáčź/ iedno przez litery/ [...] naprzod Lamwda znáčzy 30. [...] Sigma dwie ście. *BudNT* Kk8.

LWil

SIGNIFIKACYJA (1) sb f

Pierwsze a jasne.

sg [G sygnifikacyj(e)]. ◇ A sygnifikacyją. ◇ I sygnifikacyją.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Nadanie tytułu, mianowanie [significatio – oznajmienie, danie znać Mącz 392b; – *znaczenie Calep*; *obwieszczenie, opowiadanie; znać danie abo dawanie – significatio Cn*]: *Carolus ie [Tęczyńskich]* Grabiami poczynił niebarzo dobrą significatią. checi swey przeciwno nim dawał. *ActReg* 73.

a. [Zastąpienie wyrazu nazwą desygnatu, który go symbolizuje: Tuć muśi przyznać signifikacyą / że drzwi/ drogá/ známionuía Chriřtułá: ále ná tym mieyřcu/ nie máłz signifikacyey/ gdzie ieřt rzeczono/ *Hoc est corpus meum.* (–) [...] bo tákich mow/ w piśmie páńřkim ieřt wiele: iż *řigna significantia*, bywáiá tym názwáne/ co znáčź. *NiemOpis* 18; *řmigłŁup* C2v.]

LWil

SIK (1) sb m

N sg sik.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Prawdopodobnie przyrząd do lewatywy: Srebro Comorne [...] Sik albo koczielek febrni biali *WyprKr* 52v.

LWil

SIKAĆ (1) vb impf

2 sg imp sikáj.

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII w s.v. *siknąć*.*Wypuszczać plyn pod duzym ciřnieniem, pryskać; immittere Cn*:

Zwrot: »sikać [czemu (żywotne) co] z sikawką [w co]«: řikay mu [koniowi] on řok z řikawką mořiędzową w oczy s kilká raz przez dzień po kropce *SienLek* 165.

Formacje wspólrzdenne: *posikać, usikać się; siknąć*.

LWil

[SIKAWECZKA sb f

G pl sikáweczek.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Dem. od „sikawka”: 10 małych misek blachowych, 1 cenowa; 7 sikaweczek barwierskich mořiężnych *InwMieszcz* 1568, 1569 nr 143.]

KW

SIKADŁO Sł stp; Cn, Linde brak.

[SIKAWICA sb f

N pl sikáwice.

Sł stp, Cn, Linde brak.

zool. Jakiř gatunek małża: řpal w řilnym ogniu czařzuył małżowe/ ktore zowá řikawice/ okřobawłzy z wierchnią y řpodnią řkorę *SprLek* A3.]

KW

SIKAWIEC Sł stp; Cn, Linde brak.

SIKAWKA (11) sb f

Pierwsze a pochylone, końcowe jasne.

sg N sikáwka (4). ◇ A sikáwkę (2). ◇ I sikáwką (4). ◇ pl [N sikáwki. ◇ G sikáwek.] ◇ I sikáwkami (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVIII w.

Przyrząd różnej wielkości do wyrzucania wody pod duzym ciřnieniem, używany do różnych celów, np. leczniczych lub do gaszenia pożarów; *sipho Mącz, Cn*; *siphonculus Mymer¹*; *siphon Mącz*; *fistula, salientes Calep* (11); *Mymer¹* 36v; á potym nabrawłzy oney wody ciepłó w řikawkę w pułżczaiże tham w korzeń męłżczyznie/ znamienicie kamieñ wypáđza *FalZioł* I 29c; *Kozie mleko ciepłó řikawką nabieraiacz*: wřtrzikać ciepłó w macięż *FalZioł* V [2]v, I 68a, V 87v, 91v; *Mącz* 395d; *Calep* 421b, 940a; *Do gářzenia máiá byđż náznáčzeni w káždym domu/ częgo kto przy ogniu ma pilnować. [...] Iedni áby bieżeli z řiekierámi/ drudzy z hakámi/ trzeći z drábinámi/ drudzy z řikawkámi/ z wiádry/ z cebry. Gost-Gosp* 144; [*CracArtific* 1513 nr 267; *InwMieszcz* 1558 nr 83, 1559 nr 90, 1571 nr 166; *RachBonera* 1558 65; *Sipho Wafferřprútze* *Sikawká. ArtNom* B4v].

Zwrot: »sikać z sikawką« (1): řikay mu [koniowi] on řok z řikawką mořiędzową w oczy *SienLek* 165v.

LWil

[SIKNAĆ vb pf

I sg fut siknę.

Sł stp, Cn brak, Linde XVIII w.

Trysnąć: *Siknę/ Exilio, pulluo, scaturio. Volck* Zzz.]

KW

SIKORA (7) sb f

f (6), m (1) [w funkcji n-pers].

o oraz a jasne.

sg N sikora (5). ◇ pl A sikory (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *zool. Parus sp.; rodzaj ptaków z rodziny sikorowatych (Paridae), obejmuje grupę drobnych gatunków prowadzących nadrzewny tryb życia; parix Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz; par(r)us Cn* (6); *Parix. eyn meifz Sykorá Murm* 88; *Mymer¹* 25v; *BartBydg* 108; *Mącz* 279c.

W porównaniach (2): *KrowObr* 75; *Swiat nam ieřt práwie iáko ptářza řiatká/ A iáko Sowá ná řikory klatká. RejZwierc* 230.

2. *n-pers* (1): *Item powyedział yřch konya przy kthorem w woycziechowye yeřth pogiman Schikora chloph sthegořz woycziechowa yemv przedawał. LibMal* 1548/138.

LWil

[SIKORCZANY ai

A sg f sikorczańą.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Przymiotnik od nienotowanego u nas „sikorka” ‘dem. od sikora’: przeznaczony do wabienia sikorek: odżywayże řie w kuwiek tákim głóřem iáko Sowa: á gdy przybieży/ tedy odżyway řie w máłucz-ką piřczáleczkę řikorczańą/ álbo też gębą iáko myřz *CygMyřł* F2.]

KW

SIKORZY *Sl stp; Cn, Linde brak.*

SILAĆ SIĘ *Cn s.v. silę się, Linde brak.*

SILEN *cf SILNY*

SILENIE (2) *sb n*

Pierwsze e jasne; teksty nie oznaczają -é lub oznaczają niekonsekwentnie.

sg N sileni(e) (2). ◇ [L sileniu.]

Sl stp, Cn, Linde brak.

Rzeczownik od „silić się” (2):

1. *Pobudzenie, wzmocnienie się (1): Impetus animi, Porufzenie á pobudzenie vmysłu/ filność álbo šilenie. Mącz 295d.*

2. *Nasilanie się, wzmacnianie się (1): ábowiem każda niemoc cztery części ma/ początek/ šilenie/ štánienie/ á schodzenie. Sien-Lek 33.*

3. *[Wysilek militarny [czyje]: iż by było nie przeciw woley Bożey/ wżyftko špiknienie Pogánfkie mušiałoby było štamtąd występić. W tym šileniu Krolow y Kšiążat Krzešćijańfkich/ všilniey tám żaden bączyć fie niedať iáko Krolowie Fráncufcy. HistOtton 33v.]*

Cf SILIĆ SIĘ

LWil

SILENIE SIĘ *Cn; Linde XVII w. (z Cn).*

Cf SILIĆ SIĘ

SILIĆ (1) *vb impf*

praes 3 sg sili. ◇ [3 pl silą.]

Sl stp notuje, Cn brak, Linde bez cytatu.

1. *Działać wzmacniajaco [co]: Wątrobę bárzo šili/ zdrowi/ y od zgniłości záchowywa/ gdy kto proch z iemioly dębowey/ álbo z lišćia/ wczymkolwiek ije álbo pije. SienLek 88v; [gdyż dym iego [drzewa orlego álbo rajskiego]/ fwą wdzięczną wonia nie tylo nozdrze łakomi. Ale ferce y wżytki wnątrznosci [...] vwefela ferce šili pámięć przywráca SienHerb 192a, A#3b].*

2. *[Narzucac swojå wladzë:*

Zwrot: »pod nogi swe silić«: Lecz jacyš pasierzbowie teraz sie zjawili, Ktorzy z matki [z Rzeczypospolitej] macochę chcą, by uczynili, Co jej obywatela barzo jakoš kwilå, Sumnieniu ich panujåc, pod nogi swe silå Apolog 10.]

3. *[Fraza: »diabeł cię sili« [przekleństwo lub wyraz najwyższej dezaprobaty]: iefzcze nie lepfzego wzywamy te⁸⁰ czártå Diabłå mowiac: á diablíč potym/ á diabeł cię šili/ á diabeł cię o to prošil/ á diablíč kazåli PoštepekPrCzart 67v.]*

Formacje współdrzenne: silić się, nasilić się, posilić, posilić się, przesilić się, rozsilić się, wsilić się, wysilić, wysilić się; posilać, posilać się, przesilać się, usilać; siłować, siłować się, nasilać, posilać, usilać, usilać się, wsilać się; posilkować.

LWil

SILIĆ SIĘ (30) *vb impf*

sie (22), się (8).

inf silić się (3). ◇ praes 3 sg silić się (15). ◇ 3 pl silå się (1). ◇ praet 3 pl m pers siliłi się (2). subst siliły się (1). ◇ fut 3 sg m będzie się silił (1). ◇ [3 pl subst będą się silić.] ◇ imp 2 sg sil się (2). ◇ [3 pl niech się silå.] ◇ con 3 sg m by się silił (1). f by się siliłå (1). ◇ 3 pl subst by się siliły (1). ◇ part praes act silåc się (2).

Sl stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Wysilać się, wytężac siły, natężac się; starać się ze wszystkich sił; cupere HistAl; contendere se, exsudare, nixari Cn (13): HistAl C3v; Gdy klełcze ofšåbyeia muš kowal zmylić/ By fie teŹ fwym miferftwem chciał nabårzyey šilić. RejWiz 119v; Mącz 136v; KlonŹal B; KochEpitCat 110; V Bogå kåždy błažen/ Choć tu przy-mówki prazen: A im fye bårzięy šili/ Tym iefcze więcyey myli.*

KochPieš 27; Niech ma moc ktemu rozum/ á zwłåczå dla tego/ By dårmo niepråcował/ á miåłto pomocy Onęgo ná fzytch nie zdał: w fwyé pracy y mocy/ By fie dårmo niešilił GostCast 71; [Nie šil się iedno bárzo Miniftrze iefzczeć dåleko do końcå/ fzanuy fię. Laszcz-Wiecz 87 (Linde)].

silić się przeciw komu (2): Powiådaiåc to štåremu/ Nie šil fie przeciw młodemu: Nie trzebåc tobie pracować BierEz Rv; Grabow-Set I2v.

cum inf (1): to taką zazdrošciå niezgrzełzyfz/ silåc fie nádażyć pilnemu. GostGosp 102.

[Zwrot: »[z kim] silić się w cielesnošci« = intensywnie uprawiac seks: Nyechay naslyadvyå malzonkowye malzenstwa Iozephowego i Mariey [...], abowyem ony ktorzy zonamy sylyå syę wcziielyenosczy [...], czy tacz i anycz måszewye sså, any zon mayå za zoni. ModlKobiet 23v.]

Przen (2): Ach nieštetys toć czas przyšedł [...]. Czyålo leŹy duch fię fyly Ze wład fię nadzieiå myly. RejKup h2v, p3; [niech fie/ iáko chcą/ silå wżytki iådy. Cnotå (tåk ieft bogåta) niemoŹe wziåć fzkodj KochPiešniTrzy A3v.]

a. *[O wysilku militarnym: W Tåmtym wieku wielkie walki Krzešćiańscy Pånowie przeciw Pogånóm czynili/ o ziemię šwiętå Zydowfkå [...]: åczkolwiek tám wielkie fzkody podięli/ wżåkŹe fie tåk šilili/ iż by było nie przeciw woley BoŹey/ wżyftko špiknienie Pogánfkie mušiałoby było štamtąd występić HistOtton 33v.]*

b. *O rošlinach: wysilać się na wzrost [w co] (1): Tego [Syriusza]/ gdy z fłõncem wznidzie fczępy nie omylå/ Co fłåbå żywnošć máiåc/ w lift fye tylko silå: Bo kåždy do korzenia promieniemy przeråzi KochPhaen 13.*

2. *Występowac przeciw komuš, walczyć z kimš, uŹywać siły (5): Obsiedli mię/ by plczoly: zgåšli/ by furowy Zåpalony krzak czérniowy. Nie šil fye zły człowiecze: bo ieflim fzwånkował/ Wnet mię møy pan poråtował. KochPs 178.*

silić się przeciw komu (2): Bowiemy miedzy takimi [rozpustnikami] brat przeciw bratu fili fie oyczowie przeciw lynom takieŹ finowie przetiw rodziczom walkę wiodå BielŹywGlab n1b 12; SeklPieš 31v.

silić się nad czym (Źywotne) (1): Obeyrzy fię/ åno Cis nád ptaki się šili. KmitaŠpit B4v.

Zwrot: »z pošilkiem [o kogo] się silić« (1): StrzeŹ/ profŹe/ Rycerzu nieprzewyćieŹony [tj. Jezu]/ Aby/ nieprzyiåciel z wŹgårdå wyruczonu/ Gdy/ fię z fwym pošilkiem o mię będzie šilił/ Zå twoiå pomocå/ ná włzem fię omylił. GrabowSet P2v.

3. *Nabierać sił (2): SienLek Vuu3v; Iáko bowiemy Źródlo fkoroz brzegów wyleie, dzieli fie ná wiele części, á każda część náyduie fobie włåfnę drõgi, któremi bieŹy, y iuŹ fie odradza od onęgo Źródłå fwego, y lámå fie iuŹ fwą mocå šili, trzymåiåc fie przedšię Źródłå fwego: [...] JanNkar C3v.*

4. *Bujnie, wysoko wyrastać (o rošlinach); luxuriari Mącz (1): Cacumina virgarum ne luxurientur demutilato, Wierzchołki róŹdzek åby fie nie siliły przirzinay. Mącz 201d; [PrzetoŹ gdy tåk płodna ziemiå bywa/ iż się ná niey mnoftwo chwaftu šili gdy prozno leŹy/ potrzebå iå kåždy rok ošiewåć Cresc 1571 91].*

5. *Nasilać się, wzmagać się, stawać się intensywniejszym; invalescere PolAnt; crescere, crudescere, gliscere, increscere, ingravescere, intendi Cn (7): Gdy tedy ony lekarftwa mało mu pomågaiå/ a tzo daley niemotz fie šili/ rzeče mu lekarz Nędza: [...] ForCnR D2v; Pewna rzecz ieft iż ciepło w cieley więcyey fie fili gdy pokarmu przyloŹå. GlabGad F6v; Czemu mięlo miałŹe á kruchkie lepicy fie trawi, y więtfłå moc dawa niŹ subtilne. (–) Bowiemy cieplo przyrodzone ieft rzecz barzo fiłna, á tak ná materiå kthora fie iemu przeciwi barziej fie fili, przeto iå trawi GlabGad H3v, P4v; MurzNT Luc 23/23; SienLek 33; [MusProgn C].*

a. *Wzmacniać swoje działanie (1): Iefli ná czås niemałz wŹyftkich [ziól] Warz co małz choć iedno stych/ Bo choć ie Źwierzchu przykåda iådowi fye šilić nieda SienLek 154v.*

6. *Nalegać, wywierać presję; invalescere Vulg* (2): Rzekł Piłat do książąt kápłáńskich [...] y do tłumcz: Ia żadney przyczyny nyenáyduię w tym człowiecze. A oni thym fie więcej filili/ mówiąc: Zruflýł lud/ náuczając po wflýftkim Zydowftwie *Leop Luc* 23/5; *WujNT Luc* 23/5.

Formacje współrdzenne cf SILIĆ.

Cf SILENIE, SILENIE SIĘ

LWil

SILNIĆ SIĘ *Sł stp; Cn, Linde brak.*

SILNIE cf SILNO

[SILNIK *sb m*

N sg silnik.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Niesprawiedliwy poborca podatków, czynszów, danin i wszelkich opłat na rzecz państwa lub władcy, zdzierca: poborca, nasylonyk, dręczny sylnyk exactor i(d est) iniustus peritor {debitorum} ReuchlinBartBydż 16.]

LWil

SILNO (58) *av*

silno (28), **silnie** (15), *silno a. silnie* (15); *silno OpecŻyw* (8), *PatKaz II, FalZiol* (11), *KlerWes, LibLeg, HistRzym, KlonŻal*; *silnie BielKron* (5), *Mącz* (2), *SienLek* (3), *KochPs, KochPhaen, GrabowSet*; *silno: silnie BierEz* (3:1), *RejKup* (1:1).

silno (17), **silno** (7); *silno OpecŻyw* (8), *PatKaz II, LibLeg, HistRzym, KlonŻal*; *silno KlerWes*; *silno: silno FalZiol* (5:6).

comp i sup (4+11) -silniej (14), násilnie (1) *LubPs*; -ěj (4), -ej (1) *OpecŻyw* (4:1), -(e)j (5); *sup ná-* (11); *ná-* (8), *n(a)-* (3).

Sł stp notuje, Cn: silnie, Linde XVIII w.

1. *Bardzo, intensywnie, znacznie, z dużym nasileniem; usilnie, mocno; impense, instanter, magne, magnopere, multum, oppido, sane, valde, vehementer Cn* (54): A wiere Xieże niepleczci Ilczecz fylno mowj k rzeczi. *RejKup* m8v; [Sylne, vylcze, Taĝo, Crothko alye ocruthnye intensive *ReuchlinBartBydż* p8v].

W połączeniu z czasownikiem (23): Gdy ie ciągną ná zabićie: Cżemu owcá idąc milczy/ A wieprz zášie silno kwiczy? *BierEz* C3v, F4, L4v; A tako w tym Iezus miły náfylniej omdlál/ a krzyżem na fwe święte oblicze na ziemię vpádl *OpecŻyw* 101v; Iezus gdy tak matkę flyflál placząta/ filno iey smutku žalował *OpecŻyw* 137v, 3, 3v, [57]v, 68, 90 (11); a tedy anyely yáły fyą dzyuouacz nafylney vylmoznofczy y doftoynofczy tey myley pany *PatKaz II* 51v, 56v, 76v; *LibLeg* 11/77v; *RejKup* o4; *CzechEpPorz* *3; *KlonŻal* B4v; TAMże pod iego [Niedźwiadka] grzbietem przypátruy fyę pilnie/ Równy wadze: ále tá nie gore ták silnie. *KochPhaen* 4; *GrabowSet* P3v.

W połączeniu z przymiotnikiem i imiesłowem (8): *OpecŻyw* 85v; *PatKaz II* 60; tych włzech rzeczi namienionych oftrzegay fie. Bo ten dzień ieft filno niefortunny. *FalZiol* V 52, V 84; A ták mamy krolewnę [...] Mądrą/ silno wymowną/ piękną vrodziwą. *KlerWes* A2v; Gdiżem ták násilny strapion w ták wielkiej cięfkości *LubPs* Q; *SienLek* 20v [2 r.]; [RozmysłDomin 43].

W połączeniu z przysłówkiem (1): Matuchna iego miłá gdy to vflyflála/ filno rzewno plakála. *OpecŻyw* 114; [Pozdraw B6; Nimis grauter cruciat adolescentem. Silno vprzeymie dręty młodziencá. *TerentMatKęł* 13; *RozmysłDomin* 13, 81].

Połączenie: »bardzo silno(-nie)« (2): *BierEz* Cv; tedy on gwałtownie wczynił z nią wolą fwoię/ á krolewná tego wczynku bárzo silno plákála *HistRzym* 105.

a. *Dobrze, pewnie, szybko (o skuteczności leczenia)* (9):

W połączeniu z czasownikiem (5): Potym przykładay na ranę, fzańté ziele z fołá zmiezane á vtłuczone/ filno iad wyciąga. *FalZiol* V 88v; Takiefz miętkę ftłukłfy: przylož na ranę/ filno pomaga. *FalZiol* V 88v, V 39, 84, 90.

W połączeniu z przymiotnikiem (3): Takiefz też mieczyk [...] ieft filno pomoczne [ziele] naprzeciw zaftanowieniu moczu *FalZiol* V 84v, III 26a, V 72v.

Połączenie: »silno mocnie« (1): Theż na barzo zbytnią biegunkę krawawą/ wczyn ofm albo dziefięć piłulek z wołku ták wielkich iako profne ziarnka/ á na nocz połkni/ filno mocnie ftanowi. *FalZiol* V 86.

b. *O walce: z impetem, zapamiętane* (10): Gdy fie silnie potkáli rohátnými/ ránił Achillefá Hektor *BielKron* 58; Máchometh [...] kazał wflýthkim bez przelstania ku fturmu iść á dobywác co nafilniey *BielKron* 250; widzác náofłátek Turki mdlei fobie poczynać/ thym filniey czynili á przypierali áż Turcy thýł podáli *BielKron* 256v, 100v, 105v, 243, 309v, 312v, 314v, 372v.

2. *Ciężko, z wytężeniem* (1): A niemowięc ia tu o onych ktorzy fłą grubego przyrodzenia/ o Kmiecioch/ oraczocho/ y co záwždy silnie prácuia *SienLek* 3v.

3. *Gwałtownie, zapalczywie* (2): Efficaciter, Mocnie/ Gwałtownie/ Silnie *Mącz* 115b; Vehementer, acriter, animose, Silnie/ furowie/ śmiele/ popędliwie. *Mącz* 216c.

4. *Skutecznie* (1): Silna ieft ręká páńfka/ síłá dokázuie/ Silna/ y silnie woiiue. *KochPs* 178.

LWil

[SILNOMEŻNY *ai*

G sg m silnomeżn(e)go.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Silny i mężny, waleczny: Niewfpomnię Herkulefa/ ktorzy zábił węża. Minę z Troiey Hektora/ minę Troillefa/ Silnomeżnego minę/ greká Achillefa. RymszaDeket 2.]

KW

SILNOŚĆ (10) *sb f*

silność (8), **[silność]**, *silność a. siłność* (2).

o jasne.

sg N silność (6). \diamond A *silność* (3). \diamond I *silnością* (1).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI i XVIII w.

1. *Pobudzenie, wzmocnienie się* (1): Impetus animi, Porufzenie á pobudzenie vmysłu/ filność álbo šilenie. *Mącz* 295d.

2. *Zdolność do wysiłku, do działania, możność podolania czemu; energia, moc; vigor Mymer¹, BartBydż; fortitudo, virtus, vivacitas BartBydż* (3): *Mymer¹* 34; *Vigor, vivacitas, virtus, fortitudo, sylnoscz BartBydż* 170.

a. *Síla fizyczna, też dobry stan zdrowia, síly fizyczne* (1):

W przeciwstawieniu: »silność ... subtylnosc« (1): *GlabGad* P7v *cf Szereg.*

Szereg: »moc a silność« (1): Skora też miáflza na ftopie moc á filnofć znamionu(ie) záfię cienka subtilnofć przyrodzenia. *GlabGad* P7v.

3. *Wszchemoc Boga; fortitudo, potentia Vulg* (2):

Szereg: »moc i silność« (1): Dziwny ieft pan bog w fwiętych fwoich [...] on fam vkaże moc z filnofć [virtutem et fortitudinem] ludu fwemu *WróbŻolt* 67/36.

W przen (1): Ty fam miły panie tworzyłz gori moczą twą [...]. przepałas fie filnofcią *WróbŻolt* 64/7.

4. *Síla, moc leczniczego oddziaływania (o ziele) [czego]* (1):

Szereg: »moc a silność« (1): Virtus herbae, Moc á silność którego ziele. *Mącz* 499a.

5. *Gwałtownosc, popędliwosc* (1): Vehementia, Mocność/ Gwałtownosc/ šilność/ popędliwosc. *Mącz* 216c.

[a. *Gwałtowne działanie, gwałt (tu: na samym sobie):* Porufz fie miły panie ku miłofierdziu bo thy znałz iz ia filnofć czynię w zálofci fereza za grzechy moje *WróbŻolt* C3 (*Linde*).]

6. *Duże nasilenie, intensywnosc [czego]* (2): Odoris vehementia, Silność woniey. *Mącz* 216c; Aspice vim et incitationem orationis, Obác silność á popędliwosc wymowy. *Mącz* 405b.

7. [Dotkliwosc oddziaływania (zapewne: mroźnosc): Grudzien fpuści šilność fwoię dla Wenery *MusProgn* B3.]

*** [W dosłownym tłumaczeniu błędnej łaciny: *terrorem vestrum et fortitudinem [błędnie zam. formidinem] dabit Dominus Deus/ strach fwałł y lżylnofzcz dą pan bog TomZbrudzPeryk Deut 11/25.]*

LWil

SILNY (283) ai

silny, silny (261), silen (22) [w znac. 1. *RejPos (1)*, w znac. 12. (21)].

silny (118), silny (84), silny a. silny (59); silny BierEz (13), ForCnR (3), March³, RejRozpr, Leop (2), BibRadz, KochSat, Mącz (11), HistRzym, RejPos, BielSpr (3), BudNT (2), SkarJedn (3), Calag, KochPs (4), SkarŻyw (5), StryjKron (2), KochFr, BielSjem, KochPam, KochSob, GórnRozm, GostGosp, GrochKal, KochFrag, JanNKarGórn, SarnStat (4), GrabPospR, KmitaSpit, CzahTr; silny MiechGlab, HistAl, RejFig (10), RejZwierz (3), OrzRozm, RejAp, HistHel; silny : silny FalZioł (10:13), BielŻyw (1:3), GlabGad (4:6), RejJóz (2:1), RejWiz (9:2), BielKron (6:2), SienLek (9:9), GórnDworz (2:11), RejZwierz (2:17), ArtKanc (2:2).

W silen e jasne.

comp i sup (13+1) (nā)silniejszy (14).

sg m N silny, silniejszy (51), silen (21); ~ (attrib) silny (38); ~ (praed) silen (21), silny (5); silen *RejPs, RejKup, RejZwierz, BibRadz, OrzRozm, RejAp, RejPos (4), BielSpr (2), PaprPan (3), KochSz, KochPam, KochPieś, GrabowSet, KlonWor; silny FalZioł (2), BielŻyw (2); silen : silny KmitaSpit (1:1). ◇ G silnego (13); -ého (8), -ego (1) OpecŻyw (8:1), -(e)go (4). ◇ A silny (20), silnego (1). ◇ I silnym, silniejszym (26). ◇ L silnym (4). ◇ V nāsilniejszy (1). ◇ f N silnā, silniejszā (25), silna (1), siln(a) (7); ~ (attrib) -ā (22); ~ (praed) -ā (3), -a (1) KochPieś. ◇ G silnéj (12), silné (3); -ěj : -é OpecŻyw (2:3); ~ -ěj (2), -(e)j (10). ◇ D siln(e)j (1). ◇ A silnā, silniejszā (21). ◇ I silnā (3). ◇ L siln(e)j (4). ◇ n N silné (9); -é (1), -(e) (8). ◇ G silného (9); -ého (2), -(e)go (7). ◇ D siln(e)mu (1). ◇ A siln(e), silniejsz(e) (15). ◇ I silnym (1). ◇ L silnym (1). ◇ V silné (1). ◇ pl n m pers silni, silniejszy (12), siln(e) [cum N sb: prostaki] (1). subst silné, silniejsze (4); -é (2), -(e) (2). ◇ G silnych (2). ◇ D silnym (1). ◇ pl A m pers siln(e) (1). subst silné (11); -é (2), -(e) (9).*

Składnia comp: silniejszy niżli jaki (1) GlabGad, silniejszy kogo (1) KochPs.

Sl stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Mogący wiele działać; potężny (6): GórnDworz Hh8; Y wżedł do niey [panny Maryi] Anioł silny/ Pośel Pánā fwego pilny ArtKanc A4v.*

silen czym (1): iż on [Bóg] tym fwiętım rāmieniem fwoim był silen iáko práwy moczar RejPos 80.

Wyrażenie: »silna moc« (1): Czo iest krol filna moc. BielŻyw 7.

W przen (2): Silna iest rękā páńfka [Dextera Domini fecit virtutem Vulg Ps 117/16]/ siłā dokāzuie/ Silnā/ y silnie woiuie. KochPs 178.

2. *Mający dużą siłę fizyczną (o ludziach i zwierzętach); vigens Mącz; fortis PolAnt (13): Sowy iż silnieyfze były/ Nā kruki się pokuśiły. BierEz P4v, M4, N4; ForCnR D2v; BielŻyw 94; GlabGad E8; Vigens, Siłuyący/ też swięży/ krzepki/ duży/ filny. Mącz 495d; GórnRozm E4v.*

silny ku czemu (1): PRzecż natura człowieka ramiona dała y barki w rękach. (–) Aby był filnieyfzy ku nofzeniu brzemion GlabD2.

W przeciwstawieniu: »mgły ... silny« (1): BielŻyw 7 cf Szereg.

Wyrażenie: »silna moc« (1): Niezāmilczze członkow iego/ āni filney mocy iego [wieloryba] BibRadz Iob 41/3.

Szereg: »siłny, mocny« (1): Czo iest prawo paięczyny, bo czo do nich mgłego wpadnie tam zołtanie, ale czo filnego mocznego, to vydzie BielŻyw 7.

a. *W funkcji rzeczownika (2): Albo iáko kto może wniśc wdom filnego y naczynie iego rozchycić/ iesliby pierwey nie zwiázal filnego BudNT Matth 12/29.*

3. *Posiadający dużą siłę militarną; fortis Vulg (5): Leop Num 21/24; Gdzie pan lud fwóy ták wielce rozmnożył/ że go Silnieyfzym nieprziaciół wczynił iego. KochPs 158.*

Wyrażenie: »silne wojsko« [szyk 1:1] (2): BierEz S2; Musić kost wielki uczynić, Kto chce kogo przewyciężyć, Aby wojsko silne sebrał, Zbroje r[oz]jne nagotował. BierRozm 11.

a. *Mający walory obronne (1):*

W połączeniu szeregowym (1): Pifzā fłarzy y nowi Hiftorikowie o mieście Ieruzalem/ iáko to miásto było chędogie/ wielkie/ mocne/ y filne/ ná gorze á ná lkále wielkiey wyłtawione. BielKron 264v.

4. *Mężny, waleczny (2):*

W porównaniu (1): Nie widać go [Łokietka] y z koniem/ chybā kto był pilny/ Ale gdy fercā przydał/ był iák Gofroy silny. KmitaSpit C4v.

W przen (1): Tėmi czāfy/ Król Duńki pływł z woýfkim mocny/ Czekājąc ná fāsiádā/ chćiałby fye fkofztowác/ Komu każe silny Mars/ y fczęścié pánowác. KochPam 85.

5. *Związany z siłą fizyczną (7):*

Przen (1): ábowiem ten pan iuz iest iáko on baran miedzy owieczkām/ czo im drābinā fiáno zākriyā [...]. A siłne rogi ten pan ma czo mu do fiánā nie dopulzczā RejZwierz 64.

a. *Zadany z wielką siłą fizyczną (2): iáko go [Jezusa] tēż w domu Annáfowym policzkowāno/ aż fie iego fwiętē obliczē krwiā oblálo/ tako ijż od rán filnich ij od krwie strędownacio. OpecŻyw 110.*

Wyrażenie: »silny raz« (1): bo fie byl wflytek [Jezus] od filnégo razu krwiā oblál OpecŻyw 109.

b. *Którego zniszczenie wymaga stosunkowo dużej siły fizycznej, którego trudno jest zniszczyć, zerwać, złamać (4): KAijfās [...] kázł filny lańtuch na iego [Jezusa] fliyē wlozyt/ ij prowadzit ku Pilátowi OpecŻyw 117; FalZioł I 114d.*

W przen (1): Schyl gałęzié drzewo filné [tj. krzyżu]/ fpuftz członki rozciāgnionē/ fłāń fie fwėmu panu miękfłē/ niłlis z przodku ftworzonē OpecŻyw 161.

Przen (1): Silny tho wēzel ná omylne ludzi/ iż gdy fie vkaże iáfna prawdā ná omyłki ich/ iż żaden gęby rozzyewić nie może RejPos 227.

6. *Wielkich rozmiarów; amplus, grandis, ingens, pergrandis Cn (10):*

a. *O obiektach trójwymiarowych (9): Wyfzedł Ezop twarzy żądney/ A wymowy bárzo fładney. Głowę też miał bárzo siłnā/ Oczy wpādē/ bárwę czarnā BierEz A2, K4; RejKup cc6; RejWiz 167; VYrzał ieden á dziewkā pierze fobie chufy/ Vwiāzłā iey kofzulā/ w siłny ogon tłufty. RejFig Aa4; OPát k miáftu k wieczoru iechał s siłnym brzuchem/ Y potkał fie przed bronā z zuchwāłym páduchem. RejFig Bb, Bb; KochFr 58.*

W przeciwstawieniu: »silny ... niewielki« (1): Siłnāc też Woł beftia/ á niewielki Wilczek/ A wždy kędy rofkāze/ muśi fłakāć Byczek. RejZwierz 62v.

b. *O tekście: długi; przen (1): A siłneyby tu ná to iście glozy trzebā/ Bo fie ten text rofciāgnāł od zyemie do niebā. RejWiz 50v.*

7. *Liczny; magnus (maximus) Miech, Cn; frequens, numerosus Cn (4): March³ Vv; Bowiem widzifz iáki lud/ námnożył fie siłny HistHel A.*

Wyrażenie: »silne mnostwo« = multitudo nimia Vulg [szyk 1:1] (2): y rozmnożyli [Tatarzy nohajscy] fie w krotkim czāfie, tak barzo iż thez tych czāfow powftāła z nich wielika y filne⁸⁰ mnołthwa horda [numerosissima et maxima surrexit horda] MiechGlab 75; Leop Dan 11/11.

8. *Wielki pod względem stopnia; impensus, intentus, multus Cn (183):*

a. *O uczuciach, doznaniach, działaniach, zjawiskach społecznych; potens JanStat; vehemens Cn (108): Wieprz widząc wołu w roboćie: A on orze w siłnym poćie: Widząc fie proznuiącego/ Wzgárdził wołu vbogiego. BierEz K, Q2; Wfłechmogący oycze niebiełki/ ototz filny gwált cirpiē/ a niewie^m tzo mám wczynitz*

OpecŻyw 104; wten czas vpádl nakamién Iezus mily/ tak iz vfta od filnégo padniénia iego fie rofkrawily *OpecŻyw* 107v; Y pádl Iezus mily dlá filné mdlofci/ bo mu wíetflá w ten czas boleltz zadali *OpecŻyw* 135, 73v, 102, 113, 117v, 126, [127], 163v; *ForCnR* D2v, D3; Otocz fylna mylofzcz byla tey myley panny yfz bog obral yá swojá mathkú *PatKaz II* 42; abowiem rozmagitych pokarmow pożywać: iefth pobudzanie brzucha ku filnemu obżarftwu. *FalZioł* V 65v, I 60c, V 10, 52v, 83v; *BielŻyw* 88; *BierRozm* 15, 22; *LibLeg* 9/51v; *RejRozpr* G; Item powyada yfch kafzka kalynfkowná myala fzilne porozumyánye stem tho hannulsem *LibMal* 1544/92; *RejJóz* H2; Tak flychamy [...] jż wniebie fylny pokoy Ni toftoftwo ani rozboj *RejKup* x8v, G; *RejWiz* 34, 74, 75, 120; *RejFig* Aa8v; *RejZwierc* 137v; Thegoż czáfu silny fálfz w monetach fie vkażał. *BielKron* 388, 86v; *KochSat* Bv; Desudare atque elaborare in re aliqua, Silney pracy y pilności przidáwác *Mącz* 427a, 53d; *SienLek* 23, 24; *RejAp* 172; iz ktoby thák mowil/ izby go trudno wyrozumieć/ bylaby to silna wádá *GórnDworz* F3, I8v, Q6, S3, Z6; Abowiem kto przegláda pokoy Rzeczyfpolitey/ sílneho fie to gofpodárftwá imie *RejZwierc* 141, 19, 113v, 165, 234v, 237; *KochMon* 24; *SkarJedn* 103, 123; Wielkimi cudy po śmierci slyná/ iednáiac ludziom sílne v Bogá dobrodzieyftwá *SkarŻyw* 593, 559; *BielSjem* 23; *ArtKanc* Q8v; *JanNKarGórn* H2; A iz téz w tym fie sílly nierząd dzieie/ że w Koronie nálfzey niektórzy Krześciánie Zydóm flúzú *SarnStat* 268, 1280; *GrabPospR* L2; [ReuchlinBartBydg 16, m3v; *UrzędowHerb* 388b, 389b].

silny komu (1): *KochFrag* 47 cf *Szereg*.

W charakterystycznych połączeniach: silna(-y, -e) baczność, błąd (błędy) (2), choroby, ciemność, dank, defekt, dobrodziejstwa, doświadczenie, fałsz, głupstwo, gniew, gomon, gwałt (2), kłopot (3), laska, mdłość, męka, mierziaczka, miłość, nabożeństwo, nierząd, obżarstwo, okrucieństwo, omyłka (2), padnienie, płacz, pokój, porozumienie, pot (2), potrzeba, pożytek, praca, przemory, purgacyja, sprawa, sromota, suchoty, tajemnica, trwoga (2), wada, wiara, zamieszkanie sprawiedliwości, zatrwożenie, zemdleńie, żalność, żądliwość.

Wyrażenia: »silna(-y) boleść (a. bol)« [szyk 4:3] (7): BierEz O4v; aż od filnéy ij czuyné bolefcí/ rzęwno Iezus plakál/ bo wielmi fubtilné ciało miał. *OpecŻyw* 126v; Iezus w ten czas dlá bolu filnégo pragnál podług przyrodzeniá/ bo wflýtká krew s niego byla wytoczona *OpecŻyw* 149, 125v, 132, 138; *FalZioł* II 19d.

»moc silniejsza« = *vis potentior* *JanStat* (2): Bowiem wfzelka moc gdy poľpoľu będzie, filnieyfa iefth niźli rozdzielona. *GlabGad* B5v; IZ gdzie ludzi wíecy/ tám moc sílneyfa *SarnStat* 300.

»silna pomoc« [szyk 11:1] (12): Y téz w boleniu krżizow/ y téz w denney bolefcí [...] iefth filney pomoczy otworzona lewa płuczna żyła *FalZioł* V 59; NAprzod iefth filney pomoczy na vthwierdzenie ruchaiących fie zębow/ oczet Squiliticum w aptecze *FalZioł* V 80v; Napzod oleiek rożany/ z wolkíem rozpufzczony á ten wolk na fpalone miefctze przyłożony/ filná pomocz czyni. *FalZioł* V 89, IV 22b, V 19d, 25, 41v, 76v (12).

»silny smutek (a. smętek)« (8): DZiewitza Mariá matuchna iego gdy to vflyflála/ wflýtká zarzewniwflly fie dlá filnégo fmętku obumarła *OpecŻyw* 78v; Iezus w ten czas na matuchnę fwą wezrzál/ ij dlá filné⁸⁰ smutku na ziemię vpádl/ a krzyż nán. *OpecŻyw* 136v, 88v, 110, 125v, 151v; *PatKaz II* 62v, 86.

»silna szkoda« (4): *OpecŻyw* 70; *RejWiz* 65; bo to silna fzkodá/ robić co rok/ co téz robotę do dziefiáci lat moźelz zrobić *GostGosp* 96; A co fie tyce Talerów złych á nieważnych/ których fie tu témi czáfy do Korony wiele wnioflo: záczym Koroná silná fzkodę podéymuie: tedy ták poftánawiamy [...] *SarnStat* 410.

»silne wesele« (9): oto yufz fzywáta anna naczáła brzemyenná chodzycz aftego fylne ufele myala *PatKaz II* 76; (baczmy) yfz wnyebye dzylz fylne vyefyelye y fzywáto poczázycza czyftego tey myley panny *PatKaz II* 86v, 75v, 76 [2 r.], 76v, 80v [3 r.].

Szereg: »ciężki ani silny« (1): SYłá fobie ludzie mądrzy dawného wieku [...] głowy wtrofkáli: chcąc to świátu wywiéć/ że

przygody/ niefczęścié/ y fmętki wfzelákié mogá człowiekowi nie bydż ciężkie/ áni sílne *KochFrag* 47.

b. O zjawiskach fizycznych i organicznych; nimius *HistAl* (32): Mátko cóś wielkiego widzę/ Y sílly trzalk młotow flyfz *BierEz* L4v; Napzeciwo wfchnieniu ięzika dla filney gorácofcí wnątrz [...] WEzmi wodki Fijołkovey [...] *FalZioł* II 16d; bowiem Mofiádz bywa z miedzi/ y z ognia filného *FalZioł* IV 48c, V 55; bowiem czáfu fpania ogien przyrodzony filneyfzy iefth y barzicy trawi pokarm *GlabGad* Lv, H3v, K5v; *BierRozm* 24; *HistAl* G8v; bo morze zmárzle zawždy iefth od filného žimná *BielKron* 269, 395v; *Mącz* 75c; *SienLek* 24, 158v; *RejZwierc* 235v.

[Przysłowie: á z máley ífkry sílly ogieñ bywa. *LaskiSprRyc* D3v.]

W charakterystycznych połączeniach: silna(-y, -e) gorácość, niepogoda, ogieñ (3), rozpalenie, trzask, ziemię drzenie, zimno, zło-żysko.

Wyrażenia: »silnym głosem« = głośno (6): OpecŻyw 114, 118v; WOżnicá wfiádał ná Koñ/ Ikorę fobie złupil/ Y wrzelczáł filnym głofem/ by go dyábel łupil. *RejFig* Cc7, Dd2v; Przyiechál záthym pan Krakówki/ y przywitał síllym głofem pániá *GórnDworz* S4v, R5v.

»silnym gwałtem« (1): A którym kfztałtem gdy zbiorá z wielkiego dżdzá pothoki/ Síllym gwałtem ze wfład zbiorá wnet zárazem potopy *ArtKanc* K15v.

»silniejsza moc« (1): Drugim względem moze nie czo fzkodzić [zly wiatr] iz filnieyfa ma moc *GlabGad* K3v.

»pędem silnym« = *szybko* [szyk 2:1] (3): Táknáziutrz z kofzem prozny^m Bieżał náprzod [Ezop] pędem síllym *BierEz* B; Owa gołáb z swoim ftádem/ Będac głodni síllym pędem. Iz tám plźenicę widzieli/ Ná onę sieć przylećieli. *BierEz* S3v, I2v.

*Szereg: »silny albo mdly« (1): A tákná bacząc iáwnie tákowé rze-czy w fobie człowiek/ miárkowác moze/ ktoré w nim sílne álbo mldé fál/ iefli síárki wiele winá fye chronić *SieLek* Vuu4.*

Przen (5): Bo tákná długo fobie ludzie będa fzeptác á poćichu rády fwe roznośić/ że s tego potym sílly fie ożeń rozniećić moze. RejZwierc 147, 25 [2 r.]; (nagł) PRZEDMOWA Do Iego Krolevvskiey Mści. (-) [...]: W tákovey nálfzey zálofney niezgodzie, W niewielkiey łodce, przeciw sílly wozdzie, Niechcąc ia plynąc, nawy fie twey chwytam *GrochKal* 2.

*Wyrażenie: »gwałtem silnym« (1): IAM świádom co doftátek nędzá niedoľtátek [...]. Tegom fám z młodych lat fwych nie vmiał wżywác/ Gdym fie był máto w fzcześiu [!] počáz [!] wżycy plynąc. Wíedzem tráfil ná byftré co mý tákná porwálo/ Gwałtem síllym że mi fie pokrzepić nie dálo. *CzahTr* Cv.*

c. O wartości materialnej (9): Ten to Piotr/ [...] iz wyniofl z Duñłkiego kroleřtwá sílne fkarby z krolém Boleřłáwem/ zá które fiedmndzielfát kościółow w Polfzcze zmurowác dáł *BielKron* 354v; *Mącz* 39d; oni Rzymiánie flawni/ oni Grekowie mądrzy/ [...] budo-wáli wielkie Théátrá/ y ine síllym kofztem mieyfcá/ ná kthorych gry rozmáite/ Komédie/ Trágedie/ tańce/ [...] ku [...] nápáfieniu oczu pokázowáli *GórnDworz* O2, Ee6.

Przen (5): Drudzy záfię [...] Ktorzy ni cźci ni Bogá ná bácźności máia, Co fie wíec iáko świnié tákná wzaiem łupia/ A dyábel s tego hándlu sílly wiedzyc kupia. RejWiz 172v; A tákná nie trzebác piénieży w płát dáwác/ síllyná tu lichwá á poboźna domá vrofcie/ iefli będziefz miał pieczá o fobie. *RejZwierc* 108v, 108v, 127v marg, Bbb3.

d. Wyróżniający się, zasługujący na to określenie bardziej niż inni (inne), tym będący(-e) [w tym: z rzeczownikiem osobowym (33), z rzeczownikiem abstrakcyjnym (1)] (34): *RejWiz* 74; *BielKron* 150v; Circe, Dziewká Słoneczná/ y Perfis Silna czárownicá. *Mącz* 54b; Wyznam cię w obietnicách twoich nie omylnym/ Wyznam cię oyem šíróty/ y obrońcą síllym. *KochPs* 103; *ArtKanc* M15.

W charakterystycznych połączeniach: silna(-y) czarownica, mistrz (2), nieprzyjaciel (2), obrońca (2), pomocnik, prokurator, prześladowca.

W przén (5): *RejWiz* 3v marg, Cc4; A silny to pomocnik/ k dobremu baczeniu/ Gdy kto oczom co widzyeć/ da ku przyrodzeniu. *RejZwierz* 79v; Zálámuyże w fobie twárdym wędzidłem włytki požądliwości cielefne/ boć to iest silny nieprzyziaciel počżciwey sławy twoiey. *RejZwierz* 36, [121]v.

a. *Z rzeczownikami nacechowanym pejoratywnie, często obraźliwym, też użytym ironicznie (24):* *GlabGad* N5; Item powyada ze czy wfcithczy, o ktorich Jacubek skawnycze wfuey Confelliey zeznawa słą szilny złodziey *LibMal* 1547/129; o Zidzie powyada yfch yefth lotrem szilnym *LibMal* 1548/142v, 1545/98v, 1547/128; *RejJóz* A8v, Ev; (*nağt*) Sumnienie zgoła Plebana zowie mataczem. (-) [...] Wierzmy zecz to fylny matać *RejKup* L, h6, h7v; *RejFig* Bb3v, Bb7, Cc3, Cc5v; Rudis rerum omnium, Silny profak/ nie vmie kozie ogoná zawięzác *Mącz* 359c, [114]b, 359c, 491b; Iáko iednemu wtráthnemu/ rzekł silny lichwiarz, A kiediz ty wdy wtráćác przestániefz. *GórnDworz* Q5; *RejZwierz* 143 [2 r.]; *KochList* nlb 3; *KochSob* 62.

W charakterystycznych połączeniach: silne(-y, -a) bydło, filozof, gamrat, głupiec, lichwiarz, leż, lotr (5), matacz, niecnota, nieuk, oszust, prokurator, prostak (2), przechyra, smard, złoczyńca, złodziej (2).

aa. *Z rzeczownikami abstrakcyjnym (1):* Náfzy Miniſtrowie ty Prywileie y ty Káptury ná czolo przybijáią wálzemu Papietwu/ powiádaiąc że Papietwo iest silne kácerftwo. *OrzRozm* F4v.

9. Silnie działający (2):

Fraza: »moc [czego] nie bywa siłna« (1): Ale wnątrz [pieprz, gorczyca itp.] nie sáme bywaią wpulczzone ale z czym infzym rozwodnione przeto ich mocz też fie rozchodzi iż nie bywa tak siłna. *GlabGad* K2v.

Wyrażenie: »silny jad« (1): Chćiałbych ia iemu [Apollonowi] thę rádę dáć iżeby on miał włythko myślenie fwe/ ále tho fáłzywie á zdrádnie mowil/ bo był [Tabarta] bárzo silny iad przyniośł chcąc iego otruć. *HistRzym* 10v.

10. *Mocno nasycony, zawierający większy procent istotnej substancji, skondensowany (14):* Wezmi podroźniku/ á ſpal gi na popioł/ potym z te⁸⁰ popiołu wczyn kálkus [= *lug*] czoby nie był barzo filny *FalZiol* II 19a; piernych rzeczy/ y ktore zápaláią chronić fye/ gorczyce/ pićia silnego. *SienLek* 39v.

Wyrażenia: »silny miód« [też *napój z octu i miodu*] [szyk zmienny] (1): Nie piy Czyrwca piwá młodego/ Winá fye chroń/ Miodu silnego *SienLek* 43; [UrsinGramm 138].

»silny ocet« [szyk 9:2] (11): ſpal zęby końskie/ á on popioł s silnym octem zmiełzawły/ oblázle miełcá pomázuy. *SienLek* 47; weźmi wodki łáktukowej/ rofchodnikowej/ y mleczu krowiego/ zmiełzay to z silnym octem á tym zęby maczay *SienLek* 76; Ielli człówiek iefth zimny á flegmá w nim pánuie/ tedy náfwrzyc w silnym ocie lebiodka/ czámbru/ polnéy mięthki/ álbo kámiennéy/ á tym częſto okłádác. *SienLek* 122v, 46v, 48, 54v, 73, 85v (11).

11. *W wyrażeniach pełniących funkcję liczebnika nieokreślonego [zawsze: kogo, czego] (6):*

»silna liczba« = *dużo* (4): to tu ná ſwiecie choroby duźne/ iáko iefth łákomftwo/ zbytnia chćiwość doftoieñftwá/ gniew/ roſpuftá/ hárdóść/ y ine/ ktorich iest siłna liczbá/ przyczyná tego ſá/ iż ieden drugiemu człówiek przykry być muſi. *GórnDworz* C6; Tám [we Fryzji] wiárę ſwiętá rozłerzáiąc/ y koſcioły buduiąc/ wkrotkim czáſie/ siłná lidźbę Pánu Bogu zebrał/ mężow i niewiaft. *SkarŻyw* 519, 87, 518.

»silna rzecz« = *dużo* (1): ze then tho kaczmazs człowieka schalonego ſpyenyedzi zabill, [...] wzyal przy nym pyenyedzi ſzilną rzecz *LibMal* 1547/134v.

»siłna trozška« = *málo* (1): niewielki by to pan byl/ ktoryby włytki poddáne miał cnotliwe/ bo tych ná ſwiecie siłna trozška. *GórnDworz* li.

12. »(być) silen (silny)« (w funkcji czasownika): [w tym: komu, czemu (27)] = *mieć lub osiągnąć przewagę (też w sferze duchowej); wykorzystywać ją przeciw komuś: pokonywać; zagrażać; roborare*

PolAnt (28): *RejPs* 23v; *RejKup* x4v; AGezilaus Grecki/ s Perkim Krolew walczył/ Ktory mu okup dawał/ bowiem mu ſilen był. *RejZwierz* 16; *BibRadz* Dan 11/5; *OrzRozm* V v; *BielKron* 59v; Abowiem iuz tho pewna rzecz/ iż kto chodzi pod ſpráwá á pod obroná Pána tego [...]. Iuz żadny krol áni moczárz iemu nigdy ſilen być nie może. *RejAp* 22; *RejPos* 79v, 117; *BielSpr* 41v [2 r.], 52v, 70v; Bo gdy on [Stanisław Dangilowic chorząy lwowski] s ſwym orłzakiem iuz w gromádye ſiędzye/ Wierz mi iże mu żaden tu ſilen nie będye. *PapPan* C3, X3v, Z4v; Kniáz Conftanti ná włytko oko máiąc pilne/ Obaczył Táтары być Litwie bárzo ſilne. *Strykron* 732, 95 marg; *KochSz* A3; *KmitaSpit* B; [LorichKosz 146 (Linde)]; Rułacy z łukow ſtrzeláiąc náſzym ſilni byli *BielKron* 1597 131 (Linde); *Sentencja* A2].

silen kim, czym (2): *SkarJedn* 219; Bo kiedy go [tj. *Kakusa*, *syna Wulkana, złodzieja bydła*] kto gonil/ wnet płómiem rzygnął [...]. Więc do ſtráchu onego/ był ſilen y bronią: Iefli kogo nie zwalczył ogniową pogonią/ Zwalczył ręká *KlonWor* 22; [BielKron 1597 433 (Linde)].

Zwroty: »jeden drugiemu silniejszy być« (1): iż fie [Grecy i Rzymianie] bes tego nie mogli obyść/ áby s pokóiem byli w dobrej zgodzie ná ſwiecie/ [...] ále wftáwicznie ná thym przestawáli/ iákboby ieden drugiemu ſilnieyły był *BielSpr* 28.

»być silen sam sobie« = *panować nad sobą, swoimi emocjami* (1): Nie tylko zamki budowné/ Y twiérdze bierzefz wárowné: Ale/ co chwálneyfza w tobie/ Ieſteś ſilen y ſám fobie. *KochPieś* 46.

Przen (4): *RejPos* 75; *KochPam* 82; Wody z gór łzumiań/ á pięniſta Wilná Iuz brzegóm siłná. *KochPieś* 31; Ty Krolu niebá/ Oycze dobrotliwy/ Dufzy/ profototy frogi/ Ktorą/ on ták zdrádlivy Smok/ záłudza w fwe progí/ A łkrepowawfzy ſilen iest vbogi [= *ubogiej*] *GrabowSet* L.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (2): *Validus*, *Mocny/ możny/ silny/ Duży Mącz* 474b; *Grofz. Wielki/ et silny. Magnus. Calag* 257a.

Cf NIESILNY

LWil

1. SIŁA (757) sb f

f (756), *m* [w funkcji n-pers] (1).

siła (749), **siela** (8); siela *KlonZal*, *Calep* (5), *SkorWinsz*; siła : siela *BierEz* (26:1).

W f a jasne, w m pochylone; siela z tekstów nieoznaczających é lub oznaczających niekonsekwentnie.

sg N f siła (112), *m Siła* (1). \diamond *G* siły (146). \diamond *D* sile (23). \diamond *A* siłę (88). \diamond *I* siłą (51). \diamond *L* sile (27). \diamond *V* siło (1). \diamond *pl N* siły (65). \diamond *G* sił (85). \diamond *D* siłám (13), siłóm (4) *MycPrz*, *KochPs*, *LatHar*, *WujNT*; -óm (1), -(o)m (3). \diamond *A* siły (82). \diamond *I* siłami (38), siły (1) *ZawJef*. \diamond *L* siłach (18); -ach (11), -ách (7); -ach *Mącz* (2), *WujJud* (2), *ModrzBaz* (2), *ArtKanc* (2), *WujNT* (2); -ách *KrowObr*, *Leop* (2), *KwiatKsiąż* (2); -ach : -ách *LubPs* (1:2). \diamond *V* siły (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Możliwość sprostania trudnym zadaniom i sytuacjom wynikła z cech osobistych lub z własnej pozycji społecznej; vis (vires) Miech, HistAl, Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz, JanStat, Cn; virtus Vulg, HistAl, Mącz, PolAnt; robur (robor) PolAnt, Mącz, Modrz, Calag; potentia PolAnt, JanStat, Cn; vigor HistAl; natura, nervus, ops Mącz; energia, nervositas Calep [w tym w pl (209); czyja (209) – pron poss (134), G sb i pron (47), ai poss (28)] (527); BierEz K3v; TarDuch D6; KromRozm III B6v; LubPs ddv, dd2 marg, ee; KrowObr 39; Mącz 75a, 291d; Przeto potrzebá/ áby fiebie ſám człówiek dobrze znał/ y fwoię siłę: á ku temu dopiero/ żeby fie ſtofował *GórnDworz* L; Trudnieyfzych rzeczy niłzli im ſproftáć możefz nie pytay ſię/ á tych ktore przewyſzáiá ſiły twoie/ nie baday fie głupie. *BudBib Eccli* 3/21, *Deut* 33/25, *Ps* 87/4, *Is* 63/1; *PapPan* Ff4v; A przetoż też nikogo fobie lekce wáżyć nietrzebá: ále siłami y máiętnoſćiami náſzemi ludźiom/ ile możemy/ wſługowác. *ModrzBaz* 68v; *KochPs* 201; *SkarŻyw* 31, 80, 120, 166; *CzechEp* 197;*

KochTarn 79; *Refocillo* – Ochładzam, fieli pomnazam, Pofieliam. *Calep* 904b, 1129b [2 r.]; *KochPij* C2v; Kiedy wspomnię Oycze/ dobrodziejstwo twoie/ Włtydem vmorzone czuie/ siły fwoie. *GrabowSet* B3v; Trofkom co siły fułż/ Day/ by/ tak sprofnie/ nie władnęły dułż. *GrabowSet* G3v, C4, E2, F4v, G2v, G4v (12); *LatHar* 686; Duffność fiłam podporá/ duffność kotwia myśli *RybGeśli* B; *WujNT* 180, 552, 559; Iam czynił com mógl: dáléy poftąpić niedopufczę siły. *JanNkar* A4v, A2v; *SkarKaz* 353a, 609b; *GoslCast* 31; *PaxLiz* B2, D2; *SkarKazSej* 704b; *SkorWinsz* A3v.

siła czyja [= *dana przez kogo* (*Boga*)] (2): [*Jozue i Mojżesz*] fátłri moc nieprzyacielką: siłą onego który tak zá nas rozpięty ná drzewie być miał. *SkarŻyw* 500, 57.

W połączeniach szeregowych (8): *BielKron* 41; *Mącz* 246a, 266c, 499a, b; iż kto práwie miłue/ wŷzytkę fwą mył/ wŷzytkę siłé/ y fiłaranie ná to obráca/ áby fie tey którą miłue podobał. *GórnDworz* Cc3; Iáko ten S. Theodorus ná Smoká który ludzie trácił/ [...] siły y fercá y mocy fwey/ y koniá vzył. *SkarŻyw* 189; *OrzJan* 135.

W przeciwstawieniu: »siła ... niemoc« (1): ále wŷlyfzał [*apostoł*] fobie: dofyć mafz ná łáfce moiey/ siłá wniemocy fię twierdzi [*Vulg* 2.Cor 12/9] *SkarŻyw* 196.

Frazy: »siły nie dostawa (a. siły nie dostawają)« (2): *BierRozm* 20; Chęć prędká we mnie/ siły nie doftawa/ Węc fię żądza nie zgadza *GrabowSet* N2.

»dokąd [*komu*] sił będzie zstawa« (1): lecz ludu bronie muŷę twego/ Dokąd mi sił/ y gárdlá będzie sftawác mego *StryjKron* 522.

»siły [*w kim*] ustawają (a. ustały)« (2): *WisznTr* 11; iż człowiek przez grzech pierworodny/ ná rozumie/ ná fwobodzie/ y ná infzych siłach dułżnych y cielesnych ciężko ieft zraniony: wŷzákże rozum y fwobodá y inne siły w nim nie do końca wŷtály. *WujNT* 237.

Zwroty: »nie być [*czyjej a. czyich*] sił(y)« = *przekraczac czyjś możliwości* (2): co on wŷzytko w fwych bołkich ręku záwrzeć raczył/ á nie fá tho rzeczy náłżych sił áni rad człowieczeńłkich. *LubPs* ee; Mátką bydź/ Pánną zołtác/ nie ludzkiéy to siły *SiebRozmysł* F3v.

»siły (G) doda(wa)ć; siłé da(wa)ć« [*szyk zmienny*] (5;4): *KochPs* 40, 99, 133; *SkarŻyw* 225, [407]; Przyŷzedł kusićiel ciemny/ tak iákim ieft/ ále ábym onym wŷgárdził/ tyś mi siły dodał. *LatHar* 590, 50; ále wiárá Chriŷtułowá dáie siły człowiekowi/ áby mógl zakon wypelnić. *WujNT* 559, 518.

»(nie) mieć z to siły« = (*nie*) *mieć doś siły* (3): nie mam ia fto siły/ żebym możnego poimác mógl. *GórnRozm* I2v; przyiedzie czći odłádzony do powinno fwego/ [...] z poczem nie máłem/ iákoż ow nieborak ma go wygnác/ nie máiac/ fto siły? *GórnRozm* I3, N2.

»sił swych przyłóżyć« (1): Contentionem animi adhibere, Sił á pilności fwych przyłóżyć. *Mącz* 444c.

»umacniać siły« (1): Lecz ty pochopné bacząc chęci moié/ W dobre obroćifz choćby liché były/ Bo ty vmacniafz káždého z nas siły. *ZawJeft* 19.

Wyrażenia: »ludzka siła« = *vis humana* *Modrz* [*szyk* 5:3] (8): *ModrzBaz* 23v; *SkarŻyw* 91; iż to káždy baczyć muł/ że lam Pan Bog to ich tákie przedŷwzięćie sprüfung/ y błogofławi/ gdyż tákowe sprüfung ludzkie fiły przechodzą. *ReszHoz* 138; Niewiádomego wiedz/ wodzu ćwiczony/ Zwłáŷczá gdzie przygod niebefpiecznych tyle/ Ze fię ŷtrzedz ludzkiey/ rzecz nie možná/ síle. *GrabowSet* X3v; *WujNT* 536, 563, 656; y pogáńłka y heretycka ludzka siłá/ nie przemože budowánia/ ktore mocná ręká twoiá poftáwiłá. *SkarKazSej* 683b.

»potężny w síle« (1): O Wfzechmogący Boże/ który flábe ná ŷwiećie rzeczy fobie obierał/ ábys potężne w síle poniżył *LatHar* 458.

»siłami własnemi, swemi, naszymi« [*szyk* 4:4] (4:3:1): Przypominánie iż grzech siłami náłżemi ieft niezbytha rzecz. *LubPs* K3v marg; Gdyż to pewnie wiemy/ iż my żadnemi mocámi fwemi á żadnemi siłami fwemi [...] nie fobie pomoc nie možemy *RejPos* 165v, 312; Przetóž człowiek káždy [...] niema w fobie tey dobro-

wolności áby wławnemi siłami mógl dobrze czynieć/ y Bogu fie podobác. *WujJud* 66v; *SkarŻyw* 325; *WujNT* 520, 536, 559.

Szeregi: »chęć i siła« (1): GDZieś to piękne boginie tak łáłkávě były/ Zebych ia/ ile chęci tyle miał y siły/ Służyć oyczyźnie miłéy *KochCz* A3v.

»siła i cnota« (1): Abowiem infzy podlieyfy ludzie/ iefłize fię wŷtály z dobrá sławá náfwiatlo wynurzyć/ tedy im wielkich sił y cnoty potrzeba [!] ieft/ yzeby znaczni byli *KwiatKsiąž* G2v.

»moc, (i, a, albo) siła« [*szyk* 7:3] (10): co theraz moc y fiłá thwoiá [*tua virtus*] pomože y Cefarska chwałá czo może być pozyteczná. *HistAl* L7v; *RejPos* 165v; *Mącz* 241c; *WujJud* b5, 65v; Abowiem od fłowká tego EL ktore moc y siłé známionue/ Elohim powod fwoy bierze. *CzechRozm* 15v; *SkarŻyw* 279; *Calep* 363a, [696]b; *OrzJan* 75. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 6 r.]

»siła, (i) przemożność« (2): AEquipolleo, Tákwiele przemagam. Yeftem tychže sýł/ teyže przemożności. *Mącz* 4d, 445a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.]

»siła i serce« [*szyk* 2:2] (4): Pan ná fwym thronie będzie ná wieki krował. Tenže ferce/ y siłé ludu fwemu dáie *KochPs* 40; Groźny pan w fwéy ŷwiątnicy: on nam siły wŷzędzie Y fercá zwykl dodáwác: Niech pochwalon będzie. *KochPs* 99, 25, 133. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.]

Wyrażenia przyimkowe: »wedle (a. według) sił(y)« [*w tym: czyjej 'własnej'*] (3)] (4): Náfláduyze wedle siły twey y łáłki od Pána Bogá dáney/ á zá mię grzełnego próš Pána Bogá *SkarŻyw* 227; *LatHar* 245.

~ *Szereg*: »wedle sił(y) i możności« [*szyk* 1:1] (2): wŷzákem ćię przeftrzeğáł fynu/ ifz Pan Bog niechce/ iedno žebychmy iemu wedle siły y możności fluzyli *SkarŻyw* 134; *SarnStat* [994]. ~

»nad sił(-y)« = *bardziej niż ktoś może sprostać* (5): *SkarŻyw* 28; lecz wierny ieft Bog/ który nie dopuści kuścić was nád siłé wálżę [*supra id quod potestis*] *WujNT* 1.Cor 10/13; Abowiem niechcemy áby wam było táyno bráćia/ o wćilku náłżym/ który nas potkał w Azye: iżełmy byli náłżbyt obćiażeni nád siłé *WujNT* 2.Cor 1/8, Bbbbbb.

~ *Szereg*: »nad siły i przemożenie« (1): tedy też pod nim [*krzyżem*] gdyby ćię nád siły/ y przemożenie ćinác miał/ nie do kogo innego wćiekác fie będziefz/ iedno do Pána fámego. *CzechRozm* 226. ~

»sam od swych sił« = *samoistnie, bez ingerencji zewnętrznej* (1): Bo w roŷterku/ álbo fámá od fwych sił rzecz poŷpolita wpaść muŷi *KochWr* 20.

»z własnej siły mojej (a. własnych sił naszych)« = *własnym staraniem, bez pomocy* (2): gdyż my tu oto ná fwiecie/ obftuiąc w doftátkoch/ w bogáctwiech/ tak fobie tufzymy/ iákobychmy to z wławnych sił náłżych mieli *RejPos* 4v; *NiemObr* 96.

W przeni (2): Niech fię fmył/ niech fię wŷzytkie siły me dźiwuiá/ Mowiac: Izaž fię wladze/ twym rowne náyduiá *GrabowSet* X2v, I4v.

a. Siła fizyczna, tj. zdolność do pokonania dużego oporu lub wykonania dużej pracy, też dobry stan zdrowia, siły żywotne (o ludziach i zwierzętach); iuventus *HistAl*; *spiritus* *Cn* (271): Ná wiewŷzego fie nie gnieway/ A ná twoie siely pátrzay *BierEz* N4v; Kóždého fwym obdárzono: Ty krafa/ fłowik ŷpiewánim: Woł siłá/ á koñ bieğánim. *BierEz* N4v, K, Kv, L4v, N3, O2 [2 r.] (12); *OpecŻyw* 20; *TarDuch* A3; Zafię gdy fá przy takiey vrinie dobre infze znaki/ iako fiłá nievpadła/ oddech wolny/ ŷpanie/ pamieć nieodefzła, iedenie. Taka vrina nicz zlego niewkazuie. *FalZioł* V 4; *GlabGad* E3, F5; *WróbZolt* 31/3, 37/4; *RejPs* 46; *RejKup* e5v; Dni wŷzytki me práwie iák cieñ přęciuchno przeminęły/ A ia y wŷzytki siły me iáko šíáno zwiednęły. *LubPs* X3v, L; *Leop Dan* 10/8, 16, 17; *BibRadz lob* 6/12, 40/11; [*Jugurta*] Tákw był přętki iż rowno bieğáł s ŷtrzáł z ręku álbo z łuku wypufzczoną/ ále siły s cnotá fie nie zrownawály/ bo trzech bráćiey rodzonych zábił *BielKron* 129v, 82, 115v; *KochSat* [C2]; *KwiatKsiąž* N4v; *Mącz* 135c, 198b, 448d; *SienLek* 10, 36v [2 r.], 37v; iż látá precz bieğác/ biorá s fobá wiele

człowieczego dobrego/ y odeymuią siłę/ á gubią żywość *GórnDworz* H5v, X3v, X6v [2 r.], Kkv; *BialKat* 53v; *KuczKat* 360; *KochMon* 34; *BudBib Deut* 8/17, *Iudic* 16/5, 6, 9, *Iob* 7/11 (8); *PapPan* Cc3; *ModrzBaz* 45; á ielliby tólko théy láméy wodzie vfác przyśló/ niechay proporcja lat/ do pićia/ y ciálá/ y síly iego przyłtołowána będzie *Oczko* 22, 22, 27v, 28v, 38; *Calag* 465b; Trwogá ferce mé zięlá/ gáfná we mnie síly *KochPs* 56, 9, 66, 80, 107, 131, 155; Bo w młodym/ látá kwitná/ síly co dzień przybywa/ krew fię w nim wrzącá burzy *SkarŻyw* 136, 151, 206, 269, 403, [407]; *KochTr* 20; *Strykron* 86; *KlonŻal* A3; *KochPam* 87, 88; *ArtKanc* F4 [2 r.]; *GórnTroas* 13; Do ciebie lezu/ Názaráńki bieże/ Wroc profzę siłę/ bo iák martwy bieże *GrabowSet* T2v, N2v, N4v, T4, V; *KochFrag* 19, 30; *SkarKaz* 609b [2 r.]; *CzahTr* E2; *SapEpit* B4; Iesli kogo nie zwalczył ogniową pogonią/ Zwalczył ręką: Bo w lotrze niewymowna była/ Iák polpolicie bywa/ y zdrádá y siła. *KlonWor* 22, 62; *SzarzRyt* A3v; [Syla, poczwirdzenye vigor i(d est) vivacitas, virtus, firmitas, fortitudo *ReuchlinBartBydg* L, RN].

G sg w funkcji przydawki lub orzecznika: ([kto]) (jest) [jakiej] síly (13): *FalZiol* V 18d; *GlabGad* M7v; *MiechGlab* 21; *BibRadz Ios* 14/11; [Jazon] był młodyzieniec wielkiej cudney vrody y vdátney síly *BielKron* 53, 54, 57v, 129v; *SienLek* 32v; *GórnDworz* X6; Vtwiárdziłeś krok mój/ á nikt nie był téy síly/ Komu by plác kiedy moje stopy puścily. *KochPs* 25; *SkarŻyw* 164; LAżicki z Bárzém/ gospodarzu miły/ Iesliś nieświádom iákowéy fą síly: Chciéy lámé tylko vważyć imioná *KochFr* 13.

W połączeniach szeregowych (7): *BielKron* 153v; Vigeo, Mnożę fie/ síł/ mocy/ krzepkości/ duzości nábywam/ rozraftam fie. *Mącz* 495d, 210c; *GórnDworz* Ev, E3v; *Oczko* 12v; Vmył/ rozum/ wymowę/ cnotá záftąpiłá: Przy cíele fye zámyka zdrowié/ gládkość/ sílá. *KochDz* 105.

W przeciwstawieniu: »dowcip ... siła« (1): te dżisieyłze rozumy [...] dzielności Polaków názych/ bez wátpienia fą dáry Boże/ tym wietłze y wáżnieyłze [...] czym dużá iest zacnieyłza niż ciáło/ dowcip niż sílá *WujJud* a3v.

Przysłowie: Siła bez rozumu/ lámá fie kázi. *BierEz* K.

Frazy: »sił (nie) dostaje (a. stanie, a. dostało)« = *vires deficiunt a. suppetunt Mącz* [szyk zmienny] (8): Deficiunt vires, Niedoftáye mi síł/ schodzi mi ná moci. *Mącz* 499c, 115a, 296b; Nie porzucayże mię więc w moim zefłzym wieku/ Ani opufzczay/ gdy sił niełtanie człowieku. *KochPs* 103, 42; *SkarŻyw* 21; *GórnTroas* 47; *GrabowSet* X2.

»siły(-a) ustają (a. ustanie) [szyk zmienny] (7): *BierEz* R2, S2; Krolu Alexander przez wiele czałów fluzylifmy Filipowi/ iuz nam siła y moc vftála [Non est nobis virtus]/ żebyfmy mieli zbroię znólić y véiski woienne *HistAl* B5; *KromRozm III* L3v; *LubPs* A3v; *HistLan* B; że [...] vpadáleś pod nim [pod krzyżem] ná oblicze swoie náswietłzé/ będąc ták bárzo zráníony/ iż wlyzłtkié síly człowieczeńftwá twego vftawály. *SiebRozmyśl* D2v.

Zwroty: »być przy sile« (1): Też vrina prawie blada/ albo też z rumiana blada/ [...] gdy chory iest przy file/ ije y spi. Tedy fie maź nadziewać wrzedzienicze albo bolączki pod prawá pierfiá. *FalZiol* V [4]v.

»sił(y) dodawać (a. przydawać); da(wa)ć siłę« = *dare potentiam PolAnt* (4;2); *BierEz* P4v; także im więcej iey [gorzkości] gdzie bywa tam też więcej zapala, które zapalenie siły przydawa. *GlabGad* E6v; *Exercitatio alit vires*, Cwiczenie sył przidawa. *Mącz* 7a, 210c; A (ták) pomni Iehowé Bogá twego/ bo ten dawa tobie fiłę ku vczynieniu bogáftwá *BudBib Deut* 8/18; *GórnRozm* N.

»(sw(oj)ej) sile (dufać, dufający; dufać w siły swoje)« = *in iuventute confidere HistAl* [szyk zmienny] (5;1;1); *BierEz* H2v; *RejKup* e6v; ábowiem młodzi zwykli podeymować smierć w młodości swoiey bárzo dufájąc w siły swoie *HistAl* B5; *CzechRozm* 233; Lwi drapieźni/ ktorzy síłóm fwyw vfáią/ Częłto niedoftátku y głodu doznáią. *KochPs* 47; *SkarŻyw* 164; *KlonFlis* C3.

»siły(-e) (ze)mdlić; na siłach mgleć; [omdleć w siłach]; siła mgleje (a. zemdlala); mdle (a. zemglone) siły« = *infirmata est*

virtus Vulg [szyk zmienny] (3;1;3;5): *BierEz* P4v; *FalZiol* V 61v; ale tilko lam pokarm iest takowy przez które⁶⁰ włzitka fiła w cieie mgleie y ciáło vmiera *GlabGad* F4v; WŁofi profte á długie [...] vkazuią człowieka z przyrodzenia boiaznego ferceza, mgley fiły *GlabGad* M7v; *Leop Thren* 1/14; *KwiatKsiąż* O3; *SienLek* 14; Ták hoyni [męczennicy] byli do wylania krwi [...] iż ręce mordercom vftawály/ á ich cierpliwóść nie vftawála/ sílá męczących ie mgláá *SkarŻyw* 22, 134; *MWilKHist* L3v; Lecz Pan Woiewoda iz niema czym sił poprzeć zemglonych zgospody od trzech niedziel niewychodzi. *ActReg* 155; *GrabowSet* O3v; [ReuchlinBartBydg N6].

»mieć z to siły« = *być na tyle silnym* (2): *GórnDworz* Bbv; y [św. Abramiusz] máiąc zá Bożá pomocá iefzcze fto síly/ do kościołá záłzedł/ y ták zá one morderce swoie Pánu Bogu fię modlił *SkarŻyw* [236].

»siły nie mieć, nie masz« = *nec habere quidquam virium Vulg; virtus non est, non sunt vires PolAnt* [szyk zmienny] (6;4): *BierEz* M; *Leop Dan* 10/8; *BudBib* 4.Reg 19/3, *Is* 44/12; *Oczko* 13v, 22v; á gdy iuzł [św. Symeon] práwie síly nie miał/ tedy leżąc ná póly żywy/ paćierze swoie w onym poście/ odpráwował. *SkarŻyw* 29, 56; ále Gdy zdrowie wćale: Gdzie niémáfz síly/ Y świát niemily. *KochFr* 118; *GórnTroas* 45.

»siły [z co (żywotne)] nie mieć« = *być słabszym* [szyk zmienny] (2): Wilcy ten pokoy złomili Przeciw owcam boy czynili. Owce nie máiąc z nie síly/ Płow ná fwą pomoc prósiły *BierEz* Fv, H2v.

»siły przyłożyć« (1): Stałá Troia póki on [Achilles] síly nie przyłożył/ Iuz wátło ftalá/ kiedy Hektorá położył. *GórnTroas* 19.

»ku siłom przysić« = *vires recuperare Modrz* [szyk zmienny] (2): *LubPs* A4v; A ktorzyby iuz vbogi ciáło ná się wziął/ y ku siłám zásię przyłzedł/ ten do roboty niech będzie posłan *ModrzBaz* [38]v.

»na siłach, z sił schodzić; schodzi [komu] na siłę; zeszcie siły« = *viribus corporis destitueri Modrz* [szyk zmienny] (2;1;1;1): Naprod iestli to zadzierzenie łożyłka iest dla zefzcia siły/ ktorey przy rodzeniu zbyła niewiafta, Ma być pofilona godnem iedeniem j piciem *FalZiol* V 25v; ut desunt vires tamen est laudanda voluntas, Aczkolwiek ná siłách schodzi yednak wola ma być chwalona. *Mącz* 509c; *LeovPrzep* Iv; ták zásię ktorzi fą prawdziwie vbogiem/ á schodzi im y ná siłách y ná żywności/ máią być opátrzeni *ModrzBaz* 37v, [38]v.

»siłę wziąć« (1): ktorey [wody] gdy fię nápiły bydlétá/ wnetze síłę wzięły *SkarŻyw* 403.

Wyrażenia: »siły(-a) cieleśne(-a), ciáło« = *vires corporis Modrz* [szyk 8:2] (7;3): *OpecŻyw* 140; *GlabGad* P; *LubPs* H3v marg; tedy mi fię ci zdádzą iż s przyrodzenia nieco wielkiego dostąpili/ ktorým yest dáno iż y cieleśnymi siłami/ y vmyślnymi fą możni. *KwiatKsiąż* A4v, Pv; iż ná káždy dzień siłę cieleśną potwierdzáć Mánná było potrzebá. *KuczKat* 185; *CzechRozm* 236v; wlyztkie też síly y ferdeczne y cíeleśne/ iáko w powinnościách fwyh fą leniwe/ nizezeme/ rozne/ miedzy sobą walczące/ y niedługo trwájące. *ModrzBaz* 57, [38]v, 57. [Cf b. »siła duszna« *KromRozm III* B, *WujNT* 237, »siły serdeczne« *LatHar* 299, »umysłowe siły«]

»duży w siłach« (1): A Iudás lepak Máchábeyczyk duży w siłách [fortis viribus]/ z młodości swoiey/ tego mieycie Hetmánem polnym *Leop 1.Mach* 2/66.

»siły Herkulesowe« (1): Trzebać takim [królom rządzącym państwem] ramion mocnych, Sił prawie Herkulesowych, By taką ciężkość znosili. *BierRozm* 21.

»siła mocna (mocniejsza)« (2): *GlabGad* C3; TAtarzy fą polpolicie wzroftu frzedniego [...]. Ale fiły trwale y mocney [robusti viribus et fortes]/ tak iż głód/ zimno/ y gorączo wiele mogą cierpieć *MiechGlab* 21.

»niezmożna siła« (1): Cożkolwiek ieno ftárlziwego żyło Ná świecie/ wlyztko iego [Alcydesa] vftąpiło Niezmożney síle *SzarzRyt* B4v.

»posilenie sił« (1): tenże Sceuola był/ ktorzy piłą wybornie vmiáł grác/ ten Rzeczyppolitey fprawami/ y pracą w wykładaniu

mieczińskiego prawa spraczowany/ ku tey nawięczy grze dla poślenia sił/ y vmocnienia bokow przychadzał. *KwiatKsiąż* P2.

»siła przyrodzona« [szyk 1:1] (2): *OpecŻyw* 137; Powieda Awicenná/ Kiedy nášienia człowieczego wiecey wynidzie niżli przyrodzenie potrzebuie/ bárzicy zemdli siłę przyrodzoná/ niżliby tyle czterdzieści kroć krwi z niego wypłynęło. *SienLek* 14.

»siła słaba« [szyk 1:1] (2): *MWilKHist* L3v; RAd fię widzę v ciebie Gofpodarzu miły/ Ale wypić tak wiele nie méy flábey siły *KochFr* 50.

»troja dziewięć sił(a)« = wszystkie siły życiowe [w tekście czarodziejskiego przekleństwa] (2): Vithayacie zarze wifczcie trzi panni ydziefz mi do thego philipa, Rofthargnycziefzmu yego ftercze, yego zadze, yego trojy dzyewyącz fzyl, yfchbi nyemogł ny picz ny yefzcz *LibMal* 1544/85v, 1544/84.

Szeregi: »siła i chęć« (1): A iż tho wzaczęciu wfyztkich lékarftw bywa/ ábyfmy dożrzeli/ iefli chory wytrwa/ á siły y chęci ile trzeba má *Oczko* 13.

»siła, czerstwość« (1): Niewiem [...] w czym w.m. tę niedołonność białychgłow baczył/ bo ielli w thym/ iż nie lą tey siły/ tey czerstwości/ ktorey męzczyzni/ nie iuż fą tym niedołonnie *GórnDworz* X6. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»siły i dusza« (1): W czas mię wyfluchay/ wczás mię rátuyl/ pánie/ Iuż mi sił ledwé/ y duże doftanie *KochPs* 208.

»siła a dużość« (1): bo kiedyby siłá/ á dużość fámá pláciłá/ był by záwdy żołnierz ktory fię biye/ w więtfzey wadze/ niż Hetman ktory ludzie przywodzi. *GórnDworz* X6. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»moc (a. mocność, a. możność), (a, i) siła(-y)« [szyk 11:7] (18): *FalZioł* V 27, 61v; *GlabGad* P; Opufciła mnie fiła y mocność [virtus] moia. Yzem iuż nieftály ku pokufám. *WróbZolt* 37/11; *HistAl* B5; *LubPs* A3, A3v, A4v; Náyuie fię s pífmá iż przed potopem [...] ludzie czáfy mieli mierne/ moc y siłę zdrowá *BielKron* 5v, 449; *Vires et corpus amisi*, Moc á siłym zgubił/ opadłem ná cieľe/ nie mie niezofitáto yedno skórá á košcy. *Mącz* 66b; *BialKat* 53v; *BielSpr* 3; Ręczęć z nályzym Wálenem nie wygrał w tey stronie/ Bo tu siły możności tak wiele záftániefz *PapPan* P2; *KochPs* 31, 58; *SkarŻyw* 56; *GórnRozm* N. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

»siły i przemożenie« (1): Ale iłz wielka miłość ku Zbáwićielowi fwoiemu/ niedopufciłá mu pátrzyć ná bláhe siły y flábe przemożenie fwoie/ [...] zięty boiaznią między złym towarzystwem w domu nieprzyjációł Pána fwego/ vpadł w on grzech vftnego záprzenia. *SkarŻyw* 598.

»siła(-y) albo (i) rozum(y)« = vires vel anima *Modrz* [szyk 3:1] (4): *KromRozm* III L3v; *BielKron* 54; Bo gdybyś fię ná krzyż on tárgnąć miał: chcąc gi przełomić/ siłá y rozumem fwym: [...] tedybyś nieco inżzego czynił: iedno [...] *CzechRozm* 226; *ModrzBaz* [38]v.

»serce i siły« (1): Wfzytki ty znalz/ którzy mię trapić nieprzeftáią/ A we mnie ferce/ y siły táią. *KochPs* 100.

»umysł i siły« (1): Abowiem wiele ich było ktorzi wpotkaniu nawalnych czoł/ męźnie á mocnie fię bili/ a záś gdy byli ná rękę wyzywani/ tedy na vmyle y ná siłach mgleli y truchleli. *KwiatKsiąż* O3.

»(i) siła (i) zdrowie« = valetudo et robur *Modrz* [szyk 4:3] (7): *SienLek* 32v; *GórnDworz* Aa5v, Hh4v; poniewáz zdrowie człowiece y siłá takowemi pomiernemi pracámi stwierdza fię y vmacnia *ModrzBaz* 11, 10; *KochPs* 188; Bo żył [Mojżesz] lat fto y dwádziefciá w tákiey siľe y zdrowiu/ iłz oczy iego nieztepiály/ áni fię rufzyły zęby iego. *SkarŻyw* 485.

Wyrażenia przyimkowe: »bez sił« (1): A odeflá od corki Sionfkiey wfšelka ochędofzność iey: ftháli fię Kxiążetá iey by báráni nienaydujący páftwey: y flli bez sił [absque fortitudine] przed wiodącym do więzienia. *Leop Thren* 1/6.

»nad siły« (4): Bo kto nád siły mocuie/ Rychłá w tym fzkodę poczuie *BierEz* H2v, N4.

~ *Wyrażenie*: »nad siľe(-y) ludzká(-ie)« [szyk 1:1] (2): *SkarŻyw* 580 marg; Ale ná on dzień [zmartwychwstania] weźmie^m ciáło mocne iáko želázo/ trwáte iáko miedź ábo złoto/ mocne nád wfzytki ludzkie siły/ ktorými y ziemiá rufzyć będzie mogł ieden wvielbiony. *SkarKaz* 205a. ~

W przen (1): Kowal (czyni) hebel/ y robi (iy) w rzeżawiu/ y młotámi wyraża iy/ á (potym) robi iy/ ramieniem siły fwey [in brachio fortitudinis suae] *BudBib* Is 44/12.

aa. *W funkcji przysłówka*: »siłá« (1):

Szereg: »siłá a gwałtem« (1): widząc náfze pokorę/ [ten młodzieniec] pirwey vráganijm/ potym łaianim/ áż ná konietz siłá a gwałtem^m powftál przeciw P. Przifgodzie ij nám wfzytkim. *ForCnR* E.

a. *Zdolność do plodzenia potomstwa* (1): Spado, Bes sył ábo członká męskiego vrodzony/ wnětr Nieduż/ ábo wálách/ Rzeżániec *Mącz* 403d.

b. *Waleczność, męstwo; wola walki* (39): *BudBib* I 234a marg; *CzechRozm* 237; [Mikolaj Herbert starosta lwowski] Rowien do Schediulzá męźnego Greckiego. Y owfzem go doftátkiem y siłá przechodzi *PapPan* C2; Heráklus on męźny co Cefárze biyal/ Wierz mi że tákiey siły [jak Jan Lutrowski] nigdy dobrej nie miał *PapPan* Kv, C4v, D, I2, P4, X2v, Z; gdzie Moškiewfkíe rotý Zá fpráwá oycá twego/ męźá wielkiéy cnoty Y dzielności/ poległy/ támeś ty [tj. Krzysztof Radziwiłł] fwéy siły Probę napiérwey podál *KochJez* A2v; *KochFr* 51; *GórnTroas* 26; *RybGęśli* B3.

G sg w funkcji orzecznika: ([kto]) jest [jakiej] siły (2): AEtipus był męźny między Greki w Troiey/ Belpiecznie wiárę daycie w tym powiefci moiey/ Iże náfzy Czolowfcy lą takowey siły/ Bogday fię wfzytko w Polfzcze tak męźni rodzili *PapPan* L3v; *SkarŻyw* 164.

W połączeniach szeregowych (3): [dworzanin] naprzod wiárę przeciwko Pánu fwemu/ á potym męftwem/ siłá/ ochotá/ y przewážnoćiá/ potrzebá żeby między drugimi fłyná *GórnDworz* D5; á siłá/ mocz/ czerstwość/ y vmieięthność może być thák wielká w chłopie/ iáko we mnie *GórnDworz* I8, I5v.

Fraza: »schodzi na siľe« (1): Bóg ci [...] pomóż młody RA-DZIWIŁE: Niefchodzi tu ná feru iuż áni ná siľe *KochJez* A2v.

Zwroty: »dać siľę, dodać siły« (1:1): *KochPieś* 51; Bronić chcę/ niedopufczę/ zbroynym fię záftáwie/ Gniew doda siły *GórnTroas* 47.

»(d)ufać siľe« (2): *MycPrz* I C; Porchowá nie zámilczę/ gđzieś téż niepróżnowál/ Aleś ná dziełnych koniech pod zamkiem hárcowál. Wábąc/ ktobykolwiek śmiał/ á vfał fwéy siľe/ Aby z wámi rycérfkíey wżył krotchwile. *KochBaz* 4.

Wyrażenie: »męźna siłá« (6): CI to zacni pánowie wmlódych leciefch fwoich/ Wiedz Millo tak męźnych sił nie lękná fię twoich. *PapPan* X; (nagł) Ian Táláphus. (-) W Myfłzynfkiey zyemi był pan iefzcze y dziś flynie/ Dla fwoiey męźney siły iuż nigdy nie zginie. *PapPan* Y3v, A3v, C3v, Hh3v; Przeto Constantin krzyknął/ Hey w kim męźna siłá/ Brácia mili rátuycie *StryKron* 732.

Szeregi: »dzielność i siła« (1): Tákiés ná ten czas dáry/ zacny RADZIWIŁE/ Y pochwałę w dziełności/ y w fwéy odniół siľe *KochJez* A3.

»siła a (i) męstwo« [szyk 2:1] (3): Práwie fię lfzczeście mieni tak fłanom iák Páńftwom/ A prozno kto má dufác fwym siłom y męftwom. *MycPrz* I C; Lácedemonianie mieć ich [tj. miast] niechćieli/ vkázuiąc ná ludzi/ w ktorých męftwie/ á siľe/ nie w murách zdrowie káżdey Rzeczyfpol: y káżdego Kroleftwá záwiľo. *GórnRozm* L4; *LatHar* 579. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»moc (a. możność) i siła« (2): Aleć y ten Niedzwicki między Podolány/ Broni doś obyczáyne Rzeczyfpolitey [...] Doftátek iefł y możność iefł k temu y siłá *PapPan* X3; Wfzak drudzy choćiay widzá iże przegráć máią/ Więtfzá w fobie w ten czás moc y siľę wzbudzáią. *KmitaSpit* B4. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»ser(d)ce, (ani, i) siła« [szyk 4:2] (6): *KochMon* 20; *SkarŻyw* 164; *KochJez* A2v; *KochPieś* 51; Tęczynfki był twóy Tezeus/ [...] Który fercem y siłá mogł porównác fnádno/ z Boháterfkimi fynty *KochPam* 82; *KlonKr* A.

»siły i śmiałości« (1): iżeby ryczerz nietylko wsiłach y w śmiałości tym fię tylko pierwey podpierał/ ale iżeby też w nauce/ y w dowcipie rycerskim/ biegłym á mocznyym był. *KwiatKsiąż* O.

b. *Sila duchowa* (wytrwałość, siła woli, odporność psychiczna, mocna wiara itp.); *potentia animae BartBydg*; *animi vires Modrz* (44): *BartBydg* 120b; *KrowObr* 57v; Przeto/ iáko siłą przyrodzoną tey mocy dołtác niemożemy/ thák też przez Wiárę tylko fámę rozumiemy/ że w Kościele fą Klucze niebieskiego Krolefstwá *KuczKat* 80; *BudBib* bv; w tym imieniu IEZVS zwyciężył wżytkie pokuły twoje/ [...] siły nowy dołtaniefz/ y do dobrego ochotny bédziefz. *SkarŻyw* 4, A5; *ArtKanc* F10; Niechay fmutne siły/ we lży nie topnieią/ Rátuy Pánie łáka/ zgodz skutek z nádzieią. *GrabowSet* S2v.

siła czego [= z czego] (1): niektorzy wykłádácze [...] złączáią z Chriftufem iego dobrá/ y siły duchownego pożywania/ álbo pożytkow z ciálá iego. *WujJudConf* 258.

siła do czego (2): Co Pan Bog fprawił raczył/ dla tego: áby fię ludzki hárdi naród/ niedołążnym y włomnym znał/ do pełnienia wolei Bożey: á prágnął tym chentliwiew/ łáki oney/ Nowego zakonu/ ktoraby mu siłę nową y ferce nowe/ do pełnienia S. zakonu iego przyniołá. *SkarŻyw* 3; *WujNT* 520.

siła na co (1): iżem w fwym przedśiewięciu do końcá wytrwálá/ wżyczáiąc siły ná to/ iufz tełz éiebie chcę *SkarŻyw* 15.

Zwroty: »siłę da(wa)ć; siły doda(wa)ć« = *virtutem administrare Vulg* [szyk zmienny] (5;2): przez onę wślytkę notz/ wydál fie [Jezus] ná modlitwę [...] wzywáiąż boga oytza/ aby iemu dál taką motz ij fiłę/ iżby mogli wypélnitz iego wślytkę wołá. *OpecŻyw* 86, [80]; *KochPs* 40, 99; Stáry zakon cięfzki/ ludzie w przekłétwie zołtáwował. Robić kazał/ á siły/ y łáki/ do roboty nie dawał. *SkarŻyw* 3; *WujNT* 1. *Petr* 4/11; Day nam siłę táka/ ábyfmy fię żadney wzgárdy świátá tego nie bali *SkarKaz* 85b.

»nie mieć z to siły« = *nie mieć wystarczającej siły* (1): thák zli á fkázeni ludzie [...] áż dopiero kiedi ná vrząd wnidá/ á obiedzá fie władzey: bo w ten czás iuz niemáią s tho siły/ áby ták wielki ciężár wielmożności znieś ná fobie mogli *GórnDworz* Gg6.

»umocnić (a. czynić mocne) siły« (2): Pan moía moc/ ten czyni fám mocne me siły *GrabowSet* B4; podayże mi rękę twoię/ vmocnifz siły moie/ ábych iuz żył tobie y fprawiedliwości twoiey *SkarKaz* 387b.

»wátlić siły« (1): ábowiem ony [rozkosze cielesne] wátłá siły [Hebetant ... vires] ferdeczne *ModrzBaz* 18.

Wyrażenia: »siła Boża [= od Boga]« (1): Krzyż ś. y moc iego/ to iest moc kazánia o vkrzyżowanym [...] sftálá fię zbáwieniem y siłą Bożą wierzącym *SkarKaz* 83a.

»siła(-y) duszna(-e), dusze« (5;4): *GlabGad* K5; *KromRozm III* B, F8; Obroćmyfz tedy mylli wżytki/ y siły dużne náfze/ ku they naifwiętlzey fwiátłości/ kthora nam drogę do niebá pokázuie *GórnDworz* Mm6; DO tey ferdeczney y wnątrzney modlitwy/ ktorą rozmyślánien názywamy/ trzy fię części álbo siły dużne náfzey fchodzą: Pámieć/ rozum/ y wola. *LatHar* 662, 144, 662 marg, 681; iż człowiek przez grzech pierworodny/ ná rozumie/ ná fwobodzie/ y ná infzych siłách dużnych y ciełefnych cięfzko iest zrániony *WujNT* 237; [szyla duszna potencia animae *ReuchlinBartBydg* A6v].

»siły serdeczne, serca« = *animi vires Modrz* (4;1): *ModrzBaz* 18; Twa dobroć niech cię fławi/ chwały tobie wieczne/ Niech wżytkie dni moie dáią/ y siły ferdeczne. *GrabowSet* N2v, D3, V4v; wfpámieytá ná wdęczenie y ná boleść ktorąś éierpiał/ gdy wżytkie siły fercá y ciálá twego práwie do fzczątku vftály *LatHar* 299. [Cf a. »siły cielesne« *ModrzBaz* 57]

»umysłowe siły« (1): Abowiem rana Venus y vmysłowe y ciełefne siły wynifzczą *KwiatKsiąż* C4v.

Szeregi: »moc a (i, albo) siła(-y)« [szyk 4:1] (5): *OpecŻyw* 86; *BielŻyw* 45; *Liberum arbitrium* alias libera voluntas, Swiebodná/ włáfna wola ktorą w mocy á sýłách fwych mamy. *Mącz* 190d; *LatHar* 50; *WujNT* 518.

»siła i myśl« [1:1] (2): Tako téz iey miły fyn boga oytza profil/ aby iey fmutku ulżył/ a dál iey takową fiłę ij mył/ iżby fobie w fmetku nieftekniła *OpecŻyw* [80]; *GórnDworz* Mm6.

»siła i serce« (1): *SkarŻyw* 3 cf *siła do czego*.

W przén (1): Prysłláydy ná *vocales*. [...] uo Buog ktorzy mie prepáfáll síllá. *JanNKarGórn* G4.

a. *O możliwościach rozumu* (3): iedno ia tu ftáfego rozumiem [...] v kthorego rozum przyfzedł ku fwey zupełney siłe/ á żywości *GórnDworz* Ll3, Ll3v.

siła czego (1): *KuczKat* 80 cf *Szereg*.

Szereg: »możność i siła« (1): Gdyż tedy ten członek [tj. świętość urzędu kapłańskiego] nie mniey iáko y drugie człónki/ przechodzi możność y siłę rozumu náfzego/ thedy fufznie to wyznawamy/ że [...] *KuczKat* 80.

c. *Sila zbiorowości, zwłaszcza militarna, zbrojna i państwowa* (84): *MiechGlab* 34; *WróbZółt* 52/6; żádálfz z wielkością Perfow walczyć/ ktorých fiły żadną miárą nie zátłumifz *HistAl* C3v, D7v [2 r.]; A ták teraz ielliz więc tuffyż fobie o siłách twych dobrze/ wyiedz do nas wpole/ tedy fie fpołu kfoztuiemy/ boć przy mnie iest moc woienna. *Leop* 1. *Mach* 10/71, *Eccli* 28/18; *BielKron* 58v; [nieprzyjaciele] pátrzą pogody/ Iákoby was pozbáwić do końcá świebody. A otuchę im czyni/ nie siłá/ nie zbroiá: Ale tylko niezgodá/ flawna Polko/ twoiá. *KochZg* A2v; *Prot* C3v; *GórnDworz* Ff6; *BudBib* *Iudith* 9/8, *Ios* 17/17; á nie vftáli nieprzyjaciele Korony Polkiey/ áż zá Iágiela/ toż dopiero fiły fwe vtráćili *MycPrz* II C2v; Ktory [Leonidas] s trofzeczká ludu przez chwile niemála/ V Ternopile gory miał ták siłę fmiálá. *PapPan* A3v; *ModrzBaz* 106; *KochPs* 65, 189; *SkarŻyw* 358, 484; A Lefko Czarny zwátpiwfzy w fię Rycerftwá fwego/ vciókł do Węgier z Grifiná małżonką swoią *StryjKron* 370; *ArtKanc* K4v; *GórnRozm* L4; *KochProp* 15 [2 r.]; *ZawJęft* 14; *ActReg* 154; *GórnTroas* 9; A ty [biskupie] czym infzym dziś báwifz myśł fwoię: [...] ftrzęgác pilnie oyczystéy fwobody: Iákoby domá fprawiedliwość byłá A ná gránicách gotowość y siłá. *KochFrag* 29; *OrzJan* 14, 40, 101, 135; *KolákSzczęśl* Dv; *SarnStat* 110, 985, 1095.

G sg w funkcji orzecznika: [kto] jest [jakiej] siły (1): bo [Turcy] the Praktykę máią/ iz máią być porázeni czáfu fwego od Krześcijan/ rozumiejąc Lud Krześcijánki być dobrej siły *BielSpr* 60.

siła czego (3): [Bona] pociągnie do wáłzey Kró: M. [...] onę moc y siłę ziemie Włókiéy *OrzJan* 128; *SarnStat* 111, 985.

siła na kogo, na co (4): Pogánom P. Bog ná złe Chrześciány siły przyczynia. *SkarŻyw* 558 marg, 558 [2 r.]; Tám [tj. przed ołtarzem] siłę małz wzięć/ Pomázáncze Pańki/ Ná obronę fwych y ná ftrách Pogáńki. *GrochKal* 26.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy państwa (6): *PapPan* B4; By wżytek Rhen zebrána moc Niemiecka piá: Nigdy niebędá mogli Rzymfiéy siłe fzkodzić *KochFr* 58; *PudlFr* 43; Ach niewzyta śmierci/ á lákoma/ Poimálás mężá/ ktorego świádoma Siłá Mołkiewfka *GrochKal* 19; *KochCz* A3v; *OrzJan* 86.

W połączeniach szeregowych (3): aczkolwiek [Korona] cznothá/ fiłá/ fprawá/ rozumem z infzemi narody Krzefcijiánkami nie thelko zarównála/ ale thez przewyffála *FalZiół* +2v; *Mącz* 426d; póki siłę/ powagę/ pieniądze mamy/ myśłmy iákobyfmy wcale byli *OrzJan* 69.

W przeciwstawieniu: »dowcip ... siła« (1): Fortunniefzy był ięzyk [łaciński]: bo ten y dziś miły: Tákw záfwdy trwálly owoc dowcipu/ niz siły. *KochFr* 82.

Fraza: »dostawało siły« (1): IÁko wżytke narody Rzymowi flufzył/ Póki mu dołtawálo y fczęścia/ y siły: Tákwé téz/ [...] *KochFr* 82.

Zwroty: »sił(-y) da(wa)ć; siły (G) dodać« = *dare fortitudinem PolAnt* (2;1): *BibRadz* Ps 67/36; *KochPs* 99; odłzczepieñftwá Chrześciánki [...] Turkowi siły dodaía *SkarŻyw* 560.

»w siłach, siłam (sile) (d)ufać« [szyk zmienny] (2;2): *LubPs* E4 marg; *BibRadz* Ier 21 arg; *BielKron* 5; náwroć Turki y Kácerze/ [...] co w fwey vfáią mądrości/ w fwych siłách, y tełz świátosci. *ArtKanc* M18v.

»mieć [z kogo] siły« = *być od kogoś silniejszym* (1): Miał Niemiec y z Polaká/ y z Litwiná siły/ Poki té dwa narody fólnie fye trapiły *KochProp* 15.

»nawątlć siły (G)« (1): A ważać fie [*cesarz turecki*] ták wiele rzeczy/ iż nąwątlił fobie siły fwoiey *OrzJan* 6.

Wyrażenia: »siła można« [szyk 1:1] (2): On [*Turczyn*] z woýkiem niezliczoným ná Polkę fie pułzcza/ Ale mu można siła Rułka nie dopułzcza. *PapPan* B4; *KlonKr* F4.

»siły nieprzyjaciół, nieprzyjacielskie« = *vires hostium Vulg* (2:1): ále gdy [*Juda z wojskiem*] wzywáli Bogá włzechmocnego/ kthory mocą fwą siły nieprzyjacielskie łámie/ dobyli á doftáli miá-ftá *Leop* 2.*Mach* 12/28; *SkarŻyw* 560; ZEtrzy mocną ręką fwoia/ wieczny Boże/ wżytki gwałtowne siły nieprzyjaciół KOścioła twego *ArtKanc* 114.

Szereg: »siła i męstwo« (1): Co wałzych przodków fiła/ i męftwo fpráwiło/ Ze fie to zacne miáfto [*Kijów*] wniwecz obrociło. *KochSat* A3.

»siła albo (i) mężność« (2): ábowiem fiła y mężność [*virtus*] nie zależy tylko w wielkości ludu/ ále y w ftałości wmyftu *HistAl* Av, D6.

»moc a (albo, i) siła(-y)« = *fortitudo et robor PolAnt* [szyk 4:3] (7): Bog ói Izráelłki ieft kthory dawa moc y fiły ludowi *BibRadz* Ps 67/36; v Rzimian/ máło bywało konnych/ á wżákofz siła á moc woiská iákmiarz wżytka ná piefzym Ryczerftwie należała. *Kwiat-Książ* O2v, O2v; *WujJud* 32; *WujJudConf* 256; wżycz Amonowi/ Siły y mocy: iego gniew furowy: Niechay wczuię *ZawJeft* 28; *Orz-Jan* 128. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»siła ani ważność« (1): Bowiem grekowie żadnej fiły ani ważności nie mają. *BielŻyw* 150.

Wyrażenie przyimkowe: »z siły« (1):

~ *Szereg*: »z mocy i siły« (1): y nie z mocy fie fwey y siły [*królestwa*] vmocniáią: ále nabożeńftwem y fłużbą Bożą ftoia. *SkarKazSej* 688b. ~

Przen (3): Wydávác bowiém rzeczy nowe y niezwyčajné/ niebezpieczno: wftępować téż jednému z wielu ich w fżránki/ co y lepfze broní y wietfze siły máia/ y lepfze niż ia rozumieją nie grzeczy *JanNKar* A4.

W dosłownym tłumaczeniu tekstu biblijnego (1): Wyleię lepak zápalczywość moię ná Sin siłę Micráimfką [*super Sin robur Aegypti*] *BudBib* Ez 30/15.

Szereg: »moc i siła« (1): Ták téż kážda Rzecz pófpolita nie będąc vgrunthována práwy/ w niwecz fie obráca wtráciwfzy dużę fwoie/ zá korey mocą y siłą wzroft y życie fwe miála. *Phil* D3.

a. W funkcji przysłówka (3):

Wyrażenia: »spólnemi siłami« = *wspólnie; communibus viribus Modrz* (2): Wfzytcy fie wieziemy iáko w jedney łodzi Rzeczy-pófpolitey: słuźna rzecz/ ábychmy iey fpolnemi siłami przeciw káždey nawáłności bronili. *ModrzBaz* 125v; *ActReg* 41.

»swoimi siłami« = *samodzielnie, o własnych siłach* (1): Wfiákoż ten Pan mocy wfłytkich chce przefstawác z námi Gdyż my fie oprzeć nie możemy fwoimi siłami *LubPs* M4.

2. Wszchemoc Boga (wszystkich osób boskich), możliwość sprawienia wszystkiego, zwłaszcza tego, co jest sprzeczne z naturalnym porządkiem; fortitudo, potentia, robur, virtus Vulg. PolAnt [w tym: *czyja* (48) – *G sb i pron* (20), *pron poss* (20), *ai poss* (8)] (81): Ci chwálebni Miłtrzowie wczą/ że ciało Pána Chriftofwe przez siłę Duchá S. fplywa y zftępuie ná nas *WujJud* 256; ále tenże Pan Chriftus/ iáko tych sił y dárow fwoich godnym rad wżycza; ták ich niegodnym nie dáie *WujJud* 258v, 258v; *WujJudConf* 258v; *BudBib Iudith* 9/12, *Ier* 10/12; *BudNT przedm* c4v, 2.*Thess* 1/9; Moźni bohátirowie sił twoich doználi: Próžno fye ná twóy wierny lud zbieráli. *KochPs* 71; Czegofmy fye od oyców náłżnych náftucháli/ Kiedy siłę/ y cudá páńłkie wznawáli. *KochPs* 115; Ciebie wybráni twoi chwálić nieprzeftáią. Zacość królefstwá twégo/ y twé dziwne siły Roznozřąc *KochPs* 210, 29, 94, 98, 104, 110 (11); *SkarŻyw* 4, 187; *CzechEp* 197; *ArtKanc* I2v.

G sg w funkcji przydawki: [*jakiej*] siły (3): *RejPosWiecz*² 95; *BudBib Nah* 1/3; Bóg náłz/ bóg wielkiey siły/ wielkiey możności/ Niepóięty/ niezmierny w fwoiey mądrości. *KochPs* 213.

cum inf (1): Aza niemáłz wemnie siły wybáwiác? *BudBib Is* 50/2.

W połączeniach szeregowych (6): *SarnUzn* Hv; *RejAp* 53; *CzechRożm* 44v; Bądźże Boże tobie chwałá/ cześć, moc, siła, iáfność, sławá/ boś ty wfzytkich rzeczy Pánem *ArtKanc* T11; Godzien ieft Báránek kthory ieft zábity/ wżiác moc y boftwo y mądrość/ y siłę/ y cześć/ y chwałę/ y błogoftáwienieftwo. *WujNT Apoc* 5/12, *Apoc* 7/12.

Wyrażenia: »siła Boża (a. Boska)« = *virtus Dei PolAnt* [szyk 4:1] (5): *BudNT Luc* 22/69; Y fpoźziwienim wielkim á nie bez iáfney siły Bożey/ ták wiele máiąc nieprzyjaciół ten Kościoł trwa *SkarJedn* 22; *LatHar* 721; *WujNT* 121; Ná tych tákich rzeczách poznác rękę y siłę Bożą y práwdę flowá iego. *SkarKaz* 241b.

»mocna siła« (1): Mocna siła iego: á gdy ná fład fiedzie [!]/ Izaż fie kto náydzie/ co winnym nie będzie? *GrabowSet* Bv.

»siła mocy« (1): Náoftátek bráčia zmacniaycie fie w Pánu/ y w siłe mocy [*in potentia virtutis*] iego. *WujNT Eph* 6/10.

»w siłe mocny« (1): MAdry w fpráwách fwoich/ w siłe bárzo mocny/ Wieczny fprawcá wiekow/ święty y włzechmocny *Grabow-Set* Bv.

»nieprzemóžona siła« (1): widziřz ifz zemną nie wygrafz/ trudno ciału ná oftre żelázo bić/ wielka ieft á nie przemóžona siła moia. *SkarŻyw* 81.

»niezwycięžna siła« (1): Przeftle wyftępkí niech v ciebie tyle Nie wáż: iżbyř niezwyčajney siłe Swey/ gniew przydawfzy/ nas chciał wykorzeńić *GrabowSet* V.

»w siłe potężny« (2): Bo fpráwił mi wielkie rzeczy/ kthory w siłe potężny ieft [*qui potens est Vulg Luc* 1/49]/ á święte imię iego. *LatHar* 65, 476.

»siła żywotna [= stwarzająca życie]« (1): Przetož niektorzy wykładácze nie dobrze czynia/ kthory Kryftulá ták z jedney ftrony opifuia/ bez włzech dárow/ bez siły żywotney/ á zář z drugiey ftrony złączáią z Chriftofem iego dobrá *WujJudConf* 258.

Szereg: »moc, (a. możność) (a, i) siła« = *potestas et virtus Vulg* [szyk 11:4] (15): *TarDuch* B6; *Leop Luc* 4/36; *RejPosWiecz*² 95; *KuczKat* 125; Ale dochodzić tego pokármu mamy/ nie pátrząc ná odległość mieřcá/ przez moc á siłę Duchá ř. *WujJud-Conf* 255v; Okazałeř fwą możność/ y dziwne siły/ Kiedyř z Aegyptu wywiódl fwoy náród miły. *KochPs* 114; Ręką to fwą tylko fpráwił/ Ze nas z niewółftwá wybáwił: Iego to moc/ iego siła Nie-wyflowiona fpráwiła. *KochPs* 147, 117, 210; *SkarŻyw* 81; *Niem-Obr* 86; *WujNT* 349, 350, *Eph* 1/19; W rámięniu plec fwoich/ moc y siłę pokazał *SiebRozmyřl* F4. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»władza i siła« (1): Iż we władzy y wsiłe [*in potestate et virtute*] rofkázuie nieczyftym duchom/ á wychodzą? *BudNT Luc* 4/36.

Wyrażenie przyimkowe: »w siłe« = *potężny* (1): Głós Iehowy w siłe [*in potentia*]/ głós Iehowy w wielmoźności. Głós Iehowy łámie Cedry *BudBib Ps* 28/4.

W przen (2):

siła czego (1): Tych/ kthore trzyma w okowách złořliwy/ Niechay záchowa/ siła twoiey ręki *GrabowSet* V v.

Wyrażenie bibl. »obleczony siłą« (1): wy lepak trwaycie w mieřcie/ áž obleczeni będziecie siłą z wyfoká [*induamini virtutem ex alto*]. *BudNT Luc* 24/50.

Przen: Bóg jako źródło siły (6): Ty mię/ móy pánie nie rácz odftępowác/ Tyř moia siła/ ty mię chciéy rátowaćć. *KochPs* 31; Pánu bądź chwałá/ v kthorego były Waźné mé próřby: to tarcz/ to mé siły *KochPs* 39, 42; *SkarŻyw* 481; PAnie Boże wćieczko náłzá y siło/ náklón vchá twego ná modlitwy naboźne Kościoła twego *LatHar* 619; [*Leop* 1577 2.Reg 22/2 (Linde)].

Szereg: »moc i siła« (1): Miłováć ze wfzytkiey duřze będą/ móy pánie. Tyř moc ieft/ y siła moia *KochPs* 23.

a. Część wszechmocy Bożej rzekomo udzielona cudotwórcy (1):

Wyrażenie: »siła Boża« (1): O Symonie czárnokfięzniku ludzie w łámáriei teź dźyerzeli/ iż on był moc álbo siła Boża [cf *Hic est virtus Dei Vulg Act 8/10*] *KromRozm II* f3.

Szereg: »moc albo siła« (1): *KromRozm II* f3 cf *Wyrażenie*.

b. Moc istot nadprzyrodzonych (10):

α. O aniołach (5): Dobrorzeczycełz Anyeli Pánu co was ftworzył Mocarze ktorych siły łam Pan ták rozłferzył/ By káždy wolą yego w łowyech yego mnożył *LubPs* X5.

Wyrażenia: »mocny w síle« (1): Nád to/ Dawíd Prorok przydawa y moc Aniołom/ onymi łowy: Mocni w síle [*potentes virtute Vulg Ps 102/20*] czyniący przykazanie iego. *KuczBKat* 20.

»w síle potężny« (1): Chwalcie Pána y wy Anyołowie iego/ w síle potężni [*Vulg Ps 102/20*] *LatHar* 563.

Szereg: »siła i moc« = *fortitudo et virtus PolAnt*, *Vulg* (2): Gdyż łámi Aniołowie ktorzy siłą y mocą więczłzy łą/ nie czynią bluźnierkiego łądu przeciwo im v Pána. *BibRadz 2.Petr 2/11*; *WujNT 2.Petr 2/11*.

β. O szatanie (5): *KarnNap C*, Fv; Bo gdy mimo łzubienicę idziem/ łękamy fię: tołz ćierpi Dyabeł/ gdy ten miecz vyrzy/ ktorym siła iego ftárta íełt. *SkarŻyw* 92; Bog fię z człowiekiem złączył/ wdzięczni fię znác daymy/ Szátan zwalczył/ á iego siły nie władáia *GrabowSet* F3v.

Zwrot: »dodawać síł« (1): nád to [*Jezus*] krew fwoię fwięta wylać raczył/ [...] áby íuż więcey grzech nie był nam przyczytan/ á nie dodawał síł fztátánowi *RejPosWstaw* [2]³v.

3. Moc ożywiająca: kierująca procesami organicznymi, powodująca powstawanie i wzrost organizmów żywych (27): iż teź w żołądku íełt pírwłza łtrawnołć pokarmu z ktorego włítikim członkom fiła pochodzi *GlabGad* E8; Pírwłza przięczyła [*pragnienia*] ízft [f] zemglenie ciála ktore bywa z wyníłzczenia fyły w członkach *GlabGad* Gv, E8, Lv [2 r.]; *GliczKsiąż* E5; *BibRadz I 2a marg*; [*ssyla vis nutritiva, qua conservatur individuum Reuchlin-BartBydż* L2].

siła czego (4): *GlabGad* Lv [2 r.]; Iufimie [...] Z głowy precz fráfunki wyfli/ Czyń dofyć młodości síle *BielKom* F8; *Mącz* 505a.

siła czyja (1): Abowiem Ogień przyrodzony/ rułzánim fye mnoży/ á fwą siłą ciáło potwierdza *SienLek* 34.

Zwrot: »síł(y) dodawać (a. przydawać); síłę dawać« [*szuk zmienny*] (2;2): á mleko z mięfá [*pochodzi*] przeto teź więcey tuczy ciáło y fiły więcey przydawa niż ínfze oleie *GlabGad* K, H2; ábowiem oná buinołć/ ktora fię z młodey/ á gorączyey krwi rodzi/ tyle dáie fmyłom síły/ ile íey rozumowi odeimnie. *GórnDworz* L12; łafką [*Jahwe*] żywność zowie/ bo íáko fię łafką podpieráia/ ták żywność síł dodawa *BudBib I 409b marg*.

Wyrażenia: »siła przyrodzona, przyrodzenia« (4:1): Druga przyczyna [*sennosci*] íełt y gdy fiła dułzna pocźnie praczować tedy fiła przyrodzona ma pokoy takież zafię. *GlabGad* K5, K5, K7, Lv; *KochTr* 6.

»serdeczna siła« (1): Czemu nie ktore rzeczy żywe ferca nie maia, íáko ryby, raci, wężowie etc. (–) Acźkolwiek takowe nie maia ferca wfzakoź maia takowy członek w ktorim ferdeczna fiła zależy. *GlabGad* E4v.

»siły żywe« = *życie* (1): OTo zbáwicielu/ zbiorow zápálczywych/ Oto/ z ktorymim żył z pocźátku síł żywych *GrabowSet* N3.

»siła żywotna« (1): káždy niezboźny człowiek/ przyimnie prawdziwe Ciáło Paná Chríftufowe w tym Sakrámenćie/ ácz od niego żadnego dáru y síły żywotney áni duchownego pożytku nie bierze *WujJud* 258.

Szereg: »siła a (i) moc; z siłą moc« [*szuk 2:1*] (2;1): *GlabGad* F5v; *Vis vitium omnis evocatur in palmites, Wfziłtká siła á moc winnic rofchodzi fię po gálęziach. Mącz* 505a; członki bełpiecznie z boiaźni otrząśnione/ Ložu zwierzam koniecznie/ Ktore/ ínem wćielzone Biorą z siłą moc táką/ Ze mi nie ćięłzko zniełć pracą wfzeláką. *GrabowSet* Hv.

Przen [*czego*] (1):

W połączeniu szeregowym (1): Sieymyź ty podłe y mále źiárnká ná roli ferca náłzych/ á pátrźmy ná dziełnołć/ moc/ y síłę ích/ co z nich moze być nápotym/ y co fię w ích máłości záváiera. *SkarKaz* 83b.

4. Wytrzymałość obiektu materialnego (1): Y ták z Robotniki czyń zmowę/ ábyć píerwéy vkazał *Grundfełt*/ niżli pocźnie íuć Groblą álbo robić/ abowiem ná tym siła náleży. *Strum* E3.

5. Możliwość oddziaływania zjawisk materialnych lub abstrakcyjnych (8): W czáfy [*lege: czaszy*] ktorą gośćiom dáia/ Trzy síły w niey powiádáia: Píerwłza íełt ku pośileniu/ Wtora ku wwfeleniu. Ale trzećia ku fzałeńftwu *BierEz* D4; *KmitaPsal* A4v.

siła czego (1): Czechowic lepak z tą fektą fwą/ á ná czymże więcey wfzelká síłę/ mowy/ y pińania fwego fádźi/ íáko ná tym/ żeby Pánu Chríftufowi/ odiał to czym íełt *CzechEp* 337.

siła czyja (2): bo fię to s tym nie rymnie/ áby oná [*natura*] ktorá íełt mátką wfzytkiego dobrá/ miała fię ná to ráda/ y siłą fwą náłádzi/ ábyfmy my ták wiele złego mieli *GórnDworz* H8v; *GostCast* 70.

α. Oddziaływanie lecznicze (4): Herba invalida, Niemájące w łobie síł. *Mącz* 474d.

siła czego (1): *Mącz* 241d cf *W połączeniu szeregowym*.

siła czyja (1): Bo y Lekárftwá/ gdy nie łą pod łufzną miára álbo wagą; tedy siłą fwoia więcey łzkodzić mogą niż pomoc *SienLek* 45v.

W połączeniu szeregowym (1): *Arborum et herbarum naturas dicere, Drzewa y ziół moc síly y włafnołć ích powiedzić. Mącz* 241d.

6. Intensywność, wysoki stopień nasilenia (20):

a. O uczuciach, przeżyciach, działaniach ludzkich; robur Vulg (11): W twey łáłce/ me náđzieie/ przednie síły maia *GrabowSet* G4.

siła czego (2): Mądry człowiek opánuie miałtho ludzi mocnych/ y íkáził fię dułfania iego. *Leop Prov* 21/22; *WujNT Rom* 7 arg.

siła czyja (1): ten [*gniew*] wzrułfa źiemię z niebem złołćia/ A práwie oślep/ wfzeláką moźnołćia Ná cudzą łkáę/ síły fwe gotuie. *GrabowSet* F2.

Zwrot: »síłę brác (a. wziąć)« [*szuk zmienny*] (5): Z przodku fię złemu przeciwiay/ Síły mu brác nie dopułzczay *BierEz* N; *GliczKsiąż* D4v, L3; Tá miłość gdy co dzień/ tho bárzyey síłę brác/ [...] pocźęła: białagłowá rołpalona/ niemogąc dułzey łkrythego ognia nołć/ zwierzyla fię tego towarzylce fwey *GórnDworz* M7v; *GórnRozm* M3.

Szereg: »moc i siła« (1): Nákoniec [*św. Paweł*] moc y síłę złey poządliwołći/ miełzkaiaęcy w człowiecze (ktorą grzechem zowie/ iż z grzechu íełt/ y do grzechu ćiągnie) opífuie. *WujNT Rom* 7 arg.

Wyrażenia przyimkowe: »z wielką siłą« = *bardzo* (1): y przetoź ná on czás áby fámílie były w fzyku potężnieyfze/ y w łiczbie wíęłzey/ do potrzeby łtać mogły/ tedy do Herbow fwych *plebeios* radzi przymowáli/ y o to fię z wielką siłą ftaráli/ áby tákich co náwięcey do łiebie gárnęli *GórnRozm* B2.

»z wielką siłą« = *gwaltownie, z wielkim impetem* (1): [*wojska Troi i Grecji*] dawłzy łobie znáki z obu łron/ potkáli fię z wielką siłą *BielKron* 59.

W przen (1): Tákże teź íełli kto ku złemu ábo wolnołći/ ábo práwá wżywał/ [...] wnet Krol z ráda/ z czáfu hánował/ nie czekáiać żeby wród mogł wziąć síłę. *GórnRozm* M3.

b. O zjawiskach fizycznych; fortitudo PolAnt (9): Cálchás mówi/ náłz wyiazł tym kłzałtem przyspieie/ Kiedy z Hektorá popiół po morzu rozłsieie. Tym chce wblgáć wody/ Y łępi fię siła Morfka/ gdy fię rozkopa tá wfzytká mogiła. *GórnTroas* 45; Czuiąc do łiebie Narew łliczną gładkołć/ Czuiąc teź w bráćiey síłę y teź wártkołć/ Chćiała być równa w rodzáiu w vrodźie/ Wándálłkiey wodzie. *KlonFlis* G4.

siły czego (1): Tá [*Wisła*] y wod Morłkich síły niećierpliwe/ Y Aeolowe wíátry popędiwe Zgromiła *GrochKal* 5.

Zwrot: »brać siłę« (1): á fą drugie choroby/ ktore im bárziej leczylz/ tym biorą wietlżą siłę *GórnDworz* S3.

Wyrażenia: »gwałtowne siły« (1): Kogoż morfki fzum y gwałtowne siły/ Nád wołą Bożą kiedy zátopyły? *GrochKal* 12.

»mocna siła« (1): A tréiná fie vchylájąc [wiatrowi]/ A mocney file folgując: W swoim stanie mocno stała *BierEz* K.

Wyrażenie przyimkowe: »w sile« = *mocno, głośno; in fortitudine PolAnt* (2): wywyłz w síle głos twoy/ opowiedáczu dobrej nowiny Ieruzalimie. *BudBib Is* 40/9; A Potym widzialem inego ániola/ złépującego z niebá [...]. Y krzyknął wśile (*marg*) Gr: głólem wielkim. (-) mowiąc: Vpádlá/ vpadlá Bábilonia wielka *BudNT Apoc* 18/2.

a. O alkoholu (1): Temperare vinum, Roftworzić/ odyąc mu wielką siłę. *Mącz* 443a.

7. To, co ujmowane jest jako byt niezależny, któremu przypisuje się możliwość samodzielnego oddziaływania (31): *BierRozm* 21; *KochPs* 199; bo by wżytkie síly Wietrzne y morfkie zaráz ná mię fye zmówily/ Nie zátzymáią mego żadną miarą biegu *KochPam* 82; Żadne bowiem síly tákowe byc nie moga/ ktoreby dobrze vgruntowaną y zgodną Rzeczpospolitą z iey fundámentow y ozdób rufzyć miály *Phil* P2, B3; Tego [dobra] wyłowić/ me dowcipy máte Nie podoláią: ni wftá wymowne/ Ani dosięgá żadne síly fłowne. *GrabowSet* X2v, C4, H4.

siła czego (3): *KuczKat* 155; Ná huk twych progów/ wżech przepáści síly ledná zá drugą nurty fwé złożyły *KochPs* 63. Cf *Wyrażenie*.

Wyrażenie: »niebieskie, nieba síly« [szyk 2:1] (2:1): Niebá piękne go síly Iego świętą flawily Spráwiedliwość *KochPs* 146; obácz iáká ieft moc pokuty S. ktora [...] ku pomocy fwey wżytki niebiełkie síly pobudza *SkarŻyw* 173; *LatHar* 394.

a. Istoty nadprzyrodzone (18):

a. Anioły, też nazwa jednego z chórów anielskich [zawsze pl]; *virtutes Vulg* (14): *WróbŻolt* 88/9; A dla tego częfto ie [tj. anioły] Pifmo S. síłami álbo mocarzmi y zastępem Páńłkim zowie. *KuczKat* 20, 55; *ReszPrz* 25; Anieli mocności/ Archánieli y síly/ Tronowie y páńftwo/ Cherubin y kfięftwo/ y Seraphin tobie/ mowiący fpiewáią: Święty, święty, święty/ Pan Bog nád Załtępy *ArtKanc* N19.

siły czyje (1): Chwalcie iego wżytci angiołowie ie⁸⁰/ chwalcie go wżytki fity iego. *WróbŻolt* 148/2.

Wyrażenie: »siły niebieskie« [szyk 7:1] (8): Miły panie boże fił niebieskich [*Domine Deus virtutum*] raczy nas ku fobie nawrócié *WróbŻolt* 79/20, 79/5, 8, 15; Tegołż nas domieści/ Iezu Chryłte miły/ byfmy z tobą byli/ gdzie fię nam ráduią/ iufz niebiełkie síly. *SkarŻywBog* 358; Przez ktorego [*Chrystusa*] máieftat twoy chwałą Anyołowie/ y czeńć tobie oddawáią páńftwá/ drżą przed tobą mocárftwá/ niebiołá y síly niebiełkie *LatHar* 94, 425, 473.

Szereg: »siły i zastępy« (1): Panie boże fił y zastępow niebieskich [*Deus virtutum*] raczy fie od gniewu odwrócié *WróbŻolt* 79/15.

β. Szatani, zastępy szatańskie (4): A niech Szátan z fwemi síłami/ nie przewodzi nád námi/ nędznemi Owieczkami *ArtKanc* H2.

Wyrażenie: »szatańskie, piekielne síly« (2:1): Myć fię pod ftraż twoię vćiekamy/ w tych trudnościách ktore mamy/ bo wżytkie Szatáńłkie síly/ ná nas fię gwałtem zburzyły. *ArtKanc* I17v; Iezu Kryłte Pánie miły/ tyś wżytłkie piekielne síly/ przez mękę fwoię poraził *ArtKanc* T12v, S18.

8. Połączenia frazeologiczne o różnych znaczeniach:

[Fraza: »siły [na kogo] biją« = *któs przeżywa wstrząs*: prze potrách y słodkość pocił fie/ á síly nań biły/ wnąwiefłze zimno. *SkarŻyw* 139 (*Linde*).]

Wyrażenie: »siła i moc niebieska« = *niebiosa* (1): Przedwieczny Duch S. ábowskiem Duchem vft Páńłkich síłá y moc niebiełka vtwierdzona ieft [*Verbo Domini caeli firmati sunt Vulg Dan* 32/6] *LatHar* 378.

a. W funkcji przysłówka: *bardzo, silnie, usilnie* (59):

a. O działaniach i stanach uczuciowych człowieka (58):

Wyrażenia: »ostatnią siłą« (1): Smiálemu wfzędę rowno: á o wolność miłá Godzi fye oprzéc by więc y ofstátnią siłą *KochPieś* 51.

»wszy(s)tki(e)mi siłami, wszytką siłą (swą)« = *totis viribus HistAl* [szyk 19:1] (13:7): *OpecŻyw* 46v; *HistAl* Av, G8; *KromRozm III* A7; *Mącz* 263c, 266c, 460b, 479a; ták też dworzánin/ ftarájąc fie wżytką siłą/ o rzeczy dolkonále/ niechay ná tym przeftáie/ cżego dołzedł *GórnDworz* N3v, K4; Przetoż fpřáwiedliwość człowieká Krześciáńłskiego/ nie tylko iż nikomu nie fzkodzi/ owłzem wżytłkimi síłami fwoiemi ftára fie o to/ áby káždemu pożytecznym mogł być. *RejPosWstaw* [21²]v; *SkarŻyw* 353, 396; *SkarŻywBog* 358; O Wfzechmogący á wieczny BOże/ [...] rácz obftie/ y fzczodroblive miłóšierdzie twoie pokázác fluzebnicy twoiey/ [...] áby z dárú twego/ do tego co fię tobie podoba/ záwżdy ochotnie fię miálá/ y to wżytką siłą fwą vprzeymie wypełniálá *LatHar* 627, 182; Záczałem z łálki twey to budowánie/ y fkończyłem go iuz iákóm mogł/ dobrą wołą y pokutą moiá/ y síłami memi wżytłkimi. *SkarKaz* 458b.

~ Szeregi: »wszystką mocą i siłami« (1): y przez ninieyfzy lift obiecuiemy wżytłką mocą y síłami [*toto posse et viribus JanStat* 751] przeciwko náizdóm którychłowiek ludzi przy nich [*obywatelach polskich*] ftác *SarnStat* 993.

»wszystkiemi siłami i możliwościami« (1): My oboiego narodu Préłáci/ Rády/ *Barones*, y wżytłki ftany pomagác fobie mámy wżytłkimi síłami y możliwościami *SarnStat* 1022.

»wszytką siłą i rozumem« (1): iefli mi kiedy goréłtza miłóšci ifkrá w ferce wefzlá/ hnethem fie wżytką siłą/ y rozumem o tho ftárał/ ábym iá zgásił. *GórnDworz* C4v. ~

Wyrażenia przyimkowe: »ze wszy(s)tkich (a. wszech) síł (swych, naszych, twoich), ze wszytkiej (a. wszyckiej) síly (swej)« = *ex tota fortitudine (tua) Vulg, PolAnt; ex omnibus viribus tuis, totis viribus meis, ex tota virtute tua Vulg* (24:9): *LubPs* Y6; A fámi wiecie/ zem í ze wflyćkiew síly fwey fluzýł oycu wállemu. *Leop Gen* 31/6; *KwiatKsiąż* Q2; A w tychże dwu słowech wżyték fie zakon zámknął/ miłowác Páná fwego ze wżytłkich síł fwoich *RejAp* 19; *StryjWjaz* C2; *StryjKron* 522; *GrabowSet* P; *LatHar* 631; y fynom wálżym rołkażćie/ áby [...] P. Bogá ná pámięci mieli/ á chwálili go ná czás káždy ze wżytłkiew síly fwey. *SkarKaz* 421b, 458b.

~ W połączeniach szeregowych (20): Będziełs miłował pana boga twego/ ze wflytkie⁸⁰ fertza/ ze wflytkie dułfe ij fily fwé *OpecŻyw* 1v, 2; *SeklKat* D3v, X; *MurzHist* Q; Mieluy Páná Bogá thwego/ ze wfzyłtkie⁸⁰ fercá twego y ze wfzyłtkiew dułfe thwoiey/ y zewfzyłłkich síł twoich/ y zewfzyłłkiego vmyłlu twego *KrowObr* 63v, 116, 138; *Leop Deut* 6/5, *Luc* 10/27; *BibRadz Luc* 10/27; Będzyełs miłował Páná Bogá twego/ ze wfzyłłłkiego ferczá fwego/ ze wfzyłłkiew dułfe fwoiey/ ze wfzyłłłkich síł twoich/ y ze wfzyłłkiew myłli twoiey *RejPos* 208, 209v; *RejPosWiecz*³ 99; *BialKat* 51; *WujJud* 106v; *LatHar* +++; *WujNT Mar* 12/30, 33, *Luc* 10/27.

Szeregi: »z dusze (a. ze wszytkiej dusze) i ze wszytkich síł« (2): A Pan nas s tego vpomina/ iż nic infzego nie małż chwalić/ nic infzego z dułfe y ze wżytłłłkich síł nie miłowác/ oprócz Páná twoiego *RejPos* 144v; *RejŻwierc* 128v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 19 r.*]

»ze wszytkiego serca i ze wszytkich síł« (1): A gdzieby więc Syn od Oycá był inym Bogiem/ tedyby nie mogłá obudwu ze wżytłłłkiego fercá y ze wżytłłłłkich síł miłowác *SarnUzn* Dv. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 18 r.*] ~

»z síly naszej, swej« [szyk 1:1] (1:1): Czyniwfzy to co możem z síly náłzey/ wołámy do P. Bogá/ y ráno wftáymy o mądrosć go z niebá profzáć. *SkarKazSej* 663a, 660b.

»ze wszystkiemi (a. wszemi) siłami« (2): Magno conatu studioque agere aliquid. Ze wfzemi Sylámi czego fie pokufzáć. *Mącz* 63b, 248a.

β. O działaniu sił natury (I):

Wyrażenie przymkowe: »ze wszytkiej siły« (I): Bo iako ná Krepaku wiatr ze wżytkiey siły Burząc/ dąb ftary wyparł *Koch-Pam* 81.

9. *n-pers* (I): Támże nawyzfzy Woiewoda Połocki Książ Piotr Soyłki od chłopá fiekierą zábity poległ [...]. Y Siemion Wáfilewic y Iakow Lew/ Iwan Wáfilewic Sieremiet/ [...] Książ Siła/ [...] y infzych Pánow bárzo wiele [...] pobito ná plácu *Strykron* 772.

*** *W tłumaczeniu etymologii imienia Gabriel* (I): POłšan iest od Bogá Anioł/ kotoremu imię Gábryel/ włafne imię ma od tego/ wykłada fię siłá iego. *ArtKanc* A4v.

LWil

2. SIŁA (529) pron i av

siła (508), **siela** (21); siela *WerGośc*; siła : siela *LibLeg* (8:1), *ActReg* (1:18), *PowodPr* (1:1).

a jasne; siela z tekstów nieoznaczających é.

pron: N siła (195), się (1); siła : się *BielKron* (2:1; 283v). ◇ *G indecl* (13) [w tym: po : (po)trzeba (10)], siłu (3) *ActReg*, *VotSzl* (2), [*OczkoPrzymiot*, *AktaSejmikPozn*], [się *AktaSejmikPozn*]. ◇ *D indecl* (4), siłem (2) *KochEpit*, *GórnTroas*, [*SenekaGórn*]; -em (1) *KochEpit*, [*SenekaGórn*], -ém (1) *GórnTroas*. ◇ *A siła* (253), się (3) *BialKat*, *ActReg* (2). ◇ *L siłu* (1) *VotSzl*, [*SenekaGórn*, *BronApokr*].

Orzeczenie typu: siła jest, było (140), siła byli (6), siła była (1) *SzarzRyt*; jest, było : byli *FalZioł* (1:1), *RejZwierz* (2:1), *GórnDworz* (14:2), *RejPos* (1:1), *WujJud* (5:1).

Śl stp s.v. siła sb, Cn notuje, *Linde XVI(XVIII) – XVIII w.*

I. Zaimek liczebny (471):

1. Zaimek liczebny nieokreślony: wiele; multum Cn (468):

a. Odnosi się do obiektów konkretnych policzalnych (198):

W funkcji przydawki, tj. w połączeniu z rzeczownikiem ocenianym ilościowo (195):

~ *siła kogo, czego (pl)* (184): Też czału morowego powietrza/ iest ta cżyrwona ziemia z armenijey barzo flachetna z winem białem ku piciu/ á siła ludzi zarażonych fie wyleczaią *FalZioł* III 36c, IV 40c; *LibMal* 1544/89v; *RejJóz* H8; drvgyego flwzebnyka Bohdana fklolto wloczynam myedzi plyeczci. a ran bythich nanyem syła. *LibLeg* 11/156v, 11/156v [3 r.]; *RejKup* h8, n3v; Siła yest takich mámek/ ktore łá y nierządne y opile *GliczKsiąż* D5v, M5v, M7, P7, Q; *RejWiz* 7, 76, 167, 167v; Zbiegło fie siłá dzieci/ poránu do niego *RejFig* Eev, Aa8v, Bbv; Gdyż dobrych siłá koni sfzkápieie w chomácie. *RejZwierz* 81v, 22, 111, 117, 122; Ma Hifzpánia siłá Opáthow/ kłalzthorow bogácie nádáných. *BielKron* 279v, 419; *KochSat* A2v, B2; *KochZg* A3; *RejAp* 94, 94v, Ffv; Siłá Poet Greczkich/ y Lácińkich/ niemieli byfmy byli/ by byli Poethowie wyfoce fobie białychgłow nie ważyli. *GórnDworz* Bb7v, E6v, H8, K, M7v, X8v (17); s czego siłá mdłych dzyatek/ siłá chorych/ zefzlych/ ftárych/ ábo niewialtek brzemienných w choroby/ w fmierci przypadáią. *RejPos* 70v; *BialKat* a2; Tákże grofz dawfzy chłopu ná dzień siłá grzadek może nákopác co ftánie zá dziefięc. *RejZwierc* 107v, 24 [3 r.], 33v, 84v; *KochMon* 25; Abowiem siłá iest w tey máciocy/ to iest w Pánie Chriftušie látorošli/ ktore owocu dobrych vcżynkow nie przynofzá *WujJud* 100, 59v, 86, 95v, 179, 203v; *HistHel* B4; Mafz tu Hektorow Siłá/ siłá Herkulefow/ Diomedefow tákże/ mężnych Achillefow. *PaprpPan* B, B, Bv; Oczy łákome siłá ludzi Záwiadły *KochOdpr* C4; *Oczko* 2v; *KochPs* 15, 97, 142, 198 [2 r.]; *SkarŻyw* 508, 574; *NiemObr* 99; Ale gdy namniéy podwefeł fobie/ Siłá mam w głowie pánów równých tobie. *KochFr* 31; *KlonŻal* C2; *KochDz* 107; siłá/ Siłá mężnych było/ któрым śmierć przyoczyźnie miłá. *KochMuza* 27; *KochPhaen* 15, 21; iż fiłá Prowinciy iest/ w ktorych nie ták wiele ná iálmużnę wychodzi iáko w tym fámym mieście. *ReszHoz* 134, 127; *WerGośc* 235; *WisznTr* 17; *KochPieś* 13; *PudlFr* 71; *ArtKanc* K3v; A będzieli ná to Státut/ żeby każdy z pewnem pocztem przyiáchał ná *electiá*/ więc tęni tákí rozdzieli woylko ná siłá częsci *GórnRozm* Av; siłá fámiley iednego Herbu wżywáią *GórnRozm* B2, A2v, A4, A4v marg, Bv, B2 (21);

KochWr 34; *PaprpUp* F4v; ták to wżyfiko bárzo krádna/ iż tego y połowicá niedochadza siłá gofpodarzow. *GostGosp* 162; *GrochKal* 22; Siłém ludzi/ ná ktorych zywoť fzturmowano/ To pomogłó/ kiedy ie zá zábité miano. *GórnTroas* 37; *KochFrag* 48 [2 r.]; *OrzJan* 35, 37; Widałem ná wendećie czyftych rzeczy siłá *WyprPl* A3v; Siłá rzeczy cudzoziemfkich z dálekich kráiów przewoźné wfpomina Státut. *SarnStat* 294, *5v, 107, 1129; *KlonKr* D4v, E; W leżączi ich do lochow czarných pozfło siłá. *KmitaSpit* C5, A4v, B2v, B3, B4, C (11); *PowodPr* 12, 64; Pohámuemy iedno fámých siebie/ mánotractwá fwego y zbytkow fwych/ [...] w drogich ftroiách/ w chowániu siłu flug niepotrzebnych *VotSzl* C4, C3, D2v, F; *CiekPotr* 70; *CiekPotrŚredz*)(4, 12; [Ale iż to wszytko umyślnie było [...] / siłę senatorów listy [...] pokazać by się mogło. *AktaSejmikPozn* 1587/46; i chytra matka gładką córkę bez siłu bryzów ukazuje *AktaSejmikPozn* 1590/135; Potym vkázuie/ iż siłem ludzi czynimy dobrze/ od ktorych żaden pożytek do nas przyść niemoże *SenekaGórn* 18]. *Cf* *Połączenia, Wyrażenie*.

siła czego (sg) (9): *RejJóz* D5v; Rozewrzy pięć Páznoktow/ [...] Nápedzilz siłá w kupe/ tego zlego ducha [tj. wszy]. *RejZwierz* 140v; Dziś w tey ziemi Alzáciéy fię flácty/ ktora ma fwe zamki/ miáftá/ wfli eté. *BielKron* 283v; Jam też był za swego wieka W Frygijey winorodnej, gdzie siłá człowieka Zbrojnego widziál *KochMon* 25; *BudBib* Prov 14/4; *GórnRozm* K4, Mv; *SkarKaz* 122b; Wiem że o to z dáwná [...] ná wżytkich Seymiech od nich profzeni bywamy: [...] wiere/ od siłu bráćiecy/ á zwlászczá z Woiewodztw Wielgopłkkich *VotSzl* B2v.

Z rzeczownikiem w innym przypadku, zależnym od rekcji czasownika nadrzędnego (2): ze wprzewłoce y zapamiętaniu niebespieczenstwa, uidzie siela ludziom chęci *ActReg* 135; Diuifiłey onéy práwá Céfárlkiégo [...] złé wyrozumiénié náczynilo zamiefzánia y zátrudnienia w nálfzych práwiefch Authoróm siłá. *SarnStat* 1307. ~

W połączeniu współrzędnym z „wiele” (3): Iáko przez niepoftużeniłwo iednego człowieka/ wiele fie siłáto grzełfnych: ták też przez iednego poftużeniłwo/ siłá fie ftánie fprawiedliwych [*iusti constituentur multi* *Vulg Rom* 5/19]. *WujJud* 95v; W bitwie poiedynkowej ręce zacne twoie/ Wiele ich rozgromiály y wspiły siłá *PaprpPan* A4; Mocny Boże/ iákóz ich wiele powftáto/ iákóz fye ich przeciw mnie siłá zebráto *KochPs* 5.

Połączenia: »barzo siłá« [*szuk* 3:1] (4): *Prot* C; *GórnDworz* P4; *PaprpPan* P2v; CO ták mówia/ iest/ Ianie/ ludzi bárzo siłá/ Ze cioè wiefcy/ niż fráncá/ zazdrość wyfułzylá. *PudlFr* 11.

»tak siła« (I): Gdzie Wiłfe w krygi wiefi głęboka/ [...] Która połknęłá fturmiem ták siłá *KlonFlis* G3.

Wyrażenie: »siła ich« [z *zaimkiem niespełniającym funkcji anaforycznej*] = *wiele ludzi* [*szuk* 18:4] (22): *LibLeg* 10/58v; *RejKup* dd7; siłá ich ná they rzeczy było/ ktorzy dzyerzeli o tem/ áby Alexánder myál być bękártem. *GliczKsiąż* B8v; *RejWiz* 51v, 71v; *RejPos* 206; *RejZwierc* [238]; siłá ich fkoro fie száty Świętych dotknęli/ od rozmaitych niemocy vzdrowieni byli. *WujJud* 61, 68, 82v, 115v; *BialKaz* K2; *KochPs* 5; *KochProp* 15; od biezáło by ich było, siela *ActReg* 72; *KochFrag* 42; *WujNT* 333; IZ siłá fię ich z fummámi ná Stároftwách Inflantfkich ozywa *SarnStat* 1205, *5v; *SiebRozmyśl* [M]v; *VotSzl* A2, C2v; [i przed elekcyjá sielę by ich odjachało *AktaSejmikPozn* 1587/50].

a. W funkcji rzeczownika: wiele ludzi, wielu (6): lecz Krolu tákíey twoiey flawy/ Siłá gárdłem przypláca *RejZwierz* 11; *SkarŻyw* 461; Co iefcze y podziś dzień iest w pamięci siłem *KochEpit* A3; Więc między nimi/ siłá Co chęć/ by dułzá moiá/ Ná twey pieczy nie byłá *GrabowSet* Hv; *KmitaSpit* C2 [2 r.].

b. Odnosi się do obiektów konkretnych niepoliczalnych (17):

W funkcji przydawki (15):

~ *siła czego (pl)* (3): abowiem tymi purgacijami fiła nieczyłtofcí iadowi thych odchodzi *FalZioł* V 83; *Oczko* 38; zbroi siela pomiatali. *ActReg* 56.

siła czego (sg) (12): Syła przez yego przicziny Rozláło fię Krwie bez winy *RejKup* aa4v; *RejWiz* 12v; Sukno pánie nie ná-

tkáne/ [...] Więc fie go siła sftapilo *RejZwierz* 234v; *Strum* F3v [2 r.]; *Oczko* 21, 30v; Milza mi chudobá bylá/ Niżli z pracą złotá siła. *KochMROT* Bv; Ale cël mégo żywotá/ Nie był zbierać siła złotá *KochMROT* B3v; bo ná ogrody siła gnoiu wychodzi *GostGosp* 124; *KmitaSpit* C6v; *SzarzRyt* C3v. ~

W funkcji dopełnienia, tj. bez rzeczownika ocenianego ilościowo (2): bo dáć chorému siła wypić/ [...] nie bárzo od opuchliny á wielkiego niebezpieczeństwa dáleko *Oczko* 19v, 21.

Połączenie: »siła barzo« (1): [*ruchy ziemi mogą zmienić bieg wód podziemnych*] ták iż óny/ co bylá zaná wodá/ siła bárzo/ álbo czáfem wlytzyko ['] weźmie *Oczko* 30v.

c. *Odnosi się do działań, wydarzeń, wartości niematerialnych itp.* (188):

W funkcji przydawki (131):

~ *siła czego* (pl) (77): Sseyela sye theras smenyelo Wthurczech obyczayow *LibLeg* 9/54; *RejJóz* D3v, L4, Q3v; *RejKup* c5, n5v; iako iednak w tey nazey hitoriey fiła fie trefnich a ofobliwych rzeczy nauide. *HistALHUNG* A2v; *RejWiz* 36v; *Prot* B2v; ábowiem [koń] zolzów nieodbył/ á stháđ ma siła chorób w fobie *SienLek* 184, 199; Mogłbych thu siła męskich niewstydlivosti wyliczyć *GórnDworz* Aa2v; Nálázło by fie iefzcze y inych siła cnot/ człowieczemu dobremu nalezythych *GórnDworz* Hh3, G3v, G8v, O7, P8v, S2 (15); Siła s trzeżwości pozytkow przychodzi *RejZwierz* 218, 7v, 113v, [121]; P. Bog siła rzeczy bez przyczyny Świętich nam nie dáie. *WujJud* 55v marg, a4v, 28, 55v, Llv; *RejPosWstaw* [110³]; Siła/ wżechmocny pánie/ twych dźiwód od wieku *KochPs* 59, 45, 48, 108; *KochTr* 6; gdyż z nierządowego prywatnego życia/ siła rzeczy nowych ku zgubie Rzeczypoř: vrość może. *GórnRozm* C2, B2v, B4v, E4v, F, F4 (10); *KmitaPsal* A2; o Podkomorstwa osieię rzeczy [...] odeslano do Trybunału *ActReg* 72; ambitio dosieła rzeczy ludzi przywodzi. *ActReg* 101; dosiełu rzeczy może się toprzy godzic *ActReg* 110, 55, 93, 102, 130; Siła fráfunków mieřzka we złotey koronie. *GórnTroas* 23; *OrzJan* 68 [4 r.]; *WujNT* Cccccc2; *SarnStat* 475, 637, 1130, 1206, 1225; *SiebRozmysł* K2; *KmitaSpit* C3; *VotSzl* D3; co ty małz zá sřrawę Zemną, ktorzy mam siła sřraw ludzkich ná fobie. *CiekPotr* 75, 27. Cf »siła razy«.

siła czego (sg) (52): A fiłascie mi praczey/ theráz przekazili *RejJóz* D7, D4, Gv; *RejKup* r7v; *RejWiz* 8, 59v, 71v; wierz mi iż twe sřrawy/ Siła przez mię miewáiá/ między ludźmi flawy. *RejZwierz* 2, 25; *KochSat* B; *SienLek* 184; Zá ktorą zgodá/ siła możności/ á wladzey Rzymowi przybyło *GórnDworz* Z3, Fv, Dd5v, Ff2v; Siła tym prózney możesř vydż roboty. *RejZwierz* 225v, 34v, [121]v, 147v; *KochPs* 108; Do ciebie miłości Przymiępueię/ która małz siła zřąd zardzości/ Ze ludziom fnać źle rádźifz. *KochDz* 108; *KochPhaen* 24; *GórnRozm* C3v, F4v, H2, M4; *ActReg* 131 [2 r.]; *GostGosp* 110; *OrzJan* 79; *KmitaSpit* C3; Bywa tego siła Ze szukafz tego co więc w ręku trzymałz *CiekPotr* 70; *GoslCast* 29; A day by pychy tobie brzydkiey siła Do fercá mego nigdy niewchodźilá *SzarzRyt* A4. Cf »siła dobrego«, »siła złego«.

Z rzeczownikiem w innym przypadku (2): *RejZwierz* 147; *VotSzl* D4v; [Tu fie náuczyć trzebá/ [...] že niewolnik/ w siłu rzeczách iest wolnym *SenekaGórn* 139; *BronApokr* B2]. ~

W funkcji dopełnienia (46): A tak o tim rozumiely Yz tim fiła wigracz mieli *RejRozm* 401; *RejKup* t6; *GliczKsiąż* A2v, D3; *RejWiz* 101v; *RejZwierz* 56; iżby fie dworzánin dobrze popifał/ muśi nád to co iest miánowane siła vmieć *GórnDworz* E2v, C2, E6v, G3, Cc4, Cc5, Dd8; Poczćiwiey siła wymileczy. *RejZwierz* 77 marg; Dla ciála siła tráćimy. *RejZwierz* 104 marg, 21v marg, 78v, 86v marg, 108, 145v (13); *RejZwierzTrzec* Aaa2v; *BielSpr* C2; *WujJud* 56; Siła y ná tym nalezy: áby y Pánowie Zakonu Rułkiego [...] o tym fie sřołu námawiáli *SkarJedn* 382, 244, 381; Silna iest ręká páńfka/ siła dokázuie *KochPs* 178; *KochPieś* 42; *KochPam* 83; *GórnRozm* H3 [2 r.], L2; *ActReg* 87, 116; Co namnięy ma mieć wolę/ komu wolno siła. *GórnTroas* 27, 23; *SarnStat* 1275; *SiebRozmysł* [M]v; Lecz gorną o fobie dumą y podniołá á wielką myślá/ siła fobie zepfuie człowiek. *SkarKaz* 83b; *GoslCast* 34.

W połączeniu współrzędnym z „wiele, wielce” (4): muřiał by siła zmyřláć/ wiele nie baczyć/ ták wdzięcznego/ iáko przykrego w miłości *GórnDworz* Cc5; kto może prořę przeczytáy/ wielce fie vćiefzyřz y siła náuczzyřz. *SkarJedn* 244; *GórnRozm* H3; *OrzJan* 79.

Połączenie: »tak siła« (1): czego ták wiele/ y ták siła/ že fie zda iákoby [...] *OrzJan* 79.

Wyrażenia: »siła dobrego« (5): iż Alexánder siła vczynił dobrego thym ludziom/ ktore pod mocz fwą podbił *GórnDworz* Ii4, Z6v, Ff8; *RejZwierz* 164v; *GórnRozm* D3.

»si(e)ła razy(-ow)« (2): bywall theřz wdomv yego po wywolanyv fzwym z zyemye fzila razow. *LibMal* 1546/112; widzę zem tey modestiey sieła razy vzywał *ActReg* 167.

»siła złego« (13): *RejKup* L; *GliczKsiąż* O3; *RejWiz* 76v; *KochSat* A4; *GórnDworz* Z7; By cnotá bylá siłáby złego vřtáło. *RejZwierz* 96 marg [idem] Aaa3; *KochFr* 39; iż tę Státut mogli by siła Polřce vczynieć złego. *GórnRozm* C4, H4, M, M3; *SarnStat* 523.

a. *W funkcji rzeczownika: trudne zadanie [na kogo]* (1): Siła to ná Satyra prawa pociálować *KochSat* B2v.

d. *Odnosi się do wartości materialnych* (31):

W funkcji przydawki (14):

~ *siła czego* (pl) (10): *RejJóz* L6v; *LibLeg* 11/184v; I ten fyla placzy dlugow. *RejKup* 15; wiereć łkarg niemáło/ Bo siła rzeczy po wfiać/ co fie iuz pobráło. *RejZwierz* 102v; *SkarŻyw* 384; Siła posiádl włości Kto viáľ chćiwości *KochPieś* 6; Tu owemu niebożátku pieniędzy siła bęđzie potrzebá/ niź gwałtowniká do vpáści dopęđzi *GórnRozm* H4v, A2v; *KmitaSpit* C5; *VotSzl* D.

siła czego (sg) (4): *LibLeg* 11/154; Siła się tego juź z kancelaryji wydało *Diar* 73; *RejZwierz* 64v; Tu iest Folwárk niemáły/ Dobytku w nim fiła *Prot* C4. ~

W funkcji dopełnienia (17): *LibLeg* 11/156; A ia mam fyla wkomorze. *RejKup* e8v, 17, aa8; *GliczKsiąż* M2v; *RejZwierz* 235v [2 r.]; Wyiadles wlytzyki recepty z ápteki/ Dla téy oćietnéy/ y nieřtalęy déki [řart. o członku męskim]. Wielka częś ludzi nie bęđzie wierzyłá/ Ze co nieřtoiać/ przedfię stoi siła. *KochFr* 45; *KochMROT* B2; Bo mu ná áxámintne/ fzárłatne/ żupany Siła wyřzło *BielRozm* 30; á zaž tu nie siła nieborak *creditor* woźnem zgubił *GórnRozm* F4v, I2; *WyprPl* A2, C2v; fá iedni ktorzy siła máia; A drudzy záśię máło: iedni dořtawáiá Siła; á drudzy záś nic. *CiekPotr* 64, 26.

W połączeniu współrzędnym z „wiele” (1): Y korzyści wiele wziáľ/ y siła ich sřrawił. *KmitaSpit* C5.

e. *Odnosi się do tekstu mówionego lub pisanego* (39):

W funkcji przydawki (11):

~ *siła czego* (pl) (8): przednie mądry ludzie siła řlow [...] około thego wypuřćili *GórnDworz* G7v, B3; *GórnRozm* C3v; Iako sieię Constitutyi napisali *ActReg* 72; Tylko to okażę kilkanaście przykádow/ že w Graeckim texcie iest y siła przyřad niepotrzebnych/ [...] y siła iest odmian řzkodliwych. *WujNT przedm* 12; *SarnStat* 296, 847.

siła czego (sg) (3): Abowiémech w iego piřaniu/ siła rzeczy Słowieńfkiey/ [...] álbo Stáropolřkiey nálázł *SienLek* a4; *GostGosp-Sieb* +4v; gdyż fie żadná miára, żadnym obyczáiem nie zmieřći, áni wybuduie wlytzyká máteria Státutowa, zořtánie ięy siła ná goli *SarnStat* *6. ~

W funkcji dopełnienia (28): Wřzákes przedtym siła mowil/ Kiedyś zemną ná drodze był *BierEz* B4v; *LibMal* 1544/79v; A czo tego potim bilo Silacz bi fie wiliczilo *RejRozm* 397; *RejKup* m8v; *RejWiz* 82; *RejZwierz* A4; *RejPos* 322; *KochFr* 87; Siłaś tu ná powiedźiał o krzywoprzyřięřtwie *GórnRozm* H2v, B2v, N, N3; Vstnie siełabych powiedźiał. *ActReg* 98, 102; *GostGospSieb* +4v; Iam wprawdzie siła czyřał/ [...] *OrzJan* 25; w polřkim řtátuće siła o tym *SarnStat* 161 marg, 18, 162, 452, 542, 1264. Cf *Frazy*.

Połączenie: »siła co« (1): ktoby chciał w káżdą rzecz řup-tylnym okiem weřzeć/ było by iefzcze siła co mowić. *GórnDworz* Hh5.

Frazy: »siła (było) by (trzeba) mowić« [szyk zmienny] (2): Late patet et latissime patet haec disputatio, Siła by około tego trzeba mówić. *Mącz* 185c; *GórnDworz* Hh5.

»siła by (było) pisać« (4): iáko go [Ezechiela] w wielkiej ławie [Bóg] s fwiátá ziąć raczył/ siłáby było piśać o tym. *RejZwierc* 125v, [203]v; *ActReg* 87, 97.

f. *Odnosi się do czasu* (5):

W funkcji przydawki (5):

~ *siła czego* (pl) (2): Mamić [lege: mamy-ć] mowić fyla godzin *RejKup* c7v; *GórnDworz* V4; [w prawdzie wólfzy máią oliwę ftará/ od lat siłu *OczkoPrzymiot* 499].

siła czego (sg) (3): cf *Wyrażenie*. ~

Wyrażenie: »siła czasu« (3): siła czáfu ku niczemu nie przyłzedłzy/ próżno ftrawili. *GórnDworz* Aa3; *GostGosp* 154; *KlonFlis* A2v.

g. *Z liczebnikiem [w przypadku zależnym od rekcji czasownika nadrzędnego]* (1): miał li byś w.m. tego tám [cesarza tureckiego] zá wielkiego Cefárzá/ chociaży siła milionom bydłat rokázował? *GórnDworz* Iv.

2. *Zaimek liczebny pytajny (też w zdaniu dopełnieniowym) [czego (sg)]* (2): pothym pithal szilafz fvkna thego kupill a on powydział 15 postawow *LibMal* 1544/79v; Item zeznal yfch stemze Jacobowłkym bełz lydzby kradł alye nyepomny szyla thego bylo *LibMal* 1545/95.

3. *Zaimek liczebny względny* (1):

Połączenie: »to jako ... siła« = *to ile* (1): [siarka] z temi wodámi fie czałem miefzájąc/ wedle tego iáko iéy ná którym mieyfcu siła/ wodę ciepłą á dymną podawa. *Oczko* 7.

II. *Przysłówek* (58):

1. *Przysłówek stopnia: bardzo, mocno, też długo, często* (56): *RejKup* c2v, e4v, h7, l5, t7v, dd8v; A bowim siła ná tym záprawdę należy/ kiedy kto dobrem wychowaniem á ćwiczeniem ieft wśpobion *GliczKsiąż* A3v; Pokorá z wiárą siła waż. *RejWiz* 165v marg [idem Ddv], 8, 40v, 50v, 118, Ddv; *BielKron* 253; A w mowieniu siła fie przygadza bledzić [!]. *KwiatKsiąż* C3; A iáko tá [tj. *cnota*] wiele pomaga/ thák głupstwo/ s ktorego niecnotá rofcie/ y to/ iż człowiek siła/ á obłędliwie rozumie o łobie/ wiele szkodzi. *GórnDworz* Gg8; ktore to niedowiarstwo/ nietelko czáfem nie záwádzi/ ále wilekroć siła pomaga. *GórnDworz* Ii7, D2v, D5, M5, N7v, Bb7, Hh2v, Mm3; *BiałKat* 321; roftropnym rzeczy przyłżłych rozważeniem siła počciwy człowiek może ku dobremu Rzeczypospolitey poftużyć *RejZwierc* 145, Bv, 21v, 26, 70v marg, 77 (13); *KochMon* 22; *Strum* R2v; Cierpiał siła od fwych złych wczniow. *SkarŻyw* 574, 573; Kiedyć zmárłki twarz zorzą/ á gładkie żwiérciádło/ Okaże to ná oko/ że cie siła fpáđło. *KochFr* 55; *KochPam* 80; A boday miał plákáć siła Komu dobra mył nie miła. *KochSob* 59, 68; *GórnRozm* Dv, M4v; *ActReg* 113, 137; *GostGosp* 90; SYła łobie ludzie mądry [...] głowy wtrofkáli: chcąc to światu wywieźć/ że przygody/ nieczęścié/ y fmętki wšelákie mogą człowiekowi nie byđz ciężkie *KochFrag* 47; czym fie siła omiełzkiwało spráwiedliwósci ludzkiey. *SarnStat* 1150, *5v, 866; *KmitaSpit* B3v.

2. *O opinii: wysoko, pozytywnie* (2): iż miał wielką chęć ku czárnokfiętwu/ y siła o nim dzierzał *GórnDworz* T4; WSzycy ludzie/ którzy cie zá żywotá ználi/ Siła o twych piędzách/ Sobiechu trzymáli. *KochFr* 43.

Cf **NIESIŁA, SIŁAKROĆ**

KW, (LWil)

SIŁACZY *Sl stp, Cn, Linde brak.*

SIŁAKROĆ (11) *av*

W pisowni rozłącznej (8), *w pisowni łącznej* (3).

a oraz o jasne.

Sl stp, Cn brak, Linde XVI w. w cytacie s.v. oblqđ.

Wielekroć, niejednokrotnie, często (11): *LibMal* 1552/169v; tre-
fowało fie tho siła kroć/ iżefmy więczey wierzyli cudzemu zdaniu/

niżli fwemu *GórnDworz* Nv; iż białęglowy siła kroć obłędy męfz-
czynłkie náprawowály *GórnDworz* Z3v; człowiek kiedy zbytnie
miłue/ fiłá mu fie kroć threfi/ bárzo głupie počząc łobie. *Górn-
Dworz* Dd, Cc6, Dd2, Hh7v [2 r.]; *BiałKat* 118v marg; Y Krolowie
nie mieliby wám záwždy wżyfłkiego tego pozwáláć/ o co prościé/
bo siłákroć prościé o rzeczy łobie bárzo fzkodliwe. *GórnRozm*
I4v, Fv.

LWil

SIŁECZKA (2) *sb f*

G sg siłeczki (2).

Sl stp, Cn brak, Linde XVI i XVIII w.

Dem. od „siłka” ‘możliwość sprostania trudnym zadaniom’ (2):

Wyrażenie przyimkowe: »wedle siłeczki mojej« (2): Myślę iáko
fię łpráwię Chryłtułowi Pánu y Bogu memu/ ktory mię ná tę fwoię
robotę połła: y tálenty fwemi/ wedle máley siłeczki moiey/ nádał y
opátrył *SkarKaz* (2), 576b.

LWil

SIŁKA (5) *sb f*

a jasne.

sg N siłka (1). \diamond [L siłce.] \diamond *pl N siłki* (1). \diamond *G siłek* (3).

Sl stp, Cn brak, Linde XVI w.

Dem. od „1.siła” (5):

Od znac. ‘możliwość sprostania trudnym zadaniom’ (4): Mo-
dulus, siłká/ obyczáyek. *Mącz* 228a.

[Zwrot: »w siłce swej dufać: Nie idzie wam to w posłuch, nic
na to nie dbacie, Widzę w dostatkach, k temu w siłce swej dufacie.
Apolog 78.]

Wyrażenie przyimkowe: »wedle mych siłek« (3): pro meo
modulo, Wedle mego máłuczkiego przemożenia, wedle mych siłek
Mącz 228a; tákżem zá łáfką Bogá mego niwczým nie zelzył ławy
Narodu mego počciwe⁸⁰ Polłkiego wedle siłek mych vbogich *Czah-
Tr* A3, A3.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1): Viriculae, [...] Siłki,
mocki/ etc. *Mącz* 499c.

LWil

SIŁNO cf **SILNO**

[**SIŁNOŚĆ**] cf **SILNOŚĆ**

SIŁNY cf **SILNY**

SIŁOWAĆ (3) *vb impf*

o oraz a prawdopodobnie jasne (tak w -ować).

[*inf siłować.*] \diamond *praes* 3 *sg* siłuje (1). \diamond 3 *pl* siłują (1). \diamond [*imp* 2
sg siłuj.] \diamond *part praes act* siłując (1).

*Sl stp notuje, Cn brak, Linde XVI w.; poza tym XVII(XVIII) –
XVIII w. s.v. silić.*

1. [*Przeciwstawiać się siłą [przeciwko czemu]*]: Niezálháwiay
fie obliczu mocnego/ áni siłuy przeciwko byłtrości rzeki [*nec
coneris contra ictum fluvii*]. *Leop Eccli* 4/32 (Linde).]

2. *Usilować, starać się, dążyć do czegoś* (3):

siłować ku czemu (1): iż kiedy człowiek ma grzech popełnić,
tedy on grzech naprzod bywa počęti wolą. Potym gi rodzi zły
człowiek, fiłując ku wypełnieniu iego. *WróbŻolt* C5v.

Ze zdaniem dopełnieniowym (2): gdzież więc ferce ktore nie-
chce żadney ciężkofci cirpieć, bárzo fiłue aby kakie iadowitołci
oddaliło *GlabGad* E4v; *BierRozm* 17.

W przén [czym] (1): A z człowieka najlepszego [*chciwość*]
Wnet uczyni przewrotnego. Iżby radniej gardła pozbył, A niżby
cze[go] ustąpił; [...] A o tymże sie pracuią Zęby i noktí siłują, By
onego przyczynili, Czego łakomie nabyli. *BierRozm* 17.

3. [*Wzmacniać się, stawać się silnym*]: vigoro, -are, firmare -
vacitatem et fortitudinem habere *Sylovacz ReuchlinBartBydg* X.

Formacje współrzedzenie cf SILIĆ.

Cf SIŁOWANIE, SIŁUJĄCY

LWil

SIŁOWAĆ SIĘ (1) vb impf

o oraz a jasne.

inf siłować się. ◇ [praes 3 sg siłuje się. ◇ 3 pl siłują się. ◇ praet 3 sg m siłowwał się.]

Sl stp s.v. siłować, Cn, Linde brak.

1. *Wyteżać siły, aby kogoś pokonać, mocować się*: Exercere vires, Mocować/ albo/ fiłować fie. *Mącz* 14c.

2. [Usiłować, starać się czegoś dokonać lub coś zdobyć: Siłował fię [Niemojewski] ták owák/ diftinkcyą owę Chcąc iákolwiek zwątlíč: ále prozno mowę Ná wiátr pułzczał *ŁaszczPogram* 18.

siłować się na co: on [hospodar] ssedl do czessarza thureczkiego z wielką zalobą na nasz y obiecziue ssie nam wielie zlego czinicz y ssiluye z ssiluye na gospodarstwo moldawskie *CorfusDocum* 1553 nr 85.]

3. [Przeciwstawiać się [przeciw czemu]: I mý mocnyie wierzymy yze dzýzfzielzy/ nyeprzyjaczielye thej panný, yakokolwiek frodze, a chýtrze, fzýlyiyyą fzię przeczyw chwalie, a uczlywofczy ktorą kofzciol wthi piofntze thej pannýe dostoiný, daye wfzagze prawdy fzezyry [...] nycz/ nyepzrekonayą *ArgWyklad* 38/122.]

Formacje współrzedzenie cf SILIĆ.

Cf SIŁOWANIE

LWil

SIŁOWANIE (2) sb n

o oraz a jasne; e z tekstu nieoznaczającego -é.

sg N siłowani(e) (1). ◇ G siłowaniá (1). ◇ [L siłowaniu.]

Sl stp, Cn, Linde brak.

1. *Wyteżanie sił, wysilek* (1): y widzieli to wfzyfcy/ iz przed Młodziencem mocni Rycerze wpadáli: s ktorego siłowania/ w niemoc był ciężką wpadł/ iz owa blińko śmierci był. *SienLek* 34.

2. [Usiłowanie, dążenie do czegoś: O Panie Iezu kryfte ktoris rzekł przez wfta prorockie wieczną miłością vmiłowałem ciebie wmogim fiłowaniu przyciągnąłem cie ku łobie *Pozdraw* 14.]

3. *Zawody* (1): Agon, latine certamen, Siłowanie/ też mieifce ná którym zawód biegayá/ albo fie goniyá/ albo fie z koni zbiyayá. *Mącz* 6b.

Cf SIŁOWAĆ, SIŁOWAĆ SIĘ

LWil

SIŁUJĄCY (2) part praes act

N sg m siłujący (2).

Sl stp, Cn, Linde brak.

Wysilający się (2): Vigens, Siłujący/ też swieży/ krzepki/ duży/ filny. *Mącz* 495d, 115b.

Cf SIŁOWAĆ

LWil

SIMPLICYJA (2) sb pl

N simplicyja (2).

Sl stp, Cn, Linde brak.

1. *jęz. Wyrazy niezłożone słowotwórczo [simplex Łac śr]* (2): Przy tym /Dz/ wiedzieć trzeba, że fie fłowá Polłkié náyduiá, w których /d/ osobno wyrzéc fie muśi, á osobno /z/ iáko fą compofitá /odzów go: odżegnay fie, etc. drugie fą *fimplicia*, iáko dzwon, etc. *JanNkar* E3; Po tē czáfy bowiēm záfzfe, ták *compofita* iáko *fimplicia*, dzwon y odzów, etc. iednáko fie piłáły. *JanNkar* E3.

2. [Proste, niezłożone składniki: Instrumenta: [...] [z inwentarza aptekarza] simplicia, które były w słoikach, te zostały niezacowane, dlatego że są stare, niepożyteczne. *InwMieszcz* 1579 nr 22.]

LWil

[SINIAŁOŚĆ] cf SINIAŁOŚĆ

SINAWY (1) ai

N sg m sinawy.

Sl stp brak, Cn notuje, Linde XVIII w.

Nieco siny, mający siny odcień; *sublividus Calep*, Cn; *mus-telinus, subluridus* Cn: *Sublividus, Aliquantulum lividus* – Synawi. *Calep* [1018]a.

LWil

[SINECHDOCHE] cf SYNEKDOCHA

SINI (1) ai

[sg n N sini(e).] ◇ pl N subst sini(e).

Sl stp s.v. siny, Cn, Linde brak.

Niebieskofioletowy z odcieniem szarym:

W porównaniu: włofy icy [żony *Marcholta*] były iákoby ffczećiny/ [...] wzrok wężowy/ ciało czarne á zmárłczone/ cycki finye iákoby owok *March*¹ A2.

[Szereg: »czyrwnony albo sini«: Iefli też miáfto wrzodu mieyfcse czyrwnone albo śinie wynidzie/ vczyn z nim tákże iáko z wrzodem *PowodRecepta* M.]

Cf SINY

LWil

SINIAŁOŚĆ (1) sb f

siniałość, [sinałość].

a jasne; o prawdopodobnie jasne (tak w -ość).

sg [N siniałość.] ◇ I siniałością. ◇ [pl A siniałości.]

Sl stp notuje, Cn, Linde brak.

Zasinienie ciała od uderzeń, siniak: który [*Chrystus*] łam ná cíele fwym grzechy náfze nośil ná drzewie: ábyfmy vmárwfy grzechom/ zyli [spráwiedliwości: ktorego śiniáłością ieftećie vleczeni [*cuius livore sanati estis*]. *WujNT* 1.Petr 2/24; [Vulnus et plaga tumens: {(finałósć y [pólchla rana]} [*Vulg Is* 1/6] *Głosy* III nr 121/36; *Volck* Zzz].

[*siniałość czyja*: I nauczymy się też te⁸⁰ czemu Bog wfłechmogący raczył zełłać fyńa swoiego który się podał na śmierć tę docześną/ Abowiem dla tego abyfmy my wiecznie nie marli/ abyfmy gniew vkromniony Boga oica wfłechmogące⁸⁰ i łafkę wieczną mieli przez śiniáłości naświétfle iego. Efaie. 53. *Orszak-Pos* 92.]

LWil

SINIAŁY (5) part praes act

a jasne.

sg m N siniały (1). ◇ f N siniał(a) (1). ◇ n [N siniał(e).] ◇ L siniałym (1). ◇ pl I m siniałymi (2).

Sl stp, Cn, Linde brak.

*Siny, niebieskofioletowego koloru; lividus Mymer*¹ (5): *Mymer*¹ 19; [włzákoż będzili wino práwie męne bárzo łámo z fwey náture/ ták iz też będzie iákoby śiniátle [...]/ tákitemu iákoby vmárlemu żadne lekárftwo nie pomoże. *Cresc* 1571 352].

a. *Posiniały od uderzenia* (4): Téż y wewnátrz krewfye zśiáda iáko y w śiniáłym mieftcu ná wirzchu/ gdy fye kto roftráci/ vrázi/ albo zbit będzie *SienLek* 148v.

Wyrażenie: »siniały raz« (2): Ná ktorego [*Chrystusa*] też/ onże łam [Bóg]/ grzechy náfze włóżył: dotárl náń/ y zráníć dał: áby nas tym [pofobem iego finiałymi rázy vleczył] [cf *Vulg Is* 53/5]. *CzechRozm* 210, 175v.

a. *Którego ciało jest sine, pokryte sińcami* (1):

Szereg: »krwawy i siniały« (1): Nietotz fyn moy który podle mnie ftoj zdrowy/ ale on tzo wił na krzizu/ wflytek niemotzny/ krwawy ij finiały iuz vmieraiący *OpecZy*w 148.

Cf SINIEĆ, ZSINIAŁY

LWil

SINIASTY (1) ai*N sg m siniasty.**Sł stp, Cn, Linde brak.**Nieco siny, jasnosiny: Lividulus, Sublividus – Sinaifti. Calep 609b.*

LWil

[SINIDŁO] cf SZNIDŁO**SINIEĆ (4) vb impf***Infz tekstu oznaczającego é niekonsekwentnie.**inf siniec (1). ◇ praes 1 sg sinieję (2). ◇ 3 sg sinieje (1). ◇ [praet 3 sg n siniało. ◇ 3 pl subst siniały. ◇ plusq 3 sg m był siniął.]**Sł stp, Cn notuje, Linde bez cytatu.**Stawać się sinym, nabierać sinej barwy; livere, livescere Mącz, Calep, Cn; lividus fieri Calep, Cn; adlivescere Cn (4): Mącz 196b; Liveo, Lividus sum, plumbei coloris sum – Sziniciej. Calep 609b, 609b.*

a. Stawać się sinym od uderzeń (1): Bo vderz fie ty w nogę/ wiefz iż nogá boli/ Lecz oczyma mušifz to oględáć powoli/ Aby rozum rozeznał co fie to tám dzyeie/ Byało álbo cżyrwono/ álbo iż šinieie. *RejWiz* 120; [a ręce powrozy thak zwyżały yz ręce yego [Chrystusa] kthore nyebo y zyemyę przez prace fthworzyły, fzynaly y krew fzynych ftrykala *RozmyślDomin* 31, 44, 49.

[siniec od czego: oczy yego [Chrystusa] y oblicze zapvchło yfz nyeznicz bilo twarzy yego nallycznyeyfzey przed czeftofczyą ran y byl fziniał od policzkow cząfkich *RozmyślDomin* 63.]

Cf SINIAŁY

LWil

[SINIJOR sb m*N sg sinijor.**Sł stp, Cn, Linde brak.*

*Prawdopodobnie: Członek Siniorii Weneckiej, organu rządzącego w republice weneckiej: Co drugi ná Kálefzporcie w Weneciię czyni/ tego fie imuiemy/ to z fobą przynošięmy/ to Rycérzkiemi fpráwami zowiemy: iáko fie Sinior fpráwuie/ tego nieobaczmy y niewiemy. *CerGór* 38.]*

KW

[SINIŁO] cf SZNIDŁO**SINIOWIZNA (1) sb f****siniowizna (1), [sinowizna].***[sg N sinowizna.] ◇ pl N siniowizny.**Sł stp, Cn brak, Linde XVI w.**Sine, chorobowo zmienione miejsce na ciele, siniak: [šiność/ šiniáłość/ šinowizna/ Livor. *Volck Zzz.*]*

*W połączeniu szeregowym: vkazály fię potym ná ciele chorego/ fzkáráde šiniowizny y dęgi álbo blizny/ [...] a wten czás on cżłowiek niezczęfliwy żadnego fłowá niemowiac: [...] po trzy kroć ziewiac niezczęfliwą Dufzę wyduchnął. *StrykKron* 350.*

LWil

SINNOŚĆ cf SINOŚĆ**SINNY cf SINY****SINO (3) av***o jasne.**Sł stp brak, Cn notuje, Linde bez cytatu.*

*W kolorze sinym; lividum Cn (3): Sugillo, Livido colore iniquo – Syno czynię. *Calep* 1028a, 1028a.*

Wyrażenie: »sino jako ołow« (1): Albo tłuczkiem ołowianym/ w ołowianej ftepcie/ tłucz álbo wierć/ rożány oley/ ták długo/ áz będzie gęfto y šino iáko ołow *SienLek* 47.

a. [O ciele posiniałym od uderzenia: wprawdzie wczniowie bárwiérfcy/ fkóry fye dotknáwfzy/ á pod nią álbo około pálcem náftoczywfzy/ iefli šino/ melánkoiéy/ iefli czerwono/ krwie [...] więcéy być fładzą *OczkoPrzymiot* 637.]

LWil

SINOBLADY (1) ai*V sg f sinoblada.**Sł stp, Cn brak, Linde XVIII w. s.v. sino.*

*Bladosiny, jasnosiny; przen: Zazdrości šinoblada/ látá zápomniále Przcż mi fprofnie wymiátalf? á wierfze fpániáté Przcż za nic fobie fádżifz? *GoslCast* 9.*

LWil

[SINOCINA sb f*N sg sinocina.**Sł stp, Cn brak, Linde XVI w.*

*coll. Sine plamy na ciele powstałe wskutek uderzenia, sińce, krwiaki; w przen [czyja]: Lecz on [Chrystus] zránion zá wyftępkí náfze/ y ftárt zá niepráwošci náfze/ ćwiczenie pokoioi náfzego ná niem/ a šinoćiná [livor] iego (ieft) nam lekarftwem. *BudBib Is* 53/5 (*Linde*).*

*Synonim: rana sina.**Cf SINIOWIZNA, SINOŚĆ*

MP

(SINOCZERWONY) cf SINOCZYRWONY**SINOCZYRWONY (1) ai***N sg n sinoczryw(o)n(e).**Sł stp, Cn brak, Linde XVI w. błędnie: sinoczzerwony i XVIII w.*

*Niebieskofioletowy z odcieniem czerwonym: [ziele brodawczane] Też licze ktore ma w fobie robaki ktore zowá węgry/ albo ktore ieft finocżirwone: goj *FalZioł* I 71b; [*SienHerb* [87]a (*Linde*)].*

LWil

*SINOĆ Sł stp (aneks); Cn, Linde brak.**Cf SINOŚĆ***SINOGARDLICA cf SINOGARLICA****SINOGARLĘ (3) sb n***syn- (3). [Być może należy uznać za synogarłę.] o oraz a jasne.**pl G sinogarłat (2). ◇ A subst sinogarłęta (1).**Sł stp, Cn, Linde brak.*

*Młoda synogarlica (3): a gdy fynd ofyarouala dwoye fynogarłath ofyarouala a dwye gołábyczky *PatKaz* III 131.*

Wyrażenie: »sinogarłat para« (1): Gdy do kofciola przyfłli/ rodzi iego kupili gołábiat albo fynogarłat parę obyczaie^m vbogich *OpecŻyw* 25v.

*Szereg: »gołábięta albo sinogarłęta« (2): [Maryja] iż gdy fie wywodzila/ baranka ofiarowatz niemiala zácż kupitz/ ale kupila gołábięta/ albo fynogarłęta iako vbogá. *OpecŻyw* 25, 25v.*

Cf SINOGARLICZKA

LWil, MP

SINOGARLICA (32) sb f

sinogarlica (28), sinogardlica (4); sinogarlica *Murm, FalZioł* (5), *LubPs, Leop* (7), *BibRadz* (5), *BielKron, RejPos, BudBib* (2), *KochPs, Calep, WujNT*; sinogarlica : sinogardlica *Mącz* (1:1), *SkarŻyw* (1:3).

*syn- (23), sin- (9); syn- *Murm, FalZioł* (5), *Leop* (7), *BudBib* (2), *SkarŻyw* (4); sin- *LubPs, BielKron, Mącz* (2), *RejPos, KochPs, Calep, WujNT*; sin- : syn- *BibRadz* (1:4). [Być może niektóre zapisy syn- należy uznać za wariant SYNOGARLICA.]*

o oraz oba a jasne.

sg *N* sinogarlica (8). ◇ *G* sinogarlic(e) (5). ◇ *A* sinogarlicę (5). ◇ *pl* *G* sinogarlic (6), sinogarlic (2) *RejPos*, *SkarŻyw*. ◇ *A* sinogarlic(e) (2). ◇ *I* sinogarlicami (1). ◇ *L* sinogarlicach (2); -ach (2), [-äch]. ◇ *du* *A* (cum nm) sinogarlicy (1) *BibRadz Lev* 15/14.

Sł stp notuje, *Cn*: sinogarlica od gardła sinego, aliis synogarlica, *Linde XVI i XVIII w.*

1. Ptak z rodziny gołębiowatych (*Columbidae*); *turtur Murm*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *livia columba*, *palumbulus*, *palumbus minor Cn*; symbol prostoty, szczerości, miłości, wierności i piękna; zwierzę ofiarne w kultach religijnych (32):

a. *Streptopelia turtur L.*; *turkawka*; upierzenie wierzchu głowy niebieskawoszare, grzbietu brązoworudawe z czarnym plamkowaniem, reszty ciała sino-różowo-białawe, po bokach szyi czarno-białe poziome prążki; wydaje turkający głos (29): (*nagł*) *Turtur*. *Synogarlica* (-) [...] *Synogarlica* ieft ptak szari, gołębia mniejszy Czytłóć tak miłuiący iż gdi raz swego towarzysza fthraci, iuz nigdy z żadnym infzym fie nie złącza *FalZioł IV* 26 a-b; *Krew Synogarlicze* ciepła: pomaga przeciw boleniu w włzu *FalZioł IV* 26c, †7b, *IV* 26c; *A* w ofmy dzień/ będzie offiárował kxiędzu dwie *Synogárlice* ábo dwoie gołąbiat/ v drzwi *Przybytku* świádecstwá *Leop Num* 6/10, *Lev*14/22; Potym ofmego dnia weźmie sobie dwie *fynogárlicy* ábo dwoie gołąbiat/ á przyździe przed Páná do drzwi *przybytku* zgromádzienia *BibRadz Lev* 15/14; *Mącz* 470c; *Przeto* tymi *Synogárlíciami* tego nieodpráwiłz *Mátko* niepokalána/ musifz tego [*synaczka*] [...] pod krzyżem żáłością oplákác. *SkarŻyw* 112, 112, 113; *Turtur*, *Avis* nota ex genere columbarum, a sono quem edit, nomen habens – *Sinogarlica*. *Calep* 1095b; [Ptáfznicy okolo *Cremony* lećie siátkami płoche *fínogárlice* chwytiáią *Cresc* 1571 590 (*Linde*); *Turtur* *Turteltaube* *Sinogárlícá*. *ArtNom Ev*; *UrsinGramm* 156].

W porównaniach (2): *Strapyone* *ferce moye* [...] *Dziwnye* fie w Pánu *Bogu* yuz *rozrádowáło*/ *Iżem* nálażł yák *wroblik*/ *wdzyęczne* *gniázdko moye*/ *A* yák *sinogárlícá* *gdzye* *fkláść* *dzzyaki* [!] *fwoye*. *LubPs* 56v; *Chlorion*, *Ptak* nieyaki *włziftek* *zielony*/ *ták* wielki yáko *Sinogárlícá*. *Mącz* 52a; *Já* miásto *wefela* á *fpiewánia* *plákála* y *łkálá* [*Anna*] *obyczáiem* *Sinogárlice* *JanKoszŻyw* 1532 D2].

Wyrażenia: »z sinogarlic dar« (1): *Zaś* *ielli* *zptáftwá* *cátopalenie*/ *dar* *Iehowie*/ *tedy* *przyniefie* *z* *fynogárlíc*/ *álbo* *zgołąbiat* *dar* [*de turturibus ... oblationem*] *fwoy*. *BudBib Lev* 1/14.

»para sinogarlic« = *duo turtures PolAnt*; *par turturum Vulg* (6): *Ale* *iellifz* *fie* *zdobyć* *nienoże* *ná* *báráná*/ *tedy* *niech* *weźmie* *parę* *fynogárlíc*/ *ábo* *parę* *gołąbiat*/ *iedno* *ku* *ofierze* *paloney*/ *á* *drugie* *ná* *ofiárę* *zá* *grzech* *BibRadz Lev* 12/8; *BielKron* 37; *RejPos* 55v; *BudBib Lev* 14/22; *A* *to* *co* *zá* *ptáfzétá* *wręku* *twoich* *Pánno*? *z* *parą* *Synogárlíc* *ná* *ofiárę*/ *okupowác* *miłego* *pierworodnego* *Syná* *twego* [...] *idziełz*. *SkarŻyw* 112; *WujNT Luc* 2/24.

Szeregi: »sinogarlica (a. sinogarlice) a(l)bo (i) gołąbiátko (a. gołąbięta« [*szyk* 4:2] (6): *A* *ielliby* *miáła* *być* *zupelna* *offiárá* *Pánu* *z* *Ptáftwá*: *thedy* *z* *Synogárlíc* *y* *go* *łábiat* [!] [*de turturibus aut pullis columbae*] *będzie* *iá* *offiárował* *Káplán* *do* *otaráz* *Leop Lev* 1/14, *Lev* 14/30; *przyniefie* *ná* *ofiárę* *paloną* *báráná* *łónfzczaká*/ *y* *gołąbiátko*/ *ábo* *fynogárlícę* [*filium columbae vel turturem*] *ná* *ofiárę* *zá* *grzech* *BibRadz Lev* 12/6, *Gen* 15/9; *miásto* *báráná* *y* *owce* *ofiárował* *parę* *Gołębiat* *álbo* *Sinogárlíc* *BielKron* 37; *BudBib Lev* 1/14.

»sinogarlica i gołębiaka« (1): *Wesmi* *mi* *krowę* *trzyletnią*/ *tákiefz* *y* *kozę*/ *y* *báráná*/ *y* *łkoku* *trzylethniego*/ *Synogárlícę* *tefz*/ *y* *gołębicę* [*turturem quoque et columbam*] *Leop Gen* 15/9.

[»sinogarlica, (albo) *krukawka*: (*nagł*) *O* *Krukawkach*/ *álbo* *Synogárlícach*. (-) *Dla* *fynogárlíc* *tákiefz* *ma* *być* *ofobny* *gmach* *budowany* *Cresc* 1571 589 (*Linde*); *UrsinGramm* 320.]

W przén (2): *Nie* *podáyże* *zwierzętom* *dułze* [*tj. życia*] *sinogárlice* *twoiey* [*animam turturis tuae*] (*marg*) *Przez* *tego* *ptaká* *rozumie* *kofcioł* *dla* *iego* *proftoty* *y* *fzczyrołci*. (-) *BibRadz Ps* 73/19; *KochPs* 110 [*przekład tego samego tekstu*].

b. *Streptopelia roseogrisea* (*Sundevall*); *synogarlica* *zwyyczajna*; *w* *upierzeniu* *jej* *dominuje* *barwa* *piaskowozółta*, *na* *karku* *czarno-biała* *obroża*; *wyduje* *przyjemny* *głos* *albo* *Streptopelia senegalensis L.*; *synogarlica* *senegalska*; *charakterystyczna* *dla* *niej* *jest* *czarna*, *rudo* *nakrapiana* *opaska* *na* *gardle*, *reszta* *upierzenia* *szarobrązowa* (2): *czás* *obrzynánia* *winnic* *przyłzedł*: *głos* *Synogárlice* [*vox turturis*] *styllán* *ieft* *w* *ziemi* *nálley* *Leop Cant* 2/12.

W porównaniu: *ieznym* *moim* *przy* *wożiach* *Fáraonowych*/ *przyrownálem* *ćie* *Przyiáciołko* *mojá*. *Piękne* *fá* *iágody* *licá* *twego*/ *iáko* *v* *Synogárlice* [*Pulchrae sunt genae tuae sicut turturis*]: *fzyiá* *two* *iáko* *záponki* [*collum tuum sicut monilla*]. *Leop Cant* 1/9.

c. *Streptopelia decaocta* (*Frivaldszky*); *synogarlica* *turecka*, *gołąbek* *turecki*, *sierpówka*; *o* *upierzeniu* *beżowopopielatym* *z* *ciemniejszymi* *końcami* *skrzydel* *i* *z* *czarno-białą* *półobrożą* *na* *karku*; *wyduje* *rytmicznie* *hukający* *głos* (1): *Turtur*, *eyn* *turckel* *daub*. *Synogárlícá*. *Murm* 86.

2. [*Ozdoba* *w* *kształcie* *synogarlicy*, *obroża*, *klamra*, *zapinka*, *kolczyk*: *Vpiękrzyły* *fie* *iágody* *twoie* *háłzbántami* (*marg*) *wł.* *fynogárlíciami*. (-) [*Pulchrae sunt maxillae tuae propter margaritas*] *fzyiá* *twoiá* *łancuchámi*. *BudBib Cant* 1/9.]

Synonimy: 1.a. *gruchawka*, *krukawka*.

Cf **GARLICA**

LWil, MP

SINOGARLICZKA (5) *sb f*

sin- (4), *syn-* (1); *sin-* *RejPs*, *LubPs*, *RejPos* (2); *syn-* *Mącz*. [*Być* *może* *zapis* *syn-* *należy* *uznać* *za* *wariant* **synogarliczka**.]

o oraz końcowe a jasne; -gar- (4), -gár- (1) *Mącz*.

sg *N* sinogarliczka (2). ◇ *G* sinogarliczki (1). ◇ *A* sinogarliczkę (1). ◇ [*pl* *G* sinogarliczek.] ◇ *du* *A* (cum nm) sinogarliczce (1) *RejPos* 56.

Sł stp notuje, *Cn* *brak*, *Linde XVIII w.*

Dem. od „sinogarlica” ‘ptak z rodziny gołębiowatych’; *młoda* *synogarlica* (5): *A* *ktho* *chciał* *dzyeciátko* *fwe* *odkupić* *á* *miec* *przy* *fobie*/ *tedy* *był* *obyczáy*/ *iż* *ći* *zacieyfzy* *tedy* *dawáli* *wielkie* *ofiáry* [...]. *A* *ći* *vbozłzy*/ *tedy* *przynamniey* *był* *powinien* *dác* *dwie* *śinogárlícze* *ábo* *dwoie* *gołąbiątek* *młodych*. *RejPos* 56.

W porównaniu (1): *Nye* *dáy* *beftiam* *frogim* *mey* *nędzney* *dułfyczki*/ *Strzeż* *yáko* *osiroyáley* *thu* *śinogárlíczi* *LubPs* R3v.

Fraza: »sinogarliczka grucha« (1): *Gemit* *turtur*, *Synogarliczka* *grucha*. *Mącz* 143b.

[*Wyrażenie*: »para sinogarliczek«: *Obácże* *tu* *káždy* *wierny*/ *wielkie* *vbołtwo* *P.MAryey*. *Abowiem* *gdy* *tu* *Ewángelistá* *infzey* *ofiáry* *nie* *wspomina*/ *iedno* *parę* *fynogárlíczek*/ *álbo* *parę* *gołąbiątek* *młodych*/ *tedyć* *mać* *dofyc* *dáie* *WujPosŚw* 1584 157].

Przen (2): *A* *ták* *miey* *miły* *pánie* *pieczá* *áby* *tá* *oferioćiála* *fínogárlíczá* *twoiá*/ *niebyła* *wydaná* *ná* *rozdrápnie* *fprzećiwnikowi* *twemu* *RejPs* 109; *á* *położ* *mu* *ná* *ofiárę*/ *nie* *gromniczkę* *áni* *bláżejká*/ *ále* *onę* *niewinną* *śinogárlíczkę*/ *nędzną* *dułfyczkę* *twoię* *RejPos* 58.

Synonim: *gruchaweczka*.

Cf **SINOGARLĘ**

LWil, MP

[**SINOGARLICZY** *ai*

N *sg f* *sinogarliczá*.

Sł stp, *Cn* *brak*, *Linde XVIII w.*

Przymiotnik od „sinogarlica” ‘ptak z rodziny gołębi’; *pocho-* *dzący* *z* *sinogarlicy*:

W połączeniu szeregowym: *á* *kácza* *záśię* *krew*/ *Grzywaczowa*/ *Sinogárlicza*/ *Gołębia*/ *Kuropátwia*/ *gdy* *z* *nią* *w* *oczu* *ránę* *po-* *máżełz* *świeżá*/ *tedy* *goi*/ *tákże* *krew* *z* *oczu* *fpađza*. *UrzędowHerb* 455a.]

MP

SINOŚĆ (41) *sb f***siność** (40), **siność** (1); *sinność Calep.*

o jasne.

sg *N* siność (9). ◇ *G* siności (1). ◇ *D* siności (1). ◇ *A* siność (15). ◇ *I* sinością (9). ◇ *pl A* siności (3). ◇ *I* sinościami (3).*Sl stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.*

Kolor niebieskofioletowy, niekiedy z dodatkiem szarości (kolor zmienionego chorobowo ciała i płynów organicznych); *livor BartBydg, Vulg, Mącz, Calep, Cn; livedo, plumbeus color Cn (41)*: Też vrina czerwona prawie/ albo też nie prawie wodności nie cienkiej: ale zamieszany/ krom finofci/ y krom trączenia przykrego. Taka znamionuie Synocham/ to ieft łożną niemocz ogniową *FalZioł V 5v*.

a. Na oznaczenie odcieni innych kolorów (4): Też mleczna vrina á ktemu mętna á gęsta z nieiaką finofcią. *Idropim/ to ieft puchnienie w żywocie znaczy. FalZioł V [4], V 73v*; Tak iż czirwone [paznokcie] daią znać kolerę dobrze [sprawioną, á gdi z czirwonofcią maią nie iaką finofć znamionuią krewne panowanie. *GlabGad D4v*.

Wyrażenie: »modrość albo siność« (1): á iefli fie [kolor ręki] fciągą [!] ku modrości albo ku finofci trudno taki ma vyłć niemoci wielkicy *GlabGad P2v*.

b. *Sina plama, sine miejsce na skórze; siniec* (36): *OpecŻyw 131v; BartBydg 83*; ábowiem tha wodka fpađa s fkori piegi y infze fzkardofci, blizni y też finofć ktora bywa pod oczyma. *FalZioł I 22d*; Też woda w ktoreby była wvarzona fzawina z blaywałem/ finofci z ciała fpađa/ y ftrupy *FalZioł I 130b*; Też czofnek z miodem przefnym zmiefzany/ á na mieftcze z finiale przyłożony, zpąđa precz finofć. *FalZioł V 78, ††f, ††d, I 7b, 24a, 83d (13)*; Plagá albo raz od biczą czyni siność/ ale raz od ięzyká/ łamie kości. *Leop Eccli 28/21; Mącz 196a*; *Livor – Sinnolcz. Calep 609b*; [Pozdrowiony bądźcie działła y zęby napiękniefze Kryfthufa namilfzego [...]/ finofciami wfkardzone *Pozdraw A4v, F3v*].

siność czego (2): Na finofć blizn lekarstwo. *FalZioł [*5]f. Cf Wyrażenie.*

siność od czego (1): Po cieie finofć od ftłuczenia rozpąđa. *FalZioł ††b*.

siność czyja [= *Chrystusa*] [w tym: *G pron (4), pron poss (2)*] (6): *BierRaj 23v; RejPos 107*; fkazálá bowiem Ewángelia tego Báránká/ ktory grzechy náfze fwymi sinościami [...] ómył *BialKat 21*; sinościami iego vzdrowieni ieftefny. *BialKat 88v; SkarŻyw 1; WysKaz 26; [ModlKobit 14; GilPos 87, 119v; WujBib Is 53/5] [zawsze przekład lub nawiązanie do tego samego tekstu]*.

W polúczeniu szeregowym (1): Iáko ono ciáło Chryftufowe [...] włócznią otworzone/ y sinością/ krwią y ránami wielce ofzpecone/ dziś fie rofkwitnęło nád wżytki roże *SkarKaz 205a*.

Wyrażenie: »siność rany« (1): Siność rány [*Livor vulneris*] odeymie złe rzeczy *Leop Prov 20/30*.

Szeregi: »siności i blizny« (2): finofć iego ftárlá á ożywiłá wżytki finofci y wżytki blizny s ciáła y z duŕze thwoiey *RejPos 107, 327*.

»siność i czarność« (1): A gdy nim [sokiem z ćwikły] pomażefz bliznę/ oddala finofć y czarnofć ktora bywa około y nabliznie *FalZioł I 20b*.

»czyrwność a (albo) siność« (2): [psinkowa wódka] na zapalenie ran s czyrwonofcią albo finofcią [...] ieft barzo pozyteczna *FalZioł II 9b, V 100*.

»siność a (i) rana(-y)« [szyk 2:1] (3): iż on [Chrystus] sinością á ránami [wemi zálezzył y zágoił wżytki ty siności y ty márne blizny náfze. *RejPos 327; BudBib Prov 20/30*; tak było frogie ono bićie/ iŕz rány ná ciéle/ y siność trwáły *SkarŻyw 593; [Pozdraw A3v; GilPos 119v]*. [Ponadto w polúczeniu szeregowym 1 r.]

Cf SINOĆ

LWil

[SINOWIZNA] cf SINIOWIZNA! **SINTESZ** *Sl stp; Cn, Linde brak.***SINY** (138) *ai***siny** (129), **sinny** (9); *sinny PaxLiz*; *siny* : *sinny SienLek (12:8)*.

sg *m N* siny (12). ◇ *G* sin(e)go (1). ◇ *A* siny (4). ◇ *f N* siná (5), *sina* (1), *sin(a)* (1); ~ (*attrib*) -á (3), -a (1) *StryjKron*; ~ (*praed*) -á (1). ◇ *G* sin(e)j (30). ◇ *A* siná (12). ◇ *I* siná (1). ◇ [L *sinej*.] ◇ *n N* sin(e) (1). ◇ *pl N subst* sin(e) (3). ◇ *G* sinych (43). ◇ *A subst* siné (15); -é (7), -(e) (8). ◇ *I m* sinymi (2). *f* sinémi (1). ◇ *L* sinych (1). ◇ *du G* (*cum nm*) sinu (5) *ZapWar 1505 nr 2002, 1516 nr 2140, 1521 nr 2168, 1527 nr 2384, 1536 nr 2490*.

Sl stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Mający barwę niebieskofioletową, czasem z odcieniem szarości; lividus BartBydg, Mącz, Calep, JanStat, Cn; luridus, sugillatus Mącz, Cn; plumbeus Cn (136): BartBydg 83, FalZioł IV 43a, V 36*; Powiadaią też na to lekarze iż w flodzonie ieft zachowanie Melankoliej ktora z fwego przyrodzenia ieft czarna fyra albo fzara *GlabGad F*; *Lurido colore mucescere, Siną pleśnią począc pleśnieć. Mącz 235b*; *Mocz Dziewicy/ ma być przyzołć/ á przeto kiedy ieft siny á iáfny/ práwą dziewkę známionuie SienLek 27v, 17v, 27v marg, 116v, T[tt]2*; *Melánkolik/ czarny/ iákoby siny/ fkrty/ ponury/ milczący Oczko 34; Calep 609b*.

Szeregi: [»błękitny albo siny«: *Lividus Máhlfchwartz/ Braun vnnnd Blaw Błękitna albo Szina máłć [= kolor] ArtNom L8v*].

»już siny, już bury« (1): Ták fie złodziey wfwe kła^mftwo/ iák wczernidlo/ kryie/ [...] Kiedy mu z prędká w głowie concepty potrhożą: Wierci fie: rzeczą mieni: twarz/ iáko v kurá Indyfikiego podgártek/ iuż siná/ iuż burá. *KlonWor 3*.

W personifikacji (2): *RybGęśli B4*; Láto widzę stoi/ Ale ná lobia nie ma zwykley krafy fwoiey. Wżyftko odmienne bárzo: ná głowie włos siwy/ Wieniec zwiędły/ twarz sina *WitosLut A5*.

Przen: Skolatany (lub: mocno zaczerwieniony ze wstydu) (1): Aleć ia głupia byłá/ dawno fie nie poczuł/ Zá czymby był fráfunek/ ze mnie fie mogli wyzuć. Włtyd mi tego przyczyną/ znáyduie fie winny/ Prze ktorych ia miewáła [= *miewalach*]/ fwoy łeb bárzo sinny. *PaxLiz C3v*.

a. *O kolorze ciała zmienionym wskutek uderzenia lub wyczerpania (też o zmarłych) (120): FalZioł I 139d*; Iáko paznochty rumiane z białoŕcia zdrowe^{so} człowieka znamionnią [!], tak zafię blade abo fine vkazuią chorobe *GlabGad P3v*; *Luridus, Názbyt blády/ siny/ yáko bywáją słuczeni albo zmárli. Mącz 200b, 427d; SienLek 104v, 148v [2 r.], S[ss]4v*; *Plákánim y łzami práwie wltá-wiecznymi/ [św. Małgorzata] modlitwy fwoie polewáła: ták iŕz iągody iey sine záváždy á iáko fpalone były SkarŻyw 160, 188; Ryb-Gęśli B2*.

siny od czego (2): *Sugillatus, Siny od bicia. Mącz 427d, 196a*.

W polúczeniach szeregowych (2): A przetho odkrywży rán/ báczyi iákicy ieft bárwy/ iefli siney/ bládey/ czarney/ albo rozmáithéy/ znák iż ci zła ráná ieft *SienLek 147, 147v*.

W porównaniu (1): *Lividus, Siny czarny yáko błoto od plag albo dag. Mącz 196a*.

Wyrażenia: »rana(-y) sina(-e)« = *vulnus lividum JanStat* [w tym w tekstach prawnych (88)] [szyk 89:4] (93): gy nyeszbylem maczyeya Sczygła [...] any mv zadal dzyeszzyący ran krwawych gy szynych *ZapWar 1502 nr 1907*; yakom ya nyeszbył grzegorza Szczodra anym zadal yemv rany szyneý gwalthem napleczy yego *ZapWar 1502 nr 1933*; Iakom ya nyeszbył maczyeya kmyothovycza [...] a nym yemv sadal dw Ranv szynych yemv wnoğ práwá, a drugyey wlewá *ZapWar 1505 nr 2003*; Iakom ya nyezadal yemv czterech ran dw krwaw a dw synv *ZapWar 1521 nr 2168, 1501 nr 1904, 1502 nr 1908, 1911, 1934, 1503 nr 1928 (80)*; *GroicPorz c3v, k3v; OrzRozm E2*; Rány krwáwe/ sine/ y opuchle/ nie fá záváżáne áni vleczzone lekárftwem/ áni pomázáne oleiem. *BielKron 93v, 44v, 107*; *Aliptes, Latine Unctor, [...] Który ták tłuczone/ syne/ yáko y krwáwe rány leczi albo máže. Mącz 6d*; Zá ránę siną zydowlką

winá ma bydz Woiewodzie dáná *SarnStat* 253, 616, 622, 653 [2 r.], 1243.

»sin(n)y raz« = *livor PolAnt* [szyk 4:3] (7): Abowiem zabiłbych ia mężá chočbych sam podiał rane/ y młodzieńcá teź chočbych rázu śinego nieufzedł. *BibRadz Gen* 4/23; Blaywais/ ieft fárbá biała z ołowu palona [...]: Aptékárze iá biorą w białá máść/ którą śinné rány máżą/ dla rozefłzcia krwié zśiádléy. *SienLek* Xxx4v, 148, T[tt], T[tt]v; *SarnStat* 245; [*BibRadz Ex* 21/25 (*Linde*)].

»siny trup« (1): Ewine potomftwo znáfa fie do fáry/ Gdzie z śinymi trupy śéilkáią fie máry. *WisznTr* 34.

Szeregi: »krwaw(y), (a, albo, ani, i, jako i) siny« [zawsze o ranach; w tym w tekstach prawnych (48)] = *cruentus vel (et) lividus JanStat* [szyk 50:2] (52): Iakom ya nyenayachal szampopyąth na gymyenyne [...] gy nyesbylem Maczeyá Sczygla [...] gy nyezadalem yemv oschmy ran krwawych gy szynych gwalthem *ZapWar* 1502 nr 1908; Iakom ya nyenayechal slachathnego Stanislava [...] anym go byl anym yemv pewnych ran zadal krvavych y szynych *ZapWar* 1539 nr 2595, 1502 nr 1907, 1504 nr 2019, 1505 nr 2002, 1509 nr 2068, 1511 nr 2089 (46); *BielKron* 44v, 93v, 107; *Mącz* 6d; vftáwiamy: áby ránný krwáwémi álbo śinémi ránámi zá świeźá rány fwé [...] vrzędowi Stárościému [...] álbo ładowi ziemłkiému onégo powiátu pokazał *SarnStat* 616, 1243.

»(s)łuczony a sin(n)y« [szyk 3:2] (5): Mlefcá ftuczóné á śinné/ wodnym iemiołem okładay *SienLek* 148; Piołyn téz [...] dobry z miodem ftuczony/ ná śinné á ftuczóné miełfcá przykládác. *SienLek* 148v, 148 [2 r.], 148v.

a. *W funkcji rzeczownika*: »sina« = *rana sina*; *przen*: porażka, niepowodzenie (1): Ná koniec/ czemu Rochem [królowa] obrociłá/ Pewnie że dármo tego nie czyniłá. Dobrze żyw myłlac á ten vpomina/ Fiedurze brácie/ fna niedobra fina? *KochSz* C3.

2. *Zestawienie w funkcji n-loc*: »Sina Woda« (2): A gdy [ksią-żęta litewscy] przyfłzi ná vroćfca do Siney wody minąwfzy Kániow y Cirkaffy/ vkażała fie im w polu wielka Hordá Tátárov *StryjKron* 416; [*StryjGoniec* Q marg].

W połączeniu szeregowym (1): Don/ Worfcłhá/ Siná wodá/ Wolgá krwią plynęły *StryjKron* 507.

Cf **SINI, SINOBLADY, SINOCZYRWONY**

LWil

SIO Cn s.v. *płoszam*; *Linde* XVII w. (z Cn)

[SIODELNIK sb m

I pl siodelnik(a)mi.

Śl stp, Cn, Linde brak.

Rzemieślnik wyrabiający siodła: daým tefz ým [...] Czechý miecz [lege: cechy mieć], mýanowiczie, [...] Swýeczki [lege: szwiecki] z Rimarzmý s Siodelnikami. *MetrKor* 1582 129/127v.

Cf **SIODLARZ**

KW

SIODELNY, SIEDELNY *Śl stp, Cn, Linde brak.*

[SIODLACZKA] cf [SIEDLECZKA] (Errata)

SIODLARCZYK (1) sb m

Teksty nie oznaczają pochyleń; o prawdopodobnie jasne (tak w siodło).

sg N siodlarczyk. \diamond [pl I siodlarczyki.]

Śl stp notuje, Cn brak, Linde bez cytatu.

Czeladnik, uczeń siodlarza: Thowarzfchili ftemtho fzwythal-łkym opoczka woyczyech, [...] Andyfz syodlarczyk kthori wądrował do Znyena *LibMal* 1545/99; [Michał [...], syn Krzysztófa Vaisa winiarza, dobrowolnie wyznał, iż on, zwadziwszy się z siodlarczyki na Grodzkiej ulicy, jednego z nich urąbał *KsięgaKrymKra*k 1557 nr 30].

LWil

[SIODLARKA sb f

N sg siodl(a)rka.

Śl stp, Cn brak, Linde bez cytatu.

Żona siodlarza: Sentenciatum est, ex quo Heduigis Niclowa schodlarka non paruit suscipere iuramentum a Petro pictore *Crac-Artific* 1533 nr 774, 1533 nr 776.]

KW

SIODLARSKI (1) ai

N sg m siodlarski.

Śl stp, Cn brak, Linde bez cytatu.

Przymiotnik od „siodlarz”; używany do wyrobu siodel: Siodlárłki kliy ktory ieft s krowim álbo z wołowim wárzony/ w ocćie go rołpuść/ á rozmoczywfzy w nim chufć/ ná pępek przylož/ tho wpląwy bárzo wyciąga. *SienLek* 111.

LWil

SIODLARZ cf SIODLARZ

SIODLARZOWY *Śl stp, Cn, Linde brak.*

[SIODŁACKI ai

o prawdopodobnie jasne (tak w siodło); a jasne.

sg m D siodłacki(e)mu. \diamond n L siodłackim. \diamond pl L siodłackich.

Śl stp, Cn brak, Linde XVI w.

Przymiotnik od „siodlak” ‘wieśniak’: Przyłfępując ku poznániu wody/ dwoiáka ma być w tym báczność. Iedná co się tycze ku pozytku ludzkiemu albo śiodłackiemu. *Cresc* 1571 9; DWory [...] iako máią być poltánowione/ y dla rozności od domow śiodłackich [...] *Cresc* 1571 19, 20.]

KW

[SIODŁACZEK sb m

o oraz e prawdopodobnie jasne (tak w siodło oraz -ek); a pochylone.

sg N siodłaczek. \diamond pl N siodłaczkowie.

Śl stp, Cn brak, Linde XVI i XVIII w.

Dem. od „siodlak” ‘wieśniak’: ábowiem gdy widzi fiodłaczek/ iże Pan Bog dawa wzrost zbožu/ ktore s pracą rozłfiewał/ iłfcie z wefelem ná to pogłáda *GilPos* 200v (*Linde*).

W połączeniu szeregowym: Oni Káznodzieie/ oni Śláchóicy/ miefzczánie/ rzemieśniczkwie/ Siodłaczkwie/ co nas odstąpiwfzy Ewányeliey fie trzymáli *GilPos* 258.]

KW

SIODŁACZKA (2) sb f

N sg siodłaczka (2).

Śl stp, Cn, Linde brak.

Mieszkanka wsi, wieśniaczka; rustica Murm, BartBydg (2): *Rustica*. eyn pewerin Syodłaczka *Murm* 179; *Rustica*, syodlaczka, vyesnyaczka *BartBydg* 134b; [*Glosy I* nr 48/282].

Cf **SIODŁKA**

LWil

SIODŁAĆ (10) vb impf

o prawdopodobnie jasne (tak w siodło); a jasne.

inf siodłać (3). \diamond praes 3 sg siodłá (1). \diamond 3 pl siodłają (1). \diamond imp 2 sg siodłáj (2). \diamond 2 pl siodłájcie (1). \diamond impers praet siodłáno (1). \diamond con by siodłáno (1).

Śl stp, Cn notuje, Linde XVI–XVIII w.

Zakładać siodło na grzbiet zwierzęcia (głównie konia) używanego do jazdy wierzchem; insternere Calep, Cn; ephippium imponere, sternere Cn (10): Albo tákieź łąfiádek álbo kto inłzy iż mi co z niechcenia ábo z nieobaczenia vczyńi/ á iuz wnet fiodłác? á iuz fie wneth mścić? *RejZwierc* 80v, 101v, 183.

siodłać co (żywotne) (6): Nieftyflano to nigdy/ áby pía kiedy fiodłano March³ V8. Cf Zwrot.

Zwrot: »konia siodłać« = *ephippium imponere equo, sternere equum* Cn [szyk zmienny] (5): Trąb co rychley [na polowanie] á pfy zwieray Zwolaý czeladz konie fiodłay RejRozpr Hv; BielSat D3v; RejZwierc 228; BielRozm 29; Strator, Qui equum domini sella insternit – Ten ktori konia fiodła, mafztalierz. *Calep* 1005a.

Przen [kogo] (I):

siodłać czym (I): Tákžec fie z námi dzyeie/ prze názfę omylnošć. Tež nas tymi rogámi/ ty pánie fiodłáią/ Co fie dziwnemi kftały/ ná nas vbieráią. RejZwierc 116v.

a) [Czynić sobie poddanym, podporządkowywać sobie [komu (sobie)]: Takowi ludzie [którzy się sprzeciwiają ewangelii] zawflse fie przećiwá prawdziwei chwale Bołkiei naukami wymyflonemi fwemi/ i siodłáią tež fobie lud [...] abowiem nierofkazanie pańfkie ale wymysly fwe nanie nakładáią. *OrszakPos* 4.]

LWil

SIODŁAK (14) sb m

siodłak (9), **sedłak** (1), **siodlak** (1), **sodlak** (1), **szedłak** (1), [siolak], [sedlak a. sedlak], *siodlak a. siodlak* (1); *siodlak* BielKom, BielSat, BielSen, *Calep* (6); *sedlak* RejZwierc; *siodlak* Murm; *sodlak* *Calag*; *szedłak* *OrzQuin*.

o *prawdopodobnie jasne* (tak w siodło); a *pochylone*; w *szedłak e jasne*.

sg N siodłák (8). ◇ G siodłáka (1). ◇ [A sedláka.] ◇ pl N szedlácy (1). ◇ A siodłáki (3). ◇ I sedláki (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVII(XVIII) w.

1. *Mieszkaniec wsi, wieśniak, chłop, rolnik; rusticus* Murm, BartBydg, *Calag, Calep; agricola, arator, paganus, ruricola* *Calep; agrarius, agripeta, colonus* Cn (13); Murm 179; Rusticus, *syodlak, chłop* BartBydg 134b; BielKom D6v; Więc y potomstwo młode/ pięknie wychowáli [Komorowscy]/ A ktemu im przy pługu/ domá rość nie dáli. Ze ie trudno będyze zwáć/ Słádkiemí fedłaki RejZwierc 63v; iáko Szedłacy mówią/ Iáchawfzy bes piędzzy ná Targ/ przyiechálifmy bes foli do domu ná zad. *OrzQuin* E3v; Nie párać fie rzeczámi/ iedno Rycerfkimi [...]. W lud fie dobrze opatrzyć/ ćwiczyc y siodłaki/ Lácno s tákich počzynić draby y kozáki. BielSat G3; Pawr. Chłop. Sodlak. Wieśniak. Rusticus. *Calag* 375a; BielSen 16; Paganus, Rusticus, qui scilicet rure natus est et educatus – Wieśniak, chłop, gbur, fiodłak. *Calep* [745]b, 43a, 97b, 933a, 965b; [ListyPol 1534/54; chłop ze wsy, gbur, Syodlak, vyessnyak rusticus *ReuchlinBartBydg* D4; *OrdynWiej* 1552 nr 28; *BudArt* G5v; A poddáni thež Pánom co winni fpráwiedliwie nie oddáią/ poftufzeńftwá nie czynią/ łupi rzemieśnik fiodłáká/ fiodłak záš przyrywa rzemieśnika *GilPos* 54v (*Linde*), 125v; Siolak/ Rusticus. *ruricola. Volck* Zzz].

[Wyrażenie: »osiadły sedłak«: Była tež vchwála Anno MDLij. iż dawano z każdego kmiećią ofyádłego [...] z ofyádłego Sedłáka dwa grofzá. *TarnConsil* 29.

Szereg: »siodłak, (albo) kmieć« [szyk zmienny]: tak iż ci panowie [...] postąpili pobur Ferdynandowi z każdego siodłáka albo kmiećia 260 piędzzy *ListyPol* II 1548/177; *TarnConsil* 29.]

2. *Sąsiad* (1): *Accola, Vicinus* ab *Accolendo* – Sąfziąd Sziodłák, gbur. *Calep* 14a.

Synonimy: 1. *chłop, gbur, kmieć, oracz, wieśniak, willanin.*

LWil

SIODŁANY Cn; *Linde* brak.

Cf NIESIODŁANY

SIODLARZ (11) sb m

siodlarz (5), **siodlarz** (2), *siodlarz a. siodlarz* (4); *siodlarz* Mymer¹, Mącz, BielRozm (2); *siodlarz* Murm; *siodlarz* : *siodlarz* BielSat (1:1).

o *jasne*; -árz; -arz-.

sg N siodłárz (7). ◇ G siodlarza (1). ◇ pl N siodlarze (3). ◇ [G siodlarz(o)w.]

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w.: siodlarz.

Rzemieśnik wyrabiający siodła i uprzęż; *stratarius* Mymer¹, BartBydg; *sellarius* Mymer¹, Cn; *ephippiopeus, sellator* BartBydg; *ephippiarius* Mącz; *ephippiorum faber, scordiscarius* Cn (11): *Stratarius* eyn *fattler* Syodlarz *Ephippiopeus* idem Murm 183; Mymer¹ 14v; BartBydg 50, 141, 151; *ZapWar* 1534 nr 2443; Mącz 106b; Siodlarze/ y Paśnicy/ Bednarze/ Siołarze. Naprząd Rzemieśnicy wfzyfcy y Gárbarze. Iáko w Cechu vftáwíá/ tákže przedawáią BielSat C2v, C2v marg; BielRozm 19 [2 r.]; [Reuchlin-BartBydg F, G6v, lv; w tym mieście rzemieśników jest 263: [...] Śklarz 1 [...], Siodlarzów 2 *LustrMaz* II 190; *InwMieszcz* 1586 nr 276].

Cf [SIODELNIK]

LWil

SIODŁATY (1) ai

o *prawdopodobnie jasne* (tak w siodło); a *jasne*.

sg f A siodłatą. ◇ [N pl subst siodłat(e).]

Sł stp, Cn brak, Linde XVI – XVII w.

Mający umaszczenie ciemniejsze na grzbiecie albo na skrzydłach (o ptakach): *KlonFlis* F3v; [Białe gęsi płodnieyże bywáią/ nie ták siodłáte/ ábo síwe/ bowiem tákíe z rodu dżikich gęsi pochodzą. *Cresc* 1571 579].

LWil

SIODŁKA (1) sb f

N sg si(o)dlka.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Wieśniaczka, chłopka: *Colona, dicitur coloni, hoc est agricolae uxor* – Siodłka, wieśniaczka. *Calep* 216b.

Cf SIODŁACZKA

LWil

SIODŁO (82) sb n

Oba o jasne.

sg N siodło (12). ◇ G siodła (16). ◇ A siodło (15). ◇ I siodłem (11); -em (1), -(e)m (10). ◇ L siedle (4). ◇ pl N siodła (3). ◇ G siodel (2) BielKron, KochFr, si(o)dl (1) MiechGlab. ◇ A siodła (10). ◇ I siodły (1). ◇ L siedlech (5). ◇ [du N (cum nm) siedle.] ◇ A (cum nm) siedle (2) *LudWieś* A2v [2 r.].

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

Siedzisko ze skóry i włosia wkładane na grzbiet konia (tež osła lub muła) do jazdy wierzchem; ephippium Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz, Cn; *sella* Mymer¹, BartBydg, Miech, Mącz, Cn; *sagma* Cn (82): *BierEz* Ov; Murm 151, 183; Mymer¹ 15v; BartBydg 50 [2 r.], 141b; á dla te^{so} Tatarowie klíją fobie fiodłá y ftrzály bo choć fie zmacza y w wodzie moknie/ tedy gim nicz nie wadzi. *FalZioł* IV 35b, IV 35b; *ZapWar* 1534 nr 2443; *MiechGlab* 54; *RejRozpr* H2; *LudWieś* A2v; Potym chłop s fzkápy fpadfzy pořzod polá leży/ A fzkápá ftkufzy fiodło więc do domu bieży. *RejWiz* 73, 90; Słowo to ktore tu položyl Moizefz/ znaczy tu wfzytek rząd/ ktory ná koniu bywa/ fiodło ábo y co ine^{so} *BibRadz* I 66b marg; BielKron 397v; *Ephippium, Siodło/ Tež/ Deká* ktorą koniá nakriwáya/ álbo Naftoká. Mącz 106b, 286d, 315b [2 r.], 365b; *Prot* B4; *SienLek* 180 [4 r.]; Tež widámy y zbroie widámy Báchmáty/ Siodłá y báfályki y rozliczne fzáty. *RejZwiere* 243; Ktemu Rzemieśnicy pilni/ czyniąc ochędoftwo ná fwoy Koń/ iáko boty/ Siodłá/ Dymitry/ Iárczaki/ Tebieńki/ Luki/ y wiele rzeczy innych/ kthore zaležá ku Rycerfkim rzeczam: wfzákže [...] *BielSpr* 66v, 49, 69; Kto Stáwy ma á Sadzáwek nie ma w którchby Ryby chował [...] Ten tákí ieft iákoby ów co kónia ma á wozá álbo siodłá nie ma/ y muśi oklep ieždzić. *Strum* N3; A gdy gdzie [św. *Ekwicjusz*] drogę czynił/ wśiadł ná oślá nachudfżego wdomu: á ogłowi/ miáfto vzdy vżywał: á fkorę bárániá/ miáfto siodłá kładł *SkarŻyw* 212; gdy vyrzał cžłeká iednego/

á on na fobie siodło/ y rżąd ná koniá/ z ciężką pracą y pocenim niefie: dowiedziawły fię od niego/ ifz mu koń zdechl/ [...] kazał mu iednego koniá [...] wziąć. *SkarŻyw* 527; *StryjKron* 265; *Górn-Rozm* L3v; *Calep* 366a, 484a; *GórnTroas* 39; *WypPr* A4v [2 r.], B, B2v, C2; Pierwey profte rydwany y rzadkie/ częłtfe siodłá miáłto podufzek/ á teraz złote kolebki y kárety. *SkarKazSej* 666b; *Klon-Wor* 19; [*ReuchlinBartBydg* c8v, F, G5, lv, n4v; *Leop* 1577 *Lev* 15/9 (*Linde*)].

W porównaniach (1): prawdá to iż ony fámy [*tj. księgi*] [...] nikogo nie bija/ áni lżá [...] ále piłarz ich przez nie wfzytko to czyni: á wczynku fwego/ tą naftolká/ iáko siodłá zlego nie nákrynie *CzechEp* 94; [ktore [*rżeki słowa Bożego*] fpetnie podpłokuią ten palac ten dom ná piáku: to ieft ná zdradzie á ná fáłfu zbudowány/ gdzie więc tám łzalonj Antykrift [*tj. papież*] nie siedzi iáko ná opoce/ ale iáko łzalona niewiaftá w fiedle *KrowObraz* N3v].

Przysłowie (1): XArcybiskup nato powiedział, zeto *vniuersus ordo* gdy wsiadać nasiodło miarę brać miało się toby [...] *Act-Reg* 14.

Zwrot: »wsieść w (a. wsiadać na) siodło« (2): poftoy pánie Miká [*tj. niedźwiedziu*]/ Rádfzey fobie wfiażdż w fiodło/ łkáłifz mi koniká. *RejFig* Bb2; *ActReg* 14.

Wyrażenia: [»siodło jezdne«: 2 siedle jez[d]ne a trzecie woźnicze i uzdy 2 krygowe. *InwMieszcz* 1573 nr 188.]

»koń w siedle« (8): Andrzeyowy Berlynskyemv ná ten czas wzyetho dwa konya y wfyedlech przilbycze y panczerz *LibLeg* 11/98v, 11/98v, 99 [2 r.], 99v [2 r.], 100; Y ná koniá dzielnego choctay w proftym fiedle wolałby káždy ku potrzebie wfieść/ niź ná owego vpłtrzonego co fie wfłpina/ wirzga *RejZwierc* 68.

»siodłem osiodłany« (1): aby kazdy łznych myal kony pod łzoba iakowiz kto łznych myeczy moze A tho aby był v zda ovzdany a fziodłem ofziodłany łziodłoch *MetrKor* 26/62v.

[»siodło panieńskie [= *przeznaczone dla kobiety*]: Item od jego miłości księdza biskupa krakowskiego dano inochodnik piękny i <z> siodłem panieńskim pocziwie oprawionem *ListyPol* II 1550/460.

»siodło tureckie«: Dwie siedle woźnicze, stare; dwie siedle tureckie *InwMieszcz* 1575 nr 200.]

»siodło woźnicze« (1): iuż siodłá tylo woźnicze zoftáły. [...] z iezdy łzácheckiey/ sftáli fię wozownicy/ podufznicy/ piérznicy. *SkarKazSej* 704b; [*InwMieszcz* 1573 nr 188, 1575 nr 200].

Szeregi: »konie, (a, i) siodło; koń z siodłem = equus cum sella *Miech* (5;5); *ZapWar* 1524 nr 2193; w tichze łefiech, ogniłka rozdzielone według domow y rodzaiov ná ktorich palili ciála vmarłe z konmi, z fiodły, z łzatami czo łepfzymi. *MiechGlab* [90], 59, 60; *LibLeg* 11/97; *LudWieś* A2v; Item Lithvinowy yednemu Balthifarovy konya ł fzzydłem y łvknya vkradł *LibMal* 1548/143v; Oni [*Hunowie*] to wdzięcznie przyiawłzy/ połłáli mu [*Świętopelkowi*] zá to koń dobry/ fiodło pozłocone z dekiem *BielKron* 299; *StryjKron* 411; *ZapKościer* 1582/36v.

»siodło i rżąd« (1): tobie białonogi Kón Turecki/ á ná nim siodło/ y rżąd drogi *KochJez* A3.

»siodło, (i) uzda« = *sella et frenum Miech* [*szyk* 4:1] (5): y dali mu [*królowi*] konia białego z fiodłem pozłoczonim y z vždá prołżąc aby im dał troche ziemie *MiechGlab* 59, 60; *LibLeg* 11/98v, 99; A gdy fię kto połtrzeże/ á pozna złodźieyłki Nieporząddek/ bez siodłá/ bez vzdý: Wnet mieyłki Vrżąd bierze ná pomoc: złodźiey/ złodźiey krzyknie *KlonWor* 19.

Wyrażenie przyimkowe: »do siodel« [*w funkcji równoważnika zdania*] = *wsiadają na konie* (1): czas wsiádać pánowie A pánowie do siodel: wiechawłzy miłę/ Połtucháli onęgo/ poftóy koniom chwile. *KochFr* 133.

W przeni (1):

Wyrażenie przyimkowe: »za siodłem« = *podczas jazdy konnej* (1): Ale boiażn/ y grozá pána prowadzá [...] Ná okréłti budowny/ ná kónli wśiędźie/ Trołká w okréćie/ trołká zá siodłem będzie. *KochPieś* 18.

Przeni (6): Ktory ná wyłhem fiedle połádzon bywa/ táki pirwego miełcá nábywa. *March*¹ A4; *BielKom* D8.

Zwroty: »z siodła, za siodło się (a. sam siebie) wybość« (1:1): Gdyż tho ieft oftáteczny wfzech kłopotow koniec/ Kiedy fie fam zá fiodło wybodzye tym honiec. *RejWiz* 94v; *OrzQuin* Aa2v.

»z siodła, za siodło wypaść« [*szyk zmienny*] (1:1): *RejWiz* 28v; Widzilfz iáko tu wypadł z siodłá ná hárcu Kácérz/ y przewrócił fie lam od rázu fwoięgo *OrzQuin* Aa2v.

a. Przeznaczone do przewożenia bagaży; *clitellae Calep, Cn; astrabe (astraba) Cn* (3): Clitellae – Szioldo ná ktorim wiełzaiaj cziezary ná muliech albo ofłziech. *Calep* 207a, 207a.

Wyrażenie: »siodło jokowe« (1): Attilá łyłżąc iż go mieli do namiotow gonić/ rołkazał swoim wiernym/ iefliby kthemu przyłżło/ áby wneth ściáwłzy go ogień nápaliwłzy z fiodel łokowych/ łpalili *BielKron* 298v.

LWİL

SIODŁOCH (1) *sb m*

N sg siodłoch.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Koń służący do jazdy wierzchem:

Wyrażenie: »osiodłany siodłoch«: Item aby kazdy łznych myal kony pod łzoba [...] A tho aby był v zda ovzdany a fziodłem ofziodłany fziodłoch *MetrKor* 26/62v.

LWİL

SIODŁOWY (12) *ai*

Oba o prawdopodobnie jasne (tak w siodło oraz -owy).

sg m N siodłowy (8). \diamond *D* siodłow(e)mu (2). \diamond *A* siodłow(e)go (1). \diamond *I* siodłowym (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde bez cytatu.

Przymiotnik od „siodło”:

1. Będący częścią siodła (3): *Mymer*¹ 15v; *Subsellium*, d[icitur] ornamentum equi sub sella positum, podkład syodłowy *BartBydg* 152b, 102b; [*ReuchlinBartBydg* 14, x6v].

2. Przeznaczony pod siodło (o koniu); *sellarius Cn* (9):

[*Wyrażenie*: »siodłowy koń«: Syodłowy kon *sellarius equus ReuchlinBartBydg* F.]

a. W funkcji rzeczownika: Koń idący z lewej strony dyszla w pierwszej parze koni w zaprzęgu (9): Ale gdy fiodłowy mdleie Y woźnicá zley nádzieie łufz mu drogá nie ták łpora *RejRozpr* Gv, Gv; *RejWiz* 58v; *RejFig* Aa6v; *RejZwierc* 235v; Bo mię do was siodłowy o przyczynę prołłł/ Wątpię by iuż ná fobie więcy Miśká nołłł. Toć ieft godność y biełłość tych pięknych konikow/ Wyśmienitych y rżądnych cíłáwých woźnikow. *CzahTr* L3, L2v [2 r.], L3.

[*Przysłowie*: potrzeba aby WM rady nasze o tym obmyślawali [...] czem tak wielki poczet służebnych wychować, jakiego jest potrzeba ná [...] mocną obronę od nieprzyjaciela. Bo wedle dawniej przepowieści [...] dobrze by, aby nie jedno siodłowy ale i naręczny ciągnął, a tak łacniej dźwignąć może. *ListyZygmAug* 1562/394.]

Synonim: **2. podsobny.**

LWİL

SIODMAK Cn; Linde XVII w. (z Cn).

SIODMENASTY cf SIODMYNASTY**SIODMI cf SIODMY****[SIODMINASTY] cf SIODMYNASTY****SIODMOKĄTNY** (1) *ai*

N sg f siodmokątná.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Mający siedem kątów (o figurze geometrycznej): bo tā Figurā [tj. trójkąt] we wżyftkich inych Figurách być muŝi/ iáko ieft Quádrat/ piątnokątna/ ŝtoftokątna/ y ŝiodmokątna/ y iné wżyftkie Figury *OrzQuin* H3.

MN

SIODMY (640) nm**siodmy (626), siodmi a. siodmy (14).**

-ó- (31), -o- (21+żp); -ó- *OrzQuin*, *GrzepGeom* (7), *BialKat* (4), *Oczko* (2), *KochFr*, *PudlFr*, teŝ *SienLek*; -o- *OpecŻyw* (7), *MurzNT*, *SiebRozmyśl* (2); -ó- : -o- *Mącz* (5:9), *SarnStat* (9:2+żp).

sg m N siódmy (167). ◇ G siódmego (184); -ého (9), -(e)go (175). ◇ D siódmému (5); -ému (1), -(e)mu (4). ◇ A siódmy (31), siódm(e)go (5). ◇ I siódmym (17). ◇ L siódmym (33), siódm(e)m (1), skrót (1); -ym: -(e)m *SkarJedn* (16:1). ◇ f N siódmā (37), siódm(a) (11). ◇ G siódměj (11), siódmy (1) *Mącz*; -ěj (1), -(e)j (10). ◇ D siódm(e)j (1). ◇ A siódmā (23). ◇ I siódmā (3), [siódmia]. ◇ L siódm(e)j (7). ◇ n N siódmé (52); -é (4), -e (2), -(e) (46); -é *BialKat*; -e *SiebRozmyśl*; -é : -e *OpecŻyw* (3:1). ◇ G siódm(e)go (13). ◇ D siódm(e)mu (1). ◇ A siódmé (2); -é (1), -(e) (1). ◇ I siódmym (1). ◇ L siódmym (14), siódm(e)m (3) *PatKaz III*, *MurzNT*, *GliczKsiąż*. ◇ m a. n L siódmym (1). ◇ pl N m pers siódmī (1). subst siódmé (5); -é (1), -(e) (4). ◇ G siódmych (1). ◇ A subst siódmé (2); -é (1), -(e) (1). ◇ L siódmych (6).

Sl stp: siodmy, siedmy, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) – XVIII.

*Liczebnik porządkowy; septimus Murm, HistAl, Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, JanStat, JanPrzyw, Cn (640): ZapWar 1513 nr 2063; ij zawolał [Jezus] nad ludŝkie przyrodzeniej wielkim głosem ij gorzkim placzem/ fiodmé a ofatnie flowo Oytcze w ręce twoie poletzám duŝę moię. OpecŻyw 150v, 180v, 188v, 193v; PatKaz I 9, 15v; PatKaz II 58, 79v, 85, 86v; PatKaz III 87, 118v, 146; Murm 202; Galienus w fiodmych księgach fi^mpliciu^m far(macorum) Capitulo de Platano piŝe iŝ lawor ieŝth miernie zimne⁸⁰ a wilkie⁸⁰ przyrodzenia *FalZioł* I 108c, III 32d, V [1]v, 6v, 8v, 9v, 17b, 67; *BielŻyw* 164; Pirwŝi prawi [stary filozof] trunek [tj. kielich] ieft ku potrzebie, wtory ku lekarŝtwu, trzeci ku rozkofzy/ czwarti ku wefelu/ piąty ku pianŝtwu/ ŝtofty ku błaŝenŝtwu/ fiodmy ku ofzaleniu *GlabGad* Gv, L4v; *MiechGlab* *6, 30; *KlosAlg* B, D; *Wrób-ŝolt* I7v; *RejJóz* M8; *SeklKat* B2v, Lv, O4v, S4, T2; *LibMal* 1549/149v; Pirwŝy ŝtopieñ [tronu] był z Amatiftu/ wtory s Smáragdu/ trzeci z Topázionā/ czwarty z Gránatu/ piąty z Adamantu/ ŝtofty s ŝczyrego złota/ fiodmy cegła poŝony. *HistAl* G3, G4, N5; *MurzNT* 108v; Piofnká fiodma ludyth oney pániey ŝwieęty z Betuliey/ kthora wcięła głowę Olofernefowi *LubPs* hh3v, B6v żp; *GroicPorz* 14v; Siodmy vrząd w koŝciele wáŝzym [tj. rzymskim] ieft kápłañki *KrowObr* 123v, 41, 196v, 197v; *RejWiz* 81, 82 żp, 184v; ŝeŝci rzeczy nienawidzi Pan/ y fiodmā ŝie brzydzi duŝā iego. *Leop Prov* 6/16, Ex 9 arg, 1.Par 12/11, 25/14, 26/3, *Matth* 22/26, *Apoc* 21/20; *RejZwierz* 133; Płasczow Purpurianŝkich ŝzarich dla niepogodi, na felfcz panien, na fiodmā karlicze *WyprKr* 88v, 6, 34, 37; A gdy wnidziecie do Bábilonu/ tám będziecie mielŝkác przez długi czas y przez wiele lat/ aż do fiodmego pokolenia *BibRadz Bar* 6/2, *Eccli* 17/5, *Apoc* 16/17; *Goski kt*, 16v; *OrzRozm* S3v; Kaimow fiodmy potomek był Lámech *BielKron* 3v; Spála tedy [Lia] z Iakobem y poczęła fynā piątego Iŝalchár/ potym ŝtoftego Zábulon y fiodmā corę Dyne. *BielKron* 15, 27, 29v marg, 33, 48, 51 (26); Quarta chorda ad septimam, Czwartha ŝtrunā s fiodmā ŝie zgadza. *Mącz* 410b, 384b; *OrzQuin* E3; Siodme obiawienie ŝtálo ŝie do tegoŝ Ezaiaŝā/ gdzie mowi do niego Bog: Iam ieft Pan ā nie máŝ inego/ ā okromia mnie nie ieft Bog. *SarnUzn* E2, E2 marg, H5; *SienLek* 6, 21, 41, 54v, 142v, 193, Aaaa2v; *LeovPrzep* I2v [2 r.], I3 [2 r.]; A Potym fiodmy Anyoł wylał bánię ŝwoię ná powietrze. *RejAp* 138, BB8v, CCv, CC2v, CC3v, 41v (13); *RejPos* 230; *Rej-PosWiecz*² 96v; *BialKat* 61 marg, 101; *BielSat* D2v; Dał im [Pan ludziom] roŝládek/ ieżyk [i/] oczy/ wŝy/ y ferce ku myŝleniu/ dał teŝ ŝtoftā rzecz wmyŝ/ ā ŝiodmā mowę/ ktoraby opowiedála ŝprawy*

iego. *Grzegŝm* 31; *KuczKat* 325 żp, 345, 430 żp; PATrzyzeye fiodmey cnoty ktorā tu Pan przypominác raczy/ Iŝ to ŝa błogofławieni ktorzy ŝa ŝkromni ā ŝpokoiny *RejZwierc* 141, A5v, A6v, B2v, B3; Siodmy obyczay ŝtanowienia woŝlka *BielSpr* 22, 12, 65; Przeto ŝluchaycie Dekretu ŝiodmego y ofmego Synodu Powŝzechnego *WujJud* 50v, 40, 44v, 51, 157v, 201v; *BudBib* 1.Par 12/11, 27/10, 4.*Esdr* 6/52; *MycPrz* II C2, Dv; Weyrzy iefczce do Rozdz: 5. pirwe⁸⁰ liftu Iohánā ŝ: ták tam miaŝto ŝiodmego wirŝā wpoŝpolitych Greckich księgach znaydzieŝ/ Iŝ trzye ŝa ŝwiadczyay wniebie/ oŝiec/ ŝlowo/ y Duch ŝ: *BudNT przedm* b3, k. Hh6v; *CzechRozm* Av, 102v, 103v żp, 147v; *ModrzBaz* 12v, 76, 116v; Iáko ŝię Grekowie od Heretyctwā Monothelitow y Obrázoborcow náwrocili: y ná ŝiodmym Zborze w Nicey z Rzymŝkim koŝciołem ziednoczyli [i]. *SkarJedn* A8v, 119, 169 [2 r.], 171, 176, 194 (30); Siodmā plágę ŝpuŝcił Pan Bog ná podnieŝienie łalki Moyzeŝzowej w niebo/ ták wielki grad z ŝykáwica mi [i] y z ogniem/ iáki nigdy ŝluchány niebył *SkarŻyw* 480, A4 marg, 299 [2 r.], 301, 393, 480 marg; *MWilKHist* B; *StryjKron* 295 żp; A co potym *Xiádz* K(anonik) zá ŝiodmy dowod ŝwoy przydawa. *CzechEp* 407, 179 [2 r.], 378, 406, 407 marg; *KochFr* 71; *ReszPrz* 87; *PudlFr* 25; *ArtKanc* M3; *Biel-Rozm* 28; *ActReg* 7, 164; Septenus, Septem – Siodmi. *Calep* 970a, 970a; *GostGosp* 64, 65 żp; Z ŝzeŝci niebefŝpieczeniŝtwā/ on [Bóg] cię wyŝwobodzi/ A ŝiodme cię nie dotknie/ bo on w to vgodŝi *GrabowSet* K4; Temu ŝwiętu/ okrom modlitw rozdziału ŝiodmego/ ŝluzā modlitwy w dzieñ S. Anny *Lathar* 413, +12v, +++2v, 8, 10, 117 (25); *RybGeŝli* A4, B4; A Gdy [Baranek, tj. Chryŝtus] otworzył ŝiodmā pieczęć/ ŝtálo ŝię milczenie ná niebie/ iáko by puł godziny. *WujNT Apoc* 8/1, s. 31, *Matth* 22/26, s. 616 marg, 837, 838 [2 r.] (14); Ale w ŝiodmych księgách, kędy o obronie prawā ŝie znioŝly, tám ŝlęzýy y dokládnięy o tych rzeczach znaydzieŝ. *SarnStat* 304, 421, 422, 425 żp, 482; (nag) DROGA SIODMA. (–) Siodma drogā twoiā była o moy namilŝzy Pánie Iezu Kryŝte/ kiedy cię odéŝtał Piłat do onęgo zŝoŝliwego Herodā *SiebRozmyśl* C2, Ev, I2, M4; *PowodPr* 75 [2 r.]; *SkarKazSej* 696a; *KlonFlis* G2v; *KlonWor* 9; [Ioannes armifex [...] se obligavit p. Siracowski iuniori, Nicolao nomine, laboraturum septenaria arma alias sziodmią sbroją ad proporcionem corporis sui. *CracArtific* 1535 nr 821].

siodmy od kogo, od czego (5): Tām był s. Auguŝtyn biskupem w mieŝcie Hiponie/ rodem z Tágáŝty miaŝta/ kthory vmárl w obegnaniu od Wándálitow fiodmego mieŝcā od obŝęzenia. *Biel-Kron* 270; Ten Enoch był ŝiodmy od pierwŝzych oycow ktore ŝmierć zámordowála *LeovPrzep* I2v, I2v, I3; *WujNT Iudae* 14.

siodmy przed czym (1): Wtóry [jarmark]/ ná dzieñ ŝwiętego Kilianā. Trzeci/ ŝiódmęgo dnia przed ŝwięty m Michálem. *Sarn-Stat* 1232.

siodmy po czym (7): Ewányelia Niedzeye fiodmey po Troycy ŝwiętey/ ktorā nápiŝał Márek s. w viij kápitulum. *RejPos* 182, 62, 62 żp; on [Mateusz] napierwŝy piŝał Ewángeliā ŝwā ieżykiem Zy-dowŝkim ŝiodmego roku po w niebo wŝtápieniu Páñŝkim *WujNT przedm* 41, s. 542 marg; *SarnStat* 12; *KlonKr* D4v.

Wpoŝczeniu z okreŝleniem czasu [w tym: dzieñ (118), rok (39), miesiac (33), księzyc (11), godzina (6), lato (6), wiek (5), niedziela (4)] (222): *OpecŻyw* 193v; Abowiem dziewiáthy kxiežyc ieft prawy ā ŝprawiedliwy czas porodzenia. Acŝkolwiekŝie przygadza y fiodmego kxiežycza zŝęzenie: ktore bywa zdrowe dzieciátko. *FalZioł* V 16c, V 30 [3 r.], 93v; Potim fiodmego lata krolowania ŝwego [Aleksander] Egiptu dobył *BielŻyw* 149; *LibLeg* 6/160v, 10/92v, 98v; *KlosAlg* A3v [2 r.]; *RejJóz* L6; *SeklKat* G [2 r.]; [Katarzyna] myŝlchakaycz y Malifŝky [...] wkradla yey zloza wnoczy o ŝyodmey godzinye dwa worky pyenyedzi *LibMal* 1551/164v, 1548/138v; *HistAl* C3; *BielKom* D7; Yedni to twyerdzili/ ŝeby ŝie nye godziŝto dzyecyęcyā wćzyć zá bárzo młodych lat/ yáko czynyā ci/ ktorzy záraz lkoro dzyecyę odŝládzā/ ále yedno w fiodmem lecye *GliczKsiąż* I5; *KrowObr* 28v, 226; *RejWiz* A8v; Y oŝiákl [= osiadł] Korab kxiežycā fiodmego/ dnia dwudziętego fiodmego onęgo kxiežycā/ ná gorách Armeñŝkich. *Leop Gen* 8/4; Poŝtanowienie o

fiodmym y Miłościwym Lećie/ o Lichwie/ o Zniwoleniu/ y o poimanych odkupieniu *Leop Lev 25 arg, Gen 8/4, 14, Ex 20/10, 11, Lev 14/9 (27)*; Y błogofławił Bog dniowi fiodmemu á powięcił go *BibRadz Gen 2/3, Gen 2 arg, 2/2 [2 r.], 7/10, 8/4, 14 (36)*; Przykazał im tákież był [*Pan Bóg Aaronowi i jego synom*] áby fzeńć lat zyemię oráli á fiali/ á fiodmy rok áby odpoczynienie miałá/ á then rok fiodmy/ żadne prawo/ áni długi/ áni czynfze álbo podatki nie miały iść. *BielKron 36, A5v, 4, 15v, 30, 31 [2 r.] (39)*; Hora quasi septima, Około fiodmy godziny. *Mącz 338d, 57b [2 r.], 69a, 295c, 362c, 500d; SienLek 60v, 188; Raczylí to fám Pan Bog wfzechmogący práwie wyrázić w Siodmym dniu Sobotnym/ v Zydow. LeovPrzep I4v, G4 [2 r.], G4v, H, Iv, I2, I3; RejAp 86, 138v; RejPos 182, 182 źp, 242v; BialKat 358v; BudBib Ex 20/10, 11, 24/16, Lev 14/9, 16/29 (17); BudNT Kk5v, Kk8; CzechRozm 86, 100, 141v; ModrzBazBud ¶6v; Oczko 19v, 20; A Feltus wrociwfzy fię do domu/ zaráz záchorzał/ á mężony od czártá/ dnia fiodmego zmarł. SkarŻyw 445, 4, 85 marg, 164, 182 marg, 200 marg (14); Zap-Kościer 1582/33v, 1583/34v; StryjKron 668; ReszPrz 21; Pámięta y w pokoiu Siodmy dzień/ ábys świętobliwie żył weń *ArtKanc M6v, M3, M6, M6v [3 r.]; Calep 934a*; wczorá fiodmey godziny opuściła go gorączká. *WujNT Ioann 4/52, przedm 41, s. 337, 504 [2 r.], 542 marg, Hebr 4/4 [2 r.], s. 837*; Iákózfmy temu obowiązkowi dofyc vczynili/ gdyfmy fiodmého roku po koronáciiey náfzcy zwykłym obyczáiem w kościele przyfięgę vczynili. *SarnStat 12, *4v, 17, 905, 948, 1178, 1232; KlonKr D4v*; Ieft ziemiá ná wfchod flońca Indjá rzekáią/ Támkędy Pigmewie niewielcy mielzfkáią. Ludzie fą ná łokieć wzwyłz/ y ták ich wiek czeka/ Ze żaden nád fiodmy rok żyw być nie doczeka. *KmitaSpit A2; PowodPr 50 [2 r.]; SkarKaz 419a*; Bo z przyrodzenia džiátki fiodmego fię rodzą Miefiáćá żywe/ w ofny rády z fwiátá zchodzą. *KlonWor 63*; Bo y ták iuz fiodmy rok tuczefz fię po fwiecie *PudlDydo B3*.*

*W połączeniu z imieniem papieża lub władcy [w tym: imię + siodmy (39), siodmy + imię (6)] (45): PatKaz I 11; The Regułę tefz potwierdził fiodmy Grzegorz Papiełz/ ktory był Czarnokięźnikiem KrowObr 134, 37v [2 r.], 38v [2 r.], 117v, 134 [2 r.], 234v (12); IAn fiodmy był Papieżem dwie lecie y fiedm miefięcy *BielKron 167*; Látá od národzenia Páńskiego 1309. HEnrykus fiodmy kfiáżę Lucemburfkie/ wybran od Elektorow y od Papiežá Klemená koronowan *BielKron 185v*; Henryk fiodmy Krol Angielki/ miał dwu fynu *BielKron 211v, 173v, 174, 175 [2 r.], 177, 187 (25)*; ktorey [zgody] iáko y innych po śmierci tego Michála fiodmego Cefarzá/ y tego Beká Pátryarchi/ Grekowie nie trzymáli. *SkarJedn 265; SkarŻyw 290*; Fráncuzowie zá w ybráli fobie drugiego Papiežá/ ktorego Clementem fiodmym náfzáli *StryjKron 457, 597; Niem-Obr 63*; z wielką pilnością ftarálím y fię v Náfwiętfzého w Pánu Kryłtušie Oycá y Pána Klemená fiodmého [apud ... *Clementem septimum JanStat 203*] / fwiętego Rzymkfiego y powlfzchného Kościołá nawyfzého Bilkupá: áby [...] *SarnStat 193; Skar-Kaz 419a*.*

W charakterystycznych połączeniach: siodmy(-a, -e) als pant, anjol (13), artykuł wiary (2), błąd, car, cesarz, cnota, cora, czepec, członek, dowód, droga (2), dyjalog (2), dziesiątek rożańca, fundament (2), gęśl (2), gwiazda, kacerstwo, kapitulium (kapituła) (9), kazanie, koncylijum (2), korona, krol (2), księgi (23), list (2), mowa (2), niebezpieczeństwo, niezgoda (2), objawienie (2), obyczaj, owoc, pan, papież (2), pieczęć (6), piosnka, pląga (5), pokolenie, potomek, pożytek, pręt, prorocstwo, próśba (2), prześladowanie, przyczyna (2), przykazanie (10), psalm (2), punkt, reguła, rota, rozdział (rozdzielenie) (37), rozmowa (3), rozmyślanie, rozprawa, sekta, słowo (2), stopień (4), synod (5), tablica, tetrarcha, trąba (4), upominanie, urząd, wesele, wi(e)rsz (2), wywod (4), zatrąbienie, zbor (31), znanie.

*Wyrażenia: »siodma część« = jedna siódma; septima pars Vulg; septima pars integri Cn (13): Záfie dniá trzećiego rokzakałes [Panie Boże] fię zbieżec wodam ná fiodmą część ziemię *BibRadz 4.Esdr 6/42, 4.Esdr 6/47, 50, 52; Septunx. Siodma część rzeczy/ których to**

*części dwánásćie/ yedną rzecz zupełną á całą czinią *Mącz 17c, [497]c*; przydayże iefzce k temu fiodmą część z ofmi łokieť/ á będąiefz wfzytkiego mieć 25 1/7 dwádźeściá y pięć łokieť/ y fiodmą część łokćiá. *GrzepGeom I2*; bo óndzie było pięćdziefiáť/ á tu pięćdziefiáť y dwie fiodmę częśći. *GrzepGeom I2v, H3v, H4, I2 [2 r.]*.*

»liczba siodma« = liczba siedem (1): Niewádzi thez tu wiefdzieć zacność liczby Siedmi/ ktorą nietylko pifmo fwięte [...] ále też y pifmo onych ludzi mądrych Pogánfkich/ ktorzy káždá liczbę fiodmą zá známienitá y fwiętyá mieli v fiebie *LeovPrzep H4*.

»siodma [= co siódma] liczba« (1): Annus climactericus, Podyežrzany á niefortunny rok. Aftrologi liczą fiodmy á fiodmy rok po národzeniu aż do dziewiętego rázu/ á ofatnia fiodma liczba która czini 63 látá/ yefł nayniebezpiecznieyfza. *Mącz 57b*.

»siodmy w liczbie« (1): fiodmę przykazánię w liczbie/ á ná wtórey tablicy/ która obrząd opifuie ku bliźniemu/ czwartę tákie iefł. Nie krádni. *BialKat 61*.

»do siodmego razu, (za) siodmym razem, siodmy raz« = septimum Calep, Cn; in septima vice PolAnt (4:4:1): Potym rzekł [Eliasz] do flugi fwego/ Idź że teraz á wyizrzy ku Morzu/ A ták on fzedfzy wyizrál á powiefdziál iż nic thákiego nie baczył/ Ale mu on rzekł/ Idź aż do fiodmego rázu [Revertere septem vicibus]. *BibRadz 3.Reg 18/43, 3.Reg 18/44; A Przyłłapiwfzy fię Piotr do Pána/ fpythał go: Pánie ilekroć przeciwko mnie zgrzeży bráth moy/ á mam mu odpuścić? Iefłize iefth dofyc do fiodmego rázu? *RejPos 246, 246; KuczBKat 85*; On go [*Heliasz swego flugę*] záfię drugi raz y fiodmi połyłá/ By ku morzu onemu/ wfzytko ták požíral. Aż zá fiodmym obaczył/ ták obloczek máły/ Iáko wielki może być/ ludzkich nog trop cáły. *HistHel C2v; Septimum – Siodmim razem. Calep 970a; LatHar 665*.*

»siodmy tysiąc« = siódme tysiąclecie [szyk 3:1] (4): tákżec też y my wfzyfcy wierni/ thyfiáćá fiodmego/ przydziem do oney czáftki náfzcy/ ktorą Pan Bog káždemu wiernemu obiecał raczył/ o ktorey też Prorok fwięty mowi: *Portio mea in terra viventium [Vulg Ps 141/6]. LeovPrzep I2, G4v, H, I3*.

*Szereg: »siodmy a siodmy« = co siódmy (2): Septenus, Siódmy á fiodmy. *Mącz 384b, 57b*.*

Zestawienia liczebnikowe (59):

~ Zestawienia bezspójnikowe (42):

Zestawienia dwuczłonowe (32):

*dziesiątki, jedności (30): PatKaz III 134v; Pfálm Dwudziefty fiodmy. *RejPs 38v, 54, 70, 84, 96, 112v, 128v, 142v; LubPs G2v źp, K źp, M4v źp, O2v źp, R5 źp, T3 źp; Leop Gen 8/4*; A dniá dwudzieftego fiodmego miefiáćá wtorego/ ziemiá fię ftála práwie fucha. *BibRadz Gen 8/14, 4.Reg 25/27 [2 r.]; BielKron 397v; Sien-Lek 99v; RejPos 246*; Czyta y Cápitulum trzydzieftym fiodmym/ iáki żywot Pan Bog fuchym kościom onym obiecowál [!] *BialKaz D4v; ModrzBaz 63v; SkarŻyw 85 marg, 182 marg, 367 marg, 592 marg*; dwudzieftego fiodmego dniá Miefiáćá Auguftá Albricht Kázimirzowice Krolem Polfkim wybran y obwołan. *StryjKron 668*; OBiáfniáćá Artykuł fześćdziefiáty fiodmy w rozdziale czwartym/ o odpráwách rzeczy ofádzonych/ ták poftánawiamy. Iż [...] *Sarn-Stat 874*.*

*setki, jedności (2): Pfálm Setny fiodmy. *RejPs 159; LubPs Y5 źp*.*

Zestawienia wieloczłonowe (10):

*setki, dziesiątki, jedności (5): Pfálm Setny trzidziefty fiodmy *RejPs 203v, 194v, 216; LubPs cc6 źp, dd6 źp*.*

*tysiące, setki, jedności (1): Dan w Krákwie ná Séymie Wálnym/ [...] Roku Bożego/ Tysiáćnego/ Pięćfnetého fiodmého/ Królefłwá náfzého pierwfzého. *SarnStat 948*.*

*tysiące, dziesiątki, jedności (1): [ten nasz list] Dan wstól cheliowki liatha syedmy thysyanczi cztherdzieftého syodmego myefzyancza aprilla ofzmegonafłého dnya *LibLeg 6/160v*.*

tysiące, setki, dziesiątki, jedności (3): Pifán w Lokku Miefiáćá Sierpniá 8 dniá. Roku Tysiáćá pięć fet siedemdziefiáť fiodmego.

ModrzBazBud ¶6v; Dan w Málborku dnia dziesiątego Mieściąca Czerwca/ Roku Bożého/ Tyśiącného/ Pięcftného/ siedmdziiesiątego siódmého. *SarnStat* 1178, 905. ~

~ *Zestawienia ze spójnikami* (17):

Spójnik „i” łączy (15):

Zestawienia dwuczłonowe [dziesiątki i jedności] (10): Aby fie pifmo napelnilo/ ktoré iest piáno w žalmie dwudzieftym ij w fiodmy^m *OpecŻyw* 142v; *Hanc igitur oblationem/* afz do owych flow *placatus accipias/* przypisuią Lwowi pierwfzemu/ Papieżowi tterdziefteemu y fiodmemu. *KrowObr* 196v; Stało fie też roku trzydzieftego y fiodmego/ po przeniefieniu á záfiedzieniu Ioáchin Krolá Iudfkiego/ księżycá dwunaftego/ dwádzieftego y fiodmego dnia/ tegoż księżycá *Leop* 4.Reg 25/27, *Matth* 18/22; Rozdzyał trzydzyefte y fiodmy/ o rodzáiu Alexándrá wielkiego krolá Mácedońského. *BielKron* 122, 109, 433v; *KuczbKat* 85.

Potym księżycá wtorego/ fiodmego y dwudziefte⁹⁰ dnia księżycá/ wyfchlá iest ziemiá. *Leop Gen* 8/14.

Zestawienia wieloczłonowe [setki, dziesiątki i jedności] (5): y poplalyfi then nas lyfth dokonczani pod naschá zlohá pyeczeczia Pyflán wKyrkyeliv. od mahmetha proroka naschego Rokv Dzyewyczfetnego czterdziefczy y fyodmego *LibLeg* 10/98v, 10/92v; wzbudził potym Dijabel Grzegorzá fiodmego/ Mnichá/ y Czámoxięžniká zlofliwego/ Papieżá ftho fiesćdziefiatnego y fiodmego *KrowObr* 234v, 235; A ták fam Krol [...] wyiechał z Antyochiiey miałá fwego Krolewfkiego/ roku fto czterdzieftego y fiodmego *BudBib* 1.Mach 3/37.

Spójnik „a” łączy (2):

Zestawienia dwuczłonowe [dziesiątki i jedności] (2): DWudzieftého roku á fiodmego zá pánowánia Ieroboamá Krolá Izráelfkiego poczáł krolowác Azáryafz fyn Amázryafz Krolá Iudfkiego. *BibRadz* 4.Reg 15/1; *BielKron* 307. ~

a. *Przy numerowaniu punktów wypowiedzi wprowadza kolejny siódmy punkt; po siódme* (22):

»siódme« [w konstrukcjach typu: *naprzod* (pierwe(j) a. pierwszy) ... wtore ... trzecie ... siódme (7), *naprzod* ... po wtore ... trzecie ... siódme (1), *napirwej* ... wtore ... trzecie ... siódme (1), *naprzod* ... też ... trzecie ... siódme (1), *pierwsza* ... wtora ... trzecie ... siódme (1), *gdyż* ... też ... też ... siódme (1)] (12): o fiedń rzeczy [Maryja] boga profila. *Naprzod* aby [...]. *Wtore* aby [...]. *Trzecie/* aby [...]. *Czwarte/* o [...]. *Piąte* profila/ ijzby [...]. *Szofté* boga profila/ ijzby [...]. *Siodme/* ijzby kołcioł ij wflytek lud fwoy ku fwe fluzbie w lafce fwé raczył zachowatz *OpecŻyw* 2, 183v; anyolom byla pyeruey obyauyona [Maryja] nyłz ludzyem [...]. *Vthore* obyauyl [...] *Trzeczye* tą panną obyauyl [...] *Czwarte* bog obyauyl tą panną [...] *pyąthé* bog yą obyauyl [...] *Softe* [...] tą panną bog obyauyl [...] *Syodme* czału prorokow obyauyl bog tą panną *PatKaz III* 101v, 90v, 126, 130v, 132, 135v; *FalZioł V* 27v; *WróbŻołt* pp7; Ten to Krol Ormiáńfki vprofil fobie v tego Czamá [władcy tatarskiego] fiedń rzeczy. *Pierwfza/* áby [...]. *Wtóra/* áby [...]. *Trzecie/* áby [...]. *Czwarthe* áby [...]. *Piąte/* áby [...]. *Szofthe/* áby [...]. *Siodme/* áby wfzytki Páńfłtwá Ormiáńfkie ktore Sárácceni y Tátárowie pofiedli/ wrocił Ormiáńfkiew Kroleftwu *BielKron* 439; *Naprzod* tedy dáiem im S: Symbolum [...] *Po wtore* [...] *Trzecie*. [...] *Czwarte*. [...] *Piąte*. [...] *Szofté*. [...] *Siodme*. *Dáiem* im dekret ziednoczenia z Greki fkończónego/ y ná tym powfzeczny Zborze Floręńckim obwołánego. *SkarJedn* 318.

~ *Wyrażenie przyimkowe*: »po siódme« (1): A ták [św. Paweł] o ośmi rzeczách w tym liście [do Koryntian] piłze. *Naprzod* o [...]. *Powtore/* o [...]. *Potrzecie/* o [...]. *Poczwarthe/* o [...]. *Popiąte/* o [...]. *Pofzofté* o [...]. *Pośiodme/* o zmartwychwftániu. w Rozdz: 15. *Nákoniec* o fkládziech y iálmuznách *WujNT* 576. ~

»siódma« [w konstrukcjach typu: *pi(er)wsza* ... wtora (a. druga) ... trzecia ... siódma (5), *naprzod* ... wtora (a. druga) ... trzecia ... siódma (2), *naprzod* ... potym ... trzecia ... siódma (1), *jedna* ... druga ... trzecia ... siódma (1)] (9): *NAuki* rękoyiom ty fą opisáne w *Práwie*. *Pierwfza/* iże [...]. *Wtóra?* *Wierzyciel* [...].

Trzecia/ *Iefliby* [...]. *Czwarta/* *Iefli* [...]. *Piąta/* *Wierzyciel* [...]. *Szofta/* *Iefli* [...]. *Syodma/* *Po* śmierci rękoyiego/ brzemię rękoyiemftwá fpada ná dziedzićá iego. *GroicPorz* r3v; *RejZwierz* 135; (*marg*) *Przyczyny* ktore tego niedopulzczáią żeby Iezus miał być fynem Iozeffowym. (–) [...] *Naprzod* iż [...]. *Wtóra/* iż [...]. *Trzecia/* iż [...]. *Czwarta/* iż też [...]. *Piąta* iż [...]. *Szofta* iż [...]. *Szofta* iż też [...]. *Siodma/* iż też nie mowi *Ewániełiftá* żaden o Iozeffie ták/ Iozeff wrodził Iezufá z Máryey *CzechRozm* 161v; *Naprzod* tedy to mowié: *Iż* [...]. *Potym* to mowié y vkázuié/ iż [...]. *Trzecia/* [...] *Czwarta/* [...] *Piąta/* *Iż* też [...] *Szoftá/* *Iż* [...]. *Siodma/* *Iż* [*ksiądz Powodowski*] twierdzi y wyznawa/ że to náłze (iáko on zowie) obładzenie: [...] nie należy do żadney fekty z onych flárych *CzechEp* 96; *Prosieli* potym PP. *Posłowie* per modum *intercefsionis in Senatu* tych rzeczy. *Pierwsza* aby [...] *Druga* [...]. *Trzecia* [...] *Czwarta* [...]. *Piąta* [...]. *Szosta* [...]. *Siodma* *O* *Zolnierze* *Inflantckie* aby płacá ieszcze na *Electiey* obiecaná mieli *ActReg* 26, 11; *LatHar* 295, 492; *Naprzod* tu widzimy/ iż *Pan Bog/* [...] *Druga/* iż [...]. *Trzecia/* iż [...]. *Czwarta/* iż [...]. *Piąta/* *fkąd* [...]. *Szofta/* iż [...]. *Siodma/* iż tá wodá była figurá krztu S. ktory wfzytkie dufzne choroby vzdrawia. *WujNT* 323.

Cf **POLSIODMA, SAMOSIODM, SIODMOKĄTNY, SIODMYDZIESIĄTY, SIODMYKROĆ, SIODMYNASTY, SIODMYNAŚCIE**

MN

SIODMYDZIESIĄTY (1) nm

G sg n si(o)dm(e)godzi(e)siát(e)go.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Liczebnik porządkowy; siedemdziesiąty:

Zestawienie liczebnikowe: [uczniowie] byly trwayączy wmodlythwe y wpołpolytouny lamanego chleba z maryą matką (yego) yezufouą czo fyą o czyele bozym rozumye podluk uoczyecha fyodmegodzyefyátého foftého LXXVI capitulum *PatKaz III* 137.

Cf **SIEDMDZIESIĄTNY, SIEDMDZIESIĄTY, SIEDMDZIEŚTY**

MN

SIODMYKROĆ (1) nm

Tekst nie oznacza ó; drugie o prawdopodobnie jasne (tak w -kroć).

Sł stp, Cn, Linde brak.

Liczebnik porządkowy przysłówkowy; siódmy raz: *TRZeciego* dnia *Márcá/* fiodmy kroć oycowie duchowni fiedzieli ná *Koncilium* w *Trydenće* *BielKron* 228v.

MN

SIODMYNAŚCIE cf SIODMYNAŚCIE

SIODMYNASTY (8) nm

siodmynasty (5), *siodmenasty* [tylko n] *PatKaz III* (2), [*siodminasty* a. *siodmynasty*, *siodmenasty* a. *siodmynasty* [n]].

-o- (1), [-ó-]; a *pochylone* (w tym 1 r. błędne znakowanie); *siodmenasty* z *tekstów* nie oznaczających *pochyleń*.

sg m N *siodmynasty* (1). ◇ *G* *siodmégonástého* (3); -égo (1), -(e)go (2). ◇ *f N* [*siodm(a)nást(a)*]. ◇ *n* [*N* *siodm(e)nást(e)*]. ◇ *G* *siodm(e)nást(e)go* *PatKaz III* (2), *siodmégonást(e)go* *Mącz* (1). ◇ *L* *siodmymnástym* (1) *RejAp*, *siodm(e)nástym* (1) *PatKaz III*.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Liczebnik porządkowy; siedemnasty; septimus decimus *PolAnt* (8): *Thefz* druga figura numeri wfyodmenaftym polozeniu rozga *aaronoua* to yest *marya* ktora byla *fpokolenya* *aaronouego* [...] *zakwytla* darem ducha *szwyátého* *PatKaz III* 94, 134, 148; y tenże *nałz* *Ian* *fwięty* w *siodmymnástym* *kápitulum* *szyrzey* nam to *wyłóżył*. *RejAp* 122; [*Róždzyeleńye* *syodmenafté* o *pálcu* *świętey* *Anny* *JanKoszŻyw* Iv; *FlinsCunDzień* B2; W tej wsi *kmieci* jest 17, *płacá* po gr 6, *piątynasty* *kmieć* *płaci* gr 3, *szostynasty*, iż nie robi,

placi mc. 2, siodminasty kmięć płaci grzywnę jednę *LustrRus* I 26; żyta z łanów 16 po kor. 4, a z siódmeonastego kor. 3. *LustrWpol* II 110, 76; Siodmanasta wieś Przisiersko *LustrPom* 177; Decimussep(timus) il Deciosetti(mus) Siódmynafty. d'fiebieⁿzeheⁿde. *Dict* 1566 D4v].

W połączeniu z określeniem czasu [w tym: dzień (3), lato (1)] (4): Dán w Krákwie fiodmégonáftégo dnia Maia. *ForCnRWiet* Av; *MetrKor* 59/77v; *BibRadz Gen* 7/11; praetexta toga, Nieyáki xtaft długi fzáty/ aż do piąt, [...] w których rádni pánowie w Rzimie też ich fynowie y dzieweczki aż do fiodmegonaftego látá ich fтарыósci chodzili *Mącz* 453d.

Cf [PULSIODMANASTA], SIEDMNASTY, SIODMYNAŚCIE

MN

SIODMYNAŚCIE, SIODMYNAĆCIE *Śl stp*; Cn, Linde brak.
Cf SIEDMNASTY, SIODMYNASTY

[SIOJE pron

zaimek „sio” + osobowa forma czasownika „być”

A sg n sioje.

Śl stp, Cn, Linde brak.

Zaimek rzeczowny wskazujący, odnoszony do czegoś dalszego, innego, przeciwstawianego czemuś bliższemu, bardziej znanemu (zawsze w połączeniu z „toje”), użyty wyłącznie we frazach wyrażających dezaprobatę dla kogoś, kto nie wyraża zdecydowanie swego stanowiska, nie wypowiada się w sposób konkretny, komu brak jest rzeczowej argumentacji:

Frazy: »ni toje, ni sioje« = ni tak, ni inaczej: iż kommunia łamania chlébá [!]/ znáczy ciáto Chryftufowe/ á to z onych fłow Páwłá ś. Chleb który łamiemy/ izáli nie ieft kommuniá ciáta Páńfkiego: á Miniſter [!]/ [kalwiński, Chrzástowski] ni toie ni ſioie/ co inſzego mowi: że też y kubek ieft kommuniá krwié Páńfkiey *ŁaszczWiecz* N3.

»to toje, to sioje« = to tak, to inaczej: [autor „Wieczyrzy ewanjelickiej...” do ministra kalwińskiego:] Słuchayże twoiey *Sophistiey* [...] żeby księza tą liczbą żywioł Sákramentálny mieli ludziom wſzytkim fzaſfowáć/ którą Pan Chriftus przy Wiecezyrzy fzaſfowáł/ fałż to [...]. A Miniſter złoty to toie to ſioie/ iáko zá pępną twierdzi *ŁaszczWiecz* F3v.]

MPi

[SIOLAK] cf SIODŁAK

[SIOŁANIN] cf [SIELANIN]

SIOŁO (13) sb n

Oba o jasne.

sg N sioła (3). ◇ [G sioła. ◇ D siołu.] ◇ A sioła (2). ◇ L siele (2). ◇ pl [N sioła.] ◇ G si(o)ł (2). ◇ [D sioł(a)m.] ◇ A sioła (4). ◇ [L sioł(a)ch.]

Śl stp notuje, Cn brak, Linde XVI – XVIII w.: sioło, sieło.

Osada wiejska – miejsce osiedlenia się ludności poza zwartą zabudową wiejską; wieś (13): *LibLeg* 11/102v; sioło/ to ieftwieś [!]/ porulku *MurzOrt* B2v; W Pruſiech záś w Sambiey [...] y w Kurlandfkiey ziemi chłoptwo fielſkie/ ktorzy fá wſzyfcy Zmodźzinowie/ [...] máią ſwoie Święto/ ktore zowiá Pergrubri ná Wiofne/ fkoró ſniegi zginá/ [...] tedy z kilku fioł zſypuią ſłody po czwierci álbo beczce ná piwo [...]. *StryjKron* 160; Táme wtey przereczonych Pruſow nizney ziemicy/ ktorą zowiá Sudawen/ [...] chłopi Zmodźzinowie z Litewſkie⁸⁰ narodu/ [...] ſchodzą fie cztery álbo fześć fioł w iedno wybierájąc piędądze/ chleb y inſze rzeczy/ iákoby kolędę *StryjKron* 161, 712; [Zaſcianku przy tem siele mórg 3/10, z tych oddano siołu do włók mórg 1. *LustrPodl* 101, 103, 127, 133; A kiedy fie iuſz ktory [Żmudzin] fmiertelnym czuie/ tedy według możności ná beczkę álbo ná dwie piwá każe proſić przyiaćioł/ y

wſzytkich co w onym fiele mieſzkáią/ ktorych przeprafza y žegna *StryjKron* 162 (Linde), 159 (Linde); Sioło/ villa, pagus. *Volck* Zzz].

sioło czyje (1): Thez ſługa pana Starofti Dambrowſkij y ma syoło popyelnyky na Czeremvſche y wſzitko ma wſwim syelie *LibLeg* 11/61.

W połączeniu z nazwą sioła [w tym: ... zową sioło (1); ai poss od n-pers (2); nazwa + sioło (3), sioło + nazwa (2)] (5): [fragment wyliczenia] Romanowo fzyoło po 50 floły od konya, a yefly dwa konya thedi ftho tholp floły *MetrKor* 57/117v [idem] 59/277; *LibLeg* 11/61; Ruſzywſzy fye z Kolomnyé polozyeſ woylko/ So-łob zowá ſioło/ Cérkiew ſwiętý Piątnice táme. *KochJez* B3v; dobrá od pomienionégo Káſztelaná Trockiégo ná Kollegium Nieſwiezkié *Societatis Iefu* nádáné y fundowáné wołość Luplka/ to ieft ſiołá/ Tuchowiec/ Swiećice/ Nowoſiołki/ Rozdźiałowice/ Zalipienié/ Załuże/ Vżonkę/ Rudáwá/ cum omnibus pertinenⁱ wyzwalamy od ſłuźby ziemſkiey woienney *SarnStat* 206; [Sioło Sannickie *LustrPodl* 100; A o młynowe, 4 sioła gruntów złych: Withułthowo, Sthok, Koryczyszca i Jachodnik, iżby jem ſłuźnie miało być młynowe odpuszczono, odesłaliśmy do łaski KJM. *LustrPodl* 129, 105, 127, 133].

W połączeniach szeregowych (1): á gdy rzeki wezbráły/ Siołá/ Dwory y Miáfteczká w niſkich polach leżące/ zátopiły *StryjKron* 345; [Summa z folwarku trcziańskiego, z siół, obrębów, z zaſcianków [...] ku temu folwarkowi należących, czyni [...] *LustrPodl* 139; A wſzedſzy do Ruſkich ziem/ wſzytki kráiny ſiołá/ miáfteczká/ y dwory Polacy palili/ plundrowáli y burzyli/ zamkom dáiąc pokoy dla proźney zábawki. *StryjKron* 169 (Linde); Rus, ein Feld/ acker/ forwerg/ dorff. P. pole/ rolá/ folwárk/ wieś/ fioło. *Volck* Nn2].

Zestawienie: n-loc »Stare Sioło«: STARE SZIOŁO WIEŚ ku Oliesziczom przereczonym należąca, dzierżawa p. Andrzeja Wapowskiego *LustrRus* II 245.]

Szeregi: »miasteczka i sioła« (1): A wzywájąc zwycięſtwá Ruſſacy z Litwá/ wſzytki kráiny Mázowieckie/ y część wjeſtſzą Kuiáwſkiey ziemie zburzyli/ potym [...] popaliwſzy Miáfteczká y ſziołá z folwárkami/ wroćili fie bez odporu do fwych ſtron. *StryjKron* 335. [Ponadto w połączeniu szeregowym I r.]

»sioła albo wsi«: Przeto gdy ony dwádzieſć y cztery tyſiące ludzi z Litwy wypuſzczonych/ Krol po roznych puſtyniach rozłádził/ tak fie ięli roboty z pilnoſćią/ iż nie tylko ſłare puſte role ofiedli y nápráwili/ *Sed et nouas uillas in cruda radice locatus* [...] ále y ſiołá álbo wſi ná ſurowym korzeniu wyrobili *StryjKron* 405 (Linde). [Ponadto w połączeniu szeregowym.]

Synonim: wieś.

MPi

SIONKA (7) sb f

sionka (7), [sienka].

Teksty nie oznaczają é oraz ó (Cn o jasne); a jasne.

sg N sionka (3), [sienka]. ◇ [G sionki, sienki. ◇ D sience. ◇ A sienkę. ◇ I sienką.] ◇ L sionce (4), [sience]. ◇ [du A (cum nm) sionce.]

Śl stp brak, Cn notuje, Linde XVIII w. w innym znaczeniu.

Dem. od „sien”; atriolum *Murm*, *BartBydg*, *Calep*, Cn (7): Atriolum eyn kleins vorhofflin *Syonká Murm* 132; *BartBydg* 16; *Calep* 110b.

a. [Niewielkie pomieszczenie, zwykle poprzedzające właściwe wnętrze mieszkalne lub gospodarcze, pełniące funkcje użytkowo-komunikacyjne: Nad sklepioną broną [zamku lubowelskiego] budowania. – Na tę stronę wschód kamienny, naprzód do sionki po prawy ręce. Z tej sionki drzwi dwoje, któremi chodzą na mur dla straży. Z tej sionki schód na strych też murowany. [...] Item z tej sionki izba ze wszem dostatkiem. *LustrKrak* I 191; A nad tą wielką piwnicą [zbudowaną w bok od bramy zamku międzyrzeckiego] wschód sklepiasty na wtóre gmachy nad piwnicami. Pole tego wschodu sionka sklepiasta, z tej sionki izba drabska *LustrWpol* I 13; Przed tą izbą [znajdującą się nad bramą zamku konińskiego] sionka

zasklepiona, na 2 1/2 łok. wszerz, odrzwi z ciosanego kamienia przez dzwi, okno 1 niemałe wykowane w murze *LustrWpol* I 34; Przy tej piekarniej sionka murowana, szeroka na 3 łok, w niej komin *LustrWpol* I 43; Sionka [...], w tyle tej sienki sernik. *LustrWpol* I 45; Za tym domem [*tj. dworem rogozińskim*] po wschodowi wszedzszy, sionka nowa w strychulce lepiona, okno 1, błona szklana. *LustrWpol* I 48; Po prawej ręce z tej kownaty są drzwi po schodku do drzewianej sienki, którą nowo na murze [*z zamku wieluńskiego*] zbudowano. Przeciw tej sienie izdebka drzewiana ochędżna *LustrWpol* I 71-72, 6, 54, 55, 102, 113; Wierzchnie gmachy tej strony [*tj. zabudowania od północno-wschodniej strony zamku bratianskiego*]: – nad tąż sienką jest sienka takoważ ze wschodem, wzdłuż łokci 8 1/2, wszerz łokci 6. [...] Z tej sienki w prawo także w drzewo murowana jest izdba z kominem [...]. Z teje sienki w lewo kownata z kominem *LustrMalb* I 179, 173, 180, 182; Wedla tego rantarza jest domeczek osobno, w niem sienka, u niej zamczyste drzwi, szorsztyn. Z tej sienki izdebka jest [...] *LustrPom* 188; Gmachy pierwsze tej wieże [*tj. wieży mieszkalnej znajdującej się na terenie zamku Jasieniec*]. – Naprzód przeciwko wzwodowi, gdzie wchodzi w wieżę, jest sienka przez wszystkie gmach, wąska, w której jest komin, szorsztyn za drzwiami. *LustrPom* 197, 192; *LustrPloc* 169, 195.

W połączeniach szeregowych: [*Falibowska otrzymuje tytułem dożywoćia*] We dworze izdebkę, która jest podle komnaty i 2 małe sioncze na tyże izdebce [z] kownatką i górą, z arkierzem *InwSzlachKal* 1565 nr 12; Na górze [*domu*] jest izdebka, sienka i kownatka [z] szorsztynem *LustrPom* 82.

Szereg: »izdebka i sionka; izdebka z sienką«: Przy murze [*z zamku lubowelskiego*] parkan zrobiony, nasypyany ziemią [...]. U tego parkanu studnia przykryta ze wszem dostatkiem, a przy studniej izdebka czarna i sionka. *LustrKrac* I 190; Tamże w gumnie izdebka biała niedobra i sionka mała *LustrWpol* I 50; Podle brony [*przygródkowej zamku rogozińskiego*] w lewo też znou zrabiono izdebkę i sienkę ku murowi dla czeladzi zamkowej, półdaszkciem dranicznem przykryto. *LustrMalb* I 171; *LustrPom* 192. [*Ponadto w połączeniach szeregowych.*]

b. W tłumaczeniach tekstów biblijnych (4):

a. Przedśionek świątyni jerozolimskiej, jedna z trzech głównych części sanktuarium, przez którą wchodziło się do dwu pomieszczeń wewnętrznych; porticus Vulg (3): A fień wieczłfa [*palacu Salomona*] była okrągłá/ máiac trzy rzędy z kámieniá cíołanego/ á jeden rząd drzewá Cedrowego w heblowanego. Theż y w fienu domu Páńlkiego we wnątrz y w fiencie domowej [*in porticu domus; tj. w przedśionku „domu Pańskiego”*]. *Leop* 3.Reg 7/12, 3.Reg 7/19.

Wyrażenie: »sionka kościelna« = *porticus templi Vulg (1)*: Y poftáwł [*Hiram z Tyru*] te dwa flupy w fiencie kozćielney [*!*] *Leop* 3.Reg 7/21.

β. Dziedziniec (1):

Wyrażenie: »sionka przed ciemnicą« = *vestibulum carceris Vulg (1)*: Tákże wyćiągnęli Ieremiałfá powrozmi/ y wywiedli go z dołu/ ále zoftá Ieremiałz w fiencie przed ciemnicą. *Leop* Ier 38/13.

Synonim: **b.a.** portyk.

MPi

SIOSTRA (814) sbf

-o- (67), -ó- (4); -ó- *KochPieś*; -o- : -ó- *SarnStat* (23:3); w *G pl wahania*; a *jasne* (w tym 8 r. błędne znakowanie).

sg *N* siostra (176). ◇ *G* siostry (124). ◇ *D* siostrze (40). ◇ *A* siostrę (140) [w tym: -e (3), -ą (1)]. ◇ *I* siostrą (52) [w tym: -a (2)]. ◇ *N a.* *I* siostra a. siostrą (1). ◇ *L* siostrze (4). ◇ *V* siostru (41), siostra (1); -o : -a *BudBib* (3:1). ◇ *pl* *N* siostry (59). ◇ *G* siostr (55), siostr(o)w (2) [w tym: -of (1)]; siostr : siostr(o)w *ZapKoscier* (2:2); ~ -óstr (8) *Mącz* (2), *OrzJan*, *SarnStat* (5), -ostr (1) *MurzNT*, -(o)str (46). ◇ *D* siostróm (19), siostrám (3); -ám *UstPraw*, *RejZwierc*; -óm : -ám *SarnStat* (7:1); ~ -óm (4), -om (3) *SarnStat* (4:3), -(o)m (12). ◇ *A* siostry (36). ◇ *I* siostrami (26); -ami (20), -(a)mi (6). ◇ *L*

siostrach (6); -ach (5), -äch (1) *GörnDworz*. ◇ *V* siostry (24). ◇ *du A* (*cum nm*) siostrze (5) *GroicPorz* gg4, *BielKron* 169, 179v, 261, *SkarŻyw* 125.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Córka tych samych rodziców w stosunku do ich innej córki lub syna, także córka tego samego ojca i innej matki lub tej samej matki i innego ojca; córka bliższych lub dalszych krewnych; soror Murm, Mymer¹, BartBydg, Miech, HistAl, PolAnt, Vulg, Mącz, Modrz, Calep, JanStat, Cn [w tym: *czyja* (373) – *pron poss* (150), *G sb i pron* (147), *ai poss* (70), „*własna*” (6)] (686): Iakom za nyezabył konya szywego poth słychathnem Sta[nislawe]m kłodzyenskyem gdy yechal oth szyostry swey szczkayk [*lege: z Czajk*] do domv svego do kłodna *ZapWar* [1519] nr 2245, 1542 nr 2504; *OpecŻyw* 60, 68, 68v; *Murm* 166; (*nagł*) [...] O rodzaui y pokoleniu. (–) [...] Soror. Schuefter. Siofra. *Mymer*¹ 38v; *TarDuch* C6v; *FalZioł* I 136b; Potim fie Alexander do Babiloniej wezbrał, á tam od fwey fioftri otrut był *BielŻyw* 162, 105; Przed krolá [*Salomona*] fioftrá Márhołtowa była wezwaná. *March*² D4, D4, D4v; Item Zyaczyewy fwoyem Ivknya y flyekyerka á fzyeltfze fwey podufchka y troye kur vkradł *LibMal* 1545/108; Thefz powyada yfch zona yego przed nym powyedziała yfch od yufch omyenyonego kaczmarza zony fzyą dowyedziała yako od syoftry, ze [...] *LibMal* 1547/134v, 1544/86, 1546/109v; kthorą lekkosć [*tj. gwałt dokonany przez Sychema na córce Jakubowej, Dynie*] przed fynty fwemi gdy [*Jakub*] przelożył/ fynowy yego Symeon á Lewi y infly wftápiwflly wto/ pomsćili fie fromoty á zelzywosć/ y fioftry fwey/ y domu fwego *GliczKsiąż* C5v, B5 [2 r.]; Stára Ciotká/ ielt mego Dziaáda y moiey Bábty fioftrá. *GroicPorz* ff2v; Swiefć/ fioftrá Mężowá. *GroicPorz* gg4v, ff2v; *Leop* Gen 26/9, Ex 2/7; A ziemiáńcy fynowie ktorych by oćiec w dobrym imieniu odumárl dżiewkam połágu nienaznáczywłzy/ tedy máią dáć fioftram połágu 40 grzywien/ [...] A poki zá máż niepyoda/ poty bráćia máią oiczyznę trzymáć á fioftry chowáć. *UstPraw* B3v; *RejZwierz* 19v; *BibRad* Gen 12/19, 20/2, 24/30; Cefárz krolowi puścił Burgundia/ iefli Syná będzie miał z fioftrą Cefárfką *BielKron* [206]; Szwanćzarowie poftáli do Krolá Fráncuľkiego pofty fwoie profzáć zátimi/ ktorzy byli w więźieniu v nie⁸⁰ o wiárę Wáldenľká/ prošli też o przyczyne ktemu Krolowey Nawary fioftry yego do Krolá *BielKron* 215v; [*u Turków*] Synowie thák z żon iáko y z dżiewek [= z niewolnic] iednákie czáftki máią v oycá/ tylko tho záchowuiá z fioftrámi/ iz dwie fieftrze przeciw iednemu brátu ftáwiá ná rozdzał. *BielKron* 261; Abowiem fioftrá yego [*tj. Władysława I, króla Węgier*] ktora była zá kroleem [= *była żoną króla*] Dálmáckim Zelomirem/ po śmierci mężá fwego miała trudnoći dofyć od Wenetow y Grekow. *BielKron* 301; stá [*Esterą*] miał [*król Kazimierz*] Niemierzę fyńá/ [...] ktorego w Pokrzywnicy zábito/ [...] á dżywki fioftry yego/ obroćily fie w żydoftwo po mácce. *BielKron* 376v; Tego czáfu [*tj. w roku 1526*] Kfiáżęćiu Pruckiemu Woyćiechowiu Márgrábicowiu żonę z zamorza fioftrę Krolá Duńkiego dżilfeyszego przynieftiono *BielKron* 419v, 12v, 101v, 141 [3 r.], 144v, 150 [2 r.] (23); Glos, Żelw álbo żelwicá/ też niewiaftká niktórzy zowá/ to yeft/ mężowá fioftrá. *Mącz* 146d, 403b [2 r.]; mamy w kfięgách o żenie/ y o fioftrach Mitridatowych/ ktore mniey fie fmierci bały/ niż lám krol Mitridates. *GörnDworz* Y3v, Bbv [4 r.], Bb2; *HistRzym* 30v, 31 [4 r.], 31v, [39]v [2 r.]; Bo áćz łamego [*Dawida*] Pan Bog záchowáć raczył/ [...] ále fynowie yego włáni łámi fie pobili/ żony yego pobrałi/ fioftry fwoie w wielkiey niepoczćiwosći chowáli/ łamego s kroleftwá wygnáli *RejPos* 50v; Abowiem miłował Pan bárzo Martę y fioftrę iey/ y Lázárá [*Vulg Ioann* 11/5]. *RejPos* 352v, 306v, 352v, Ooo3v; *HistLan* A3v, A4 [2 r.], A4v, B, D, D2v, D3v; *KuczbKat* 350; *RejZwierc* 204v; *WujJud* 229; *BudBib* 3.Reg 11/20; *BialKaz* C2v; *CzechRozm* 129v [2 r.], 130, 245v [2 r.]; *PapPán* Hh; W ten czás [*gdy wypije się zbyt dużo wina*] niemálfz żadney roznoći miedzy przyiáćielem y nieprzyiáćielem/ miedzy żoną y fioftrą. *ModrzBaz* 52; Czemu wedle práwá Polkiego máiętnoć brátá zmárlęgo fieftrze żywey odeymuiá/ á táż

máiętność [!] právem Mázowieckim bywa przyładzoná? *ModrzBaz* 100; Y fzedwłfyz [św. *Antoni Pustelnik*] do domu/ siołtrę opá-trzywłfyz/ y przyációtom odleciwłfyz: máiętność fwoię włzytkę ná vbogie rosfzáfował *SkarŻyw* 55; á one dwie sieftrze [tj. *Krystę i Kalistę*] kazał [*Saprycjusz*] w koćiel rospalony ogniem wrzućić. *SkarŻyw* 125; A dnia trzećiego vyrzał S. Benedict dułżę siołftry fwey [tj. św. *Scholastyki*] ná powietrzu w niebo niešioná z wielką chwałá. *SkarŻyw* 252; A widzác [*Adam i Ewa*] ifz Kajm vóiekł od nich y z żoną fwoią siołtrá jedná/ kora mu náznáczona byłá/ á oni ošierocien zoštáli [...] *SkarŻyw* 263; fynowie iego [*Jakuba, Symeon i Lewi*] bárzo o siołtrę rozgniewáni/ ifz fię ták fpořna rzecz ftála náđ siołtrá ich [tj. *syn księcia miasta Sychem dopuścił się na niej gwałtu*]/ ná zdrádie zmwóli fię z onym ksiáżęciem: ifz inacžey siołftry niedamy/ jedno ałz fię włżjcy z ludem wálżym plći męłkiew obrzeżęćie *SkarŻyw* 348; Gdy fię złał [św. *Epifaniusz*] táiemnic Bołkich y z siołtrá vęzešnikiem: wroćiwłfyz fię do domu/ siołtrę dáł do kłafztoru/ á włzytkę máiętność ná vbogie rozpfrożył *SkarŻyw* 452; [*rodzice Mojżesza*] z zálošćią wielką vpletli zrogoža czołnek/ [...] y włóžli weń zwielkim fmutkiem fwym piękne⁹⁰ fynacžká/ y pušćili po rzece. á siołtrę iego pořáli/ áby zdáleká pátrzyłá/ co fię dziać z dziećięciem będzie [*Vulg Ex* 2/4]. *SkarŻyw* 478, 125, [197], 200 [2 r.], 348, 452 [3 r.], 478, 567; *KochTr* 26; *StryjKron* 61; *CzechEp* 423; a czo fzyę tyczyę o Ruchna Matczyneyę tę trzy szyfotri wrowný dzal braly *ZapKošcier* 1585/61; panowye stawczy [...] slubuyá pokoy ot Syoflow Swoych *ZapKošcier* 1595/89, 1584/45v, 1586/63v, 1587/72, 1588/75v, 76, 1595/89; Slufzniey tedy by dziewczká w dobrách dziedzicžyłá/ Siołtrá brátu trzećią częšć dobr fwych wydzieliłá. *BielSjem* 21, 21; *ActReg* 85 [2 r.]; *Calep* 993b; Tá [*Anna Jagiellonka*] oycá/ brátá/ męžá oplákawłfyz/ Trzech wielkich Krolow/ y siołtr pořtrádawłfyz/ To zá poćiechy włzyłtkie fobie ličzy/ Ze Zygmuntowi Bog korony žczy. *GrochKal* 21; Pozdrowćie Philologá y Iuliá/ Nereufzá y siołtrę iego/ y Olimpiáde/ y włzytki šwięte ktorzy z nimi fá. *WujNT Rom* 16/15, *Ioann* 11/3; O nienáznáčeníe poľagu od bráćięy siołtróm odumářym, *Forum* w Grodzie wławnie. w Conflit. [...] *SarnStat* 510; ZWycłko czynić wáptliwošć poľázenie siołtr/ kłóřych oycowie odumieráią/ nie znáczywłfyz im poľágu: przetóž pořtánawiamy/ áby siołtróm/ kłóřymby oycowie zápísem [...] zá žywotá fwęgo poľágu nie náznáczyli/ bráćia piérwéy niź rok po šmierći oycowłkiewy wyndžie/ byli powinni [...] náznáczyć poľági *SarnStat* 590; A bráćia będą powinni po šmierći oycowłkiewy w domu vęziwé wychowáni siołtróm dáwáć *SarnStat* 590; A ielli bráćia ftryiecni tákowé dziedzicžtwá [tj. *majętność pozostała po śmierci rycerza czy szlachcica mającego wyłącznie córki*] zechčá otrzy MÁć: Rycerřtwo [...] przerzczone dziedzicžtwá niech fžáciuiá: á oddániá fžácunku tákowégo przerzczeni bráćia ftryiecni siołtróm w roku gotowémi pieniádzmi [...]/ fá powinni zápláćić. *SarnStat* 635, 534, 590 [3 r.], 599, 635 žp. 635 [4 r.] (20); Włtyd, dobre wychowáni, tudziejř vrodzenie Vęzeciwe siołftry twoiey, drožfe v mnie niźli Pieniádze z máiętnošćią *CiekPotr* 52; y wiedz o tym, že ia tobie siołftry Niedam zá pracžkę, álbo zá Nářtkę z przedmiešcia. *CiekPotr* 54, 22, 39, 40, 44, 54 [2 r.]; Włzakož przedfię icy siołtrá [tj. *siostra Dydony, Anna*] wrychle obacžyłá/ Iže [*Dydona*] do Eneafzá fwe ferce fklóniłá. A potym tež záš fámá/ gdy siołftry wezwáłá/ Ná fie to dobrowolnie niebogá wyznáłá. *PudlDydo* A3-A3v; A siołtrá [*Dydony, Anna*] tám przyłedžfyz tedyž obacžyłá/ Ze fie Dydo niefzcęřna fwá ręká zábiłá. *PudlDydo* [B6]; *ZbylPrzyg* A2v.

[*siostra komu*: Nie rzékł tego Abrahám áby twierđził/ iż Sará žóná iego/ miáłá byđž rodzoná siołtrá iemu: Ale áby vkázáł že [...] *WujBib* 24.]

W poľáczeniu z imieniem i/lub nazwiskiem [w tym dodatkowo: z okrešleniem więžów pokrewiešstwa lub/i powinowactwa łączęcych siostrę z innymi członkami rodziny (34), z okrešleniem piastowanej godnošći (12); siostra imieniem (a. przezwiskiem) ... (8), siostra, ktore było imię ... (1), siostra, ktorą zwano ... (1), siostra imię własne miáła ... (1); siostra + imię (i/lub nazwisko) (106), imię (i

nazwisko) + siostra (99)] (205): Iako ya tho vyem ysze malgorzetha nyemyala Ranczycz pokoyv oth syostri anny y oth dzyeczzy katharzyny. *ZapWar* 1507 nr 1972; yschem ya nyenasheth nadom slyachathney anny shony Nyegdy slyachathnego Maczyeya vylkowyskyego [...] shyestrzy [!] swozey rodzoney anym yey zadal trzech ranu *ZapWar* 1521 nr 2272; Item o pyethnasczie kop grossy ktore daly rodzoney syestrze Catharzinye Piorunowskyey s pospolithego domv a yz nyezna Stansylaw thak bycz w swym zapissyey oth syostry Pyorunowskiewy ma przysyacz w pierwsse roky Blonskyye yz nypezripisal tichh pieniędzy. *ZapWar* 1550 nr 2666, 1503 nr 1944, 1507 nr 1972 [2 r.], [1519] nr 2244, 1520 nr 2243, 1521 nr 2266, 1522 nr 2268; a ta [tj. *Marta*] miála fiołtrę/ ktoré bylo ijmię Mariá/ przezwilkiew Magdalena/ ktorá fiedžatř v nog milęgo Iezufa fluchála flow iego [*Vulg Luc* 10/39] *OpecŻyw* 60, 40v, 44v, 67v, 73v; Tedy Márchořt opuščiwłfyz krola [*Salomona*] fkwápieniem biežá do fwey fiołftry imieniem Fudáży *March*² D3, D4, D4v; *Miech-Glab* 55; [*Tatarzy*] Zacharcze [wzięli] bratha mymyenyem kvzme a fyofltre Volde *LibLeg* 11/101v; *LibMal* 1544/86, 1547/137v; Pyofnóka piérwłża Moizelfá męžá Božego/ y Máriey fiołftry Aaronowey/ gdy fuchemi nogámi przelřli przez pořzrodek morzá *LubPs* gg2v; Ezau wziáł žony z corek Chánaáńkich: Adę [...]/ y Oolibamę [...]: y Báfemáth corek Ifmáhelowá/ siołtrę Nabáiothowę. *Leop Gen* 36/3; Imioná tedy fynow Ifráelłkich ktorzy weřli do Egiptu/ te fá. [...] Synowie Afer: Iemná/ Iezua/ Iezui/ y Berya. I Sará fiołtrá gich. *Leop Gen* 46/17; Tá [*Jokebed*] vrodziłá Amrámowi męžowi fwemu fyny Aaroná/ Moizelfá/ y fiołtrę ich Máryá. *Leop Num* 26/59; Tedy Iošábá fiołtrá Ochofiařfowá wławná dziewczká [= *córka*] Krolá Iorám/ porwawłfyz Ioafa fyná Ochofyářfowego/ vkráđłá go z pořzrodku fynow Krolewłkich ktore zábijano [...]: y fkrýłá go przed Ataliá *Leop* 4.Reg 11/2 [*przekład tego samego tekstu CzechRożm* 152], *Gen* 36/22, *Luc* 10/39, *Ioann* 19/25; Y nie mowil Abfáłom z Amnonem áni źle áni dobrze/ ábowiem go miál w nienawišći/ przeto že gwáłcił Thámár siołtrę iego. *BibRadz* 2.Reg 13/22, *Gen* 4/22, 24/30, 36/3, *Num* 26/59, 2.Reg 13/32, 1.Par 7/32, *Luc* 10/39; A ták láta piętnařtego od ftworzenia ich [tj. *Adama i Ewy*] vrodził fie im piérwłży fyn Kain s fiołtrá Kálmáná bliźnięťá/ s ktorą fie potym oddáł w małżeńřtwo *BielKron* 2v; Y przyřli zá wielką pracá do Kades puřczey Syn [...]. A tám Mária Aaronowá y Moizelfowá fiołtrá vmarłá [cf *Vulg Num* 20/1] *BielKron* 41v; Ten [*Sycheus*] miál wielkie fkarby po oycu [...]. Dla tego Pigmáleon iego tež krewny przyaciel/ dáł mu siołtrę fwoię Dydo/ imię wławne miáłá Elifšá krolá Fenickiego corá/ [...] zá małžonkę *BielKron* 75; [*Atalia*] dáłá pobić wlyztek narod krolá Dawidá [...]. Ale s przeyřzenia Bołkiego záchowáłá dzyeciátko mále y z mámká corá icy Iozabel/ siołtrá Ochozyářfowá/ ciotká tego dzyecięćia *BielKron* 86v; Zoe y Theodorá siołftry/ zdáło fie pánom Greckim wybráć ná páńřtwo biale głowy/ á ták dwie sieftrze wybráli byli. *BielKron* 169; Tegož roku [tj. w roku 1525] ftáło fie infze pořtánowienie przetoženiřtwá Pufłkiewy žiemie/ gdy Woyćiech z Bráńdeburgu miřřtr zákonu Páńny Máryey z Niemiec [...] zrcuřiwłfyz vbior zakonny/ žonę poiáł Dorotyá krolá Duńłkiego siołtrę *BielKron* 203v; Gdy był w Hifřpániy w więžieniu krol Fráncułki [...] y iego siołtrá Márgaretá w dowá [!]/ pořáni byli pořłowie o wyřwoleniu ich do Hifřpániy [!]/ ále nic nie z iednáli [!] *BielKron* 204; [*król Henryk VIII*] Náwiedzion od fwoich Bilkupow/ częšćią tež dla žony/ ktorą miál wolá poiáć/ Annę siołtrę Kliueńłkiego kňážęćia [tj. *Wilhelma Bogatego*] bárzo cudná/ y poiáł/ ále fniá niedługo był. *BielKron* 217v; [*papieř Paweł III*] przez siołtrę Iuliá Alexándrowę [tj. *papieřa Aleksandra VI*] Náložnicę/ ná Kárdynáłřtwo przyředł *BielKron* 234; włzákže máią [*mieszkańcy Etiopii*] wyřep známienithy wielkiew żywnošći/ [...] rzecžony Meroe/ niegdy Sabá zwany/ ále Kámbifes Krol ná pámiátkę siołftry Meroe ták ij kazał zwáć *BielKron* 271; Mátká zafię krolá Wacláwá rzecžona Kunhutha siołtra [!] Grifiny krolowey Polłkiewy Leřzkowey czarney/ thá byłá poięťá z miłošći Zawifžę páchołká krafnego ále vbogiego. *BielKron* 326; Od tego cžářu [tj. od zjázdu w roku 1515] daná Lodwigowi

fynowi krolá Węgierkiego małżonká wnuczka Cefárfka Mária Filipowá corá á Ferdynándowá fioftra [!] á Ferdynándowi kfiążécú Rákufkiemu Anná fioftrá Lodwigowá. *BielKron* 328; [Bolesław Śmiały] ciągnął do Czech/ ále Wráćifław [książę czeski] vchodzil go iednánim/ y wziął zá żonę fioftrę Bolesławowę imieniem Swátochnę/ Czechowie zowá Swátáwarz. *BielKron* 347v; poiął wtórą żonę Herman Zofoniá álbo Zofiá wdowę po krolu Węgierkim Sálomonie/ Cefárzá Henriká czwartego fioftrę/ z ktorą miał pothym trzy dziewczki. *BielKron* 349; [Bolesław Krzywousty] Rozdzielil zá żywotá fyny fwoie/ fárłzemu Władziłáwowi kthorego miał z Rułká/ ziemie Krákwfká [...]. Krifpufowi záfie kthorego miał z Adleydá fioftrá Cefárfká/ Mázowfe/ Dobrzyń/ Kuiáwy. [...] *BielKron* 354; Lathá 1268. Solomá Hálická kfiężná vmárlá/ fioftra [!] Pudykowá/ ktora bylá Kfięniá w klastorze Záwichościé á pothym w Skále *BielKron* 363; W then czás [tj. w czasie najazdu tatarskiego na przelomie lat 1287 i 1288] Kunegundis żoná Bolesławá wftydliwego y z fioftrá Konfáciá [św. Kunegunda i Konstancja byly rodzonymi siostrami] y z fiedmiádziefiát pánién z klastorza Sąddeckiego ná gorę Pieniny wcieklá y z innemi káplány *BielKron* 365v; Látá 1453. Smowiona iest Kázimierzowi Krolowi przes poły [...] małżonká Elżbietá corá Albrechtá Krolá Rzymkiego/ [...] fioftrá Ládziłáwá młodego Krolá Węgierkiego *BielKron* 391; Tegoż roku [tj. w roku 1506] Wáláfkí Woiewodá Bogdan iednooki/ połał w dzywofłébfwie do krolá Alexándrá/ prozác by mu bylá krolewná Elżbietá fioftra [!] iego daná zá małżonkę *BielKron* 402v; Tego też czáfu [tj. w roku 1515] Frederyk Legnickie Kfiążę połał w dzywofłébfwie do krolá Zygmuntá [Starego]/ Ianá Turzego [...] o krolewnę Elżbietę krolewká fioftrę. *BielKron* 415, 15, 15v, 28 [2 r.], 31, 70 (74); Pięknie Hiftoria mowi o żenie Márkántoniego/ á fieftrze Auguftowey Oktáwiewy *GórnDworz* Y2v; *RejPos* [310], 352v, Ooov [2 r.]; *RejZwierc* 273v; *BudBib* Gen 25/20, 36/22, Ex 15/20, 2.Reg 13/22, 32 (8); *BialKaz* C3; *CzechRozm* 152, 243 [2 r.], *4v; *ModrzBaz* 55; Miał [św. Benedykt z Nursji] fioftrę ś. Scholafikę od młodości fwey ná wieczná czyłtość y Rułzbę Bożą oddaná *SkarŻyw* 252; y gdy fie [mieszkańcy miasta Sychem] porzezáli/ dnia trzeciego kthorego nawiętfzy bol wranie iest/ Symeon y Lewi bráčia Dyny/ [...] pomordowáli wfzytki męże/ y książe y fyna iego zábili/ y fioftrę fwoię Dynę wzięli [Vulg Gen 34/26]. *SkarŻyw* 348 [przekład tego samego tekstu *BielKron* 15v], 125, 252 marg, 385, 483, 518; A iako ténze Bartofz powinién iest posagu dopłacić fieftrze swoiey do Goliubia Marcie Szoltifce. *ZapKościer* 1579/3v; Przed prawem náfzim Miałta Kościerziny [...] Stanáwfzy oblicznie Opatrzny Woćech Mikula zádál iest pisania kupu ktory ma zwyzei napifanemi iako Pawlem Sadochem i fioftrá Sadochowná o dom [...] za Summé [...] *ZapKościer* 1580/16v; Acta Ieorgi sdunowlki Cu^m sorore sua Sophia [...] Stalo fzye przet Prawyem náfzym, yłz slachetna Zophia Kofznyczka: a zyofta sdunowlkyego a zona nyegdy Iakuba Kleczka Kofznyczkego [...] *ZapKościer* 1585/56v, 1581/21v [3 r.], 1582/28v, 30v [2 r.], 1584/45, 45v (22); Tegoż roku 1339. Kázimierzowi Krolowi Polkkiemu Małżonká vmárlá Krolowa Anná Litewká Corká Gediminowá/ á Sioftrá Olgerdowá y Kieyftutowá. *StryjKron* 427; Przeto ná Károluflá Krolá Węgierkiego Swagrá fwoiego/ ktory miał Sioftrę iego Annę Krolewnę Polkzá zá sobá/ wfzyftkich wotá y zdánia záraz Kázimierz obrocił *StryjKron* 427; Ktory [Stefan, wojewoda siedmiogrodzki] tego roku kthorego tę náfzę Kronikę kończymy 1579. z Krolowá Anná práwnuczka Iágelowá Corká Sigmuntá Krolá/ á Sioftrá Sigmuntá Auguftá fzczeńliwie pánuie. *StryjKron* 452; [Ludwik Węgierski] z Krákwá zárázem fie do Węger wrocił/ Mátkę fwoię Helizbietę Polkę/ Sioftrę niebofzczyká Kázimierzá Krolá/ Gubernatorká ná fwym mieyfcu w Polfcze zostáwiwfzy *StryjKron* 452, 115 [3 r.], [150] [2 r.], 275 [2 r.], 547; ktory [Adulfus] Rzymá dobył/ y on podwrocił chóiał. Lecż fie wfdy od tego pohámował/ wblágány prósbámi Pláci dy żony fwey/ Honoryufzowey fioftry *CzechEp* 378; która mu [Aleksandrowi Macedońskiemu] w té flowá odpowiędziá: Iestem Timoklia/ fioftra

Theágenowá/ ktory niedawno zwiódfzy bitwę zwámi/ o wolność wfzytkiéy Grécieiéy iest zábit *KochWz* 141; Anna czorka Sigmunta ftarego/ fioftra Auguftowa/ Krolowa dziefieifza [...] *PaprUp* D, Dv; 10 [lipca] b Siedmi bráciey męzczen(ników) y Rufiny z Sekundá (fioftr pán(ien) męzczeniczek.) *LatHar* [++4]; 9 [grudnia] g Gorgoniey/ fioftry ś. Grzegorzá Názyán(kiego.) *LatHar* ++6v; A ftałá v krzyżá P. Iezulowego Mátká iego/ y fioftrá mátki iego/ Márya (żoná) Kleofáfowá/ y Márya Mágdálená [Vulg Ioann 19/25]. *LatHar* 735, [++2]v, [++4]; Lecż Iefus miłował Marthe/ y fioftrę iey Máriá y Lázárzá. *WujNT* Ioann 11/5, s. 195, 227, *Luc* 10/39, *Ioann* 11/1, s. 350 marg (9); *WysKaz* [29]; [[zakończenie listu do Zygmunta Augusta] W(asjej) K(rolewskiej) M(iłości)ci powolne slugi, siostry a sieroty Zofia, Anna, Katarzyna. Krolowi Jego Miłości polskiemu a bratu naszemu miłościwemu. *ListyPol* II 1548/190, II 1549/332; Tedy rzekł do niego [do Jonadaba] Amnon: Miłuię Thámár fioftrę bráthá mego Abfalóná. [Tamar bylá rodzoną siostrą Absaloma, a przyrodnią siostrą Amnona.] *Leop* 2.Reg 13/4, 2.Reg 13 arg, 1; *BrantKaz* A3; *WujBib* 2.Reg 13/1]. Cf *Wyrażenia przyimkowe*.

Z dodatkowym określeniem wskazującym na wspólne pochodzenie z pozostałym rodzeństwem (4): *BudBib* Ez 22/11; Lawras też álbo Romunt Syn Troydenow w Monafterze Lawrafzowie [...] żywota [...] fzczeńliwie dokonał. A Sioftrá iego Corká Troydenowá [...] Bolesławowi Xiążécú Mázowieckiemu (Synowi onego Xiążécia Semowitá/ kthorego Swarno Rułki Kniáz fciął) w Małżeńftwo bylá oddána *StryjKron* 365, 170; [Y ieden káždy z żoná bliźniego fwego obrzydność broił/ y Swiekier niewiátfkę [= synowq] fwá plugáwił [...] bráth fioftrę fwá/ dziewczę [= córkę] oycá fwe⁸⁰ [sororem suam filiam patris sui] gwałcił w tobie [Jeruzalem]. *Leop* Ez 22/11].

~ O siostrze przyrodniej (1): Przekłety łożący fie z fioftrá fwá/ zcorká [!] oycá fwego/ álbo zcorká [!] mátki fwey [cum sorore sua, filia patris sui, vel filia matris suae] *BudBib* Deut 27/22; [*Leop* Deut 27/22; Ktobykolwiek poiął fioftrę fwá/ córkę oycá fwego/ ábo córkę mátki fwey [sororem suam filiam patris sui vel filiam matris suae]/ y wyzrałby fromotę iéy/ y onáby widziáłá fromotę bráthá fwego [...]; zábici będą przed oczymá ludu fwego *WujBib* Lev 20/17, *Deut* 27/22]. Cf »siostra z (a. od) ojca albo (z (a. od)) matki«. ~

W połączeniach szeregowych (41): O Sudnyo [!] oplwyta wyecznego mylofyerdzya wdyel fwey láfky oplwytey wfłitkym wyernim duflam [...] a fwłafcza duflam. oycá mego matky moyey. bracyey fyoftar ij wfłitkych przijacyol mogych *BierRaj* 20v; Tam [do Nazaretu] gdy przydz mieli [Najświętsza Panna z Dzieciątkiem i św. Józefem]/ dowiedziáwfly fie matka iey/ fioftry/ ij iijnfly przyiaciele/ naprzeciw ijm z wielkim wefelim wyflli *OpecŻyw* 31; *SeklKat* L4; [*Chrystus powiedział*:] Kto miłuię oica/ matkę/ braciá/ fioftry/ fyny/ corki/ krewné/ domy/ rolé i infze rzeczy/ więcyi nifzli mnie/ nieft [!] godzien mnie *MurzHist* S; Kiedy żoná kthorego kolwie Miefzczániná z świáta zeydzie/ zostáwiwfzy dzieci [...]; Thedy wfzytek Grat y fczebzuch [...] ná żadnego infzego/ iedno ná Mężá y dzieci iey [...] ma przyflufzcé/ wfzytki infze tey vmárléy przyiaciele/ fioftry/ y bliźfze oddalájac. *GroicPorz* gg3; KTo by zábil Oycá/ Mátkę/ Syná/ Dziádadá/ Bábę/ Brátá/ Syoftrę/ Krewnego fwego/ álbo by do tego iáká przyczynę dał: Táki [...] *GroicPorz* ll2v; *KrowObr* 140, 140v [2 r.]; Przez wflyftek czás poświęcenia fwego [tj. w czasie zachowywania ślubu nazireatu, nazirejczyk]/ do vmárlé⁸⁰ niepodydzie/ áni będzie ná pogrzebie Oycá/ Mátki/ Brátá/ y Sioftry/ áby fie nieflplugáwił *Leop* Num 6/7, *Luc* 14/26; *BibRadz* Ez 44/25; A wfzytko v nich [u mieszkańców jednej z krain Nowego Świata] fpolna rzecz ták żoná/ dziewczká [= córká]/ máć/ fioftrá *BielKron* 445, 124v, 145; [*pan Kostka rzekł*:] tegom ia pewien/ iż mi w. m. pánie Boiánowlki nie vkażefz męzczyzny iednego z ofobnemi przymioty/ ábym ia hnet w. m. żony/ dziewczki [= córká]/ fioftry/ ábo powinowáthey iákíey iego/ iemu rowney/ ábo iefzcze ofobnieyfzey niż on/ nie vkażál *GórnDworz* Y2; *RejZwierc* 147v;

BudBib Ez 22/11; W Blámoncie fioftrá z mátká/ s pláczem go [*Henryka Walezego*] zegnáły/ Y Brát Kfiáżę *StryjWjaz A4v*; *CzechRozm 227*, 241v; Ktory [*tj. Jezus*] gdyby człowiekiem nie byl/ tedyby fię z człowieka nie rodził [...]. Aniby oycá człowieka Dawidá/ áni mátki/ áni bráćiey/ áni fioftr ludzi prawdziwych miał. *CzechEp 308*, 260; y slubował przet prawyem nalfzym ten vczywy pawyel pokoy wyeczny ot syoftry swey y myefza y hardeky y ot potunkow ych y ot swych yako vczywemu Marczinowy Karwaykowy. y Malzonczye yego *ZapKościer 1586/63v, 1586/69*; Bądź pozdrowioná naświéftza dufzo Páná náfzego Iezufá/ ná krzyżu dla nas w ręce Oycowlkie oddána. Przy tym oddániu ia tobie dżiś j záváždy polecám [...] dużę rodzicow/ bráćiey/ fioftr/ y wfzytkich przyiaćioł y nieprzyiaćioł moich *LatHar 267*, 276; Y wfzelki ktoraby opuścił dom/ ábo bráćią/ ábo fioftry/ ábo oycá/ ábo mátkę/ ábo żonę/ ábo fyny/ ábo role dla imieniá mego: tyle flokroć weźmie/ y żywot wieczny odzierzy. *WujNT Matth 19/29* [*przekład tego samego tekstu KrowObr 140, 140v*], *Mar 10/29, Luc 14/26, 1.Tim 5/2*; iż [*Piotr*] zbroyná ręká ná dom mu [*tj. Janowi*] náfzedł: y w tym náfzćiu mátkę/ ábo fioftrę/ ábo żonę/ ábo tóż dżiówkę [= *córkę*] mu ránił *SarnStat 505*; Brátá kto zábiie álbo Oycá, álbo fioftrę [*Fratricidae, Parricideae, Sororicidae JanStat 563*], tákowy nie ma fpadków brác po zábitych, y ma bydz czći odládzón. *SarnStat 595* [*idem 609*]; wfzákke iż niektórzy iáko nieprzyiaćiele wfáfnéy krwi y poczćiwości fwéy/ nie boiác fie kaźni tákowego Prává/ bráćią/ fioftry/ y infzē powinowáté fwé zábiiaia [...] *SarnStat 595* [*idem 609*], 609 [2 r.], 988, 1172; Tedy Anyołowice vczynią [...] rozdział: [...] Wyłázá [...] zle od fpráwiedliwych. O iáki tám rozdział będzie/ mátki od fyná/ fyná od oycá/ brátá od brátá/ fioftry od fioftry? *SkarKaz 6b*, 352a; [*Leop Ez 22/11*].

W porównaniach (2): [*Didimus opisuje Aleksandrowi obyczaje ludu bragmańskiego*] Tho Morze iáko fwoię fiofthrę miłuiemy *HistAl 17v*; STárfzego nie fukay: ále iáko oycá nápominay: młodfze/ iáko bráćią: STárfze niewiáfty, iáko mátki: młodfze/ iáko fioftry z wfzłeláká czyfłostíá. *WujNT 1.Tim 5/2*.

W charakterystycznych połączeniach: siostra(-y) barzo cudna, dorosła, odumarle [= osierocone], barzo piękna, uboga, umarła (zmarła) (2), żywa; siostra niepospolitej cnoty, niepospolitej cudności, cudnego urodzenia; siostra(-y) baby, brata, cesarza (cesarska) (15), dziada, dziecięcia (2), kasztelana, kniazia, krola (krolevska) (10), krolowej (2), ksiązćia (4), księżniej, lantgrafowa, mężowa (3), nieboszki, pana(-ow) (3), pradziada, starosty, szlacheckie, umarłego(-ej) (2), wnukow cesarza, żon(y) (4); siostra pojęła [kogo], umarła (2); siostra(-y) na służbę Bożą (a. na wieczną czystość) oddana, mają być wyposażone (2); dusza(-e) siostry (siostr) (5), imienie, lono, pogrzeb, posażenie (5), sierostwo, sromota, urodzenie uczciwe, wstyd [= skromność], dobre wychowanie, zelżywość, zgwałcenie; (po)msćić się (zelżywości, sromoty) siostry (siostr) (6), odumierać (2), postradać [= utracić przez śmierć], rozmiłować się; na siostry żądanie; siostróm (siostrze) da(wa)ć krolestwo (w moc ojczyznę, posag) (3), dawać pomoc, uczciwe wychowanie dawać (2), posagu nie naznaczyć (nienaznaczenie) (3), majątność odejmować, nie przepuszczać [= nie traktować pobłażliwie], wesele sprawować (chćieć sprawić) (2), gwałt uczynić, na posag wydać, zachować się, posag zapłacić, (na)znaczyć posag (4); siostrę(-y) chować [= utrzymywać], niepoczćiwie (w wielkiej niepoczćiwości) chować (2), dać do klasztoru, dziewosłębić [komu], (z)gwałćić (7), mieć w nienawiści (2), w poczestności wielkiej mieć, miłować (4), przyjaćiołom odlećić, odnieść, opatrzyc, opuścić (5), hańbami pomazać, poruczać (poruczyć) [komu] (3), posażyc, rozgniewać, uniać, u siebie ważyć, wypędzić, wziąć (2), zabi(ja)ć (9), żywić; posłać w dziewosłębstwie [do kogo] o [czyj] siostrę; z siostrami(-a) obcować (2), nierządny uczynek popelnić, przebywać, spać, niewstydlíwie się w uczynkach przyrodzonych sprawować; lożący się z siostrą swą.

Fraza: »siostra szła (a. jeszcze nie szła) za mąż; siostry za mąż chciano« (2;1): Iáko syostra moja slychatna helisbyetha slyá za

masch przes volyey moyey [...] a nye upomynala szya vmnye czaszcy swey *ZapWar [1519] nr 2244*; Też Káplán nie wnidzie do człowieka vmártego/ áby fię pomázáć miał/ iedno tylko do [*zmarłego*] oycá/ do mátki/ do fyná/ do corki/ do brátá/ y do fioftry/ ktoraby zá mąż iefzće niezłá [*ad sororem, quae non fuerit viro*] *BibRadz Ez 44/25*; Byłá y pánná fioftrá vtrátniká tego, Tey zá mąż chćiano, ále poľágu nie bylo. *CiekPotr 2*.

Zwroty: »da(wa)ć (a. oddać, a. wydać) ([komu]) siostrę (swoję (a. swą)) za małżonkę (a. za żonę), w małżeństwo; siostra [czyja] [komu] za małżonkę, w małżeństwo (była) (od)dana; wydać siostrę za mąż; siostrę (swoję) dać ([komu] a. za kogo)« = *dare uxorem sororem PolAnt [szyk zmienny] (10:4;1:2;3;7)*: [*Baldwin IV Trędowaty*] Zony żadney nie miał/ [...] ále dwie fieltrze miał/ ktorá z nich Sybillę dał Gwilełmowi Máfzłákwowi Montyferaty/ s którym miała fyná Báluiná piátego/ á drugá Ráymundowi Trypolitáńkiemu. *BielKron 179v*; Tegoż roku Delfin fyn krolá Fráncufkiego Fráncifzka stárfzy vmárł [...]. A fioftrá iego Mágdálená daná w małżeńftwo Szkoćkiemu krolowicowi Iákubowi. *BielKron 191*; Ale iż žádanó przed thym krolá Polfkiego [*Bolesława Śmiałego*] o fioftrę Świętochnę áby iá dał zá małżonkę Wrátyfláwowi [księciu czeskiemu]/ przetho [...] *BielKron 324*, 75, 78v, 101v, 176, 347 (12); A (ták) nálasł Hádád Iáfkę v Fáraóná wielká/ że mu dał zá żonę fioftrę żony fwey/ fioftrę Táchpenefy kfiężniey. *BudBib 3.Reg 11/19*; *SkarŻyw 50*, 348, 452; á záraz posłał [*Mieszko I*] w Dziewosłęby do Bolesławá Czeskiego Xiáżćia [...] áby mu fioftrę swoię Dáwbrowkę w małżeńftwo oddał *StryjKron [150]*, 365; Przifli slachetny Pánowye dzyęczyfłszy braczya rodzeny na Imyę Wráczek: y Cristoph: y swagrem swoyem Calprem wyslinfkym: Ktoremu dali pánowyę dzyeczefłszy fzyoftrę swoję reginę za Malzónkę *ZapKościer 1585/56v*; [*do króla Zygmunta I Starego*:] ábyś wáfzá kró: M. wfpomniawfzy kiedyżkolwiek ná córkę swoię którás w małżeńftwo swięté Ksiáżćięiu Brándeburfkíemu dał: wfpomniawfzy ná fioftry/ którós do ziemie Báwárfkięy/ do Myzfłńkięy/ do Pomorfkięy/ do Legnickięy zá mąż wydał [...] *OrzJan 127*, 84; A corki/ y fioftry/ y iné powinowáté fwé/ przerzeczeni Pánowie y Szláchtá Ziem Litewfkich/ będá mogli w Malżenftwo dáwáć [*sorores ... copulare poterint JanStat 746*] mężóm tylko powfzefłchnéy wiáry *SarnStat 988*; Cofz? iáko zebrazćkę Iáká, mam sioftrę fwoię dáć zá cię *CiekPotr 51*, 39, 54, 56.

»mieć (jednę [= jedyną]) siostrę« [*szyk zmienny*] (12): *OpecŻyw 60*; A gdy krol [*Salomon*] fiadł/ Márhoft iáł fkárzyć mowiác. Pánie mam iednę fioftrę imieniem fudázę/ ktorá fie kurwiłá/ y dopuściłá fie dziećięćia *March² D4*; á niewiáftá iedná ná imię Marta przyięła go [*tj. Jezusa*] do domu fwego. A ta miała fioftrę Maria imieniem [*Et huic erat soror nomine Maria*]/ ktorá tefz siedzác v nog Páńfkich fluchała slowa iego. *Leop Luc 10/39* [*przekład tego samego tekstu OpecŻyw, BibRadz, WujNT*]; *BibRadz Gen 4/22, Luc 10/39*; *BielKron 179v*; [*św. Paweł Pustelnik*] gdy wydał zá mąż sioftrę/ ktorá iednę miał: w piáćinaście lát swoich/ vdał fię ná puftę mieyfcá *SkarŻyw 50*, 311; gdyż Bog bráćiey/ fioftr y mátki nie ma: ktore ma człowiek Chrifus Iezus *CzechEp 260*, 308; *WujNT Luc 10/39*; *CiekPotr 26*.

»mieć za żonę (a. za małżonkę) siostrę [czyj]ą; mieć (małżonkę) [czyj]ą siostrę; siostrę mieć za sobą [czyj]ą« [*szyk zmienny*] (3;3;2): *LibLeg 9/54*; DÁryus Notus krolował po Artáxerxefie/ áćzkolwiek nie był fyn iego/ ále fioftrę iego zá żonę miał/ s ktorá dwu fynu miał *BielKron 117v*; miało to Kfiáżę Sábaudyfkie/ małżonkę corkę Emánuelá Krolá Luzytáńfkiego máriá/ á Celarz iey fioftrę Izábellę *BielKron 215*; Pánowie byli Węgierkicy ziemie [*do których Ludwik, król węgierski, rozesłał listy*] [...] przodkiem Ian Woiewodá Siedmígrocki ktori potym krolom był: á fioftrę miał zá fobá krolá pánná náfze⁸⁰ Izábellę Potym [...] *BielKron 305v*, 178, 353; *StryjKron 427*; Przetoż czytamy/ iż [...] Ioiadá nawyżfzy káplán z pokolenia Lewi/ miał zá żonę Izoábete fioftrę Ochoziafzá krolá Iudfkiego. *WujNT 195*.

»żonę [czyj] za siostrę mieć« = *traktować tak, jakby była siostrą, zachowując wobec danej kobiety wstrzeźliwość seksualną* (1): [król perski, Dariusz, nim skonał, rzekł do Aleksandra Wielkiego:] A zołobna ciezato [!] profzę aby mi matkę moię pocźciwie miało swoiey matki chował. Zonę moię za fiostrę miey, ale dziewczkę [= córkę] fobie za mażonkę [!] wezmi *BielŻyw* 154.

»pojąć (a. pojmosfera), wziąć siostrę ([czyj]) ((sobie) za żonę (a. za mażonkę)); pojąć siostrę [u kogo]; branie do mażenstwa siostr« = *accipere sororem PolAnt, Vulg; accipere sororem sibi in uxorem PolAnt* [szyk zmienny] (14:7;1;1): *BielŻyw* 117; Moy pan Crol ye^{so} m yfz sdawna przyaczelem yefth C. Ianowy yelcze gdı sobye byl syoftrą ye^{so} za malzonką pyerwfzą poyanl *LibLeg* 7/34v; także dwa brácia mogą poiąć dwie siostrze *GroicPorz* gg4; *Leop ludic* 15/2; Perdykás mylił iákoby fám Monárchią odzyerzał/ vmylił poiąć fiostrę Alexándrowę Kleopátrę/ aby ktemu miał lepzy przystęp. *BielKron* 127; Ptolomeus Fifko/ więcey beftya niż człowiek rzeczoney/ ábowiem fiostrę swoię poiąwłzy za żonę/ s którą gdy dzyciey miał/ kazał ie iey zieść *BielKron* 128v; Po śmierci Aláryká wybran był za krolá Gotkkiego Adolfus/ ten wzyął fiostrę Honoryufowę Plácydę za żonę *BielKron* 158v, 15, 114, 203v, 233, 325 (14); Y było Izáhákowi czterdzieści lat gdy poiął Rebekę corę Bethuelá Arámłkiego/ [...] fiostrę Lábáná Arámłkiego fobie za żonę. *BudBib Gen* 25/20; y zbránia [lege: z brania] do mażenstwa dwu fiostr rodzonych [tj. z zawartej w Starym Testamencie historii] zbudować fie nie rozumnemu y wtiemnicách wiary świętey nie bieglemu trudno. *SkarŻyw* A5; Potomek tego Stániłfawá Monarchy Kijowlkiego [...] Wafiley Wielki Xiądz Rezańfki/ poiął Siostrę v Wafilá Wielkiego Xiędzá Mołkiewfkiego/ z którą miał Iwaná y Fiedora/ Synow. *StryjKron* 395; *GórnRozm* D; [Szczęsny mówi do ojca:] Ma [Pangracz] fiostrę dorofłą Pánnę, którą moy oycze radbym wziął za żonę. *CiekPotr* 26; [BibRadz Lev 20/17; *WujBib* Lev 20/17].

»prosić o [czyj] siostrę [za kogo (= by wyszła za kogo)]« (1): [Złotogrodzki mówi do Pangracza:] Profzę o twoię siostrę za fyná swoiego, Odftępując połágu *CiekPotr* 39.

»siostrę [czyj] sobie sľubić za mażonkę; siostra [czyja] była poślubiona w mażenŝki stan [komu]« (1;1): A ták czwartego dnia Styczná [1526 roku] w Mieŝcie Mádrycium/ o wfzyćkich rzeczách bylo poftánowanie ziednánia przyaciłkiego/ [...] w tym iednániu fiostrá Cefárfka Lewnorá w dowá [!] była poślubiona w mażenŝki stan Krolowi Fráncułkiemu *BielKron* 204; *HistRzym* 34v.

»do siostr wstępić w mażenŝki stan; z siostrą [czyj] w stan mażenŝki oddan« (1;1): [cesarz Maksymilian I] z Anná krolewná przez Kárdynálá Strygońfkiego Bifkupá w ftan mażenŝki był oddan/ ná mieyfce [= jako reprezentant, w zastępstwie] wnuká iego ktorego Kárlá álbo Ferdynándá od fyná Filipá/ ktorzy ielczce byli ná ten czás młodego wieku [...]; tákież Ludwig krolewic Węgieřki z Máryą fiostrą wnukow Cefárzá. *BielKron* 414v; y to iest wpewniona náuká: że krewni moi nie fą krewni zóny méy krewnym: á przetóz dwa brácia do dwu fiostr mogą wftępić w mażenŝki stan. *SarnStat* 601.

»siostrę (swoję) zmowić za maż (a. do stanu mażenŝkiego [za kogo]), obiecać za maż; zmowiona jest (a. była) [komu a. za kogo] siostra [czyja]« [szyk zmienny] (2;1;2): za ktorego [księcia saskiego] iuz była zmowiona Cefárfka Siostrá Kátáryzná/ ále fie potym odmieniło/ gdy [...] *BielKron* 204v, 391; [Dobrochowski pyta sľugę:] Iákofz ták Woytowicze, cożes mi powiedział, Ze twoy pan młofdyz siostrę swoię zmowiół za maż? *CiekPotr* 45; [Skarbek, ojciec Pangracza, mówi o swym synu:] ále fie ia temu Nie mogę wydziwować, iáko siostrę swoię Do ftanu mażenŝkiego, zmowiół za Szczęfego Syná Złotogrodzkiego, w dom ták zamożysty. *CiekPotr* 85, 44.

»zwać (a. sobie nazywać) [kogo] siostrą(-a); powieść [kogo] być swojå siostrą« [o osobie, która siostrą nie jest] [szyk zmienny] (3;1): Tham [u Kleofasa, rzeźnika waliszewskiego, Paweł z Rypina] fluzacz nye zwał yey [Cachny Bednarzówny] zonå alie fziostrá.

Dlia thego aby ye czirpyano. *LibMal* 1543/76v; Ale iz była cudnego vrodzenia Sará/ przeto [Abraham] boiác fie by go o nię Egipcianie nie zábili/ powieść iå być fwoiå fiostrą. *BielKron* 11, 14; [Abram] żonę gládkå máiąc/ bał ŝię by go dla nię nie zábito: á ták chcąc záchowác żywot fwóy: ŝiostrå iå fobie nazywał. *Biał-Kat* 66.

»żądać siostry ([czyje]) [u kogo], w mażenŝstwo, za mażonkę sobie; siostrę [czyj] żądać w mażenŝstwo, za mażonkę; żądać [kogo] o siostrę« [szyk zmienny] (1;1;1;1;1): ále poftowie Konftánthynopolfcy náowali go [Włodzimierza, księcia kijowskiego] iz Greckå wiaré przyiål/ á niźli przyiål żądał fiostry v Bázyliafå á Konftántiná Greckich Cefárzow *BielKron* 344; Poŝłowie od Krolá Duńfkiego przyiecháli/ żadaiąc krolewny Elźbiety fiostry Zygmuntowej w mażenŝstwo. *BielKron* 407, 324; *ZapKościę* 1584/45v; [Złotogrodzki mówi:] Vproŝił mię Szczęfny moy, małz wiedzieć Pángraczy, Abym mu ziednáł z tobå ŝpowinowácenie. Siostrę twoię w mażenŝtwo żada *CiekPotr* 36, 36.

Wyrażenia: »siostra bliska (1): [Włoch mówi do Polaka:] A náoftátek brácia v wás w tey fweywoli/ poimuiå ŝioftry blifkie/ ŝieftřen'ice/ á ktofz go oto fkarze? *GórnRozm* D.

»siostry corka (a. cora z)« [szyk 1:1] (2): Krol Iágieło iáchał do Litwy/ A ták za porádå Witóldowå [...] wziął w Mażenŝstwo czwartå żonę Zophiå/ Andrzeiå Kijowlkiego Xiąźciå/ á Sioftry Witóldowej Corkę/ kranfå y vrodziwå w Nowogrodku *StryjKron* 552. Cf »cora z siostry«.

»(od) siostr(y) dzieci (a. dziatki)« [szyk 4:4] (8): Iakom ya nemyala ranczyz pokoyv przy opravy Czåŝczy mey wnosyech oth syostri anny any oth dzyeczy syostri katharzyny any mathky elsbyethy *ZapWar* 1507 nr 1972; *GroicPorz* ff4v, gg [3 r.]; [Szczereb-SpecSax 183 (Linde w cytacie s.v. wnuk)]. Cf »dzieci (a. dziatki) od siostr(y)«.

»głownik, mężobojca siostry swej« = *siostróbójca; sororicida Mącz, Calep, Cn* (1:1): Sororicida, Mężobocå fioftry fwey. *Mącz* 403b; *Calep* 993b.

»siostra iney matki (niż [kto]) (a. siostry inŝszych matek)« (2): Gdy oćiec vmrze/ tedy fynowie iego fioftry fwe choćby teź były inŝzych mátek máiå połáżyć *UstPraw* B3v; Zápałil fie Ammon fyn Dawidow ftárfzy w miłofci przeciw ŝieftre Thámár/ ktora iney mátki była niź on/ ále z Abŝálonem iedney *BielKron* 71.

»jedna (a. jedyna) siostra« [szyk 2:1] (3): Odpowiedział iemu [tj. Grzegorzowi] goŝpodarz rzekąc: Goŝciu miły/ mielifmy iednego mężå známienite^{so} krolem/ á ten vmárl w ziemi fwiętey nie oltawifzy żadnego dziedciå/ tylko zoftåwil iednå fiostrę fwå/ á tę iedno Kfiąźc chciåło fobie ŝlubić za mażonkę *HistRzym* 34v. Cf »mieć jednę siostrę«.

»siostry od jednej matki a od innego ojca, od jednego ojca a iney matki« (1:1): A tu trzeba wiedzieć/ izę brácia y ŝioftry/ ktorzy få iednego Oycå y iedney Mátki/ ktore Lácinnicy zowå *integrifratres et integrae sorores*, blifzfzy få ku wfzelkiemu ŝpádkowi nád bráciå y ŝioftry od iedney Mátki/ á od innego Oycå: álbo od iednego Oycå/ á iney Mátki/ ktore zowå *medij fratres, mediae sorores*. *GroicPorz* gg.

»siostry(-a) jednych rodzicow, (od) jednego ojca i (jednej) matki, [z kim (= wraz z kim)] jednej matki« (2:2:1): Bráciya od yednego oycå y mátki. Germanae, Schwellern von eym vatter vnd mutter. Syoftry tákyyf. *Murm* 168; Po Bráciey záfy y po ŝioftrách iednych rodzicow y po ich dziecióch/ bywaiå przypufzczeni ná dziedziŝtwo/ Dzieci od iedney Mátki álbo od iednego Oycå *GroicPorz* gg, ff4v, gg; *BielKron* 71.

[kazirodztwo [czyje] z siostrą: Káziródtwo Amnonowé z ŝiostrå. *WujBib* 315a marg.]

»krolewna, krolowa, księżna siostra« (2:2:1): [Kambyzes] Teź y brátå fwego włafnego Smerdyn zábil dla krolowánia/ fiostrę włafną za żonę wzyål/ gdy fie thym káždy zakon brzydzi. Iednego czáfu gdy s krolowå fiostrå fiedzyål przy dobrej biefiedzye wefoły/ kazał ŝpuŝcić pľå z lewkiem [...] *BielKron* 114; Były theź przy nim [przy

królu Zygmuncie I Starym]/ Anná kłieżná Mázowiecka y Elżbieta krolewná fiofthrá *BielKron* 408v, 302; *HistRzym* 31v; [Bolesław Chrobry] Pánów y Boiar Rukkich przednieyłych/ ták Iarostawowych iáko Swantopelkowych pookowywał/ á z dwiema Xiężnámi Sioftrámi [tj. *siostrami ksiąząt ruskich, Jaroslawa Mądrego i Świętopelka*] Corkámi Włodimirzowymi (s których jednę Przedislawę [...] zgwałcił) do Polłki zápowódził *StryjKron* 170.

»łaskawa, miłosciwa siostra« [w formule grzecznościowej]: [Elżbieta Szydłowiecka do swej siostry, Krystyny, księżnej ziębickiej:] Panie Boże daj to, abych ja to zasie W(aszej) M(iłości) umiała zasługować, jako swej łaskawej a miłosciwej paniej siostrze. *ListyPol* I 1545/331.]

»siostra mała (a. maluczka)« (2): A będąc [św. Antoni Pustelnik] ośierocony śmiercią rodziców swoich/ wespółek z sioftrą maluczka [...] *SkarŻyw* 55, 56.

»siostra (mojej) matki, matczyzna« = *soror matris* *Vulg, Calep; matera* *Mącz, Calep* [szyk 5:3] (6:2): Acz ty obiedwie Perfonie [tj. *siostrę ojca i siostrę matki*] iednym Polłkim flowem Ciotka zowa/ ále Láćinnicy roznoć w tym máią. Bo sioftrę Oycowę *Amitam*, á sioftrę matczynę *Materam* nazywáią. *GroicPorz* ff2v, ff2v; Stáli też wedle krzyża Iezufowe⁹⁰/ mátká ie⁹⁰/ y sioftrá mátki ie⁹⁰/ Mária Kleopháfowa/ y Mária Mágdalená. *Leop Ioann* 19/25 [przekład tego samego tekstu *LatHar, WujNT*]; *Mącz* 211a; *SkarŻyw* 242; *Calep* 642b; *LatHar* 735; *WujNT Ioann* 19/25; [Sromoty sioftry mátki twéy nie odkryiefz/ przeto że ciało ieft mátki twoiéy. *WujBib* *Lev* 18/13].

»siostra miła (a. [ma namilejsza])« [szyk 2:1] (3): Y inflych iey [królowny Izabelli, która poślubiła króla węgierskiego] fioftr miłych pan bog nieprzebáczy [= nie zapomni o nich] *KlerWes* A2; *SkarŻyw* 263; Tom [tj. „Dziewosłeba”] ia piłał ná sioftry fwéy miłéy żądánié/ Które vmnie ták waźné/ iáko rokzáníé. *KochDz* 109; [*ListyPol* I 1545/331; Wfzák y Pan zmarłé⁹⁰ Lázárzá miłym sioftróm Marcie y Máriey plákác pomagał *BrantKaz* A3].

»siostra młodsza (niż [kto])« = *soror iunior* *Vulg* [szyk 2:2] (4): *LibMal* 1547/137v; A gdy [Samson] chćiał wniść do iey [tj. swej żony] komory [...] niedopuścił mu oćiec iey/ mowiąc/ Miałem zá to żebyś iey nienazrzał/ przeto wydałem iá zá przyaciela fwego: Ale mařz fioftrę młodflá y gládfłá niż oná/ weź iá fobie zá żonę miáfto they *Leop Iudic* 15/2; Tedy ony fámy [córki Kroka: Tetka, Kassa i Libusza] miedzy fobá lofy pufzczáły kthora ma być pánem ich/ y padł los ná Libuřé młodřzú sioftrę/ kthora dobrze řprawowála y řládžá *BielKron* 318v; [Burmistrz wraz z radą wydajá dekret przeciwko wyrodnym córkom i dzielá między nie rzeczy pozostawione przez ojca w skrzyni.] Ná řtářzú zářię dzzewkę káptur [blazeński] wdzyać kazáli/ A młodřzey cepy w ręce dla tego podáli/ Aby řtářzú precz z miáftá imi wypędziłá/ Ze iey oná przykładem k wfzemu złemu bylá. Gdy oycowkíey miłosci napřzod zániedbála/ Y młodřzey řieřtrze drogę do tegož podála. *HistLan* F3.

»siostra moja (a. [ma])« = *soror mea* *Vulg, PolAnt* [szyk 12:2] (14): *ZapWar* 1503 nr 1944, [1519] nr 2244; ij przyřtápila k niemu [Maryja Panna ku Jezusowi] řzekáť [!] pokornie. Móy miły řynu/ wina niedořtaie/ a fioftra moia [tj. matka św. Jana Ewangelisty, oblubieńca na weselu w Kanie Galilejskiej, cf SIESTRZANEK (obj. w znac. a.a.aa.)] vbogá ieft/ zořtanie w zařromaniu/ nie wiem tzo wczynitz. *OpecŻyw* 41; [Marta řzekla do Jezusa:] Panie/ niedbařs o to/ iřz fioftra moia dá mnie řamé řluřyťz/ a przeto řzeczy iey aby mi pomogla. *OpecŻyw* 60 [przekład tego samego tekstu *Leop, BibRadz, WujNT*]; Zořthał tedy Izáák w Gerarách. korego gdy Miellćzanie tego miáftá pytáli o żonę iego/ odpowędział: Sioftrá moia iefth. *Leop Gen* 26/7, *Luc* 10/40; [Abram řzekł do swej żony, Sary:] Powiedayże prořę cię ižeš ieft fioftrá moia *BibRadz Gen* 12/13, *Luc* 10/40; *Mącz* 86c; *HistRzym* 31v [2 r.]; *ActReg* 129; *WujNT Luc* 10/40; *CiekPotr* 44; [*ListyPol* I 1545/331; *WujBib Gen* 12/13, s. 14].

»siostra z narodu i potomstwa [= z rodu, pochodząca od kogo] [czyjego]« (1): Ten Kiy ábo Kig/ Scieg y Korewo Xiáźęta Rulkie

byli bráćia rodzeni á czwarta ich Sioftrá Lebeda ábo Lebed z narodu y potomřtwá Iafetowego/ y Mofochá Syná iego. *StryjKron* 115.

»siostra nierodzona« (3): Nie przeto tedy zowie řię w piřmie Iákub mnieyřzy brátem Páńłkim/ iřz był řynem Iořephowym: ále iřz mátká iego Márya Kleophy bylá sioftrá ácz nierodzóná mátki Chryřtufowej *SkarŻyw* 242; Ale bráćia Pána Iefufowi (według zwyczáiu piřmá S.) názwáni řá krewni y powinni iego: iřz byli řynmi/ iedni Alpheuřá y Máriey żony iego (á sioftry nie rodzoney Páńny Máriey) mátki Iákubá mnieyřzego y Iofephá: á drudzy [...] *WujNT* 227; [SzczerbSpecSax 34, 416 (*Linde* w cytacie s.v. *rodzony*)]. Cf »z siostry nierodzoney«.

praw. »siostry nierozdzielne« = *siostry, którym nie została jeszcze wydzielona i przekazana przypadająca im część majątku wspólnego, niewyłączone ze wspólnoty majątkowej* (2): Gdy ieft bráćiey ábo sioftr kílka nierozdzyelnych/ á przewedzyonoby ná którym z nich práwo/ y řkazń wczyniono: tákowey řkazni iuř wczynioney drugi bráť gábác niemoże/ okrom imienia częřci nań przyleźącey/ o to może řzecz wczynić. *UstPraw* G2, G2; [SzczerbSpecSax 34].

»siostra z (a. od) ojca abo (z (a. od)) matki, po ojcu (a. po matce)« [o siostrze przyrodnej] = *soror ex patre sive ex matre* *Vulg; soror filia patris sui, vel filia matris suae* *PolAnt*: Loná fioftry twoiey od oycá/ ábo od mátki/ chodź domá ábo indzie řie rodziłá/ nie odkryiefz. *Leop Lev* 18/9; Teź iefliby kto sioftrę řwá ták po oycu iáko y po máćce poiáť fobie zá żonę [...] *BibRadz Lev* 20/17, *Deut* 27/22; Sromoty sioftry twéy z oycá ábo z mátki/ kthora w domu/ ábo gdzie indzie vrodzona ieft/ nie odkryiefz. *WujBib Lev* 18/9.]

»ojcowa, [ojca] siostra« = *amita* *Mącz; soror patris* *Vulg* [szyk 3:1] (4): Ciotká/ ieft Oycowá ábo Máćczyná sioftrá. *GroicPorz* ff2v, ff2v; *BielKron* 44v; *Mącz* 7d; [Sromoty sioftry oycá twego nie odkryiefz: bo ciało ieft oycá twego. *WujBib Lev* 18/12].

»pani siostra; [pani a siostra]« [w formule grzecznościowej] (1): *HistRzym* 40; [[adres listu:] Ořwiecońey a Wysoce Urodzoney Pani a Pani Krystynie (z) Sz(y)đłowca, księźnie menřterberski w řłá(sku), [...] Pani a Siořtrze mej Namilejszy ma być dan. *ListyPol* I 1545/331, I 1545/331].

»pirworodna siostra« (1): iřz panna Maria byla tam [tj. na weselu w Kanie Galilejskiej]/ nie iáko gořciá/ ale iáko dóřtoy nieyřflá/ a pirworodna fioftra téź Maria ijmieniem/ manřolka Zebedeuřłowa/ a matka řwiętego Iána chćiala gody czynitz řynowi řwému Iánowi *OpecŻyw* 40v.

»siostra przyrodna« [szyk 2:1] (3): Couterinus, ex eodem utero cum alio progenitus, przyrodny brath vel syostra *BartBydg* 36b; *BielKron* 44v; takze obiecuiąc iemu [Jędrzejowi Koziczkowskiemu] poki i od wfzítkich siořtr swoich rodzonych a iego przyrodných. *ZapKořcier* 1580/4v; [ReuchlinBartBydg h6v; Sromoty fioftry twéy ták rodzoney iáko y przyrodney/ odkrywáć nie bęđiefz. *BibRadz Lev* 18/9].

»siostra puřrodzona [= przyrodnia]«: A kiedy áni bráćiey/ áni sioftr rodzonych ábo puřrodzonych niemáľz/ tám [dziedzictwo, tj. spadek] biorá wfzyťcy/ ktorzy řá w rownym řłopniu iednáko *SzczerbSpecSax* 118 (*Linde* w cytacie s.v. *półrodzony*).]

»siostra rodzona« = *soror germana* *Mącz, Cn* [szyk 19:6] (25): *ZapWar* 1521 nr 2266, 2272, 1550 nr 2666; [Mojřesz mówil do swego ludu:] Zon nie poymuycie iedno s swoich narodow dwunáfcie/ dzzewki wolne dobrych á cnotliwych przyaciól/ okrom fioftry rodzoney y przyrodney á oycowey fioftry/ może káždá iná bliłká w rodzye poiáć. *BielKron* 44v, 261, 408; Soror dicta est, Bylá miáná za rodzoná moyę sioftrę. *Mącz* 86c, 403b; Kthora [pierwsza żona] gdy mu [Stanisławowi Rejowi] vmárlá poiáť był drugá żonę támże w Ruři [...] Bábářę Herburtownę/ z domu z dáwná řławnego Fulřtřynłkiego/ fioftrę rodzoná Herburtá Odnówłkiego *RejZwierc* 273v, 46v; A iřz iefczę tych to Iágeřłow zacnych Křolow nářlych/ máćie miedzy fobá ořtáćeczne pozostále potomřtwo/ Páńnę y corkę onego zacnego Křolá Sigmuntá [...] á sioftrę rodzoná zmářłego

Pána náfzego. *BialKaz* M3; Tedy Sáprycyus nic ná niey [na św. *Dorocie*] wymęczyć nie mogąc/ wieść ią kazał wdom do dwu niewiaft Sioftr rodzonych Kryfty/ y Káilfty *SkarŻyw* 125; [św. *Wincenty z Walencji*] Sioftrę fwoię miał rodzoną/ która w pánieńftwie wiecznym żyjąc/ znabożeńftwem iákąś kofzulę S. Wincentego chowała *SkarŻyw* 311, A5, 483; *ZapKościer* 1580/4v, 1581/21v, 1584/44v; Witoft miał trzy żony/ pierwżą Annę Smolenfzczankę/ [...] Trzecią Vlianę Corkę Kniázia Iwaná Olgimuntowicá Holzfánlkiego Sioftrę rodzoną Kniázia Siemioná Lutego/ y Kniázia Andrejá Wiazienlkiego *Strykron* 547; Lecz iáko nierządne y nie wczciwe ieft małżeńftwo oycá z corką/ fyná z mátką/ brátá z rodzoną sioftrą [...]: ták też [...] *WujNT* 782; *SarnStat* 1159; [*BibRadz* Lev 18/9; *SzczerbSpecSax* 34, 118 (*Linde* w cytacie s.v. *półrodzony*), 183 (*Linde* w cytacie s.v. *wnuk*), 416 (*Linde* w cytacie s.v. *rodzony*); *WujBib* 24]. Cf *Wyrażenia przyimkowe*.

praw. »siostry ([z kim]) (od siebie) w dobrach ojczytych rozdzielone (*a.* oddzielone, *a.* odłączone), rozdzielne« [w tym: *rozdzielone i odłączone* (1)] = *siostry, którym została wydzielona i przekazana przypadająca im część majątku wspólnego* (3:1): *A* przeto [...] vftáwiamy: iż gdzie bráčia áby [!] sioftry będą od siebie w dobrách oyczytych rozdzieleni y odłączeni [*fratres vel sorores, fuerint ab invicem in bonis paternis divisi et separati* *JanStat* 560]; tedy [...] *SarnStat* 592; Ale gdzieby bráčia ábo sioftry z brátem nie były w dobrách oyczytych oddzieleni [*fratres vel sorores, cum fratre non fuerint in bonis paternis ab invicem separati et divisi* *JanStat* 561]; tedy gdy przydą do lat Prawem opifánych/ [...] chcemy áby [...] *SarnStat* 592, 592.

[*praw.* »siostry z ojca abo z matki rozdzielone« = *siostry przyrodnie, nieuczestniczące w równym stopniu w dziedziczeniu z siostrami illub brácmi rodzonymi*: Bráčia y Sioftry nierozdzielni/ to ieft rodzeni/ biorą fpadek dziedzičný po bráciech/ ábo sioftrách fwyh rodzonych przed brácią ábo sioftrámi/ z oycá ábo z mátki rozdzielonemi/ to ieft nierodzonymi. *SzczerbSpecSax* 34.]

»synowie (syn) (od, z) siostry« = *fili* (*filius*) *sororis* *PolAnt* [szyk 7:2] (9): *A* gdy vflyłzał fyn sioftry Páwłowej tę zdráde/ przybieżał/ y wfzedłży do zamku oznáymil to Páwłowi. *BibRadz Act* 23/16, 1.*Par* 4/19; *Y* było gdy vsłyłzał Lában imię Iáákobá fyná sioftry fwey [tj. *Rebeki*] przybieżał ná spotkanie iego *BudBib Gen* 29/13; Zás fynowie żony Hodyiey sioftry Náchámá oycá Kehyle/ Gármy y Efzthemohá Máhácháthki. *BudBib* 1.*Par* 4/19; *BudNT* gv *marg*; *Phil* E3; *WujNT* 227. Cf »od siostry syn«, »synowie z siostry«.

»siostra własna« (6): każdy może tzytác Plátynę piárżá wáfzego iáko piříze o Pápieżu/ Formufu/ o Theodoru/ [...] o Ianie dwunaftym/ ktory zdwiemá sioftrámi wáfnyimi przebywał *KrowObr* 37v; [*Neron*] w lubości cielefney przeciw przyrodzeniu y zakonowi fie kochał/ ták iż mátcę y sioftróm wáfnyim w tym nie przepuścił/ mátkę zábił/ brátá/ żonę/ y sioftrę. *BielKron* 145, 114, 199v, 369; *ZapKościer* 1584/45v.

»siostr wnękowie; wnuk od siostry« (1;1): *A* gdy niemáfz Bráciey/ sioftr/ y ich Dzieci ábo Wnękow: tedy po fpadek przychodzą infzy ktorzy byli ná blifzłym ftopniu *GroicPorz* gg. Cf »wnuk od siostry«.

Zestawienia: »ciotczana (*a.* ciotczona, *a.* cioteczna) siostra« = *córka ciotki, tj. siostry matki lub ojca; consobrina* *BartBydg, Calep; amitina, filia amitae* *BartBydg; matererae filia* *Calep* [szyk 5:1] (6): *Amitina, est filia meae amitae, cyotczana syostra* *BartBydg* 251; *consobrinas, quae sunt ex duabus sororibus vel ex fratre et sorore, cyotczane syostry* *BartBydg* 251b, 251 [2 r.]; *Ciotczoni bráčia ábo sioftry/ ktorzy fye rodzą odedwu Syoftr. GroicPorz* ff2v; *Calep* 247b.

»stryjeczna (*a.* stryjna, *a.* stryczna) (rodzona) siostra« = *córka stryja, tj. (rodzonego) brata ojca; amitina, patruelis soror* *BartBydg* [szyk 4:2] (6): *patruelis, dicuntur filii vel filiae duorum fratrum germanorum, aut sunt plurium fratrum filii vel filiae, stryyny bracya vel syostri vel cyothczany, amitini* *BartBydg* 251, 251 [2 r.];

Stryczni bráčia ábo sioftry/ ktorzy fye rodzą odedwu Brátow. GroicPorz ff2v; Tego czáfu [tj. w roku 1548] Máximilian Ferdynándow fyn/ wziął zá małżonkę corkę Cefárlką Márią sioftrę ftryeczną. *BielKron* 233; iż iey [*Wandy, córki Grakusowej*] sioftry ftryeczne ná ten czás w Czechách fámy rządżyły kroleftwo/ Thetká/ Kálsa/ Libulá *BielKron* 341; [*Coram quo iudicio oblicznýe stanawszy syostra stryczna rodzona Waczlawa Swýerada nycprzy-pedzoná aný przymuszona, alýe dobrowolnye viznala [...], yze wzyýela od bratha sfego Sfýerada vczestvk polthory grzywný monethy Polskýeý KsięgiSadWiej* 1557 nr 867].

»siostra ([w])ujeczna (*a.* [wujenna])« = *córka wuja, tj. brata matki; consobrina* *BartBydg, Vulg; filia fratris matris meae* *BartBydg* [szyk zmienny] (1): *consobrina, est filia fratris, matris meae, syestraviczna (syostraviczna ?)* [*prawdopodobnie: syostravi(e)czna, lege: siostra ujeczna*] *BartBydg* 251b; [*ReuchlinBartBydg* RN 1v; *Kthorą* [tj. *Rachelę*] gdy vzrzał Iakob/ y gdy fie dowiedział/ yz była iego wuienna sioftrá/ á owce Lábáná Viá fwego: odwálił kámień ktorym fie studniá záwierálá. *Leop Gen* 29/10 (*Linde* w cytacie s.v. *wujenny*)].

»wujeczna siostra w trzecim stopniu« = *wnuczka wuja, brata babki* (1): Po iey [*królowej Jadwigi*] śmierci nie było żadnego dziedzicá/ przeto Krol Władźiřlaw [*Jagiello*] [...] pořlá dziewczofłęby do Wilelmá Grábie Cyliykiego/ áby mu dał corę fwoię Annę wuieczną sioftrę niebořki Edwigi w trzecim stopniu/ ktorą vrodziła dzzewká Kázimierzá wtorego [*Anna Cylejska – wnuczka Kazimierza Wielkiego, i Jadwiga Andegaweńska – wnuczka jego siostry, miały wspólnych pradziadków – Władysława Łokietka i Jadwigę Bolesławównę.*] *BielKron* 383.

Szeregi: »(ani) bracia (*a.* brat), (*i, a*)lbo, *a, vel, ani* siostry(-a); brat (*a.* bracia) z siostrą(-ami)« = *fratres (frater), (vel, seu) sorores (soror)* *PolAnt, Modrz, Calep, JanStat* [szyk 39:2] (38;3); *ZapWar* 1525 nr 2317; *BartBydg* 36b, 251; *LibLeg* 11/101v; *Komedia* *Iuftiná y Konřtánciey/ brátá s sioftrą/ iáką im Ociec náuke po fobie zofłáwiał [...]* *BielKom kt; (marg)* *Linia poboczna* (–) *Ma wfobie perfony/ ktore áni fye od nas rodzą/ áni my od nich/ Ale od iedney krwi z námi pochodzą. [...]* iáko fá Brát/ Syoftrá [...] *GroicPorz* ff2v, ff2v [2 r.], ff3, ff4v [3 r.], gg [4 r.]; *UstPraw* G2 [2 r.]; *BibRadz Gen* 20/5; *W* Ruř náyduie fie napierwey być y pánowác tych trzy bráciey/ to ieft/ Kiy/ Šciek/ Korew/ á sioftrá Lebed. *BielKron* 343v, 114; Oná iemu rzeklá: *Pomni (iżes m)i brátem/ á ia ieftem sioftrá twa* *HistRzym* 31; [*Mojżesz*] *Od wáfnego brátá Aaroná/ y sioftry rodzoney Máryey/ vřczyypki y obmowy/ o iákąś żonę Murzynkę/ ćierpiál* *SkarŻyw* 483; *Strykron* 115 [2 r.]; *Przyřli vczywy Ludzye do prawa Kofcerřkego [...]* yako vrbán frincza Grzegorz frincza obadway bracya y swemy řzyoftramy, Katarzyná y Iadwyká *ZapKościer* 1588/76, 1582/28v, 1584/44v, 1586/63v [2 r.]; *O* Boże/ [...] *prořimy lálkáwořci twoiey/ ábyř wlytýk bráciá (sioftry) krewne/ y dobrodzieie domu (ábo bráctwá/ ábo zgomádzenia) náfzego/ ktorzy fie z tym řwiátem iuz rozřláli/ [...]* do vczestnictwá wiekuif-tego błogofłáwieńftwá/ miłóřciwie przypuřcił. *LatHar* 659, [++4]; *WujNT* 782; *SarnStat* 592 [3 r.]; [*ReuchlinBartBydg* h6v; *SzczerbSpecSax* 34, 118 (*Linde* w cytacie s.v. *półrodzony*), 183 (*Linde* w cytacie s.v. *wnuk*), 416 (*Linde* w cytacie s.v. *rodzony*)]. Cf *Wyrażenia przyimkowe. [Ponadto w połączeniach szeregowych 31 r.]*

»matka(-i) i (ani, a) siostra(-y)« [szyk 6:2] (8): *ZapWar* 1507 nr 1972; [*olbrzymowie*] *Obcowáli nye tylko z mátkámi/ y s sioftrámi/ ále y z řzywzeryty/ co wflytko z oycá á s przodká fwego Kaimá wybyeráli yáko z yednego wzoru. GliczKsiąż E2; [u Turków]* *Zon káždy kto chce może mieć czerzy wáfne. Okrom mátki á sioftry rodzoney/ może krewną poiąć. BielKron* 261, 145, 169; ktorzy [*starcy*] czeńtkroć chcąc fie chwálić/ powiedáią thák/ *Mnie iuz było dwádziefciá lat/ á ielczem od mátki/ áni od sioftr nie był odłącżon* *GórnDworz* 12; *BY* *Epiphániuz* *rodziem Zyd z Fenicyey [...]* fyn vbogiego wieřniáká *Zydá/ w dziecinftwie z mátką y sioftrą/ śmierciá oycowfká ořierociály. SkarŻyw* 451; *ZapKościer* 1587/69v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 23 r.]*

»ojciec i siostra« (2): Potym Brát tey Poroskawy HLEB nie długo Połóczanom pánował/ Bo w młodym wieku zá oycem Rechwołdem Wafzilem y zá fioftrą Porofkawią [...] mufiał ná on Swiát wędrować. *StryjKron* 275, 275. [Ponadto w połączeniach szeregowych 18 r.]

»siostra albo przyjaciołka [= krewna]« (1): [mieszkańcy pewnej wyspy] w małżeństwie fie dobrze nie zachowaią/ bo którą chce żonę mieć poymie fioftrę álbo przyjaciołkę iáką/ á ma żon co chce *BielKron* 447.

»siostra albo (bliższa) przyrodzona« (2): A ielli żoná vmrze nie zoftáwifczy płodu/ tedy to wfzytko co ku Gieradzie należy y przyfufuze/ co oná w dom do mężá wniola [...] To Syeftrze iey/ álbo bliżfzey przyrodzoney/ przez Mężá iey ma być wydáno. *GroicPorz* gg3, gg3v.

»siostry, siestrzennice« (1): *GórnRozm* D cf »siostra bliska«. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»siostra i szwagier (a. zięć); siostra i [z] szwagrem« (2;1): [św. Paweł Pustelnik] Przez niektory czas doznawaiąc sam siebie/ iefli by mógł on żywot ná pułczy wytrwać: wracał fię częfto do domu/ do fioftry y zięćia [= szwagra] fwego: iefzcze fię nieśmieiąc/ ná wieczne ośierocenie w puftynią puścić *SkarŻyw* 50; [Anna Głowczewska] przichodziła do siostry swey Katarziny rodzoney Głowczewskiej i Szwagra swego Irzego Kłopotka a malzonka teyze Katarziny, ażeby zapłacili cząstkę iey *ZapKościer* 1581/21v, 1581/21v.

W bezpośrednim zwracaniu się do drugiej osoby [w V] (7): neu lachryma soror, Nie płacz fioftró. *Mącz* 246b.

~ *W połączeniu z imieniem* (1): [Dydona mówi:] Anno fioftró ma miła *PudlDydo* [B5].

Wyrażenia: »siostró miła« [szyk 2:2] (4): [Marcholt mówi do swej siostry Fudazy:] ále oto iuz biorę ten noż pod moie odzienie/ y zdrada go [tj. króla Salomona] przekole y zábię. Ale miła fioftró proffe cie niepowyáday ná mię/ áni memu brátu Bufridowi ále tay. *March²* D3; Rzekł potym Abláom bráth iey [tj. Tamar]/ Abo Aminon brát twoy był z tobą? Milczże teraz miła fioftró/ boć ieft brát twoy *BibRadz* 2.Reg 13/20; *SkarŻyw* 252; *PudlDydo* [B5].

»siostró m(oj)a« = *soror mea* *PolAnt* (3): Kthory [Amnon, przyrodni brat Tamar] vchwyćiwfzy ią/ rzekł do niey/ Chodź fioftró moiá/ á leż femną. *BibRadz* 2.Reg 13/11; *BudBib* 2.Reg 13/20; *PudlDydo* [B5]. ~

Wyrażenia przyimkowe: »od siostry (a. siostr)« = *będący potomkiem(-ami) czyjejs siostry (a. czyichs sióstr)*; *ex sorore Calep* (15):

~ *W połączeniu z imieniem* [w tym dodatkowo: z określeniem związków powinowactwa siostry (1), z określeniem piastowanej godności (1); *siostra* + *imię* (4), *imię* + *siostra* (2)] (6): sftąpił Dawid do iego [tj. Saula] woýkka máiac s łobą fieftrzeńcá Abiflái od fioftry Serwicy. *BielKron* 67v; Abowien [J] Gryfina Leftká czarnego żoná pifála do fwego fieftrzeńcá Wacławá (od fioftry Kunegundy krolowey Czelkicy) Krolá Czelkiego/ áby przyiechał do Polki *BielKron* 367, 15, 131v, 327, 375v; [WujBib 326b marg].

Zwrot: »(u)rodzić się od siostry (a. ode dwu siostr)« (2): *GroicPorz* ff2v; [Albrecht II Habsburg, król Czech i Węgier] Vmárl zoftáwifczy po łobie fyná Ládzifláwá/ kthory fie po iego śmierci vrodził/ od żony Elżbiety fioftry Fridrychá krolá Rzymkiego *BielKron* 327.

Wyrażenia: »bracia od dwu siostr« = *synowie dwu sióstr* (1): wyftąpili ktemu [tj. by potykać się z sobą] trzey mężowie z Albanow/ zwano ie Kuriárij/ s ftrony záfię Rzymianow wyftąpili Horácij trzey bracia od dwu fioftr/ ktorzy fie jednego dnia vrodzili wfzyfcy trzey. *BielKron* 101v.

»od brata i od siostry narodzony, się narodzić« [o potomstwie ze związku kazirodczego] (1;1): á tak to [kazala królowna] lift nápiśać. Ty kto to dziećie przymiezf wiedz żeć iefth od brátá y od fioftry národzone *HistRzym* 32, 34.

»(ciotczone) dzieci (a. dziatki) od siostr(y) (a. dwu siostr)« = *matruelles, sobrinus, sororinus Mącz*; *amitini Calep* [szyk 2:1] (3): *Matruelles*, Od dwu fioftr dziećy/ ciotczone dziećy rodzone po mátkách. *Mącz* 211b, 398a; *Amitini* [...], *quorum alter ex fratre, alter ex sorore est genitus*. – *Dziatki odbrata fzioftry. Calep* 61b.

»siestrzeniec (a. [siestrzonek]) [= syn siostry, także wnuk siostry, syn siestrzennicy] od (rodzonej) siostry« (4): Náoftátek wybran [cesarzem] Oktáwianus fyn Oktáwiufow/ kthory był fieftrzeniec Iuliulá zábitego od fioftry Iuliey [Oktawian August był wnukiem siostry Juliusza Cezara, Julii, a synem jego siestrzennicy, Atii.] *BielKron* 131v; do Zygmunta záfię Krolá [posłał cesarz swoich posłów]/ Wilelmá kfiążę Baworfkie/ theż fieftrzeńcá ich od rodzoney fioftry/ Kryfztofá Lábeczeńskiego Bifkupá [...] *BielKron* 413v, 67v, 367; [WujBib 326b marg].

»od siostry syn« (1): *ABBá* [tj. Samuel Aba] od fioftry s. Szczepaná fyn/ ná Petrowe [tj. Piotra Orseolo] mieyfce wzięth *BielKron* 300.

»wnuk od siostry« (1): [Kazimierz Wielki] wezwawfzy do fwego pokoiá Floryaná bifkupá Krakówkiego/ y Władziłfawá Opolkie kfiążę wnuká fwego od Elżbiety fioftry/ [...] vczyinił táki testáment/ ná którym [...] *BielKron* 375v.

Szereg: »od brata, (i (a. a) od) siostry (rodzonych sobie)« = *ex fratre, ex sorore Calep* [szyk 3:1] (4): przywitał iá [Jakub Rachelę]/ [...] á obiáwił fie iey iż ieft iey brát wuieczny (bo on był od fioftry Rebeki/ á oná od brátá Lábán/ rodzonych łobie.) *BielKron* 15; *Calep* 61b. Cf »od brata i od siostry narodzony«. ~

»od siostry« = *będący krewnym* (1):

~ *Wyrażenie:* »[kto] od rodzonej siostry« (1): rychło potym Krol Schotcki [Jakub V Stewart] fieftrzeniec Krolá Angielskiego vmárl/ Synowie theż iego przed tym dwa vmárl/ opieká przyfzła corek ná Arráńkiego Grábie Iákubá Hámáłthá brátá od rodzoney fioftry niebofzczyká Krolá *BielKron* 220v. ~

»z siostry (a. siostr)« = *będący potomkiem(-ami) czyjejs siostry (a. czyichs sióstr)*; *ex sorore Modrz* (5):

~ *W połączeniu z imieniem* [w tym dodatkowo: z określeniem więzów pokrewieństwa i powinowactwa łączących siostrę z innymi członkami rodziny (1); zawsze: *imię* + *siostra*] (3): Dáli mu [tj. Kazimierzowi I Odnowicielowi] też zá żonę Máriá fioftrę Iároftáwiá Kfiążęćia Rulfkiego á coreę Włodzimierzowę z Anny Greckich Cefárzow [tj. cesarzy bizantyjskich, Bazylego II i Konstantyna VIII] fioftry *BielKron* 347; *BialKaz* L4v; *WujNT* 227.

Wyrażenia: »cora z siostry« (1): *BielKron* 347 cf *W połączeniu z imieniem*.

»z siostry nierodzonej« (1): Ale brácia Pána Iefufowi (według zwyczaiu pifná S.) názwáni fą krewni y powinni iego: iż byli fynmi/ iedni [...]: á drudzy fynmi Kleofáfa brátá Iofephowego z Máriey żony iego/ á fioftry także nie rodzoney Panny Máriey/ mátki Symoná *WujNT* 227.

»siestrzeniec z siostry rodzonej urodzony« (1): że tefz by był Pan Bog chował we zdrowiu/ Ianá Sigmuntá fieftrzeńcá niebofzczyká Krolá Pána náfzego [tj. Zygmunta Augusta] Zizábelie fioftry rodzoney vrodzonego. Miałby był zá Małżonkę [...] *BialKaz* L4v.

»synowie z siostry« (1): *WujNT* 227 cf »z siostry nierodzonej«.

»z siostry (a. ze dwu siostr) urodzony(-eni)« = *genitis ex duobus sororibus Modrz* [szyk 1:1] (2): *ModrzBaz* 100v cf *Szereg. Cf* »siestrzeniec z siostry rodzonej urodzony«.

»wnuczka z siostry« = *siostrzenica* (1): [o pochodzeniu Zofii Holszańskiej] álem ia tego z dziefiáci infzych Látopifzczow Rulfkich y Litewlkich kilku [...] bádiąc fię prawdy Litewfkicy dofedł/ iż to była Corká Andrzeiá Iwanowicza/ przedtym Kijowkiego/ á ná ten czas Druckie⁸⁰ Xiążęćia/ [...] Witołdowá wnuczka z Sioftry. *StryjKron* 552.

Szereg: »z bratow abo siostr« (1): Ale Boże day/ áby práwá Cefárfkie y Papielkie iednákie były. Bo á czemu one vrodzonym ze dwu brátow ábo fioftr [ex duobus fratribus sororibusve] poymowác fię dopufzcziá/ á te niedopufzcziá? *ModrzBaz* 100v. ~

[»po siostrze« [o pokrewieństwie]:

~ *W połączeniu szeregowym*: A tak choćby mężczyzną był kto/ á byłby mi krewnymi [!] po mátcę/ siostrze/ álbo ktoreykolwiek białegłowie/ tedy mi iest bliskim po kądzieli álbo po wrzecie SzczerbSpecSax 136 (*Linde w cytacie s.v. kądziel*).

Wyrażenie: »krewny po siostrze«: SzczerbSpecSax 136 cf wyżej. ~]

»po siostrze (a. [siostrach])« [o dziedziczeniu] (2):

~ *W połączeniu z imieniem (I)*: pąn Bieniafz podliefki brath ich przyrodny odftepuie [...] spadku po nieboszcze siostrze swey Annie ZapKościer 1580/13v.

Wyrażenia: [»po siostrach rodzonych«: Brácia y sioftry rodzeni/ biorą spadek dziedziczny/ po bráćiey/ álbo sioftrách fwych rodzonych/ przed brácią álbo sioftrámi nierodzonymi. SzczerbSpecSax 416 (*Linde w cytacie s.v. rodzony*), 34.]

»spadek ([dziedziczny]) po siostrze ([siostrach])« [szyk I: I] (2): Vmarla my szyoftra bogata, a thak fzyą ponyei yakiego spadku nadziwiam. LibMal 1544/91; ZapKościer 1580/13v; [SzczerbSpecSax 34, 416 (*Linde w cytacie s.v. rodzony*)].

[Szereg: »po braciech (a. braciej) a(l)bo siostrach«: SzczerbSpecSax 34, 416 cf »po siostrach rodzonych«.] ~

»po siostrze« = *ze względu na siostrę, z powodu siostry (o przekazywaniu dóbr materialnych) (I)*:

~ *W połączeniu z imieniem (I)*: yakom ya zaplaczil wsisthek posag hy vypravą sliachathnemu yanovy Gylovy po syestrze swey barbarze ZapWar 1531 nr 2425. ~

»po siostrach« = *rozdzielając między siostrami (I)*: A gdyby Woiewoda vmárł/ tedy Woiewodzicy po fioftrách po ftu gryzwien winni dádz/ A zwłafzczá iefliby oćiec zá żywotá nieznačil pořąg u [!] UstPraw B3v.

W przem (2): Ale tento fyn [tj. pierworodny syn Boga – Adam; w szerszym rozumieniu – cały rodzaj ludzki] miał z przykázania fioftrę/ to iest dufzę mieć we czći/ ále przez dyablá [!] zwiedziony/ zgwałcił iá/ gdyż iábłko zákázane wrwał HistRzym 40; Pothym oćiec vmárł był/ á opuřczoná byłá iego [tj. syna, oznaczającego tu człowieka w ogóle] páni fioftrá/ to iest dufzá/ á przethož kfiążę/ to iefth/ dyabel ogárnął iá HistRzym 40.

Przem (54):

a) *Ktoś, kto jest dla kogoś drugiego jak siostra, jest tak bliski jak siostra (13)*:

siostra komu (I): [Maryja Panna, widząc swego Syna umierającego na krzyżu, mówi do Niego:] bos ty <mnie byl wflytko ocietz ij matka/ brat ij fioftra/ fyn mily ij <oblubienietz rofkolfny/ ch>wála moia/ wflytko mé wefelé [ij pocieffenie.] OpecŻyw 147v.

Szereg: »brat i siostra« (I): OpecŻyw 147v cf *siostra komu*.

a) *W odniesieniu do małżonki, z którą zachowuje się czystość (tu: o Maryi wobec św. Józefa) [komu] (I)*:

W połączeniu szeregowym (I): [anioł przemawia do Dziewicy Maryi:] będziefs oddána wedlug obyčzaiu małżeńkiego temu świętemu mężowi Iozefowi/ ien ciebie chowatz będzie w twym dóftoynym^m dziewitztwie/ [...] on będzie ftroz/ towarzisł/ ij fluzebnik twé czyftoty/ on tobie będzie oblubienietz/ brat ij otzietz/ a ty iemu będziefs fioftra oblubienitza ij matka. OpecŻyw 6v.

Szereg: »brat a siostra« (I): OpecŻyw 6v cf *W połączeniu szeregowym*.

β) *W wymiarze duchowym: osoba słuchająca Słowa Bożego i wypełniająca wolę Bożą – wobec Jezusa; członkowie wspólnoty chrześcijańskiej – wobec siebie (11)*:

W połączeniach szeregowych (10): SeklWyzn e3v; Puffczam to mimo fie/ że nas [Pismo święte] czyni fláchćicámi/ á nie to tylko ále y krolewicámi/ á co więczłá y fyny Bożemi/ bráty/ fioftrámi/ mátkámi/ Páná Chrystufowemi Leop *A3v; BudNT Mar 3/35; Y odpowiedział im [Jezus] mówiąc: Ktoż iest mátká moia y brácia moi? A poyrzawłzy ná ty ktorzy około niego siedzieli/ rzekł: Oto mátká moia y brácia moi. Abowiem ktoby czynił wolą Bożą/ ten iest brát moy y sioftrá moia y mátká moia. WujNT Mar 3/35; A

Iefus odpowiedziałwłzy rzekł: [...] Zaden nie iest ktoryby opuřcił dom/ ábo brácią/ ábo sioftry/ ábo oycá/ ábo mátkę/ ábo dzieći/ ábo role dla mnie y dla Ewángeliey: żeby nie miał wźiąć tyle ftokroć teraz/ zá tego czáfu; domow/ y bráćiey/ y sioftr/ y mátek/ y dzieći/ y rol/ z przeřládowním WujNT Mar 10/30; [Pan Chrystus] flug swoich ktorzy czynią ile mogą/ nie zowie niepożytecznymi [...]. Y nád to zowie ie nie iuz flugámi/ ále przyacióły/ brácią y sioftrámi. WujNT 267, Matth 12 arg, 50, Mar 3 arg, s. 136.

Zwroty: »mieć [kogo] za siostry« (I): Bo tak Pan y miřtrz nářz/ báwiał fię fpráwámi niebiełkimi/ miał te wfzytkie zá mátki/ brácią y sioftry/ ktorzy czynili wolą Oycá iego. WujNT 136.

»zwać [kogo] siostrami« (2): Wyznamw teź to [...] o fwiętych żywych/ y teź czefną [= doczesną, ziemską] fmiercią zmarłych/ iż ie pan bog miřwie/ dla ich wiary/ a zowie ie przijacielmi fwymi/ bracią/ matką/ y fioftrami/ ktorzy flvcháią flowa bożego/ á czynia [!] wolą bożą. SeklWyzn e3v; WujNT 267.

Wyrażenia: »siostra moja« = *soror mea PolAnt, Vulg (2)*: [Jezus rzekł:] Bo ktoby czynił wolą Bożą/ ten brát moy/ y sioftrá moia/ y mátká iest. BudNT Mar 3/35; WujNT Mar 3/35.

»siostry(-a) (Pana) Chrystusowe(-a)« (3): Leop *A3v; Mátká/ brácia/ sioftry Chrifufowe. WujNT Matth 12 arg, Mar 3 arg.

Szereg: »brat i siostra« (I): Gdzie iest twoy oćiec y twoia mátká/ twoy brát y twoia fioftrá. [Prawdopodobnie nawiązanie do: Matth 12/48, także Mar 3/33.] March³ V7v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 10 r.]:

b) *Obywatelka tego samego państwa (w metaforze: ojczyzna – matka, obywatelki państwa – jej córki, a zatem siostry względem siebie) (I)*: (nagł) Corká Polska [ai] [= członkini narodu polskiego] mowi [...]. (–) [...] Iefzcze dá Bog iż przydą ty czáfy/ Iż da mátká fwoy pożytek z láfy. A z nas káżdá będzie řpiewáć fioftrá/ Gaude mater Poloná nořtrá. Iáko nářzy przodkowie řpiewáli/ Ktorzy ciebie mátkę miłowáli. BielSat H2v.

c) *W objaśnieniu alegorii: brat to człowiek, siostra to dusza ludzka a. (może błędnie) ciało (2)*: (nagł) Wykład obyčzayny. (–) [...] ten Krol [będcy ojcem rodzeństwa – brata i siostry z opowieści] iest Pan nářz Iezus Kryftus/ ienź fioftrę/ to iest dufzę poruczá brátu/ to iest człówiekowi/ bo wfzytcy wiemi fá brácia iego [tj. Jezusa Chrystusa]/ á dufzá iest Sioftrá y dziewká [= córka] Boża. HistRzym [39]v.

siostra komu (I): Ale że dufzá złącza fie z ciálem/ á tak ciáło włáfnie iest mu fioftrá. HistRzym [39]v.

d) *Upersonifikowane państwa, ludy, narody (o nazwach w rodzaju gramatycznym żeńskim) wyobrażane jako kobiety należące do jednej rodziny (22)*:

a) *W utworach satyrycznych Marcina Bielskiego: państwa graniczące ze sobą, pozostające w dobrych stosunkach sąsiedzkich (7)*: (nagł) Węgierska ziemiá mowi. (–) COż ia mam dáley czynić/ Pánie Boże miły? Iuz mię wfzytki w fáfiedzwie [!] sioftry opuřćity. [Opanowywana przez Turków ziemia węgierska nie uzyskała pomocy od żadnego z chrześcijańskich państw ościennych.] BielSat G3v [idem] BielSen 17.

W bezpośrednim zwracaniu się do drugiej osoby [w V] (5): [Węgierska Ziemia mówi do Ziemi Polskiej:] Iefzczębych fłzá do Litwy/ iefli twoia rádá/ Włzák iest w lud dobrze można/ tá nářza fáfíádá. Aby mię rátowála dziś w moiey potrzebie/ Przyczyn fie o to sioftr/ prořę ia dziś ciebie. BielSat G3.

~ *Wyrażenia*: »miła (a. namilsza) siostra« (3): BielSat G2; To odmowiłwly oná Páni [matka-Polska]/ vmilknełá. A zář druga o dwu głow [tj. białogłowa wyobrażająca królestwo węgierskie] z płáczem mowić ięłá: Ach ma miła Korono życziwa/ y sioftr/ Turek ná mię náoftrzył swoię fzáblę ofstro BielSen 13; Powie ná ty flowá [wypowiedziane przez Ziemię Węgierską] Wołofka ziemiá bárzo fmutna białogłowá: Moia namilřza sioftr/ nie řmieyže fie zemnie BielSen 15 [idem BielSat].

»m(oj)a siostra« (3): [Polska Ziemia mówi do Ziemi Węgierskiej:] Wfzyłtko to co v ciebie/ v mnie fie teź dziecie/ Moia

Rzeczpołpolita tám y fám fie chwieie. [...] Wierz mi/ o moiá sioŝtro/ mam z fobá co czynić/ Myślác iáko też z poŝrod nieprzyaciól wniŝć. *BielSen* 14, 13, 15. ~

β) *W alegorii biblijnej: narody – izraelski, judejski itd.* (15): Sámárya też połowicę grzechow twoich [*Jerozolimo*] nie zgrzeŝyliá: ále przefláŝ ie ŝpofnoŝciá złoŝci twoich: y vŝpráwiedliwiáŝ fioŝtry twoie [*tj. Samarię i Sodomę*] tymi wŝlyŝtkiemi obrzydnoŝciámi ŝwemi/ ktoeŝ pobroiá. Przethoż y thy noŝ pohánbienie thwoie/ kthoraŝ przeflá fioŝthry thwoie ŝpofniey grzechy twemi/ ŝpofniey czyniac niŝli one *Leop Ez* 16/51-52, *Ez* 16/52.

W połączeniu z nazwą narodu [nazwa + siostra (6), siostra + nazwa (3)] (9): Otho thá bylá niepráwoŝć Sodomy fioŝtry twoiey [*Jerozolimo*]/ Pychá/ Sytoŝć chlebá/ y obfitoŝć/ y proznowánié/ iey fámey y corek iey *Leop Ez* 16/49, *Ez* 16/46 [2 r.], 48, 55, 56; A Pan rzekł do mnie [...] Izaliŝ nie widziáł co tá Izráel odpornie wczyniá: ábowiem ŝlá ná wŝelká wyfoká gorę [...] y tám cudzołožylá. [...] Y Iudá fioŝtrá iey niewierná to baczyá. (*marg*) Thu záiŝ dawa znác o dwoygu pokoleniu kroleŝtwá Iudkiego. (–) *BibRadz Ier* 3/7, *Ier* 3/8, 10.

Wyrażenia: »corki siostry« (5): A fioŝtrá twoiá [*Jerozolimo*] Sodomá y corki iey/ wrocá fie ku ŝtárádawnym rzeczám ŝwoim *Leop Ez* 16/55, *Ez* 16/46 [2 r.], 48, 49.

»siostra młodsza (rodem), mniejsza niżli [kto]« = *soror minor Vulg, PolAnt (I:I)*: á fioŝtrá twoiá [*Jerozolimo*] młodŝlá niŝ ty/ kthora mieŝlka po práwey ŝronie twoiey/ Sodomá y corki iey. *Leop Ez* 16/46; y wŝpommeń ia [*mówi Pan Bóg*] ná vmowę moię ŝobá [*Jerozolimo*] zá dni młodoŝci twoiey: y wzbudęc vmowę wiekuiŝtá. A będziefz wŝpomináć ná drogi twoie/ y záfwhthydzifz fie: gdy weźmiefz fioŝtry twoie więtlŝe niŝli ty z mnicyŝlymi niŝli ty [*tj. Samarię i Sodomę*]. Y dam ie thobie zá corki *Leop Ez* 16/61; [*BibRadz Ez* 16/46].

hebr. »siostra siostr« = *taka sama jak siostry (I)*: Oto káždy kthora mowi poŝpolite przyŝlowie/ ná cień [*Jerozolimo*] ie będzie przytaczá/ mowiác: Iáka máthká táka y dziewká iey. Coreká mátki twoiey iefteŝ ty/ kthora porzuciá meżá ŝwego/ y ŝyny ŝwoie: A fioŝtrá fioŝtr [*soror sororum*] twoich iefteŝ ty/ kthora porzuciá meże ŝwoie/ y ŝyny ŝwoie *Leop Ez* 16/45.

»siostra starsza (w rodzinie), większa (niżli [kto])« = *soror maior Vulg, PolAnt [szyk zmienny] (I:I)*: A fioŝtrá twoiá [*Jerozolimo*] ŝthárflá/ Sámárya/ fámá y corki iey kthore mieŝlkiá po lewey ŝronie twoiey *Leop Ez* 16/46, *Ez* 16/61; [*BibRadz Ez* 16/46].

e) *O kimś lub o czymś bardzo podobnym do kogoś lub czegoś innego, odznaczającym się zespołem zbliżonych cech, będącym tym samym (odnosi się zwykle do postaci, przedmiotów, abstraktów określonych rzeczownikiem w rodzaju żeńskim)* (16):

α) *Ktoś na równi z kimś innym, pod względem jakiejś cechy* (2):

Wyrażenie peryfr.: »siostra anjołom« = *Matka Boska (I)*: Vtore [*Maryja*] rzeczona fyoftra Cantorum czwartego capitulum [...] Tefch yŝch yeŝt fyoftra anyołom dla ŝwego panyenŝtwa [...] a ŝzywyá Ieronym mouy yŝz zawzdy anyołom yeŝt urodzone panyenŝtwo kthora fama marya uyernye poczála fama y myŝlá y czyalem ye [...] zachouála *PatKaz III* 129.

W inwokacji modlitewnej [w V] (I):

~ *Wyrażenie peryfr.*: »siostry świętych anjołow« [*o Matce Boskiej (I)*] (*nagł*) Pozdrowienie nabożne Panny Maryey. (–) [...] Bądż pozdrowioná ŝioŝtro ŝwiętych Anyołow naŝliczniefz. *LatHar* 39. ~

β) *Postacie w obrazie alegorycznym reprezentujące ten sam typ (tu: cztery żywioły) (I)*:

W połączeniu z nazwą żywiołu (I): Ziemiá/ Ogień/ Powietrze/ Wodá/ cztery ŝioŝtry/ Eurus/ Notus/ Zephirus/ y Aquilo oŝtry: Cztertzy bráćia przy woźie [*w alegorycznym obrazie ŝwiata*] idá *KochMRot C*.

Szereg: »siostry, bracia« (I): KochMRot C cf W połączeniu.

γ) *Upersonifikowane obiekty materialne (rzeki, ciała astralne) o zbliżonych do siebie właściwościach* (3):

W połączeniu z nazwą rzeki (I): KlonFlis G4 cf Szereg.

Wyrażenia: »siostra starsza« (I): KlonFlis G4 cf Szereg.

peryfr. »ŝrebrna [*Słońca*] siostra« = *Księżyc (I)*: A ŝrebrna iego [*tj. Słońca*] ŝioŝtrá nadobnie iezdziá/ Po niebieskim okrągu/ tá mię [*Proteusa*] prowadziá. *Prot A4v*.

Szereg: »bracia z siostrą« (I): A wŝkázęc powiem [*ŝryczu*] [...] Skąd fie Nogat wziáł [...]. Dwa bráćia z ŝioŝtrá wdroge fie wybráli/ Z Litwy Niemen/ Bug z Wołyniá zuchwáły/ Y Narew byŝtra/ iáko ŝioŝtrá ŝtárfza/ Przyŝlá z Podláŝa. *KlonFlis G4*.

δ) *Wspólnota, gmina chrześcijańska, jednostka administracji kościelnej w stosunku do innej wspólnoty, gminy, jednostki administracyjnej; państwo graniczące z innym państwem* (3):

W połączeniu z nazwą państwa a. określeniem jednostki administracji kościelnej [zawsze: siostra + nazwa] (2): *SkarJedn* 388; Po práwey ŝronie pádnie mu [*kupcowi*] ŝwęcya/ Tuż iey przyleglá ŝioŝtrá Norwegia. *KlonFlis Dv*.

Wyrażenia: »działki, [synowie] siostry« = członkowie sąsiedniej gminy chrześcijańskiej; filii sororis Vulg; nati sororis PolAnt (I): Pozdrowiáią cień [*Pani (honorowy tytuł użyty dla określenia gminy kościelnej)*] dziatki fioŝtry twoiey Wybráney. (*marg*) ábo Elekty. G. (–) *WujNT 2.Ioann* 13; [*Leop 2.Ioann* 13; *BibRadz 2.Ioann* 13].

»starsza siostra« (I): To fie beŝpiecznie o Stolicy Cárogrockiey mowić może: ifz práwie od młodoŝci ŝwey/ Ikoro iá Papieżowie po Konŝtántym wielkim wŝzczepili/ [...] záwzdy mátece ŝwey Koŝciólowi Rzymkiewi/ y innym ŝtárfzjm ŝioŝtrom ŝwoim Pátry-árchiom wŝchodnim/ roŝkázowáć nádz przyrodzenie [!] chciáá *SkarJedn* 388.

Szereg: »matka i siostry« (I): SkarJedn 388 cf »starsza siostra«.

ε) *Jednakowy, identyczny przedmiot (w wypowiedzi antropomorfizowanej rzeczy) (I)*:

Wyrażenie: »siostra moja« (I): (*nagł*) [...] Lyŝká [*lege*: lyżka] mowi. (–) [...] Sioŝtrę moię wzięto/ Kęŝ [= *omal, ledwie*] chłopá nie ŝcięto. *RejZwierc* 239.

ζ) *O pokrewnych sobie wartościach, zjawiskach życia (pojęcie abstrakcyjne zestawione jest z innym pojęciem abstrakcyjnym)* (3): Cznotá á Stałoŝć fioŝtry. *RejZwierc* 73 *marg [idem]* Aaa3.

[*Przysłowie: Tenże [Gorgiasz z Leontinoj]* gdy iuż był bliŝki ŝmierci y wciŝył fie nieco/ á przyaciéle pytáli go/ coby czynił: ták im powiedziáł: Iuż mię fen ŝieŝtrze ŝwey poruczác poczyna. ŝmierć ŝioŝtrá ŝnu názywáiác dla tego/ iŝ niemáŝ nic ták podobnego vmárlemu/ iáko człowiek ŝpiący. *PlutBBud* 14 (*Linde*).

Zwrot: »być sobie jako siostry«: WerRegula 114 *cf Zestawienie.*]

Wyrażenia: »rodzona siostra« (I): Szalona ŝpráwa podobna ku złoŝci/ Práwie rodzona fioŝtrá iey miłoŝci. *RejZwierc* 214v.

[*peryfr.*: »siostra ŝnu« = *śmierć: PlutBBud* 14 *cf Przysłowie.*]

[*Zestawienie: »ciotczona rodzona siostra«: A Iŝ pochlebŝtvo z nieprawdą ná jednym porzeczu ŝiedzą/ y fá ŝobie práwie iáko ciotczone rodzone ŝioŝtry: bo iáko pochlebŝtvo iefť ŝczere máťactwo/ tákże też nieprawdá iefť ŝczere Igarŝtvo. *WerRegula* 114.]*

η) *O wartościach pokrewnych komuś (pojęcie abstrakcyjne a. symbol czegoś zestawione są z istotą ludzką lub anielską)* (3):

Wyrażenia: »siostra anielska« (I): yako mouy Anfelmus panyenŝtvo yeŝt fyofthra anyellka czeŝcz cznot {a} ŝmyercz grzechom *PatKaz III* 129v.

»siostra m(o)ja« = *soror mea Vulg, PolAnt (2): Leop Prov* 7/4; *SYnu* moy [...]. Rzecz mádroŝci/ fioŝtrá ty moiá/ á przyaciólká (fwoia) roŝtropnoŝć názyway. Aby cień ŝtrzegły od żony cudzey/ y od obcey/ rozmawiiácyey Iágodnie. *BudBib Prov* 7/4; [*BibRadz Prov* 7/4; *BudBib Iob* 17/14; *BrantKaz Ev; WujBib Iob* 17/14].

Szeregi: »matka i siostra« = mater et soror PolAnt, Vulg: Iefťi czekáć będe/ grob domem mi (będzie) w ciemnoŝci poŝlátem poŝciel moię. Ná zgnićie woálaem/ oćiec ty moy/ mátká moiá/ y fioŝtrá moiá chrobáctwu. *BudBib Iob* 17/14; [*fragment kazania pogrzebowego*] *In tenebris firau lectulum meum, Putredini dixi*

(mowił w ofobie družbow twoich [cny Jerzy Chodkiewicz] fmutny Iob) *Putredini dixi, Pater meus es, mater mea et foror mea ver-mibus* [Vulg Iob 17/14]. Zgniłości/ ropie/ rzekłem: Oćiec moy ty iefteś/ Mátká moiá y siostrá moiá [rzekłem] robakom. *BrantKaz Ev; WujBib Iob 17/14*.

»siostra a powinowata«: SYnu moy [...]. Powiedz mądrości iżeś ty ieft fiostrá moiá [*Soror mea es tu*] á roftropność nazyway powinowátá swoiá [*propinquam*]. Aby cię ftrzegły od niewiáfty cudzey/ y od obcey ktora w fobie ma łágodne fłowá. *BibRadz Prov 7/4*.

»siostra a przyjaciółka« = *soror et amica* Vulg; *soror et propinqua* PolAnt (2): SYnu moy [...]. Rzecz do mądrości/ Siostra [!] ma iefteś/ á roftropność zow przyjaciółką swoiá. Aby cię ftrzegła od niewiáfty obcej/ y od cudzey/ ktora słowá fwoie przyjemne czyny. *Leop Prov 7/4; BudBib Prov 7/4*.

0) [O zmianach chorobowych mających tę samą naturę [czego a. czemu]: Lułki álbo Otręby płci [= *płatki naskórka łuszczącego się na głowie, też tarzby, jako objaw chorobowy*]/ Iá też sioftry Párchoch [!]. *SienHerb 499b*.]

a. W odniesieniu do postaci z mitologii grecko-rzymskiej (45): [Priamus] połał do Grecy Antenorá [...] áby fiostrę krolewká Heflyonę wroćili. Przyjechał wodą napirwey do Miłwey/ żądał krolá Peleáfiá fioftry krolewkicy áby była wroconá. *BielKron 55, 55v*; Co fię fioftry krolewkicy [tj. *siostry króla Priama, Hezjone*]/ y fzkod dawnych tycze [...] dzierzę o cney Krwi Troiáńkicy/ że tego mścić fię iefzcze będzie. *KochOdpr C2*; [o *Tereuszu, mężu Prokne*] Zły á niewierny poháncze/ Zbóży włáńny/ nie polháncze: Miawłzy odnieść siostrę [tj. *Filomelę*] zenie/ Záwiódlęś iá w leśné cienie. Próžno iéy ięzyk wrzynał: Bo wżytko coś zniá poczynał/ Krwią ná rąbku wypifáłá/ Y fmutnéy sieftrze połałá. *KochSob 65-66*; [*Helena mówi*:] Mam powiedác co nie ieft [= *mówić nieprawdę*]/ [...] Iż Pyrrhus chce/ żeby mu zá małżónkę dano/ Cną Polyxenę [...]! Zdrádá moiá wboğa ma byđ włowiona/ Siostrá Páryfowá/ y od mieczá zgbiona! *GórTroas 57*; Ale y Phrixus miał ócz lámენტowác/ Iż niemógł sioftry [tj. *Helle*] niefczeńny rátowác: Którá z nim fpólem báran złotorunny/ Po morzu nośił *GórTroas 67*.

W połączeniu z imieniem lub/i wspólną dla wszystkich sióstr nazwą [w tym dodatkowo: z określeniem więzów pokrewieństwa (i powinowactwa) łączących siostrę z innymi członkami rodziny (3); *siostra*, ktorej było imię ... (1); *imię + siostra* (11), *siostra + imię* (10)] (21): Były Gorgones trzy sioftry co wżytki iednym okiem pátrzyły/ Meduła/ Steno/ Euriale/ á ná kogo weyrzáły w kámień fię obroćił. *BielKron 21*; Perfeus [...] żądał też pomocy od boginicy Pállády fioftry fwoiey *BielKron 21*; CYrces wielka czarownicá/ fiostrá Medee s Kolchis/ opuściwłzy oyczyznę [...] przyfzłá do Włoch *BielKron 25v*; ten [*Kadmus*] był połań od oycá fwego Egenorá Złukác fioftry Europy/ ktorá był Iupiter przemieniwłzy fię w Wołu wniófl *BielKron 48v*; Prognes prośiłá mężá fwoiego/ áby iá połał do oycá do Atten náwiedzic fiostrę/ ktorej było imię Philomená (to ieft Słowik.) *BielKron 49*; [synowie *Priama proponują*:] náđ tho iefzcze/ ná mieylce Heleny/ damy krolowi Menelaufowi fiostrę fwoię ktorá będzie chciał ze dwu obrác/ álbo Káfándre/ álbo Polixenę *BielKron 57v, 20, 20v, 21v, 48v, 49 (15)*; Helena, Dziewká [= *córka*] Tyndarusowá [!] y Ledy/ kaftorowá y Pollucefowá fiostrá/ zóná Menelaufowá krolá Greckiego/ ktorá potym Paris krolewic Troyański wniófl *Mącz 154a*; Phaeton, Syn Appollinis y Climenes, Phaetoniades, Sioftry. Phaetontis alias Heliades. *Mącz 296c, 154b, 179c*; [*Parys mówi do Priama*:] Nie tułżęc iá/ żebyś ty/ oycze moy łáfkáwy/ Niepomniáł iefzcze krzywdy/ y fzkod stárádawnych/ Kto-reś wziął od tych pánow [tj. *od Greków*] [...]. Abyś też tego dobrze niechćiał sam pámiętác/ Hefioná pámiętác muśi fiostrá twoiá Oycze/ á moiá ciótká *KochOdpr B4v*; [*Hekabe mówi do Poliksena*:] Ty fię ráduy coro ma/ bo iuż tobie błogo/ Kállándrá/ twoiá Siostrá/ kupitáby drogo Ten fzlub *GórTroas 64*.

Z dodatkowym określeniem związków powinowactwa siostry (2): [*Tereus, mąż Prokne*] Iáđac z nią [z *Filomelą*] polfzkáráđzil

pánieństwo iey/ gdy mu groziłá powiedzyc przed fiostrą iego zóná/ wrznął iey ięzyk *BielKron 49*. Cf *W połączeniu z imieniem*.

W połączeniu szeregowym (1): Priamus [...] oplákwál dłuğa chwilę tey przygody zley/ to ieft/ oycá zábitego/ fioftry polromocenia/ rycerzow zbitych/ fkarbow wynifczonych *BielKron 55*.

W charakterystycznych połączeniach: *siostra nieszczęsna, smutna, uboga; siostra krolewska (4); siostra umarła [vb], utonęła; siostry posromocenie; siostry szukać, żalować; siostrę (swoję) dáć [komu], ratować*.

Zwroty: »mowić [kogo] być siostrą [czyją]« (1): dáł go [*Tetyda swego syna, Achillesa*] chowác ná gorze Peleo brátu fwoiemu Chironowi/ [...] ten go nośił w pánieńkim odzyeniu/ y dáł go zá pánnę krolowi Likomedowi/ mowiac go być fiostrą Achillefowá *BielKron 56*.

»pojąc siostrę swoję« (2): Potym Iowifz albo [!] Iupiter poiął fwoię fiostrę Iuno *BielKron 20v, 20*.

Wyrażenia: »siostra rodzona« (1): Ten Sáturmus poiął zónę fiostrę fwoię rodzoną Ops. *BielKron 20*.

»syn siostry« (1): A gdy fię społu [*Hektor z Ajasem*] potkali [!]/ obiáwił fię mu Aiáx we krwi być/ bowiem to był fyn Heflyony fioftry Priamufowey á ciótki Hektorowey/ przeto fobie dáli pokoy. *BielKron 57v*.

Szeregi: »brat przy sistrze« (1): Acz ci ALEXánder Brátá przy [= *razem z*] fieftrze nie wziął/ iáko oni [tj. *Grecy*] wzięli Medea/ y Abfyrta. *KochOdpr C2*.

»matka i siostry; siostry z matką« (1;1): Tytán brát iego chciał pánowác iáko wiefłzy/ ále mátká Wełta y fioftry rádziły Sátur-nufowi/ áby nie dáł náđ fobá pánowác brátu żadnemu *BielKron 20*; záfláły go [*malego Jowisza*] fioftry z mátká do láfiá Idá Meliffe y Amáltee corom Kreteńkiego krolá *BielKron 20*.

a. Muzy (jako siostry względem siebie, także jako siostry Apollina) (5): ZLotopromienny *Phæbe*, by nie ftrzály A nie promienie/ ledwoby cię znály Sioftry/ we wżytkiem podobienic Bołki Pòétá Polłki. *KlonŻal D4v*; Z wft twoich [ojcze; autor zwraca się do adresata utworu – swego ojca, Leona Sapiehy] płyná fłowá iák defzcz cichy z niebá/ Cyceroná z wymowá tu nam nie potrzebá. Spyta mię kto/ gdzie *Phæbus*/ gdzie y sioftry iego? W głowie mieylce záfiáđły Kánclerzá męznego. *SapEpit B*.

Z dodatkowym określeniem pokrewieństwa sióstr wobec innych członków ich rodziny (1): *KlonŻal D2v* cf »dziewięć sióstr«.

Wyrażenia peryfr.: »dziewięć sióstr« (1): Niechże dżiewięć sioftr corek Iowifzowych Przyđá tu [na grób *Jana Kochanowskiego*] w wieńcach porządnych bobkowych. *KlonŻal D2v*.

»siostry wieloumiętne« (1): *KOCHANOVSKI* iedyny/ nie-przebráne morze Słow y rzeczy ofobnych/ Polłki Stefychorze. *Phæbusowá rołkofzy/ sioftr wielovmiętnych Kochánku KlonŻal B*.

W bezpośrednim zwracaniu się do Muz [w V] (1):

~ Wyrażenie peryfr.: »siostry wiekopomne« (1): Tę łáfkę iego [tj. *mecenasa poety, Piotra Myszkowskiego*]/ profzę/ sioftry wiekopómne/ Pómnicie opowiadác na czáły potómne *KochMuza 28*. ~

β. *Parki, Prządki* (5): Wy o wiekow ludzkich nieprzebyte przádkci [...]. Ná polách Demogorgonowych/ Y ná nowinách Herebowych/ Przędzicie len śiany [...]. *Lachefis* ná kręzel náwijałz/ Hydrá iádowitá powijałz. Káđziel wiekomierná fwym sioftróm gotuiác *KlonŻal C4v*.

W połączeniu z imieniem (1): *Atropos* co zwije niewrotna Ná wrzećiono/ siostrá robotna. Iuż fię to nie wroćił/ iuż fwym trybem przédzá Muśi iść/ aż przyrwie nić wpará iędzá. *KlonŻal C4v*.

Wyrażenia peryfr.: »czarne siostry« (1): [*Jempsar*] W fobie fię gryzie Y śmierć prágnie/ Którá wprośic V Bogów fńáđnie. Gdyż czarne sioftry Zawifná przędzę Subtelnie ciągná Ná náłżę nędzę. *GosłCast 21*.

»nieprzejednane siostry« (1): [*skarga Jana Tęczyńskiego przed śmiercią*:] A ty moiá Królewno/ gdzieś teraz? nieftéty/ Ná którey ślicznych ręku/ byłbych Bogu wzięty/ Prágnałem dułżę podác/ gdybykolwiek były Nieprzeiednáne sioftry przędzē fwéy dowiły. *KochPam 87*.

W bezpośrednim zwracaniu się do Parek [w V] (I):

~ *Wyrażenie peryfr.:* »nieużyte siostry« (I): O nieużyte siostry/ przecz nić wrywaćcie Bez braku [= bez dokonywania wyboru, bez rozróżniania na lepszych i gorszych]? *WisznTr* 18. ~

γ. *Danaidy (I):*

W porównaniu (I): Jedną z nich [z *Danaid, Hypermnestra*] wierna łożu małżeńkiemu/ Przeciwno oycu krzywoprzysiężnemu/ Zacie kłamalá [...]. Którá/ wftań/ rzeklá: wftań mężu/ by wieczny Sen ná cię nie padł [...]: Schrón fye przed oycem/ y przed bezecnémi Sióstrámi zlémi. Któré/ iák dwice z głodu nieznośnego Wpadwłzy ná ftádo/ kázda morzy fwego *KochPieś* 50.

Szereg: »ojciec i siostry« (I): *KochPieś* 50 cf *W porównaniu*.

b. *W odniesieniu do zwierząt (jako wynik antropomorfizacji przedstawicieli świata fauny w bajce ezopowej) (I):*

Szereg: »matka, siostra« (I): Kot zásię rzekł [do kura]/ więces niecny/ W rzeczy małżeńkiy niemierny: Mátki siostry nic nieba-czyłz/ A z nimi fie śmieie łączysz. *BierEz* H3v.

c. *W świecie bliskowschodnim: kobieta należąca do tego samego rodzaju (I0):* [Puścili thedy [krewni] Rebekkę fyostrę fwą y mámkę iey/ z służebnikiem Abráhamowym y thowárzyfzmi iego: winłsiąc *fyefthrze* fwey fzcześcia dobrego/ mowiac. [...] *Leop Gen* 24/60.]

[Cf s. 100b-101a *OpecZyw* 31, *MurzHist* S, *KrowObr* 140, 140v, *Leop Luc* 14/26, *WujNT Matth* 19/29, *Mar* 10/29, *Luc* 14/26; cf s. 111a *OpecZyw* 158v, 163v.]

W połączeniu z imieniem [siostra + imię (I), [imię + siostra]] (I): A ták [Laban, brat Rebeki, wraz z jej matką] odpráwili fiostrę fwą Rebekę y mámkę iey z flugá Abráhamowym y z towarzyszmi iego. *BibRadz Gen* 24/59; [*Leop Gen* 24/59].

[*Wyrażenie:* »siostra nasza« = jedna z naszego rodzaju; *soror nostra Vulg, PolAnt:* Puścili thedy [krewni] Rebekkę [...] z służebnikiem Abráhamowym [...] mowiac. Ieśeś fiostrá náflá. Mnoż fye wtyfiąc thyfyfycy/ á niechay oppánuie plemię thwoye/ brany niepryziacielow fwoich. *Leop Gen* 24/60; *BibRadz Gen* 24/60.]

a. *Kobieta mająca wspólnego (męskiego) przodka z innymi członkami rodziny (4):* [Abraham nauczył żonę y prośił/ áby go brátem zwála á nie mężem [...]. oná to wczyniła/ y nie kłamliwego w tym nie było: bo teź była y siostrą iego. *SkarZyw* 283; [*WujBib* 24 marg].

siostra komu (2): Abowiem óciec Abrámov był Lotow dziad y Sary. A dla tego piśmo zowie go [tj. Lota] brátem á onę fiostrą Abrámovi. *BibRadz I* 8a marg, I 11a marg; [*WujBib* 24].

Zwroty: [»powiadać się być siostrą [czyją]«: *WujBib* 14 cf »siostra stryjeczna«.]

»zwać [kogo] siostrą(-jami); [między sobą zwać się siostrami]« (I): *BibRadz I* 8a marg cf *siostra komu*; [*WujBib* 14 marg cf »siostra stryjeczna«, 24 cf *Szereg*].

Wyrażenie: »siostra moja« = *soror mea PolAnt, Vulg (I):* [Abraham odpowiedział Abimelechowi:] A teź to prawdá iż [Sara] iest fiostrá moiá/ á corká oycá moiego/ chociaź nie iest corká mátki mey/ y iest mnie zá żonę dáná. *BibRadz Gen* 20/12; [*WujBib Gen* 20/12, s. 24].

Zestawienia: [»siostra stryjeczna« = córka brata: (marg) Abráham czemu żonę zwál siostrą. (–) *Mów przeto, profzę cię, żeś iest fiostrá moiá* [*Gen* 12/13].] Nie rádził tu Abráham áby fie przála bydz żoná iego/ boćby to nieprawdá była. [...] Ale áby nie wfpomináiąc małżeńftwa powiadała fie bydz siostrą Abráhamá/ co było bez kłamftwá/ bo siostrá iego ftyieczna była *WujBib* 14, 24.]

»siostra we wtorym pokoleniu« = córka brata, a tym samym wnuczka ojca, krewna w drugim stopniu (I): Sára Siostrá była Abráhamowi we w torym [I] pokoleniu/ Bo była corká Araná bráta iego/ A Thare óciec Abráhamow był iey dziad. *BibRadz I* 11a marg.

Szereg: »brat (a. [bracia]) a ([i]) siostra(-y)« [szyk zmienny] (I): *BibRadz I* 8a marg; [(marg) Sára iáká siostrą była Abráhamową. (–) *Prawdźiwie iest fiostrá moiá* [*Gen* 20/12].] Nie rzekł tego Abráham áby twierdził/ iż Sára żoná iego/ miała bydz rodzoná

siostrą iemu: Ale áby wkazał że prawdę powiedział/ zowiąc iá siostrą fwoiá/ gdyż y ná on czas zwyczaj ten był/ zwác siostrámi y bráciá/ nietylko rodzoné ále téż y ftyieczné y wuieczné krewné. A gdy przydáie mówiac/ corká oycá mégo/ ále nie mátki moiéy: ták fie rozumiec ma/ iż wfzyfcy którzy byli z fámiliiey Thare/ zwáli go oycem/ á fámí między fobá zwáli fie bráciá y siostrámi. A ták była Sára Abráhamowi siostrą tylko ftyieczną. *WujBib* 24].

β. *O krewnych Jezusa (5):* *MurzNT Mar* 6/3; A gdy było w Sobote/ poczáł [Jezus] wczýć w Bożnicy/ y wiele ich flyfłac dziwowáli fie oney náuce iego/ mowiac: Skądze ten ma te wflyftkie rzeczy? [...] Izafz to nie cieflá/ fyn Máryiey/ bráth Iakobow y Iozephow/ y Iudy/ y Symonow? zafz y fiofthry iego nie tu z námi fą. *Leop Mar* 6/3; *WujNT Mar* 6/3.

W połączeniach szeregowych (2): Y przyfzli mátká y brácia iego [tj. Jezusa]: á fioiac przed domem poláli do niego zwywáiac go: [...] y powiedziano mu; Oto mátká twoiá y brácia twoi (marg) y siostry twoie. G. (–) przed domem cię fzukáią. *WujNT Mar* 3/32, *Matth* 13/56.

2. *Współwyznawczynie, członkini wspólnoty wiernych; soror Vulg, PolAnt (25):*

W bezpośrednim zwracaniu się do drugiej osoby [w V] (2):

~ *Wyrażenia:* »siostra miła« (I): Ledwie [św. Teodora oddana do domu nieczystości] modlitwę [kończyła [w której prosiła Jezusa, by zachowała czystość panięską]/ á owo fię do niey żołnierz ftráfzliwy [...] w dárt [I]. przelęknie fię pánná á przedfię w fásce Bożey niezwałpi/ myślac: podomno mię zabić przyfzedł. A on iey rzecze: Nieboy fię siofthro miła/ ná obronem twoię przyfzedł *SkarZyw* 341.

»siostra moja« (I): Powiadaią ifz tám gdzie tego żołnierzá (Didymus mu było imię) ścinać miano/ biezáła oná S. Theodorá: y fwárzyła fię znim o męczeńfká koronę/ mowiac: [...] niech ia pierwey pod miecz idę/ potym ty zoftác męczennikiem Chryftulowym mozełz. bo tobie czyftości wziác niemoga/ á mnie mogą. [...] A on zdrugety ftrony mowił: pozoftań siofthro moiá/ iáko cię raz Chryftus wyzwolił/ ták y záwždy nie pomázaná zachowác cię może *SkarZyw* 342. ~

a. *W Kościele pierwotnym: „siostra” w wierze, chrześcijanka; także o kobietach towarzyszących Jezusowi i Apostołom, troszczących się o sprawy ich codziennego życia (8):*

[Cf **1.** *WujNT Rom* 16/15.]

W połączeniu z imieniem [imię + siostra (2), siostra + imię (I)] (3): W co gdy pilnie weyżrzył/ á nád to fie y onemu co fie w Iopen ftáło przypátrzyłz: gdzie ono pobożna fiostrá Tábitá vmárlá/ ktorey żaden z wiernych mieyfcá onego wzbudzić nie mogł/ áż po Piotrá flác muflieli *CzechRozm* 190v; *WujNT Rom* 16/1, *Philem* 2.

W połączeniu szeregowym (I): [adres listu św. Pawła:] PAWEŁ więzień Chriftuśá Iefulá/ y Tymotheuśá brát: Philemonowi miłemu á pomocnikowi náfzemu/ y Appiey sieftrze miłey [soroři carissimae]/ y Archippowi towarzyszow ináfzemu [I] y zgromádzieniu ktore iest w domu twoim. *WujNT Philem* 2.

W charakterystycznych połączeniach: pobożna siostra; siostra umarła [vb]; siostrę przyjąc w Panu.

Wyrażenia: »siostra miła« (I): *WujNT Philem* 2 cf *W połączeniu szeregowym*.

»siostra nasza« (I): A Zálecam wam Phebę sioftrę náfzę [sorořem nořtram]/ ktora iest fluzebnicá kościoła Kenchreńskie⁸⁰. Abyście iá przyięli w Pánu iáko przyfstoi świętym *WujNT Rom* 16/1.

Zestawienie bibl.: »siostra niewiasta« = *chrześcijanka; mulier soror Vulg (3): Leop* 1.*Cor* 9/5; [św. Paweł mówi:] Izali nie mamy wolności wodzić z fobá sioftry (marg) Chrześciánki. (–) niewiáfty/ iáko y drudzy Apořtołowie y brácia Páńfcy/ y Cephás? *WujNT* 1.*Cor* 9/5; *Sioftry niewiáfty* [1.*Cor* 9/5].) Nowowiernicy to mieyfcie o żonách Apořtołkich przewrotnie wykłádáią: chocia nie czytamy [...] áby ktory Apořtoł żonę miał/ oprócz iednego Piotrá [...]. Lecz [...] Graeccy [i lacińscy] Doktorowie/ [...] wykłádáią to o naboźnych niewiáftách/ ktore według obyczáiu Zydowkiego Apořtołom

flużyły: iákie też y zá Pánem Chrifufem chodżyły/ dodáiąc mu potrzeb. *WujNT* 599.

Szereg: »brat albo siostra« = *frater aut (et) soror Vulg* (2): A iefli niewierny [*tj. osoba niebędąca chrześcijaninem*] odchodźi [*tj. opuszcza współmałżonka wyznającego wiarę chrześcijańską*]/ niechże odchodźi. Abowiem nie iefł zniewolon brát ábo śioftrá w tákowych rzeczách. *WujNT* 1.*Cor* 7/15; A iefliby brát ábo śioftrá byli nádzy/ y nie doftawáloby im powfzedniey żywności [...]
WujNT 1.*ac* 2/15.

b. *W odniesieniu do żony – chrześcijanki, jako wskazanie na stałość związku małżeńskiego, panujące w nim bratersko-siostrzane stosunki, także jako wyraz pokrewieństwa duchowego i pozostawania we wspólnocie wiary (wyjątkowo: w odniesieniu do postaci starotestamentowych)* (7):

[*Cf* 1. *WujNT* *Rom* 16/15.]

W bezpośrednim zwracaniu się do drugiej osoby [w *V*] (2): A gdy po trzech miesiącach pocznie im [*chrześcijance i jej mężowi – poganinowi, którzy ofiarowali wszystkie posiadane pieniądze ubogim*] nędzá doymováć: rzecze pogánin on zenie. Niewidzę śiofthro áby nam co dáwał ten Bog Chrześciánłki *SkarŻyw* 101.

~ *Wyrażenie:* »namilsza siostra« (1): *HistRzym* 116 *cf* *Szereg*.

Szereg: »siostra i żono« (1): [*rycerz Julian mówi do swej żony:*] Záthym namilfza fiofthro y żono dobrze fie miey/ boć fie nieupokoić/ áż vznam przymieli pan bog moię pokutę. *HistRzym* 116. ~

a. *W interpretacji biblijnego sformułowania: „siostra niewiasta”* [1.*Cor* 9/5] jako 'żona' (5):

Zwrot: »żonę (swoję własną) zwać (a. nazywać) siostrą« [*szyk zmienny*] (4): A iż żony Apoftolłkie Páweł Święty zowie fioftrámi/ To tznini przodkiem dla tego/ áby okazáł/ iáko ftała y wierna ma być miłość małżeńłka/ potym iáka mierność y wftydliwość ma być wmałżeńłtwie záchowaná. Przeto tefł/ y o Abráhámie tzytamy/ iż Sarę żonę swoię włáfná fioftrá nazywał. *KrowObr* 223-223v, 223v *marg*, [Vu3]v.

Zestawienia bibl.: »niewiasta siostra« (1): ktory [*św. Paweł*] ták mowi/ o żonách Apoftolłkich/ Izali niemamy mocy niewiáfty fioftry wodzić s sobá/ iáko y infzy Apoftołowie/ y brácia páńfcy/ (Ian y Iákub) y Piothr? [...] A fłyfzyłz thu fwiádecstwo Duchá Świętego/ iż Apoftołowie żon nieopuścili/ áni zárzućili/ [...] ale ie wodzili s sobá? *KrowObr* 223.

[»siostra żona«: Izali nie mamy mocy wodzić z sobá fioftry żony [*sororem mulierem*] [...]? (*marg*) Thwy fioftrę żonę rozumie wierná á krześciánłką małżonkę ktoremu słowy záleca wczéiwość ftanu małżeńłkiego. (–) *BibRadz* 1.*Cor* 9/5.]

c. *W Kościele współczesnym – zwykle jako konwencjonalny zwrot skierowany do wiernych, także do czytelników, przez kaznodzieję, pisarza; często we wstępie lub zakończeniu kazania a. utworu literackiego o charakterze religijnym* (8):

Wyrażenie: »siostra nasza« (1): *KarnNap* G2v *cf* *Szereg*.

Szereg: »brat i siostra« (1): (*nagł*) Potym do ludzi [*będących świadkami wstępowania w związek małżeński*] niech [*pleban albo kapłan*] ták mowi. (–) A my theż namileyły brácia/ widząc że tho dwoie ludzi/ brát y śioftrá náfzá/ záczyłi then ftan małżeńłtwá świętego wedle wftáwy Páńłkiey [...] *KarnNap* G2v.

W bezpośrednim zwracaniu się do drugiej osoby [w *V*] (7):

~ *siostra czyja* [w tym: *pron poss* (1), *ai poss* (1)] (2): (*nagł*) Napominanie do łaskawych czytelników [w zakończeniu „*Katechizmu*”]. [...] (–) ROzumieycie to moy miły (w panie chrifufłie) bracia y fyoftry/ ze ia chczac wam być poźiteczny wtich rzeczach czo fie doticze wstawienia duńnego [...] *SeklKat* Z3. *Cf* »wierna siostra Krystusowak».

Wyrażenia: »namil(ej)szy (a. miła, a. moi mili) bracia(-e) i siostry(-o)« [*szyk zmienny*] (5): kczemu nafz upomyna anfelmus {rzekącz} my braczya myła y fyoftry yefly brzegu zbauyenya uycznego doycz chcemy bozey matky maryey fthworzenye a począczye chwałmy *PatKaz* I 3; *SeklKat* Z3; *RejPos* 181v; *SkarŻyw* 82; (*nagł*) KAZANIE PRZY PRZYIMOWANIV ŚWIATOSCI

MALZENSTWA. Vczynione przez Księdzá Iozephá Werefzczynłkiego [...]. (–) BRácia namilfzy y śioftry [...] *WerKaz* 279.

»w Panie Chrystusie, w Bogu bracia(-e) i siostry(-o)« [*szyk 2:1*] (2:1): *SeklKat* Z3; (*nagł*) Swoiem Wiernym fluchaczóm a ucznióm Słowa Bożego [...] Lalkj Bożej/ y wfego dobrego życzy IAN SECLVTIAN [...]. (–) Wiecie dobrze moy mili Chrześciani/ a w Panie Chrjftufłie bracia y Sioftrj/ Ze już was przes nie krotkj čas vczę Słowa Bozego [...] fwielką pilnofczą moyá *RejKupSekl* a2; Vczże fie namilejfy brácie y śiofthro w Bogu: O wielkim miłóšterdziu Bożym/ w nawiętłzych grzechách nie rofpaczáć. *SkarŻyw* 82.

»wierna siostra Krystusowa« (1): *GrzegŚm* 16 *cf* *Szereg*.

Szereg: »bracia(-e) i siostry(-o)« (7): Thy świádecstwa y roznice chćiałem przywieść tobie vbogi człowiecze/ á wierny brácie y wierna śiofthro Kryftufłowa/ ábys poznał wymyfl Antykryftow *GrzegŚm* 16. *Cf* *Wyrażenia*. ~

3. *Osoba z bliskiego otoczenia (także z rodziny), bliźni; tu: o osobie zmarłej; soror Vulg* (3):

siostra czyja (1): *RejPos* Ooo4v *cf* *Szereg*.

Szereg: »brat albo siostra« (1): Oto plączmy á nárzekaymy ná niegotowość swoię/ pátrząc ná tego leżącego [*tj. zmarłego*] bráthá fwoiego ábo fioftrę fwoię *RejPos* Ooo4v.

a. *W tekście lamentacji* [*Ier* 22/18] – *w formule wypowiedanej przy oplakiwaniu zmarłego, może stanowiącej fragment pieśni żałobnej* (2):

Szereg: »brat, siostra« (1): Y w zakonie miano zá przekłętwo/

gdy kogo bez plákánia grzebiono. Iáko mowi Ieremiałz Prorok/ o krolu loácyim: (Nie będą go plákáć áni mowić: Biádá brátu/ biádá śieftrze. [...]) *SkarKaz* 385b.

W zwracaniu się do osoby zmarłej [w *V*] (1):

~ *Szereg:* »bracie, siostra« (1): Niebedá po nim [*po królu judzkim, Jojakimie*] plákáć/ Nieftotys brácie/ Nieftothys fiofthro [*Vae, frater, et vae, soror!*]; niebedá mu dzwieceć/ Nieftotys Pánie/ Nieftotys zacny mężu. *Leop* *Ier* 22/18. ~

4. *Oblubienica, ukochana (wyłącznie w tekście „Pieśni nad pieśniami”); soror Vulg, PolAnt* [w tym: *w bezpośrednim zwracaniu się do drugiej osoby* [w *V*] (3)] (4):

[*W połączeniach szeregowych:* Ia fpię/ á ferce moie czuie: Głos mego miłego ktory kołáce. Otworz mi fiofthro moiá/ przyaćiołko moiá/ gołębiczko moiá/ niepokáłona moiá *Leop Cant* 5/2; *BibRadz Cant* 5/2; *BudBib Cant* 5/2.

W porównaniu: Sioftrá y oblubienicá moiá iefł iáko ogrod ogrodzony/ á iáko ftudnia zámkniona y fthok zápieczętwoány. *BibRadz Cant* 4/12.]

Wyrażenia: »siostra(-[a]) moja« = *soror mea PolAnt, Vulg* (2): Wzięłás mi ferce fiofthro moiá oblubienico/ wzięłás mi ferce iednym okiem [= *spojrzeniem*] twoiem *BudBib Cant* 4/9, *Cant* 4/10; [*Leop Cant* 5/2; Iám záfnełá/ ále ferce moie czuło/ gdym vftyżáłá głos namilfzego mego kołáccęgo/ Otworże mi fiofthro moiá/ namilfza moiá/ gołębico moiá/ iedynd moiá *BibRadz Cant* 5/2, *Cant* 4/9, 12; *BudBib Cant* 5/2; *WujBib Cant* 4/9, 10].

bibl. »siostra oblubienico; [siostra(-a) a (i) oblubienico(-a)]« = *soror sponsa PolAnt, Vulg* (2): Iáko piękne pierśi twoie fiofthro moiá oblubienico *BudBib Cant* 4/10, *Cant* 4/9; [Zráníłás ferce me o fiofthro á oblubienico moiá/ przerážíłás ferce moie iednym weyżrzeniem oczu twoich *BibRadz Cant* 4/9, *Cant* 4/12; *WujBib Cant* 4/9, 10].

a. *W odniesieniu do Maryi – w mistycznej interpretacji* *Cant* 4/9 (2): Vtore [*Maryja*] rzeczona fyoftro Canticorum czwartęgo capitulum Zranyłáfz ferce moye fyoftro moyá a to yfz crifuf yefł fyn {maryey} podluk natury bogu maryá yefł bozá dzyewka [= *córka*] przefł lalká Thefch yfł oftała dzyedzyczká fkrifufłem *PatKaz* III 129.

Wyrażenie: »siostra moja« (1): *PatKaz* III 129 *cf* wyżej.

5. *Osoba płci żeńskiej (zwykle niespokrewniona), z którą odzuwa się bliską więź, powiązana poprzez wspólne przeżycia,*

działania, cele, poglądy, życie we wspólnocie, przyjaciółka, towarzyszka; sposób zwracania się do kobiety w ogóle (dotyczy także antropomorfizowanych zwierząt w bajce ezopowej) [w tym: w bezpośrednim zwracaniu się do drugiej osoby (a. zwierzęcej postaci bajkowej)] [w V] (35)] (41):

a. *W odniesieniu do istot ludzkich, także (wyjątkowo) nimf i traktowanej antropomorficznie śmierci* (24): A o tymże [o wymyślnych ozdobach strojów niewieścich] wflytká rádá Gdzie fie zeydzie ich [białychgłów] biefiádá Vkaż ten kolnierzyk fioftró Bo nań trzebá pátrzyć oftro Bo w nim wzorek bárzo drobny *RejRozpr* H3; (*did*) Mária Sálome/ záryzawłyz w grob/ rzecze do drugich Máriy. (–) O sioftry? Páná Bogá czás Iużci w grobie ciálá niemáfz. *MWilkHist* G4v, I.

siostra czyja [zawsze: pron poss] (3): Tedy panna náfwieftlá [...] do domu z Marią Magdaléną/ ij z Iáne^m/ ij téz z fioftrami fwémi w który^m byla wieczérzá oftateczniá poftla *OpecŻyw* 158v; [*Maryja Panna modliła się*]: O námiłofiernieyfły ij nálałkawfły boże oytczé/ fyn twoy ij moy iedyny/ [...] fromotnie vmarł na krzyżu [...]/ iá niedoftoyná pogrzeblam cialo iego z fwymi fioftrami/ z lozfem ij z Nykodeme^m ij z Iánem. *OpecŻyw* 163v. *Cf Wyrażenie*.

Wyrażenia: [meton. »czechowe siostry« (określenie nadane kobietom ze względu na właściwy dla nich strój – płócienną suknię, czecheł): [*Amazonki*] Miáfto igyelek/ miáfto krofien łuki Poczęły ciągnąć. Teyże záżył fztuki Bacchus/ z białychgłów poczynił Hetmány/ Czechowe sioftry vbrał Bog pijány We zbroyé *Klon-Pożar* C3v.]

»siostry miłe (a. namilsze moje)« [szyk 1:1] (2): Ony [towarzyszki Marii Magdaleny] fflyłátz iż fie iéy [Jezus] vkázal [...] / chciały záfie do grobu ijdz/ alitz miłofiwy Iezus miedzy ijmi ftoij/ ij wefele k nim mowi: Bądzcie pozdrowiony fioftry miłé. *OpecŻyw* 166v; *MWilkHist* H4v.

a. *Określenie, jakiego używają wobec siebie członkinie jakiejś wspólnoty, stowarzyszenia, zgromadzenia* (12): Drugi raz także oteyże godzinie w kościele Panny Bogárdzice/ vyrzał [św. Dunstan] wielki poczet pánienek/ [...] y ftyłzał śpiewanie niewymowney fłodkości/ z onymi fłowy: Cantemus fociae Domino/ cantemus honorem [...]. Spiewamy sioftry Pánu cześć spiewamy [...]. *SkarŻyw* 510; Wieczór nam sioftry porwał towarzylżkę z kołá: A nie dżiw/ bo złodzieiom fám przyaciél zgołá. *KochEpitCat* 110; O tym iefzcze tu z fobą sioftry pogadamy/ Z kąd náukę mieć pewną fpraw Rycerkkich mamy. *BielSjem* 30, 11, 12; Potym wfłáto fšeść par práwie/ Dżiówek iednáko vbránych/ Y Bélićá przepáfánych. Wfzytki fpiewác náuczóné/ W táncu także niezgánioné: Więc koleią záczynály/ A piérwfcy tak począc dáły. (*nagl*) PANNA I. (–) Sioftry ogien napálonó/ Y plácu nam poftáponio: Czemu fobie rák nie damy/ A fpótem nie záfpiewamy? *KochSob* 56, 61.

siostra czyja [zawsze: pron poss] (2): [*Matka-Polska żegna poselstwo niewieście*]: Sioftróm fwym láłkę náłżę y miłość powiedzić. *BielSjem* 15. *Cf* »siostra nasza«.

Wyrażenia: »siostry miłe« (2): Sioftry miłe náyduycie iáko fie záchowác/ Iáki Co^{tes} fłánowić/ kto ma w przod wotowác. *BielSjem* 16, 3.

»siostra nasza« (1): GDyż ták tá sioftrá náłżá [tj. jedna z zasia-dających w radzie niewiast] fobie poczynáłá/ A tey vcżciwyé Rádzie częłto przymawiałá *BielSjem* 30.

aa. *Członkini wspólnoty plemiennie-militarnej złożonej z samych kobiet* [czyja] (1): Ná iey [*Martezji, przywódczyni Amazonek, zabitej przez prosty lud*] mieyfce Orthigia wefzłá nád przyrodzenie żeńłkie waleczná/ [...] powetowála [I] fie sioftry fwey. *BielKron* 297.

β. *Driady* (2): [*jedna z driad o królu Stefanie Batorym*]: CO to zá gość/ o fioftry/ przyłzedł w náłże kráie? Sámá twarz/ y vrodá/ fám fáték wýdáie [I]/ Ze zacny człowiek iákis: á Krol bez wátpienia *KochDryas* A2; W lefiech látá fwe trawiem z Fauny rogátami [...]. Tám álbo wieńce wiiem/ álbo táncuiemy/ Tráfi fię że z Dyáną czáfem poluiemy/ To fá náłże zabáwy/ poki topor oftry W modrzewiu nie námáca dułze ktorey fioftry. *KochDryas* [A3]v.

γ. [*Mieszkanki piekła, wobec Lucyfera i innych czartów, mające jednaką z nimi naturę*]: Do náłżey téz Polłki posłał drugá hordę/ álbo cmy Czártów Lucyper ná łow/ tákże wiele y sioftr *Postępek-PrCzart* 65v.

siostra czyja [zawsze: pron poss]: *PostępekPrCzart* 65v *cf* »siostra z narodu [czyjzego]«. *Cf* »siostry nasze«.

W połączeniu z imieniem znaczącym [zawsze: siostra + imię]: [*czart Belial, wysłany przez Lucyfera w poselstwie do nieba, mówi*]: á ták wybierzcie kogo innego śmielżego ná tho poelstwo niźli mnie. Lucyper mowi: Iuż idź á niewymawiy fię nieśmiá-łościá/ [...] dawamci téz ku pomocy sioftry náłże/ offloriá/ kálumniá/ impudencyá/ máledicencyá/ áby thwoy ięzyk swoim iádem częłto hártowály/ [...] ty máledyká ftoy przy nich ná práwey ftronie/ Kálumnia ná lewey/ zchyláiąc głowy/ á fzepąc w vcho/ oftrej rády á chytrości dodawáiąc posłowi: Ale gdzie fá drugie sioftry ku tey pomocy? gdzie Furia? gdzie Frás? álbo Proterwá/ iuzem ich dawno nie widział y z drugimi bráty. *PostępekPrCzart* 47v-48, 65v.

Wyrażenia: »siostra z narodu [= z rodu, pochodząca od kogo] [czyjzego]«: Posłał téz wiele sioftr fwoich Lucyper do nich [do *Teutonów*] z narodu Cyrce/ ktore náuczely Niemkinie czárówác/ zwláfczá fłárą Elżę/ Gretę/ Anyłżkę/ Zuzánnę. *PostępekPrCzart* 65v.]

»siostry nasze«: Sioftry theż náłże poydą z wámi [z *czartami posłanymi do Polski, na Ruś, Litwę itd.*] ktore zá iedne święte będą v ludzi/ tho iefł/ dziewanná/ márzaná/ wendá/ iędzá/ offloryá/ chorzycá/ merkaná. *PostępekPrCzart* 65v, 47v.

δ. *Forma poufalego zwracania się do kobiety* (3):

Wyrażenie [o charakterze grzecznościowym; tu: użyte z lekkim odcieniem lekceważenia, pobłażania]: »miła siostro« (2): Iáko Biá-łobocki gdy mu kiediś niewiáftá iego [tj. *gospodynii*] zbytnie potráwę ofolilá pytał iey. Miła fioftró áboś tego nie folilá *Górn-Dworz* R3; [*družba weselny zwraca się do szlachcianki ubranej w kosztowne cudzoziemskie szaty*]: Tedy mi miła sioftró o tym nie powiedáy/ Bo ia temu nie wierzę/ y o tym nie gadáy/ Aby tákiego ftrou tuoy mąż był przyczyná *ZbylPrzyg* A4.

aa. *Określenie użyte w odniesieniu do ujętej antropomorficznie śmierci* (1):

Wyrażenie [o charakterze grzecznościowym; tu: użyte w tonie pokory]: »moja miła siostro« (1): A fmierć wnet podle niego [*dzia-da, który narzekal, że wolałby umrzeć niż dźwigać w upalny dzień ciężką wiązkę drewna*] fłánęłá/ á czego chceł brácie? owom ia gothowa. Dział weyrzawłyz iey w oczy vbznął fie y powiedzyłá ftoiąc pokornie: Nic moía miła fioftró/ chciałem cie prośić byś mi tych drewn pomogłá ná rámię záłožyc/ ále iuz nie thrzebá *Rej-Zwierc* 170.

ε. [*Członkini „cechu” (przez analogię do „brat” ‘członek cechu rzemieślniczego’), kobieta trudniąca się tym samym co inna kobieta; tu: o prostytutce* [czyja]: [*prostitutki mówią do siebie*]: Táci nam ná to panie starsze radzą, Żebyśmy je [tj. *źle prowadzącą się kobietę i jej towarzyszkę*] [...] w swá szkołę przyjęły, [...] Gdyż są naszego cechu dobrze godne, Jako to siostry nasze samorodne. *Otwim(?)Erot* 96.]

b. *W odniesieniu do zwierzęcych postaci bajkowych (ich nazwy gatunkowe zawsze w rodzaju gramatycznym żeńskim); często w użyciu ironicznym – jako wyraz fałszywej życzliwości* (17): Myłż wieśniaczká iey [tj. *myszki miejskiej*] odpowie/ Sioftró niepewne tu [tj. w *spizarni, do której w każdej chwili mógł wejść klucznik*] zdrowie. *BierEz* M3v; Słyżąc brát wilk nowin dołyc/ Ize fie miáłá świniá prośić: Iefł fie rychło k niey pokwápił [...]. A gdy przyłzedł [...] ku niey mowił. Słyżę sioftró iż małż rodzić/ Przożem cię chciał náwiedzić. *BierEz* Nv; Tedy ony [tj. *myszki*] co wiecháły [tj. *umknęły przed kotem*] / Sámý z fobą rozmawiały: Sioftry iuz fie wyłtrzegaymy/ Nie koźdemu dowierzaymy. *BierEz* P3; Lágodnie go [*łasicca jeża*] ięłá prośić: Domu fobie pátrz inego/ Niźli ten moy przeftrzeńżego. Ież iey frogó odpowiedział/ Sioftró tuć ia będą siedział *BierEz* P3v, M4, O, Q4, R2v.

W połączeniu z nazwą zwierzęcia [siostra + nazwa (I), nazwa + siostra (I)] (2): Rzekł tarn/ liżko miła sioftró/ Gdzie mię dotkniesz wżędyc oftro BierEz H4v, K3v.

Wyrażenia: »siostry łaskawe« [w formule grzecznościowej] (I): Kobyłki kiedy opadły/ A nie miały co by iady: [...] Mrowek o pomoc żądały. [...] Mrowki rzekły/ sioftry łalkawe/ Gdyście tako śpiewające: Dziś fie tńncem zągrzewaycie/ A ták látá doczekaycie. BierEz Mv.

»miła siostró« [w formule grzecznościowej] [szyk 5:2] (7): [liszka, która wyrrywając się z sieci, straciła ogon] Zebrawłzy liżki w gromádę/ Wydátá im táká rádę Sioftry miłe polfuchaycie/ Po ogoniech nic nie maćie: Dobrzebyście vdziátály/ Iżbyście ie porzeżály. BierEz H4; Málpá z liżką niegdy mowitá/ A przed nią fie bárzo cheptitá. Powiádájąc o fwym łłachectwie [...]. Liżká widząc tę iey butę/ [...] tákó mowić poczętá: Znác po tobie sioftró miła/ Iżes fie ták wfpánofzyłá: Choćiażby nie powiádátá/ Po łkorzebych to poznátá. BierEz H4v, H4v, I2, R2v; [Ezop opowiadał Samnitom:] Iż muśielifcie wy nie fłychác o oney liŕce co rozniemogłzy fie leżátá w gorącym dzień pod drzewem [...] á muchy iá obliádły. Przyleciátá do niey froká y powiedziátá iey: Ey miła sioftró thoż małz kłopot przed thymi muchámi/ chczelz że ie ia rospędzē? Powiedziátá liżká: Niechay miła sioftró/ bo odpędziłz thy co fie iuz nápiły [...]. Rej-Zwierc 39v.

»siostró moja« (I): Rzekł lew/ sioftró moiá liżko/ Przyłtęp ku mnie bárzo bliłko BierEz K3v.

6. Członkini zgromadzenia zakonnego, mniszka (53): Górn-Dworz Q2v; [św. Małgorzata, królowna węgierska] Cztery látá máiąc/ wyrzawłzy krzyż ieden: ſpytátá co by to bytó? Powiedziátly sioftry/ iłz to ielt znák krzyża/ ná którym Bog Syn Boży/ dla zbáwienia náłzego krew fwoię nádrozłzá przelał. SkarŻyw 159; Tákże gdy iey [św. Małgorzacie] ſzátly dobre połłano/ brátá od vbogich sioftr podłe/ á im lepfze one dáwátá. SkarŻyw 161; [św. Małgorzata] Profilá chtëto sioftr/ ktore dáć iátmużny cieľefney vbogiemu nie mogły/ áby duchowná dáły/ zań fie y zá iego nędzę Pánu Bogu modłác. Sioftrę ktorá zfráfowáná o co widziátá/ ábo chorá/ zniá plákátá/ á one cieľzytá iáko mogłá. SkarŻyw 161; [św. Małgorzata] Iedney nowey ſiełtrze myłli wżytki wypowiedziátá [= ujawniła myśli tej siostry]/ iáko myłłác o vbiorách ſwieckich/ wyniŕć [= opuŕcić klasztor] chćiatá SkarŻyw 161; [św. Austreberta] Miátá fie że [!] wżytkich naliżłá/ y grzełnieyłzá: káždey ſiełtrze ſłuzyc/ káždey fie wkorzyć vmiátá. SkarŻyw 192; [św. Austreberta] Spráwowátá on kłafztor z wielká miłostíá ku **sioftróm**/ w czyłtem ferču/ w proŕtoćie vmyłłu/ w ćierpliwoŕci y znofzeniu ćzłowiećzych w ſioftrách fwoich nieudolnoŕci SkarŻyw 193; Roku iednego wftápiwłzy wpołt/ wnocy ſioftrá iedná ſpiác/ głos vłtyłzy: wftáñ přetko/ idz do ſtárfzey/ áby wftátá á sioftry ná ſłuzbę Bożá pobudziłá. SkarŻyw 193; y zálećaiác fie [św. Eufrazja] w modlitwę ſioftróm/ názáiutr z ná ich rękú/ máiąc lat trzydzieŕci/ vmárlá. SkarŻyw 227; [przełozona w klasztorze mówi do ſwej náſtępczyni:] Ná ſwiętá ćię Troycá poprzyŕięgám/ nie nábyway kłafztorowi pieniędzy/ áni imion/ á ſioftr rzeczámi ſwiátá tego niezábáwiay. SkarŻyw 227, 160 [5 r.], 161 [10 r.], 193 [5 r.], 225, 226 [7 r.], 227 [2 r.]; Ten Theodozyus mnieyłzy názwány [tj. cesarz Teodozjuſz II]/ nie będac nigdy ná wojnie/ ále tylo z ſioftrámi/ ktore mniłki ſtan w czyłtoŕci wiodły/ y z oná mądrá pánienká Pulcheriá [ſwá siostrá] ſtárfzá między nimi/ ná ſłuzbie Bożey przebywájąc [...] SkarKaz-Sej 680b.

siostry czyje [zawsze: pron poss] (6): Klará Pánná od Fránciłłká náutzona y wyćwitzona/ fwoię nowá Regułę wymyłłitá y vftáwiłá/ s ktorá Regułá/ lámá fiebie/ y s fwymi ſiofthrámi inſzymi Mniłłkami/ poddátá fie Mníchom Minorytom w náukę y w ćwitenie. KrowObr 135v; [św. Małgorzata] Ku połłudze domowey y ſioftr fwych bárzo bytá ochotná/ zwłáŕzczá chorych. SkarŻyw 160; A mátká [Eufrazji, umierájąc] rzecze: [...] miáłto mnie mátki ſwey/ mieć ſtárfzá twoię

będziefz: iedno wypelniay to cóŕ Pánu Bogu obiecátá. boy fię Pána Bogá/ ćzi sioftry twoie/ ſłuzác im w pokorze. SkarŻyw 224, 193, 194 [2 r.].

W połączeniu z imieniem [w tym: siostra na imię ... (I); siostra + imię (2), imię + siostra (I)] (3): Kuŕŕ fię iefzcze trzeći raz czárt/ ony iey [św. Eufrazji] niepokoić czyniác: ále iá opáćichá oná y Iuliáná ſioftrá poŕiłátá mowiac: trway corko/ teraz ći nam/ z czártem wależyć pokifmy młodze SkarŻyw 225; Bytá tám iedná ſioftrá ná imię Germaná/ zniewolney y podłey mátki [!] vrodzona. SkarŻyw 226, 225.

W charakterystycznych połączeniach: nowa siostra(-y), przedniejsze, ubogie; posługa siostr(-y) (4); służyć (posługi czynić) siostróm (siostrze) (3), ukorzyć się, zalecać się w modlitwę; miłość ku siostróm; siostry do ſłuzby Bożey (na ſłuzbę Bożá) wzbudzić (pobudzić) [= obudzić] (2), upominać [do czego]; starsza między siostrami.

Wyrażenia: »siostry miłe« [szyk 1:1] (2): Dla miłych ſioftr fwoich áby chłeb dobrze vpiećzony miátly/ gdy iey [św. Austreberte] pomiotłá niezłtálo/ lámá fie w gorącym piecu pomiotłem vczyniłá: wielká ochotę do poŕlugi ſioftr miłych fwoich/ w ktorých łamemu Chryŕtuſowi ſłuzyłá/ pokázuiác. SkarŻyw 194.

»panny siostry«: panny ſzyostry powyedayá ysz to odzyeny zakonne, za vpomynek dawa pan Iesvsz krystvs mylvyczem ſzya ŻywEufz 35.]

Szereg: »siostry i bracia« (I): A zołtáwiłá [św. Paula] táká wielkoŕć ſioftr y bráćiey w kłafztorách fwoich/ ktore wyżywić trudno/ á porzućić fie ich tełz niegodzi. SkarŻyw 143.

7. Zestawienie w funkcji nazwy botanicznej: »brat z siostrá; [brat i siostra]« = *Viola tricolor* L. (Rost); fiolek trójbarwny, roŕlina zielna z rodziny fiołkowatych (Violaceae), uprawiana dawniej w ogrodach, ſtosowana byla w lecznictwie i jako roŕlina ozdoba; nazwa zwiázana z wierzeniami o przemienieniu sierot przez złá macochę wlaŕnie w tę roŕlinę; *Flammula, Iacea est sativa et silvestris, Flos sanctae Trinitatis, Viola tricolor* Cn (2): Bráth z ſioftrá/ Iacea, Freyłamkraut *SienLek* 206v, Xxx; [TRINITATIS HERBA, Viola inodorata, Iacea, Wdówki, Brát y Sioftrá, Fiołki ná poly modré y żóhté. TO żiółko ábo kwiatki ie⁶⁰ zowá z Láćińłkięgo potroyny/ to ielt *Trinitatis*, iż ma kwiatek podobny Fiołkowi ná którym łá liłki troiákić/ modré/ żóhté y biále: poŕpoliće to žiele káždy zna/ bo czyniá z niego wieńce/ ſliczny kwiatek ále nie wonny/ roŕcie ná rolách/ przyłogach/ ále iuz dziŕz w ogrodzićch poŕpoliće máiá. *UrzędowHerb* 303a (*Linde*).

Synonimy: 6. mniszka, zakonniczka; 7. wdowki.

Cf PUŁSIOSTRA, SIESTRZYCA

MPI

SIOSTROBJCA Cn; *Linde XVII w.* (z Cn).

[SIOSTRYCZKA] cf SIESTRZYCZKA

SIOSTRZANEK cf SIESTRZANEK

SIOSTRZANKA cf SIESTRZANKA

SIOSTRZYŃSKI cf SIESTRZYŃSKI

[SIRCHL] cf SIERCHL

SIRDCE cf SERCE

SIRDECZNIE cf SERDECZNIE

SIRDZISTY cf SIERDZISTY

[SIROCI] cf SIEROCI

SIROCIAŁY (*I*) *part praet act pf*

N sg f siroci(a)h(a).

Sł stp, Cn, Linde brak.

Przen: *Któremu brakuje czegoś istotnego, pozbawiony czegoś:*

Wafła miłofć miłofciwy panie baczić rzaczy [!], iż ta flawna Korona ksiąg żadnych ięzykiem fwym nie maiącz tak flawnym/ tak była firociała/ iż też innym obczym narodom prawie w polmiech y w dziwowanie była/ aczkolwiek cznothą/ fiłą/ fprawą/ rozumem z infzemi narody Krzefcijańfkiami niethelko zarownała/ ale theż y przewyflzała *FalZiol* +2v.

AC

(SIROCIEĆ) cf **SIROCIAŁY**

SIROCIN Sł stp; Cn, Linde brak.

SIROCSTWO cf **SIEROCTWO**SIROCTWO cf **SIEROCTWO**SIROPEK cf **SYROPEK**[SIROSTWO] cf **SIEROCTWO**SIROTA cf **SIEROTA**

[SIROTCZONY] cf [SIEROTCZONY]

[SIROTCZYN] *ai*

o prawdopodobnie jasne (tak w sirotka).

sg m A sirotczyn(e)go. ◇ f G sirotczyn(e)j.

Sł stp, Cn brak, Linde XVI w.

Przymiotnik dzierzawczy od „sirotka” ‘dziecko, które straciło co najmniej jedno z rodziców’:

Szereg: »sirotczyn, wdowi (a. wdownin)« [szyk zmienny]: Iedni mężowie granice przenofili/ rozchwatywali trzody/ y pałali ie. Ofłá firothczynego [asinum pupillorum] zágániály/ y bráli w zaftáwie wołu Wdowniego. *Leop Iob* 24/3 (Linde); [bezbożni] Spráwy wdowniey nie fładzili/ rzeczy firotczynej [causam pupilli] nie fprawowali/ á fądu ludzi vbogich nie fładzili. *Leop Ier* 5/28.]

AC

[SIROTEK] cf SIROTKASIROTKA (64) *sb*

sirotka, sirotka f (16), m (17), f a. m (24); **sirotka** m a. **sirotek** m (1); [sirotek] m; sirotka, sirotka f *BielŻyw* (4), *RejPs* (2), *RejWiz* (2), *WisznTr* (2); m *LubPs* (10), *GroicPorz*, *RejZwierc* (2); f: m *RejPos* (6:4); sirotka f a. m: sirotka m a. **sirotek** m *Calep* (1:1); sirotka, sirotka a. **sirotek, sirotek** (6). [Za rodzaj wątpliwy uznano użycia z tekstów, w których nie ma zaświadczonego pewnego rodzaju lub występują oba. Użycia bez wyznaczników rodzajowych z tekstów, gdzie występuje oprócz tego jeden pewny rodzaj, zostały zaliczone do tego rodzaju. Za postaci wątpliwe uznano N, D, A, I, L pl z tekstów, w których nie ma zaświadczonej pewnej odmianki.]

Na oznaczenie kobiet: f (2).

Na oznaczenie mężczyzn: m (2).

sir- (52), **sier-** (12); **sir-** *Murm* (2), *BartBydż*, *BielŻyw* (4), *KromRozm* 1, *LubPs* (10), *RejWiz* (2), *BielKron* (3), *RejAp*, *RejPos* (20), *HistLan*, *RejZwierc* (2), *WisznTr* (2), *ArtKanc*; **sier-** *RejPs* (2), *GroicPorz*, *Prot*, *BudBib*, *ReszHoz*, *Calep* (2); **sir-**: **sier-** *BibRadz* (1:3), *Mącz* (1:1).

o oraz a jasne, w sie- e pochylone.

sg N sirotka (6), [sirotek]. ◇ G sirotki (4). ◇ D sirotce (5). ◇ A sirotkę (19). ◇ I sirotką (1). ◇ pl N sirotki (3), [siérotkowie]. ◇ G

sirotek (11), siérotk(o)w (1) *Calep*. ◇ D siérotkám (1). ◇ A sirotki (8). ◇ I sirotkami (3). ◇ L sirotkách (2).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI – XVIII w.

1. *Dem.* od „sirota”, „sierota” w znaczeniu podstawowym (62): Iákcie iest Pánfkie ftáránie o siórotkach. *LubPs* S5 marg, Q4, S5; Ktemu iż ná to zwirzchność Pan káżdą wyládził/ Aby przez nię tym fnádniey o siórotkach rádził/ Chcąc byfcie przednieyflzymi opiekunmi byli/ Y od wfzech krzywd ábyfcie káždego bronili. *HistLan* Ev; Gdzież ten iest kthoryby rátaował wéifnionego á ftrapionego w wpadku iego? Gdzież ten iest kthoryby ogárnął siórtkę błédnego? álbo tułáká opátrzył w nędzy iego? ábo z ochotą nędznikowi włomil chlebá fwego? *RejZwierc* 190, 44; *WisznTr* 28.

si(e)rotka(-i) czyj(e) [zawsze: pron poss] (4): [Panie] nie-opuflczayze nas na ofátek iako firotek swoich: ale radflley nad nami racz wtwierdzic bez dokonczenia fwięte miłofierdzie twoie. *RejPs* 172v; *RejPos* Ooo2, Ooo2v; Tymże kfztałtem nas siórtki twoie/ záchoway [Panie] w te niepokoie/ byflmy pod twą ftrażą żyli/ áiebie przepfiecźnie chwaili. *ArtKanc* 118v.

W połączeniach szeregowych (9): gdyż on fam [tj. Pan] powiáda przez Proroká/ iż nędzny/ vbogi/ á siórtká iest w opiece iego *RejPos* 78v; á naywięcey ná nas o tę powinność [Pan] przez Proroki woła/ ábychmy bronili/ wfpomagáli wpádłych á potrzebnych ludzi/ á fprawiedliwie fładzili siórtkę/ y káždego wpádłego człowieká/ ktory fobie fam pomodz nie może *RejPos* 130v; Abyś nie opuflczál siórtki/ ábyś pomogł wpádłemu á wéifnionemu w fładzye w fprawiedliwości iego/ ábyś niedofáttecznego/ błédnego/ głódnego/ á nágiego nie opuścił bez wfpomożenia iego *RejPos* 193v; Sáżd fprawiedliwie/ rátuwy wéifnionego/ wfpomóż nędzniká/ záchoway siórtkę/ á profłaczká w fprawiedliwości iego *RejPos* 317v, 144, 163, 171v, 194v, 265.

W porównaniu (1): Ták fwawola fwe drzewo ná grufzt záložylá/ Trudno fie iey obronić by nas nie złomilá. Bo tuż zá niá wárterzem byega niedofáttek/ Ten gdy fie kto zátoczy powáli [!] ofátek. Bowiem temu folguiać síłá fie wázymy/ Iákó iná siórtkę ták cnotę dłáżimy. *RejWiz* 101v.

Zwroty: »obronić (a. wziąć na obronę) siórtkę; obrońca siórtki« (3;1): Przeftán zle czynić/ czyn fprawiedliwość/ rátuwy wéifnionego/ obroń siórtkę/ nędznego á wtrapionego w dom fwoy przymi/ á bąđz obrońcą iego. *RejPos* 163; Iżeś ty wzyał moy miły Pánie káždego wpádłego á káżdą siórtkę ná opiekę á ná obronę twoię. *RejPos* 171v; A ktemu iż fie mu [Panu] opowieda być obrońcą/ opiekálnikiem [!] á mocnym opátrzycielem káđzey siórtki á káždego opuflczónego od fwiátá tego. *RejPos* Ooo3, 211.

»siórtkę przyjąć na opatrzenie; opatrzyciel siórtki« (1;1): Prorocy wczá/ ábyś vbogiego/ wéifnionego wfpomagał kędy możefz/ siórtkę/ nędzniczká przyiął do fiebye á ná opátrzenie fwoie. *RejPos* 194v, Ooo3.

»wziąć na (a. w) opiekę, w opiekę poruczyć, mieć na pieczy siórtkę(-i); opiekáć się siórtkami; opiekálnik siórtki(-ek)« [szyk zmienny] (3:1:1;3): Izałz máło małz vbogich ludzi/ vbogich á zwłáfczá cnotliwych káplánow/ vbogich siórtek/ kthore Pan Bog tobie w opiekę poruczył *RejPos* 144; Tu wiele fie przypodobnifz fprawámi fwemi ku fprawám Páná fwego. Gdzye theż możefz nędzniczká/ profłaczká/ siórtkę/ wziąć ná opiekę fwoię *RejPos* 171v; thu też wczynifz niemálá fprawę podobná ku fprawám Páná fwoiego/ gdyż to iego fpráwy á iego to fwięty wrząd iest/ opyekáć fie wflzytkimi siórtkami á wfzelkimi wéifnionemi fwiátá thego. *RejPos* 171v; Sáżd fprawiedliwie/ pomóż wpádłemu á wéifnionemu/ rátuwy nędzniká/ miey ná pieczy siórtkę/ y ine dobrodzyeyflwá iákcie możefz fzáfuy á rozflzyrzay s tego zwierzónego fkárbu fwego/ ku czci Pánu fwemu. *RejPos* 265; Azafci o nim [o Panu] Prorok nieomylnie nie powieda/ iż [...] on iest wfpomózycielem á opiekálnikiem káždego siórtki fwego *RejPos* Ooo2, 163, 171v, 211, Ooo3.

»[kogo] zostawić siórtkami« (1): Ale fie ciefz wierny gdyż tu flzyfyz iz [...] Pan ná cię woła y ná wflzytki fwoie/ izci was nie

zoltawię sirotkami/ iżci ia was nie opufzczę/ iż będę z wami aż do lkończenia fwiątá *RejAp* 167.

Wyrażenia: »sirotka(-i) nędzna(-e)« [szyk 1:1] (2): obroń á wfpomóż á weźmi w opiekę fwoię sirotkę nędzną/ ktora fobie rády dáć áni fie fámá wfpomoc nie może. *RejPos* 211, 0002v.

»sirotek ojciec« [o *Bogu*] (1): A gdzie [!] fie chcefz obroćić licha dużo moiá? Muśilz iść do Páńlkiego gurniego pokoiá/ Ten czáfu twoiey záłości [...]/ Siedzác ná pięknym niebie: Schyli fię do ciebie. Ten ieft wżyfłkich sirotek Oycem dobrotliwym *WisznTr* 28.

»ubogie sirotki« [szyk 3:1] (4): Ráczże Pánye náklonić k twym wyernym fwe wflly/ Ktorzy twego rátkunku żádáyá w fwey duflly/ Rácz fie fám pomśćić krzywdy sirotek vbogich/ Niech znáią ludzie możność fádow twoich frogich/ Iuż nyech wyedzą iżeś ty fám yeft Pan nád pány/ Ktory tu wfllytkiem władnyelz y nędznemi námi. *LubPs* C3; BÓże rácz dáć rozfádek Krolowi nálfemu/ A fprawiedliwość twoyę fynu krolewfkemu/ By w tey fprawiedliwości lud twoy záwždy fádził/ A vbogye sirotki ná wlfem fprawnye rzádził. *LubPs* Q4, P5; *RejPos* 144.

Szereg: »sirotka(-i), (a) ubogi (a. ubodzy ludzie)« [szyk 2:1] (3): Wfllyfcy krolowye zyemye będą go [Pana] chwalili/ A wfllyfcy narodowye będą mu flżyli/ Przeto iż on wybáwił tu vbożuchnego/ Ktory nilkąd nye baczył rátkunku żadnego. On przepuści sirotce z wyelką ćirpliwofcyá/ Duffe nędznych vbogich wybáwi z litofcyá/ Od zdrády y od gwałtu on ye wyyać raczy *LubPs* Q4v; SRogye sfukanie ieft w tym Pfálmie tych fltanow ktorzy fą ná vrzędzy wytáwieni/ iż nie czynią dofyc powinności fwoiey/ owfzem bogáctwá á zacności fwoie ná márne zbytki á ná trapyenie y ociáżnienie sirotek á vbogich ludzi obráćią. *LubPs* S5; *RejWiz* 51. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

a. *Od znac.* 'dziecko, które straciło co najmniej jedno z rodziców'; orphanus *Murm*, *PolAnt*, *Calep*; pupillus *PolAnt*, *Calep*; clientulus, pupilla *Mącz* (28): Orphanus, qui nec patrem habet nec matrem. Eyner der wider vater noch mutter hat. Syrotká bez oycá y mátky. *Murm* 170; Sinowie tych ktorzyfzby dla polpolitego dobra zefzli z tego fwiata, aby z poſpolnego lkarbu chowani byli. Item aby porucznik nie miefzkał w domu matki firotek, ani tim ma fzafować porucznik (gdyby kthora firothka vmarła) na kogo ten dział ma fpać. *BielŻyw* 7; Kiedy też máią kogo wwięzować w imienie sirotki/ ktory lat y obrony żadney niema/ y przyacięle iego fą nieznáiomii. Tám máią być wżyfcy iego krewni *GroicPorz* p3; *BibRadz Iob* 6/27; *BielKron* 372; Pupilla, Siérotká. *Mącz* 332a, 57b; Iáko Pan ieden fyna fwego mádrze ćwiczył [...]. Poddánych nie vćilkay podatkiem nieflufznym/ [...] Ktemu twoich dochodow nie vtracay márníe/ A niech fierotki k fobie twoiá dobroć gárníe. Wdow vbogich bądź oycem y fltrapionych ludzi *Prot* D3v; *RejPos* 127v; Orphanus, Qui caret patre, praesidioque paterno. Pupillus, qui caret patre, sed non praesidio paterno, quum tutore iuветur – Siérotka. *Calep* [740]a; [Izaliżem kiedy iadł fluczkę chlebá fám áby iey nie miał ieść sirotek *GilPos* 125v; A yesliżeby [żona moja] sie wydała, tedy yżby wtytm statku zmeżem swym drugim gospodarowála bez szkody sirotekow, áże do zrostu ych *ProtokWożnik* 1598 nr 245, 1598 nr 245 [2 r.]].

sirotki czyje (1): [Aleksander mówił do ludu:] Tego fobie za krola wybierzcie ktory fie Boga boi, á więcey go flucha niż woley fwey [...], ktoryby dobyte lupy miedzi was rozdzielał firotek aby walzych nie dręczył *BielŻyw* 148.

W połączeniach szeregowych (3): Nie czyńcie krzywdy wdowie áni sirotce/ áni gościowi/ áni vbogiemu *BibRadz Zach* 7/10, *Ps* 82/3; Przefłtańcie przewrotności/ á vćzie fie dobrze czynić. Szukaycie rozeznáńia/ wfpomagaycie vćiśnionego/ pomagaycie sirotce/ brońcie wdowy *BielKron* 94.

W charakterystycznych połączeniach: si(e)rotka bez ojca i matki, pokorna, udręczona; sirotki (G) strzec; czynić krzywdę si(e)rotce (2), pomagać; sirotki dręczyć, pobić, podeptać, ratować.

Zwroty: »si(e)rotkę bronić, przyjąć w obronę« (1:1): *RejPs* 215v; Bo iefliże cie Pan wyfádzić raczył ná iáki vrząd fwiecki/

tákże go flrzedz vmiey/ á ták fie w nim záchoway/ iákobyś w boiáźni Bóżej żył/ [...] sirotkę/ wdowę/ pielgrzymá/ od káżdey krzywdy broníł. *RejPos* 314v.

»sirotki opatrzać« (1): Arifoteles fzedł do Stragiríey do fwey krainy [...], á tamże miefzkaiąc iálmuzny dawał firotki opatrzał y fprawował fltan fwoy. *BielŻyw* 87.

Wyrażenia: »dom sierotkow« (1): Curotrophium – Dom fzieiotkow. [...] Domus alendis pueris destinata *Calep* 280a.

»sirotka uboga« (1): A pomnicie ná tho/ iż Bog wáfz iefth Bog nád bogi/ á Pan nád wżyfłtkimi pány [...]/ v ktorego nie ieft żadny brák nád perfoná káżdego/ áni on pátryz ná vpominki iego. Ale pátryz więcey ná sirotkę á ná wdowę vbogá *RejPos* 243v.

Szereg: »dzieci (a. dziatki) albo (i) si(e)rotki« (2): Gdy ma przyść lkończenie fwiątá/ będą w ludziach wielkie flráchy/ ktore przed tym nigdy nie bywály/ wżyftek rod záłości vkaże fie w ludziach. [...] Iefli ktorzy dobrzy będą/ od złych vćiśnieni będą. Zádna litość nád dzyećmi y nád sirotkami nie będye. *BielKron* 135v; *ReszHoz* 132.

»si(e)rotka(-i), ((też) i, a, ani) wdowa(-y)« = *vidua neque orphanus PolAnt* [szyk 5:4] (9): *KromRozm I* A4v; *RejPos* 243v, 342; A oni [bogowie] choćiafz im kto zle/ choćiafz dobrze czyni/ nie mogą oddać [...]. Nie máią litości nád wdowá/ áni okáziá dobrodziefłwá fierotce. *BudBib Bar* 5/37. Cf »gość, si(e)rotka, wdowa«. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»gość (goście) (a. pielgrzym, a. pielgrzymujący, a. przychodnie), si(e)rotka(-i), ((też) i) wdowa(-y)« = *peregrinus, pupillus et vidua PolAnt* [szyk zmienny] (5): *RejPs* 215v; Pan flrżeże wżyfłkich przychodniow/ sirotki też y wdowy/ On káżdemu ku rátkunku záwždy ták ieft gotowy *LubPs* ff2, V3v; A nie czyńcie krzywdy gofciowi/ firotce/ y wdowie/ y nie wylewáyćie ná thym miefcu krwie niewinney *BibRadz Ier* 7/6; *RejPos* 314v. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

2. *pl Pory w skórze; pori Murm, BartBydg* (2): *Murm* 63; pori, sirodki, przeduchy *BartBydg* 119b; [Aprilis [...] pori tunc aperiuntur [...]. Darczu auch die schweiflöcherlein Aufftnet [...] Kwiećien ma tak wielkie mocy Ilz odnawia wżyfłki rzeczy: W ćielie fzyrodki otworzy Y krew nowá/ ćieplá mnoży. *MymerRegim* C4v; Wilgotne záś powietrze áczkolwie mnogim ludziem flży/ bowiem bárwę czyni cudná/ y fkorę miękká ná ćiele: Pory też ktore drudzy sirotkami zowiá/ w ćiele otwarza *Cresc* 1571 4 (*Linde*), 48; *ArtNom* C3; Pori, Schweiflöcher. P. Dziurki/ ktorymi pot wychodzi/ fierotki. *Volck* 490].

3. [Rzekomy kamień jelitowy; kulisty twór powstający w żołądkach zwierząt w wyniku nagromadzenia niestrawionych substancji, przypisywano mu właściwości magiczne i lecznicze i używano jako środka przeciw truciznom; bezoar, strutka: Besaar, lapis Syrothka *ReuchlinBartBydg* d8.]

4. [Prawdopodobnie: Kamień szlachetny lub półszlachetny wprawiony w pierścionelek lub przeznaczony do wprawienia, oczko: annulus aureus cum 2 rubinis et 1 diamanto, annulus aureus cum szyrotká 1 *CracArtific* 1544 nr 1118, 1547 nr 1471; sigillum ponderat aureus Hungaricales 6, annulus z sirotką ponderis Hungaricales 3 i ort *InwMieszcz* 1577 nr 215, 1570 nr 162.]

Synonimy: 2. dziureczki, dziurki, pory, przeduchy; 3. bezaar.

AC

SIROTNY (1) ai

sirotny, [sierotny].

o jasne; sierotny z tekstów nieoznaczających e.

sg m N sierotny. ◇ [A sierotny.]

Sl stp notuje, Cn brak, *Linde* XVI w.

Przymiotnik od „sirota”, „sirota” ‘dziecko, które straciło co najmniej jedno z rodziców’: [Volck 515; A iż się pokazało na tym rachunku, iż nieboszczyk p. Jurga Krakier został winien wnukom swym tak jako jego rejestrza pokazywały pieniędzy fl. 403 i gr 14,

tedy ten dług sierotny defalkują sobie z ty sumy wyżej napisanej Jan i Maciej Kausowie fl. 403 gr 14 *InwMieszcz 1597 nr 301.*]

Wyrażenie: »si[le]rotny dom«: Brephtrophia [...] Latine parvulorum hospitalia in quibus infantes exposititii, et pupilli aluntur [...], Sierotny dóm/ álbo/ Szpital dziecinny. *Mącz 26d*; [sierotny/ Pupillaris. sierotny dom/ Orphanotrophium. *Volck Zzz, 67, 437*].

Cf **SIEROCI**

AC

SIROTSTWO cf **SIEROCTWO**

SIRP cf **SIERP**

SIRPIEŃ cf **SIERPIEŃ**

SIRPIK cf **SIERPIK**

SIRPIKOWY (I) ai

N sg f sirpikow(a).

Sł stp, Cn, Linde brak.

Przymiotnik od niezaświadczonej u nas formy „sirpik” ‘Seratula tinctoria’; zrobiony, otrzymany z sierpiku:

Wyrażenie: »woda sirpikowa«: [wódkki, które służą] Lędzwiom y miechierzowi. Woda Anyżowa/ Pietrufzczana/ Oorzefzkowa [!]/ Malonowa/ Rumienkowa/ Opichowa/ Lefniew marchwie/ Sirpikowa. *FalZiol II 14b.*

AC

[**SIRPOWY** ai

N pl subst sirpow(e).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVIII w.: sierpowy.

Przymiotnik od „sirp” ‘narzędzie rolnicze do ścinania zboża i trawy’; w którym wytwarza się sierpy:

Wyrażenie: »hamer [= kuźnica] sirpowy«: Hamry sirpowe. – Jest hamrów 3, z których mieszczanie płacą do dwora per mc. 2 *LustrKraK I 155.*]

AC

SIRSIENŃ cf **SIERSZENŃ**

SIRSZCHL cf **SIERCHL**

SIRSZEŃ cf **SIERSZEŃ**

[**SIRSZL**] cf **SIERCHL**

SIRSZYŃ cf **SIERSZEŃ**

[**SIRZCHL**] cf **SIERCHL**

SIRZCHLISTY *Sł stp; Cn, Linde brak.*

Cf [**SIERŚCISTY**]

[**SIRZĆ**] cf **SIERŚĆ**

SIRZP cf **SIERP**

SIRZPIEŃ cf **SIERPIEŃ**

SIT (5) sb m

sg N sit (4). ◇ G situ (I).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

bot. Juncus L.; sit, rodzaj roślin z rodziny sitowatych (Juncaceae) lub Scirpus L.; sitowie, rodzaj roślin z rodziny ciborowatych (Cyperaceae) rosnących w miejscach podmokłych; iuncus Murm, Mymer², Cn; scirpus BartBydg, Cn; butomon Calep; scirpiculus Cn

(5): Iuncus. eyn femd Szyt. Scirpus idem *Murm 112*; Iuncus Sembd Sit [Szitowie *Mymer*¹]. *Mymer*² 17v; *BartBydg 78*; Iuncinus – Złitu vpleczioni. *Calep [570]b, 143b.*

Cf [**SITKOWIE**], **SITOWIE**

JR, MN

SIT SIT Cn; *Linde XVII w. (z Cn).*

[**SITA**] cf **SYTA**

SITARZ (I) sb m

a *pochylone.*

sg N sitarz. ◇ [G sitarza.]

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI i XVIII w.

Człowiek trudniący się wyrobem sit; cribrarius Mącz; cribrorum texendorum artifex Cn: Cribrarius, Sytars [!]. Mącz 68d; [Aż nie rychło obaczę/ á koń niema chwoftá/ Niemogłem go iuz náléżé pilno fie fláráiac/ W ręku zań dwa źelągi od sitarzá máiac. Albertus A3 (Linde); Volck Zzz].

JR, MN

SITEK (I) sb m

N sg sitek.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Dem. od „sit”: Iunculus – Sitek. Calep [570]b.

JR

SITKO (3) sb n

o jasne.

sg N sitko (I). ◇ A sitko (I). ◇ I sitki(e)m (I). ◇ [L sitku.]

Sł stp brak, Cn s.v. cedziworek, Linde XVI – XVII w.

1. *Dem. od „sito”; colum Mącz, Cn; cribellum Cn (3): Colum, Naczynie przez które cedzą/ Durflák/ fitko Mącz 59d.*

Zwroty: »przecedzać przez sitko« (I): Defruto, [...] przecedzam przez sytko álbo chuftkę tákowy mółcz [z winnych gron]. *Mącz 80c.*

peryfr. »gęstym siac mąkę sitkiem« = *być uczciwym* (I): A gdyż nam tá kráiná wychowanie dáłá [...]. Przeto ią przestrzegamy w iey nieopátrznosci [...]. Pátrząc ná wżyfiki ftrony gdzie fie co obraca [...]. Kto z czyią źkodą żywiew/ á kto z fwym pożytkiem/ Kto gęłtym á kto rzadkim sieie mąkę sitkiem. *BielRozm 9.*

peryfr. »rzadkim siac mąkę sitkiem« = *być nieuczciwym* (I): *BielRozm 9* cf »gęstym siac mąkę sitkiem«.

Wyrażenie: »sitko gęste« [szyk zmienny] (I): *BielRozm 9*; [potárfzy ie [piżmo] ná proch zmiefzay/ á wsyp ie ná przecadzke álbo ná sitko gęłte *SienHerb 625a*].

Szeregi: »sitko albo chustka« (I): *Mącz 80c* cf »przecedzać przez sitko«.

»sitko albo przecadzka« [szyk zmienny]: zawiąży też piżmá w chufteczke/ á polož w sitku ná dnie/ álbo w iákiew iney przecadzce. *SienHerb 625a, 625a.*]

»sitko i przetak«: tedy mu thego [w sądzie] dopuczfyly w acta wyesz, tho yesth, czo prawo ogládalo: w pierwsy komorze [...], throye wydel do gnoyu, sytko y przethak *KsięgiSądWiej 1579 nr 7000.*]

[*Przen:*

Zwrot: »przeczadzić sitkiem [czego]«: Zátim ciężkim wzdychánien y bićiem pierśi fwych fumnienie swe dobrze przefzrotowawfzy/ przeczadz to sitkiem [prawiedliwosci *PowodRecepta D4v.*]

2. [*Rodzaj gry dziecięcej polegającej na szybkiej zmianie miejsc:* A przeto nas [tj. *Polaków*] prowadźili [= *wywodźili* (*kronikarze*)] iedni z poźródku Grecyey/ á drudzy Sármaryey. Ano y cí y owi [...] rozno fie rozefzli/ iedni do Illiryku ku południu/ á drudzy ku Sármaryey ku pułnocy: od ktorych Słowiánie nafzy wyfzedzfy/ z onemi fie záśię co byli w Illiryku pomiefzáli/ á pomiefzawfzy záśię tu do Sármaryey do fwych przyfzli/ Zwłáfzczá

Polacy náfzy. A ták iákoby owo wláśnie sítko gráli. *BielKron 1597 16 (Linde).]*

Synonimy: cedzidło, cedziworek, przecadzka, przetak.

JR, MN

[SITKOWIE sb n

I sg sitkowi(e)m.

Sł stp notuje, Cn, Linde brak.

bot. Juncus L.; sit, rodzaj roślin z rodziny sitowatych (Juncaceae) lub Scirpus L., sitowie, rodzaj roślin z rodziny ciborowatych (Cyperaceae) rosnących w miejscach podmokłych:

*Wyrażenie: »zarosły sitkowiec«: Jest jezioro nad mianowite jeziora, [...] na których niewodki ani przewłoki zamkowe nie chodzą, bo zarosłe sitkowiec *LustrPom 74.**

Cf SIT, SITOWIE]

JR, MN

SITNY *Sł stp; Cn notuje, Linde XVII (z Cn) – XVIII w.*

SITO (20) sb n

o jasne.

sg N sito (12). ♦ G sita (1). ♦ D situ (1). ♦ A sito (3). ♦ I sit(e)m (1). ♦ [L sicie.] ♦ pl N sita (1). ♦ G sit (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

Sprzet w kształcie płytkiego bębna, którego dno jest wykonane z gęstej siatki włosianej lub drucianej, używany do przesiewania, czasem też do cedzenia; cribrum Murm, Mącz, Cn; subcerniculum Mącz, Calep, Cn; incerniculum Mącz, Cn; foripillus, setatium BartBydg; excussorium Cn (20): Murm 150; Setatium, instrumentum purgandi farinam, szytho BartBydg 143, 60; Cribrum setaceum, Syto włofienne. Mącz 68d; Ruderarium cribrum, Piafeczne rzeźfoto/ Item dicitur de viliori et furfuratio cribro apud Apul, Miasto grubzera sitá. Mącz 359d, 49b, 68d, 425b; Calep 269b; [Rach-Bonera 1558 119].

[Przysłowie: trudno zanieść wodę w śicie ZbylPROzm D3.]

Zwroty: »cedzić przez sito« (1): Colo, Cedzę przez syto/ durfzlák albo chuřtę. Mącz 59d.

»sitem podsiewać« (1): Farinario cribro succernunt, Mącznym sitem podsiewáya/ Pytluýa Mącz 49c.

»przez sito przebijając, [przebity]« (1): Cribro, Podfiewam/ Przes syto przebiyam. Mącz 68d; [UrzędowHerb 400a].

*»wycisnąć przez sito« (1): warzą kwiatki fijołkowe wwodzie á potym przebijá onę wodę á mocno wyciřną przez lito *FalZiol I 149d.**

Wyrażenia: »sito gęste« (1): cribrum pollinarium, Pytel albo sito barzo gęřtę [1]. Mącz 308c.

»mączne sito« (2): Farinarium cribrum, Mączne sito. Mącz 118a, 49c.

*Szeregi: »sito, przetak« (1): Drewnianých řtátkow wřelákich ma byď tázme wielki dořátek závřze: řit/ przetakow/ y innych wymyřłow *GostGosp 130.**

*»sito, (albo) rzeszoto« [szyk zmienny] (3): Cribrum. Eyn fyp ader reyter. Syto albo rzeřfoto. Murm 145; Mącz 68d; Calep [1015]a; [[weř] Sádłá wieprzowégo wychędořonégo/ w wodźie řiedm kroć řimnéy plokánégo/ á przez rzeřfoto albo sito przebitégo dwa funty *UrzędowHerb 400a].**

*Przen (1): A iż o trzech miárách Pan wřpomina/ przez nie rozumieć řię trzy częřci náture náfzye mogá. (marg) Trzy řitá co řá. (–) Bo wedle Apořtołá/ mamy w fobie duchá nieřmiertelnego/ mamy duřę/ mamy ćiáło *SkarKaz 85a.**

Synonimy: cedzidło, cedziworek, przetak, pytel, pytowy sak, rzeszoto.

JR, MN

SITOWI *Cn; Linde XVII w. (z Cn).*

Cf [SITOWIANY], SITOWY

[SITOWIANY ai

N sg m sitowiany.

Sł stp, Cn, Linde brak.

*Przymiotnik od „sitowie”; zrobiony z sitowia: řitowiány/ Scirpeus, iunceus. *Volck Zzz, 568].**

Cf SITOWI, SITOWY

JR, MN

[SITOWIASTY ai

N sg m sitowiasty.

Sł stp, Cn, Linde brak.

*Zarořnięty sitowiem: Iuncosus, vollbintzen. P. więzowáty/ fitowiařty. *Volck 299].**

JR

SITOWIE (18) sb n

o jasne; -ę, [-e].

sg N sitowie (10). ♦ G sitowiá (3). ♦ I sitowi(e)m (2). ♦ L sitowiu (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

*bot. Juncus L.; sit, rodzaj roślin z rodziny sitowatych (Juncaceae) lub Scirpus L.; sitowie, rodzaj roślin z rodziny ciborowatych (Cyperaceae) rosnących w miejscach podmokłych; iuncus Mymer¹, BartBydg, Mącz, Calep, Vulg, Cn; scirpus BartBydg, Vulg, Mącz, Calep, Cn; papyrus BartBydg, Vulg; iuncetum Calep (18): Mymer¹ 18; BartBydg 78; A záz řie moře řielenie řitowie bes wilgotnořci? álbo rořć rogořiná bes wody? *Leop lob 8/11;* Scirpo, Sitowiem nieco zwięzuyę álbo plotę. Mącz 373c, 177d, 373c; Scirpi – Rogoz, řytowię. Calep 955b, [570]b [2 r]; Oni też ráne fwoie pilnie opářrzyły/ A řitowiem ieřziornym w zaiem řię leczły. *KmitaSpit B3; [WujBib lob 8/11].**

Przysłowie: Nodum in scirpo quaeris, Węzłá w řitowiu řzukafz/ to ieřt nazbyt řie řtáraf. Mącz 373c, 249a.

Wyrażenia: »koszyk z sitowia« (2): Sirpus [...] Plećiony kofzyk z řitowia do řig należący. Mącz 396b, 373c.

*»naczynie z sitowia« = łódka z trzciny papirusowej (1): Bledá řiemie ćieniowi řkrzydelnemu kthora ieřth zá rzekámi Murzyńřkiemi/ kthora řle ná morze pořly: á w naczyniu z řitowia [in vasis papyri] ná wody. *Leop Is 18/2.**

Szeregi: »sitowie albo rokicina« (1): Scirpea, Kofzyk z řitowia álbo z rokiciny vcziniony. Mącz 373c.

*»trzcina i sitowie« = calamus et iuncus Vulg [szyk 2:1] (3): Thrzciná y řitowie powiędná/ obnaży řie řożyřko potokowe od řtoku řwego *Leop Is 19/6, Is 35/7;* Tám wodne ptářtwo ma fwoie noclegi/ Przy rogořinie okrywa więc brzeęi/ A przy řitowiu y przy gęřtye trzcinie Ni řię przeminie. *KlonFlis B4v; [WujBib Is 19/6].**

Cf SIT, [SITKOWIE]

JR, MN

SITOWIEC *Cn; Linde XVII w. s.v. kořcieniec; poza tym XVIII w. w innym znaczeniu.*

SITOWISKO *Cn; Linde XVII w. (z Cn).*

SITOWNY *Sł stp; Cn, Linde brak.*

SITOWY (7) ai

o jasne.

sg m N sitowy (6). ♦ pl L sitowych (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde bez cytatu.

*Przymiotnik od „sit”; zrobiony z situ; iunceus Mącz, PolAnt, Calep; scirpeus Mącz, Calep (7): Mącz 177d, 373c; Scirpeus – Sytowi, rogořani. Calep 955b, [570]b; [Scirpeus, bintzen. P. řitowy/ řitowiány. *Volck 568].**

Wyrażenia: »sitowy koszyk« (1): Scirpiculum – Sytowi kofzyk. Calep 955b.

»łodka sitowa« (I): Bládá ziemi [...] ktora iest zá rzekámi Etyoplkiemi. Która pofyła pofty przez morze/ á w łódkách ší-thowych [in navi iuncea] po wodách *BibRadz Is 18/2*.

»powroz sitowy« (I): Schoenos – Powroz fytowi, powrzosło. *Calep 953a*.

Cf SITOWI, [SITOWIANY]

JR, MN

[SITTA] cf SYTA

SIUSIAC (I) vb impf

3 sg praes siusia.

Sł stp, Cn brak, Linde XVI w.

Oddawać mocz; tu żart. o rzece: V leżyłk wielkich pytałem Mázurá/ Coby zá rzeczka? Rzekł mi. Dżiewcza dżiurá/ Więc nie wiem tákli. Lecż rzeczka málušia/ Do wiły siusia. KlonFlis G3v.

Cf SIUSKAĆ

JR, MN

[SIUSKA sb m

A sg siuskę.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Małe dziecko siusiące bez kontroli; pogard. o kimś młodym, niedoświadczonym: Iefli tedy być może/ áby kto więcey práwie bez rozumu y baczenia contradicte náidował: nád tego siuskę Minifrá? Przebog z kim rzecz mamy? ŚmigłŁup E3v.]

JR, MN

SIUSKAĆ (I) vb impf

3 sg praes siuská.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Oddawać mocz: Ofyeł [...]. Kędy káka tám bywa gnoy/ á gdzie fyulka tam bywa zroy. March¹ A3v.

Cf SIUSIAC

JR, MN

SIUTA (I) sb f

A pl siuty.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Owca: Potym drugi [chlop] przyiechał/ miał złe fzáláwary/ Y powiešł przez ławkę ogon Wilczy ftáry. Dżiewczę zárzy pod ławkę/ mámie vkazáá/ Mowiác iż to Wilk fiedzi/ by fiuty fchowáá. RejFig Bb3.

Synonim: owca.

JR, MN

SIWAKOWY (?) (I) ai

G pl siw(a)kowych.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Prawdopodobnie: Przymiotnik od niezaświadczonego u nas „siwak” ‘gatunek zająca’; zrobiony z futra zająca: Wthenze czalch nathem rozboyv wzyetho my wołz ftrzema konomy. [...] wdrvgyem vozye wzyetho [...]. Czteridzyefczy y fchefcz fchvp Sywyethkovich [!] LibLeg 11/156v.

JR, MN

SIWASZEK (I) sb m

N sg siwászek.

Sł stp, Cn brak, Linde XVI w.

Człowiek mający siwe włosy, starzec (z odcieniem sympatii): A gdy iuż on siwafzek dokończył fwey rzeczy/ Ktorą ftyżąc on młódzy miał ná pilney pieczy. Y bárzo mu tá ráda iego fínákwáá/ Bo mu do buyney myfli ná wfzem przypadáá. RejWiz 22.

Synonimy cf SIWEK.

Cf SIWEK, SIWIEC, [SIWOSZ]

JR, MN

SIWEK (2) sb m

e prawdopodobnie jasne (tak w -ek).

sg N siwek (I). ◇ G siwka (I).

Sł stp, Cn, Linde brak.

Człowiek mający siwe włosy, starzec (2): (nagl) Mákowecki s fyny. (–) TO iuż wiedz żołnierz dawny fortunny do boiu/ Rádźć pánie kochánku chcefzli być w pokoiu/ Zániechay tu próżnych burd šiwká nie záczepiay/ Gdy fie głáfzce po brodziey prętko fie wmykay PaprPan H2, T3.

Synonimy: starczyk, starek, starszy, staruch, staruszek, stary, starzec.

Cf SIWASZEK, SIWIEC, [SIWOSZ]

JR, MN

SIWIEC (I) sb m

e prawdopodobnie jasne (tak w -ec).

[sg N siwiec.] ◇ pl G siwc(o)w. ◇ [D siwc(o)m.]

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII w.

1. *[Człowiek mający siwe włosy, starzec: Iáko ieft rzecz liczná šiwcóm fąd á ftárffym poznać ráde [Quam speciosum canitie iudicium, et presbyteris cognoscere consilium Vulg Eccli 25/6] KsięgiEklez H4; (nagl) MŁODZIK Z SIWOSZEM. (–) [...] Oni, iż swoje żelazka przysiedli, Ręczne potkanie naprzód z sobą zwiedli. [...] Żle sie był młódzik o starca pokusił, Bo go tam siwiec mało nie udušł. Otwin(?) Erot 56.]*

2. *Ptak mający siwe upierzenie: Przydą [w poselstwie] trzydzieści šiwców [tj. żurawi]/ y czapek nie zięli/ Ani iáko fię godzi/ Krolom vkłónili. [...] Rozgniewał fię Krol frodze/ [...] poftom onym zá to/ Dano złozenie w kuchni/ tám gdy ię przywiedli/ Pobito/ powárzono/ y ná obiad ziedli. KmitaSpit C4.*

Synonimy: 1. starczyk, starek, starszy, staruch, staruszek, stary, starzec.

Cf SIWASZEK, SIWEK, [SIWOSZ]

JR, MN

SIWIEĆ (9) vb impf

Inf z tekstu nieoznaczającego é; w formach osobowych e jasne.

inf siwi(e)ć (I). ◇ praes 1 sg siwieję (4). ◇ [3 sg siwieję.] ◇ 3 pl siwieją (3). ◇ con 3 pl subst by siwiały (I).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVIII w.

Stawać się siwym; canescere Mącz, Calag, Cn; canere Mącz, Calep, Cn; incanescere Calep, Cn (9):

a. *O ludziach (7): z młodu iż zimność mozgowa ferdecnej [!] gorączofci nieprzechodzi, dla tego młodzi nie fiwieią. GłabGad Bv, B; Mącz 33c; Calag 255b; Calep 160a, 518a; [Kto iéy [kamfory] záś zbytnie pożywa/ šiwieie prędko/ to rzecz doświadczona UrzędowHerb 329a, 367a].*

siwieć od czego (I): Caneo, Siwieję od ftárości. Mącz 33b.

b. *O kolorze włosów wynikającym z procesu starzenia się (I): Włofy áby nie šiwiały rychło/ chronić fye trzeba wilgich á chłódnych pokármow SienLek 48.*

c. *O zwierzęciu (I): Czemu wilci zawfze fzarzeią á nie fiwieią. (–) Bowiem fiwizna czyni fie z niedofatku ciepła przyrodzouego [!] ktorego wilk ma dofić. Ale ona fzaroć iego albo buroć pochodzi z wielkiego żarłactwa GłabGad Bv.*

Synonim: bieleć.

Formacje współrdzenne: osiwieć, posiwieć.

Cf SIWIENIE

JR, MN

SIWIENIE Cn s.v. siwizna; Linde brak.

Cf SIWIEĆ

[SIWIOZKA sb f

N sg siwioznka.

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII w.

bot. *Sideritis* L.; gojnik, rodzaj roślin z rodziny jasnotowatych (*Lamiaceae*); *polion*, *polium*, *tiniaria herba* Cn: Siwioznika/ siwe główki/ Polium. Grawmenle grufzerlen. *SienHerb* L3#, E2#v.

Synonim: siwe główki.]

JR, MN

SIWIUCHNY (3) ai

sg m N siwiuchny (2). ◇ pl A m pers siwiuchn(e) (1).

Sl stp, Cn brak, Linde XVI i XVIII w.

Intens. od „siwy” (3): Incanus, Canus, aut valde canus – Siwiuchny. *Calep* 518a.

Wyrażenie: »starzec siwiuchny« (1): Ták gdy iuz więźniow śiła/ y roznych nábráli/ Iedne do Kriu/ drugie ná Metop zářáli. Krol fię tež musiał poddać/ gdy go wywiedźiono/ Miedzy ftárce siwiuchne wniść mu rofkazano. *KmitaSpit* C5v.

Szereg: »siwiuchny a prawie zgrzybiały« (1): ZYiąć tu ná tym świećie/ iuz przez czas niemály/ Skąd fie ftął człek siwiuchny/ á prawie zgrzybiały. Doznałem nie pożytkow/ tey fmutney siwości/ Kompáriując z ochłoda/ vćiefzney młodości. *PaxLiz* D4v.

JR, MN

SIWIZNA (23) sb f

a jasne.

sg N siwizna (10). ◇ G siwizny (2). ◇ D siwiznie (1). ◇ A siwiznę (7). ◇ I siwizną (1). ◇ L siwiznie (2).

Sl stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Siwy kolor włosów wynikający z procesu starzenia się; canities *BartBydę*, *PolAnt*, *Calep*, Cn; cani (pl) *HistAl*, *Calag*, Cn; canitudo *BartBydę*, Cn; senium Cn (23): *BartBydę* 22; Gdi iey [wódkie kamforowej] czeltho pożywa á wiele: fzkodzi/ abowiem [...] Siwiznę na człowieka prędko w wodzi *FalZioł* I 71a, V 105v; Z tą mamy baczyć iż siwizna iest niemoc włosów á niedostatek ieden, który z bytniey [lege: z zbytniej] á zimney kurzawy we włosach zoftawiającej pochodzi, która więc tam fie zagnije á tak zbieleie. *GlabGad* Bv, Bv [2 r.]; Olimpia odpowiedziała/ profzę cie mistrzu áby mi ob[i]jawił którą osobę ma on bog. Odpowiedział Anektanabus/ áni młody áni ftary/ ále siwizną nieco máiąc brodę przichędozoną [*barbam canis habens ornatam*] *HistAl* A3v; Czyrftwość młodym moc dawa y dobra ćwiczyzná/ A ftáremu przynosi poczciwość siwizná. *BielKom* Cv; *SienLek* 48 marg, T[tt]; *GórnDworz* K3; Warchołom zázwdy přetko czáły giná/ Wnet zázwdy ná łbie siwizná z łysiną. *RejZwierc* 227v; *Calag* 255b; *Calep* 160a; *PowodPr* 64; [Olgierd zebrawszy Litwę, mścił się krzywd ojczyzny, szanując ojca swego w tej trwodze siwizny. *StryjPoczął* 244; Bo s ftárości siwizná idzie/ nie ftárość s siwizny *GrzegŻarnPos* 1582 598 (Linde)].

Zwrot: »przysięgać na siwiznę« (1): ya wyerzą ifeh moy zfięftrzeniecz Zeliřlawki tego nyeuczinił by on tho myal vezinicz aby myal bicz przitim poyman ya przifziengam na moyá fziwifzná ifeh bith fzie go mfczil do gardla *LibMal* 1543/69.

Przen (7):

a) Starość (6): Ale on [*Jakub*] rzekł/ Niepoydźcie z wami fyn moy/ [...] ktoremu iefliźby fie trefiło vmrzcć ná they wářzey drodze/ wybyście siwiznę moię do grobu z zářośćią wprowadźili. *BibRadz Gen* 42/38; Ktory [*hetman*] zá Achillefá/ gdy żył/ ftął Oyczyźnie/ Godzien był Piliufá przewyřzłyć w siwiznie. Lecź iż Cnotę Bog złubił/ wziął go z nią do fiebie *StryjWjaz* A2, B3.

W porównaniu (1): Iefliś młody/ z tyłu fię śmierci zdrádlivey obawia: iefliś ftary/ otoć iuz w oczy lezie/ á siwizná iáko pozew v drzwi twoich záwiefzony woła ná cię/ ábyś fię do fądu gotował *SkarŻyw* 4.

Szereg: »starość i siwizna« (1): Wiek człowieczy czworaki iest, Pierwřzy dziecińftwo: [...] Drugi młodoć: [...] Trzeci męftwo: [...] Czwartý ftarocć y fiwizna *FalZioł* [*8]v.

a) Metonimicznie: Stary człowiek [czyja] (1):

Szereg: »starość i siwizna« (1): [bracia mówią do Józefa:] iefli wnidę do ługi twego oycá nářego á dzyećyćya [tj. *Beniamina*] nie będye [...] my fludzy twoi polle^m ftarocć y siwiznę iego zázalośćią dopieklá *HistJóz* D3v.

b) Zachowanie właściwe starcowi (1):

W przeciwstawieniu: »stateczna siwizna ... płochość« (1): Nie dokoncáć fwiecie będe wierzył/ Boś fie drugim nieřprawnie odmierzil/ Dziwną twoię znam w ludziech ćwiczyznę Widząc w młodych ftáteczną siwiznę/ Stárym záię dopufzczář płochości *BielKom* D5v.

Wyrażenie: »stateczna siwizna« (1): *BielKom* D5v cf W przeciwstawieniu.

Synonimy: białość, szedziwość.

Cf SIWOŚĆ, SIWOTA

JR, MN

[SIWO] cf [SIEWO]

[SIWOBRODY ai

N sg m siwobrody.

Sl stp, Cn brak, Linde XVI – XVIII w.

Mający siwą brodę: Vdátny Hyperion iáfnym z gory okiem Wdzięcznie pogłádał/ kiedy po morzu řzerokiem Okręty ćichym wiatrem od brzegu biežály [...]. Nadobna Cimodoce/ y piękney vrody Gallátea/ y Neptun pátrzył siwobrody *ZbyłDroga* C3v (Linde)].

JR, MN

SIWOLETNI (1) ai

L sg f siwoletniej.

Sl stp, Cn, Linde brak.

Siwy i stary [cf letni ‘stary’]:

Wyrażenie: »siwoletnia starość« = podeszły wiek: [mamka mówi:] och by mię ták přetko zářloniła Czarna śmierć ćieniem swoim/ by mię ták zákryła/ Bo im dłuźy tu żywoť/ tym więćy ćiiku/ W siwoletniey ftárości *GosřCast* 26.

JR, MN

[SIWOSZ sb m

I sg siwosz(e)m.

Sl stp, Cn brak, Linde XVIII w. w innym znaczeniu s.v. siwiec.

Człowiek mający siwe włosy, starzec: (nagł) MŁODZIK Z SIWOSZEM. (–) Na wozie, jadąc dwa z sobą siedzieli, Nie prawie swoim żartom zrozumieli *Otwin(?)Erot* 56.]

Synonimy cf SIWEK.

Cf SIWASZEK, SIWEK, SIWIEC]

MN, MN

SIWOŚĆ (5) sb f

o jasne.

sg N siwość (2). ◇ G siwości (2). ◇ A siwość (1). ◇ [L siwości.]

Sl stp, Cn brak, Linde bez cytatu.

Siwy kolor włosów wynikający z procesu starzenia się; canities *Mymer*¹, *Mącz* (5): *Mymer*¹ 21v; Caniciem galea premimus, Siwość łapką [= *przyłbicą*] nákriwamy. *Mącz* 320c, 33c; [Iuźci tež vćziwa fthárość iest nie w siwości áni w dłuźośći lat/ [...] náležáca/ ále w mądřośći á w niepokáłaniu [i] fie żadną zmázą. *GilPos* 310v; *Głosy II* 74/60].

Szereg: »stare lata i siwość« (1): A ty yák moźny Bog nyezmyerney miłocći/ Nye opufzczář ftárych lat y mey siwości [Ne *proticias me in tempore senectutis Vulg Ps* 70/9] *LubPs* Q3.

Przen: Starość (1): Doznałem nie pożytkow/ tey fmutney siwości/ Kompáriując z ochłoda/ vćiefzney młodości. *PaxLiz* D4v; [Nád to/ řam iest ácz w tákowey siwości/ wřzákže takiey mocy/ chyboći/ y w pochopnoći ku wálczeniu/ iżby mu dwádziefćiá dobrych á zbroynych Rycerzow niemogli nie vćzynić. *HistOtton* 87].

Synonimy: *białość, szedziwość.*

Cf **SIWIZNA, SIWOTA**

JR, MN

SIWOTA (2) sb f

Teksty nie oznaczają ó.

sg *G siwoty (1). ◇ I siwotą (1).*

Śl stp, Cn, Linde brak.

1. Siwy kolor włosów wynikający z procesu starzenia się (1): Ale ona fzarofć iego [*wilka*] albo burofć pochodzi z wielkiego żarłactwa [...] á ieden raz gdy fie najje może trwać do trzeciego dnia. Także ona potrawa czyni w nim wilgotne á grube pary z ktorých on fzarzeie na fierfci. Tu obacz roznofć fiwoty od fzarofci. *GlabGad B2.*

2. n-loc Nazwa rzeki (1): [*szkody włości Chmielnickej od Tatarów*] Anno M°D°XLij° Pobraly v rzeky ktorą szywothą zową [...] czlowsyka 40. s. miafta. pasfyek wibily 40. *LibLeg 11/98.*

Synonim: **1. białość.**

Cf **SIWIZNA, SIWOŚĆ**

JR, MN

SIWY (105) ai

comp siwszy (1).

sg *m N siwy (28). ◇ G siw(e)go (6). ◇ A siw(e)go (11). ◇ I siwym (2). ◇ f N siwá (12). ◇ G siw(ej) (2). ◇ A siwá (5). ◇ I siwá (12). ◇ L siw(ej) (1). ◇ n N siw(e) (2). ◇ pl N m pers siwi, siwszy (4). subst siwé (8); -é (3), -(e) (5). ◇ G siwych (4). ◇ A m pers siw(e) (1). subst siwé (6); -é (1), -(e) (5). ◇ I n siw(e)mi (1).*

Śl stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

*Mający kolor białoszary, srebrzystobiałe; canus Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz, Calag, Calep, JanStat, Cn; glaucus, leucophaeus, thalassicus Mącz; canosus, incanus Cn (105): Mymer¹ 19, 21v; Item themusfz Gaykowy theflak vkradl y kanka fzywą *LibMal 1544/86v*; więcej wierzą w siwey kápicy mniłzey/ niż fłowu Bożemu *BielKron 217v*; Leucopaeus, Biała/ siwa fərbá. *Mącz 189d, 146c*; á o tym wiédz że ták Staw być nie może/ czyniön albo fypan: tylko kędy ziemiá tęga/ to iefł/ Glinna/ Hłowáta/ siwa albo czérwona *Strum Nv; Calag 255b; Calep 159b*; Słuchał Oycá [*Dedala*] nie słyżąc Synaczek [*Ikar*] zuchwáły/ Szalenie k gorze bieżał/ y plusł w morfkie wáły. Iż fátzecz w miárę pędził od wierzchu y dołu/ Siwy Ocean przebił ácz z Synem/ nie fpołu. *RybGęśli C.**

siwy od czego (1): Canus, Siwy/ Byały yáko yabłön od ftafności. Mącz 33c.

W porównaniach (3): Marga, [...] ziemiá yákoby gliná siwa. Mącz 209d; Thalassicus color, Morska fərbá/ to yefł siwa yáko zbrojá albo Blękitna. Mącz 454a, 33c.

Szeregi: »siwy albo blaski« (1): Glauciolus equus, Kón s siwemi albo bláskimi oczimá. Mącz 146c.

*»szary a siwy« (1): Leucopaeatus sive leucophaeatus, Który profłá fzará á siwá fukniá yefł przyobleczón *Mącz 189d.**

Przen (1): Canus december Grudzień siwy. Mącz 33c.

a. O ludziach (23):

a. Mający siwe włosy, stary (23): Wiem dobrze iż ty odpuffy Przyrodzieia wdobre chuffy. Twe Kucharky/ ba y dzyatky Za tego dutka podatky. I owa twa Baba fhywa By tych pieniedzy dopadła Nawykła by obiecządła. *RejKup k6*; Wfzedł ták [*młodzieniec do domku*] potym/ álic w nim siedzi mąż poczęciwy/ Z nadobną długá brodą iuz ná poły siwy. *RejWiz 46; RejZwierz 30v; KochMon 24, 30*; Byłem dziécieńciem/ á dziśem iuz siwy [*Iuntor fui, etenim seniu Vulg Ps 36/25*] *KochPs 54*; Canesco – Sziwim fzie ftawąm. *Calep 160a.*

W połączeniach szeregowych (3): Fracidus, Ociężały/ Nárazżonego zdrowia/ siwy Mącz 135c; A thák mnietylżego ftanu ludzie iż nie ták fą zabawni tymi przypadki tych fmiertelnych grzechow iáko ci zacnieyfzy/ przeto też y siwfzy/ y rumienfzy/ y trwáfłzy/

y dlufżfzych żywotow vzyć mogá/ niźli ci przelożeni. RejZwierz 158, 66.

*Wyrażenia: peryfr: »siwa broda« = stary człowiek (1): Powiedzyał [*starzec*] mi że rofkofz ná tym nędzym fwiecie/ Nalepfza nádwefzytko/ [...] Rozwodząc mi to dziwno twárdymi wywoďy/ A ktoby był nie fluchał oney siwey broďy. *RejWiz 36.**

*peryfr: »siwa głowa« = stary człowiek (1): Przed siwá głowá wfstawy/ piľmo náuczá/ á vczći perfonę ftará *SkarKazSej 661b.**

*»siwy starzec« (1): Pan Kánclérz Oóielki [...] widząc ftoiących siwych ftárców, vczynił do Królá od nich przemowę. *SarnStat 1266.**

*Szeregi: »siwy i (a) poważny« (2): Potym też widział mężá siwego/ y wielce powážnego [*virum canitie et gloria praestantem*] *BibRadz 2.Mach 15/13*; A mądrzy walecznicy záváždy siwe á powážne ludzi/ ktorzy y widáli/ y ftycháli/ y czynili/ tedy ná lektykach álbo ná kolebkach każá zá woyłki woźić/ á ich rády á pámieći vzywáią. *RejZwierz 145.**

*»siwy i stary« [szyk 1:1] (2): *SkarŻyw 317*; Młodfzy brát nie znał fie do onęgo dźiału, á byli obá y flzáłchicy siwi, y ftárzy ludźie *SarnStat 1266.**

Przen (1):

*W przeciwstawieniu: »niedorośły ... siwy« (1): [św. Agnieszka] Wóiele młoda/ ale ná dułzy ftará: ná ćiele nie dorofłá/ ále ná feru siwá [...] byłá. *SkarŻyw 67.**

aa. W funkcji rzeczownika (4): *RejZwierz 30v*; Pátrzaizę że tu ten zawod [*tj. życie*] wfzyfscy bieżymy/ ále przedfię siwy naprzod. Bo iuz ten [*tj. stary*] [...] bieży naprzod do krefu przed owemi dwiemá co fie iefzcze ná młodym y ná fśrednim wieku zábawiáią. *RejZwierz 129v, 158.*

*W przeciwstawieniu: »siwy ... młody« (1): Nędzny ftan niewolniczy/ nędzny ftan fwobodny/ Rády trzebá/ do ktorey nie iefł káždy godny. Młody fię rzadko zeydźie/ á fiwy nie záváfze *Prot B3v.**

ß. [Noszący siwy habit (o mnichach):

*W połączeniu szeregowym: W tey ksiáżce: rozmaitych dobywájąc imion/ A názwilk mnichow burych/ wilczáftych/ y siwych/ Gniádych/ ćifáwých/ rydzých/ chcefzli y pleśniwych. *TurnZwierz B2v.**

b. O kolorze włosów wynikającym z procesu starzenia się (41):

*Wyrażenia: »siwa broda« [szyk 9:4] (13): *RejKup bb5v*; Przyfzedł do mnie iákiś mąż s piękną siwá brodą *RejWiz 36*; Podkał go [*młodzieńca*] iny człowiek co pod gorą chodził/ [...] Ofobá vrodziwá/ poftáwá poczęciwá/ Szátá długa do zyemie/ brodá piękna siwa. *RejWiz 185, 20, 29, 177v; BielKron 425; RejAp 180; RejZwierz 135v; MWilkHist B4v*; Nievćiekay przedemną/ dźiówko vrodziwá/ Serceć iefzcze nieftáré/ choćia brodá siwa. *KochFr 131, 131 [2 r.].**

*»siwa głowa« = caput canum Mącz (4): Mącz 37b; Słuchay ftárcze [...] fżukam tu páná Pángraczá [...] á przytym Y drugiego z ták siwá głowá iákoś ty iest, Ktorego Dobrochowfkim [...] zowá *CiekPotr 68.* Cf »na siwá głowę«.*

*»siwe włosy (a. siwy włos)« = cani Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz, Calep; JanStat; capilli albi Murm [szyk 14:3] (17): *BierEz Mv*; Canus, res habens canos Etwás das gro har hat. Wfłelka rzecz ktora fzywe ma włofy. *Murm 49, 49; Mymer¹ 21v; BartBydg 22; Mącz 33c; (nagł) Rotmiľtr Krepłki. (–) TEgo namniey siwy włos áni ftáre látá/ Od tego nie odwiódá ni żadna vtrátá/ Iżeby miał położyć kopiá w pokoiu *PapřPan Y2, K2, Bb4v; SkarJedn 389; Calep 160a; WujiNT 471; SarnStat 517, 927; WitosłLit A5*; Nie ták wiele ochędoftwo/ láko siwych włofow mnoftwo. Ma Martoná w tey niewoli/ Ze fię ná koźdy dźień goli. *CzahTr Lv*; Nie dayćie ná háńbę/ dla lákomftwá chćiwego/ Latek fwoich fzędziwych y włofá siwego. *KlonWor 44.***

*Wyrażenie przyimkowe: »na siwá głowę« (2): Ty powiedz/ pod ktorým drzewem z młodzieńcem mowiłá. Powiedzyał/ że pod Orzechem: á ná iego mowę/ Rzeče Dániel/ fklámałes ná twá siwá głowę [*mentitus es ... in caput tuum Vulg Dan 13/59*]. *KochZuz A5, A5.**

W przén (3): [*stolica carogrodzka*] nie wftydzi fię fobie przy-
pifować przodkówánia/ nie wftydzi fię fłárey y záflużoney mátcé [*tj.*
stolicy rzymskiej] wvłóczyć: [...] Niema ludzkiego nád nią polito-
wánia/ fzedziwości iey y siwych włofow teźćić nie chce *SkarJedn*
389; A ty Pietrze z łylą głowá Wárá wáfá z siwą brodą. *MWilkJHist*
B4v; Przyftąpię troché bliżey/ Látó widzę ftoi/ Ale ná fobie nie ma
zwykley krafy fwoiey. Włzyftko odmienne bárzo: ná głowie włos
fiwy/ Wieniec zwiedły/ twarz sína *WitosłLut* A5.

Przen (7):

Zwrot: peryfr: »siwej kądziele doprząść« = *umrzeć w sędzi-
wym wieku* (1): Lecź rádźeć do rozumu [...]. Tenći twe włzytki
fprawy nadobnie rozwiedzie/ [...] Ze z wefolą pociechą włzytko
znośić będziefz/ Atey siwey kądziele z rádością doprzędziefz. *Rej-
Zwierc* 180.

Wyrażenia: peryfr: »siwe lata« = *starość* (1): PRzypátrż fye
iedno pilnie téy to dziwnéy głowie [*tj. miłości*] Iáko iéy ludzie
fłużá/ hołduiá Bogowie. Więć iellí fye vřtrzeżefz z młodu tego kátá.
Wiérzmi/ żeć przydzie plełác ná twe siwé látá. *PudlFr* 34.

peryfr: »siwy włos« = *starość* [*szyk 4:1*] (5): Ktory prágnie
vrzędu y dla tego fłuży/ Aż go fiwy włos zaydzie y k temu fię dłuży
[= *zaciąga pożyczkę*]. *Prot* D3; *GórnDworz* H6; [*Matiasz Górecki*]
Męftwá ná fwoy siwy włos ftátecznie vżywa *Paprpán* D2; gdis mi
tez iuż mói fiwi włos ynatzei wam fluzic niedopuľci *Paprup* F4;
PudlDydo B4.

c. *O zwierzętach: mający siwą sierść, siwe upierzenie* (25):
yako my vyemy ysh yemv slychathny voyczech nyezadal rany
krwawey wvstha gwalthem [...] a ny konya schywego yemv ranył
pod oko. *ZapWar* 1516 nr 2178, 1513 nr 2127, 1514 nr 2171,
[1519] nr 2245, 1527 nr 2306, 1529 nr 2372; *ZapMaz* III T 1/491
[2 r.]; ofstateczne dwa konya byenyakowe yeden fziwy wyelky a
drugi popyelyafthi fřzedny flá przy pyetrze Granowlkym *LibMal*
1546/111v, 1544/90v, 1545/106, 107v, 109, 1547/130v (10);
BielSpr c2.

W połączeniu szeregowym (1): *Abigeatum* zowiá/ gdy kto tym
fřofobem/ Báwi fię páłtewnikiem cudzym/ ábo żlobem/ Záymuiąc
fkot y fłádo: y poymuie one Pięčne wołki/ wáfáľzki/ białe/ siwe/
wroné *KlonWor* 19.

Przysłowie: Nie pomoże nic Gáľce choć z Lábęćmi pływa/
Przedfię miedzy białemi náľzá Gáľká siwa. *RejWiz* 98.

Przen (1):

Szereg: »tak siwy jako i cisawy« (1): Ano widzę w fzałonych
[*ludziach*] iednákie fą fprawy/ Ták bárzo mieće siwy iáko y cíľawy.
RejWiz 36.

aa. *W funkcji rzeczownika* (3):

»siwy« (2):

W porównaniu (1): Ale kto [...] hárcuie cnotą fwą iáko siwym
ná kleparzu/ á prze márný iáki á krotki pożytek fwoy/ zdrádzi [...]/
flawę y powinność fwą/ [...] o iuż tákiemu nie tylko áby tho od-
pufzczono być miáło/ áleby fpráwnie táki miał być wypędzon
záwždy od fřoľku ludzi poćiwych/ iáko pářfzywa fzkápá *Rej-
Zwierc* 37v.

Szereg: »gniady a siwy« (1): Bo owo gniady leniwy A fiwy
bárzo fádniwy *RejRozpr* Hv.

»siwa« (1):

Szereg: »siwa albo gniada« (1): Więć teź owi rycerze/ co ná
woynę iádą/ Nigdy nie przebieráiá/ siwą áľbo gniádą/ By iey iedno
doftáli *RejWiz* 163.

a. [*Na oznaczenie odcieni:*

Zestawienie: »z biała siwy«: Puścił fię w przodek/ to dziećię
mięł/ Vdátny IVLUS/ [...] pod nim waśniwy/ Háľć poczyna koń z
białá siwy *KmitaŁów* A3v.]

d. [*Zestawienie w funkcji nazwy botanicznej:* »siwe głowki«
= *Sideritis* L.; *gojnik*, *rodzaj roślin z rodziny jasnotowatych* (*Lami-
aceae*): Siwiozńka/ siwe głowki/ Polium. Grawmenle grufzerlen.
SienHerb L3#, E2#v.]

Synonimy: biały, blaski, szary; **a.** stary, szedziwy; **d.** siwiozńka.

Cf [BRUDNOSIWY], [CIEMNOSIWY], [SIWOBRODY],
SIWOLETNI

JR, MN

SJAĆ *cf* ZJAĆ

SJEDNAĆ SIĘ *cf* ZJEDNAĆ SIĘ

SJEDNOCZYĆ SIĘ *cf* ZJEDNOCZYĆ SIĘ

SJEM *cf* SEJM

SJĘCIE *cf* ZJĘCIE

SJĘTY *cf* ZJĘTY

[SKABIJOZA] *sb f*

A sg skábijozę.

Śl stp, Cn, Linde brak.

bot. Centaurea scabiosa L. (Rost.); *chaber driakiewnik*, *bylina*
z rodziny złożonych (*Compositae*) albo *Scabiosa columbaria* L.
(Rost.); *driakiew gołębia*, *bylina z rodziny szczeciowatych* (*Dipsa-
caceae*) [*dryjakiew polna*, *ziele ś. Urbana – scabiosa* Cn]: áćz
czyniá więc/ á naczęściéy wánne/ do której wárzá śłazy/ rumny/
bugwicę/ nolřzyk/ řcabiolę co iá polná dryakwiá zowiá/ rózá/ y té
ogródné żiolá wónné. *OczkoPrzymiot* 650.

Synonim: polna dryjakiew.]

MN

SKACZĄC *cf* SKACZĄCY

SKACZĄCY (9) *part praes act*

skaczący (7), skacząc (2).

-á- (7) *RejPos*, *RejZwierz* (2), *BudBib*, *ModrzBaz*, *WisznTr*,
Calep, -a- *BierEz* (2).

sg m N skaczący (1) *Calep*, (*attrib*) skacząc (1) *RejZwierz*. \diamond *G*
skacząc(e)go (2). \diamond *A* skacząc (1) *RejZwierz*. \diamond *f* [*G* skaczącyj.] \diamond *A*
skaczącą (1). \diamond *pl G* skaczących (1). \diamond *A subst* skacząc(e) (1). \diamond *I m*
skaczącymi (1).

Śl stp: skaczący s.v. skakać, Cn brak, Linde XVI w. s.v. skoczyć.

1. *Wykonujący skoki; saltans* *PolAnt* (8): Słyľeć [*tj. słyľać*]
chlufłanie biczá/ kołát obráćáiące⁸⁰ fię kołá/ y biejące⁸⁰ koniá á
fkaczącego wozá [*salientisque quadrigae*]. *ModrzBaz* 142v [*prze-
kład tego samego tekstu*] [*BibRadz Nah* 3/2].

Przen (1): BYłem do żielonego gáiu záwiedziony/ Do fřru-
mieniow fkaczących: nieco iuż fřudzony *WisznTr* 11.

a. *Podsakujący w górę i w dół w zasadzie bez zmiany miejsca*,
często: wyrażając w ten sposób radość (3): Potym [řybitw] śieći w
wodę włóżył/ A dopierofz ryb náłowił: A gdy ie z śieći wymował/
Skaczące táko námawiał. Kiedym [...] *BierEz* 12; Nie pomoże to
nigdy/ pewnie niedbálemu/ Chociai fie y oczymá/ przypátrzy
włzyftkymu. Poki tonie to wrzefzcząc/ woła prze Bog rátá/ Iáko
ofchnie wnet fkacząc/ vřrzyłz páná brátá. *RejZwierz* A5v.

Wyrażenie: »od radości skaczący« (1): Ovans – wiskaiáci [= *krzyczący*]
od radoľci skacząci. *Calep* [743]a.

a. [*O wodzie; przén:*

Szereg: »skaczący albo wytryskający się«: [*Jezus rzekł:*] ale
woda ktorá iá dáń ięmu/ będzie wnim fřudnicá wody (*marg*)
fkaczący albo wyřrykaiący się (–) wyřrykaiący ku żywotowi
wiecznemu *MurzNT Ioann* 4/14 (*Linde*.)]

b. *Przemieszczający się skokami, pokonujący jakąś odległość*
poziomo, w górę lub w dół (3):

skacząc po czym (1): *RejZwierz* 53v *cf* *W porównaniu*.

skaczący dokąd (2): Y kogoź przeláduiefz miły krolu pielřká
[*lege: pieszka*] zdechłego á pchłę do prochu fkaczącą [*Vulg* 1.*Rej*
24/15]. *RejPos* 228. *Cf* *Wyrażenie*.

W porównaniu (1): Bo fie tá [obłudność] nie zátái/ iáko fzyldo w worze/ A iáko Kot ze dzwoniem/ fkcząc po komorze. *RejZwierz* 53v.

Wyrażenie: »skaczący za prog« [o wywodzącym się z kultu Dagona przesądzie, że nie wolno stawać na progu świątyni] (1): Náviedzę też do káždé⁹⁰ fkcżącego zá prog dniá onego [Et visitabo omnem transilientem limen in die illa]/ ktorzy nápełnią dom pánow fwych krzywđá y zdráđá. *BudBib Soph* 1/9.

2. Tańczący; w funkcji rzeczownika (1):

W przeciwstawieniu: »placzący ... skaczący« (1): Slufzećiem to ná mądrego/ Dziáład wlyzftko czáfu fwego: Pláćąc niegdy z pláćączem/ Wefelić fie z fkcżącymi. *BierEz* 12.

Synonimy: 1.a. podrygający; 2. tańczący.

Cf SKAKAĆ

MN

SKACZĘCY cf SKACZĄCY

[SKAJCA] cf SKAŻCA

SKAJZCA cf SKAŻCA

[SKAKACZ sb m

N sg skakacz.

Sl stp, Cn brak, Linde w objaśnieniu s.v. skoczek.

Ten, kto skacze, skoczek: Saltator. il Saltatore. Skákác. *Springer. Dict* 1566 G2.

Synonim: skoczek.]

MN

SKAKAĆ (264) vb impf

W inf ska- (35), skâ- (8); skâ- *BielKom, BudBib* (3), *KochSz, PaxLiz*; ska- : skâ- *RejZwierz* (1:1), *RejPos* (8:1); *drugie a jasne (w tym 1 r. błędne znakowanie); w pozostałych formach* skâ- (175), ska- (9); ska- *MurzHist, MurzNT*; skâ- : ska- *RejRozpr* (2:1), *Leop* (1:2), *Mącz* (11:1), *BielSat* (2:1), *RejZwierc* (29:1), *BielSpr* (2:1).

inf skakać (46). ♦ *praes 1 sg* skącę (16) [w tym: -e (3)]. ♦ *2 sg* skąciesz (5). ♦ *3 sg* skącze (52). ♦ *1 pl* skącemy (1); [-emy], (-e)my (1). ♦ *2 pl* skącecie (1). ♦ *3 pl* skącą (46), [skákają]. ♦ *praet 3 sg m* skákâł (8). *f* skákala (4). *n* skákalo (1). ♦ *pl 2 m pers* skákaliście, -ście skákali (2). *subst -ście* skákali (1). ♦ *3 pl m pers* skákali (12). *subst* skákali (8). ♦ *fut 1 sg m* skakać będę (1). ♦ *3 sg m* będzie skákâl (5) *RejJóz, BielKom, RejPos, RejZwierc* (2), skakać będzie *BudBib* (2). *f* będzie skákala (1). ♦ *3 pl m pers* skakać będą (1). ♦ *imp 2 sg* skąc (2) *RejKup, RejZwierc, skákaj* (1) *BielKom*. ♦ *3 sg* niech skącze (1). ♦ *2 pl* skącicie (3). ♦ *con 2 sg m* by skákâl (1) *RejRozpr* D4. ♦ *3 sg m* by skákâl (4). *f* skákalaby, by skákala (2). ♦ *3 pl m pers* by skákali (2). *m an* skákali (1) [cum N pl: lewkowie]. ♦ *part praes act* skącąc (33), skákając (1); -ąc : -ając *BierEz* (1:1).

Sl stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w. s.v. skoczyć.

1. *Wykonywać skoki; salire* *Mącz, Calag, Calep, Vulg, PolAnt, Cn; saltare* *HistAl, PolAnt, Calag, Calep, Cn; insultare* *Calep* (199): Przydawa fie też odchodzenie [plódu] z wielkiego ruchania ciała, iako gdi brzemienne/ albo barzo robiącz/ albo zbytnie fkczącz rufzáią fie. *FalZiol* V 31; gđzie [w więzieniu] więc drugiemu dułzno bywa/ gdy światła máto widzi/ á bący około niego lataią/ záby fkczą/ dziwne dymy przechodzą *GroicPorz* cc4; Saliendo se exercere, Skacząc fie ćwiczyc. *Mącz* 365a, 272c, 365a, b, c; Azafz nie iáwnie powiedáli Prorocy co fie miáto diać przy zyáwieniu iego [Mesjasza]/ iz fłepi widzieć/ głuży fłyżec/ chromi fkcáká mieli [Vulg Is 35/6]. *RejPos* 66v, 3, 16v, 196v; Bo fie iednemu chce vmieć fkcáká/ drugiemu fthzeláć/ trzeciemu fzymowáć/ czwartemu fpiewáć/ piłkáć/ ná lutni gráć. *RejZwierc* 21v, 99, 186v; *Calag* 460a; Praesulto, Ante salto – Wprzod [tj. przed czymś] skącę. *Calep* 841a, 841a, 940a [2 r.].

skakać około kogo, (o)koło czego (3): Dzyeń s. Ianá bylicą fie opáláć/ á całą noc około ognia fkcákáć/ y toć też niemáte vczynki miłofierne. *RejPos* 225v; *RejZwierc* 97; A tyłz to tu czárćie gdaczeńz? Z łáncuchem koło drzwi fkczeńz. *MWilHist* E3v.

W połączeniach szeregowych (5): Támże też y krotofile fpráwiáli rozmáite/ thák dziewki iáko chłopiétá do krefu biegiáiąć/ zápáfy chodząc/ fthzeláiąć/ fkcząc/ y rozmáite inne *BielKron* 272v; *Mącz* 150c; *GórnDworz* Sv; Bo gdy do niego [przyjaciela zalecanego] przydzyełz álbo przyedziełz toć fie iuż będzie wierciał/ fkcaká/ biegał/ ná czeladż ná żonę będzie wołał *RejZwierc* 89v, 21v.

Zwrot: »na jednej nodze skakać« (1): Páthrzayże pochwili gdy fie ono morze rozigra á záburzyl/ áliści iednego flagá wbjie pod łáwę/ [...] drugi ná iedney nodze fkcące. *RejZwierc* 103v.

Przen (15): A któż nam pochlebuie/ iedno co nie baczą/ Iáko ty przypádości zyemłkie dziwno fkcą. *RejWiz* 189; *RejZwierc* 22v; PRáwo Polłkie widzimy iáko bláho [= niepoważnie] fkczeł/ Gdy záczyłko ledá co przed Vrzędem gdacze *BielSjem* 24.

a) *Wieść jakiś żywot, zwykle uciążliwy; postępować jakoś, zwykle nagannie* (10): *RejRozpr* I; Lepyey przyiáć małżeńłki fłan fwiéty/ Niżli fkcákáć w závárciu s cielety *BielKom* G4; Iuż wierę ty fkcáz iáko chcełz nieboże/ Zaden przygodzie vłkoczyc nie może. *RejZwierc* 230.

W porównaniach (2): Tákżec tá niefláchetna fzaránczá [tj. wymyślacze a wywrotnicy prawdy Pańskiej] iáko y oná co fobie buia á fkcące ná cudzey trawie/ będziec też buiáłá/ będziec też fkcákáłá do czáfu ná they cudzey trawie *RejAp* 78v.

Zwroty: »bujno, [śmieje] [= beztrosko] skakać« [w tym: na co (2)] (3): Ano ná náłfe ze wfłech ftron écháią [= kichają] Zá nic fobie ty wfławy máią. Leć cosz potym choćia wfłytcy widzą Iż choćia zle/ przedfie fie niewfytđą Vpad bliłki á gniew bołki baczą Przed fie iedná buyno ná to fkcą *RejRozpr* K3; *RejJóz* H8; *RejWiz* 178v; [[mówi chłop, którego dom się pali:] „Niechajści gore” [...] A iz ten indult [papięski, że od złych przygód bywamy strzeżeni] [...] baczę, Nic się nie lękam, śmieje na to skacze. *Otwim(?)Erot* 103].

»w łyku skakać« = być w niewoli (1): Ná co [obracanie dochodów na potrzeby Korony] wfłzyfcy fłanowie gdyby fie zwolili/ Lepyey niż w łyku fkcákáć/ też co przyłżyli. *RejZwierc* 251.

»po woli [czyjej] skakać« = ex alterius arbitrio pendere *Cn*: Pokáz mi to [rolę koncyliów w Kościele] z concyli/ ále nye z Rzýmłkich álbo Włółkich/ gđzye bifkupi mułłá po woli papyefkyey fkcákáć. *KromRozm* IV D4v.]

Szereg: »skakać, bując« [szyk 1:1] (2): Chocż/ Skaczymy/ Chocż buyamy Tu wnałfey młodoścż Przidze ten Czás a nicz niemáł Iedno lieza Kofczj. *RejKup* ee7; *RejAp* 78v.

b) *Napadać słownie, naskakiwać [na kogo]* (1): (did) Kupieć niewdzieczn fumnieniu. (-) Iełczes iako dawno gdaczes Przech z wfdy tak ná mie fkcaczes. *RejKup* g3v.

c) *Działać* (1): [list Andrzeja Zborowskiego do Jana Zborowskiego kasztelana gnieźnieńskiego] Co się spolnych Succesfyi dotczye, wszakem się wm declarował nieraz [...] y teraz tak się declaruię zedokozdey rzeczy mego consensu trzeba pokim iażyw y gotowem do wszytkiego dobrego, Zaczniełzi wñ disparibus bobus, pomogę skakać choć z wielką záłoscią, bo ná obie stronie niemoze to byđz dobrze. *ActReg* 167.

a. *Podskakiwać w górę i w dół w zasadzie nie zmieniając miejsca, często: wyrażając w ten sposób radość; micare* *Mącz* (87): A gdy ie [rybitw złowione ryby] z sieći wymował/ Skącące táko námwawiał. Kiedym wam gáđł wyście fpáły/ Aniście tedy fkcákály: Teras milęcę á fkcącećie/ Przeciwnie rzeczy czynicie. *BierEz* 12; Więc máłpá Krolem zołtáł/ Iż ze wfłech wfłzey fkcákálá. *BierEz* Kv, P4v [2 r.]; potestates iubilant, skaczą *BartBydg* 176b; *RejRozpr* 12v; *RejRozm* w. 394; Spiewa bogacz/ nedznik placze Ten chramie on przinim fkcące *RejKup* b8v, Hv, x6v [2 r.], aa5; A gdy po frogiey żimie vkażą fie kwiatki/ Tedy każdy wefelfzy/ fkcącą więc y

dyzlatki. *RejWiz* 35, 127v, 139, 140; Włec idziełz do myfliwftwá/ áno pły zwieráią/ Trąbia/ á Chárci łkaczą/ Sokoły brząkáią. *RejZwierc* 142v, 62v, 118, 120, 121, 142; Ovo, Wefelę fie/ od wefela wykrzikam/ skacze/ ſpiewam. *Mącz* 271c, 365a, b; Który koń iáko krowá álbo iáko łárná poſlednimi nogámi chodzi/ then rad dobrze łkacze/ y rychto biega. *SienLek* 187; *GórnDworz* C8v; bo to [staw z rybamí] y rołkołz/ y pożytek/ y wdzięczna krotochflá. Idziełz ná przechadzkę áno rybeczki przed oczymá twemi łkaczą *RejZwierc* 108v; Dziecię ſ ſzalonym choć nie gráią łkaczą/ Dármo wefeli/ á gdyze fie ſmiać płáčzą. *RejZwierc* 214v, 95, [207], 241; *WisznTr* 24; *Calep* 401a, 547a, 583b.

skakać przed kim (1): OSiel kiedy wżrzał pía/ á on wyłkáuie [...]. A pan go ſtoiąc głaſzczę/ chciał tákież ofiełek/ Więc tu łkacze przed pánem/ przewrócił koziełek. *RejFig* Ee.

skakać na czym (żywotne) (1): Pijány wrzełczy á czo potka drapie/ łtucze fie łkacząc ná ſzaloney łzkápie. *RejZwierc* 218.

W połączeniach szeregowych (5): *RejRozpr* D3; Tákie y poćciwemu á łtátecznemu człowiekowi/ nie lepieyże mu ná to pátrzye gdi fie ſzaleńcy trzęfá/ łkaczą/ máłzkáruią/ rozmáite krothofle wymyłáią/ niźliby fie łam trząśc miał *RejZwierc* 164v, 97, 109, 172v; [przećię my łkaczemy/ dobrych myłłi záżywamy/ wykrzykamy/ iákobyłny iuż wygráli. *JanWróż* 60].

W przeciwstawieniach: »skakać ... piſzczeć, płacać« (2): *RejWiz* 10; Walká bogáctwá walká łkarby niźczy/ Vporny łkacze á niewinny piłczy. *RejZwierc* 228v.

W porównaniach (4): *RejKup* y4v; Gdy k temu w nim [w domu] poćciwá/ żonká mielzka z námi/ Y z onymi máłemi/ łwymy łłazenkámi [tj. dziećmi]. Co łkaczą by Kozłétá/ á ząwždy kugłuią *RejZwierc* 135; *RejPos* 225v; Warchoł ze dzwonki łkakał iáko wilá. *RejZwierc* 228.

Przysłowie: Cząście przedfię łkacze łzwab [tj. koń z obciętym ogonem]/ choć mu ogon vtná. *RejWiz* 192v.

Zwroty: »z ochoty skakać« (1): (*did*) Czart yuż proły ſwých Towaryłłow do Piekła na dobra Biełyade. (–) [...] A tak/ Hoyda/ Hoyda Krokiem łdzm y rychley/ ałpołkoćiem [!] [...] I yam wam rad to łam bacze Włłak zochoty włłyto łkacze *RejKup* ee6v.

»od radości, wesoło, z weselem skakać« = *exultare Calep; exultare laetitia, gestire, ludere exultim, tripudiare Cn* (1:1): Bo nie wefoły triumph kiedy ná nim płáčzą/ Ząwždy bywa wdzyęcńnyczy gdyze z wefelem łkaczą. *RejWiz* 10; Abowiem yako konie łepſzy ku ſtoczeniú bitwy bywayá miani/ ktorzy fię łatwie wodzami dadzą rzádzić/ y ná głos trąb podniowfzy vfyzy wesoło łkaczą. Także też [...] *KwiatKsiąż* Bv; *Calep* 400b.

»skakać wzgorę, ku gorze« [szyk zmienny] (4:3): *BierEz* P4v; Wnetczy by łkakał [mnich] ku Gorze Bocz fię zalezał w Kłátorze *RejKup* cc3; Ale przydalife z przygody że [ryba] łkacze wzgorę w defzcz/ á defzcz iá pokropi/ tedy poczyna mrzec *HistRzym* 50v; *RejZwierc* 17v; [Eumenes] kazał káždego [konia] ná czás wwiázác wyfoko/ izby thylko ná połlednich nogách łtał/ tákie ſtoiąc łkakał wzgorę áz fie zápoćił z oney prace *BielSpr* 47; *Subsulto* – Vłtawnie kugorze skacze. *Calep* 1021b, 1021b.

Szeregi: »miotác ſię i skakać« (1): w tym miotác fię y łkákác koń począł/ ták iłz Epiphániufzá zrzucił *SkarŻyw* 451.

»skakać a radować ſię« (1): Wefelcie ſię łpráwiedliwi w panie/ łkacźcie a raduiccie ſię łpráwiedliwi *MurzHist* H4v.

»skakać a wykrácać« (1): Przydziełz náfypiełz koniowi owfá [...] wżrzyłz áłiſci on łkacze á wykráca pod tobá zá ono dobrodziefwto twoie. *RejZwierc* 97.

Przen (5):

Zwroty: »skakać psiego« [w tym: przez co (1)] = *znajdować ſię w złej sytuacji* [szyk zmienny] (2): *RejKup* t2; Ktorey [pani duszce] bełpiecznie mozełz zwierzyć zdrowia ſwego/ Nie wiełzałz go ná kołku łkacząc przez prog pńiego. *RejWiz* 58; [Hoc licet facere impune huic, illi non licet, non quod difmilis res fit, sed quod is qui facit. Nie káždemu fie moze łtác/ Mułi drugi pńiego łkákác. *TerentMatKęł* Sv]. [Cf b. *Przen* »skakać zajęczo« *RejRozpr* I4v]

»skakać tura« = *zanadto brykać, być nieposkromionym* (2): *RejZwierc* 111; Mnima człowieczá náturá/ Iz ták ząwždy łkákác turá. *RejZwierc* 236v.

»wzgorę skakać« (1): A ták márne rołkołzy ſwiátá omyłnego/ Tyć przyłmáki miewáią v łtanu káždego. Iz go [bogacza] tu by Niedźwiedzyá włzędy zá nos wodzą/ A chočiai wzgorę łkacze bárzo mu wıęc łzkodzą. *RejWiz* 48v.

a. *O częściach ciała* (11): [Tatarowie] gdy ięzyká [= jeńca] dołtáną/ wymá ſniego łerce/ wlożą ie ná Ogień/ [...] ielli łkacze zły znák: á ielli nie łkacze thedy dobry. *BielSpr* 68.

Frazy: »skaczą nogi« (1): Bo w rołkołzy á w łzczęfciu/ łamy łkaczą nogi *RejZwierc* 40.

»skacze ogonek« = *ktoś się cieszy* (1): Błazen ſtoiąc [zachwalá]/ pánowie/ nálepfzy cży zwonek/ Bo gdy ieś weń zázwoniał/ wnet łkacze ogonek. *RejFig* Ccv.

»serce skacze« = *animus micat Mącz* [szyk zmienny] (3): Iákie tám [na ſwiecie] łą rołkołzy/ iákie krotochwile/ Aż ielcze łerce łkacze myłłac o tym mile. *RejWiz* 27v; *Mącz* 220c; Ná Grocká też vlicę z Rynku w pirwłzym wefciu/ Bramę vbudowano cżyniác wdzięczność łzczęfciu/ W koło pięknie obitał/ ná wirzchu trębáczę/ Vrząd ſwoy wpełniáią/ áze łerce łkacze. *StryjWjaz* C.

Zwroty: »skakać pod niebiosy« (1): Skakały boły [nogi] pod niebioły/ chciały kołacza y kiełbafy. *LudWieś* A3.

»skakać od radości« (1): O łzczęłliwa godzino/ požádana zdawná/ Długożeſ fie táłá/ iuzeſ teraz iáwna. Skąd moie włzyłtkie cżłonki/ łkaczą od rádoſci *PaxLiz* E3.

Szereg: »drgać, skakać« (1): Micat animus, Drga skacze łerce ábo vmysł. *Mącz* 220c.

Przen (1):

Fraza: »język skacze« (1): Czy po Niemiecku cżyli po Láóinie Mowi ten Kryxman: wie go kát co gđacze/ Ięzyk mu łkacze. *KlonFils* H2v.

aa. *Pulsować* (1): Aboćiem czerłtwe rułzanie/ goráçość známienue/ A prętkość wilkość wiałtrową: á przeto/ iz krew ielł goráca á wilga niemoc/ w ktorey żyłá [tj. puls] łkacze czerłtwie á prętko/ ze krwi ielł. *SienLek* 24.

b. *O obiektach nieożywionych* (7):

aa. *O falach i okrętach* (4): bo fie muſi [człowiek] cżęłthokróć wodą zálewác gdy wiełly [= fale] łkaczą wyfoko. *BielKron* 460; Alić iuż morze łkacze gniewliwé. *KochPs* 165; Pienifte wody pędzą/ Nawy skaczą rozno *StryjKron* 255.

Zwrot: »pod obłoki skakać [na czym]« (1): Piłzą ná ten czás o tákim powietrzu ná morzu/ iz pod łáme obłoki okréty łkakały ná wełłach *BielKron* 442v.

bb. *O skalach i górach* (2):

W porównaniach (2): á łkály iáko iágnięta młodé łkakały. *KochPs* 173, 173.

γγ. *W wyobrażeniu fantastycznym* (1): ORfeus Muzyk álbo gędzyc známienity tego czáfu był w Greciey/ o tym też Poetowie wymyłłnie piłáli/ iz ná iego gędzenie rzeki łtawáły/ á kámienie łkakało *BielKron* 25v.

b. *Wykonując skoki zmieniać miejsce, pokonywać jakąś odległość poziomo, w górę lub w dół; szybko się przemieszczać; transilire Vulg. PolAnt, Modrz; exsilire Vulg; desilire Mącz; insilire Modrz* (69): *BierEz* S2; *RejRozm* 395; Bo powiedáią iz Kozy Nie-rady by wiecz na wozy Woliali by pielky [lege: piezki = pieszo, na własnych nogach] łkakać Niź na wozie na targ ýechać *RejKup* v3v.

skakać do czego = *wskakiwać* (2): áz záfię do wody łkakałi iáko žáby nieprzyiaciele. *BielKron* 460, 444.

skakać od czego do czego [= *po jakiej przestrzeni*] (2): [zagniewany człowiek] Zwycięzy leniłtwo/ bo łkacze iáko záiąc od kątá do kątá/ á iuż nigdy ćicho nie poftoi. *RejZwierc* [78]v; Podgórfki żróbkú/ czemu pátrząc krziwo Oczymá ná mię vćiekałz piérzchliwo: [...] Ty fię tám páſiefz niewiem gđie po borze/ Skacząc łámopáłz od mieścá do mieścá *KochFr* 79.

skakać z czego (2): polekli fie Kánibałowie/ Ikakáli do wody iako żaby z grobley *BielKron* 444. Cf »(z konia) na koń skakać«.

skakać na co (5): In clunes extremas desiliunt, Skaczą ná polládek. *Mącz* 58a. Cf *Przysłowie*, »na koń skakać«.

skakać przez kogo, przez co = *przeskakiwać* (5): y Ikakáli przez oltharz który byli uczynili. *Leop* 3.Reg 18/26; *Mącz* 148b; Więc fie tu po piałku gonia/ więc tu przez fię Ikaczą/ więc tu jeden drugiego obáli *RejZwierc* 72v, 164; *ModrzBaz* 110v.

skakać w co = *rzucac się do wody* (3): tám muiał Erykus w rzekę Ikakác y z ludem *BielKron* 229v; Thurcy obaczyli iż ie w koło ogárniono/ wielkim pędem cínęli fie do miáfhá/ [...] náfzy ie bili idąc zá nimi/ drudzy w Dunay Ikakáli y tonęli *BielKron* 314v; *StryjKron* 647.

skakać przed czym (*żywotne*) (1): Orzeł zá záiácem latał/ A on przed nim chutnie Ikakał *BierEz* H2v.

skakać za czym (*żywotne*) (2): Niedrzewey fie ich [*bocianięta swoich rodziców*] pułczą áz gdy iuz obaczą/ Ze ociec czyrstwo z mátką zá zábkami Ikaczą [!]. *HistLan* B2v; *RejZwierc* 172v.

skakać o czym [= *przy pomocy czego*] (1): Gralla, Pálcát álbo drażek którym fie ydąc podpieraýa/ też o którym przez płoty álbo rowy skaczą. *Mącz* 148b.

skakać po czym (17): Lew niegdy po láfu Ikacząc/ Wpadł w ciężkie sídło nie bącząc *BierEz* Pv; *RejPs* 169; *HistAl* C3v; Więc ptafzkowie rozliczni cochmy ich nie ználi/ Skacząc po onych drzewkach ták pięknie śpiewáli. *RejWiz* 24; Ráno kwitnął [*kwiatek*]/ á wieczór mego/ othoć on idzie Ikacząc po gorách *Leop Cant* 2/8; Rysiom Zdbiom á Wiewiorkam/ to tym nie będzie/ Bowiem ci po łzelinie/ Ikaczą fobie wzędzie. *RejFig* Bb7; Wilczek fobie po lefie/ Ikacząc poigrawa. *RejZwierc* 120; *BibRadz Cant* 2/8; Thákże y ptafzkowie v gniazdek fwoich polkwirczawfzy polkrzegotawfzy kęs/ záfię fobie Ikaczą po gáłfkach *RejZwierc* 150v, 132, 257; *ZawJeft* 26. Cf »nogami skakać«.

W połączeniach tautologicznych typu: iść skacząc (a. skakając) (6), *skakać idąc* (2), *idąc skakać* (1) (9): A zołw zásię nie miełz-káiąc/ Szedł fobie w drogę Ikakáiąc *BierEz* L3v; *RejPs* 152v; Lew fie począł łásić/ [...] Potym wstawfzy/ przedemną szedł Ikacząc nadobnie *RejWiz* 110, 4v, 48; *Leop Cant* 2/8; *BibRadz Cant* 2/8; *RejZwierc* 172v; [*Hannibal*] kazał przywieszować Wołom do rogow pochodnie z wielkim ogniem/ gdy thedy ogień dofzedł wołom do żywego/ ięli Ikakác biegiąc/ w koło s pochodniámi ognistemi od woýlka do woýlka ze wżyfłkich ftron. *BielSpr* 38v.

W porównaniach (14): *RejRozpr* D4; [*Achiza mówi do Zefiry*:] Vrzyfz žecz mu [*Józefowi*] ia przypiekę Zeć mułf mędrować pokrys [*lege*: po krysz] A będziec skakał iako lis *RejJóz* D3; [*Dariusz mówi do Aleksandra*:] ále ty iáko człowieczek á owfzeki z mężow namnieýlzy fiłac fie náđ małóć twoię/ iákoby myfz wyskákuiąc s fwey iámy/ wyfzedłes z ziemie niedofstáteczney/ á po fzyrokich mieýfcách Perskibh [!] skaczes/ igry fthroiřf/ iákoby myfz w domu gdzie kotow łownych ábo łápek nie mářz *HistAl* C3v; Ktory [*falsz*] záváždy głořno brzmi iáko dzwonek w worze/ Skacząc iáko głodny kot po pułtey komorze. *RejWiz* 2v, 12v; *RejZwierc* 118; *BielKron* 444, 460; (*nagł*) Leniwy. (-) Lekko idąc táme zayde/ Y ták přetko wżytko nayde/ iáko thy Ikacząc by Záiác/ Ni nacž fie nie rozmyłłaiąc. *RejZwierc* [233], [78]v, 164, 172v; *BudBib Is* 35/6; *KochPieř* 22.

Przysłowie: Kozy Ikaczą ná yedł pochyłoną *BielKom* F5; [gdzy ná pochyłe drzewo y Kozy Ikakáią. *GilPos* 138].

Zwroty: »na doł skakać« (1): Desilio, Salto descendo – Na doł skaczę. *Calep* 311b.

»(z konia) na koń (na konia) skakać« = *in equum insilire* *Modrz* (3): By był then zwyczáj w Polfcze/ ktori we Włofzech/ y we Fránciey iefł/ grác piłę/ ná koń Ikakác/ chciałbym/ áby moy Dworzánin/ y to dobrze wmiál *GórnDworz* E3v; *ModrzBaz* 110v; Desultor, Dicitur cuius ars est binos trahere equos, et alternatim ex uno in alterum mira celeritate transulare – Skoczek, ten ktori z konia na kon vmie skakac. *Calep* 311b.

»nogami skakać [po czym]« (1): A wżákofz to ieř będziecie ze wżego ptáftwá/ choć co ná czterzech (nogach) chodzi/ co [...] zádnie wysłze niřz nogi przednie/ ktoremi Ikakác może po ziemie [*pedes ... ad saltandum cum eis super terram*]. *BudBib Lev* 11/21.

»skakać precz« = *uciekać* (1): Buprestis, [...] yádowity robak s długimi nogámi we Włofzech woý przed nim wciekayá á skaczą precz. *Mącz* 28a.

»na trzy skoki skakać« (1): á fmierć fie z dáleká zá námi iáko chuda řkápá Tátárlka wlecze. [...] Bá ná podolřkú miłę áni fie zátchnie/ á káždego by wierę ná trzy Ikaki Ikakał thedy pewnie vgoni *RejZwierc* 159v.

Szeregi: »biegać, skakać« (1): chćieli też poniey [*Kreteńczycy i Lacedemończycy po swojej młodzi*] yzeby fię około łowow czwi-czeła/ a tam wftawiźnie [!] biegali/ Ikakali/ głodowi/ pragnie-niu/ zimnowi/ y gorákości słoneczney przyzwyczáiąc fie *Kwiat-Ksiąž* M3.

»chodźci i skakać« (2): Y wyskoczywřfy [*chromy uzdrowiony przez Piotra i Jana*] ftaná y chodził/ y wředł z nimi do kołciołá/ chodząc y Ikacząc [*ambulans, et exsiliens*] y chwáląc Bogá. *Leop Act* 3/8; *WujNT Act* 3/8.

»uciekać a skakać« (1): *Mącz* 28a cf »skakać precz«.

Przen (6):

skakać z czego na co (1): Iefzcze oniz to mili piřarze gdy fię gdzie ktore słowo też dwa kroć nie dáleko siebie tráfił/ tedy oni śpiełzac fię częřto z pirwřzego ná poślednie Ikakali/ á ono wżytko co między onemi słowy ftał/ niebacząc mijali. *BudNT przedm* b4.

skakać za czym (1): Ale człowiek vmyřtu wielkiego/ ktory fobie przypadki ty Fortuny lekce waży/ bo ty zá Cnotá á zá Rozumem Ikakác muřa/ [...] iuz on máł fobie thych drobnych przypad-kow od fwiátá y od fortuny waży/ á máł fie ná to rozmyłła. *Rej-Zwierc* 22.

skakać skąd (1): Potym Danowi rzekł [*Mojżesz*]/ Dan fzczenie łwie Ikakał będzie z Báłžaná. *BudBib Deut* 33/22.

Zwrot: »skakać zającego« = *uciekać, zmykać* [*szyk zmienny*] (2): [*pan mówi do wójta*:] Sáfład fie k wiořce przymyka Snadzby fie tám nie nářiedział Kto o tym przed tym niewiedział A niř będzie koniec tego Muřisz Ikakác záięczonego *RejRozpr* F2; Bo wždy řnádniey zoliáđłego Bronić fie gdy trzeba tego Niř gdy w polu záięczonego Przydzie Ikakác czáfem pfięgo *RejRozpr* 14v.

a) *W antropomorfizowanym opisie gry w szachy* [*przez co*] (1): Krol s pánią bierze w pořzodku dwie poli/ [...] Piechotá przed nie wyciąga ná czoło/ A między woýlki poł tablice goło. Káždy s tych tedy fwoiá drogá chodzi/ A przez drugiego [*pionka*] Ikakác fie nie godzi. *KochSz* A3.

a. *O obiektach nieożywionych* (3):

skakać od kogo (1): Structurae, [...] dicuntur scintillae quae de ferro candenti micant, quum massa malleis tunditur – Skri, iakie od kuiaiczich skaczą. *Calep* 1011a.

aa. *O falach* [*na co*] (1): Tež o nim [*o Kserksesie*] piřa/ gdy poftáwił mořł ná przebywaniu przyrwy [= *zatoki*] morřkiey/ á gdy powřtało powietrze á weřły [= *fale*] Ikakály ná mořł/ kazał morze bić miotłá áby nie igráło. *BielKron* 117.

bb. *W wyobrażeniu fantastycznym* [*do czego*] (1): A iáko Poetowie piřáli/ [*gdy Amfion*] grał ná inřtrumencie/ fámy kámienie Ikakály do wapná ná mur. *BielKron* 48v.

2. *Tánczyć; saltare* *Mącz, Modrz, Vulg; tripudiare* *Mącz; desaltare* *Calep; exultare* *PolAnt* (65): Zafz pánienki nie Ikaczą/ muzy-kowie gráią/ A rozlicznych przyřmákov káždemu dodáią *RejWiz* 104, 162v [2 r.]; *BielKron* Kkkk3v; Mogł też był kto Dawidá pořładzić iákim řzalonym ábo iákim wefołym tanecznikiem/ gdy Ikakał gráiąc ná Arphie *RejPos* 172v; A potym przyřřlá dzyewká oney Herodiády/ á poczęłá Ikakác *RejPos* 320v, 276v, 297, [308], 320v, 322v; A w Niedzielę [*panna*] do tańcá/ w Axámit wberze. Skacze panna w Sobotę/ Ikácze y Niedzielę *BielSat* D2 [*idem BielRozm*]; bo trudno tego/ powiedáią/ do tańcá ciágnąc/ kto nierad Ikacze. *RejZwierc* 26v, 165; á gdyřcie chćieli táncowác/ żaden zwas nie-

tylko wedle grania lkakác/ ále y z mieyfcá fię podnieść niemogł *ModrzBaz* 52v; Závždy ráczéy fzkay [Barbaro, tj. babo] zgody/ Niech zá cię lkacze kto mlótem dobrze robi [zart. zam. mlódy]. *KochFr* 17, 16; A sam pástérz siedząc w chłodzie/ Gra w pifezalkę prósté pieśni/ A Faunowie lkaczá leśni. *KochPieś* 34 [idem] *KochSob* 70; *BielRozm* 26 [2 r.]; *WujNT Matth* 11/17; Drugi lkaczác niebácznie/ gołeni nátráci/ Alic o iednéy nodze/ wkoło wżytko kráci. *GosłCast* 42.

skakać około czego (2): *RejPos* [226]; Cielcá vłanego widzieli [Żydzii na pustyni]: około niego lkakáli *BialKat* 46.

skakać od czego do czego [= po jakiejś przestrzeni] (1): Bo ielli to rołkofzá kto ma przezwác włafnie/ Gdy grzmi bęben zá vchem/ á kozi rog wrzáśnie/ Pomorty á puzany co wżytki záglufzá/ Albo lkakác od kátá do kátá z Máfufzá. *RejWiz* 16v.

skakać między kim (1): Ták téż tenże Dawid/ przed Skrzynią Zakónu Bożégo/ [...] grał y lkakał między Káplány *OrzQuin* V2v.

skakać przed kim, przed czym (5): *LubPs* A6; [poczciwi ludzie] Siadáli závždy fpołu/ pyęknie fię zgadzáiác/ A dzyateczki lkakáły/ przed nimi fpiewáiác. *RejZwierc* 118; Y przydáto fię dnia iedne⁸⁰ gdyż tá Agláes corká iego przed nim lkakáły/ [...] Rzekł: [...] *HistRzym* 102v; *SkarKaz* 515b; y [Dawid] lkaczác przed Arká/ owoce religiey y nabożeńftwá fwego ku Bogu pokázował. *SkarKazSej* 679a.

[*skakać po kim* [= za kim]: [Jezu] a kam ty kolwiek ýdziefz/ tam po tobie panny lkacza, cziebie flodko fpiewaiacz chwála *ZachŻyw* A2v.]

W polóczeniuach szeregowych (12): Táncuy lkakay miłuy piy iedz/ A o inych rzeczách nie wiedz *BielKom* F8v; iuż iáko fłyfzyfz iz nic infzego nie czynił [Herod]/ iedno sobie z oná pánią [Herodiádą] y z inymi pochlebciámi swoimi pił/ lkakał/ triumphował *RejPos* 322v; Pátrzayze téż záfię ná tákíe ludzi fwowolne/ [...] gdy fię zeydá ná iákíe pewne á wfzeteczne mieyfce fwoie/ iáko lkaczá/ iáko pijá/ iáko fię obłápiáiá *RejPos* 334v, 276v; Słyfzá nieprzyaiaciele przes gránice ryiá/ A wždy moi wefeli/ lkaczá/ huczá/ pijá. *BielSat* Hv [idem *BielSen*]; *RejZwierc* 3v, 78v, 114; Sieiá fię ná tych vežtách/ [...] rozmowy zártowne/ [...] Potym gráiá/ táncuiá/ lkaczá. Białemi głowámi vwjiáiá/ obráciáiá *ModrzBaz* 54v, 36; *BielSen* 19; Ktorego ia znam dobrze/ Páchołek wdátny/ [...] Zyie náder wybornie/ pić/ ieść/ iáko gnoiú/ Táńczyć/ lkakác/ kugłowác/ záś lkoczyć do boiu. *PaxLiz* D.

Przysłowie: Owa iáko nam kolwiek Graekowie zágráiá/ Ták my iuż lkakác mušim. *KochOdpr* Cv; [[*Witold*] Swych poddanych i panów wíęcej grozá závždy Niż dobrociá zniewolił; jak grał, skakał każdy. *StryjPoczqt* 394].

Zwrot: »obrotnie skakać« (1): (*did*) Po táncu Dibidzban do towarzýfzá/ rzecze. (–) Wldziaeš Lizyczopie/ gdy Pánná z rádošci/ Ták obrotnie lkakáły/ z ochotney dárfkošci. *PaxLiz* E3v.

Szeregi: »grać i (albo) skakać« (2): *OrzQuin* V2v; Szeżęšliwe [!] to Krolestwo/ ktore zá pokoiá/ Gotuie fię do tarczey/ do Szturmu do boiá. [...] Lepieyby téż y táncá y poniechác Lutnie/ Iákoż grác álbo lkakác/ kiedy członek [= kończyne] vtnie. *BielSpr* c2; [*StryjPoczqt* 394]. [*Ponadto w polóczeniu szeregowym* 1 r.]

»skakać, plesać« (3): *OpecŻyw* 47v; Ano skaczá płařá drugie Nie wadzá im noci dłuęe *RejJóz* C8v; Człowiek káždy winem y pijańftwem będąc obciázony/ [...] to ná ten czás nic infzego nie czyni/ iedno woła krzyczy by gášior ná wiofne/ lkacze/ płaře/ rad iz pijan *WerGošc* 234.

»skakać, spiewać« (1): Człowiek myflác poczernieie/ Gdy fię trunkiem nie zágrzeye/ A lkoro fię zárumieni/ Ná káżdą fię rzecz nie leni/ Będzyc lkakał będzyc fpiewał/ Y wfzelkie pifmá wywierál *BielKom* F.

»skakać, (i) tańcować« [szyk 2:2] (4): Alę [!] gdy graiá skakać y poniewiešczku tánczowác/ niegodne ani prziftoyne to fá roskoflyz méřczyźnie. *KwiatKsiąř* P3; Tripudio, Táncuyę/ skaczę. *Mącz* 465c, 365a; *Calep* 310b. [*Ponadto w polóczeniu szeregowym* 1 r.]

»weselić się a (albo) skakać« = *gaudere et exultare PolAnt* (2): *MurzNT Luc* 6/23; Ponieważ pielgrzym/ [...] drogá swoiá idzie/ [...] á ielli s tráfunku obaczy/ áno fię niektorzy fwárzá/ on tego áni baczyć chce: Ielli fię téż wefelá álbo lkaczá/ albo co inego czyniá/ przedfię on idzie/ bo pielgrzymem iest *WysKaz* 5.

Przen (7): Bo choć nierad tedy muły O kogo fię smierć pokufy. Skakac kiedy kaze ona *RejKup* f2; Pochlebftwo lkacze á prawdá márníe ginie. *RejPos* 322v *marg*; A coż po tym kiedy nam miło lkakác s tymi lkoczákami [tj. swawolnymi ludźmi]/ abychmy tylko przewodzili myfli á vpyry fwoie. *RejPos* [323], 321v; Skaczcie polá/ płařcie lály: Bliłko fá žádané czáfy. *KochPs* 145.

Przysłowie: ielli Publiká zginie/ Priwatá lkakác muš iáko iey záęędá. *RejZwierc* 188 [idem] [*WerPublika* 15].

Zwroty: »skakać na trzy skoki« (1): thák iáko tu Ewányeliftá fwięty piře/ [...] iz kęš polkakáły przed nim [przed Herodem] oná márna á plugáwa zwodnicá iego [córka Herodiady] [...]. A teraz nédznik lam lkacze z diabłem pořpołu gdzyeš ná trzy lkoki. *RejPos* 321v.

[»taniec skakać«: Z dawná łupi głupiego chytry/ [...] zdráda niebogoboyny cnotliwego. Ale im fthárfa to iest niecnotá/ tymże gorfa y fzkodliwfza/ przetoż ielli komu nie godzi fię tego fzátáńfkiego táncu lkakác/ tedy człowiekowi Krzešciáńfkíemu dopirořz nie godzi fię o nim áni pomysłác *GilPos* 28 [*Linde*].]

a. W wyobrazeniu fantastycznym (1): lkaczá lály/ gdy Orphaeus fkrzypie [= gra na skrzypcach]. *KochFr* 93.

Synonimy: **1.a.** podrygác; **2.** drgác, plesać, tańcować.

Formacje współrdzenne: *naskakać się, poskakać, roskakać, uskakać, wskakać, wyskakać; poskakiwać, przedskakiwać, przeskakować, uskakiwać, wskakiwać, wyskakiwać, zaskakiwać; skakować, doskakować, nadskakować, naskakować, odskakować, podskakować, poskakować, powyskakować, przeskakować, przyskakować, roskakować, roskakować się, uskakować, wskakować, wyskakować, zaskakować, zskakować, z wyskakować; przeskakacz, zaskacz; skoczyć, skoczyć się, doskoczyć, nadskoczyć, naskoczyć, obskoczyć, odskoczyć, oskoczyć, podskoczyć, poskoczyć, przeskokować, przyskokować, rozskoczyć się, uskoczyć, wskoczyć, wyskoczyć, zaskoczyć, zskoczyć; naskoknąć.*

Cf SKACZĄCY, SKAKANIE

MN

SKAKANIE (12) sb n

Pierwsze a pochylone, drugie jasne; e z tekstów nieoznaczających é lub oznaczających niekonsekwentnie (Cn e pochylone).

sg N skákani(e) (3). ◇ G skákaniá (3); -á (2) -(a) (1). ◇ D skákaniu (2). ◇ A skákani(e) (1). ◇ I skákani(e)m (2). ◇ L skákaniu (1).

Śl stp brak, Cn notuje, Linde w objaśnieniach s.v. skaczyldo i skoczka.

1. *Wykonywanie skoków; saltatio Mącz, Cn; saltus Modrz; saltatus Cn* (10): [ziele gruszczycki warzone z winem] ciepło na przepuklinę przykładać [...] iedno nie wiele sobá ruřzac/ y owfzem lkakania fię chronić. *FalZiol* I 116d; *Cordax saltatio*, Błazeńskie skakanie. *Mącz* 65c.

W polóczeniuach szeregowych (6): Na to [niebezpieczeństwo porzucenia plodu] trudno ma być ktore infze lekarzftwo/ telko aby pękátka the pilnoć czyniła czo nawieřfzá/ aby fię barzo nie poruřzáła/ lkakaniem/ chwianiem/ chowyraniem/ fthaníem dłuęim. *FalZiol* V 32; [zwierzęta] ćwiczą ye [swoje dzieci] álbo ná byeg/ álbo ná latánie/ álbo lkakánye *GliczKsiąř* F3; *KwiatKsiąř* Ov; Nie przepomnię téż tu owego ćwiczenia ktore v dworu nie do końca ielcze záğálfo/ bo przedfię Ricerfkíemu rzemieřtu nieiáko należy/ iáko iest kámieniem ćfkánie/ wzawod bieęanie/ lkakanie/ j ine podobne temu *GórńDworz* E3v; Mogá téż dzieciám niebronić iázdy ná koniu/ y piefzey prace: to iest/ ábo przechadzek/ ábo lka-

kánia iákiego/ ábo ćífkánia kámieniem/ ábo gránia píły/ y infzych tym podobnych gier/ by iedno tego miernie vzywáły *ModrzBaz* 11, 110v.

Szereg: »bieg ani skakanie« (1): Ale pátrzcie ná tho w.m. iż ći ktorzy obieźdzáią konie/ y ku gotowości ie ćwicźą/ nie odeymuią im biegu/ áni łkakánia *GórnDworz* Ff7v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.]

a. *Pokonywanie jakiejś odległości za pomocą skoków* [*przez co*] (1): Petaurum, Włzelákcie kugłárskie poczinánie yáko skakánie przes obręcz ná gołym mieczu kozielki przewróćanie/ po powroziech liatánie y cotákowego [!]. *Mącz* 295a.

2. *Táńczenie; saltatio* *Modrz; tripodium* Cn (2): Tákći Dawidá przytomność Boża/ á iego dobrodzieyftw rozmyślánie/ ku łkakánium pobudźiło/ gdy łkrzynię Bożą do miáftá łudłkiego prowadźono. *ModrzBaz* 55.

W przeciwstawieniu: »narzekanie ... skakanie« (1): Ieft čás łzczepieniu/ kopánium. Ieft čás zábicia y vzdrowienia/ kázenia/ budovánia. Čzás płáczu/ śmiechu/ nárzekánium/ łkakánium [*tempus plangendi et tempus saltandi* *Vulg Eccle* 3/4]. *BielKron* 79v [*przekład tego samego tekstu*] [*HierWielEccle* 3/4].

Synonimy: 1. *podryganie*; 2. *plésanie, taniec, táńcowanie*.

Cf **SKAKAĆ**

MN

[SKAKOWAĆ vb *impf*

1 sg *praes* skakuję.

Sl stp, Cn, Linde brak.

Wykonywać skoki: Skaczę/ Salio. łkákuię/ Idem. *Volck* Zzz.

Formacje współrdzenne cf SKAKAĆ.

MN

SKALAĆ *Sl stp; Cn brak, Linde XVII – XVIII w. s.v. kalać.*

Cf **SKALANY**

SKALAĆ SIĘ *Sl stp s.v. skalać; Cn, Linde brak.*

SKALANY (1) *part praet pass pf*

N pl subst skálané.

Sl stp s.v. skalać, Cn, Linde brak.

Pobrudźony, splamiony; przén [z *czego* = *czym*]: Ręce/ nie łąź łkaláné z vczyнку iákiego? (–) Nic ręce/ ále ferce/ trołkami zwik-łáné. *GoslCast* 28.

Cf **NIESKALANY, SKALAĆ**

MN

SKALE *Sl stp; Cn, Linde brak.*

(SKALIĆ) cf **[SKALONY]**

1. **SKALIĆ SIĘ** (1) vb *impf*

3 sg *praes* skali sie.

Sl stp s.v. skalić, Cn brak, Linde XVI w.

Pękać: Rimam non capit Cedrus, Cedrowe łie drzewo nie łzczepa/ Nie skáli. *Mącz* 35a.

Synonimy: *pukać, pukać się, rozpadać się.*

MN

2. **SKALIĆ SIĘ** *Sl stp; Cn brak, Linde XVIII w. s.v. kalać.*

SKALINA (1) *sb f*

1 sg *skalinie*.

Sl stp brak, Cn s.v. skala, Linde bez cytatu.

Rozpadłina skalna; rima Cn: Przyłzedźy tám do gory/ włzedł y iednę iáłkinie [!]/ Ktora iámá wilgotna/ ieft w pulstey łkálnie. *HistHel* C3v.

Synonim: *rozpadłina.*

Cf **SKAŁ, SKAŁA**

MN

SKALISKO (1) *sb n*

1 pl *skaliskách*.

Sl stp, Cn brak, Linde XVIII w.

Grunt skalisty; w *przen*: przychodźi złoćiwy/ y wydziera/ co pofiano w ferce iego/ ten ieft przy drodze pofiany. A náłkálifkach pofianj [*Qui ... super petrosa seminatus*]/ ten ieft kto łłowá łłucha/ ywnet zrádością przyimuie ie. *BudNT Matth* 13/20.

Synonimy: *kamieniec, opoka.*

MN

[SKALISTO av

a oraz o *prawdopodobnie jasne* (tak w *skalisty* oraz -o av).

Sl stp brak, Cn notuje, Linde bez cytatu.

Kamienisty (o *terenie obfitującym w kamienie, skały*); *instar petrae* Cn: Od tego mostu poczyna się już Galilea, gdzie jeszcze trochę ná początku skalisto, jako in Syria Cava, ale ze dwie mili uyachawszy, poczyna się kraj cudny *RadzPodróż* 44.]

MN

SKALISTY (26) *ai*

a *jasne* (w tym 2 r. *błędne znakowanie*).

sg *m N skalisty* (8). ◇ *G skalist(e)go* (1). ◇ *A skalisty* (1). ◇ [*L skalistym*.] ◇ *f N skalistá* (4). ◇ *n N skalist(e)* (1). ◇ *L skalistym* (1). ◇ *pl N subst skalisté* (2); [-é], -(e) (2). ◇ *G skalistych* (1). ◇ *A subst skalist(e)* (1). ◇ *I f skalist(e)mi* (1). *n skalist(e)mi* (1). ◇ *L skalistych* (4).

Sl stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Przymiotnik od „skala” „góra” (26):

1. *Złożony ze skał, zawierający skały*; *petrosus* *Mącz, Calep, PolAnt, Vulg; scopulosus* *Mącz, Calep, Cn; rimosus* *Mącz; saxosus* *Calep* (21): Ná wielu mieyfcách ziemie w Hifzpaniey nie orą/ iż łkálifty fundámnt ma *BielKron* 279v, 256v; *Petrosus, Opoczifty/ kámieniifty/ skálifty* *Mącz* 296b, 356c, 373d; *Saxosus* – *Kamieniifti, skálifiti*. *Calep* 949b, 796a, 956a.

Wyrażenie: »gora, pagorek skalisty(-a)« [*szyk* 5:1] (5:1): Thy co s łkáliftych pagorkow pułzczáłz źrzdłá płynące/ [...]. S nich włzytki bełtyie polne ták będą nápoiony *LubPs* X5v; Drugá Inłulá *Menorká*/ [...] nád brzegi morłkiami gorámi wielkiami łkáliftemi okráźoná *BielKron* 280, 274v; Włzyłtek zwiérz mój ieft/ y co w łeśiéch tije/ Y co po gorách łkáliftych žije. *KochPs* 75, 161; *Caucafus* gorá gęłta/ łkálifta nie przebyta. *KłonŻal D marg.*

[*Przen*:

W połączeniu szeregowym: Otóź zátym/ poniewáz ták zgrzybiálé látá nádełźly/ odmianá téź zá nimi przypáść ma/ [...] to iuz látá nie oné/ [...] które kiedyś kwitnęły/ [...] ále to łá látá żeláźné/ łkálifte/ twárdé/ trudné/ których nie łádá iáko požyc: iuz tu włzytko iáko z kámieniá kował *JanWróz* 24 (*Linde*).]

a. *Kamienisty* (7):

W połączeniu szeregowym (1): *BielKron* 280 cf »ziemia skalista«.

Wyrażenia: [»grunt skalisty«: o łtáce oyczyźnie łwoiéy/ choćiaz byłá ná gruncie łkálifty y kámieniifty/ po dwudźieftu łat pielgrzymłtwá łwego/ [*Ulysses*] ták dobrze rozumiał/ iż iá prze-łkádał nád oné zacné Inłuly wielkié/ *Rhodi*/ *Cypr*/ y infźé. *SokolJanSzafarz* 10.]

»skaliste mie(j)sce« = *petrosa* (*pl*) *PolAnt, Vulg; scopulosa* (*pl*) *Cn* [*szyk* 5:1] (6): *MurzNT Matth* 13/20; Niechże iuz będą łtráćeni [*doktorzy i sędziowie sumienia ludzi grzesznych*] ná ony mieyfcá łkálifte [*absorpti sunt iuncti petrae iudices eorum* *Vulg Ps* 140/6] *LubPs* ee3v; kthory ná łkáliftych miefcu włian ieft: tenéi ieft co łłowo łlyłły *Leop Matth* 13/20; *Locus scopulosos et difficilis*, *Skálifte mieyfce bárzo trudne*. *Mącz* 373d, 9c, 41a.

»ziemia skalista« (1): Thá ziamiá wftythká ku morzu bárzo płodna/ á we śródku gorna lkálifta á nie vrodzáyna. *BielKron* 280.

Szereg: [»skalisty i kamienisty«: *SokolJanSzafarz* 10 cf »grunt skalisty«.]

»skalisty a opoczysty« (1): Anfractus, Lomifte á nie rowne drógi/ skalifte á opoczifte mieicfá. *Mącz* 9c.

2. *Stromy, urwisty; praeruptus Mącz* (3): Praeruptus, Przerwány/ Sieczyfty/ Skálifty/ Zálomiony/ Záviesifty. *Mącz* 361c.

W porównaniu (1): á ty gory były skálifte iákoby fciány [*Erant que ipsi montes excissi ut paries*] *HistAl* K8.

Wyrażenie: »skalista opoka« (1): Praeruptum saxum, Podruzgána/ Skálifta opoká. *Mącz* 361c.

3. *Pelen szczelin, rozpadlin, pęknięć* (2): Latebrosus, Táyemny/ Skálifty. *Mącz* 185a.

Wyrażenie: »gory skaliste« (1): á tám [*Aleksander*] iádac przez ziemię puftą bárzo fzyroką [...] po gorach skáliftych [*valles cavernosas*] thákże w drodze okrutney fpracował fie *HistAl* G6.

Synonimy: 1. *kamienisty, kamienny, opoczysty; 2. przerwany.*

MN

[SKALNAK sb m

skalnak a. skalniak

N pl skalnaki.

Śl stp, Cn, Linde brak.

Podstawa góry lub skały: sudes erant in circulis posite ad portandum archam, vel i(d est) fundamenta moncium *Skalnaky ReuchlinBartBydg* K3.]

MN

[SKALNIAK] cf [SKALNAK]

[SKALNIK sb m

N sg skalnik.

Śl stp, Cn, Linde brak.

Ten, kto jest jak skała (tłumaczenie imienia Piotr, z grec. *petra* 'skała, opoka'):

Szereg: »opocznik, skalnik«: Kto by był Piotr św. apostoł, opisana nam ród jego, [...] dał mu Pan imię Piotr, to jest opocznik, skalnik *AktaSynod* IV 86.

Synonimy: *kamienny, opocznik, opoczny, skalny.*]

MN

SKALNY (26) ai

skalny (24), **skalny Murm** (2).

a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie).

sg m N skalny (3). ◇ *G* skalného (2); [-égo], -(e)go (2). ◇ *A* skalny (1). ◇ *f N* skalná (6). ◇ *A* skalną (1). ◇ *L* skaln(e)j (1). ◇ *n* [*N* skalné.] ◇ *G* skaln(e)go (1). ◇ *pl N* subst skaln(e) (1). ◇ *G* skalnych (3). ◇ *D* skalném (1). ◇ *A* subst skalné (2); [-é], -(e) (2). ◇ [*I f* skalnymi.] ◇ *L* skalnych (4).

Śl stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Przymiotnik od „skała” ‘góra, kamień’* (19):

[*Wyrażenie:* »powietrze skalne [= górskie]«: gdyż téż ich [*ludzi żywiących się ciężkostrawnym jedzeniem*] powietrze górne/ lkálné/ á przykrym zimnem przerażającé/ ták ftwárdzi y závrze ich grubą z nátury fkóre/ iz áni wiátr ón wynisć, áni fórowość ftrawić fye może. *OczkoPrzymiot* 272.

Szereg: »gorny, skalny«: *OczkoPrzymiot* 272 Cf *Wyrażenie.*]

a. *Znajdujący się w skałach* (6):

Wyrażenia: »jaskinia skalna« = *caverna petrarum* *Vulg* (3): *Leop Ier* 16/16; Vfzedł tedy Sámfon od nich [*Filistynów*] y miefzkał w iáfkini lkálney Ethám. *BielKron* 52; Wnidá [*bałwany, tj. bóstwa*] do iáfkni lkálnych [*in speluncas petrarum*] y do iam ziemnych/ przed ftrachem Iehowy *BudBib* Is 2/19.

»rozpadlina skalna« = *spelunca petrarum* *PolAnt* (2): Gołębiczko moia w rofpádlinách lkálnych [*in foraminibus petrae*] w

dziurách párkanu/ vkaż mi oblicze thwe *Leop Cant* 2/14; *BudBib* Is 2/21.

Szereg: »skalny a gorny« (1): Są téż owé [*wody*] [...] co ze źródlá wypadáiąc w kámién fie zsiadáią. co iz proftym/ [...] przydzíwnieyfzym fye zda/ my niebárzo fye tym obrufzamy/ gdyż tho lkálném á górném wodam przyzwoita *Oczko* 8.

b. *Składający się ze skał, zawierający skały* (5): dawamy á ná was przenařzamy fwobodnie ná wieczność/ wftythki kráiny od pułnocnego morzá wielkiego Oceaná lodowátého/ áż do morzá Włókiego/ lkálnego *BielKron* 337v; [Skalne morze Adria est mare petrosium *ReuchlinBartBydg* b].

Wyrażenia: »skalna góra« [*szyk 1:1*] (2): Kurienfis miáfto w Reciey/ ná lkálnych gorách fiedzi *BielKron* 286, 270v.

»miestce skalne« (1): Wřzakóřz nie wftytki ty kámienie [*tj. marmury*] bywaiá z naleziony [!] thelko na miefzczach lkálnych/ ale téż ty tho kámienie bywaiá znaydowany w ziemi *FalZioł* IV 56c.

a. *Kamienisty* (1):

Wyrażenie: »skalna ziemia« (1): Ziemicá Albuceńska/ w tey iáko y w innych skálne źemie fą. Ma miáftá y zamki mocne. Ziemiá [...] twárda á niczemna. *BielKron* 287.

c. *Będący skałą* (6):

Wyrażenia: »jako skalny kamień« (1): Ale on [*Józef*] iáko lkálny ná morzu burzliwym/ Stáwi fie kámién oftry/ [...] Stánął mocno *GosłCast* 59.

»odnoga skalna« = *występ skalny* (1): Acźci Szen włafnie ząb znáczy/ ále telz ták zowá odnogé lkálną/ ktora fię ku gorze wydawa iáko ząb iáki. *BudBib* I 152a *mag.*

»skalny prąd« = *podwodna skała* (1): Iáko gdy w łono morzkie modráwe fzturmuie Wáł wiefłzy/ mnieyfzy goniąc/ á kruzząc go pfluie. Ták człowiek/ gdy ná lkálny prąd nienáwátlony Tráfi/ á plec fwóy mocny nieporuřzony/ Stáwi ná fczekotliwé á odlotné wály/ Ten fam męzny Bohátyr y mąż dořkonáły. *GosłCast* 42.

[*Przen: Niezawodny, pewny:*

Wyrażenie: »grunt skalny«: kto Piotrowéy Stolicy niezna/ y iey nieřtucha/ ten Apóftolřką wiáre tráci: gruntu lkálného wiáry niema: ále tułác fye od błędu do błędu muři. *BiałPos* I 11 (*Linde*).]

a. *O św. Piotrze* [*przekład i nawiązania do Vulg Matth* 16/18] (3):

W połączeniu szeregowym (1): Dwa tedy przywileie Piotrowe tu mamy. Ieden iz [...] Drugi/ iz mu dał [*Jezus*] tákie imię ktore po Syryiřku znáczy opoké ábo lkále (iáko řwiádczy y Hieronym S. á nie opoczysteřo/ lkálnego ábo kámiennego/ iáko fektarze fářzuią řlowo Boże) á po Graecku głowę *WujNT* 307.

Szereg: »nie ([albo]) opoczysty ([albo]) ani skalny« (1): *WujNT* Aaaaa4; [Bładzą tedy owi/ ktorzy *Petrum* ábo Piotrá opoczfyřym/ ábo lkálnym wykłádáią/ gdyż go Pan nie opoczfyřym/ áni lkálnym/ ále řámą opoká á lkálą názwáć y vczynić raczył *WujPos* 1590 495 (*Linde*).] [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

aa. *W funkcji rzeczownika* (1): *WujNT* 67; [[*Jezus mówi do Szymona Piotra*] A ia lepak mowie tobie/ iz ty iefteř lkálny [*quia tu es Petrus*] á ná tey lkále zbuduię moię Cerkew *BudNT Matth* 16/18; *ŁaszczRecepta* 11].

d. *Wykonany z materiału skalnego* (1): Onego cźáfu rzeķł Iehowá do Iehofzuego/ Vczyń fobie noże oftre [*cultros acutos*] (*mag*) Włafnie/ noże lkálne [*cultros petrarum*] ábo noże ofłáne/ ábo noże oftrořci. (–) *BudBib* Ios 5/2.

e. *Przeznaczony do obróbki skał* (1):

Wyrażenie: »skalny oskard« (1): Słyřę młynik nie záváđzi choć owo tárkoce/ Przy řzumiącym potoce. [...] Kiedy od cźęřtego mliwá/ cźęřto w kámién twárdy Krzeřzą lkálne ofkárdy. *Klon-Zal* C2.

2. *Zestawienia w funkcji nazw zoologicznych* (3):

[»jaszczorka skalna« = *prawdopodobnie: Anguis fragilis L.* (*Rost.*); *padalec* zwyczajny, *gatunek beznogiej jaszczurki z rodziny padalcowatych (Anguidae): Iářczżorká lkálna/ Seps vel Lacerta Chalcidica. SienHerb* K#.]

»skalna koz(k)a« = *Rupicapra rupicapra* L.; *kozica*, *ssak z rodziny krętorogich (Bovidae) zamieszkuje wysokie góry* (2); *Rupicapra*, ein fleig geis Skalna kolká *Murm* 39; *Rupicapra*, Skalna kózá *džika. Mącz* 362a; [ReuchlinBartBydg RNV].

»skalny koziek« = *Capra ibex ibex* L.; *koziorożec alpejski, kozioł skalny; podgatunek koziorożca (Capra ibex L.); ssak z rodziny krętorogich (Bovidae), występuje w Alpach* (1):

~ Szereg: »skalny, (albo) gorny« (1): *Caper montanus*. ein steinbock. Skálny albo gorny dzyky kożyel. *Murm* 39; [Skalny, gorny a dzyky cozel caper montanus ReuchlinBartBydg RNV]. ~

[»kuna skalna« = *prawdopodobnie: Martes foinea* L.; *kuna domowa, niewielki ssak drapieżny z rodziny lasicowatych (Mustelidae): szubka odziewalna, podszyta kunami skalnymi InwMieszcz 1576 nr 209, 1576 nr 209.*]

[»świnka skalna« = *prawdopodobnie: Cricetus cricetus* L.; *chomik europejski, niewielki gryzoń z rodziny chomikowatych (Cricetidae): á tym áz y myrzy/ fczurki/ zá niemi owé iákoby świnki ikálné/ rozerznáwły [na wilka w nodze] przykádáli/ do czego nietylko to robáctwo/ ále káżdá rzecz żywiąca/ áieplem pomocna. OczkoPrzymiot 621, 625.*]

3. Zestawienia w funkcji nazw botanicznych (4):

[»mech skalny« = *prawdopodobnie jakiś gatunek porostu: (nagł) BRION SAXEVM, LYchena, Mułcus rofcidus. Mech Skálny, Kámienny. (-) Ieft trzeći Mech który zowá Mułcus rofcidus, który ná ikálách/ ná kámieniách roście. To źiele wezwano Lychen, od Lychenas, to ieft lifzaiow/ iż lifzáie bárzo léczy UrzędowHerb 61a (Linde).*]

»skalna rutka« = *Adiantum capillus – veneris* L.; *niekropień delikatny, paproć z rodziny adiantowatych (Adiantaceae); adiantum Cn [szyk 3:1] (4): Skálna rutká/ Adiantum, Capillus veneris SienLek 236v; Rutká ikálna SienLek Xxx3v, Xxx2, Xxx3v.*

~ Szereg: »kamienna albo skalna rutka« (1): *Kámienna albo ikálna rutká SienLek Xxx2. ~*

4. [Wyrażenie: »olej skalny« = *nafta: Oley ikálny/ Petroleum zowá/ niektorzy Naphta. bo fie z niektorých ikál tá tłuściole poći SienHerb K4#v.*]

5. [Wyrażenie: »futro skalne« = *prawdopodobnie: futro z kuny skalnej, tj. domowej: kunie futro, 2 bobry farbowane, kwatěrka [= kawálek] futra skalnego InwMieszcz 1575 nr 195.*]

6. [Wyrażenie: »skalny jedwab« = *prawdopodobnie: azbest amfibolowy, minerał o włóknistej strukturze należący do krzemianów: iáfzczórczy mech/ ikálny Iedwab/ Amianthus. Federweylz/ Pliant/ Salamandren haar/ Cronenbergius. SienHerb K#.*]

Synonimy: 1. *gorny, kamienisty, kamienny, opoczny, opoczysty, opokowy; c.a.aa. skalnik.*

MN

[SKALONY part praet pass pf

a jasne; teksty nie oznaczają ó.

sg m N skalony. ó n N skalon(e).

Sl stp, Cn, Linde brak.

Pobrudzony, poplamiony:

skalony w czym: A grzbiet miał [wieprz] oftry frogo zbroiony Wfzyftek w żywicy lipkiew ikálny. *KmitaŁów A4v.*

Przen: Iakoż też i w pośrodku nas, braciej kościoła Bożego dystryktu chęcińskiego, Znalazło się takowe naczynie skalone, dawające pogorszenie kościołowi Bożemu, nie chodząc wedle nauki Pana Krystusowej w posłuszeństwie porządku przystojnego kościołowi Bożemu. *AktaSynod III 587.*

Synonimy: *pokalany, pomazany, popługawiony, popluskany, splugawiony, zabrudzony, zbrukany.*]

MN

SKALOWAĆ cf SZKALOWAĆ

[SKALPETKA] cf SZKARPETKA

[SKALWINIĆ SIĘ vb pf

a pochylone.

praet 2 pl m pers -ście sie skálwinili. ó con 2 pl m pers byście sie skálwinili.

Sl stp, Cn, Linde brak.

Stać się wyznawcą doktryny Kalwina (z odzieniem pejoratywnym): A iellizebyście fie do końca z Kalwinili/ y z Kálwinem ó Sakramencie trzymáli: [...] tedy [...] *HerbOdpow B5v, B5.*]

MN

SKAŁ (3) sb m

N sg skál (3).

Sl stp, Cn, Linde brak.

1. *Rysa, szczelina* (1): *Rima – Skał, rozłupienie, rozpadlina. Calep 925a.*

2. *Rodzaj broni ręcznej miotającej* (2): *Cestrosphendona – Skał. Telum erat semicubitale, bipalme spiculum infixum habens digiti crassitudine, cui ad libramen pinnae tres, veluti sagittis solent, circundabantur. Calep 184b.*

a. *Pocisk do tej broni* (1): *Sparus – Vczinek [lege: ucinek] zaciołłani alys Skał. Calep 995b.*

Synonimy: 1. *rozłupienie, rozpadlina.*

Cf SKALINA, SKAŁA

MN

SKAŁA (596) sb f

ska- (557), skã- (12); ska- : skã- *LubPs (10:1), BibRadz (12:1), BielKron (75:5), Mącz (33:2), SkarŻyw (14:2), GórnRozm (1:1); końcowe a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie).*

sg N skała (84). ó G skały (102). ó D skałe (6). ó A skałę (64). ó I skałą (25). ó L skałe (116). ó V skało (2). ó pl N skały (61). ó G skál (35). ó D skałám (1). ó A skały (41). ó I skałami (19); -ami (17), -(a)mi (2). ó L skałach (39); -ach (24), -ách (11), -(a)ch (4); -ach *HistAl (2), Leop, OrzRozm, Mącz (4), SkarŻyw (2), CzechEp, ReszList, ZawJeft, GórnTroas, KmitaSpit, PowodPr; -ách KrowObr, RejWiz, SienLek, RejPos, RejZwierc (2); -ach : -ách BielKron (7:3), RejAp (1:2). ó V skały (1). ó [du I (cum nm) skałoma.]*

Sl stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Góra o kamienistych zboczach; też wielki kamień, głaz; rupes Miech, HistAl, Vulg, Mącz, Calag, Calep, Cn; saxum Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz, Vulg, Calep, Cn; petra Mącz, Calep, Vulg, PolAnt, Cn; scopulus Mącz, Calag, Calep, Cn; cautes Mącz, Cn; praecipitium, silex PolAnt; cotes, rupina Cn (538):* Gdy fie záfię wroćić miály [sowy]/ Kruká pod ikálą wżrzály. *BierEz P4v, H, Hv, H2, Q; Saxatilis, Das yn fellen wonet. Co myędzy ikálamy myelka. Murm 123, 122; Mymer¹ 6v; BartBydg 161v, 137v [2 r.]; Mnieylży roioownik rołcie pólpolicie na murzech albo na skałach *FalZiol I 130c, I 135d, V 94; Drugie miałtho mnieyfe zowá Kirkiel, nad nim na ikale ieft zamek drzewiany gliną oblepiony. MiechGlab 71, 71 [3 r.]; WróbŻołt 103/12, 18; KromRozm III C7v, O4; LubPs R6 [2 r.], Y2v; Pożrzy wzgoré ikály iuz iáfno fie blyfkáią RejWiz 34v, 34v, 82v, 107, 108v, 109 (12); i znáfz dla áiebie będzie opulzczóna ziemiá/ y będą przeniefione ikály z mieścá fwego? *Leop lob 18/4, 1.Par 11/15, lob 8/17, 39/1, Is 48/21 [2 r.], Nah 1/6; RejZwierz 116v; thedy wyłzedł ogień z ikály á fpałił miełó y przáfniki BibRadz Iudic 6/21, Iudic 6/20, Job 28/9, 10, II 95d marg; Otdá Dawid fzedł ná bezpiecniefze mieyfce Engády. Saul wzyáfłzy s sobá trzy tyfiące ludzi/ fzedł zá nim/ fzukał go po ikálach porołłých chroftem gęłtym. BielKron 66v; Też [Manlius Kapitolinus] zebrałfzy fie z drugimi/ Galliki porážił/ y wiele im ikárbow odiáł. O ty potym ikárby olkarżón przed Senat iż ich zátaíl/ poiman á zepchnion s ikály. BielKron 119v, 20v, 35, 50, 64v [2 r.], 73 (53); Capricornus, Kozorożec/ teź/ Górný kofieł który fie ná skałách chowa *Mącz 37a; Exemptor, Ten który kámienie w ziemi á w ikálách dobywa. Mącz 102d; Thermopylae, Podgórze y skálá w Theffáliey. Mącz 333d, 35c [2 r.], 210b, 356c, 360d, 361c (13); Prot****

B; *SienLek* Tt3v; *GórnDworz* E2v, H6v; Potym gdyż Grzegorz pielgrzym iuż siedmń naście lat ná oney fkalé pokutuiąc przebywał/ tedy przydało fie że papież vmárł *HistrZym* 38, 38; *RejPos* B, 312v [2 r.]; A potym Anyoł ćichuchno przydybawfzy do onego człowieká świętego/ pchnął go nogą że z oney frogiey fkały fpadł nádoł *RejZwierc* 175, 49, 152v, 163, 175v [2 r.], 204, 217, 273; Y rzekł Iehowá: [...] gdy poydzie chwałá moiá/ tedy ćię poftáwię do rofpádliny fkały [*in foramine petrae*] *BudBib* Ex 33/22 [*przekład tego samego tekstu BielKron* 35]; Izali wbieżęc (mogą) ná fkalę konie? *BudBib* Am 6/12[13], Ex 33/21, *Iudic* 15/13, 19, *Ps* 26/5, 77/15 (10); *BudNT* Mar 5/13, *Luc* 6/48; *CzechRozm* 130v, 228, 230v; á zá Drhobyczą v Gruzelnice/ iefł takowe źródło/ wielkié/ piękné/ z fkał wypadájące [!] *Oczko* 23; *Calag* 191a; Niech huczá rzeki/ niechay głośné wáły Swym geftym fzykiem vdérzáiá w fkały *KochPs* 141, 110, 115, 155 [3 r.], 173 [2 r.], 201; [*św. Benedykt*] Iednemu klawtorowi ná fkalé pořádonemu/ wodę modlitwą fwoiá zfkáły wywiódł *SkarŻyw* 250, 187, 251, 493, 508, 543; *KochTr* 15 [2 r.]; *StryjKron* 502; *CzechEp* 62; *KochPhaen* 9; Smętná pámiátká: Niobe fkámiáta/ Widząc pobitych dziátek fwoich ćiáta: Y iam wziął zá fwe/ ácz nie ftoię fkałą/ Lecż mam kaźń trwáá. *WisznTr* 25; *KochPieś* 2, 11, 31, 32; *PudlFr* 51; *ArtKanc* D13; w Rzymie [...] fałszywe świádky ze fkały zrżucano. *GórnRozm* G3v, G3v; Poki ziemne fkały/ Kruzczá nie dawáły/ Niebyło zdrády/ áni były woyny/ Ale wiek dobry żył káždy przyftoyny. *KmitaPsal* A4; *KochProp* 11; *ZawJefł* 40; Calamintha – Polei ná skalach rosnáci. *Calep* 150a, 796a, 933a, 949b, 956a; A co w dzióráwych fkałách Echo żyje/ Oddáiąc końcé fłów/ á przodki kryje *GórnTroas* 13, 20, 45, 48, 69, 70; Rowny fię zdám męką Prometeufzowi/ Ktory był ná fkalé przykowan ptakowi *GrabowSet* R4v; *KochFrag* 52; *RybGęśli* C4v; A oto załóná kościelna rozdarłá fię ná dwoię/ od wierzchu áż do dołu. y ziemiá zádrzáta/ á fkały fię popádały *WujNT* *Matth* 27/51, s. 29 *marg*, *Luc* 6/48 [2 r.], s. 218, 602; *WitosLut* A6; Ci [*Pigmejowie*] naprzód fważ ofádę w Tráckiey ziemi mieli/ A w mieście Gerániey/ w Kátruzan siedzieli. Ktorych Zorawie fławne fámátd zwyganiáli/ A ći w Indyjłkich fkałách potym zúsiádáli. *KmitaSpit* A3v, C3, C6; *PowodPr* 52; *CiekPotr* 18; *CzahTr* D4, K2; Niech ćię nie ftráżá niebiełkie známioná [...]. Choćá te gwiazdy nie raz iuż widziáły Pogrzeźle Nawy/ rozbite o fkały *KlonFlis* B4; Támże ná wielkim morzu wyfpy/ fkały/ Tu fię y owdzie rozno rozftrzeláły. *KlonFlis* Dv, B2, B3, C, D, F3; *KlonWor* 2, 22 [2 r.], 23, 42; *SzarzRyt* D2v; [*rupes i(d est) rupta pars montis {Skala saxorum ruptura} ReuchlinBartBygd* D4; Tá [*Medea*] byłá wczyniá bárańá z zlotą wełną [...] y záwieliłá w ciáłnym á trudnym mieyfcu między zwiemá [*lege: dwiema*] skáłomá ná morzu *BielKron* 1551 9v (*Linde*)].

skala czego (4): Nawy ich [*Maurów*] fą bárzo flábe tákież Indyjłkie/ zádnym żelázem nie fpoione iáko náłze bo v nich dla Mágnefa kámienia ktorego w wodzie fkały fą nie mogá być żelázem fpráwione okręty. *BielKron* 454. Cf »skala gory«.

W połączeniu z nazwą [w tym: *ai* (12), *sb* (10); *nazwa + skala* (12), *skala + nazwa* (10)] (22): *RejWiz* 88 *marg*; Y zwiázáli go [*Filistyni Samsona*] dwiemá nowemi pořonki/ y wynieśli go z fkały Etham. *Leop* *Iudic* 15/13, *Iudic* 15/8, 11; Rzekł Pan Bog [*do Mojżesa*] weźmi fłárfze rodu Izráelłkiego á idź do fkały Oreb/ á vderz w nię rozgá *BielKron* 31v, 31v *marg*, 106, 266v, 286; Wieczna iefł/ pánie/ wemnie pámięć twoiá: Tego y Iordan/ y Hermoniłkie fkały Będá flucháły. *KochPs* 63, 74, 109, 118, 212, 213; *StryjKron* 777; Choćby mię Rypheilłkie fkały/ W fobie chowáły: Y zákrywáły/ Naywyźłzych gur wáły. [...] Záwždýc będę w gárci [tj. *we władzy Boga*]. *WisznTr* 26, 9; *KochPam* 84; *KlonFlis* G2v; *KlonWor* 23; *RybWit* A3.

W połączeniach szeregowych (12): *BibRadz* *Ier* 16/16; FRánkonie ma od południá Szwabłká/ Báworłká ziemię: od wfłochu Czechy/ Hefsy/ Turingi: od połnocy láfy wielkie/ gory/ fkały/ ktoremi iefł okrażona y záwártha. *BielKron* 289, 288; *Locus labrosus*, Pełne mieyfce skal/ yáskiń skrytych á táyemnych mieyfc.

Mącz 185a; *SienLek* 64; *RejPos* [108]v; A temu ták wpanilemu źwirzęciu temu to człowiekowi iuż nie tylko ziemiá/ ále y fkały/ gory/ morzá/ láfy/ wody/ rozliczne drzewá nie mogá żywności dodać. *RejZwierc* 156, 18; [*wybrani boży tj. apostołowie, męczenicy i święci*] po pułczách fię błákáli/ po gorách po fkałách/ po iáłkiniách podziemnych *ReszList* 150; *GostGospSieb* +2v; TO morze/ piáki y fkały ftráżliwe/ Z mymi kłopoty podobieñtwo máiá *GrabowSet* M4; *KolakCath* B3v.

W porównaniach (14): *RejPs* 43; *KromRozm* III O4v; *GórnDworz* Bb5v; Stałość iefł práwie iáko fkałá twárda/ Ktorey nie fzkodzi nic niecnotá hárdá. *RejZwierc* 212v; BOgá onego mocnego iáko fkałá wczynki dołkonáte fą *CzechRozm* 217 [*idem*] 4; [*Juliana*] iáko fkałá mocná á niedobytá zoftáá. *SkarŻyw* 151; Trway rowien fkałé/ Którý nie mogá Nawieftłá trwogá Porużýć wáły/ Kiedy powftáły Ná morzu wielkim. *KochFr* 48; *KlonŻal* D; [*zlodziej*] Iáka chce/ táka fobie poftáwę vprzędzie. Iefłi w iákim popłochu podle fkały pływa: Wnetże fáryby iáak fkałá kámienney nábywa. *KlonWor* 2, 75. Cf »jako mocna skala«.

Zwrot: »w skale (wy)kować, wykowany; z skały wykowany; przekować skały« = *excidere in petra* *PolAnt*, *Vulg*; *excisus de petra*; *statuere in petra* *PolAnt* [*szyk zmienny*] (3:1;2:1): *MurzNT* *Mar* 15/46; *BibRadz* *Matth* 27/60; *BudBib* *Is* 22/16; Y idąc dáley á dáley/ tráfil to mieyfce/ gdzie z fłárodawná fałszywą myncę táiemnie kowano: gdzie był kłep w fkalé wykowany: y inne komory *SkarŻyw* 50; y położył go w grobie/ ktory był wykowany z fkały [*Vulg* *Matth* 27/60] *LatHar* 715 [*przekład tego samego tekstu MurzNT, BibRadz, WujNT*]; *WujNT* *Matth* 27/60; Czáfem fię puści [*kupiec*] morzem ųródziemnym/ [...] gdzie Herkules ųmiáły Przekováł fkały. Y puścił morze ná ųwiat y potopy *KlonFlis* Dv.

Wyrażenia: »skala gor(y), gorna« [*szyk 2:2*] (3:1): *Sarmaticae pilae*, Wąskie skały tey góry *Caucafus* rzeczoney. *Mącz* 368d; Twym [*Panie*] ftráchem ziemiá drzáta/ á niebá topniáły/ Trzęfły fye niezwyčajné gór wyfokich fkały. *KochPs* 97; Wyfokie górné fkały Tá iáko wołk táiáły/ Od oblicza páńłkiego *KochPs* 146; á krolowie ziemie y kųiążęta/ y Rotmiųtrze/ y bogáci/ y mocarze/ y káždy niewolnik/ y wolny pokryli fię w iámy y w fkały gor [*in speluncis et in petris montium*] *WujNT* *Apoc* 6/15.

»jaskinia skały, w skale« = *spelunca petrae* *Vulg* (2:1): Ziecháło tedy trzy tyfiące mężow z pokolenia Iudá do iáłkiniej fkały Etham. *Leop* *Iudic* 15/11, *Iudic* 15/8; Trafiłá fię iáłkinia przyrodzona w fkalé/ W ktorey fię [*Kakus, dziecię Wulkanowe*] vbeųpieczył *KlonWor* 21.

»jasna skala« = *miejscje jalowe, puste* (1): A wczynię ćie [*Tyrze*] iáfná fkałá [*Et dabo te in limpidiųsimam petram*] ofuųleniem niewodow będziefł/ áni będziefł budowáne więcey *Leop* *Ez* 26/13[14].

»kamienna, kamienista, krzemienista skala« [*szyk 4:2*] (3:2:1): *OpecŻyw* 51v; [*preparat leczniczy ze zwłok*] Też niegdý w fcale kamieⁿey s ųubtelnego dymu ziemne^o/ á od zimnoųci kamieⁿey z gełńnieie fię. *FalZiol* I 89c; *Mącz* 296b; *StryjKron* 777; Bo wždy kiedý krzemienne fkały Amphioná pilno flucháły. *KlonŻal* D; [*Herkules*] Vyźrzał że ku Tybrowi kámieniųta fkałá/ Nápadfzy fię/ od gory znácznie odewftáá: Dużá ręká potęźnie zá ryųę záwáđził/ Tá iź z mieyfcá dawnego puł gory wyfadził. *KlonWor* 24; [Częųto teże pųczóły po fkałách kámiennych błáđąc fkrzydłá fobie odrzáciá. *Cresc* 1571 601].

»jako mocna skala« (3): *RejPos* 313; A tá łódká [*Kościół Rzymski*] plynie y flynie: Tyráñųtwá wfzytki y Heretyctwá przetráfawfzy/ iáko mocná fkałá/ ftoi. *SkarJedn* 150; *ArtKanc* Q9.

»skala morska, w morzu« [*szyk 1:1*] (1:1): *RejWiz* 88 *marg*; Więć tey oųtroųci/ me myųli trokliwe/ Ze morłkie fkały z nimi nie zrownáiá *GrabowSet* M4.

»niekowna skala« (1): Wy o wiekow ludzkich nieprzebyte przádky/ Przecż ták vpornie rwiecie ųmiertelne wátki. [...] Nie vżytfze niź morłkie wáły/ Twárdźieyųze niź niekowne fkały *KlonŻal* D.

»skała opoczysta (a. [opoczna])« [szyk 1:1] (2): Scylla, filia Nisi Megarensium regis item filia Phorci, Która fie [...] w opocziłta skąłę obrocitá *Mącz* 376d, 376d; [Skala opoczna saxum i(d est) lapis vel petra *ReuchlinBartBydg* E3v, a4].

»ostra, szpiczasta skała« [szyk 6:1] (6:1): *Scopulus*, *Kopiec*/ *też* *wyfoka* [szpiczasta skała]. *Mącz* 373d; *BudBib* I 142a *marg*; *KochPs* 206; [mówi ojciec do Europy:] Nikczemna dziewko/ [...] ielić milfza śmierć ná ostryé kále/ *Day fye* w moc wiatróm/ á fkocz z góry śmieie *KochPieś* 8; *Rupices* – *Ostre* skali. *Calep* 933a; Gdzie w ten czas będzief/ *Zygmuncie* moy drogi? álbo cię kędy zaniešie wiatr frogi w obce kráiny/ kędy wiárotomni *Miełzkáncy* żywią/ do gości niekłonni: *Albo ná oftrá kálę* gdzie wprowadzi *GrochKal* 11; *GrabowSet* M3v; [opocziste skały wodne, Spiczaste, ostre acroceramina ... dicuntur pericula marina naves mergentia ..., quasi montes aquarum cornuti *ReuchlinBartBydg* a4].

»skała przykra [= *stroma*, *urwista*]« = *petra praerupta* *PolAnt*; *cautes* *Calep* [szyk 6:3] (9): *FalZioł* IV 24c; *Weźrzał* potom ku gorze/ áno domek mály/ *Tuż* práwie nád nim wiši z bárzo przykrej kály. *RejWiz* 108v, 108v; *Tedy* ftánáwłzy ná niektorej kále przykrej/ [...] *wchwyćwłzy* obiémá rękómá *wnetrznosci* swoie/ *wywłokł* ie/ y *rzućił* między lud *BibRadz* 2.*Mach* 14/46; *BielKron* 311v; *BudBib* 2.*Mach* 14/46; *NA* przykréj kále gdzie nikt nie dochodzi/ *Zieloné* drzewo *łódkié* figi rodzi *KochFr* 8; *KochTarn* 76; *Calep* 175b; [abrupta przerwy, naprzikrzeshe skały, ubi vie non possunt fieri *ReuchlinBartBydg* a2v].

peryfr. »skała smokorodna« = *wzgórze wawelskie* (1): *PL* łączą cię [*Janie Kochanowski*] *też* *zawołane* miáłtá/ [...] *Naprzód* *Kraków* [...] *Gdzie* ná kále *Smokorodney* mátká *Polfkich* *grodow* *KlonŻal* B4v.

»sucha skała« (15): á *ludowi* *fwemu/ okazawłly* *miłofierdzie* *fwé* gdy było potrzebá *dáwałé* z *fuchey* kály *wodę* *RejPs* 109, 114v, 115, 155v, 169; *Suchá* kálę *łánciuchno* on [*Pan*] *odmieni* w *wod* *zdroj* *głęboki* *LubPs* Z6v; *RejPos* 56, 67v, 172, 218v, 257; s *fuchych* kálá *wody* *ciekły* *RejZwierc* 125; *BudBib* *Ez* 26/4; ó *który* z *fuchey* kály *zdroie* *Niełfycháné* *pobudzál*/ *okáz* *dáry* swoie. *KochFr* 125; *ArtKanc* G2v.

»ślepa [= *niewidoczna*], *zakryta* skała« [szyk 2:1] (2:1): *Drudzy* *co* *podáli* *Zagle* *wiatróm/ ná* *łlepé* kály *powpadáli* *KochTr* 23; *WisznTr* 35; *A* *chytře* *morze* *ile* *znákomitych* [*tj. widocznych*]/ *Tyle* *pod* *wodá* *żywi* *kál* *zákrytych*. *KochFrag* 14.

»skała twarda« [szyk 3:2] (5): *Pirwey* *fie* *rozniewawłzy* *Eolowe* *wiátry/ Obálá* kály *twárde* y *wysokie* *Tátry*. [...] *Niż* *zgasnie* *iego* [*Kochanowskiego*] *flawá* ná *tey* *nifkicy* *ziemi* *Prot* E; *RejZwierc* 144v, 212v; gdzie [*na pustyni*] *nie* *máłz* *wody/ á* on [*Bóg*] *tobie* *wywiodł* *wodę* *złkály* *twárdey* [*e petra silicis*]. *BudBib* *Deut* 8/15; *KochPs* 115.

»wielka, niebotyczna, ogromna skała; wielkość skał« [szyk 9:3] (8:2;1:1): *Miedzy* *wielkimi* *kálámi/ Miełzkáiąc* *krucy* z *fowámi*: *Poczęli* *miedzy* *fobá* *wáśń* *BierEz* P4v; [*Borzywoj*] *nádiecwał* *łánia/* *którą* *postrzelił* z *łuku/ á* *oná* *poczęłá* *wćiekáć*. *Gdy* *fie* *puścił* *zá* *nią/* *przywiodłá* *go* *pod* *iedną* *wielką* *kálę* z *ktorey* *wodá* *ćiekłá* *BielKron* 322v, 264v, 273, 274, 286, 292v; *Támże* y *piekło* *będzie/ y* *ogromna* *kálá/ Z* *której* *wieczá* *Sybyllá* *odpowiédz* *dawálá*. *KochFr* 52; *KlonŻal* A4; *czás* *nieprzetrwáły* *Mármór* *łámie/ y* *spychá* *niebotyczne* *kály*. *KochPropKKoch* 4; *Tám* *byłá* *nád* *ieziorem* *onym* *wielká* *kálá/ W* *ktorey* *też* *byłá* *iámá* *głęboka* *nie* *máła*. *CzahTr* E2v, D4.

»wierzch [= *szczyt*] skały« = *vertex petrae* *PolAnt* (3): *Y* *zbuduy* *ółtharz* *Pánu* *Bogu* *temu* *ná* *wierzchu* *tey* *kály* [*super verticem arcis ordinatae*] ná *rownym* *miejfcu* *BibRadz* *Iudic* 6/26; *BudBib* 2.*Par* 25/12; *A* *tám* *przyiaćiołká* *mojá/ Wedlá* *ták* *śliczného* *zdroiá/ Siedzi* [...]. *Ná* *wierzchu* *kály* *przerwány/ Trzyma* *rąbek* *opłákány* *GosłCast* 21; [*preruptum* *vyrzsch* (!) *skały* *vel* *i(d est)*]. *precipitium* *ReuchlinBartBydg* B2v, S2v].

»wysoka (a. najwyszsza), wyniosła, wzgórze wyszła skała« = *scopulus* *Murm*, *BartBydg*, *Mącz*, *Cn*; *eminens saxum* *Murm*;

arduum saxum *BartBydg*; *altissima a. eminens petra* *Vulg*; *petra abrupta* *PolAnt*; *cautes, ocris, rupes scopulosa* *Cn* [szyk 25:10] (32:2:1): *Murm* 123; *BartBydg* 139b; *RejPs* 209; *LubPs* O6; *Ale* *wy* *przytępie* *łám* *synowie* *Czárownicé/ [...]* *Zażęście* *nie* *wy* *synowie* *fprofne*⁸⁰ *czudołoftwa* *nałienie* *łkamliwe?* *ktorzy* *fie* *kochaćie* *w* *Bodzech* *pod* *włelkym* *drzewe*^m *gáłęziłfthym* *offiárując* *mále* *dzieci* *w* *rzekách* *pod* *kálámi* *wzgorę* *wyfłlemi?* *Leop* *Is* 57/5, *Sap* 11/4; *BibRadz* *Sap* 11/4; *OrzRożm* H2; *Dzieli* *fie* *Nordwegia* *od* *Szweciey* *wysokimi* *kálámi* *BielKron* 293v, 243v, 247v, 248v, 264v, 265 (12); *Nidificant* *in* *excelsissimis* *rupibus*, *Legá* [*lege*: *legá*] *fie* *ná* *naywyzłfzich* *kálách*. *Mącz* 46c, 373d; *przyplnęli* *do* *iedney* *kály* *wyfokicy* *HistRzym* 38, 127; *RejZwierc* 174v; *Który* *połtáwił* *ná* *pułczy* *zrodłá* *wody* *á* *ieziorá* *ná* *wierfchu* *gor/ áby* z *wyfokich* *kál* *wypułczyłá* z *siebie* *rzeki* (!) *ku* *odwłżeniu* *BudBib* 4.*Esdr* 16/61; *KochPs* 25, 146; *SkarŻyw* 270; *mułielifny* *iácháć* *nie* *zwyklá* *drogá/* *przez* *Mułtáńłká/ Bulgárfká/ Tribáłłká* *ziemie/ áz* *do* *Traciey* *przez* *wyniołé* *áz* *pod* *Niebo* *kámieniŃte* y *wyfokie* *Skály* *Balchany* *názwane*. *StryjKron* 777; *KochPam* 88; *KochPieś* 9; *GrochKal* 15; *Iuż* *będą* *dobrá* *Páńłkie/ iáko* *ná* *wyfokicy* *Skále* *śliczne* *iągody/* *rołtá* *pod* *obłoki*: *Ktorych* *dośiáć* *nie* *mogá* *ludzie* *žádná* *miárá* *KlonWor* 57; *PudłDydo* Bv; [skala vissoka zvyeshona na dol vel *Copyecz scopulus* *ReuchlinBartBydg* E5].

»skała zawieszsta, zwieszona na dół« = *urwisko* [szyk 3:2] (3:2): *Murm* 123; *arduum saxum*, *prurupta rupes*, etc., *skala* *viszoka* *zvyeshona* *na* *dól* *BartBydg* 139b; *w* *koło* *około* *niego* [*kościola Apollona*] *kály* *zawiełfite* *były* *BielKron* 274, 276; *offiáruiećie* *dzieci* *w* *potokách/* *pod* *zawiełfitemi* *kálámi* [*eminentes petras*]. *BudBib* *Is* 57/5; [*ReuchlinBartBydg* E5].

Szeregi: »(ani, nie) *gory* (*gora*), (*a*, *i*, *a*(l)bo, *ani*) *skały* (*skała*)« = *montes et rupes* *HistAl*; *montes et saxa* *PolAnt*; *montes et petrae* *Vulg* [szyk 20:5] (25): *Drugie* [*jaskółki*] *fie* *łęgá* *w* *kálách* *albo* *w* *gorách* *przykrych/ á* *ty* *zowá* *grzebiołuchi*. *FalZioł* IV 24c; *Z* *onáđ* *potym* *porułzifwłzy* *fie* *przełzi* *do* *oštáteczney* *strony* *iedney* *gory/* *ták* *iż* *dáley* *iecháć* *nie* *mogli/ bo* *tám* *były* *gory* *bárzo* *przykre* *przećiw* *sobie* *á* *skály* z *wyłoká* *wyłżęce*. *HistAl* L; *KrowObr* 60; *Nie* *pomogłý* *ná* *on* *czás* *gory* *áni* *kály/ Nie* *fkrył* *fie* *nikt* *w* *on* *potop/* *gdy* *wody* *powłtály*. *RejWiz* 113; *Gdyż* *tho* *Pan* *Bog* *połthánowił* *iż* *ma* *vniżyć* *káždá* *wyłoká* *gorę/ y* *kály* *wiecznie* *trwájące* [*omnem montem excelsum, et litora perennia*] y *doliny* *nápełnić* *BibRadz* *Bar* 5/7; *PIłzá* *stárzy* y *nowi* *historikowie* *o* *mieście* *Ieruzáleł/ iáko* *to* *miáło* *było* *chędogie/ wielkie/ mocne/ y* *filne/ ná* *gorze* *á* *ná* *kále* *wielkiey* *wyłtáwione*. *BielKron* 264v, 264v, 274, 282v [2 r.], 286, 292v; *Mącz* 120b; *iáko* *piłzá* *o* *ńędznikoch* *stráźliwych/* *przy* *tym* *łáđzie* *Páńłkim/ iáko* *będą* *wołáć/ okriycie* *nas* *gory/* *rołtápcie* *fie* *nam* *kály* *á* *zákriycie* *nas* *przed* *tá* *frogofciá* *gniewu* *Páńłkiego*. *RejAp* 139v, 98, 139v, 173; *RejPos* 222v, 223; *RejZwierc* 48, 60, 87v; *BudBib* *lob* 14/18; *Echo* *dźwięki* *tworzácá* *iuz* *teráz* *wmilłá/ [...]* *Nie* *wczyłz* *łáfow* *śpiewáć/ niememi* *fię* *słtály/ Milczá* *gory* *Maenáłkie/ milczá* *łyfe* *kály*. *KlonŻal* Bv; *WujNTApoc* 6/16.

»(ani) *kamién* *a* (*albo*, *ani*) *skała*« = *non lapis, neque saxum* *Vulg* [szyk 2:1] (3): *Leop* 1.*Mach* 10/73; [*Dawid śpiewa*] *Iż* *ón* [*Bóg*] *obráca* *kámięnié* *w* *káłuże* *wodné/ á* *kály* *we* *žródłá* *ćiekáće*. *które* *to* *iełli* *z* *kály/ álbo* z *kámięniá/* *wyplýwáć* *więć* *mogá/* *co* *zá* *dziw/ że* *rzeczy* *w* *nie* *włóžóné* *kámięnięi?* *Oczko* 9.

W *przen* (10): *KochFr* 94; *Iuż* *fię* z *niego* [*Kochanowskiego*] *nie* *ćiefzá* *niebotyczne* *kály* *KlonŻal* A4; *Iego* [*Tęczyńskiego*] *śmierć* *północné* *boginie* *plákály/ Plákály* *ćimné* *łály/ y* *wyniołé* *kály*. *KochPam* 88, 84; *Nie* *łedbam* *áby* *żimné* *kály/ Po* *mym* *grániu* *táncowály*. *KochPieś* 33, 7; *O* *Krolu/ oney* *twey* *ćiężkiey* *przygody/ Y* *my* *Boginie* *tey* *pułnocney* *wody/ Serdecznie* *pláćáć* *tobie* *pomagály: Plákály* *z* *námi* *y* *wyniołé* *kály*. *GrochKal* 15.

a) *O* *poezji* (3): *Słówny* *REY/ [...]* *Wodzá* *žádnego* *nie* *miáł/ á* *trefil* (!) *do* *kály/ Z* *ktorey* *plýná* *strumienie* *niełkończoney* *chwały*. *Zá* *nim* *idzie* *TRZYćielki* *Prot* E; *WitosłLut* A2.

Zwrot peryfr.: »wederzęc się na skałę Kallijopy« = *osiągnąć wżyny poezji* (1): [Poeta do biskupa Myszkowskiego] Tym żeś mi ferca dodał/ zem fye rymy fwémi Ważył zetrzecz z Poety co znakomitzémi/ Y wdárlem fye ná fkálę piękny Kállioopy/ Gdzie do tychmiałt niebyło znaku Polkiéy stopy. *KochPieś* 2.

Przen (106):

a) *Podstawa, ostoja, fundament; moc, silne oparcie* (85): Wierę ia niewiém/ czego fye inégo mamy nádziéwác: iefli w Polfzce Tytuł y Pieczęć Królewfką ręką/ Kánclérfką: Nákoniec/ y oną Skálą/ ná kotréy Królestwo wsiádło Polkié: *Pollicemur, verbo nostro Regio*: Seymu Wárzawfkiego Dekrétém w Polfzce fye spáda *OrzQuin* B4v.

skała czego [= *co*] (1): Cifz [kapłani: Teodor i Georgius] S. oycowie Izoftégo zboru/ pifząc do Agátóná Papieżá ták mowią: My do ciebie [...] kotory stoiž ná mocney fkále wiáry/ to co fię dziać ma odnošim *SkarJedn* 119.

W przeciwstawieniu: »skała ... lod« (2): *OrzRozm* F4; Nie sfarżmy fię o ten punkt kotory nie iefł w Kredzie. Buduymy fię ná fkále nie ná gołym ledzie. *Prot* C2v.

W porównaniach (2): *RejPs* 39; bo nie ná fkárbie ále ná fłowie Krolewkim/ iáko ná fkále Krolestwo Polfkie stoi *OrzRozm* O2v.

Zwroty: »na skale ugruntować, ugruntowany« (1:3): Yeden bog yeft/ y yeden Kryftus/ yeden kořcyoł/ y yedná ftolicá/ ná fkále głósem páńfkim vgruntowána *KromRozm III* O2; *RejZwierc* 259v; *WujJud* B; TEn święty/ dla zakonu Páná Bogá fwego/ walczył z nieprzyaícielem aż do śmierci/ namnieny fię nie lękáiąc fłow ludzi bezbožnych: ábowiem ná mocney fkále był vgruntowany. *LatHar* 437.

»na skale zbudować, zbudowan« [*szyk zmienny*] (2:1): *KromRozm II* t4; *KromRozm III* D6v; iż fobie ten fundámént nád wżytki fkárby á nád wżytki klenoty przekládác mamy/ co nam éi fwieći fundatorowie tho iefł Apořtoloŵie fwieći ná tej mocney fkále nářzey [tj. na nauce Chrystusa] wfundowáli y zbudowáli. *RejAp* [183]v.

Wyrażenia: »mocna skała« (7): Iedneyže mi fię rzeczy niechce przeřtác od ciebie profić moy pánie ábyř mię domieřcił onego wolnego żywotá [...]. Abowiem [...] zákrył bych fię od wřlytkiego řprećiwieńřtwá wpáłacoch twoich/ á był bych pewien iáko ná namocnieyřłey fkale od wřlytkich řprećiwnikow moich. *RejPs* 39; Ná mocney fkále [Pan] pořtáwił mnye obronę fwoyę *LubPs* G2v; [Pan] Nogi me pořtáwić raczył ná ták mocney fkále *LubPs* Lv; *RejAp* [183]v; Abowiem chocia y ich iefł w Polfzće z łálki Božey niemáto/ kotrzy ná tey mocney fkále/ ná kotrey Pan zářádzić raczył Kofcioł fwoy/ vgrunthowáli á vřzczepili vmyřly fwoie/ ále przedfię ná tych řzczepiech kwiatkow málo *RejZwierc* 259v; *SkarJedn* 119; *LatHar* 437.

»niedostápona skała« (2): Pořtáw mię ná niedořtáponéy fkále/ Gdzie bych fye iuž mógl nie bać řadnéy trwogi *KochPs* 87, 37.

»pewna skała« (2): *KromRozm II* t4; Abowim kořcyoł Kryřtuřow ná pewney fkále prawdziwá/ fwyeřtá/ á nyeporuřřoná náuka páńfká zbudowan yeft *KromRozm III* D6v.

»twarda skała« (2): Weźmi mię w fwá obronę/ niezwalczony pánie/ A to zá twardá fkálę/ y zamek mi řtánie. *KochPs* 42 [idem] 103.

»skała wysoka« [*szyk 1:1*] (2): *OrzList* h2v; Y rádžęc dayćie temu Papieżowi pokoy/ ná wyřkoye fkále on řiedzi/ gęboko fye řádowi/ nie dořágniećie go *OrzRozm* F4.

Szereg: »skała albo opoka« (1): [kaznodzieje] řurowe řturmy ná Wiářé Powřzecná prawdziwá przypuřzczáli/ á ferce y myřł W.K.M. iż iefł ná oney fkále álbo opoce vgrunthowána/ przećiwko kotrey brony Piekiele nie nigdy nie przemogá/ [...] řadnym obyczáiem ná ich řtronę náchylone być nie mogło *WujJud* B.

a) *O Bogu i Chrystusie* (35): *LubPs* Q2v marg; A nád tę fkálę/ to iefł/ nád tego Páná á zbáwicielá nářžego/ iáko Páweł s. pifže/ řaden fobie záložýć nie može pewnieyřžego grunthu/ á mocnieyřžego fundámentu *RejPos* 313.

skała czego (3): [Jezus Chrystus] dořtátkow fwoich wedle zdánýa fwego S. nám vřczył: ták y taczem [Jege: to czem] řam byl/ to yeft fkálá/ gruntem/ gořpodarzem/ á głowá kořcyołá fwego/ tym teř Pyotrá S. po řobye myeć chéyał *KromRozm III* M4v. Cf »skała obrony«.

skała komu [= *dla kogo*] (1): Przyczyny they obrony/ že řam pan mocna fkálá wiernemu. *LubPs* G2v marg.

skała czyja [zawsze: pron poss] (9): BLořořłáwiony Pan fkálá moiá [fortis meus (marg) rupes mea (-)] *BibRadz Ps* 143/1, *Ps* 17/3; *RejAp* 104v; *RejPos* A6; Iehowá fkálá moiá/ zamek moy/ y řátunk moy *BudBib Ps* 17/3[2], *Ps* 27/1; *KochPs* 142; Gdyž on iefł nie tylko Bogiem nářžym/ ále teř y oycem dobrotliwym y łáfkáwym/ on iefł fkálá nářžá/ bařžtá nářžá: zamkiem obronnym nářžym: y wieřá mocná y tarcžá pewná. *CzechEp* 271, 291.

W połączeniach szeregowych (5): *KromRozm III* M4v; Pan iefł opoká moiá/ y obroná moiá/ y wybáwicieł moy/ Bog moy y fkálá moiá/ w kotrym ia vřác będe *BibRadz Ps* 17/3; *BudBib Ps* 17/3[2]; Bog iefł fkálá moiá kotoremu ia wfam/ tarcž moiá y rog zbáwienia mego/ Podwřžłenie moie y wćiećká moiá. *CzechRozm* 128; *CzechEp* 271; [Kamień, Skała, Opoka są tytuły Pańskie, kotóre pilnie uwařazaj, serce chryřtyřánskie *OtwínPis* 173].

Zwroty: »na skale zasadzić, zasadzony, záložýć« (1:1): przeto tu řan řwieřty powiedác raczył/ iż imioná ich [patriarchów, proroków i apostołów] ná fundámenciech ná tych ich kotre nam ná oney mocney fkále ná Kriftuřie Pánu nářžym záložýli widziáł ták nápiřáne *RejAp* 182; *RejZwierc* 260; řłuchay małžonko miřa řłow Páná řwoiego/ [...] obácz teř teř ten dřiřieyřžy cřás W kotrym éię Pan Bog náwiedził/ ná Kryřtu fkále zářádził *ArtKanc* K11v.

»na skale (z)budować (a. ubudować)« [*szyk zmienny*] (4): Stańmyřł my iedno przy oney mocney á niezwyćieřžonye fkále fwoiey/ to iefł przy Pánu řwoim y przy náuce iego/ ná kotrey fkále on vbudowál ten Kofcioł fwoy *RejAp* 104v; *RejZwierc* A4v; Gdyž on [Bóg] iefł nie tylko Bogiem nářžym/ ále teř y oycem dobrotliwym y łáfkáwym [...]. Do tego nář teř pobudzáiąc y nápomináiąc/ ábyřmy ná nim/ iáko ná napewnieyřžym fundámencie y fkále niedobytey záwřždy budowáli *CzechEp* 271, 271.

Wyrażenia: »mocna skała« [*szyk 11:1*] (12): Iuž ták o tobie [Panie] zrořumiáłá duřlá moiá iż éie má zá mocná fkálę obrony fwoiey *RejPs* 64, 26v, 90; Rácž [Panie] być mocná fkálá ku wćiećce moyey *LubPs* Q2v; Iž kriftus Pan iefł mocna fkálá/ ná kotrey fię fundowác mamy. *LubPs* Q2v marg, G2v marg; *RejAp* 104v, 182, 183v; Tenéi [Pan] tho iefł ořtry miecz co z obu řtron řieće/ A nie fię nie odmieni gdy ten Pan co rzeće. A tuć fię řadná prawdá zátaić nie može/ Przy teyže mocney fkále řádžęc řtoy niebože. *RejPos* [357]v, A6; *RejZwierc* 260.

»niedobyta, niezwyćieřžona skała« [*szyk 2:1*] (2:1): Abowiem řtáńáleřmi zá niedobytá fkálę pánie moy/ á obrono moiá *RejPs* 23v; *RejAp* 104v; *CzechEp* 271.

»skała obrony« (2): A pan będe wwielořžon nád wřlytkę chwařę/ kotry mnie záwřždy řtáł mocná fkálá obrony mey *RejPs* 26v, 64.

»řwieřta skała« (1): Acž kořcioł nigdy nie zbłádził/ á zwłářczá ten kotry iefł ná tey řwieřtey fkále ná Pánu nářžym fundowány. *RejPos* 85v.

»wieczna skała« (2): Głóřná iefł řlawá w Polfzće rořumu twoiego/ Wřzakož to iefł náwięřřza iż nářž Páná fwego. Wřle błędow dřiřieyřžych imo fię puřzczáiąc/ Prawdziwey wieczney fkály mocno fię řzymáiąc. *RejZwierc* A4v [idem] 266v.

Szeregi: »fundament, (i, a) skała« [*szyk 2:1*] (3): *RejAp* 183v; Ten Kořcioł Boży řwieřty iefł nářžwany dom Bogá řywego/ zbudowány z řywych y duchownych kámieni/ ná fkále nieruřhomey/ ná fundámencie iednym/ oprócz kotrego řadny inřžy położony być nie može. *WujJudConf* 119v; *CzechEp* 271.

»głowa a skała« (1): A ták nigdyć fię Kofcioł řwieřty nie wnořł/ nigdyć fię nie obłádził/ kotry mocno řtáł przy tey głowie fwoiey/ á przy they mocney fkále fwoiey/ przy řthym Pánu řwoim. *RejPos* A6.

»skała, obrońca« (1): Pánie/ tyś moia fkałá/ tyś mój obrońca *KochPs* 142.

»skała i (a, albo) opoka« [szyk 2:2] (4): Abowim gruntu inego nikt nyemože záložyt okrom onego ktorý záložon yeft: A tho yeft Kryftus Yezus: Ktorego tež táme nižey opoká álbo fkałá [św. Paweł] zowye. *KromRozm III* M4; *RejPos* 302; Onego [Bogá] nam zálecajá [pisma Starego i Nowego Przymierza]: do niego nas odfyłaia: y ná nim fáym nam przeflawác/ w nim wfác y budowác fie/ iáko ná fkałe y opoce nieprzełożoney/ y nieomylny/ kaža. *CzechEp* 271, 291.

β) O św. Piotrze [zawsze przekład i nawiązania do *Vulg Matth* 16/18] (21): A przez fkałę tę [św. Cyprian] nye tylko ná thym myeyfcu/ ále y ná inych Pyotrá rozumie/ yáko y Origenes/ Báfilius/ y wyele inych S. doktorow. *KromRozm III* O2.

skala czego (1): *KromRozm III* Q cf »skała i grunt«.

Zwrot: »na skale zbudować, zbudowan« [szyk *zmienny*] (6:1): Mowi pan do Pyotra: Ya tobye/ práwi/ powyedam/ ižeś ty Pyotr/ á ná teyto fkałe zbuduyę ya kołcyoł fwoy. *KromRozm III* L8, G4v, M3, M8v, N5v, N6v; *WujNT* 67.

Wyrażenia: »mocna skała« (2): Sam pan wfławił go [Piotra] przedyeyfłym myędzy ápoftoły/ mocną fkałá/ ná ktorey kołcyoł zbudowan yeft *KromRozm III* M8v; *RejPos* 301.

»pewna skała« (1): dał mu [Chryftus Piotrowi] nyeco ofobliwego nád ine ápoftoły. [...] iz on yáko pewna fkałá myał byc gruntem kołcyołá páńfkyyego. *KromRozm III* M4.

»twarda skała« (1): A iá tobie mowię ijžeś ty Piotr/ twardá fkała a na tey opoce zbuduię kołciol mój *OpecŻyw* 56v.

Szeregi: »skała i fundament« (1): NA Pierrze [i] świętym ziścić fie wfzytkie obietnice Chryftufowe/ [...] niemogły. Bo iáko on mogł byc fkałá y fundámentem kościelnym/ gdyż Kościół trwa do końca fwiátá/ á on iuż vmárł? *SkarŻyw* 601.

»skała i grunt« (1): Pátrz co tu to flawne á wyełkye zebránye bifkupow papeżowi przypifuye/ iz on yeft ftróżem winnice páńfkyye/ [...] gđzye tež Pyotrá S. zowye fkałá y gruntem powfłechnego kołcyołá y práwey wyáry. *KromRozm III* Q.

»opoka a (a)lbo skała« [szyk 4:2] (6): [Bóg] Tymże obyczáyem tu/ gdy Symoná Pyotrem álbo yáko Yan S. piffle/ po Syryyku Cepháfem/ to yeft opoká álbo fkałá názwał/ dał mu nyeco ofobliwego nád ine ápoftoły. *KromRozm III* M4, M3; A tu fie iuż fnádnie wypráwić możefz/ co to ieft zá opoká/ ná ktorey/ thák iáko ftyfzyfz/ vgrunтоваł á vfundował Pan twoy ten kołciol fwoy. [...] gđyż ftyfzyfz od fámegoż Piotrá s. wfáfne wyznánie iego/ iz iedno onego fámege wyznáł [Pan] byc tą fkałá á tą opoká *RejPos* 302, 302; *WujNT* 67 [2 r.].

»Piotr albo skała; Cefas to jest skała« (2;1): Ty yełteś Pyotr/ álbo fkałá: á ná tey fkałe zbuduyę ya kołcyoł fwoy. *KromRozm III* N5v [idem N6v]; [Piotr] będąc Cepháfem/ to yeft fkałá/ przodek á głowę ápoftołfkyego wrzędu dżyerzał. *KromRozm III* N6, N6v.

γ) O stolicy papieskiej, urządzie papieża (8): wfzyfcy przećiwnicy fáwice tey Rzymkyye/ o tę fkałę [tj. stolicę papieską] fby fobie potłuká/ ták iák ich przodkowie Arryufzowie/ Mácedoniufzowie/ Neftoryanowie/ y Ewthychowcie/ o tę fkałę fye potłukli. *OrzList* h2v-h3; *OrzRozm* F4 [2 r.]; *WujJud* 33v; Bo ktore fie kolwiek Chreściańskie páńftwo y kroleftwo od tey głowy y iedności ftolice Piotrá S. oddzielił/ nie tylo w rozmáite kácerftwá y niedowiárftwá á zgubę dużną/ ále tež y wniewoła á rękę pogáńfká wpádoł/ ábo fámo znifzczało. Lecż ktore mocniej fie tey fkały trzyma/ trfa znią wefpolek/ á żadna go przygodá nie obáli. *SkarJedn* 149.

Zwrot: »na skale się budować« (1): Zadne fie budowánie nie zoftoi/ ktorefię ná fkałe od Páná zá fundáment záložoney (to ieft/ ná Rzymkym Kościele) nie buduie. *SkarJedn* 399.

Szereg: »słup, skała« (1): Trfaia y trfác będą te przywileie/ od fámege Chryftufa nádáne/ [...] ifz fáam Rzymki Bifkup ieft podporá wfzytkyye Kátholickyye prawdy/ [...] á ifz ftolicá iego flup ieft prawdy/ fkałá nigdy nie obálona. *SkarJedn* 401.

β) *Trudność, niebezpieczeństwo* (11): *CzechEp* 269; Czarna mgła bledu [i] cię [hetmanie] záślepiłá. A fwiátá widziec nie dopuściłá. Po krzywych fkałách dżiwnię [i] cię wodzi Gđzie nogá twoia nieraz vgodzi *ZawJeft* 37; Więc ieffi człowiek iednę fkałę minie/ Wnet ná to mieyfce ná infzá náplynie *KochFrag* 14.

skala czego [= co] (3): *HistRzym* 41; Oto kładę w Syonie kámię obráżenia/ y fkałę zgorźzenia [lapidem offensiois, et petram scandali] *WujNT Rom* 9/33; *GoslCast* 55.

Wyrażenia: »niebezpieczna skała« (1): To fztuká przednia żegłowánia tego/ Którá plynieny/ cug wieku náłżego/ Ominác fkrité niebefpieczné fkały/ Zákritych niecnót *GoslCast* 55.

»skryta skała« (1): *GoslCast* 55 cf »niebezpieczna skała«.

»twarda skała« (1): Chwałę [staruszku] twoy ftan poćiwy ižeś k látom przyzedł/ A s frogiego okrętu ná fułżáš iuż wyzedł. [...] Pátrz iz do kryfu bieżył o zakład niemáły/ Miedzy gęfte kámięie miedzy twarde fkały. *RejZwierc* 180.

Szeregi: »kamię, (i) skała« (2): *RejZwierc* 180 cf »twarda skała«; *WujNT Rom* 9/33 cf *skala czego*.

»skała(-y) i (albo) zawrot(y)« (4): Bo kto fie nierozmyflnie ná fwobodę tego fwiátá puści/ rownie iáko nierozmyflny márinarz ná morze/ áni wie gđzie fie o fkałę othráci/ álbo w zawroth wpádnie. *RejZwierc* 142v; A przecżżebyś fie tež ty tego lękáć álbo fie przed tym trwożyć miał? [...] widząc w iákim fie thu niebefpieczeńftwie kołyfzeł po tym burzliwym morzu fwiátá tego/ y iákie fkały/ y iákie zawroty wfzędę ftoiá około ciebie *RejZwierc* 177, 14, 14v.

c) *Moc, odporność, trwałość* [w tym: *czego* (3)] (6): Pan flowem ná górnym niebie/ Stworzył ták mnie iáko ciebie: Pan frogi/ ognifte wáły W koło iego świętý fkały. *ZawJeft* 15.

Szereg: »skała, (i, a) opoka« (5): O nędzni mocarze á przefłádownicy Páná thego/ co fie kryecie w tych omylnych fkałách á w opokach mizernego fwiátá tego/ fzukáiąc fobie rády á wfpomozienia iákiego od tych nędznych fkał á od tey flabey opoki fwiátá *RejAp* 64-64v, 64v [2 r.]; DOfyć iuż/ dużo/ nieftáłości było/ [...] Przemienię fie w fkałę/ y opokę twardá *GrabowSet* Q2v.

d) *Nieczułość, niewrażliwość* (4): *KochPieś* 29; Iák páfek/ ták moy dowéip nierodzący/ Dużá/ z fráfunku w fkałę przemieniona *GrabowSet* M4.

Wyrażenia: »skała serca« (1): A iže raz po raz powtarza [Bóg swoje słowa] to czyni przez pochyby/ áby tym młotem raz w raz bijęcy tę twardá fkałę fercá náłżego rozráził. *SarnUzn* D4.

»twarda skała« (2): *SarnUzn* D4; Snadżby lepię/ by ieno nieczuć zálu fwégo/ Twardá fkałá gđzie ftanáć fźród morzá huczného/ O którąby fie wiecznie morzkie rozbiiały Flagi [= fale] *KochFrag* 53.

a. O Bogu i Chrystusie [przekład i nawiązania do *Vulg* 1.Cor 10/4] (13): *Leop* YY4v; *BibRadz* 1.Cor 10/4; A ná drugim mieyfcu [píše *Majszesz*]; **Skáły** (to ieft Bogá mocne⁸⁰ iáko fkałá) vczynki dofkonałe fá *CzechRozm* 4; A tá fkałá byłci fáam Pan Chryftus. *WujNT* 602; Nád to mamy przećiw Kálwiniftom/ iz nie fkałá ona máteriálná znáczyłá Chryftufa. *WujNT* 603, 1.Cor 10/4, s. 602 [2 r.]; [[Pan] Jest oná wdzięczną skałá, z ktorej wfzyfscy pili *OtwinnPis* 170].

Wyrażenie: »skała duchowna« = *petra spiritalis* *PolAnt*, *Vulg* [szyk 3:2] (5): *Leop* YY4v; Y wfzyfscy pili iedno pićie duchowne/ ábowiem pili z fkały duchowney/ ktora zá nimi fzłá/ A thá fkałá byłá Kryftus. *BibRadz* 1.Cor 10/4; *WujNT* 1.Cor 10/4, s. 602, 603.

b. *W tłumaczeniu wyrazów „Cepha”, „Cephas” oraz „Petra”, „Petros”* (6): *Cepha* po Cháldeyfkú/ znaczy fkałę/ y mocność. *WujNT* 68; Cephas, cháldeyskie słowo; po Graecku *pétra* ábo *pétros* po náłze⁸¹ opoká, ábo skáłá. *WujNT* 303 marg; Cephas po Syryyfu kámięie ábo skáłá, á po Graecku głowá. *WujNT* 307 marg, 66 marg, 67, 307.

c. *W opisie gwiazdozbioru* (1): Táka ma [Andromeda] fwiétná głowę: ták znáczné rámióńá [...]. Ale przedię y w niebie ieft w fwéy dawnéy męce: Bo y tám ma do fkały przykowáné ręce. *KochPhaen* 8.

2. *Szczelina, rozpadlina, pęknięcie; rima Mącz, Calag, Calep, Cn; scissura Mącz, Cn; fissura Calep, Cn; fissum, fissus Cn* (42): *Mącz* 6a, 371c; Ritz haben. Skáte [!] mieć. Rozpásć się. Agere rimas. *Calag* 399a; Fissura – Rozłupienie, skała. *Calep* 419b; [abo-wiem gdyby kto rozłzczepeł gáląź/ z ktorey wyrafta látorołká ona ná ktorey wíłza owoc/ á w ono rozłzczepełenie náłypał prochu/ źioł álbo korzenia woniáiącego czyście fátaręgo: záśię [...] záślepił miąźlzo onę fkáłę/ tedy owoc będzie miał fínák y woniá źiela táko-wego *Cresc* 1571 78 (*Linde*), 593].

Szeregi: »dziura, skała« (1): Rimam invenire, Dziurę skálę ná-leść ku vciecce/ zwionąc precz. *Mącz* 356c.

»skała albo rostopienie« (1): Chasma, Wielka skálá álbo rosta-pienie ziemie. *Mącz* 51b.

»skała, ([abo]) rozpadlina« (2): Rima, Skálá/ rospádliná. *Mącz* 356c, 127b; [Tám [w ulu] też potrzebá wżytkie fkáły ábo rospádlíny ktoreby wnátřz vła były gliná z wołowym gnoiem zmiefzáná zamázoká *Cresc* 1571 598; Fissura, ein fpatł fkáłá/ rozpádliná. *Volk* 307 (*Linde*)].

Przen (1): Plenus rimarum sum, [...] Pełnym yeft skał/ to yeft/ nie mogę nic zámilczec/ wyzionę/ wypowiem wnet. *Mącz* 356c.

a. *Jaskinia; spelunca HistAl; cavea, caverna, locus in terra concavus, sectura, tumba Mącz* (33): *OpecŻyw* 51v; Ktorey [śmier-ci] áni żadny krol áni żadne kfiążę/ luź fie wydrzec nie może/ wżytki mármie wiąże. By fie w fkáłę zákopał/ by pod niebem latał/ Pewnie przed nią nogámi padły będzie trzpiatał. *RejWiz* 86v; Piłze Epiřánes/ iż iákoź [Arka] fchowaná do fkáły przez Jeremiafzá/ tákze tám będzie do łądneho dńiá. *BielKron* 116, 8v; Spiramentum, Est per quod exit spiritus, Dziurá/ Loch/ skálá ztąd wiátř wybiya y dech wychodźy yednym słowem może być zwan/ wiátřowy loch. *Mącz* 408d; Nocował v mnie jeden pielgrzym imieniem Grzegorz/ ktoregom ia ná morze dowiołł do iedney fkáły/ á támem iego závářł *HistRzym* 38, 38v [4 r.]; Wnidzieřł do fkáły [in petram]/ á fkrzyeřł fie w piáku przed ftráchem Iehowy *BudBib* Is 2/10; Tedy Biřkup ze wżytкими obyvátelmi/ fzedł do oney iáłkini/ y obaczy-włzy iřz fkáłá oná/ iáko kościół iáki wykowána byłá: řtuřbę tám Bożą czynić poczęłi *SkarŻyw* 422, 471 [2 r.], 487; (*did*) Y odehyd Márie. A Piotr gđzie w iákim przypráwnym ná to káćie/ będzie mowił. (–) [...] Nie poydę nigđziey/ z tey fkáły By mi tu mieřzkáć rok cáły. *MWilkHist* 1v; A zátym fie zá řmokiem do fkáły vdamy/ Y tám go w máieřtáćie iego pozřukamy. *CzahTr* E4, E2v, E3; [yasky-nya, dol, Skala tracon *ReuchlinBartBydg* J6].

Wyrażenia: »głęboka skała« (1): Y řnadz wiem y okáźdem ptaku/ y o gńiáździe iego ácz ie kryie wgęřtwie álbo w głębokie fkáły *RejPs* 75.

»skały jamiste« (1): Mnicyřa inułá [*Minorika*] [...]. Ma więcey niżli trzydzieři tyřięcy ludu w łobie ořáďłęgo/ mieřzkáią w gorách w fkáłách iámiřtych *BielKron* 280.

»skała wydroźona« (1): [řw. Piotr] wgorze Muronis/ fkáłę iednę wydroźoná náłázł/ ktorá łobie ná mieřzkánie obrał. *Skar-Żyw* 471.

»skała pod ziemiá, w ziemi« (2:1): Sectura, Rozřzezánie rořprocie/ też skálá álbo yáskinia pod ziemiá. *Mącz* 377b; Tumba, Locus in terra concavus, Iáskiniá/ skálá w ziemi. *Mącz* 468b, 41 d.

Szeregi: »skała albo dziura« (1): Cavea, Kliatká ptářza. Item, skálá/ álbo dziurá pod ziemiá. *Mącz* 41 d.

»jaskinia, (albo, i) skała« [řzyk 4:1] (5): Exydrakowie záprawdě ludzie řá/ w ktorych vmyřle żadna pychá nie pánuie/ [...] miařł nie máiř/ ále w iáskiniách y w skałách przy gorach mieřzkáią [in tu-guriis et in speluncis montium commorantur]. *HistAl* H8v; Spiramentum cavernae, Yáskiniá skálá zkáď wiátř wychodźy/ Wietřzny zloch [lege: loch]. *Mącz* 408d; Troglodyte populi AEtioipiae, W yáskiniách álbo w skałách mieskáýacy. *Mącz* 466c, 377b, 468b.

»skała, (a) opoka« [řzyk 2:1] (3): Dáley powiáda/ Iř krolowie/ kfiąźetá/ bogáczę/ y inřzy narodowie á przełoženi řwiátá tego/ bieřáli/ veiekáli/ kryli fie w fkáłách á w opokach/ řzukáiąc iákiego ráthunku á wřpomozienia řwego *RejAp* 64, Ee3, Ffv.

b. *Rów, zagłębienie* (1): Wapná s kámienia nie dziełamy áby-fmy łobie domy budowáli/ Nacźynia z ziemie řáďnego nie czy-niemy/ w skałách křom prácowáńia odpoczywamy [In fossis sine sollicitudine aliqua repausamus]. *HistAl* 17.

c. [Otwór w murze, ogrodzeniu służący jako przejście: Skala cancellus est ... parvum foramen parietis, interstitium inter propug-nacula muratorum *ReuchlinBartBydg* e6v.]

d. *Błyskawica* [na czym] (1): Chasma etiam dicitur, Skálá ná niebie gđy fie zda yáko by fie niebo otwázłó. *Mącz* 51b.

3. *Wyrażenie*: »skała siarczana« = *pokład siarki* (1): [*Anglia*] Ieřł křoleřtwo wielkie/ bogáte/ ma Złoto/ Srebro/ Ołow/ Perły/ kámięń Gágátek/ winá nie ma iedno piwo/ fkáły fiárcźáne kłiowáte *BielKron* 277.

4. *n-loc* (15): SKamyencza dářza droga y nyebeřłpieczna głowne myřo kupczy y prařzolowye chodźa zhaliczá Polonie Wkálye od wozv po 2 gr Kopyczyncze od wozv po polgřofchv *MetrKor* 57/117 [idem] 59/275v.

Zestawienie: »Pies(z)kowa Skała« (13): Stániřław Szářráńiec s Pielřkowiey fkáły *RejZwierz* bb3, 64; *RejZwierc* 182, 184; ktoremu [Piotřowi Szářráńcowi] zá nagřodę dáł záráżem Křol Zamek Pielřkowá fkáłę *StryřKron* 457; Ná Herb y Kleynot řtárodawny Iářnie Wielmoźnego Pána/ P. Stániřłá wá [!] Szářráńcá z Pielřkowiey Skály/ Woiewody řędomierřkiego. *BielSenJoach* 2, 3; Przy czym byli [...] pánowie/ Zbignew Krákwofki/ [...] Piotr z Pielřkowiey fkáły [Petro de Pielřkowa Skala *JanStat* 246] Woiewodá Krákwofki/ [...] y innych wiele z Rycęřztwá nam miřlych. *SarnStat* 899, 895, 949, 1016, 1082 [2 r.].

Synonimy: 1. gora, kamień, opoka, zawrot; 2. dziura, rostopienie, rořřzyżenie, rořzczepina, rořzczęplina, rozłupienie, rozpadlina, rozpadłořć, rozpadnienie; a. jaskinia, loch; b. doł, fosa, przeřkop, row; d. blask, błyskawica, błýřnienie, grom, jasnořć, łyskanie, pióřun.

Cf SKALINA, SKAŁ, SKAŁBA, SKAŁUBA, [SKAŁU-BINA]

MN

[SKAŁABINKA sb f

A pl skałabinki.

řł stp, Cn, Linde brak.

Dem. od nienotowanej u nas postaci „skalabina”: mále pęknię-cie, szczelinka, otworek: [pszczoły] Kłiyem wonnim dziureczki ze wnátřz zamazuią I woskem skałabinky namnieřsze zlipeyáią řwír-Pasiecz 253.

Synonimy cf *dziurka, oczko, skałka.*]

MN

SKAŁAĆ Cn; Linde bez cytatu.

SKAŁBA (2) sb f

Tekst oznacza á niekonsekwentnie.

pl G skałb (1). ♦ A skałby (1).

řł stp, Cn, Linde brak.

Szczelina, pęknięcie (2): Fatisco – łupámfię, przez skałbi fie fiwięce [lege: řwiecę]. *Calep* 410a, 925b.

Synonimy cf SKAŁUBA.

Cf SKAŁA, SKAŁUBA, [SKAŁUBINA]

MN

SKAŁKA (8) sb f

ská- (4) *RejFig, StryřWjaz, ModřBaz, BielRozm, ska-* (2) *Mącz, BudBib; końcowe a jasne.*

řg N skáłka (2). ♦ A skáłkę (3). ♦ I skáłką (1). ♦ L skáłce (1). ♦ pl G skáłek (1).

řł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII v.

1. *Dem. od „skała”* (4):

a. *Od znac. ‘góra, kamień’*; *specula PolAnt, Modřz; saxulum Calep, Cn* (3): *BudBib* I 152a marg; cźemuby pewney cźęřci pol

nienázznaczono/ gdzieby iym [chętym do wojowania] zamki zbudowano/ ná ktorychby zohmierze náłzi czáfu woyny przemielzkáwác mogli: z ktorychby iáko z Kurhánow (ábo z fkałek) przyciągnienia nieprzyacielńkie vpátrowác možono *ModrzBaz* 103v; *Calep* 949b; [dnia 7. Pázdzierniká/ náłzy/ [...] przy oney fkałce iáko przy krefu (ná fzczeńcie náznáczonym) iáko mogác Armaty fwoiey wietłfzå część zákrywáli/ aż by Turcy blisko nádpłynęli *MembraWypis* K3v, K3].

[Szereg: »skałka abo straźnica«: Y záwołał/ Lew [tj. straźnik] ná kopcu [*super speculam*] (*marg*) [...] na fkałce/ ábo ná straźnicy/ z kąd daleko widzieć może. (-) (ftoi)/ pánie moy ia ftoię zázwydy we dnie/ y ná straży moiey ia ftoię káždey noy. *BudBib Is* 21/8.]

b. *Od znac.* 'szczelina, rozpadlina, pęknięcie' (I): Rimula, Skálká. *Mącz* 356c.

2. *n-loc Część dzielnicy Kazimierz w Krakowie (4):* Niemaz f tifiáca iednego ktory by przes Chrifuffá wiedział albo ynym pokazáł drogę do nieba/ ale ydá na Rzym/ na Częřtochowa [!]/ profintia/ na Ginefno [!]/ na Skálkę/ yeni przes Staniflawá/ drudzy przes Iaczka/ Domiğnika/ Woyciecha ect. *SeklKat* E2v; *RejFig* Bb2; To fłfzåc áze wfzyfcy z weřela plákáli/ S Krolem potym ná Skálkę iuz wieczor iecháli. *StryjWjaz* Cv; Rády chodzą ná Skálkę/ Pánié/ po odpuřciech. *BielRozm* 28; [Tá¿ke y w Krákwie fławne ieft mieyfce ktore zowiá fkałká/ gđzie s. Stániřlaw przy tym¿e Ołtarzu kędy Mřzå odpráwił/ zábit ieft. *LaszczOkulary C (Linde)*].

Synonimy: **1.a.** *opoczka*; **b.** *skalabinka*.

MN

SKAŁUBA (3) sb f

Oba a jasne.

sg [N skałuba]. \diamond G skałuby (I). \diamond [A skałubę.] \diamond L skałubie (I). \diamond pl G skałub (I). \diamond [A skałuby. \diamond I skałubami. \diamond L skałubach].

Sł stp, Cn brak, Linde XVI – XVII(XVIII) – XVIII w.

Szczelina, pęknięcie, otwór (3): Myřz dworřka wieřney Myřzy/ prořlá do řiebie/ Záwioldlá iá w kołacze [...]. Pocznie klucznik po chwili/ po zamku fkrobotác/ Myřzy řzkáiąc fkałub/ poczńå řie kłopotác. *RejZwierz* 120v; Dobry té¿ ná to fok dębowy/ áłbo wodá řtára/ ktora w iákicy fkałubie dębowéy dľugo řtálá. *SienLek* 181v; Ale to miéy ná dobréy pámięci řábiąc ón Vpuřt/ káž dobrze drzewo ná řznur vřtořowác/ áby nie byřo żádnéy fkałuby *Strum* L3v; [*BazHist* 232 (Linde); Ty grzyby [*morskie gąbki*] miewáiå w fwjch fkałubách kámyczki. *SienHerb* 172a; Tákowe to foki lekárze zowiá *gummi* áłbo żywicę czářem. Acźkolwiek niekiedy wilgotńå tákowa wychodź té¿ fkałubami choć ránami w drzewie nářieczonymi/ á wfzákoź nie bywa tákowej moey iáko oná ktora řamá dobrowolnie wynika *Cresc* 1571 [50] (Linde); Drudzy powiádáiå iz wyczýřci řię řalá [...] drugim obyczaiem/ wykrobawřzy czyřcie řąd wnąřz iákim nacźnym řelázá oftre⁹⁰/ á fkałuby końcem noźowym/ áby tám nic pleřni nie zoftálo *Cresc* 1571 359 (Linde), 125].

[Szereg: »rozpadlina albo skałuba«: Widamy té¿ gdy řię drzewá fzczeńpáiå od zefchnienia/ tedy rozpadliná áłbo fkałubá/ pořpolięie tylko do řdzenia [= *rdzenia*] bywa/ rzadko gľębfza *Cresc* 1571 53 (Linde).]

[Przen: á ty Panie Polaku pátrz ná Páná przes fkałubę ktoregoř fobie obrał řeby ěie miřlował řeby zdrowia y máiętnořci twoiey bronil *Sentencia* A3v.]

Synonimy: *dziura, rořtápienie, rozłupienie, rozpadlina, rozpadlořć, rozpadnienie.*

Cf SKAŁA, SKAŁBA, [SKAŁUBINA]

MN

[SKAŁUBINA sb f

A pl skałubiny.

Sł stp, Cn brak, Linde XVII w.

Szczelina, pęknięcie:

Szereg: »skałubina i dziura«: Zamazowác té¿ trzeba [w ulu] pilnię skałubiny Y dziuri niepotrzebńę nię załuiąc gliny *řwirPasiecz* 254.

Synonimy cf SKAŁUBA.

Cf SKAŁA, SKAŁBA, SKAŁUBA]

MN

SKAŁUBOWATY (I) ai

N pl subst skałubowat(e).

Sł stp, Cn, Linde brak.

Pelen szczelin, pęknięć, otworów: Bđły morřkie [tj. *gąbki morskie*] [...] řå wiekiech dziur á rzadkich/ [...] Thy bđły maiå w fobie kámyczki á řå barzo fkałubowate *FalZioł* I 142a.

Synonim: *dziurawy.*

MN

SKAMIAĆ *Cn s.v. skamiałym czynię; Linde XVII w. (z Cn).*

Cf SKAMIAJĄCY

SKAMIAJĄCY *Cn; Linde XVII w. (z Cn) s.v. skamiać.*

Cf SKAMIAĆ

SKAMIAŁOŘĆ *Cn; Linde XVIII w.*

SKAMIAŁY (2) part praet act pf

Oba a jasne.

sg m N skamiały (I). \diamond n [G skamiał(e)go]. \diamond A skamiał(e) (I). \diamond [L skamiałym.] \diamond [pl N m pers skamieli. \diamond D skamiałym].

Sł stp brak, Cn notuje, Linde bez cytatu.

1. *Stwardniały jak kamień; lapideus Cn (I):* [Ilex SteinEyche Twardy řkamiály dąb. *ArtNom* E6v.]

[Przen: W tym mieřcie řkamiály *[tj. w Jerozolimie]*/ kámie-nim będá ěie [Jezu] chćieli záválic. *BzowRóz* 56.]

a. *O członkach ciała: zeszywniały (I):*

[Szereg: »skamiały i řcierpniony«: [drzewo *gwajakowe*] řkurczeni u řyř/ řkamiály y řcierpnionym członkóm/ fuchotom [...] pomaga. *UrzędowHerb* 348a.]

Przen: Nieczuły (I):

Wyrażenie: »skamiałe serce« (I): Ale Pan řkamiále vczynił ferce Fáraonowe [*Induravitque Dominus cor Pharaonis*] *Leop Ex* 9/12; [Prořmyřz tedy Boga [...] aby leniwořć řkamiálego ferca nářřego [...] przes Ducha řwoiego řwiętego wylamowác raczyřł *OrszakPos* 100v, 94v, 97v].

[Szereg: »skamiały, twardy«: Ano ia mam tak řkamiále/ tak twarde ferce a řnadź twardřře niź kamień ktore [...] zanic fobie kaźni Bolkich nieważy *OrszakPos* 94v.]

2. *Obrócony w kamień (I):*

W porównaniach (I): Iefli to řpániem názwác/ gdy vmyřł zdumiály/ Iuz ó ěiele málo wié/ człowiek iák řkamiály. *GórńTroas* 33; [y řřały [*thuszcze*] dľugå chwylę nyefzmyeyáčřzye pana Iežuř(a) dořhknáč byly yako řzkamyely *RozmyřłDomin* 29].

Synonimy: **1.** *kamienny, opoczysty, stwardziały, stwardzony, twardy, zatwardziały.*

Cf SKAMIEĆ, SKAMIENIAŁY, [SKAMIONAŁY]

MN

SKAMIEĆ (4) vb pf

a jasne; e z tekstów nieoznaczających ě.

inf skami(e)ć (I). \diamond *praet* 3 sg f skamiała (2). \diamond 3 pl m pers skamieli (I).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde bez cytatu.

1. *Obrócić się w kamień; lapidescere, trahere figuram a duritiam lapidis Cn (3):* Połock wźięto á wđdy to moich [w *wychowańców*] nic nie ruřzy/ Skamieli niedbáiå řtoię iáko gľufzy. *BielSat* Hv; Smętná pámiátká: Niobe řkamiála/ Widząc pobitych dziatke řwoich ěiářá *WisznTr* 25.

[W *porównaniu:* Y mnieć dřečzy bol/ y žal niećirpliwy A kaźe znořić wfzyřtko czås trořkliwy. Coź pomoźe plácř/ wylewác obřity Muřiałbym rowno řkamięć/ iáko y ty [Niobe]. *KmitaTreny* C2.]

Szereg: »w kamień się obrocić albo skamieć« (1): Niobae, [...] O tej Poetowie powiedzą że fie w kámień obrociłá/ álbo skámiałá dla dziecy których byłá pozbáwioná. *Mqcz* 247c.

2. *Stwardnieć jak kamień; przén (o sercu): stać się nieczułym* (1):

Szereg: »skamieć a stwardzieć« (1): Abowiem tho byłá fen-tencya á lkazanie Páńfkie/ że miály lkámieć á z twárdzieć fercá ich [królów i narodów; ut indurarentur corda eorum]/ yżby walczyli przećywko ludu Iłráelkiewu *Leop Ios* 11/20.

Synonim: 2. stwardzieć.

Formacje współrdzenne cf KAMIENIEĆ.

Cf SKAMIAŁY, [SKAMIENIE]

MN

[SKAMIENIAĆ *vb impf*

I sg praes skami(e)niám.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Czynić twárdym jak kamień: Skámieniam/ Obduro, induro. *Volck* Zzzv.

Synonimy: twárdzić, utwárdzać.

Formacje współrdzenne cf KAMIENIEĆ (Errata).]

MN

[SKAMIENIAĆ SIĘ *vb impf*

I sg praes skami(e)niám się.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Stawać się twárdym, sztywnym (o skórce od pracy): Calleo, occalleo, ich erherte. Zátwárdzam fię/ lkámieniam fię/ odbóleię/ zdrętwięię. *Volck* 78, Zzzv.

Synonimy: twárdnąć, twárdnieć, zatwárdzać się.

Formacje współrdzenne cf KAMIENIEĆ (Errata).]

MN

SKAMIENIAŁY (4) *part praet act pf*

-en- (2), -ęn- (2).

Oba a oraz e jasne.

sg m A skamieniały (1). \diamond *f I* skamieniałą (1). \diamond *pl N m pers* skamieniali (1). \diamond *A subst* skamieniał (1).

Sł stp, Cn brak, Linde XVIII w. s.v. kamienieć.

1. *Stwardniały jak kamień* (2): *Oczko* 15v; Ieft bol nie ledá ktorým ci paláią/ Ktorzy wnétrznóci obciázone máią/ Z twárdych posiłkow wádą [tj. *zawadą, czymś co zalega*] zkámieniáją/ A przyrodzonym ogniem záłtárzáją. *RybGęśli* D.

[*Szereg:* »skamieniały albo spieklý«: leć guzy lkámieniáłé/ álbo iáko kliy spieklé/ [...] nie tylko smilax/ ále áni drzewo/ ták fortunnie iáko fáłfá léczy *OczkoPrzymiot* 114.]

2. *Obrócony w kamień* (2): nádzędłem flupá [tj. *skamieniałego drzewa*] [...] odziemek [tj. *dolną część*] ták lkámieniáły/ że fztukę go odwáliwłzy/ drugimem pokazał/ z których żaden ináczey mówić niemógł/ iedno że był kámieñ *Oczko* 8v.

W porównaniu (1): OD tego czáfu to ieft po Leonie 9 Papieżu iefzcze więcey w vporze flwym y odfzczepieńftwie twárdzieli iáko lkámieniáli Grekowie *SkarJedn* 253.

Synonimy: 1. kamienny, opoczysty, stwardziały, stwardzony, twárdy, zatwárdziały.

Cf SKAMIAŁY, SKAMIENIEĆ, [SKAMIONAŁY]

MN

[SKAMIENIE *sb n*

D sg skamięniu.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Zesztywnienie:

Szereg: »skamięnie albo ściernienie«: Czynią z *Euphorbium* oleiek/ który ieft bárzo pożyteczny przećiw páralizowi/ drzeniu członków/ lkámieniu/ álbo ściernieniu/ zákrzywieniu wft/ lkurczeniu. *UrzędowHerb* 341a.

Synonimy: stwardzenie, ściernienie.

Cf SKAMIEĆ]

MN

SKAMIENIEĆ (5) *vb pf*

-ęn- (4), -en- (1).

a oraz pierwsze e jasne.

[*fut 3 pl* skamienieją]. \diamond *praet I sg f* skamieniałam (1). \diamond *3 sg f* skamieniała (2). \diamond *3 pl subst* skamieniały (1). \diamond *part praet act* skamieniáwszy (1).

Sł stp brak, Cn s.v. kamieć, Linde XVII – XVIII w. s.v. kamienieć.

1. *Obrócić się w kamień* (4): to co drewnem y zielém rozmáitym było/ práwie lkámieniawłzy/ między drugie kámienié/ álbo wpráwioné álbo wplecioné/ tęż włafność/ y trwałość/ iáko y kámieñ infzy ma *Oczko* 8v; Nie dziwuię Niobie/ że ná martwé ciáłá Swoich namilżych dziełek pátrząc/ lkámieniáłá. *KochTr* 6, 15; [Są też iefzcze Száłbierze/ co ty włzyłtki rzeczy w ferwatce rospulfzcziáją/ á gdy ony rzeczy lkámienieią/ ony kámyki formuią podobne Boráfowi *SienHerb* 594a].

[*Szereg:* »stwardzieć a skamienieć«: A iż plugáftwá té to/ we wnątrzu ftwárdziawłzy/ á czáfem lkámieniawłzy dziwnie fye mocniá/ nie tylko wywodzącemi rzeczami ich dobywáć/ ále mieyfce odwilży y zmiękczyć rzecz powinna *OczkoPrzymiot* 226.]

Przen (1): [mówi mamka:] Iefli niewłtydliwość dziwić fie w téy pánięy/ Iefli cnoćie w mlódzieńcu/ który nie dáł táníęy [tj. *nie ustąpił*]. Skámieniáłám [!] iuż práwie *GoslCast* 56.

2. *Stwardnieć jak kamień; przén: zdrętwięć* (1):

Fraza: »serca skamieniały [czym]« (1): Zál z fercá nie wychodźił/ łzámim fię zálewał. Gdy froga Proferpiná mátkę niezegnáná/ Wzięłá [...]. Wielu żalem ná ten czás fercá lkámieniáły *Sap-Epit* A2v.

Synonimy: 2. stwardnąć, stwardnieć, stwardzić.

Formacje współrdzenne cf KAMIENIEĆ.

Cf SKAMIENIAŁY

MN

[SKAMIONAŁY *part praet act pf*

V sg n skamioná(e).

Sł stp, Cn, Linde brak.

Stwardniały jak kamień; przén: zdrętwiały:

Wyrażenie: »serce skamionał«: Záslnąłéś/ fpifz/ y drzemiefz/ o ferce lkámionałé/ Widzę że o me słowá/ ferce twoie niedbałé/ Ockni fię wzdam Iwanie *NeothAcros* B4.

Synonimy: kamienny, opoczysty, stwardziały, stwardzony, twárdy, zatwárdziały.

Cf SKAMIAŁY, SKAMIENIAŁY]

MN

[SKAMMONEA] *cf* SKAMONEA

[SKAMMONEATA *sb pl*

A skammoneata.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Substancje wywołujące silne przeczyszczenie: Po firupiech tych trzebałi przepugowáć/ rabarba(rum) álbo hierá to vczynić wolno: gdyż scammoneata dáwáć w ták żółádek rozdrażniony nie bárzo befpiecznie *OczkoPrzymiot* 224.]

MN

SKAMONEA (3) *sb f*

skamonea (3), [skammonea].

[ska-, ská-]; e jasne, końcowe a pochylone.

sg N skamoneá (2). \diamond [G skamonei. \diamond A skamoneą.] \diamond I skamoneą (1).

Sł stp, Cn, Linde brak.

bot. Convolvulus scammonia L.; powój żywiczny, roślina pnąca z rodziny powojowatych (Convolvulaceae) pochodząca z Azji Mniejszej, korzenie mają silne właściwości przeczyszczające [socznica ziele, powój zamorski, szkamonija – scamonea Cn] (3): Też rzecz przyrodzoną paniam y plod vmarły z żywota wywodzi kiedy fłhuczeńz korzeń Marzany z miodem á zwierzchu trochę poźiż fkomoneą á vczyn ftego czopek albo trzy FalZiol I 121b, III 5b [2 r.]; [ftrzegąc ile być może tych fye compofity wielkich/ zwłafzczá coby wfy fcammonea/ turbit/ colocintide/ veratrum/ efule/ antimonium albo chemicá bráli OczkoPrzymiot 289, 552; bo widzamy iż źiele ktoreżkolwiek albo fzezępie przy którym rośnie ciemierzycá/ czarne źiele/ albo fkomonea/ tedy ono bierze w się włafność tych źioł. Cresc 1571 111].

Cf **SKAMONIJA**

MN

SKAMONIJA (1) *sb f*

skamonija, [szkamonija].

Pierwsze a oraz o jasne, końcowe a pochylone.

sg N skamonijá. ◇ [G skamonijéj. ◇ I szkamonijá.]

Sł stp brak, Cn: szkamonija s.v. socznica ziele, Linde XVII w.: szkamonia s.v. socznica.

bot. Convolvulus scammonia L.; powój żywiczny, roślina pnąca z rodziny powojowatych (Convolvulaceae) pochodząca z Azji Mniejszej, korzenie mają silne właściwości przeczyszczające; też sok z tego ziela [socznica ziele, powój zamorski, szkamonija – scammonia Cn]: Scamonia, Scámonia/ nieyákíe ziele albo chróft w Syriey którego foku w lekártwie do purgáciey vžiwayá Mącz 370c; [WINO z Szkámoniá/ czyści żywot z żółkliny SienHerb 624a; Socznicá/ fzkamonia/ zamórki powoy/ Scamonea. Scamoney. SienHerb L3v#, 533a, E3#; (nagł) SCAMONIA, Colophonium. Skámonia. (–) NAYčićzłfz y namocnieyżłfz iest to lékártwo ku purgowániu człowieká/ tárga barzo [...]. Iest to fok iedného źiela z korzenia/ któré téż Scamonia zowá/ albo Colophonia, iż w Kolophoniiéy naleplżé roście UrzędowHerb 381b; Korzeń z Skámoniiéy vwarzony z octem/ [...] oddala podágrę UrzędowHerb 382a, 381b, 382a].

Synonim: socznica.

Cf **SKAMONEA**

MN

(SKANCEROWAĆ) cf SKANCEROWANY

[SKANCEROWAĆ SIĘ] vb pf

3 sg fut skanceruje sie.

Sł stp, Cn, Linde brak.

Pokryć się wrzodami: Iesli fye zcánceruie bárzo [podniebienie]/ tedy do gárgáryfimu przydáć vng^{uenti} aegyptiaci vncyá albo pułtory/ y częfto płócząc to czynić/ áby ráná fye czyściłá OczkoPrzymiot 195.

W porównaniu: A iesli fie z Turkiem zda/ woyná teraz ciężka/ Ciężłza będzie pochwili/ gdy fie iey co zmiefzka. Iák gdy fie wiele członkow/ čiálá fkánceruie/ Trudny iuz ofátkowi/ rátkunk fie náyduie. WarszWenec 13.

Synonimy: okrostawieć, owrzedzieć.

Formacje współrdzenne cf KANCEROWAĆ (Errata).

Cf **SKANCEROWANY]**

MN

[SKANCEROWAN] cf SKANCEROWANY

SKANCEROWANY (1) *part praet pass pf*

skancerowany, [skancerowan].

skan- , [skân-]; e jasne; -an-; forma niezłożona z tekstu nieoznaczającego á.

sg [m N (praed) skancerow(a)n]. ◇ f A skancerowaná]. ◇ n N skancerowan(e).

Sł stp brak, Cn s.v. rakowy, Linde brak.

1. Pokryty wrzodami (o członkach ciała): [SkarŻyw 38; gdy y cauterifować [= przypalać]/ albo ogniem palić/ nogę albo rękę fcancerowaná kiedy trzeba vtrzcć/ lékártwem zwáć muściem. OczkoPrzymiot 149.]

W porównaniu: Są bowiem słowá ich [kacermistrzów]/ wedle Apoftoła/ iáko čiáło z káncerowane/ ktore fię ná zaráżenie przyległych członkow fzerzá. SkarŻyw 59.

2. [Zamęczony, poraniony: Przetofz też onim [o Panu Chrystusie] Efaiafz Prorok piffle/ [...] Z ziemie żywota iest wyrwan/ a dla złości ludu moiego/ fkacerowan [!] iest [plaga fuit ei PolAnt Is 53/8]/ y pogrzebion iest iáko y iny niepobożny UstKościel 27.]

Synonimy: 1. okrostowiały, owrzedziały, owrzedzony; 2. pobity, podarty, podrapany, poraniony, porażony, poszarpany, zraniony.

Cf **[SKANCEROWAĆ SIĘ]**

MN

SKANDALUM (1) *sb n*

Teksty nie oznaczają pochyleń.

sg N skandalum. ◇ [pl N skandala.]

Sł stp, Cn, Linde brak.

Zgorszenie [scandalum – zgorszenie, pogorszenie, zły przykład Mącz 370c; – obrażenie, otrącenie Calep; zgorszenie dane komu, zgorszenie kogo – scandalum Cn]: Ze v Krolewny Iey Mi(łości) Luterskie kazanie y Saskie ceremonie bywaiá tak naszé Xięzá boli Ze na Katedrach oto narzekaiá y Krola priuatim proszá aby to scandalum z Zamku wyparte beło ActReg 169; [Ale prosiemy, żeby bracia starszy skargi tych, którzy co na kogo wiedzą, privatim pilnie przesłuchali a starali się, żeby te scandala ustały. AktaSynod IV 347].

Synonimy: obrażenie, pogorszenie, zgorszenie.

MN

1. SKAPAC (1) *vb impf*

1 sg praes skapám.

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVII w.

Spadać kroplami: Destillo et Distillo, Sciekam/ skápam/ fcho-dzę. Mącz 415c; [Skápam/ Defluo, destillo. Volck Zzzv].

Synonim: sciekać.

Formacje współrdzenne cf KAPAC.

Cf **SKAPANIE**

MN

[2. SKAPAC] vb impf

inf skapác.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

Podupadać, marnieć; ignave se gerere, nihili evadere, perma-descere Cn: Tedy – prawi – i teraz nie do roku ani do trzech, ale i do dziesiáci, a na koniec i do śmierci swej, bych miał tak skapać, tedy się ożenić nigdy nie chcę nad jejność A. Sajkowski, Staropolska miłość, Poznań 1981, 372.

Synonimy: ginąć, nędzieć, nędzieć, niszczyć.

Formacja współrdzenna: skapieć.]

MN

SKAPANIE (1) *sb n*

N sg skapani(e).

Sł stp, Cn, Linde brak.

Spadanie kroplami: Distillatio, Palone wódki/ też sciekánie/ skápánie. Mącz 415c.

Synonimy: kapanie, sciekánie.

Cf **1. SKAPAC**

MN

[SKAPIEĆ] vb impf

3 pl praes skapieją.

Sl stp, Cn brak, Linde XVI – XVII w. s.v. skapać.

Podupadać, marnieć: ktorzy iedno fą nieiako pożiteczni á po-
trzebni/ że mogą dobrze rádzić/ pracze á fráfunki y infle przykrości
znościć/ iuż tám do końcá/ od prac/ od trudności niekóńczonych
práwie íkápicią y ná zdrowiu schodzą *LorichKosz* 70 (*Linde*).

Synonimy: ginąć, nędzić, nędzić, niszczyć.

Formacja współrzeczna: skapać.]

MN

[SKAPLERZ sb m

sg *N skaplerz.*

Sl stp s.v. szkaplerz, Cn s.v. szkaplerz, Linde XVIII w. s.v. szkaplerz.

Część stroju lub zbroi, kołnierz, osłona ramion [łac. srdw. scapulare – peleryna z kapturem, wierzchnia część szaty zakonnej]: collarium in quod est in collo canis {vel i. Colnyerz, Scaplerz, oboyczyk} ReuchlinBartBydg g7v.]

PP

SKAPUCYN (1) sb m

G *pl skapucynów.*

Sl stp, Cn, Linde brak.

Członek zakonu żebrzącego kapucynów, powstałego w 1528 roku; w pl: klasztor tego zakonu: [testament Kumelskiego:] Szpady lepiéy obrócić nigdziey nie możeć/ Iedno do Skápucynów: tym ią zanieścieć. PudlFr 77.

MN

SKARAC (316) vb pf

s-, f- (303), z- (13).

W inf ska- (60), *skâ-* (7); *skâ-* *LeszczRzecz, BielRozm, Gost-Gosp* (2), *CzahTr*; *ska-* : *skâ-* *Mącz* (18:1), *RejPos* (2:1); *drugie a jasne; w imp skâ-*; *w pozostałych formach skâ-* (182), *ska-* (5); *ska-HistRzym, SiebRozmyśl*; *skâ-* : *ska-Leop* (8:2), *SkarŻyw* (20:1).

inf skarać (83). \diamond fut 1 sg *skârę* (7). \diamond 2 sg *skârzesz* (2). \diamond 3 sg *skârze* (32). \diamond 2 pl *skârzenie* (1). \diamond 3 pl *skârzą* (6). \diamond praet 1 sg *m skârâtem*, -em *skârâł* (2). \diamond 2 sg *m skârâłes*, -ś *skârâł* (3). \diamond 3 sg *m skârâł* (103). *f skârâła* (1). \diamond 1 pl *m pers -smy skârâli* (1). \diamond 3 pl *m pers skârâli* (10). \diamond plusq 3 sg *m był skârâł* (6). \diamond imp 2 sg *skârż* (9), *skârży OpecŻyw* (2). \diamond 3 sg *niech skârże* (1). \diamond 2 pl *skârżcie* (1). \diamond con 1 sg *m skârâlbym*, bych *skârâł* (2) *BielŻyw, SkarŻyw, skârâlbym* (1) *Phil*. \diamond 2 sg *m byś skârâł* (2). \diamond 3 sg *m skârâłby*, by *skârâł* (9), *bodáj skârâł* (1). *n by skârâło* (1). \diamond 2 pl *m pers byście skârâli* (3). \diamond 3 pl *m pers by skârâli* (1). \diamond con praet 3 sg *m by był skârâł* (2). \diamond impers praet *skârâno* (3). \diamond con by *skârâno* (2). \diamond part praet act *skârâwszy* (19).

Sl stp notuje, Cn s.v. karzę kogo, Linde XVII – XVIII w. s.v. karac.

1. Zastosować sankcje wobec sprawcy czynu będącego przekroczeniem norm prawnych, moralnych lub obyczajowych, ukarać, wymierzyć karę; *punire HistAl, PolAnt, Modrz; percutere Miech, Vulg; afficere poena a. supplicio, castigare Mącz, Modrz; affligere, corripere Vulg; increpare, iudicare PolAnt; capere poenam, constituere a. sumere supplicium, dare noxae Mącz [w tym: kogo, co (266)] (299): BierEz D2; Odpowiedział ijm Pilát: Niezafluzył smierci/ ale wczynilli [lege: uczyni-li] tzo przeciw wám albo przeciw wálfemu zákonowi/ dám go íkaratz/ a potym go pufleżę *Opec-Żyw* 124v, 124v; *BielŻyw* 48; *LibLeg* 7/99v, 10/93v, 94, 11/65; (*did*) Chrístus Rolkażuie Polłowi aby cztery Stány Pożwał. (-) [...] A tak gdy ty przeflyfemy Snadnie potym obaczemy. Iako fię też ísprawią yny Czo fa íłani rowni ínimy. A bowiem iako ty íkarzą Potem fię drudzy pokarzą. *RejKup* b8, e6v; Iako Alexander naláżfzy morderze Dariuła Celarza/ przykazał skárác. *HistAl* G4v; *MurzNT Luc* 23/16, 22; *RejWiz* 140v [2 r.]; *Leop Luc* 23/16, 22; [*król Pyrrus*] IEdnego kazał íkárác *RejZwierz* 25v, 27, 32; [*Witułt i Skiergiello*] Połockie wżędniiki íkaráli/ ktorzy byli przyczyną pod-*

dania. *BielKron* 381v, 108v, 149, 234v, 394v; *Rapere ad poenam* Do kaźniey kogo wetkáć/ skárác. *Mącz* 346a; *Exemplum statuere* in aliquo, Iednego ná przykład ynfzym skárác/ áby fię zwłafzczá drudzy karáli. *Mącz* 412b; *Supplicia representare*, Prętko skárác *Mącz* 431, 35a, 45b, 110c, 218b, 252a [2 r.] (15); gdzie w iednych [*ksiązkach Luter*] nápomina: áby Káznodźcie tákowe/ ktorzy obrázy wyrzucáć pófpóltwu każą/ z miałł wyswiecáli/ álbo tak íkaráli/ żeby tego wiécey nieczynili *WujJud* 52v; *Strum* I2; Bo zaniechawłzy tego [*piętnowania złych obyczajów*] á nie íkarawłzy/ prozno ná íkázone á złe niektych obyczáie nárzekamy. *ModrzBaz* 53v, 31 [2 r.], 88v; *SkarŻyw* 444; *Gdzie [w Prusach]* Tátárowie z Litwą [...] Co fię im náwinęło siekli y palili/ Y Kościoł z Swiátościámi w Ludbergu złupili. Przeto Witołd z Iágelem wnet tákich íkaráli *StryjKron* 522, 497, 502; By teraz druga Málcherowa/ co ią w Krákovie o Żydowfką wiárę ípálono náíłáł/ á ktoby ią nierżkąc íkárác/ ále y pozwáć mogł? *GórnRozm* D, Av, C2v, D3v; *Paprup* A3v, H2v; *Kmiećcie* żimie ná robotę do dnia wychodzić máią: á Wżędniik y Włodarz ma tego doyrżec: ktorzy póśledzey przyiedzia/ íkarác/ y do domu po wżyftkich puścić. *GostGosp* 44, 162; *Phil* I; *LatHar* 724; *WujNT Luc* 23/16, 22, s. 622, 748; *KlonKr* D4; *CiekPotr* 74; *GostCast* 15; *KlonFlis* H; A íędzia dekretem nakaże: Málodobry/ íkarż go tám iáko práwo każe: A nád práwo nic nie czyń. *KlonWor* 40; [Gdy widzi przelózony/ że mu wolniey niż komu ínflemu/ że niema ktoby go íkarał/ tym on wiécey ma íam fyebie pówsięgáć *LorichKosz* 25v].

skarać co [= *za co*] (2): *Wyiáchał cny krol [Jan Olbracht] do Prukkiego Pánłtwá, Chcąc rząd íłánowić, y íkárác niedbáłłtwá. KlonKr* F; *KlonWor* 20.

skarać o co (3): bráćia v wás w tey fweywoli/ poimuią íiołtry blikie/ siefrzeńice/ á któlż go oto íkarże? *GórnRozm* D; *GostGosp* 162; Y nie o iábłko ie [*Adama i Ewę*] íkarano y nas w nich/ ále o niepóflużneíftwo. *SkarKaz* 121a; [*BiałPos* I 138].

skarać za co (7): gdziekolwiekbi bily ony Zloczinczi wpanłtwie waschim kazalybifczie ych poymacz y ych za tho íkaracz zebi drudzy s íroni na tho patrącz tego sye niedopwłczaly *LibLeg* 11/91v, 11/65v, 90v; *GórnDworz* E4v; Íż ten człowiek cudze brał/ korzyścił/ vmykał/ Do czego práwá nie miał tego fię dotykał: Przeto go ia tak íkarżę zá iego załtugi/ Ze wiécey nie bédzie brał *KlonWor* 39. *Cf Frazza*, »skarać za krzywoprzysięstwo«.

skarać dla kogo [= *ze względu na kogo*] (1): A oni [*arcykapłani i starsi ludu*] zágrožíwłzy im [*Piotrowi i Janowi*], wypuścili ie/ nie náyduiąc iákboby ie íkárác dla ludu *WujNT Act* 4/21.

skarać dla kogo [= *przez czyje złe czyny*] (1): Co wczynił był temu káplánowi Elifowi/ ktorogo dla íynow yego rofpułtnych íkarał/ íż áni z yego rodu wyécey káplán powftawał *GliczKsiąz* F7v.

skarać wedle (a. według) czego [= *zgodnie z czym*] (4): alie swáfchey Zyemie, snymy [*z Wolochami*] wéfpolek myawłchi porozmienye ktorzi thesz snymy szkodj czynily, thedi abifczie ych doftawaly. a doftawłzi wedle zaslvgy skaraly. *LibLeg* 10/93v; *Czah-Tr* F2. *Cf Frazza*.

skarać czym [= *jaką karą*] (14): *MiechGlab* 34; Ach miłóświy panie zabij mię íwą ręką Nie iednego bys skarał ífcie frogą męką *RejJóz* O4v; A iefli fię godziło z rofkázania BOżego falfzywe⁸⁰ świádká tym íkárác/ co on myłłil przeciw drugiemu: á czemu by nie rádfzey zábić tego/ ktorzy miał wólá zábić drugiego? *CzechRozm* 231v; *SkarŻyw* 413. *Cf* »gardłem skarać«, »skarać karaniem«, »śmiercią skarać«, »winą skarać«.

skarać czym [= *jakim narzędziem*] (7): [*pisze Aleksander do Dariusza:*] Półłáleś też miotłę [*tj. kij do bicia*]/ ábych cię niá íkarał y poddáne twoie. *BielKron* 124; *Boże, pomóż mi przeciw Parifowi złemu, Od ktorogom ukrzywłdżon, nie dawłzy przyczyny; Tego ty íkarż mą ręką KochMon* 31; *SkarŻyw* 600; *KlonFlis* H. *Cf* »bicznymi skarać«, »mieczem skarać«.

skarać jako kogo (3): Półłuchay go ćierpliwie: iefli co zdrożnego á omyłnego mowi/ íkarż go/ iáko świętokraycę: á iefli co dobrego rádzi/ czemu go w rzeczy íłufzney nie íłuchác? *SkarŻyw*

147, 338; wtárliby mu [Giedymynowi] zázaz rogi infzy Kniáziowie/ Pánowie/ y wlytško poľpolftwo/ á poimánego zázazby iáko zdrayce/ fkaráli StryjKron 385.

Ze zdaniem dopelnieniowym [w tym z zapowiednikami: ty(ch) (5), tego (1); zawsze: zaimek względny] (6): Ktory fází młodych ludzi złości/ Ten obyemá dobrze w to vgodzi/ Skarze tego co kto złego zbrodzi. *BielKom* E2v; iechał tám Kázimierz/ dobył go [Brześcia] záfie y fkaral ty ktorzy byli tego przyczyną. *BielKron* 356, 373, 388; Audio in eos quos tu simularas esse animad verum Słyżę że ty skarano któres ti obwinował ktorymeś winę dawał. *Mącz* 394d; *ModrzBaz* 127.

Ze zdaniem przyczynowym [w tym: bo (2), iż (1)] (3): *OpecŻyw* 108v; Skarz tego mego niewolniká/ bo się ia teraz gniewam. *ModrzBaz* 7v; Przetoz y Piotr ś. vzył mocy fwoiey nád Anániałzem y Sápłirą/ fkarawfzy obudwu naglą śmiercią/ iż trochę pieniędzy wzięli kościolowi. *WujNT* 233.

Przysłowia: Lecz przygoda gdy chce skarać fzuka miełtca fwego *RejJóz* G6.

Sama niecznotha żkarze kazdego *RejJóz* L5v marg, L5.

Fraza: »prawo skarało (a. skarać miało); wedle prawa skarać« [w tym: za co (1)] [szyk zmienny] (2:2): Deposcere aliquem ad supplicium, Żądać áby kogo wedle práwá skarano/ áby go skazano ná śmierć. *Mącz* 314b, 314b; Przeczćię ia nie wiele tych pomnię/ ktoreby zá to fkaráło práwo. *GórnRozm* A4; Y Doctorá tego/ ktoryby miało lekárftwá dał choremu truciznę/ frozeyby práwo fkarác miało/ niż gdyby dobywfzy bronię iáwnie człowieká zabił. *GórnRozm* B4v.

Zwroty: »biczmi skarać« (1): Tráfił fię tu w mieście [...] ieden Mnich nie ftáry chodząc z niewiáftą [...]. kazałem go wziąć/ y biczmi fkarác/ y dáć do więzienia oboie ofobnie. *SkarŻyw* 99.

»gardłem, na gardle skarać« [szyk zmienny] (3:3): hoľpodar thwoy yvsz fkaral gardli ti wfziczky ktorzi czynily gwalth kierdeyowy *LibLeg* 10/154v; Miełtczány teź Gdańkie kthorzy byli od nich odftápilli ná gárdle fkaráli. *BielKron* 369v; *GórnDworz* Q2v; *StryjKron* 477; *GórnRozm* A3v; Dawna to tedy barbaries w prawkách pułnocnych zoftála/ o kopę ábo iefzcze mniey dáć obieścić. A iefzcze gárdłem fkarawfzy/ ciála Krześciánłkie ptakom ábo beftyam [...] w polu záfiefzác *PowodPr* 79.

»skarać karaniem« (2): *GórnDworz* Q3; A zaż nieľpráwiedliwfa rzecz byłá/ áby vrząd tego (ktorego między ták wielem fet powiedziałem być iedne^{eo}) fkaral karaniem práwu Boże^{mu} przyľtoynym [poenam sumere legi divinae congruentem] *ModrzBaz* 79v.

»skarać za krzywoprzysięstwo« (1): ktoryby [Pan Bóg] go [Turka] fkaral zá krzywoprzysięstwo/ któym ón ták wiele narodów/ ták wiele króľstw pod się gwałtem podbił *OrzJan* 107.

»na majątności, na imieniu skarać« [szyk zmienny] (2:1): Boľeľlaw Pudik będąc w kłátwie teľkliwy/ [...] Zegotę z Ottonem fkaral ná imieniu *BielKron* 363; *BudBib* 1.Esdr 7/26; Skirgáilo z Witołtem/ [...] tych ktorzy byli przyczyną woyny y zdrády/ [...] mieczem ná gárdle y ná máiętnościach fkaráli *StryjKron* 477.

»mężobojęc skarać« (3): ieśli nieco przy dworze Márzfálek hámowác mogł/ to iest że mężobojęc ná gárdle fkaral *GórnRozm* A3v; Czego iefli nie vczynili/ á mężobojęc mogác fkarác nie fkaráli: groził im P. Bog zgubá wfzycykiey źemie *SkarKaz* 315a, 315a.

»mieczem skarać« (2): Około teź tego czáľfu Thatarzy Węgierłką źemie mieczem j łupem barzo fkarali [caedibus et spoliis ... vastaverunt] *MiechGlab* 34; *StryjKron* 477.

»skarać okrutnie, srodze (a. srogo)« [szyk zmienny] (2:2): Wľchilłkye bilczye moczyne a okrvthnye fkaracz daly. *LibLeg* 11/141v; Crudeliter in illum animadvertit, Okrutnie go skarał. *Mącz* 10c; *PaprpPan* Bbv; [Pilát] dał go [Jezusa] vbiczowác: Aby fię iuz do woléy nád nim nápaľtwili/ A fkarawfzy ták frogo/ zásię go puścili. *StiebRozmysł* H2.

»śmiercią, na żywocie skarać« = *multare capite* *Mącz* [szyk zmienny] (3:1): Inquirere in alicuius vitam, Ná żywocie kogo skaráć. *Mącz* 337a, 236a; Tákte y bluźnierce [!] imienia Bożego/

[...] vkámionowác: y tego ktory wdzien święty drwá zbierác śmiał/ tákáfz śmiercią fkarác [...] roľkazał. *SkarŻyw* 483; *WujNT* 233.

»w wieży, w więzieniu skarać« (1:1): Nie dofyc fię dzieie ľpráwiedliwóści/ gdy w wieży y więzieniu rozboyniká fkarzą *SkarKaz* 3b.

»winą skarać« [w tym: za czym (1)] (2): A iefliby teź kogo winą fkarano zá iáką nieľpráwnoľcią/ tedy iye mu to sftánie wedle iego ľámego oľádzienia *GroicPorz* i4; A ktobykolwiek niechćiał czynić zakonu Bogá twego/ [...] z tákowym wnet ma być ľąd/ ábo zámordowác ábo wykorzenić/ ábo winą ná máiętnóści fkarác [ad condemnationem substantiae]/ ábo do więzienia poľadzić. *BudBib* 1.Esdr 7/26.

»winnego skarać« (3): lifzka [...] Przyczyny walki pytála/ A winnego fkarác chćiałá. *BierEz* M2; Admovere manum nocentibus, Winne poymác/ y skaráć. *Mącz* 234b; *SarnStat* 437.

»występnego skarać« (1): [cesarz turecki] poľłóm wáľzym odpowiedział/ że ták z gotowym ludem przybył dla tego áby występnego przeciwo wam Piotrá fkaral. *OrzJan* 12.

»skarać złego, zloczynęc« [szyk zmienny] (1:1): Skarawfły złego [Mulctato pestilente]/ meľrfly będzie máľutki *Leop Prov* 21/11; zloczynce tym obyczáiem fkaráli: [...] *BielKron* 106v.

Szeręgi: »za gardło jąć a skarać« (1): Ieflyzebyľfyze thaką rzecz traphyla yszyby myal ľznych kthori zdradzaczy náľ [...] abyfcie go za gardło yanly a fkaraly. *LibLeg* 7/41v.

»oddać i skarać« (1): A ktorzi liwdzie thesz waschi na ten czas wtargnienie mieli wpanftwo nasche vmialbich ym tho oddacz y ych za tho fkaracz *LibLeg* 11/90v.

»zakłać i skarać« (1): [św. Piotr] Iáko nawyźfzy ľędzia zákłá y fkaral Anániaľzá. *WujNT* Aaaaa4v.

Iron. (1): Y záprawdeľ pięknie go [cesarz turecki Piotra] fkaral: bo podobno dla wyľteľku iego pozbáwił was Wołochów. *OrzJan* 12.

Żart. (1): Ieden rzeczeľ/ [...] nie możecie go [wilka złapanego w jamie] iście ľepiey fkarác/ Daycie zá moię żoneľ/ nie trzebać mu wiecey/ Pewnieć odpokutuie niż do roku přećey. *RejFig* Dd7.

Przen (3): Bo widzác śmierć zá pásem prožno fie tym báwić/ Tuż iuz stoi nád fzyią ládá kiedy fkarze *HistLan* E2v; Ani pláź gdyć Fortuná twarz iáľną pokaże/ Ni fię moľtem kładź [= nie uginaj się] gdy cię niepogoda fkarze. *RybGęśli* C.

skarać na czym (1): kogo ná thym wlytkim [rozumie, urodzie, szczęściu] fortuná fkarála/ iáko fie rodzą drudzy ták nikczemni/ ták niezgrábni/ ták niewdzięczni/ że nie może człowiek ináćzey wierzyc/ iedno że ie náturá do poľmiech między ludzie puścila *GórnDworz* D2.

a. *Ekskomunikowác* (1): Krol nikogo tu zniewolić nie może/ bo fię ma ná kogo ogláďác/ iest Koronátor iego/ Sędzia iego/ Arcybikup/ ktory go fkarác/ to iest zákłác może. *GórnRozm* C2v.

a. *O działaniach Boga wobec człowieka i jego czynów: wymierzyć sprawiedliwość za grzechy, doświadczyć* (137): *LibLeg* 8/133; Miły panie raczy skarać ty zwierzęta nieľtále iáko trćina Kacerze *WróbŻoľt* X2v, C4v, 112; *RejJóz* B7v; Takowe ma vrząd karać/ á takowych grzechow nie dopuľzcać/ áby pan Bog nieľkaral wfzifłtkiego miaľta/ albo źemie iáko fkaral Sodomeľ y gomorę. *SeklKat* G3v, F3v, H3v, H4 [2 r.], M3; ale się dofyc zdało panu Bogu ľędziemu ľprawiedliwemu/ mnie ľámego tak fkarac/ a inľzem na przykład wyľtawic *MurzHist* Q2v; *MurzHistSekl* ktv; *GliczKsiąż* E3v; Iżeś vczynił przymierze z Ochozyáľlem/ fkaral Pan pracą twoięľ/ iż po rozbijáły [!] fie Okręthy/ áni mogli plynąć do Thárfys *Leop* 2.Par 20/37, *Lev* 19/20; *BibRadz* Ier 29/22; częľto mawiaľ Artáxerxes/ nie może Bog gorzey fkarác źemie ábo kroleľtwá ktorego/ iedno gdy im mądre ľprawce odeymie. *BielKron* 117, 67, 145, 342v; *RejAp* 80v; *RejZwierc* 48; Potym [Eliasz] wołał do Iehowy/ y rzekł/ Iehowo Boże moy/ áza y tę wdoweľ fktorą ia mieľzkam fkaraleś vmarzáiac fyná iey? *BudBib* Ex 20/7, 3.Reg 17/20, 1.Par 12/17; *SkarŻyw* 270 [2 r.], 527, 573, 593; *StryjKron* 677; *ArtKanc* A11, L12v; *GórnRozm* A2; *PaprpUp* Iv; *GrochKal* 11, 12; *ZapKóścier* 1589/86; *GrabowSet* M2v; Obiecuie fię w rychle

przysię do nich/ aby fałszywe Apostoły fkaral. *WujNT* 1. Cor 4 arg, *Act* 23/3, s. 492 [2 r.]; *SkarKaz* 2b.

skarac co [= za co] (9): Ale Pan Bog nye długo tego ćirpyec raczył/ Wnet fkaral to łakomłtvo ktore w nich obaczył *LubPs* R6v; Adrastia Nemesis scilicet aderit, Nie zwiecie mu fie to tak fucho/ skarze to Bóg/ weźmie fwą záplátę. *Mącz* 245a, 429d; Abowiem on Bog/ ktory swiata tego zftawy ftrząfa kiedy chce/ fkarze czafu fwego zlość abo nieprawość Krolow *ModrzBaz* 49v; *StryjKron* 225; *SkarKaz* 2b marg. Cf *skarac co nad kim*, »grzech skarac«.

skarac co [= za co] *nad kim* [= kogo] (1): Lupiełtvo dobr duchownych fkaral Pan Bog nád zołnierzmi. *SkarŻyw* 527 marg.

skarac na co [= w wyniku czego] (1): ale gdy flyfz od ciebie/ ifz zle drugiemu zyczyć fzkody: boię fię Pána Bogá/ aby mię ná twoie przekłęctwo niefkaral. *SkarŻyw* 451.

skarac o co (2): *RejWiz* 183v; Abyś fie ná to z mocą nigdy więc nie fádził/ Ná coby nie miał práwá y fprawiedliwości/ Prędko cie o to fkarze sam Bog z wyfokości. *PapPan* Gg.

skarac przez kogo [= za pomocą kogo] (2): *BielKron* 304v; Co iefliże Bog Nábuchodonozorá sługá fwoim zowie/ zá ktorego fprawá Zydy poráził: áza nie będzie [!] zwał Turká sługá fwoim/ przez ktorego Węgry fkaral [*Hungaros punierit*]? *ModrzBaz* 127v.

skarac za co (11): Bog zá ten fáłlz by go fkaral *BierEz* 12v; *KromRozm* I N4v; *RejWiz* 125v; Ale iż Pan Bog záwždy rękę fwoię dzyerzy nád wiernym fwoim/ fkaral potym niewdzyczniá onego/ zá przefępki woley fwey *RejPos* 215v; *HistLan* D; *BudBib* I 419b marg; Zá co Pan Bog Lelká zárázem fkaral/ iż woyłko krzyżowe nie ná Litwę/ [...] ale ná fwoich obrocił. *StryjKron* 370. Cf »za grzech skarac«.

skarac dla kogo, dla czego [= z powodu kogo, czego] (7): *LibLeg* 8/133; Zkaral pan Bog Abymelecha dla Sari zony Abramowey. *SeklKat* K4 [idem *BielKron* 12v]; *MurzHist* Hv; *Leop* Is 57/17; á teź iawnie přętko wfzythki fkaral Pan Bog/ dla pláczu vbogich ludzi *BielKron* 237, 12v; *BudBib* Ps 105/32.

skarac wedlug (a. wedle) czego [= zgodnie z czym] (2): *Leop* Os 10/10; Ale niektorych tylko [Bóg] fkarac raczył wedle ich zaftugi *WujNT* 252.

skarac czym [= jaką karą] (29): Zkaral duchowne/ dufzną flepotá yfz [...] pod pokriwká cziftołcy wcielefnich nieczyftich grzechach iako w blocie po vlyz leżą *SeklKat* K4, E2v [2 r.]; A yedná nychwali tego/ iż fye w cudzy vrząd wrzucił/ y wnet go [króla Ozjasza] Bog zá to trądem fkaral. *KromRozm* I N4v; *KromRozm* III H5v; *KrowObr* 201v; *RejWiz* 62v; *Leop* Deut 29/22; Ale to Pan Bog przeyrzał łáfká fwoia/ gdy Fáraóná fkaral niemocá *BielKron* 11; Pomorzánie [...] pobrali wiele rzeczy kościelnych/ ale ie Pan Bog fkaral fzaleńftwem áz fie fámi bili/ tak długo iż záfię poftáli thy rzeczy do kościoła *BielKron* 351, 399v; *BialKat* 168v; *ModrzBaz* 22; P. Bog: fkaral Máryá trądem fżpetnym po wfzytkim cieie. *SkarŻyw* 483; Oycá Pan Bog niemocá fkaral/ ifz fynowi do kłafztoru przefkadzał [!] *SkarŻyw* 516 marg, 270, 300, 457, 516; *KochPam* 87; Prawdác iefť že me [Turkowi] iedno Krolełtvo nie podola chybáby go Pan Bog nieltworá [= klótniá] w ziemi iego fkaral *GórnRozm* M2. Cf Zwroty.

skarac kim [= za pomocą kogo] (2): á by go był Pan Bog nie fkaral thymi krzyżaki przez Ianá Huniadá/ wzięłby był puł Europy tego roku. *BielKron* 304v; *SkarŻyw* 558.

skarac na czym [= czym] (3): *RejJóz* A3v; takowe grzechy powinien vrząd karcá/ aby pan Bog zaraz niefkaral/ y na czeftnych [= doczesnych, przemijających] rzeczech/ y wiecnyim [!] potępienym *SeklKat* L3v; *GórnDworz* G4v.

skarac w czym [= za co] (1): Czyli nas Bog chce fkarac w tak nierządney fprawie/ Iż fprawcy nieftánowią żadney rzeczy práwie? *BielRozm* 5v.

Ze zdaniem dopelnieniowym [zawsze: iż] (2): Zkaral był pan Bog pokolenie beniamyn iz dla zgwalczenia iedney zony kaplańfkiey fzefłczdzieftá tfiác zginęło riceskfkiego ludu *SeklKat* K4; *StryjKron* 370.

Ze zdaniem przyczynowym [zawsze: iż] (4): Ach ma miła gofpodze/ dziewká miła byłá/ Otożci iá Bog fkaral/ iż ludzmi gárdziłá. *RejFig* Bb5; Terazci mię Bog fkaral zá me niewdzyczności/ Iżem ia nie vmiála fluzyc mu [ojcu] w ftáości. *HistLan* D; *RejZwierc* 251v; *SkarŻyw* 516 marg.

W przeciwstawieniach: »skarac ... pocieszyć (2), folgować, ozdobić« (4): Panu bogu y fkarac y pocielfyc należy. *RejPs* 156v marg; ten [Bóg] wfzytko wie widzi vpátruie/ iáko zlego ma fkarác/ iáko dobrego ma ozdobić *RejZwierc* 97v, 174; *PowodPr* 15.

W porównaniu (1): Nie mmimayze abyć Pan był zlodziey ale tak cie chce fkarác iáko zlodziey karze człowieká zlego z dopufzczenia Páńfkiego *RejAp* 36.

Przysłowie: Pan Bog [...] kogo chce fkarác/ z rozumem go pirwey rozłacza. *LeszczRzecz* A5.

Zwroty: »dla grzechu, za grzech, grzech, prze grzech skarac« [w tym: na kim (1)] [szyk zmienny] (4:4:2:1): za moy grzech fkaral mie yefť bog *LibLeg* 11/55v; Zkaral był pan Bog wfziftek fwiat dla takowych grzechow yz iedno ofmiro ludzi zoftawył. *SeklKat* K4, K4; *MurzHist* Pv; *KrowObr* 63, 79v; *BielKron* 35; Ale že niektorego czáfu [cesarz] podniósł fie był w pychę przeciw pánu Bogu/ prze ktory grzech bog go fkaral *HistRzym* 46v; *BialKat* 168v; *KochPs* 61; ná nim pierwey niźli ná mnie grzech moy P.B. fkaral/ y wykonał pogrofkę fwoię mowiac do mnie: proches iefť y w proch fię obrocić mafz. *SkarŻyw* 263.

»skarac kaźniá« (1): Bog grzechu moiego niefkaral káźniá cieiełfná ale dufná *MurzHist* Pv.

»w ocemgnienu skarac« (1): Piekielne y niebiekfie y zyemkfie mocarze/ wfzytko to on [Bóg] iáko chce w ocemgnienu fkarze. *RejWiz* 186.

»plagá skarac« (1): *MurzHist* Pv; [*Pan Bóg mowil do Mojżesza*:] Wiemci iżci was nie puści [faraon]/ ale go ia plagá fkarzę w rozmaitych dzielech [Vulg Ex 3/20]. *BielKron* 28v.

»skarac wiecnyim potępienim« (2): Karze y dzis pan Bog rofmaytimi plagamy/ y naofťatek zkarze wycnyim potępienym iefli fię nie vznamy *SeklKat* G3v, L3v.

»potopem skarac« (3): Iefli fie tezf przyda ktoremu vpáść w iaki grzech [...]. Aby pámiętał iako Bog y Aniołom niepoftulznym nieodpuścił: iáko tezf wfzytek fwiat potopem/ dla grzechow fkaral *KrowObr* 63; Bo y Noe czáfu one⁶⁰ frogie⁶⁰ rozgniewánia Páńfkiego⁶⁰ gdy był fwiat potopem fkarac raczył/ gdy vwierzył: [...] był od márnego zginienia przez wodę wybáwion. *RejPos* 153; *Kołak-Szczęśł* C3.

»skarac przekłęctwem« (1): Oto ia pośle wam Eliáfá Proroká/ pierwey niż przydzie dzień Páńfki wielki y ogromny. A návroci ferce oycowkfie do fynow [...]: bym lepak nie przyfłedł á nie fkaral ziemie przekłęctwem [ne forte veniam, et percutiam terram anathemate]. *Leop* Mal 4/6.

»(niesprawiedliwym) sądem skarac« = non aequo iudicio affligere *Vulg* (2): Potim go pan bog sądem fwim dziwno fkaral [iudicio dei percussus] thak iżgo robaci w niemoci rozfzermrali az do fmierci. *MiechGlab* 48; *Leop* Job 19/6.

»srodze, ciężko, okrutnie skarac« [szyk zmienny] (3:1:1): y obawyac fye trzeba aby y tych chtarzy flú thego [odtargnienia od wiary] przyczynv y drugych acz nyewynnych dlya nych flrodze nyefzkaral tv y na onym fwyecye pan bog nye fzkarał *LibLeg* 8/133; *MurzHist* Q2v; *KrowObr* 79v; Iefli Moizefz wymyflał kiedy co takiego [niezgodnego z wolą Bożą] [...] Coby miało być namniey nád wfławy iego [Pana]/ Bowiem fkaral okrutnie o to nie iednego. *RejWiz* 183v; *RejPos* 200.

»[komu] na strach skarac« (1): [*Franciszek Spiera mowi*:] a ia niemogę się nán [na Pana Boga] fkarzyć/ že mnie raczyi a niekogo infżego tak ciężko infzem na strach fkaral *MurzHist* Q2v.

»skarac dla zabicia [= za zabójstwo« (1): przyfłzi Maurowie s Turki/ znędzony lud Celárfki zábráli y pobili [...]. Fráncuzowie byli temu rádzi/ máiac zá tho iż go [cesarza] Bog fkaral dla zabicia Fregozá poftá. *BielKron* 192.

»skarać złego, złoślika« (2:1): Y długoż mocny Boże będyzefz ćirpyał tego/ Przecz nye lkarzeż złośliką cybeby bluźnyjącego *LubPs* R3; *RejZwierc* 97v; Skárác ten [*Pan*] vmie złe, y zazdrościwe Gdyz ma w opiece ludzie spráwiedliwe. *KlonKr* A3.

»dla złości skarać« (1): Abfolon zálłużoną mękę odnioł/ ktorego P. Bog dla złości iego lkaral/ gdy był trzemi ofzczępy przebity. *KuczKat* 310.

Szeregi: »osądzić i skarać« (1): Pan náfz idzie, który go ofądzi y skarze. *WujNT* 621 marg.

»skarać i pod moc [czyją] poddać« (1): Abowiem Pan Bog/ [...] dla mnieyfzych grzechow/ wiele kroleftw frodze lkaral/ y pod moc pogańfką poddał. *KrowObr* 79v.

»skarać i potępić« (1): budował on korab [*Noe*] ná wyfokiey gorze/ powiadaiając: ifz wodą P. Bog lkarze y potempi świat *SkarŻyw* 270.

»streskać, skarać« (1): Izem já Bog a nie dzieczie A zafz ya miewam przifstawj Kiedy/ czynię moye sprawj [...] Strefktacz lkaracz kogo racze Ac czałem długo przebacze *RejKup* aa3.

»ubić abo skarać« (1): Nie rzekł [*Act* 23/3] Boday cię Bog vbił ábo lkaral: ále lkarze cię Bog. *WujNT* 492.

»skarać i zatracić« (1): A innych fynow ludzkich/ ktorzy nie dbáli o boiażń Bożą stráśliwym potopem lkaral y zátacíł. *Kolak-Szczęśl* C3.

»skarać i zesromocić« (1): Ta Piefń pokornie omawia iako pan bog miał skarać y zesromocić przelladowce pana Iefufowe. *Wrób-Żolt* L5.

b. *O działaniu Boga wobec szatana* (3): y stal fyą z anyola fzathan K Otho pychą [*lege*: ktorego to pychę] pan bog lkaral ale drugye anyoly ktorzy uznały fihworzyczyela fwego [...] ty poftauyl w korzech rofkofzy *PatKaz* II 23v, 25.

W polączeniu szeregowym (1): YVżeś tu fylżał dziwną spráwę tego tak możnego Páná/ iz on chcząc okázáć dziwną możność Boftwá fwego [...] ná onym krołu [...] fwiátá tego [*tj. na szatanie*]/ [...] iz go ten Pan vmiał lkarác/ zethrzeć/ y znifzzyć/ a w niwecz obroćić/ wedle woley fwey *RejPos* 77v.

c. *O wrogich aktach w stosunkach międzynarodowych* (6): [*Lotargius*] Czechy lkaral [*!/*] Rogieryulá z Włoch wypędził *Biel-Kron* 180v; Leftko przyciągnąwfzy do Sędomierzá pobrał záfię zamki pod Konradem/ przeciwniki fwe lkaral. *BielKron* 365, 246v; *ModrzBaz* 128.

skarać przez kogo [= za pomocą kogo] (1): Pomorzány był lkaral przez Belę Krol Miefzko *BielKron* 346v.

W przeciwstawieniu: »skarać ... wolnym uczynić« (1): żądáli Zydowie áby ie [*Aleksander*] wyzwolił s kątow ciáfnych/ do ktorych prze wyftępkí byli záfláni zá morze Káfpíyfkie [...]. Vdał fie Alexándér do Páná Bogá ná modlitwę/ iefli ie każe lkarác czy wolnymi wczynić. *BielKron* 125v.

d. *O stosunkach pomiędzy rodzicami i dziećmi* (6): także fie iey [*Kasandrze*] stáło/ iz nie tylko iey powieści mieyfca nie dano/ ále wynifć precz kazano/ y lkarác ociec kazał. *BielKron* 55v; *Poenae capiendae ministerium patri de liberis consulatus imposuit*, Rádá roskazála oycá/ ábo wložila ná oycá áby dzieći fwe skarał. *Mącz* 311a; *SkarKaz* 2b marg.

skarać czym (1): ktorych [*dzieci*] leniftwo á ofpáłość godzi się słowy kárác/ á iefliby od powinności fwey dáleko offtępowáły/ tedy y rozgå lkarác słuźna rzecz ief. *ModrzBaz* 11; [*Ale iefliby kto dziećię ábo chłopcá láiáníem/ rozgå ábo wftrażńniem włofw lkaral/ á przyfłięze/ że to zá iego winą wczynił/ nic zá to niepokupi. SzczerbSpecSax* 114].

Ze zdaniem przyczynowym (1): *SarnStat* 1262 cf »skarać srodze«.

Zwroty: »skarać srodze« (1): Drugi*e iudicium* zowá *feuerum* o onym Céfárzu Rzymfkim, który syná fwégo lkaral frodze, że ná hárc wyiechał *SarnStat* 1262.

»dla występku skarać« (1): gdy dzyceyę przyfzło do oycá lkarzyć ná onego/ który go dla wyftępku yákyego lkaral/ záś mu yefłcze ocycec przydał y popráwił. *GliczKsiąż* E7.

2. *Napomnieć, skarcieć; corripere Vulg; corrigere, emendare Mącz; percutere PolAnt* [*kogo, co*] (12): Wierpż [...] widząc oflą głupofć/ Tako lkaral iego śmiáłość: Dziękuy ofle fwey profćoćie/ Tá cię chowa przy żywoćie: Bo zá ty twe śmiále flowá/ Wnetćiby wćięta głowá. *BierEz* M3v; *OpecŻyw* 73v; Nie będyziefz miał wnienawiści brátá twoiego/ w feru twoim/ ále go iáwnie z karz/ ábyś nie miał grzechu ná fobie dla niego. *Leop Lev* 19/17; *Corrigere, emendare* Skárác kogo/ Zláyác. *Mącz* 350b; *BudBib Prov* 19/25; [*przyganycz*, *Skaracz reprehendo*, -ere i(d est) *arguere*, *increpare*, *detrahere ReuchlinBartBydg* Tv, N4v].

skarać o co (1): [*mąđ do żony*]: Boć też w prawdzie w tej fzáció chodźić nie przyftoi/ Bowiemiś ty ziemiánká [...]. A oná záś: [...] Tyś też moia gębuśiu nie podłego domu/ Nie lkarze mię nikt o to/ co do tego komu? *ZbylPrzyg* A4.

skarać czym (4): Widząc Ezopá Delfowie/ Niemieli go nizacz fobie: On áczkolwiek o to niedbał/ Wźdy ie tym przykładem lkaral. Drewno gdy po morzu pływa/ Ná wzrok wiefće niż iefť bywa [...] Tákież gdy ia o was flychał/ Sláchetnem was ludźi mniemał: Ale kiedym przyiechał k wam/ Bárzo was ludźmi złými znam. *BierEz* G3v. Cf »słowy skarać«.

Zwroty: »słowy skarać« [*szyk zmienny*] (3): Iezu kthorys nie karanie żadne ktoremis mogł oddać/ ales łalkawie flowy iego [*slugę biskupiego*] lkaral. fmi(tuj) fie nad nami. *TarDuch* C2; A Iefłize więc zgrzeży przeciwko thobie brát twoy/ idź/ lkarże go flowy [*vade et corripe eum*] miedzy tobą y onym famym *Leop Matth* 18/15; *SkarŻyw* 309.

»srodze skarać« (1): á gdy z rozmowy chytrey ná którą była przyuczóná/ doznał ifz była niewiáftá: frodze ią flowy lkarawfzy/ ku P. Bogu y pokućie S. obroćił. *SkarŻyw* 309.

W przen (2): [*Rachel rozpacza za Józefem*]: Acż iefť panu [*Bogú*] wlytko wolno Aleć nas tak skarał fmolno A trudnoć mie ma roflmielić [*lege*: rozmiefzzyć] Chociać vmie fmętnę cieľzyć Ale ktoż go [*tj. Boga*] **skarać** może *RejJóz* B7v.

Fraza: »słowo skarze« (1): [*Luter rzekł*]: áby było wodze^m fámo flowo páńfkie/ [...] á iefli mie fámo nie lkarze/ vmyfłtu fwego nie zmienię. *BielKron* 197.

3. *Utrapić, znękać [kogo]* (2):

skarać o co (1): Powiadaiać że teľz nie iáka Pelágya iego wczenicá była: po którą gdy fędzia poftał/ áby ią o wiárę w Chryftufa lkaral/ oná boiać fię áby czyfćoći nie ftráćila [...] z okná wyfokiego lkoczywfzy vmárła. *SkarŻyw* 47.

W przeciwstawieniu: »skarać ... wywyższycić« (1): Iáko nád tym mężem fwięty m Iobem okazał [*Pan Bóg*] iáwnie/ Skarawfzy go ná máły cčas wywyzfził go záś flawnie *LubPs* ii.

*** *Bez wystarczającego kontekstu [kogo]* (3): A gdzieby fie záfię tráflá *confonans* wprzóđ, támby iuż litery przełožyl, iáko w tym flowie, wzięł ji/ miałto wzięł go: ábo lkaral ji/ miałto, lkaral go. *JanNKar* E4v; *JanNKarGórń* E4.

Synonimy: 1. *skazać*; 2. *napomnieć, pogromić, przestrzec*; 3. *strapić, streskać, udrczyć*.

Formacje współrdzene cf KARACĆ.

Cf SKARANIE, SKARANY

DDJ

SKARAĆ SIĘ (3) *vb pf*

W formach osobowych i part pierwsze a pochylone.

fut 3 *sg* skárze sie (1). *♦ praet* 3 *sg* f skárałam sie (1). *♦ part praet act* skáráwŝy sie (1).

Śl stp notuje, Cn, Linde brak.

Wymierzyc karę samemu sobie (3):

skarać się przez co (1): Odpowiedziała iemu fryyerká: Namileyfzy moy/ połowico zdrowia me^{go}/ lkarálaťm fie przez ftrátę pierfcieniá á iuż lepiej będe wmiála chowác/ ták ze mi ich [*sponek*] nikt nie vkrádnie. *HistRzym* 62v.

Zwroty: »cudzą przygodą się skarać« = *czerpać naukę z cudzego nieszczęścia* (1): Abowiem ták Mędrzy powiadaiał/ iz fzczeń-

fiwy to káždy ielt kto fie czudzą przygodą fkarawfzy/ fwey fie z dobrym rozmyflem á z obaczeniem przeftrzega. *RejZwierc* 267.

»sam się skarać« (I): Málo nam po cudzym fwarze Snádnicy fie fám káždy fkarze *RejRozpr* 14v.

Formacje współrdzenne cf KARACĆ.

DDJ

SKARADNIE cf SZKARADNIE**SKARADNOŚĆ cf** SZKARADNOŚĆ**SKARADNY cf** SZKARADNY**SKARADO cf** SZKARADO**SKARADOŚĆ cf** SZKARADOŚĆ**SKARADY cf** SZKARADY**SKARADZENIE cf** SZKARADZENIE**SKARADZIĆ cf** SZKARADZIĆ**SKARAN cf** SKARANY**SKARANIE (114) sb n**

skâ- (102), ska- (8); ska- *GórnDworz*; skâ- : ska- *MurzHist* (1:2), *HistRzym* (6:1), *WujJud* (4:1), *NiemObr* (1:2), *SarnStat* (1:1); -an- (105), -ân- (5); -ân- *SkarJedn*; -an- : -ân- *MurzHist* (2:1), *BibRadz* (1:1), *RejPos* (4:1), *SkarŻyw* (5:1); w e wahanía.

sg N skáranie (29); -é (2) *MurzHist*, *GórnTroas*, -e (I) *SiebRozmyśl*, -(e) (26). ◇ G skáraníã (18). ◇ D skáraníu (3). ◇ A skáranie (37); -é *SiebRozmyśl* (2), -e (I) *MurzHist*, -(e) (34). ◇ I skáraní(e)m (13), skaraním (3) *SkarJedn*, *NiemObr*, *WujNT*. ◇ L skáraníu (11).

Składnia przydawki dopełniającej równoznacznej z dopełnieniem sprawcy: skaranie od kogo (5).

Sl stp, Cn notuje, Linde XVIII w. s.v. karanie.

1. Zastosowanie sankcji wobec sprawcy czynu będącego przekroczeniem norm prawnych, moralnych lub obyczajowych, ukaranie, wymierzenie kary; animadversio, multatio, poena, supplicium *Mącz*, Cn; disciplina *PolAnt*, Cn; cruciatio *Vulg*; castigatio, noxa Cn (107): Látã 1537. Piothr Wáláski Woiewodã zápomniawfy fkaránia/ [...] znouu fzkody czynił ná Podolu y ná Pokućiú. *BielKron* 423v, 323 marg; Multa vel Mulcta Pieniężna winã/ skaranie. *Mącz* 236a, 10c, 236a, 305d, 346a; Verberabilis: id est, verbero, seu verberibus dignus – Godni zkaraniã. *Calep* [1112]a; kłãtwã nawiętfze skaranie. *WujNT* 76 marg [idem] Zzzzz2; którë [trzy grzywny] inégo czãfu Sędzióm nágánionym/ gdy znãleżiono że dobrze fkazáli byfy płãconé w obyczay fkaránia [in vim emendae solvebantur *JanStat* 650] *SarnStat* 796; *SiebRozmyśl* F.

skaranie kogo, czego (11): Poczyna fie Zachariafz Prorok. Then powiãda o wyzwoleniu Zydowfkim/ o fkaráníu nieprzyaciół ich. *Leop* RRrr4; Po fkaráníu Piotrá Władziflaw wźiãwfy pomoc od kfãżęciã Hálíckiego [...] ãgnãł przeciw brãciéy áby ie wykoreníł precz. *BielKron* 354v, 410; A co ludzi złych zãwždy ieltf y bywa ná fkaranie thãkiez złych/ iãko to iuz y fãmi wiemy/ iz tym zwirzëtóm y liczby niemãfz. *RejAp* 132; roskãzuie Pan wyfulzyc rzeki ná wfchod flońcã/ áby mieli wolne przefcie ná fkaranie fwiãtã krolowie oni frodzy wfchodoflońcowi *RejAp* 137, 137; mowi Prorok do Azãelã krolã Afyryfkiego: Iz ty powftãniefz ná fkaranie ludu Bożego *RejZwierc* 261v; *ModrzBaz* 88v; Skaranie tego co w fwięto błażenftwã ftoił/ á kãplanã nieuczcíł. *SkarŻyw* 497 marg; my teraz flufznicy możemy żãdãć pomocy kfãżãt Chreścíjãnfkich ná fkaranie haeretykow *WujNT* 498. Cf »skaranie męzobojce«.

skaranie czego [= za co] (8): Przykãd o nieprãwiedliwoścí/ á lãkomftwie/ á fkaráníu ich. *HistRzym* 73; Przykãd fkaránia puchy. *HistRzym* 135, 135 [3 r.], 135v [2 r.]. Cf »skaranie złego uczynku«.

skaranie za co (I): Iãkoż iednãk y w ten czãs tym dopomoc raczyf/ Zã fwe łotroftwo Parys fkaranie obaczyl. *PaprPan* Ff4.

Zwrot: »krom skarania przejrzec się« = *ujść na sucho* (I): boicie fie bojicie/ ieflibicie tego zaniedbali/ y tijn iefli bi iefze [I] ziwi beli Krom fkarania to fie przeizrec mialo *PaprUp* L2v.

Wyrażenia: »skaranie męzobojce« (I): A oczyścienie y zniefienie grzechu bylo: fkaranie męzobojce. *SkarKaz* 315a.

»okrutne skaranie« (I): Tãkci on grubego narodu Krol [tj. *Kambizes*]/ okrutnym á nowym fędziégo fkaráníem [atrocí ac nova poena iudicis]/ zãbiezãł temu/ áby fie ná potym żãden fędzia niedopuscił przedãrowãć. *ModrzBaz* 88v.

»ostateczne skaranie« (I): niemãfz infzego lekãrtwã ná to [na czynienie szkód Rzeczyfpolitej]/ wedlug obyczãíã flãrfzych Rycyryzow/ iedno tãkiego wywief ná oftãteczne fkaranie/ áby fie drudz y tã winã y plãgã karáli. *BielSpr* 26.

»skaranie urzędowe« (I): Item zeznal yfch po fkarany wrzen-dowym kthore thu wpoftnyu [...] podyãł, fvknya vkrãdł Bar-thofchkowy gadkowy y 4 groffe pyenyedzi *LibMal* 1550/151.

»skaranie złego uczynku« (I): ále iz tãkowa kãżń mãta bylã ku fkaráníu flufznému tãkowego złégo wczynku [ad debitam delicti correctionem *JanStat* 1092]/ przeto wfãwíamy: [...] *SarnStat* 654.

Wyrażenie przyimkowe: »przez skaranie« (I):

~ *Szereg:* »przez przypędzenie a skaranie« (I): A gdy przyie-chãli męzowie/ nie chciãły żony áni pãltherzowie fwoich pãnow znãć/ áz przez przypędzenie á fkaranie. *BielKron* 297v. ~

a. *W stosunkach pomiędzy Bogiem a człowiekiem* (68): *Leop* 2.Mach 4/38; *CzechRozm* 245v; Vmieć Pan pobożnych z pokulfenia wyrwãć; á nieprãwiedliwych ná dzieñ fãdny ná fkaranie chowãć *WujNT* 2.Petr 2/9, *Hebr* 2 arg; iz Bog kroleftwy wãdnie/ [...] y nie z mocy fie fwey y fíly vmocniãíã: ále nabożeńftwem y flufzã Bożã ftoíã Ktora iefli fie z heretyctwy y fałzywã wiãrã zãrãzi y zepfluie: prãdkiego fkaránia kroleftwo nie wydzie. *Skar-KazSej* 688b.

skaranie czego [= za co] (7): *SkarŻyw* 484 marg; A oto bę-dziefz milczãcym / [...] dla tego żef nie vwierzyl flowom moim (marg) Skaranie niedowíãrstwã. (–) *WujNT Luc* 1/20. Cf »skaranie grzechu«, »skaranie złości«.

skaranie za co (7): O moy miły Elizeufzu toćbyf podobno mãlo tych flug miãł zã dzifiefczych czãfow/ ktorymbyf nie mulfiãł rozdãć trędu tego á fkarania Pãnfkiego tãkiego zã to fproffe lãkomftwo *RejPos* 218. Cf »skaranie za grzechy«, »skaranie za występek«.

skaranie nad kim (2): *LubPs* A6; Heretykowie Czãrnokfiefz-nikiem S. Chryzofomã zowiãc: inne potwarzy nañ po miefcie roz-głãzãli. A on im prętkim Bożym nãd nimi fkaráníem grozil. *Skar-Żyw* 86.

skaranie czyje [= kto karze] [w tym: ai (19), pron poss (2)] (21): *RejPos* 244v; [Pan Bóg mowil do Izraelitów:] á bez flãchu porãzićie ty narody frogie wfzytki/ [...] ále fie to sfãnie s fczęzyrego miłofierdzia mego. A to ktemu/ iz ci narodowie byli godni fkaránia mego/ ábowiem złościwie á nieprãwiedliwie zãwłze fie zãchowãli *RejZwierc* 257. Cf »skaranie Boże«.

skaranie czyje, czego [= kto, co jest karane(-y)] [w tym: G sb i pron (13), pron poss (5), ai (2)] (20): fpowfciãgniefz możnfc ręki fwoiey [Panie] ktorãf byl iufz nagotowãł na skaranie nãffe abo-wiem tobie wolno nieynaczey iedno iãko proch nas zetrzec z oblicznoći twoiey. *RejPs* 159; wypyflue Ezechiel prorok prziczine fkarania tich miãłt mowiãc Pychã/ doftãtek/ proznowanie ty fã przicziny zaginienia Sodmie. *SeklKat* K4v; *Leop Deut* 29/22; Do-ftãteczne ielt fãmo z fiebie ku nauczeniu y fkaráníu wfzech flowo Boże. *GrzegRóżn* I3v; Ale przyfluchay fie tu iedno pilno czo theż Pan do tego kofciolã [...] wfkãzowãć raczyf/ gdzie mu powiãdãć raczyf: Iz mnimãfz ábyf żyw byl á thy iãko vmãrly leżyfz/ á áni wzwielf kiedj ná cię przypãdnę iãko złodziefz ná frogie fkaranie

twoje. *RejAp* 34v, 138, 148v; *RejPos* 317; *RejZwierc* 261v, 262v, 263v; Dekret Bolki ná fkaranie ťwiáta. *SkarŻyw* 269 marg; *WujNT Matth* 11 arg, *Luc* 10 arg, s. 448 marg, *1.Cor* 11 arg, s. 833, *Apoc* 14 arg, *Yyyyy3v*; *SiebRozmysł* [A4]v.

W przeciwwstawieniach: »skaranie ... dobrodziejstwo, powstanie« (2): Biczem/ to ielt fkaraniem/ bywa grad/ zaś dobrodziejstwem pogodny defzcz. *BudBib* I 289a marg; *SiebRozmysł* Gv.

Wyrażenia: »skaranie Boże (a. Boskie), od Boga, Pańskie, od Pana« [szyk 16:6] (12:2:7:1): po bozim fkaraniem ktore bil zeflal bog za moye grzechy chodzylem y wTurczech y wydziałem y poznałem yz nieyelt dobrze zicz fnyimy *LibLeg* 11/57; *MurzHist* G; *LubPs* bb2 marg; *BielKron* 156v; *RejPos* 218; *RejZwierc* 255v, 261v; *WujJud* 4v marg, *Mm7*; *CzechRozm* 245; *SkarJedn* 323; *SkarŻyw* 86; *NiemObr* 84, 134; Bezecny człek z Ithaki ón bolkié fkaranie Ku nam obráca kroki/ á myśli złoťliwie *GórnTroas* 39; *SkarKazSej* 695b. Cf *Wyrażenia przyimkowe*.

»skaranie za grzech(y), grzechu« [szyk 6:1] (5:2): *LibLeg* 11/57; *RejPos* 234v; [Augustyn] to tylko opifuie/ co wlaťnie grzechem ielt: á nie to/ co teť ielt fkaraniem grzechu *WujJud* 63v; Stáď znáć/ że tá iego ták długa chorobá bylá fkaráním zá grzechy iego. *WujNT* 323, 424, *Bbbbb4v*; To ielt wielkie zá grzechy ludzkie od Bogá fkaranie. *SkarKazSej* 695b.

»potopowe skaranie« (1): Pan raczył wynilczzyć wlyzytek ťwiát/ onym frogim potopowym fkaraniem fwoim. *RejPos* 244v.

»słowne skaranie« (1): Nieruffiáie iney frogóci jedno tylko fámem frownem fkaraniem/ poddał ludzi rozmayte pod nogi náffe *RejPs* 70v.

»srogie skaranie« (5): A oná [żona Dawida] niebożátko zá fwe násmiewánie/ Wzyęlá frogie nád fobá od Pána fkaranie. *LubPs* A6; *RejAp* 34v; *RejPos* 244v; ťprzećiwniki náťze muťi ná nas wczynić biczem/ ná frogie fkaranie náťze. *RejZwierc* 263v, 261v. [Cf SKAZANIE *RejKup* p5]

»strasliwe skaranie« (1): národzili flug y chwálcow Bogu/ opowiááiac im znáiomóť Bolká/ y ťpráwy y ťády iego/ ono ťráťliwe fkaranie ná ktore pátrzyli: żeby ich potomłwo bać fię P. Bogá wmiáło. *SkarŻyw* 271.

»wieczne skaranie« (1): bo ten fyn twóy drogi/ Będzie tu zá nas wydan/ przez naród fwóy frogi: Iednym przedfię/ więdz páнно/ bęďdzie ná powłtánie Drugim zaś dla złoťci/ ná wieczné fkaranie. *SiebRozmysł* Gv.

»skaranie za występke« (1): Widząc Mágnecyus fkaranie Bofkie zá fwoy wyťpkek/ wpadł w rołpáč y obieťil ťie fam. *BielKron* 156v.

»skaranie złoťci« (3): abych mogł nadzieię mieć/ wfzakże niemogę/ a to ifz mi bóg ná fkaranie złoťci moiéi/ wfzytki dary fwoie odiáł. *MurzHist* Qv; Bog wzywa poťlugi obcych narodow ná fkaranie złoťci ludu fwego [vindicandis sceleribus populi sui]. *ModrzBaz* 108v, 127v.

Szereg: »miłosierdzie i skaranie« (1): Tákte teť ťzeť kroć ťto tyfięcy piefzych/ tych ktorzy fię byli zebráli [...] Pan z miłofierdziem y z fkaraniem [in miseratione et disciplina] záchowáł *BibRadz Eccli* 16/11.

»osáďzenie i skaranie« (1): Vpad Bábiloniey/ ofáďzenie y fkaranie. *WujNT Apoc* 18 arg.

»skaranie a (abo) pomsta« [szyk 1:1] (2): ách nieťotyłz moy miły ná pewne fkaranie á ná pewná pomťthę fkażány á zállepiony fwiecie [...]. Słuchay oto frogiego dekretu Pańkiego *RejPos* 336; *WujNT* 531 marg.

»skaranie i upadek« [szyk 1:1] (2): tákie przeloťniłtwo/ s takim fzukáním á z gwałtownym nápieráním iego/ iuż ácz ielt od Pána/ ále zá grzech ludu onego/ á ná fkaranie y ná vpadek iego. *RejPos* 317; *SiebRozmysł* [A4]v.

Wyrażenia przyimkowe: »z skarania« (1):

~ *Wyrażenie*: »z skarania Bożego« (1): Prawdá/ żeć to Szátan [...] przez was fwe Miniftry broi; ále z ťpráwiedliwego dopuťzczenia á fkaraniá Bożego *WujJud* 4v.

Szereg: »z dopuťzczenia a skarania« (1): *WujJud* 4v cf *Wyrażenie*. ~

»za skaraniem« (5):

~ *Wyrażenie*: »za skaraniem Bożym, Pańskim« (3:2): iáko wielka wodá ábo nigdy/ ábo rzadko ťie záťchnie [...] thák rownie wielkoť ludzi zgodnych chybá zá fkaraniem Bożym/ poczáć fobie zle nie moťe. *GórnDworz* Gg2; Ci pothym zá fkaraniem Bożym á zá frogofciá ťumnienia ociáżonego/ fámi ťie potym ku onemu fáłżowi przyználi *RejZwierc* 202, 185, 255; *NiemObr* 154.

Szereg: »za skaraniem a za dekretem« (1): A bez záďnego przymulzenia [...] tylko ták práwie zá fkaraniem iáwnym Páńkim á zá fwiętemi dekrethy iego [...] ku záďney poćciwey á pothrzebney ťpráwie/ práwie przyťć nie moťymy *RejZwierc* 255. ~

b. *W stosunkach pomiędzy rodzicami a dziećmi* [w tym: czyje (= kto karze) (1)] (2): Ieltiby człowiek vrodził fyná vpornego y zuchwálego/ ktorzyby nie ťluchał oycowłkiego ábo máćzynego rofkazánia/ y po fkaraniu niechiałby ich przedfię ze wzgády ťluchać/ wzięwłzy go rodzice/ przywiodá go do vrzędu onego miáłtá/ ná ľad *WerGoťc* 266.

Wyrażenie: »ojcowskie skaranie« (1): to on kazáł rozumieć o tych ktorzy by [...] tak vpadli/ iáko ťynowie ktorzy oicowłkiego napominániá przebaczyli abo ťię iáko wnielti a oicowłkiem fkaraniem mogá być napráwieni. *MurzHist* L2v.

2. *Napomnienie, skarcenie; castigatio Mącz* (3): correptio, skaránie/ ťrofowánie/ teť ukrócenie. *Mącz* 346b, 40b; [przigana, Skaranye reprehensio *ReuchlinBartBydg* D, D].

skaranie czyje [= kto karze] (1): znáć že ťie Márek po tym Páwłowym fkaraniu bárzo był popráwił [!] *WujJud* 128v.

3. *Utrapienie, znękanie* [czyje: pron poss (2), ai poss (1)] (3): *BibRadz Iob* 6/21; Záifte wy ieltéťcie iemu (marg) To ielt potokowi. (-) podobni/ vyzawłzy fkaranie moie vlęklíťie fię [videtis fractionem et timetis] *BudBib Iob* 6/21.

Szereg: »umartwienie i skaranie« (1): Przez tákie vmartwienie y fkaranie Kryťtuťowe/ onťe człowiek/ gdy ťię návroći/ bęďdzie záchowán od wiecznego potępienia *GrzegŚm* 63.

4. *Sprofanowanie, zbezczeszczenie [czego] (1)*: [Dawid Joris] pochowan od fwych náłládówc: [...] wyiět pothym z grobu [...] ofáďzón przez Senat/ ťpalón y z księgámi/ z náłládówcy (marg) Czytay Hifłoryá [...] o fkaraniu po ťmierći iego ciáłá. (-) *BialKat* 298v.

Synonimy: 1. pokaranie, ukaranie; 2. napomnienie, przestrzeżenie; 3. uciťnienie, utrapienie.

Cf SKARAC

DDJ

SKARANY (118) *part praet pass pf*
skarany (65), **skaran** (53).

skâ- (99), ska- (8); ska- *HistRzym*; skâ- : ska- *MurzHist* (4:4), *Leop* (4:2), *Mącz* (10:1); w formach złożonych drugie a jasne; w formach niezłożonych -ân (48) -an (1) *Calag*; -âno.

sg m N skârân (50), skârany (26); ~ (attrib) -any (3); ~ (praed) -ân (50), -any (18); -ân *LibLeg* (2), *OpecŻyw*, *WróbZolt*, *MurzHist* (5), *GroicPorz*, *UstPraw*, *LeszczRzecz*, *Mącz* (6), *GórnDworz* (2), *HistRzym*, *RejPos*, *RejZwierc*, *WierKróc*, *PaprPan* (3), *Calag*, *GórnTroas*, *SarnStat* (3); -any *StryjKron*, *WerGoťc*, *SkarKaz*, *SkarKazSej*; -ân : -any *Leop* (1:2), *BibRadz* (1:1), *BielKron* (2:1), *ModrzBaz* (6:1), *SkarŻyw* (1:5), *GórnRozm* (7:4). ◇ G skâran(e)go (1). ◇ f N skârâná (10). ◇ I skârâná (1). ◇ n N skârâno (3), skârân(e) (2); ~ (attrib) -(e) (1); ~ (praed) -o (3) *LibLeg*, *OrzRozm* (2), -(e) (1) *RejZwierc*. ◇ pl N m pers skârani (23). subst skârâné (1). ◇ A subst skârân(e) (1).

Składnia dopełnienia sprawcy: skaran(y) od kogo, od czego (26), przez kogo (1) *SarnStat*.

Ŧl stp s.v. skarać, Cn notuje, Linde bez cytatu s.v. karany.

1. *Któremu wymierzono karę (o ludziach), zagrożony karą (o uczynkach)*; *castigatus Vulg*, *Mącz*; *multatus Mącz*, *Cn*; *reprehensus Mącz*; *vindicandus Modrz*; *animadversus*, *correptus Calep* (115):

zloczincow ktorzi tego słzye dopwfczają kthorego kolwyek fhanv fnych kthorich bandzye przełz omyelkanya nyech bi bily fkarany. *LibLeg* 11/141v, 7/99v, 10/94, 11/66; *MurzHist* R2; A Herod w Cefaryiey będąc od Angiolá fkarány zdechl. *Leop Act* 12 arg, *Gen* 16 arg; Persolvere poenas, Być skaran/ karanie ćierpieć. *Mącz* 401b, 40b, 114c, 288c, 307d, 318b; kazálám go [*tj. cialo króla Aleksandra*] wyrzucić ná rynek/ áby vmárty był fkaran/ ponieważ żywego áni ia/ áni wy karáciefcie mogli *Górndworz* Y3, Ee4; wfzyłcy iednákim głólem profiemy żeby ten chłop był fkaran/ áby fie ini przez nie⁸⁰ karáli á takowey śmiałóści nie mieli. *Hist-Rzym* 44v; ORimiec iże był chłop fkoró nálezł fkarby/ Sítał fie z niego y názybty człówiek bárzo hárdy/ Prętko potym był fkaran y zániechał pychy *Paprpán* T3, Z4; *ModrzBaz* 79v; Gefchlagen werden. Skaran być. Verberari. *Calag* 236a; wfzytkim im [*Mojżesz swoim poddanym*] przekłectwem y plagámi wjéftzemi niżli Egipt fkarány iest groził [*za nieprzeźreganie jego ustaw*]. *SkarŻyw* 484, 509 marg; Azaz mały wygrał tén/ że go niewinnem náležiono? (-) Ale przegrał wtráty/ ktrych był przegrąc nie powinien/ k temu nie fkaran tén/ kto słufznie fkaran bydź miał. *Górnrzm* Iv, Av, C4 [3 r.], H4v, Iv, I2v; *Calep* 71a, 263a; iechałem do Dámálfzku/ ábych przywiodł ty co tám byli/ powiázawłzy do Ieruzáleml/ áby byli fkaráni [*ut punirentur*]. *WujNT Act* 22/5.

skarany dla czego [= z powodu czego] (I): Bo ktorzi niepoprawuią obyczáiow/ á praw nie fá posłufzni [...]. Záprawdę godni/ áby dla iych zlóści y dobrzy fkaráni niebyli/ y wfzytká Rzeczpopolita niezginéłá. *ModrzBaz* 101v.

skarany wedle (a. wedlug) czego (4): *MurzHist* C2v; Brze-mienna niewiáftá [...] po fkazániu ma być wolno záchowaná do tego czáfu aż porodzi. [...] Potym po porodzeniu ma być fkarána wedle rzeczy ofádzoney/ co záfluzyłá. *GroicPorz* mm2v. Cf »skarany wedle prawa«, »skarany wedlug przewinienia«.

skarany o co (2): Iugurtá Numicki [...] trzy bráciey rodzo-nych dla imienia zabił. [...] był od Rzymian o to fkaran márníe *Paprpán* Hh3v; Maurycyus Cefarż iáko fkarány o złe práwá. *SkarKazSej* 702a marg.

skarany za co (5): Poenas Reipub. graves iustasque persolvit, Dobrze á fprawiedliwie skaran zá fwóy wyftępek przeciwko popolitemu ftanu. *Mącz* 401b, 36c; *StryjKron* 477; [*Prometeusz*] zá ono vkrádnienie ogniá ták iest fkarány/ że iest [...] v iednego kámieniá łáncuchem przykówany *Górnrzm* N3. Cf »skarany za winę«.

skarany czym [*w tym też: aliqua re*] (I) [= jaká kará] (II): Delfowie fkaráni byli: Morem głodem y walkámi/ Ktore mieli z łobá fámi. *BierEz* H2; Multatum exilio maleficium, Zloczinstwo wywołaniem z ziemie skaráne. *Mącz* 236a; *ModrzBaz* 84. Cf *Fraza*, »gardłem skarany«, »karaniem skarany«, »kážniá skaran«, »skarany winá«.

W przeciwstawieniach: »skarany ... pokojem ubeśpieczony, wolno puszczone« (2): *GroicPorz* m4v; ow co iest czći ofádzony/ nie boi fie nikogo/ owfzem fię go káždy boi/ iáko fzáłonego. Przeto y w tym ináczeyby postápic trzebá/ żeby zły był fkaran/ á on co práwo przewiódł/ był pokojem vbeśpieczony *Górnrzm* I2v.

Fraza: »morderstwo [*aliqua re*] jest skarano« (I): morderftwá też non exilio, iáko v Rzymiánów bylo/ ále fundo turris, do roku y do fześci niedziel iest fkarano *OrzRozm* L.

Wyrażenia: »na gardle, gardłem skaran(y)« [*szyk 6:1*] (6:1): mówię to/ iáko fye ofoby tycze królewkiéy: nie wrodziłá nigdy Polká [...] áni Wóyciká/ áni Wiktoryná žadnégo/ ktrózy dla zdrády swoiýe przeciwko Pánu swoiemu/ w Wilnie nie dawno fkaráni ná gárdle fá. *OrzQuin* Q3; Káždy gwáłt niesłufzny ták rzeczam iáko ofobam ktorem wyrządzoney/ niewiem ielliby infzym karaniem fprawiedliwłzym niż gárdłem mógł być fkarány [*nescio an alia poena iustius atque capitali vindicetur*]. *ModrzBaz* 77v, 78v; *Wergość* 256; ktrózy poymáni w tákowym wczynku [*tj. na bicu fałszywej monety*] [...] y ták zéyda ná gárdle fkaráni [*ultimo supplicio affecti fuerint*] *JanStat* 377] *SarnStat* 408, 128, 436.

»karaniem skaran(y)« (2): ten co krzywde wczynił [...] niechby iego [*starosty*] kofztem y pracá był náležion/ á potym ábo do więzienia wádzon/ ábo w niewolá wkrzywdzonemu dan/ ábo iákim infzym karaniem fkarany [*vel aliis poenis subiiceretur*]. *ModrzBaz* 122, 77v.

»kážniá skaran« (I): Ktoryby [*sędzia*] wiedzác á rozumiejąc niesprawiedliwie co ofádzil/ [...] ten [...] słufznemi kážniámi aż do wóićia główy ma być fkarany [*iustus poenis ... afficiendus*]. *ModrzBaz* 88v.

»na majetnościah skaran« (I): modo a senatu agris multati sunt, [...] teraz ná máytnościah od fenatu skaráni. *Mącz* 227d.

»skarany wedle práw« (I): poimány za gorácá [...] ielliby bédzicie pokonány/ ma być fkarany co záfluzył wedle Práwá: A niewinny [...] wolno pufzczon. *GroicPorz* m4v.

»ręká [*czyjá*] [= za czym póśrednictwem] skaran« (I): ofstáki one z dzieśiáci pokolenia/ od Ieruzáleml y iedności kościółá Bożego ofdżeczepione y ręká pogánfká fkaráne/ wpomínał y wzywał do S. iedności *SkarJedn* 331.

»sádownie skaran«: Chciał Pan sádownie á iáwnie być w niewinności swey fkarány/ ábyfmy my winnościami názym odpufzczenie mieli. *GrzegŻarnPos* 1582 774 (*Linde w cytacie s.v. winność*)

»srogo skaran« (I): złodzieystwo iest ták frogo od nas fkarano/ że prze wierdunk złodziey v nas wiśi *OrzRozm* L.

»na strach [*czemu*] skaran« (I): Ktory [*Franciszek Spiera*] fie dla boiázi ludzkiei práwdy pańkiéi zaprzál/ i dlá tegózf iest na strach świata nieslychany obyczáiem fkarán. *MurzHist* kt.

»skarany winá [= kará]« (3): á kthoby ich [*piędzy ze skarbu*] co vkrádl tákí ma bydź fkarany winá peculatus/ iáko zdraycá rzeczy popolitey. *UstPrav* E3v; dla niełufzności álbo niedofstátku pozwu powodowa ftóná fkarána winá zwyczajná [*correctus Actor poena consueta*] *JanStat* 529] może popráwić y poczáć swá rzecz znówu lepłzym pozwem. *SarnStat* 752 [*idem*] 824.

»skarany za winę, wedlug przewinienia« [*szyk 1:1*] (I:1): Ielliby kto czego ztych rzeczy powinnych nieuczynił/ tedy gdy iy iego ftárfzy opowie wrzędowi/ niech bédzicie fkarany zá winę grzywná grofzy [*delatus a tribuno suo ad magistratum unam pecuniarum marcam*] *ModrzBaz* 84; *SarnStat* 436.

Szeregi: »być skaran i główę zapláć« (I): A gdy bédzicie przez nas dostátecznie fkarany [*mężobójca*] y główę zapláć [*Et cum punitus per Nos sufficienter fuerit: et capitis pretium persolverit*] *JanStat* 609] dobrá iego przez nas wzięté máiá bydź iemu wroné. *SarnStat* 606.

»pojman i skaran« (I): Tu obacz/ że ci wfzyfcy/ ktore tén mężobójcá po onem pierwfzem mężoboyftwie pobil/ byliby byli żywi/ by tén był zbrodzień po pierwfzem mężoboyftwie pojmany y fkarany. *Górnrzm* Cv.

»skarany albo też i zakłé« (I): [*rozbieżalo się*] fwowoleńftwo ludzkie/ prze niedzierzenie sádown W.K. zacności/ [...] Nie wfpo-minam też y infzych złych sáw y zwyczáiw/ w ktrych niebáczni ná wczćiwóść y powinność krześciáńfká/ beśpiecznie miełzkáią/ niełychác by ktho fkarany byl/ álbo ná ofstátek też y zakłé *Leszcz-Rzecz* A4.

Przen (I):

W połączeniu szeregowym (I): bédzielż [*Azjo*] niemogłá [*tj. chora*] iáko vbożuchna/ vbíta á fkarána od niewiáft/ ták że ćię niebédá mogli przyiác moczarey/ y miłofnicy twoi. *Leop* 4.Esdr 15/51.

a. *W stosunkach pomiędzy Bogiem a człowiekiem: któremu lub za co wymierzono sprawiedliwość* (46): A powftáń miły panie w ofádzieniu kthores obieczál [*Ps* 7/7]. (*koment*) To iest. Napelni to aby lud zydownki był fkarany *WróbŻółt* C4v, R2, R3; iákoby vmierájąc/ á oto żywiemy/ iáko fkaráni ále nie zámordowani *Leop* 2.Cor 6/9; lud nieumiéjetny fkarany bédzicie [*corruet*] *BibRadz* Os 4/14, *Iob* 21 arg, *Sap* 3/5; Vkazał fie mu [*Tyberiuszowi*] powtore Iupiter/ spytał go dofyćli ták fkarany. *BielKron* 25v; Niefprawiedliwi fkaráni

będą/ nafienie niezbożnych wykorzeni się. *BudBib Ps 36/28[29]*, *Sap 3/5*; *SkarŻyw 527 marg*, 572 *marg*; *WujNT Bbbbb3*.

skarany dla czego [= z powodu czego] (3): Póki niebył [*Franciszek Spiera*] tak od pana fkarán dlá okrutny złości swoiści/ możem to rozumieć/ że iako człowiek wczony/ wiedział téż to dobrze [...]/ że pán Bóg odrzuczonych niezbawia ale tilko wybrané. *MurzHist F4v*; *CzechRozm 243*; *ModrzBaz 10*.

skarany o co (2): A gdy náftał krol Báltázár Bábilonfki po Nábchodnozorse fkarany był od Bogá o bluźnienie przeciw Bogu *BielKron 110v*; *GórnRozm G4*.

skarany prze co [= za co] (2): IAKo iest wiek pierwśy plagá powodzi fkarány od Bogá prze ludzkie wyftępk/ iesth rzecz thym wiadoma/ kthorzy dowcipem fwym obaczáią álbo sie dowiáduią przemienności przełżych czáfów. *BielKron 296*; *RejPos 234*.

skarany za co (4): O niewymowné tajemnice bożé zrzádzemijé/ oto fgrzeffyl niesprawiedliwy a za to fkarán fprawiedliwy *OpecŻyw 134*; *MurzHist V2v*; *Leop 2.Par 26 arg*. Cf »za grzech skarany«.

skarany(y) czym [= jaká karą] (9): Yefilfz thedy m[a]l[ž]onkowsy ci ktorzy nyepłodem od Bogá fkaráni fą/ chcą płod myeć/ nyechay go od Bogá flukáyá *GliczKsiąż C4v*; *Leop 2.Par 26 arg*; *BielKron 296*; *RejPos 234*, 340; pytháli [*apostolowie*] Pánie wiemy zá grzech pomftę/ przecż ten [*narodzony ślepiec*] ták był fkarany tá fłepotą iefli on zgrzeffyl iefli rodzicowie iego? *RejZwierc 174*; Po trzećie [*faraon*] fkarány iest plukwami fmodliwym/ ktorých z prochu Moyżefz náczynil/ y puścił ie po wfzytkim kroleftwie ná ludzie y bydło *SkarŻyw 480*. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*, »śmiercią skarany«.

skarany za czym [= za sprawą czego] (1): SAul od Bogá zá wyftępk swoiemi á za złemi fprawami swoiemi/ náwłzem fkarány krol *RejPos 319v*.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): [*lud*] tym iest fkarany ifz żaden z nich ktorzy widzieli cudá Bołkie w Egipcie/ iáko ie Pan Bog wielką mocą wjwiodł/ nie wfzędł do obiecány ziemi *SkarŻyw 500*.

W przeciwstawieniu: »skarany ... zostawion« (1): fwiát fkarany Ze wfzemi żywáicimi/ á Noe zoftáwion [!]. *WierKróc A2*.

Fraza: »grzechy są skarane; za grzech skarany« (1;1): Patrz fám pilnie Franciszku miły/ tu wirzylż że wfzytki grzechy twoie/ w panu Chrifufie fą fkarané *MurzHist Gv*; Abyś sie też ty tákież vczyl/ záwždy prętkim być ná wfpomozenie káżdego vpádłego/ á zá grzech skaránego vbogiego człowieka iego [*Pana Boga*]. *RejPos 245v*.

Wyrażenia: »od (Pana) Boga, od Pana, Boską ręką skarany(y)« [*szyk 13:6*] (15:3:1): ktorzy póki Spiera niebył za swe odprzysiężenie od Boga fkarán/ miał był wołá do Rzymu ku Pápieżowi iachać *MurzHist V2v*, B, F4v; *GliczKsiąż C4v*; Dawid prze tho ze lud wfyltek policzyć kazał/ od Gad zgromiony/ od Bogá fkarány *Leop 2.Reg 24 arg*; *BielKron 110v*, 296; *RejPos 319v*; *RejZwierc 164*; *CzechRozm 243*; Abowiem á dla czegoż infzego *Eli Offiárik* y z

fyntmi fwemi był od Bogá fkarany [*divinitus plectitur*]? *ModrzBaz 10*; ktorzy [*Anteniusz*] gdy o nim [*o św. Janie Chryzostomie*] zle z fczerey zazdrości mowil: iáwnie fkarány był od Bogá. *SkarŻyw 86*; A inni ktorzy Chrześciány przeniáfładowáli/ iáki był Gáleriufz towáryfz moy: ktorzy iáwnie Bołką ręką fkarány y w moc Perfom dány iest: y inni tákże zle zginęli. *SkarŻyw 306*, 251 *marg*, 571, 573 *marg*; *ZapKościer 1584/66v*; *GórnRozm G4*; *SkarKaz 44b*.

»przez miłosierdzia skarany« (1): Gdyfz ftrádný Franciszek Spiera/ tak ciężko iest i przez wfze⁹⁰ miłosierdzia fkarán *MurzHist B3v*.

»śmiercią skarany« (1): ANANIASZ y z Sáphirą nagłá śmiercią fkaráni. *WujNT Xxxxx*.

Szeregi: »nawiedzony i skarany« (1): Ia Malgorzata wąsorska [...] wyfnawam [...]; yfz ya bendancz vłomną byalą głową w lepofczy ot pána boga nawyedzoná y skaraná vbogá wdowá [...] *ZapKościer 1584/66v*.

»skarany i wygládzony« (1): Złym záś zá dobre oddawał Saul/ tákże y Abfáłom Dawidowi: on dobrodzieiowi wielkiemu: á ten záś oycu fwemu wfáfnemu: dla czego też obádwá znácznie byli od Bogá fkaráni/ y wygládzeni. *CzechRozm 243*.

Przen (2):

Wyrażenia: »od Boga skarany« (1): muśi Polka Koroná od Bogá ná gárdle być fkarána. *OrzQuin Z2*.

»na gardle skarany« (1): *OrzQuin Z2 cf* »od Boga skarany«.

»za złości skarany« (1): Ach tá Winnicá ktorás [*Panie*] fám przeniósł z Egypy [...] Zápalona iest tá Winnicá y wycięta [...]: Od obliczá twego fłufznie zá złości fkarána *ArtKanc 117*.

b. W stosunkach pomiędzy Bogiem a aniołami (1): A P(á)n widząc grzech Lucyperá y Aniołow iego: nie przepuścił im/ áni im dał czáfu do pokáiania: ále fkoro zgrzeffyli/ [...] wrzucił ie do ćiemności piekielnych ná męki wieczne. Y tak fkaráni fą/ ifz wiecznie powftáć/ y nigdy dobrze czynić/ y dobrego fercá ku Bogu mieć/ niemogá. *SkarŻyw 258*,

c. W stosunkach pomiędzy rodzicami a dziećmi (1):

Szereg: »złajany albo skarany« (1): Dobrze fię tedy z nimi [*młodzieńczykami*] dzieie/ yefliże złaiani fromayá fię/ albo fkarani ftawayá fię lepfzymi *KwiatKsiąż B2v*.

2. Utrápiiony, znękaný [*czym*] (2): corká [*Piotra*] iż bylá cudná/ nápieráł sie iey ieden pogánin. Piotr s. vprośil to v Bogá iż bylá febrá fkarána *BielKron 142v*; Pała Dárdánów páłac [...]. Pátrzy ná to zwycięzcá/ z gniewu nie ochłódly [...]. Równáiąc wielkość Troiéy y moc/ z takim czáfem/ Nie žal mu że był fkarany ták długim niewczáfem. *GórnTroas 9*.

3. Napomniany, skarcony [*czym*] (1):

Wyrażenie: »słowy skarany« (1): Repraehendi malo quam verberari, Wołę być słowy skarany niżli bit. *Mącz 318b*.

Synonimy: **1. pokarany, ukarany**; **2. strapiony, stresktany, udrecony**; **3. napomniany, ostrzeżony, przestrzeżony**.

Cf **NIESKARANY, SKARAC**